Ar[illegible] de [illegible] tractatus de
in[illegible] Ansh de concepti virginali et
[illegible] concordia pscie isti et gre ac lib arbitrio
Idem de incarnacione verbi epla eius de sacrte
Al henricus de firmaria sup pater noster
Anshi Cur deus ho Dial p magistrum Jacobum
de zabor de tetelozedi contem

ipe z q filius di ds no potuit no mori q uelle no moi p9 q deugi
ue natz no sigt ī no ulla ipotītia suadi q uoledi suae uita su
az īmortlez sz imitabilitas volut e9 q se spote fet adh hoiez ut
ieadē uolūte pseuās moere ad h cui ualuit ī xo diuistas nā
p uīutas p ut q op9 eāt sz ad hoīm restauatoe si hūana no poss
nā facēt diuina r si diuie uīme quenz exhibet hūana z no a
lius atq alius sz idē ipe ess q utraq pfte existes pstiāz solūet
q ī debat z pdīnaz poss q expediebat Deniq; ugo q pfidez
inuēda fēta z ut d illa poss assūmi negē credēt illū mōrtiy
ut q uelli q ad mortē pphetiz dr q d illo dix oblatz z q ipe no
luit dīdicat qui nā fuit fides est mīte cāt ita fuitz ee sid ire
dr Boso Satis fecisti mi l no posse pbaī ulla nēte morte sub
iisse ut me pentz ut h facēs ipetūm e exstitisse Restat mi dī
ce quomo inta x solua do ppētis hōiz r quo debuit x9 z no
debuit pati Ansel

Ppe iustitia pmisit se occīdi nōne ad hoīē di uita sua de
dit An no itellig q cū iniurias z qtuelias atq morte cru
cis cū latronib; sibi ppt iustiā q obediet sua nabat illatas beniq
patia sustinuit exm dedt hoīb; qtēs ppt nulla qmoda q sentie
possit a iustitia q debet deduet q mi [illegible] e d diss si sui pote
cia sua morte p tali cā illata declinass Boso vi q nulla nte
hc exm ipe dedit qui multi an aduētu e9 r iohēs bapta p9 aduē
tū an morte diuitā fortit morte p uītte sustinētes id sufficiat de
disse nostum Ansel nullg vmq mōi do pēn do dedt q aliqu
nēte p drais no eāt q soluit q no debat ēpp ei ne spote pī ob
tulit q ulla nēte vmq amissurz eāt z soluit ppt hoīb; q ipe no
debat eruaypt ie ultomag dedit exm ut uiusq q aliqu ī gsta
ter amissurz z p seipso reddē do tū no postulz no dubitz q tu ulla
te9 e p se idiget a cogēt pas qbz ut u pena debat tū p co pz
inta yino seipm tāta spsona tanta nolūte dedt Boso ami
tu ppiquas desīdio meo

Intueam nūc qnm possūm qtā rōne sequa hūana sal
uato Boso ad h tend h cormeū na qfuis h ut ideāt itellire
ipsāz hi rōnis qtexione atē uolo sz Ansel ex ti am sit q fi
lius spote dedt no z op9 expone Boso Sufficit patz Ansel cū
aut qui tm donū spote dat do fuerit ut recire ce nondūbitas

332

I

[O]pus subditum
[P]ropter quosdam qui antequam perfectum esset et exquisitum primas eius partes me nescien-
te sibi transcribebant, festinantius quam mihi opportunum esset ac ideo brevius quam vellem
coactus sum ut potui consummare. Nam plura quae tacui inseruissem et addidissem
si in quiete et congruo spatio mihi edere licuisset. In magna enim cordis tribulatione quam unde et
quare passus sim novit deus illud in anglia rogatus incepi et in campania capuana
provincia peregrinus perfeci. Quod secundum materiam de qua editum est cur deus homo nominavi
et in duos libellos distinxi. Quorum prior quidem infidelium christianam fidem
quia rationi putant repugnare respuentium continet obiectiones et fidelium respo-
illa nsiones. Ac tandem remoto christo quasi numquam aliquid fuerit de illo probat rationibus ne-
cessariis esse impossibile ullum hominem salvari sine illo. In secundo autem libro similiter quasi nihil
sciatur de christo monstratur non minus aperta ratione et veritate naturam humanam ad hoc institutam
esse ut aliquando immortalitate beata totus homo id est in corpore et anima frueretur ac neces-
se esse ut hoc fiat de homine propter quod factus est sed non nisi per hominem deum atque ex necessitate
omnia quae de christo credimus fieri oportere. Saepe et studiosissime a multis rogatus sum
et verbis et litteris quatenus cuiusdam quaestionis de fide nostra rationes quas soleo respondere
quaerentibus memoriae scribendo commendem. Dicunt enim eas sibi placere et arbi-
trantur satisfacere. Quod petunt non ut per rationem ad fidem accedant sed ut eorum quae
credunt intellectu et contemplatione delectentur et ut sint quantum possunt parati semper
ad satisfactionem omni poscenti se rationem de ea quae in nobis est spe. Quam quaestionem so-
lent et infideles nobis simplicitatem quasi fatuam deridentes obicere et fi-
deles multi in corde versare qua scilicet ratione vel necessitate deus homo factus sit et
morte sua sicut credimus et confitemur mundo vitam reddiderit cum hoc aut per aliam
facere personam angelicam sive humanam aut sola voluntate potuerit. De qua quaestione
non solum litterati sed et illitterati multi quaerunt et rationem eius desiderant. Quoniam igitur de hac re
multi multi tractatum postulant licet in quaerendo valde videatur difficilis in solvendo
tamen omnibus est intelligibilis et propter utilitatem et rationum pulchritudinem amabilis de illa
quamvis a sanctis patribus quod sufficere debeat dictum sit, tamen de hoc
quaerentibus pandere curabo quod deus mihi aperire dignabitur. Et quoniam ea quae per interrogationem
transitiones? investigantur multis et maxime tardioribus ingeniis magis patent
et ideo plus placent unum ex illis qui hoc flagitant qui inter alios instantius ad hoc
unum me sollicitat accipiam mecum disputantem ut Boso quaerat et Anselmus respondeat hoc modo
[Sicut?] rectus ordo exigit ut profunda christianae fidei
prius credamus quam ea praesumamus ratione discutere ita
negligentia mihi videtur si postquam confirmati sumus in fide non studemus quod credimus
sumus intelligere. Quapropter cum gratia dei praeveniente sic fidem nostrae redemptionis

Liber de similitudinibus beati Anselmi qui fuit primo abbas deinde Episcopus Cantuariensis scientia et vita mirabilis floruit circa annos domini 1089 et ultra

Voluntas tripliciter intelligitur. Voluntas enim dicitur illud anime instrumentum quo volumus et affectio eiusdem instrumenti. Affectio vero est affectio instrumenti volendi. Hec voluntas que dicitur affectio ad tempus est quasi sopita quia est eorum que mens non memorat. sed mox ut ea recolit ad instrumentum volendi appetit. Item voluntas dicitur velle vel usus ipsius instrumenti.

Similitudo inter mulierem et voluntatem

Voluntas itaque illa que est instrumentum volendi. sic est inter deum et dyabolum. quomodo mulier inter suum legittimum virum et aliquem adulterum. Vir ei precipit ut ei soli coniungatur. Adulter vero persuadet ut et sibi copuletur. Et si itaque soli se legittimo viro coniungat legittima est. ipsaque filios legittimos generat. Si autem adultero se immiscuerit adultera est. ipsaque filios adulteros parit. Similiter ergo deus imperat voluntati ut societur sibi soli. diabolus vero ex altera parte suggerit ut coniungatur etiam sibi. Si itaque soli deo se inxerit id est spiritus sancti suggestionem velud semen bonum receperit fit eius coniunx legittima. filiosque legittimos generat. id est virtutes et opera bona. Mox enim ad imperium eius aperiuntur omnes anime et corporis sensus ad implendum quod

De sensibus anime

Ipsa namque aperitur et precipit deus. Ad intuitum affectionis et ad volendum optanda. Memoria vero ad memorandum memoranda. Cogitatus ad cogitandum cogitanda. Intellectus ad discernendum quid sit volendum. vel memorandum sive cogitandum. Animus quoque ad castitatem erigitur. ad humilitatem deponitur. ad patienciam colligitur. ad alias virtutes gerendas aperitur.

De sensibus corporis

Similiter et corporis sensus aperiuntur ad imperium eius. videlicet visus ad recte videndum. auditus ad audiendum dei verba. gustus ad gustandum. odoratus ad odorandum. tactus ad tangendum. Oculi quoque ad vigilandum et plorandum. Os ad bene loquendum. Manus ad recte operandum. pedes ad ambulandum quo debent. Sicque una voluntas sola. postquam dei voluntati est iuncta. tot virtutes genuerit et opera.

De obediencia

Huius autem voluntatis affectio bona sive usus obediens. voluntas vel obediencia dicitur. quia

voluntati obediens eam habet aduocatam Si queratur cur h'
uel illud uelit quod si hec voluntas que dicitur instrumentu
volendi dyabolo se inmiscerit eius recipiendo suggestionem. velud
inordinatum semen adultera mater effecta filios ad ultimos
v vicia et mala opera generat. unusos enim homis sensus
claudens ad ea que precipit deus. pandit ad ea que iubet diabol9
Ipsa namque primus aperitur ad affectionem viciorum et ad ea vole
dum ac deinde homis sensus aperit ad ipsa perpetrandum.
Hunus vero affectio sine usus. De obediencia et ppria uolūtate
In obediens voluntas. uel inobediencia vel ppria etiam
voluntas dicitur. Propria quippe voluntas est. que dei vo
luntatem sibi aduocatam habere non potest et si queratur cur
hoc uel illud velit. respondere veraciter non valet. quia et deus
vult ut hoc velit Affectio autem sine usus ille. ex dyabolica
nascente dei suggestione dei voluntatem sibi aduocatam no
possunt habere utraque igitur uoluntas indubitanter est propria
Que quia a dei voluntate porro De ppria uolūtate
separatur. ob hoc ppria voluntas recte nominatur Hec at
ppria voluntas superbia est. illa quidem inicium omnis peccati sup
bia incipit De obediencia Superbia id vocatur. quia supra
quam debeat graditur Superbia namque supergressio dicitur.
ppria itaque uoluntas. quia dei voluntati non subicitur. sed su
per eam extollitur. ob hoc facta recte superbia dicitur Ipsa u
est peccati inicium. quia ex ea nascitur omne peccatum Et q
incium illa homo habet a se. nec voluntatem dei quam sequatur
vult habere super se. ipsi deo aufert quod ppie et singulariter
debet habere Qualiter ppria uoluntas soli deo convenit
Solus enim deus quicquid vult. debet velle quadam ppria
voluntate. ita ut aliam quam sequatur non habeat
super se Cum ergo homo vult aliquid per ppriam voluntatem.
deo aufert quasi suam coronam Sicut enim corona soli regi
competit. sic ppria voluntas regi deo soli Et sicut regem aliq
inhonoraret aliquis. qui suam coronam ei coronato auferret Sic
homo inhonorat deum. qui ei pprie voluntatis privilegium
auferre nititur. Unde quod ille debet habere solum sed sicut ppria
voluntas dei fons est et origo totius boni. ita ppria voluntas

hominis totius est exordium mali. *Similitudo inter propriam voluntatem et fontem*
Hec et enim est velud fons quidam qui in tria capita divi-
ditur ex quibus diversi et innumerabiles derivantur qui
locis in quibusdam ab invicem separantur aliquibus duo et duo
vel plures pluribus coniunguntur. Itaque quoque propria voluntas in
genera tria dividitur ex quibus vicia diversa et sine numero nas-
cuntur que aliquando in homine sunt disiuncta quandoque vero
duo vel plura coniuncta. *De tribus generibus proprie voluntatis*
Propria namque voluntas aut est in delectatione aut ex-
altatione aut curiositate. Delectationis genera sunt
duo principalia unum exterius videlicet in v corporis sensibus aliud interius
in anime affectionibus. *De quinque corporis sensibus*
Sunt autem corporis sensus v: visus auditus gustus odo-
ratus et tactus. Qui ideo sensus dicuntur quia per eos exterio-
ra senciuntur. Per visum enim forme et colores, per auditum sonitus,
per gustum sapores, per olfactum odores, per tactum dura vel mollia
calida vel frigida aspera vel lenia gravia vel levia senciuntur.
Horum autem sensuum delectatio rarius est bona, sepius vero
mala. Bona enim est cum dei voluntatem sibi adiunctam habet,
mala vero cum eam adiunctam non habet. *De generibus male delectationis xxx*
Luius autem delectationis male genera sunt xxx et unum.
E quibus v sunt simplicia, x duplicia, alia decem tripli-
cia, v quadruplicia, unum vero ex quinque partibus constat. *De quinque simplicibus*
Quinque itaque sunt simplicia quia plerumque delectatur per se
unusquisque v sensuum. Alii vero solus paene delectatur
visus ut in conspiciendo equos statim concurrentes accipitres
volantes alias aves capere. Aliquem solus auditus ut cum homi-
nem delectat ad amicam suam dum violam vel liram pulsante eamque
audit dulciter sonare. Aliquando solus gustus ut in comeden-
do mel immoderate non tamen visu delectabile. Alii solus ol-
factus ut cum aliquis defert feniculum naribus suis suspen-
sum ut suaviter sibi redoleat. Alii solus tactus ut quando aliquis
immoderate refectus oblectatur ventrem suum contrectare. *De decem*
Decem vero sunt duplicia quia plerumque delec- *duplicibus*
tantur simul duo et duo idem sunt idem sensus. Alii enim
condelectantur visus et auditus ut cum [illegible] delectando canes

bestias insequi videntur et clamare post ipsas audiuntur. Aliquando
visus et gustus. ut cum magna delectatione vinum limpidissimum
conspiciatur in zaphirino cypho et bibitur. Aliquando visus et olfactus.
ut in videndo simul et olfaciendo nimis rubentes rosas. Aliquando
visus et tactus. ut inspiciendo et complanando aliquis nimis tapete
album. Aliquando auditus et gustus. ut cum aliquem bibere sic de-
lectat. ut inter labia sua sonitum quendam pitissando faciat. Ali-
quando auditus et olfactus. ut cum aliquem bibendi audita-
te delectat auscultare vinum ebulliens applicata aure. et eius
odorem naribus attrahere. Aliquando auditus et tactus. ut cum
aliquem nimis delectat cytharam resonantem audire. et ean-
dem pertractando tangere. Aliquando gustus et olfactus. ut cum in mo-
derate eduntur galline pipere et cinnamo diligenter condite. Aliquando
gustus et tactus. ut cum gulositate manducantur ficus ma-
ture. et dulces ad edendum. et leves et molles ad tangendum.
Aliquando olfactus et tactus. ut cum vngento bene olenti quis
vngitur. De decem triplicibus

Decem quoque sunt triplicia
quia sepe tamen corporis sensus simul delectantur. Aliquando enim e-
tiam delectantur visus auditus et gustus. ut cum nimis ande-
colinde eduntur que quasi nix candide eduntur: sponteque ma-
nibus vel dentibus sic atteruntur. ut resonare audiantur.
Aliquando visus auditus ~~et auditus~~ et olfactus. ut cum ali-
quis in orto residet. ut virides herbas aspiciat. fabulas audiat.
flores olfaciat. Aliquando visus auditus et tactus. ut cum mulier spe-
ciosa delectationis causa conspicitur. luxuriosa loqui auditur.
7 et interea tangitur. Aliquando visus gustus et olfactus. ut cum ali-
quem delectat vinum in specie herbis confectum familiare bibere
et olfacere. Aliquando visus gustus et tactus. ut cum aliquis
exsaturatus racemis vineam tamen deambulat. ut quam pulchre
racemi in ea dependeant videat. et hos atque illos contrectans
degustat. Aliquando visus olfactus et tactus. ut cum quis dum
nimis conspicit lilia. et olfacit et tangit. Aliquando auditus gus-
tus et olfactus. ut cum divites delectantur ceruos in siluis cla-
mantes audire. quorundam iam captorum carnes pipere con-
ditas comedere. Aliquando auditus et gustus et tactus. ut
cum aliquis in balneo residens fabulas audit edit et bibit.

atque aque teporem cuiuscumque tangit. Aliquando auditus olfac-
tus et tactus. ut cum aliquis cantilenas audit dum iacet in lecto
mollibus strato. ubi et herbas undique sparsas olfacit. Aliquando
gustus olfactus et tactus. ut cum nocte manducantur inmoderate
poma sapida odorifera mollia. De quinque quadruplicibus.

Quinque vero quadruplicia sunt. quia plerumque simul quat-
uor et quaterni delectantur. Aliquando enim delectantur simul
visus auditus gustus et olfactus. ut cum in nuptiis ludi videntur.
cantilene audiuntur. ubi et potus deliciosi sumuntur. eorumque
odores senciuntur. Aliquando auditus gustus olfactus et tactus.
ut cum in nocte nichil videtur quo delectetur visus. sed tamen
auditu gustu et tactu olfactu delectantur. ut cum sponsus spo-
sam amplexatur. aut alius ab alio libidinose tangitur. Ali-
gustus olfactus tactus et visus. Ut cum ibi nichil auditu delec-
tabile auditur. sed assunt alia quibus ceteri sensus quisque suo modo
delectatur. Aliquando olfactus et tactus visus et auditus. ut cum
ibi nichil gustatur. sed illic flores dispersos delectat convivas ol-
facere. tangere inspicere diversos musicorum sonos auscultare.
Aliquando tactus visus auditus et gustus. ut cum ibi nichil habetur
quo delectatur olfactus. Sed talia quibus ceteri quatuor sensus co-

Quintum autem ex quinque ¶ delectantur. De ultimo quinque male delectabili
partibus constat. quia quinque delectantur simul hii omnes
corporis sensus. Aliquando enim delectat hominem domum orna-
tam intus conspicere. ebriosos in ea decantantes audire. ibidem
et ipsum cornibus decantatis potare. per domum flores dispersos olfa-
cere. ipsos vel cornua vel alia tactu delectabilia contrectare. ¶ xxx
itaque et unum sunt genera delectationis. ad quinque corporis sensus
pertinencia. quia hiis triginta et uno delectantur modis. Ex qui-
bus duplicia simplicibus sunt peiora. duplicibus triplicia. tri-
plicibus quadruplicia. quadruplicibus id quod ex quinque partibus
constat. quanto enim plures sensus in delectacione sociantur. tan-
to ipsa delectatio peioratur. Ac tamen aliquando peior est unius
quam omnium simul delectatio. De detractione

Grauius enim est detractionem libenter audire. quam flores
pulchros aspicere tangere olfacere. Interea bibere semel aut bis
plus quam est necesse. aliquod ociosum verbum audire. ¶ Sed in eodem

pribus ne peius. peius est plures quam pauciores sensus delectari
peius enim est delectari visu et auditu inhonesti ioci quia visu
tantum aut auditu tantum. Item peius est immoderate delectari
gustu et olfactu potus confecti quam tantum gustu aut tantum
olfactu alicuius cibi deliciosi. Itaque ex illis igitur et uno delecta
tionis generibus alia sunt mala alia peiora. Mala in quibus
pauciores delectantur sensus aut si fuerint plures oblectantur
in levioribus. peiora in quibus plures delectantur aut si fuerint
pauciores in gravioribus delectantur. Tot igitur et talia sunt
genera delectationis qua delectantur v. sensus corporis.

De delectatione anime

Illius vero delectationis qua delectatur
anima genera sunt multo plura. Quidquid enim exteriores sen
sus sentiunt. sentiendo anime innuunt quale sit illud quod sen
tiunt ut eius qualitatem rei representarent sibi et usque quod sen
tiebant sentire omiserint. delectant animam idem cogitare et
totidem modis quot sibi sensus representaverint. Sicut enim sensus
singulos aut binos aut trinos aut quaternos aut simul omnes
delectat illud vel illud sentire et anime representare. ita et animam
delectat cogitare quia sensus eisdem modis illud vel illud
senserunt. sentiendoque sibi representaverunt. illud quoque quod sibi
sensus nunquam representaverunt quia nunquam senserunt sed si
sensissent representare possent. tot modis delectat animam co
gitare quot sibi sensus valent representare. Nunquam enim visus
representavit ei domum auream totam quia non vidit nec au
ditus sonum toto mundo diffusum quia non audivit nec gustus
panem melle dulciorem quia non gustavit nec olfactus vinum
balsamo fragrantius quia non olfecit nec tactus indumenta
lanea liliis leniora quia non tetigit nec alia multa ei repre
sentaverunt sensus quia non senserunt sed si sensissent representare
possent. et tamen aut hec aut alia quomodolibet innumera eam
ymaginari delectat ac si sensus sensissent ei que singuli aut
bini aut trini aut simul omnes representassent. Sunt et alia
delectationis anime genera. que nec sensus valent sibi re
presentare nec ipsa potest per ymaginationem cogitare. ut cum
in superbia delectatur sine omni ymaginatione. Hanc sensus
non valent illi representare quia nec visus potest discernere. ut et

sit alba uel nigra. nec auditus an sit sonora uel rauca. nec gustus
an sit dulcis an amara. nec olfactus an sit redolens aut fetida.
nec tactus an sit mollis uel dura. lenis uel aspera. calida uel fri
gida. Ipsa quoque anima non sit ymaginari. utrum superbia illa sit
talis uel talis. quia est in exaltatione solius cogitationis. Multo
ergo plura genera sunt delectationis qua anima delectatur.
quam illius qua v. corporis sensus oblectantur. Anima et ea
dem delectat eam memorare. que illos sentire et totidem mo
dis quot sibi representaverunt. et alia ymaginari que illi non sibi
representaverunt. quia nunquam senserunt. sed si sensissent re
presentare possent. etiam quedam cogitare potest que nec illi possunt
sentire. nec ipsa per ymaginationem cogitare. sed simpliciter sine
omni ymaginatione. De quindecim generibus exaltationis :-

Exaltationis autem genera sunt quindecim. e quibus iiii.or
sunt simplicia. Sex duplicia. quatuor triplicia. unum quadruplex
Quatuor itaque sunt simplicia. ¶ duplex De quatuor simplicibus
Quia est aliquando exaltatio in sola opinione. ut si quis
opinetur se esse dignum pontificatu. nec tamen velit esse episcopus.
Aliquando in sola voluntate. ut si velit fieri episcopus. nec tamen
opinetur se esse dignum episcopatu. Aliquando in sola locutione. ut si iac
tet se esse dignum. nec tamen velit fieri sciens se esse indignum.
Aliquando in solo opere. ut si quis rusticus pignorantiam assi
Sex vero sunt duplicia ¶ deat regi De sex duplicibus
quia aliquando extollitur homo in opinione simul et
voluntate. ut cum prepositum aliquo se esse dignum estimat et hoc
vult ut prior fiat. Aliquando in opinione et locutione et non in
voluntate. ut cum aliquis aliquam non vult prelationem que
sibi offertur. ex hoc ipso se attollens meliorem se aliis arbitratur
et inde se iactat. ita tamen ut non ad-iuvat. Aliquando in opini
one et opere. ut si aliquis se estimat dignum sedere iuxta episcopum
et … alicubi pignorantiam assideat eum. Aliquando in volun
tate et locutione. ut cum aliquis nolens episcopatum iactat se
inde esse dignum. licet se sciat indignum. Aliquando in voluntate
et opere. ut cum aliquis in convivio vult residere in superiori loco.
et ibi se ingerit in vitante nullo. quamvis indignum esse existimet
loco tam alto. Aliquando in locutione et opere. ut cum prelatus

aliquis aliquam in se fragilitatem videt propter quam si honeste posset ipsam prelationem desereret et tamen in verbis et actibus suis quandam excellentiam ostendat ne ipsam eius fragilitatem

Quatuor autem sunt quis attadutat De quatuor triplicibus

Quatuor autem sunt triplicia quia aliquando delectatur homo in opinione voluntate et locutione ut cum dignum prelatione se estimat et eam vult et inde se iactat aliquando in voluntate locutione et opere ut cum ideo quia vult prelationem habere fingit verbo et opere et actu dignum se esse quamvis sciat se esse indignum Aliquando locutione opere et opinione ut cum aliquis licet iactet se indignum esse prelatione et ea libentius agat quibus dignus videatur esse et hoc idem arbitretur de se non vult tamen prelationem habere ut sanctior iudicetur esse Aliquando in opere et opinione et voluntate ut cum prelatus subditos opprimit inmoderate ut suam prelationem qua dignum se estimat esse quam diu vult possidere sine ullo obstaculo possit habere

De uno quadruplici

Unum est quadruplex quia plerumque attollit se homo in opinione et voluntate et locutione et opere ut cum laude dignum se esse estimat et eam appetit et ipse se laudat et quedam magna operatur ut laudem requirat Tredecim namque sunt excellentie genera iiii^or simplicia que sunt mala sex duplicia que sunt peiora quatuor triplicia que sunt pessima unum vero quadruplex quod ceteris omnibus peius est Quanto enim in pluribus homo extollitur tanto excellentia eius peioratur

Item sciendum quod solius operis excellentia que semper est per ignorantiam est mala solius autem locutionis est peior solius vero opinionis pessima solius autem voluntatis omnibus aliis peior Stultum enim est cum aliqua vilis persona per ignorantiam assidet iuxta dignum Sed stultius est cum inde se iactat dignum Stultissimum vero cum se estimat dignum Multo est stultius cum residere vult iuxta eam cum sciat se inde esse indignum Contra eam excellentiam que est in opere dominus ipse ait Cum invitatus fueris ad nuptias recumbe in novissimo loco Contra eam vero que est in locutione dicit Salomon Laudet te alienus et non os tuum Contra eam autem que est in opinione apostolus ait Noli altum sapere sed time Contra eam

vero que est in voluntate dominus item discipulis ait Qui
voluerit inter vos primus esse erit vester minister Contra omnia
vero extollentie genera item ipse dicit Omnis qui exaltat se hu
miliabitur et qui se humiliat exaltabitur. De curiositate et xvi eius generibus

Curiositas est studium perscrutandi ea que scire nulla est
utilitas. Huius autem xvi sunt genera de quibus quinque
sunt simplicia. sex duplicia. quatuor triplicia. unum vero quadruplex.
Quinque itaque sunt simplicia. quia De quinque simplicibus
Aliquando curiositas est in sola cogitatione. ut cum ali
quis studiose cogitat. quomodo alterius secretum scire valeat.
aliquando in verbo. ut cum idem curiose interrogat. aliquando in actu
ut cum circa illum deambulat. quasi aliud querat si forte quod
querit indicio aliquo agnoscere valeat. aliquando in visu. ut cum
sollicite considerat quo ille intendebat. quid agat. quomodo
sedendo stando ambulando vel aliquo alio modo se habeat.
Aliquando in auditu. ut cum intente auscultat. quid ille de
alio vel alius de illo dicat De sex duplicibus

Sex vero sunt duplicia. quia aliquando est in verbo et actu.
ut cum enim amicabiliter alloquitur. et munus ei aliquid
operatur. ut cum sermonibus blandis. cum secretum quod ei fa
ciat. extorqueat ab eo quod querit. Aliquando in verbo et visu.
ut cum alium rogat ut eum secum aspiciat dicendo. Putas
ne iste ita vel ita ageret. nisi talis vel talis esset. Aliquando in ver
bo et auditu. ut cum prope illum residet. et ad alium loquitur
qui ex alia parte sui sedet. et tamen attente auscultat. quid ille
posterius dicat. Aliquando in actu et visu. ut cum aliquid agit
ne ei advertatur. dum eum aspicit. sed credatur intendere semper
operi quod facit. Aliquando in auditu et tactu. ut cum ante eum
vadit et venit. auscultando ea que dicit. Aliquando in visu et in
auditu. ut cum curiose que agit considerat. et studiose que dicit
auscultat. ut perfecte secreta que querit agnoscat. De quatuor triplicibus

Quatuor autem sunt triplicia. quia aliquando est in verbo
tactu et visu. ut cum aliquis enumerat et inquirit et considerat quantum
sol et luna distent a terra. vel quam magna sint ipsa lumi
naria. Aliquando in actu visu et auditu. ut cum aliquis se oc
cultat causa videndi et audiendi aliorum secreta. Aliquando in

Visu et in auditu et verbo. ut cum iuxta vias residet ut videat pra-
seuntes audiat et interroget rumores. Aliquando in auditu et verbo
et tactu ut cum causa audiendi et interrogandi futura demonstr(at)

De uno quadruplici

Unum vero est quadruplex. quod v satisfaciat
aliquando est in visu auditu et verbo et tactu ut cum ali-
quis intuetur et auscultat quosdam. quos consiliari conspicit.
et de quibus suspicatur aliquid mali. et ut eorum consilium quoquo
modo agnoscere possit. accedens ad eos querit an viderint aliquid.
quod se circa eos perdidisse fingit. et interea aspiciendo et auscultan-
do circa eos querit. quod nusquam perdidit.

De quibus curiositatibus

Item curiositatis sunt genera xxviii. e quibus tria sunt
simplicia. novem duplicia. decem triplicia. quinque quadru-
plicia. unum vero ex quinque partibus constat.

De tribus simplicibus

Tria sunt simplicia. quia aliquando curiositas est in solo
gustu. ut cum defertur piscis alicui pisca comedenti et pri-
us quam ipsa consumpserit. degustat cuius saporis sit piscis.
Aliquando in olfactu. ut cum eum naso suo apponit. ut sciat
cuius odoris sit. Aliquando in tactu. ut cum aliquis pannum videns
novum contrectat solummodo ut sciat utrum sit asper vel lenis. an
grossus sive subtilis. Sequitur.

De novem duplicibus

Novem vero sunt duplicia. quia aliquando est in gustu
et visu. ut si quis degustet ferculum sibi appositum antequam
consumpserit primum. et interim considerat si is qui residet iux-
ta eum. melius habeat ferculum. Aliquando in gustu et in ver-
bo. ut cum illud degustat et an cum pipere conditum sit interro-
gat. Aliquando in gustu et olfactu. ut cum degustans olfacit.
Aliquando gustu et tactu. ut cum gustu scire querit an sit sapi-
dum. et tactu an sit calidum vel frigidum vel tepidum. Ali-
quando in olfactu et visu. ut cum aliquis dum eligit herbam iuxta
se incognitam invenit. et alegendo cessans eamque naso suo ap-
ponens olfacit. denique intuens eam studet agnoscere que sit. Ali-
quando in olfactu et verbo. ut cum eam olfaciens querit ab alio que sit.
Aliquando in olfactu et tactu. ut cum eam olfacit et contrectat.
ut sciat utrum sit mollis an dura lenis vel aspera. Quod tamen
non ideo facit. ut sibi necessaria sit. sed tantum ut sciat que vel
qualis sit. Aliquando in visu et tactu. ut cum aliquis vermes

Veniens ad mensam ubi est prandsurus, mox sublevata mappa
qua panis est coopertus intuetur an sit candidus. et enim contingit
ut sciat an sit calidus. Aliquando in verbo et tactu, ut cum enim non
discooperit, sed interrogat an sit calidus vel excoctus sic et cum
coopertum contingit et premit, ut sciat an calidus sit. **De decem triplicibus**

Decem vero sunt triplicia, quia aliquando est in visu
verbo et gustu, ut cum alicubi quis residens et ante se potum
deferri videns, statim assurgit, et intuens cuius coloris sit querit
etiam quis potus sit et degustat an bonus sit. Aliquando in visu
et verbo et olfactu, ut quando enim non degustat, sed olfacit. interro
gat et considerat qualis sit. Aliquando in visu verbo et tactu, ut
cum alicui comedenti defertur cibus inter duas scutellas, et an
quam consumpserit quod prius edebat, scutellis apertis quis
ille cibus sit considerat. et an bene sit coctus investigat. et enim
contingit ut an calidus vel frigidus sit agnoscat. Aliquando
in visu gustu olfactu, ut cum de eo nichil interrogat, nec enim con
trectat, sed est curiosus enim videre. et enim degustat et olfacit.
Aliquando in visu gustu et tactu, ut cum de eo nichil inquirit.
nec enim olfacit, sed cum curiositate videndi enim degustat et contrec
tat causa qua dixi. Aliquando in visu olfactu et tactu, ut cum
de eo nichil inquirit. nec enim degustat sed tantum intuetur
olfacit atque contrectat. Aliquando in verbo gustu et olfactu, ut
cum aliquis commanentibus supervenit, et an cibi et potus quos
habent sint boni requirit. et quosdam degustans alios olfacit.
Aliquando in verbo gustu et tactu, ut cum non olfacit eos. sed pa
nem contrectat et alios cibos. Aliquando in verbo et olfactu et
tactu, ut cum enim eos non degustat sed olfacit et cetera. Aliquando
in gustu olfactu et tactu, ut cum de cibis nichil interrogat sed tantum
degustat, olfacit et contrectat. **De quinque quadruplicibus**

Quinque vero sunt quadruplicia, quia aliquando est in vi
su et in verbo et gustu et olfactu, ut cum aliquis ambulans in
nundinis has vel illas merces considerat. cuius hec vel ille sint
precii investigat. vina vel poma vel alios fructus degustat.
olfacit piper vel cinnamum vel alia bene olentia. hoc totum ea
faciens de causa, ut sciat que vel qualia sint ista vel illa. Ali
quando in visu et verbo et gustu et tactu, ut cum supradicta faciat

excepto quod nichil ibi olfacit sed vices retractans voluit et revoluit. Aliquando visu et auditu et olfactu et tactu, ut cum nichil ibi degustat, sed alia facit supradicta. Aliquando in auditu et visu et olfactu et tactu, ut cum non requirit cuius sunt vel illa sunt sed cetera que diximus facit. Aliquando in visu gustu et olfactu et tactu, ut cum non est curiosus videre ea quia audit sepius talia, sed cetera facit supra dicta. De uno et multo genere curiositatis.

Unum vero ex partibus consistit v. quia aliquando est in auditu et in visu et in gustu olfactu et tactu, ut cum curiose adhuc vel illa oculos convertit, et cetera omnia que supradiximus facit. Quadraginta itaque quatuor curiositatis sunt genera, ex quibus octo sunt simplicia, sedecim duplicia, sedecim triplicia, sex quadruplicia, unum vero ex quinque partibus constat. Hec autem tam multiplex curiositas quam et exaltatio et delectatio de quibus superius diximus, omnes ex propria voluntate nascuntur. Nisi enim homo prius habuerit voluntatem delectandi vel exaltandi vel investigandi curiose que nulla sibi est utilitas scire, nunquam vel delectabitur vel extolletur vel curiose inutilia scrutabitur. Sed cum horum vitiorum mala precedit voluntas, sequitur et ipsa et ista nascuntur ex ea. Ex hiis vero alia omnia. Ex delectatione namque nascitur luxuria, adulterium, fornicatio, immunditia ventris, ingluvies, ebrietas et alia huiusmodi vitia. De exaltatione vero superbia, inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia et alia similia. De curiositate autem inquietudo, susurratio, detractio et cetera talia. Omnia vero in familia proprie voluntatis existunt, et ex se quendam exercitum magnum faciunt illi voluntati velud cuidam domine obediunt. Similitudo inter propriam voluntatem et adulteram reginam

Propria namque voluntas est velud quedam adultera regina, que se cuidam adultero regi commixit, ex quo etiam tres filios habuit. Ex hiis vero tribus tot alii filii et nepotes sunt geniti, itaque multiplicati, ut numerari non possunt. Omnes autem in familia illius regis et regine consistunt, eorumque quilibet suo modo nissa perficiunt. Rex itaque cum regina illa cuidam alii regi adversatur, collectoque filiorum nepotumque exercitu regnum illius aggressi predantur. Fit autem exercitus illius regis sic servos invadit, ut aut plures plures, aut unus unum aut

plures vicium. aut vnius plures agrediantur. Quoscumque so-
lum vincere possunt vinctos et abductos in carcerem trudunt. exigen-
tes ab eis quantum vnquam persoluere possunt. sed affecti om-
nibus miseriis in carcere illo deficiunt. Hec autem regina propria est
voluntas omnium inobedientium domina. que ideo vocatur adul-
tera. quia separatur a deo cui debet esse coniuncta. et diabolo con-
iungitur a quo debet esse disiuncta. Ipse vero diabolus ideo rex
dicitur et adulter. quia in hominibus regnat per voluntatem propriam.
dei videlicet sponsis animabus eorum semper abutitur
Cum postquam se propria voluntas iunxerit. ex illius semine idest
prima suggestione tria principalia vicia. scilicet delectationem extol-
lenciam curiositatem concipit. et quinque corporis sensus velud
ea pariens emittit. Ex hiis vero tribus. tot alia vicia nascuntur.
sicque multiplicantur ut absque numero habeantur. Omnia vero ex
familia diaboli proprieque voluntatis existunt. et ex se ipsis quan-
dam innumerandam multitudinem reddunt. Diabolus itaque pro-
priaque voluntas deo regi regnum aduersantur. et congregata vi-
ciorum milicia. regnum illius hymu scilicet mundum agredientes
predantur. Hec autem milicia sic humanum genus inuadit. ut
aut plura vicia homines plures. aut vnum vnum. aut plura
vnum. aut vnum plures diuersis locis accipiant. Quoscumque non
superare poterunt. mala consuetudine ligatum in infernum detrudunt.
vbi ab eo vnum quodque vicium exigit. quidquid vnquam per illud
commisit. quod nunquam persoluere potuit. nec ei vnquam miseria

Similitudo inter propriam voluntatem et venenosam herbam — deerit

Rursus propria voluntas cuidam herbe venenose atque morti-
fere assimulatur. quam medicus quidam peritissimus pro-
genici cuiusdam primis interdixit parentibus comminans quia si
eam comederent leprosi effecti procul dubio morirentur. at illi preceptis
eius obedire noluerunt. sed ex eadem herba comederunt. vnde
et leprosi effecti. leprosos quoque filios genuerunt. atque ut medi-
cus comminatus eis fuerat mortui sunt. quorum filii licet pa-
tres suos agnouerunt herba illa infirmatos fuisse ac mortuos
seque ipsos lepra percussos et morituros. eandem tamen herbam
super omnes alias diligunt. indeque cibos suos vniuersos condiunt
hanc quoque sumentes ex eadem quasi premeditamento accipiunt

sed et comptum seu captum simul faciunt. Hii igitur quam sint de-
mentes omnis qui audit advertere potest sed non minus demen-
tantur qui propria voluntate utuntur. Ipsa etenim est herba ista
diaboli venenosa suggestione venenata et omnibus ea utentibus
pestifera. Hanc deus qui pie nostris medetur peccatis primis ge-
neris humani parentibus interdixit. Cum eos comedere pomum sub
mortis comminatione prohibuit. Qui quia preceptum eius transgressi
ex eo quod comederunt mox peccatores effecti sunt et in anima
mortui. Postquam alios peccatores genuerunt et ipsi in carne
sunt mortui. Homines tamen eandem voluntatem preceteris dili-
gunt et eam immiscent omnibus pene que agunt. Nichil itaque
illis dementius qui nichil utuntur sua morte libentius

Hinc denique proprie **Quomodo vicia omnia proprie militent voluntati**
voluntati. Postquam suam in homine sedem construxerit.
alia viciorum serviunt quasi milites terras tenentes. Alia vero
quasi pro solidatis militantes. Illa enim vicia que terras tenentes obe-
diunt ei que proprie in hominibus consistunt ut adulterium.
Cum enim adulterantur hoc ea solum faciunt de causa quia eos
vicium illud delectat. Illa vero serviunt ei velud militantes
pro solidatis que sunt in homine pro aliis viciis ut cupiditas pre-
ciosarum vestium pro gloria inani. Nemo enim preciosas vestes nisi
ad inanem gloriam querit. Item vicium aliquando huic aliquando
illi vicio servit ut avaricia aliquando ventris ingluviei servit.
aliquando exaltacioni. Rursus aliquando alterum alteri cedit ut
luxuria glorie inani. Aliquando enim luxuria repellitur ne laus
concupita perdatur. Omnia enim sive hoc sive illo modo proprie volun-
tati diabolo quoque famulantur. Ex quibus in homine tribus
modis peccata nascuntur. Diaboli in suggestione. et carnis delecta-
tione spiritus quoque consensu unumquodque vicium consummatur.

Anshelmus **Similitudo de suggestione delectatione consensu et canibus**
Ex igitur tribus suggestione videlicet delectatione et con-
sensu. Suggestio est velud canis ponderosus. Delectatio est quasi
catulus levis et acer. Consensus vero quasi canis fortis et in-
mensus ponderosus. Et enim canis est cum quispiam iuxta se
transeuntem audierit semel vel bis post eum latrans stati-
m quiescit si tamen ille viam suam indirecte tenuerit. Si vero et

spiciens instigaverit eum. Canis quoque latrando licet non morde
at insequitur eum. Catulus levis et acer et instat acriter et nisi
cito repercussus fuerit acrius mordet. Fortis vero canis et in me
sus et fortiter instat et nisi magna vi obviatur hominem stran
gulat. Quare ponderosus canis non est respiciendus. Catulus
vero mox repercutiendus. Canis autem inmensus viriliter obvi
andus. Similiter autem si peccati suggestio animam pulsat, qui ab
amore patriam intendit ad eterna, mox eam deserit si intentionem
suam firmiter tenuerit. Si autem ad eam attendens in se re
ceperit et cogitando quasi eam masticando revolverit et ipsa se
pius eum infestat. quamvis eam non voluerit tamen fit suggestio
sola. Sed si diutius eam replicaverit, ponderosus canis in ca
tulum transit, id est suggestio in delectationem, que acriter instat
et nisi cito reiciatur animam vulnerat. Quare mox ut venire
ceperit, debet eam repellere anima sponsa Christi, cogitans quia
magna est ignominia illi ut in eius conspectu appareat fedata
delectatione tam turpi nisi eam repulerit. Delectatione catulus
fit inmensus canis, id est delectatio in consensum transit, qui arripi
ens eam animam, nisi magna vi obviatur, occidit. Sed mox ut
ceperit advenire, debet eum anima vi magna obviare, id est in me
so terrore mortis eterne in se destruere. Suggestionem igitur nec at
tendamus, delectationem mox reprimamus, consensum fortiter
obviamus. Sicque cor nostrum studeamus custodire ut nec
una superflua cogitatione dyabolus illud valeat violare.

Cor etenim Similitudo inter cor humanum et molendinum
nostrum simile est molendino semper molenti, quod domi
nus quidam cuidam servo suo custodiendum dedit, precipiens ei ut
suam tantum annonam, videlicet frumentum aut ordeum vel avena
in eo molat et ex eodem quod molierit et ipse vivat. Verum illi
servo quidam inimicatur qui circa molendino semper insidia
tur, qui si vacuum quandoque illud invenerit aut arenam stati
ibi proicit que illud dissipat, aut picem que illud conglutinat,
aut aliquid quod fedat, aut paleam que tantum illud occupat.
Servus igitur ille si molendinum suum bene custodierit, domini
sui tantum annonam in eo molierit, munda ex eo farina egre
ditur iuxta annone genus que intus molitur. Ex eodem ac

quod moluerit et domino suo servit sibique ipsi victum acquirit.
Si autem inimicum suum violare molendinum suum permiserit ma-
la exinde procedit farina, quia mala est annona quam molit. Hec autem
farina et vehementer displicet domino illi, sed nec servus exinde sibi
victum sed famem conquirit. Hoc itaque molendinum semper aliquid
molens cor est humanum aliquid assidue cogitans. Hoc deus uni-
cuique servandum tradidit, iubens ut in eo molat illos tantum
cogitatus quos ille suggerit. Quarum cogitationum alii ut fru-
mentum, alii ut ordeum, alii ut avena sunt. Primi quippe ut
frumentum sunt quos anima replicat cum in contemplatione
posita pure de deo cogitat. Hii autem ordeo assimulantur quibus
de virtute in virtutem quasi per quosdam labores ascendere meditatur.
Hii etenim licet sint boni minus tamen superioribus sunt perfecti.
Illi non sunt ut avena quibus homo intendit sua deserere vicia.
Boni namque sunt et isti sed tamen imperfectiores predictis. Hos
itaque omnes vult deus ut homo in suo corde revolvat et eisdem
victum sibi eternum acquirat. Sed quia homini semper adversatur
diabolus et insidiatur semper cordi illius, quod si aliquando vacuum
bonis cogitationibus invenerit statim replet si potest malis.
Harum autem molarum alie cor dissipant ut ire et invidie.
Alie conglutinant et coinquinant ut castrimargie et luxurie.
Alie tantum occupant ut vane, non minus nocive. Hic ergo ho-
si cor suum bene custodierit sanctosque tantum cogitatus in eo re-
voluerit, munda per verba velud per foramen molendini emitti-
tur. Mundus per oculos visus. mundus per aures auditus. mundus
per os gustus. mundus per nares odoratus. mundus per totum corpus
tactus, scilicet gratia cogitationum mundarum que intus volvuntur.
Ex hiis namque cogitationibus mundis et deo eas cogitando de-
servit et etiam sibi vitam acquirit. Si autem diabolum cor suum
corrumpere permiserit, mox vicia per sensus progrediuntur mixta
gratia malarum cogitationum que intus volvuntur. Hec autem
et deo vehementer displicent nec homo ex eis victum sed acquirit
sed mortem. Tunc enim ad finem quisque pervenerit quantum bo-
ni vel mali nunc moluerit tantum et ad vitam vel mortem
sibi preparatam inveniet. Verum sciendum quia horum molen-
tium id est in hac vita laborantium tria genera sunt. Sequitur

Licet autem **Similitudo inter laborantes et molentes**
velud tres sunt homines de mane usque ad vesperam manu
molentes. Horum quippe primus quidquid molit in saccum sus-
cipit et abscondit. Alter vero partem capit, partem in flumen
cadere negligentia sinit, partem vero vento rapi. Tercius autem
quidquid molit impetus fluminis secum tollit vel ventus
dissolvit. Veniente autem vespera quando a labore cessatur et fruc-
tus laboris inquiritur, quid putas singulos sentire? Qui farinam
totam servavit totum laborem suum bene recognovit. Qui non partem
recollegit inde letatus est quod habuit, inde autem mestus quod
vel vento vel flumine amisit. Qui vero totum amisit eo tristior
fuit. Flumine presentis decursus accipitur. Vento vero gloria designatur.
Manibus molendinum quod tota die molit presens labor est huius seculi,
qui a mane usque ad vesperam numquam finit. Mane nobis erit
quando nati fuimus. Vespera vero erit quando per mortis debitum
hinc transibimus. Tempus itaque presens dies est quo laborare debe-
mus. Unde in vespera vivamus. Et sicut mola circuita ducta ad
eundem locum semper revertitur, sic labor iste singulis annis
more solito iteratur. Modo namque aratur, seminatur, metitur, pa-
nificatur, comeditur, rursus iterumque ad idem revertitur. In vespera
vero tunc dicitur: Voca operarios et redde illis mercedem suam. Le-
tabuntur iusti tota servata farina, id est vita sua. Alii autem
qui eam non totam servaverunt in hoc mesti erunt, leti tamen quod
ex parte sui laboris deum cognoverunt. Verum alii qui omne tempus
suum in vanitate posuerunt et quod fecerunt non ab humana laude
absconderunt, quasi omne studium vite sue videntur suum fluminis
perdiderunt, farinamque suam vento commiserunt. Unde et in fine pane
vite eterne carebunt. **Quod bonitas uniuscuiusque fidelis deo et omnibus bonis sit utilis**

Eo diligentior ad studium bonitatis quilibet efficiatur, quo fruc-
tus uberior inde provenire probatur. Sciendum est itaque quod
bonitas cuiusque omni creature est utilis et bona, exceptis demoni-
bus et dampnatis hominibus. Deo etiam qui nullius est indigens
quadam ratione prodesse videtur. Hominibus est utilis quando per eius
quis exemplum merito ad eternam beatitudinem pervenerit, numerus
electorum incrementum accipit. Cui quanto amplius creverit,
tanto maius et etiam retribucio expectanda erit. Nam cum unus re-

sanctorum completus fuerit. retributio istorum mox accipienda erit. tunc qui
dem in corporibus quod iam habent in animabus. Si autem unusquisque
fidelis mox ut hanc vitam deserit corpore simul et anima etiam beatitu
dinem consequeretur. omnes qui hoc viderent eius sequi sanctitatem com
pellerentur. itaque meritum fidei quodammodo videretur evacuari. Bonus
itaque utilis est hiis qui cum deo sunt quia eorum numerum sua presentia au
get. et illis qui in presentiarum sunt vel adhuc futuri sunt prodest. quia
locum in illo cetu beatorum implet. qui in bono in fine vacuus
esse potest. Facit etiam aliud. malitiam siquidem pravorum excludit
exemplo sue bonitatis. Soli ac lune bonus homo ceterisque creaturis
est utilis. quia in consummatione istorum commutabitur in melius. quod
quid est omni creature. Sol quippe sicut propheta ait septempliciter
lucebit. sicut lux septem dierum. et luna erit sicut sol. alie creature
licet pulchre sint mutabuntur in melius. cum deus illas mutabit
in statum eximie non mutandum. Angelis quoque bonus homo est
utilis. quia se omnibus illis amicum facit. Cum enim michi amicum
adquiret. qui me tamquam semetipsum diliget. et quem ego tamquam
meipsum amare. magnas ei gratias agerem vel agere deberem. Cum sciens
eum bonus studuerit esse. in bonorum amicitiam transibit. ita ut unumquemque
tamquam semetipsum amabit. et omnis eum eodem modo habebit carum
tantus enim amor tanta concordia in eis omnibus. ut omnes amici
unius sint amici et alterius. Qualiter autem bonus et deo sit utilis
videamus. Omnipotens deus civitatem quandam magnam et ad
modum spatiosam. ad suam gloriam edificavit. quam copiosa
civium multitudine replevit. Civium non nulli cum propriam volun
tatem potius eligerent facere. quam sub eius bonitate et ordinatione
dei remanere miserabiliter corruerunt. et domus et edificia mag
na et spatiosa ex parte vacua remanserunt. Ut igitur aliquis
qui urbem magnam fieri ordinasset. qui multa in ea pallatia
construxisset. multasque mansiones ad urbis edificationem fecisset. et habi
tatores non habet. et omnes quoscumque potuisset invitaret ad se.
sic facit deus. omnes enim ut ad se veniant. et ut sibi ad sue civi
tatis edificationem subveniant precatur. admonet. invitat.
bonas leges pollicens. pacem et securitatem promittens.

Ibi namque illa immobilia legum Comendacio superne urbis
et optime ibi consuetudines. ibi cives non ex timore alicuius

suas occultant opes, ymo gaudent dum palam omnibus appa
rent. Nullus siquidem ibi intuitus malorum, pestis nulla locus
~~locus amenus~~ violencia omnisque rapina procul inde remota. Porro
terea locus amenus et magna dulcedine refertus. Domus pate
edificia ampla, diversi generis mansiones sunt et ipse dominus in do
mo patris mei mansiones multe sunt. Et propheta Ysaias O Israhel
quam magna domus dei, et quam ingens locus possessionis eius
magnus et non habet consummacionem. Excelsus et immensus.
tenebre illi nulle luce indeficiente continue refulgente. Infirmitas nulla
sanitas indefessa, nichil incomodi, omnia ad uotum. Ad hanc itaque
edificacionem invitat nos dominus dicens Venite omnes qui la
boratis et honerati estis, et ego reficiam vos. Cum igitur venire
voluerit dei procul dubio quodammodo adiutor erit. Unde apostolus Dei
adiutores sumus, dei edificacio estis. Sublimitate ergo quicumque stete
rit. non solum sibi sed omni creature utilis erit, sed etiam ipsi
suo et omnium conditori, ut dicemus beneficia prestabit. Hec etenim civitas
sancta cui se sponte associavit. si vel unus homo deficeret bonus num
quam perficeretur. Similitudo inter demum et quelibet rege indicatur

Notandum etiam quod sicut bonitas boni hominis hominibus bonis est
letitie incrementum, sic demonibus et dampnatis ho
minibus erit in detrimentum. Demonibus namque et dampnatis ho
minibus sanctorum consummacio erit inestimabilis luctus. et etiam damp
nacio. Nam et cum isti obtinebunt corporis et anime gaudium sempi
ternum, tunc similiter et illi ibunt in supplicium eternum. Cum demones
non latet, modis omnibus laborat sanctorum incrementum impedire.
qui quidem donec ultimus eorum eis associetur non includetur. sed
habent potestatem temptandi electos dei, quibus qui probati inve
niuntur digna remuneracione donentur. Inimici vero atque reprobi perhe
nniter puniantur. Vigilemus ergo ut salvator admonet. quia ad
versarius noster circuit querens quem devoret. Illum autem devorat
quem sua suggestione vel malis actibus induxerat. Notandum
etiam quod qui bonis actibus alterius invidet sanctis consentit. qui
vero invidet dyabolis. Et quidem magis puto eius salvacionem
sperandam qui parum boni facit et benefactis aliorum favet, quam illius
qui multa bona facit et invidet. Ipse etenim cum bona aliorum placent
si dampnatus esset iuste talis conqueri posset. Quos sancti de vita

iusticia semper letatus sum. Itaque si beatitudinis vite particeps non
fuero inde dampna vero accepturus inde semper gaudebam
Inter **Quo discernit deus inter bonos et malos similitudo de rege**
saluandos quidem atque dampnandos sic deus discernit quo
rex quidam inter fideles et infideles impii sui. Sit itaque rex spa
tiato ex una parte vno conuiuio magno ex alia quodam carcere tene
broso disposito quia ut quoscumque sibi fideles poterit comprobare post
quam omnes congregati fuerint faciet simul discumbere. Quoscumque
autem sibi esse infideles conuincere poterit postquam et ipsi fuerint
congregati in tenebrosum illum carcerem faciet detrudi. Omnes
itaque ad se inuitat ut quis fidelis quis sibi infidelis sit agnos
cat. Horum fidelium et infidelium qui omnes inuitantur alii
precedunt alii subsequuntur. Fidelium igitur quicumque cum venerit postquam
vere esse fidelis comprobatus fuerit datur introitum sibi intra.
Donec conueniant omnes qui cum eo sunt cenaturi ut simul
incipiant omnes epulari. Infidelium vero venerit quisque postquam
conuictus fuerit infidelis esse flagellatur interim usque congregetur
et alii qui cum eo incarcerandi sunt detrudendi ut simul in eo incipi
ant omnes cruciari. Hoc igitur ut fuerint omnes congregati et fi
deles vel infideles esse fuerint comprobati hii simul omnes in con
uiuium sociantur. Illi vero in carcerem trusi fame et siti morientur.
¶ Sic igitur rex ipse est deus qui sic discernit inter bonos et ma
los mundi istius. Ipse enim parato hinc paradiso hinc inferno constituit
quia quoscumque sibi fideles obsequentes inuenire poterit postquam
omnes ad eum ex hoc seculo transeuntes fuerint congregati omnes
simul in paradisum cum corpore et anima collocabit. Quoscumque vero
poterit reperire preceptis suis resistentes postquam et ipsi conue
nerint omnes simul in ipsum horribile cum diabolo detrudet. Omnes
itaque per suos predicatores ad se inuicem inuitabit ut quomodo sibi
vnusquisque velit obedire agnoscat. Verum eius preceptis quisque
velit obedire alii obediunt alii resistunt. Vtrique alii prius alii
morientes postmodum omnes ante eius examen representantur. Quicumque
itaque obediens ei fuisse comprobatur requiem ei sed in anima sola
interim datur. Quicumque est vero deum obediencia conuincitur et
ipse in anima sola cruciatur. Postquam autem omnes mortui
ut dictum est singillatim examinati fuerint finitoque seculo venient

quia resuscitatis illud etiam generale iudicium peractum fuerit bo-
ni omnes in celum translati in anima simul et corpore letabuntur. mali
vero in infernum detrusi et ipsi in anima simul et corpore cruciabuntur.

Multi homines De quatuordecim beatitudinibus corporis et anime

quibus non numquam boni mores et iusta operum promittuntur:
et ut se in eis seculi postposita vanitate exerceant admonentur
querere solent quare ob rem quo premio qua ratione qua retributione
Respondetur itaque illis quod scriptum est quia nec oculus vidit nec au-
ris audivit nec in cor hominis ascendit que preparavit deus his qui
diligunt eum. quod cum illi non dum clare audiunt quid sit prius
repetitur hoc ipsum aliis verbis et dicitur eis premium quod his qui
in hac vita deo serviunt in futura vita recompensatur in vita eterna
sufficientia scilicet omnium bonorum beatitudo eterna eterna iocunditas secundum
voluntatem et sine omni indigentia. Hec igitur cum illis omnia
hoc modo dicuntur bona quidem et magna ut sunt videntur. Sed quia
non intelligunt quid in ipsa vita beatum sunt nec subito quid sit
omnium commodorum secundum voluntatem sufficientia et sine omni
indigentia percipere possunt. habent animo nec multum efficacia sapo-
re ad audita trahuntur. Quid ergo sit agendum ut hec illis
aliquatenus sapiant et sic ad opera bona evigilent. puerorum
more cibandos estimo eos qui si aliquando grossum aliquod
pomum edendum percipiunt illud ob dentium tenenitudinem et
oris angustiam absumere nequeunt si pro illorum capacitate prius non
fuerit particulatim divisum. Itaque dividamus in partes magnas
que diximus ut inde possint aditum invenire de quibus agimus
Quare ut melius elucescant consideremus que in hac vita mens
humana amet humana et ex his prout possumus coniectemus
illa esse eos habituros in vita eterna multo excellentius si tamen
in tam multimoda mundi pericula constituti domini fuerint precepta secuti
atque cum ipsa illic adepti fuerint in plenitudine desiderii sui quia
se nequaquam fraudatos percipient. Hec igitur ut premisimus fiat
ut animus paulatim progrediatur. Quatuordecim sunt ergo beatitu-
dinis partes quas finito generali examine perfectius omnes electi
habebunt totidemque miserie genera que mali tunc sustinebunt
Hoc autem beatitudinis partes atque miserie sic sibi invicem sunt omnino con-
trarie quod et ipsi qui eas accipiet in terminatione Hec sunt qua

Partes vero beatitudinis sunt pulchritudo **quatuordecim beatitudines** agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longevitas, sapientia et amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium. Ista nunc estimo sunt que propter se et propter que alia queque ab hominibus appetuntur. Sunt autem in his aliqua sunt que aliqui propter deum non modo appetunt, sed etiam magno pretio mercari vitare et subterfugiunt, ut sunt verbi gratia pulchritudo corporis atque voluptas. Utique non ideo ea fugiunt quod hec naturaliter nolint, sed ne deum his quoquomodo offendere possint. Nam si per ea nullum offensionis indicium contrahi posse procul dubio sentirent, vel se ab eterno amore impediri non pertimescerent, profecto iocundius nimis quam in eorum contrariis se deducerent. Partes vero miserie septem prelibatis beatitudinibus contrarie hec sunt **Hec sunt quatuordecim miserie**

Turpitudo, ponderositas, imbecillitas, servitus, infirmitas, anxietas, vite brevitas, insipientia, iniustitia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notandum quod sunt septem priores beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septemque posteriores ad animam pertinent. Sic quoque et huius VII priores miserie partes corporis, VII que ultime perficiunt mentis miseriam. Quicumque igitur illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis et anime beatitudinem possidebit. Cuicumque vero has omnes miserie partes tolerare contigerit, summe corporis et anime miserie subiacebit. Verum in hac vita nec unam illius beatitudinis nec huius miserie partem quisquam potest ex toto habere, nec rursus ex toto eam carere. In alia vero vita aut perfectam habens beatitudinem miserie nullatenus subiacebit, aut summe subiacens miserie omni beatitudine carebit. Credo ut totum comprobare possim, quod per singulas beatitudinis atque miserie partes curramus. **De pulchritudine et turpitudine**

Pars igitur prima beatitudinis est pulchritudo, miserie quoque prima contraria turpitudo. Istam vero omnes habere, hanc vero contra ... carere. Sed in hac vita neutrum habere perfectum, nec neutrum possunt carere. Hic nam enim est illa speciositas hominis quam multo est minor pulchritudine flosculi? Sit enim ut lilium candeat, omnis ut rosa rubeat, ... tamen quantulamcumque pulchritudinem habet, nisi summe turpitudini subiacet. Non igitur nec ista nec illa perfecte habere nec eis in hac

In alia vero vita perfectum altiorem habebit. altaque omnino carebit. Pulchritudo et
eciam quoddam bonum est. quod naturaliter a cunctis amari debet. Nulla siquidem
vita. pulchritudo iustorum solis pulchritudini. que septemplicior quam modo
est erit splendidior adequabitur. Unde scriptum est. Fulgebunt iusti sicut sol
in conspectu dei. Amplius corpus dominicum claritati solis prelucere. nescio quem quempiam
posse ambigere. Huic autem similes teste apostolo erimus qui ait. Reformabit
corpus humilitatis nostre. configuratum corpori claritatis sue. Hac auctoritate compro
bata. si quis etiam velit sibi ratione comprobari. credo nulli debere incredi
bile videri. iustos pulchritudinem solis in illa vita. ubi mortale hoc absor
bebitur tantummodo sortiri. cum vere dicantur et sint templum et sedes dei. quod
numquam in divina pagina de sole isto visibili meminimus legi. Hac igitur tali
et tanta pulchritudine iustus rutilabit. Cui vero iniustus fuit. sterco et omni
cadavere fetidior. omnique fuligine turpior erit. Ibi igitur pulchritudinem
perfectam. qui summam habebit turpitudinem.

De agilitate et ponderositate

Secunda pars beatitudinis est agilitas. in cuius contrario ponderositas.
Hanc vero non omnino habere. ut cuiusque hominis pre homo pennis sint carere
Nam quanta est hominis agilitas. quam minimus passer superat. Ceterum quoque
modo movere se potest. non sine ponderositati subiacet. In futuro autem qui perfecte
agilis erit. aut sit ponderosus. ut se movere non possit. Hec velocitas
quam pulchritudine non minus amatur. tanta nos concomitabitur. ut ipsis ange
lis dei eque celeres simus. qui a celo ad terras et econtrario. dicto citius vola
bunt. Que celeritas si vere sit in angelis probari non est. exempli gratia dici
potest. Hominem adhuc mortali carne gravatum. mox in iudea per angelum
in caldea delatum. videlicet tradito prandio quod deferebat. sine mora relatum
Ergo cum istis omnino par velocitatis nobis erit. quibus sicut premissa est illorum
equalitas meriti. Apostolus etiam cum corpora nostra. que quantacumque locorum inter
capedine separata membratim fuerint. sine dispensa in ictu oculi asserit re
surrectura. satis innuit. quanta velocitate eadem corpora iam incorruptibi
lia sint futura. Corruptibile quippe hoc sicut ipse testatur induet incorruptionem.
et mortale hoc induet immortalitatem. Huius quoque velocitatis exemplum in radio so
lis licet intueri. qui statim orto sole in plaga orientali pertingit usque ad ul
tima plage occidentalis. ut in eo perpendamus non esse impossibile quod
de nostra diximus futura velocitate. Presertim cum rebus animatis soleat esse
maior velocitas quam inanimatis. Habet etiam radio solis simile exemplum
velocitatis homines in nobis. Radius quippe oculorum more in sublevati
one palpebrarum ad usque celum pertingit. et ictu eius totum in semet ac in

tegere redit. Amplius constat quidem animas sanctorum que iam celestia tenent nec dum plena felicitate frui donec incorruptibilitate corporum suorum potiantur. Que cum adepte fuerint non est quod amplius uolent. Hec itaque corpora si eos assumpta uelocitate aliquatenus tardiores aut grauiores efficere debeant, immo potius eorum consortium abhorrerent quam appeterent. Ea igitur qua diximus uelocitate donabitur homo sanctus cum ad eternam uitam fuerit translatus. Malus uero tanto penarum premetur pondere ut nec pedem quidem uel manus uel aliquod sui corporis possit mouere. Unde est illud in euangelio: Ligatis pedibus et manibus eius mittite eum in tenebras exteriores.

De fortitudine et imbecillitate

Tertia pars beatitudinis fortitudo dicitur, miserie uero imbecillitas que ei opponitur. Sed que est hominum fortitudo in hac uita quorum plena namque eschinus in mari retentatur. Quamuis tamen homo imbecillia quedam superare uideatur non omnino imbecillitati subiacet. Itaque nec fortitudinem perfectam nec summam hic habet imbecillitatem. Sancti uero prestabunt mirabilibus quemcumque supernis meruerit ciuibus associari, intantum ut nullatenus illis quicquam obsistere ualeat, etiam si mouendo quid aut euertendo uoluerint, ac suo statim quidem illico cedat. Nec in eo quod diximus maiori laborabunt conatu quam nos modo in oculorum nostrorum motu. Ne quero illa similitudo angelorum uero excidat ab animo, qua adepturi sumus in futuro, quibus si in hac fortitudine aut in his que dicturi sumus aliud exemplum non occurrit, uel ipsa propria angeli adequabimur. Ad ea comprobanda possit. Hec igitur in quibus angelos ualere constat tanta nichilominus fortitudo ualeat. Nemini enim autem qui dubitet puto existere angelos ea quam noluit fungi fortitudine. Cum igitur eis similes fuerimus nunquam imbecilliores eis erimus. Sed fortassis queret aliquis quid nobis tunc illa fortitudo prestabit, cum singula tam conuenienter ut conueniunt necessitas ubique disponit, nichil mutandum uel euertendum uel statuendum sit in quo uires suas quis exercere possit. Cui hoc dicit: paucis nobiscum quam in huiusmodi habeat usus humanus attendat, et uidebit quod non semper omnibus que habemus uel que nos habere non parum gaudemus actu utimur. Sic ubi gratia ipso usu potestate aliqua non uiolatur scientia rerum et multi in hunc modum sit, et tunc de qua agitur fortitudine est. Sola namque possessio eius grata nobis erit et exultatio grandis, licet in actum nunquam sit uentura nobis. Erit ut dictum est in suo statu quemque locat. Hec eadem questio si tandem de uelocitate et de aliqua parte beatitudinis moueatur. Hac solu-

corone. si non captorem eorum quibus in venit spoliat. Infirmitudo igitur ut iam pre-
libavimus sic in iustis fortis erit. ut etiam si velit terram commovere possit.
Et sic e diverso in iniustis imbecillis. ut nec etiam culices a motione quatiat ab oculis.
Quarta post beatitudinis libertas dicitur. De libertate et servitute. cui
contrarie non servitus. Liber est qui cogi non potest ad ea que nolit. nec pro-
hiberi ab eo quod velit. Et quis in hac vita valeat esse. qui hanc li-
bertatem possit habere. Alius non cogitur pati quod nollet. quisque valet
assequi omne quod vellet. Omnia tamen non ad omnia homo que non vult cogitur.
nec ab omnibus que vult prohibetur. nec omnino libertate privatur. nec omnino ser-
vituti subicitur. Infirmitudo autem ante peccatum habuit libertatem. et omnimoda
caruit servitute. Et ut iam diximus. et auctore apostolo idipsum confirmante an-
gelis consimiles erimus. Et inmaculati angelis assimilabimur. eorum quoque
libertatem necessario assequemur. Itaque sicut angelis nichil obsistit.
nec aliquid eos impedire potest vel constringere. quin pro velle suo cuncta
penetrent liberrime. ita non erit aliquod obstaculum. quod nos retar-
det. nulla clausura que nobis ullatenus obstet. non elementum quod
nos ad velle nostrum premat omnino non existat. Amplius. Ecce dominicum
corpus cui corpora nostra configuranda paulus testatur. ut iam supra me-
minimus. clauso sepulchro a mortuis surrexit. ac deinde ad discipulos
obseratis ianuis palpandum introivit. nobisque huius libertatis future
documentum reliquit. In illa etenim vita. si bonus fuit nil patitur quod
nolit. sed agere permittitur quecumque voluit. Si vero fuit malus. ad omnia
que noluit cogetur. et ab omnibus que voluit prohibebitur. De sanitate et infirmitate
Quinta post beatitudinis sanitas est. cui sic non infirmitas. Illa homo
ab ortu suo caret. hanc autem incipit tolerare. Ex quo enim nascitur.
prima eius vox indicat. quia nam patiatur. Mox deinque incipit esurire
sitire lacessere. sinus in pannis sordescere. Hinc cecus vel surdus. mutus
vel claudus. tardus vel scabiosus. leprosus paraliticus aliove morbo efficitur
infirmus. Et cum eius infirmitas quibusdam medicaminibus levari potest.
non omnino infirmitati subiacet. Deo infirmitudo et sic sanus erit. ut nulla-
tenus infirmabitur. sed summa sanitate perfruetur. Dechat sanitate que melius
dici potest. quam quod propheta canit. salus [illegible] iustorum a domino.
Omnibus autem sunt vera adeo sanitatis. que surripere valebit infirmitas.
Cuius de ista sanitate. qua in articulo futuro habebimus. quod exemplum queram
afferre. ut que sit intelligatur non invenio. quia nichil sanitati quod ei com-
parare possim. Nec ego in me. aut aliquis in mortali carne degens.

sensit ipse. hic etiam tunc nobis sani videmur. cum nichil in nobis
quod doleat sentimus. fallimur tamen verum multi in hoc. Nam frequenter in aliqua
parte corporis infirmamur. nec tamen hoc ipsum nisi aut motu aut aliquo tactu
nullo pacto experimur. At de hiis qui nec ita infirmantur. sed ex omni parte
sani sibi videntur. quid dicemus. utrum sint vel non sint sani perfecte?
Pone tibi quemlibet sanissimum corpore. et de sanitate illius securitate [illegible]
[illegible] cum suo medico. hic talis paululo durius tangatur. aut malleo in corporis
parte aliqua contingatur. et statim videbis quod clamabit. sine ledis me
sine vexas me. Quid est hoc? Nonne prius se sanum dicebat. et nunc modo
dicto tactus ita dolens succlamat? Iste nec tibi sanus videtur? Non
puto. Nequaquam salus huiusmodi nobis dabitur. quorum salus a domino futura
promittitur. Nam absterget deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum. et iam non erit
amplius neque luctus neque clamor. sed nec ullus dolor. quia priora
transierunt. Et non esurient neque sitient amplius. nec cadet super eos sol.
nec ullus estus. Dextera enim sua deus teget eos. et brachio sancto suo
defendet eos. Quid itaque eis nocere valebit. quibus dextera dei tegu
mentum erit? Qualis autem illa sit sanitas. certe scio me nec meo nec
alterius sensu vel experimento accepisse. Febrium [illegible] diversarum infirmitatum
qualitates seu huiusmodi sunt. cuivis interrogatus facile eas anime expositas
forsitan intelliget. tum quia ego illas in me. tum quia ab eis accepi qui
sunt. qui eas experimento didicerunt ipse. At quod nec sensu percepi. nec ab ullo
qui percepit ut dixi accepi. non eodem modo. Credo tamen et incunctanter [illegible]
[illegible] quidem sunt opinio astruere licet. sanitatem intus futuram. ita inge
ntem et incommutabilem atque inviolabilem fore. ut ineffabili quadam sanita
tis dulcedine totum hominem repleat. et omne quod alterius in se infirmi
tudinis mutabiliter aut lesionis suspitione pretendere queat. penitus
arceat atque repellat. Erit sic igitur in istis erit sanus. at non quilibet
in isto tanta ibi sciatis infirmitate constrictus. ut nullo postmodum me
ditamine queat meditari. De voluptate et anxietate

Sexta pars beatitudinis est voluptas. miserie vero anxietas. Illam
homines appetunt. hanc refugiunt. Verum tamen tam in hac vita
querunt. non nisi per anxietatem invenire possunt. Cumque ad id pervenerint
quod voluptatem putant. non nisi laborando eadem perfrui valent. quod si
etiam nisi fuerint in moderati rursum eis in anxietatem convertitur. Quia tamen
in eo qualitercumque delectantur. nec omnimodam anxietatem patiuntur. Post
hanc vero vitam aut omnimoda voluptate aut omnimoda replebuntur anxietate

Sicut enim ferrum ignitum qualibet sui parte *Similitudo ferri igniti*
continet ignem, sic miseri bonum voluptatem, mali vero sentiunt
anxietatem. Hanc vero voluptatem neminem in hac mortali vi-
te esse puto vel fuisse qui eam ut est senserit vel gustaverit, ut illius
saporem vel dulcedinem aliis declarare possit. *De duabus beatitudinibus*
Tradicamus tamen aliquid ad hanc declarandam. *et duabus miseriis*
Dicimus duas beatitudines et duas miserias esse, maiorem scilicet
et minorem. Maiorem regnum dei, minorem vero in quo Adam primo fu-
erat positus paradisi gaudium dicimus. Item maiorem miseriam eternum
ignem iehenne, minorem autem erumpnas fatemur vite presentis, quas omnes in-
vinimus incessanter patimur. Beatitudinem quippe neutram aliquando experti
fuimus. Quod si saltem illam primam beatitudinem qua Adam in paradiso po-
situs erat experti essemus, forte per hanc illam maiorem aliquomodo con-
iectando videre possemus, sicut nunc de minori miseria nati nutriti et
adulti multa de miseria maiori conicientes volumus edisserere et expla-
nare valemus. Itaque cum voluptas de qua agimus constet esse una por-
tio summe beatitudinis, quo illa modo explicemus ut cupimus non video,
nisi forte id agimus aliqua contraria similitudine magne miserie, quam ex
minori coniectamus. *Exemplum de voluptate vite eterne sive beate*
Sit igitur ante oculos cordis positus exempli causa homo aliquis qui
etiam in ipsis oculorum suorum pupillis quasi et in singulis membris
ferrum ignitum et candens infixum habeat, ita ut nec medulle, extrema-
ne omnino quicquam in toto ipso cruciatus immune remaneat vel
ea levius quam in ceteris aliquatenus sentiat. Quid dicam angustie que
hunc estimet sine fine vitam vitam ista? Eodem modo secundum penitus contraria con-
sideratione in illa futura vita dilectio quedam ineffabilis bonos in-
ebriabit, et inestimabili dulcedine sui totos eos inenarrabili exim-
dietia satiabit. Quod dixi totos quia oculi aures nares os manus pedes
cor iecur pulmo ossa medulle exta etiam ipsa cuncta singulatim
singulaque membra eorum in commune tam mirabili delectationis et dulcedi-
nis sensu replebuntur, ut vere totus homo torrente voluptatis dei
potetur et ab ubertate domus eius inebrietur. Per econtrario credimus
ut dictum est de misero. *De longevitate et vite brevitate*
Septima pars beatitudinis est longevitas, miserie vero vite brevitas. Illa
beatitudinem corporis, hec autem miseriam perficit. Tunc enim primo predictas
beatitudinis partes corpus habere poterit cum eas diu retinere valeat. Nam si eas

omnes quos habet et statim moriendo amitteret, quid eas sibi huiusmodi prodesset? At longevitatis habere perfectum non potest, qui aliquando moriturus est. Quantumlibet enim vivat, diutius somnium videtur esse quod vixit, cum moriturus est. Non igitur longevitatem homo hic habere valet, ubi quandoque moriturus est. Ceterum quia non mori certus potest, vitam hic omnino brevem habebit. In futuro autem aut longissimam aut vitam habebit brevissimam. Qui enim bene vixit, vivit tunc, vivet quamdiu et Deus; unde scriptum est: Iusti autem in perpetuum vivent. Qui vero male vixit, non nisi moriendo tunc vivere poterit. Nihil igitur brevius vita illa, cum morte semper fuerit mixta. Hic autem notandum, quod septem predicte beatitudinis inferiores partes ad corpus pertinent, cetere vero que sequuntur ad animam. De sapientia et insipientia

Octava itaque pars beatitudinis ad animam pertinet, est sapientia, cui subiacet insipientia. Illam habere hic vix aliquis homo se estimat, si quid agnovit quod alius nescit. Sed que eius sapientia, qui seipsum ignorat? Quis enim se perfecte agnoscere valeat? Cum dicitur res sit anima sua, quis ne novit quale sit corpus eius intrinsecus vel quale posterius etiam extrinsecus? Quia tamen se talia quoquomodo cognoscere potest, non omnino insipiens est. Verum in futuro aut perfecte sapiens aut omnino erit insipiens. Sapientia igitur, quam quis in hac vita non multum amat, tanta in futura vita bonis erit, ut eorum quemque scire non lateat, nihil sit quod ignoret. Boni enim Deo, qui est perfecta sapientia, replebuntur, eumque facie ad faciem intuebuntur. Quem ad modum ita perspexerit, tunc totius nature videbit, que in Deo melius quam in se ipsa consistit. Scient etiam iusti cuncta scienda, que Deus fecit scienda, tam que preterita quam ea que postmodum sunt futura. Ibi a singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscentur, nec quicquam omnino latebit, cuius patria, qua gente, qua stirpe quis editus fuit, vel quid etiam in vita sua fecit. Quomodo peccata singulorum singulis pateant

Hic fortassis aliquis ait: Quid ergo et hic peccata que feci scient omnes? Ad hoc ea confessus sum ut delerentur et oblivisceretur, ne multis amplius panderentur. Bene. Sed cum tu in illa gloria ab omni tua omnium sorde purgatus vultui Dei purus astiteris, ingratus ne ei esse poteris pro tanta misericordia quam tibi fecit, remissis illis et aliis delictis tuis? Non ingratus eris. Et unde gratias ages, si nihil eorum unde nunc gratias illas debeas in tua memoria habeas? Scit igitur in istius laudibus eternaliter iocunderis, semper de quanta miseria sis erutus, ut puto, coram te habebis. Cum igitur singulorum conscientia singulis pateat, sciri audio

ea quoque peccata cunctis electorum patent. per quorum curationem tu deo gratiosus existis
assidue. non ad tuam confusionem. sed ad magnam dei misericordiam eius glorifi-
cationem. tuamque congratulationem. Non enim peccatis tuis tunc maior cor-
dis angustia premet. scelerumne tuorum magis pudebit. quam aliquem olim
magnis vulneribus sauciatum. iamque ex omni parte sanatum aboliti languoris
molestia premit. vel quemquam eorum que in annis potius infantis egerat
nunc grandevum pudet. Tunc quippe cum integra sanitas. perfecta mundi-
tia. plena remissio. secura omnium offensionum impunitas extiterit.
cognitio vel recordatio peccatorum tuorum in nullo tibi magis horrori esse vel
confusioni valebit. quam est modo beato petro apostolorum principi. quia christum ne-
gavit abnegatio sua. beate marie magdalene peccata sua. et multis
aliis multa que fecerunt iam donata. Immo sua deum super hec agnitis
delictis. includit enormium ac feda infirmitate sua. pietas virtus sapientia
medici qui te sanavit. sublimius extolletur. amplius [illegible]rabitur. laudabitur.
magnificabitur. Laus autem et magnificentia glorie dei tua si bene
advertis gloria est. Quod dices. equidem consentio laude dei gloriam esse me-
am. verum cum hinc inde tot et tot ad mei comparationem innocentes procedant.
qui considerant mente mee obscenitatibus. me omnino sicut equum est hor-
rori sordidum iudicent. quid dicam. Iustitia nempe suum. et suum et iusti-
tia premium exigit. In hiis hoc nolo timeas frater. aliter erit enim quam estimas
Illum siquidem quem tu tibi comparatum indicas penitus innocentem. non
ibi respicies de te quemadmodum putas sentientem. Nam inde ille de quo
agis plane intelliget. te nequaquam se sed deum quem peccasti offendisse
Cum igitur viderit deum tibi tua debita funditus dimisisse. vel in cor sibi
ascendet. ut te inde aliquatenus iudicet. In hoc enim ipse deum se offendere
cognosceret. si deo te proxima reconciliatum. pro hiis que olim feceras vel
latenus comprehendum cogitaret. magis autem gratiosius et estimabiliter dei cle-
mentia admirabitur. non solum in te sed in se. In te quia de tam profundo in-
iquitatis eripuit te. In se quia sola gratia eius ne in tale profundum
rueret tenuit se. Laudabit igitur magnificabitque inde potius gratiam
dei unam atque constantiam. quibus emittes voragine tanti mali eva-
sisti. iuxta quam quia et ipse considerabit. nisi adeo adiutus fuisset
non ita forsitan iter iustitie tenuisset. Vides igitur quod tibi in perpetuum
vulgata cognitio peccati tui. ymo quam multum laudis et gratie agnita remissio
Possit etiam angelis. Altitudo inter misum hominem et angelum sui generabit
si de societate sua. propter peccata tua te indignum nesciet iudicare. Hec e[...]

qualiter contra eos nunc te posses defendere cum non nisi inquinis modo
audi. Propone angelum aliquem quasi talia tibi imperantem. Tu
homo de paradiso expulsus es. tu pulvis quoque futurus. quoniam contra deum
te extulisti. contra eius preceptum te in scelerum omnis peccati et miserie
tumultus deiecisti. et nunc nostri similis esse queris. quos nunquam tali
quo voluntati dei contraisse tumes. Ad hec itaque respondeas. Cur ego ut
tu dicis de paradiso expulsus sum. et hoc non miror si nexu temptationis im
pulsus. in sordes sum criminum delapsus. Cum tu agnita et credita
vita Christi spretis omnibus que illum nolle sciret potius in [?] quod
illum velle intellexi memetipsum exui. Unde tribulationes angu
stias et famem siti vigiliis verberibus contumeliis aliisque modis in [?]
ad honorem eius sustinere non renui. et quecumque mundana pro nihilo
meis nichili pendes. illius gratie tantummodo solius pro singula recon
ciliari studium vos [?] autem quid horum umquam sine ea sustinuistis. Semper
vos gloria. semper [?] iocunditatis comitata. semper vos tenuit dextera
dei. atque defendit ab impugnatione omnis peccati. ita ut nulla vobis
surriperet macula eius. Itaque si a voluntate eius non recessistis. ipsius
donum est a quo inquit tenti estis. Et quia hec commotio illos tantummodo
respicit. qui proditionem sue unum fecerunt. et regnum celorum violenter
rapuerunt. alii qui in illo sunt secundum alio modo intraturi. alia ratione pro
litate angelorum sibi sunt vendicaturi. Et queris quia et forsitan ista
dicent igitur illis. Et in regno dei vita querimus equaliter beati. dono
et gratie Christi Ihesu domini nostri id ascribimus. qui ad hoc dignatus est homo fieri. pa
ti mori. ut nos ab omni delicto in sanguine suo iustificatos. suum
regni consortes efficeret. Vos igitur considerate an sanguis Christi qui est
pro nobis effusus. queat nos esse pro festa ea salute. Quid ad hec angeli
qui libenter eo quod boni sunt. rationi acquiescere nolunt dicent. nisi que
dicta sunt ratione [?] et homines nunc sua equalitate debere
sortiri. Cum itaque angeli atque homines quos magister indicaveris in
nocentes. tibi consentiant. tibi intuitu puritate rationis honorem
deferant. perpende si vales. quam grata sit sapientia ista. quam tu sic ab
omnibus. sic omnes ac cognoscerent in vita illa. Si autem fuit ma
lus. vera omnimodo sapientia privatus. tamen [?] doloribus ut non so
lum insipiens. verum omnimodo fatuus et amens. De amicitia et inimicitia

Nona pars beatitudinis est amicitia. Huic vero inimicitia. Perfecta
amicitia et eque inimicitia comitari non potest. Et quis habet amicitia

tanta. etiam filius erga patrem. Contraria tamen nullus hic habebit in inimicitia
tanta. que comitari non possit in amicitia. Vel omnino hic habet in inimicitia
summa. Insuper autem. aut amicitia perfectam. aut in inimicitia qui profecto in
veniet summa. Bonum etenim quemque sicut deus omnesque alii diligent
bonum. ut enim hic odio ultra non possunt. Unusquisque namque quemadmodum
seipsum. tantum et tam diu diliget et alterum. Nec enim video quo aliter
esse possit. presertim cum omnes unum corpus sint Christi. et Christus qui est ipsa
pax sit omnium caput. Non minori sese affectu complectuntur quam membra
unius corporis sibi invicem copulantur. Unitatis habundans eris in dilectio
ne. quam habet tibi erit in possessione. Ac tu ista tuis. et contemplaberis ipsum per
que hec bona tibi pervenere. et percipies quod ille plus quam tu teipsum. et quam ceteri
alii se. incomparabiliter amet te. Et tu super te ipsum. et super omnes alios
ineffabili quadam suavitate illum amabis. Malum autem quemque sicut deus
omnesque boni odio habebunt. ut nec filius quidem pietatem habeat de
patre inpenitus contempto. De concordia et discordia :–

Decima pars beatitudinis est concordia. miserie vero discordia. Con
cordia vero homo tam rara habet. ut nec sibi ipsi sit concors. Quippe
cum corpus et anima dissident. Et utrumque unum appetit alterum nolit. Deinde
quia non semper hec faciunt. sed aliquando idem volunt. non in discordia summa
persistunt. In alia vero vita. vel in concordia. vel in summa discordia persistet
corpus etenim cum anima cuiusque sancti. ymmo concordie tante erunt omnes
iusti. quante in presenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus unus ire non potest.
quo non ierit et alius. sed eandem partem semper volunt. Sic corpus
et anima. vel societas illa iustorum nil poterunt velle diversum. sed eandem
semper voluntatem habebunt. Corpus vero unum erimus. Ecclesia una cum sponsa
Christi erimus. quicunque ibi erimus. Ipsa enim dei voluntas non erit a tua
diversa. sed sicut tu quod ille. ita et ille volet in cunctis quod tu. Caput namque
a suo corpore quomodo discreparet. Quod omnes iusti idem velint

Sed forsitan dices. Eya si deus et omnes ille beatorum cetus vellet
quod ego. tunc et augmentum boni mei mecum vellet. Quod ego ibi non velle
non potero. Ero itaque par velle meo dominus maioribus in celo. Huic tue in be
cillitati tue respondeo. Quia si etiam beato petro par in gloria esse
volueris. eris. In gloria dico. quia ut petrus sis in persona. velle non poteris
Namque si hoc velles. teipsum nichil esse velles. Quod velle nequibis. Sed
nec in gloria illi equari. si minor eius impar fuisti. velle poteris. quia pul
cherrima illius corporis compositione. quam in hoc conspicies molari. plus

omni commodo carebis. Nunc enim etiam in humano corpore vel pes loco aut
officio manuum, vel manus pedis exoptat, aut os sive nasus ubi
oculi sunt, vel oculi ubi os vel nasus, velint suis sedibus cupiunt
transferri, aut si transferetur contemneretur et sine iniuria non id paterentur.
Eodem modo in illa admirabili et glorificata dispositione et eque disposita
glorificatione beate civitatis dei, ita quisque quod adeptus fuerit in ab(undantia)
ut statum suum priori gradui mutari non velit. Contrarie enim
cuiusque status erit sua felicitas et beatitudo sibi proveniet suis meritorum
dicta impetita. Amplius et ideo qui iam tunc in ipsius corporis unitate
collati fuerint maiora quam sunt adepti desideraret, eo ipso miseri essent
quo necdum haberent quod vellet. In regno enim alicui quod cupit deest in eo mi-
ser sit necesse est. Sed absit ab illo regno omnis miseria. Aderit itaque
omnibus omnis sufficientia. Quod perficiet in singulis unanimis et ple-
na concordia. Mali non in discordia persistent, ut cor corpori et anima spiritui
dissideat. Nam et corpus animam odio habebit, eo quod male umquam cogi-
tavit, et anima corpus quod male cogitata opere complevit. Perpetuis
omnibus torquentur in penis. De honore et de decore

Videtur pro beatitudinibus decor honor. Inscie non dedecus honorari at
homo ab hominibus appetit, aut cor ... aut ... quando in
eo collaudet ... aut ut sibi preponat. Sed tu hoc honore huiusmodi ap-
petit. Tale est ac si unus ... queat ab aliis laudari, cuique in regem
preponi. Huiusmodi tamen honorem licet in unus sit pene nemo potest ad plenum
habere. Nullus enim vel imperator acutius laudatur vel omnibus aliis preponitur. Contra
tamen multis acutius blasphematur vel aliis omnibus subponitur. Nec omnino
in honore infinito aut vel honorabitur vel omnino ... exhonorabitur. Contra honor
huiusmodi sit bonum sub exemplo consideremus. De paupere in regem adoptato

Ecce sit ante oculos nostros positus aliquis pauper, solacio omni de-
stitutus, ulcerum et aliarum infirmitatum feditate corruptus, et omni quo
vel frigoris asperitate defendatur tegumine nudatus. Hunc igitur talem tali modo
iacentem et in nullo semetipsum iuvare valentem si rex aliquis potentissimus
transiens videret, et misertus eius ulceribus mederi iuberet, curatumque suis
regalibus induimentis induere sibi ... preciperet, et adductum in filium
adoptaret, ac deinde preciperet ut in regno suo filius suus ...
haberetur, atque in nullo quod imperaret ... contradiceret, heredemque suum filiumque
suum ... coheredem constitueret, et eum nomine suo vocari vellet, nonne
diceres hunc magnifice et optimate honoratum. Et ecce deus nobis hec omnia

faciet. Nati enim de plenitudine carnis replentur multis miseriis. In quibus
miseriis constitutos et omni solatio destitutos omnique infirmitatum passio-
nibus obnoxios ac peccatorum et corruptibilitatis vitiis plenos sola misericor-
dia dulcissimi patris renovabit nos et sanitati restitutos ornamentis
perfecte iustitie et incorruptibilitatis ornabit. adductosque in filios sibi ad-
optabit. regni sui consortes efficiet et heredes. filioque suo unigenito
sibi per omnia equali et coomnipotenti coequales statuet et coheredes.
omnique creature iubebit. ut nobis quoque nolimus nos obediat. vocatosque
nos nomine suo deos faciet. Propterea dicit Ego dixi dii estis et filii omnes
excelsi. Et ipse deus deificans est. tu vero deificatus es. At fortassis
aures tuas hoc tam tantis quidem magnis apostolis seu martiribus poterit exspe-
rata. in me autem qui nimia inter illos vel minimus ero meam non intelligo
quo nam pacto constare queat. Ad hec intende queso et intellige. quod
nullum misteriorum absque deitate excipit deus. ubi ait Ego dixi dii estis. et

Verum ut dicta inclinans (Simile de igne et deitate) filii excelsi omnes
vocitentur. considera sub exemplo. Nam ignis. et nunc inter igni-
tum. si forte ibi aliquid teneamus queas ymaginari. qualiter illi summe
deitati pro modulo tuo possis participando deificatum esse. Ignis
unus est. et tamen pro natura calidus. In hunc ignem pone lignum plumbum et
ferrum simul. itaque cum lignum fuerit in carbones conversum et plumbum liquefactum.
ita ut in carbonibus nil nisi ignis appareat. et plumbo nil caloris
queat addi. nec dum tamen poterunt ferro in calore coequari. quod nondum
forsitan incanduerit. Sic igitur aliud alio magis incandere perceperit.
singulum tamen secundum naturam suam. in statu locutionis meo quia igni tamen
est ipse deus ignis. de quo dicitur nulla beata superiorum tamen sortietur. de quo loqui-
mur. Nam quemadmodum hii qui summe deitati sunt propinquiores
et obliti aliis superiores dii dicuntur. ita et qui illis sunt inferiores
quamvis eadem qua et ipsi summi deitatis perfruantur capacitate participantes
sibi nomine deos dicendos vere est. Talis honor ut pro libertinis
inferiorum immo minorum exhibebitur. Quinque vero malus sic econtra exho-
norabitur. ut in omni fetore diversitatis horum etiam dimidio subiciatur. De po-

Duodecima pars beatitudinis potentia est. (tentia et impotentia)
Cui infirmitati vero impotentia contraria. ille potentia obtinet. quod quecumque
voluerit facere poterit. Quia nullus hii potest facere. ut hic potentia potest
habere. quia tamen quicquid vult facere potest. nec omnino impotentie subiacet.
Rex iustus autem ut ne potens. aut est omnino semper et potens. Homines

aut quidquam nolint poterit facere. Qui ipsum omnipotentem in omnibus sue volun-
tati concordantem habebit. Malus non nichil quod velit agere quibit.
Gaudio igitur cum tanto honore et tue electis prestabit hanc ad extimus
suis omnipotentiam. Non video quam tunc possis tempore ampliorem.
Igitur dum possessione harum beatitudinum quas digessimus felix fueris, nonne
sufficientes tibi videbuntur. Et maxime inquit. Age igitur, si tu omnibus
istis vel una die sicut exposita sunt securus viveres, gauderes sine du-
bio. Si autem per se vel uno anno letificaretur. Et si toto tempore vite tue,
quid faceres? Diceres protinus utique libenter: nunc habere memetipsum in sempiternum,
si sic et non aliter ea adipisci valerem. Si non adhuc omnino securus existeres
eo quod dum viveres nullo eventu amitteres. Omitto dicere, utrum vel co-
gitare possit an non quod exultationis foret. De securitate et timore

Tercia decima itaque beatitudinis parte accipe securitatem. Miserie non
timorem. Hec alias siquidem omnes beatitudinis partes consummat. Nec
possunt haberi perfecte sine illa. Verum et hec ita. Nichil quis potest habere, un-
de securus valeat esse. Eodem enim momento semper exuitur mortuus
ex unico potest existere. Ergo nec alias beatitudinis partes nec securitatem perfectam
habet. Anima tamen non semper quod pati timet, sed quandoque effugere potest,
nec summum habet timorem habens. Iustitia autem cum securitate perfecta et [illegible]
[illegible] habebit summum timorem. Bonus autem quidquid volunt habebit et ni-
chil ex eo se amissurum timebit. Non quod nullus amittet bona semel adepta

Ideo enim quia si ea perdiderit, aut ipse volet
ea perdere sua sponte, aut deus volet ei nolenti illa auferre, aut alius
aliquis deo fortior superveniens ista tollet ab illo, deo et ipso non
volente. Sed certe nec ipse abiecto tanto bono et nesciat quod se evasis-
se gravius exultabit recedere volet. Nec deus qui tam larga illud et
clementi liberalitate donavit ei id aliquando auferre volet. Nec ullus
fortior deo superveniet, qui deo ipsum protegente hec illi in nullo aliqua-
tenus tollet. Malus non et semper tormenta que patietur pavebit, et
numquam ex eis evadere poterit. De gaudio et tristicia

Quartadecima igitur post beatitudines est gaudium. Miserie non tristicia.
Gaudium perfectum solus ille potest habere, qui predictas omnes beatitudinis
partes valet optinere, sanare quia nulla nemo has habere potest, patet quia
nec gaudium summum habet retinere valet. Sed et ille solus non tristicia pa-
tietur summa, que omnes predicte miserie partes omnino coartant. Verum quia
nullus ex toto potest eas pati, liquet quia nec in summa tristicia habet.

beatum. In speculo aut futuro aut leticia aut tristitia quisque reple
bitur summa. Bonus enim quisque omnino tunc potius gaudebit quia per diversas
omnes beatitudinis partes obtinebit uberrime. Quid igitur beatius isto quo
tunc replebitur iustus gaudio. Adhuc tamen ad cumulum beatitudinis
sue aliud habebit unde magis possit gaudere. Quemlibet enim quisque
sicut se alterum amabit pariter quia sic de illius felicitate ut de sua
gaudebit. Quot igitur et quanta gaudia quisque obtinebit qui de tot
et tantis beatitudinibus sanctorum iubilabit. Quia si tantum de aliis quos
ut se diliget gaudebit, quantum de deo quem super se diliget exultabit.
Gaudium enim erit ei intus et extra, gaudium sursum atque deorsum,
gaudium circum circa atque ubique gaudium plenum. Malus vero econtra
tristitia replebitur summa quia omnes invicem partes quibus nichil lo
se tristius sentiet et inevitabiliter sine fine patietur et de omnibus.

Similitudo inter appetentes honores et pueros sequentes papiliones vel de cupiditate

Sic agunt qui mundi huius appetunt honores, quo pueri qui secun
tur papiliones. Papiliones enim cum volant per aerem
rectum nunquam tenent, sed huc illucque se agitant. Cumque alicubi sedere
videantur, nec ibi diu morantur. Hos autem cum pueri capere volunt, cito
post eos currere satagunt. Et quia non ad suos pedes sed ad papi
liones intendunt, aliquando in foveam cadunt, sepeque inmaniter ledunt. Ple
rumque dum eos vident alicubi resedisse, incedunt suaviter et
caute ut eos non valeant comprehendere. Cum dum faciunt manibus
quas plaudunt et adinvicem leviter dicunt ecce iam eos habemus.
Sed cum eos proprius accedentes apprehendere temptant, papiliones
avolant. Sed qui eos nec apprehenderint exultant de nichilo quasi
magnum quid adepti fuerint. Similiter autem faciunt qui mundi
huius honores appetunt. Honores enim huius mundi nunquam certa via te
nent sed incertis vicissitudinibus de uno ad alium transvolant. Cumque sub ali
quo steterint parumper nec ibi diu possunt remanere. Hos igitur cum stul
ti homines assequi cupiunt, festinant post eos quibuscumque modis
possunt. Et quia non considerant quo eos modo assequantur sed ut quocumque
modo adipiscantur, sepius in graviora crimina dilabuntur quibus animas
suas vehementer ledunt. Aliqui vero cum viderint eos alicubi quasi paratos
sibi esse, accedunt illuc latenter et multum caute ut quasi nullo sci
ente valeant eos obtinere et non tamen cognatum vehementer gaudet
et exultat. Sed cum proprius accesserint, cognitumque posse se iam apprehendere

ptimuerint honores de manibus eorum se excutiunt. et aliqui dicta ad alios a
liquos se transferunt. Et nos si qui adepti fuerint gratulamur quia aliquibus honore
sunt assecuti. cum ad nullum honoris culmen pervenire non possit. si non hos
cum suorum satisfactione commissorum reliquerint. Similitudo inter dominum et aliquem servum

Ita inter deum et homines agitur. quomodo inter dominum aliquem et servos illius quos vulgo
naturales nominant. Si enim dominus naturali servo aliquid iusserit. et servus domino libenter
obedierit. agit servus quod debet et domino placet. Si autem dominum suum preceptum contemp-
serit. gratiam ipsius statim amittit. Et nisi si voluerit recuperare ac deinceps
domino suo fideliter servire. sicut prius debuerat naturaliter fecisse. Si ei dominus tunc
dimiserit. intrat convenus obediet precepto eique fideliter serviet quod dominum in
duxerit. Eo non secundo dominus ei condonat quod deliquit. Et si ita sibi placuerit.
aliquam proprietatem ut inde vivat habere concedit. Verum aliquanto tempore transacto spacio
servus paulatim que iuraverat incipit oblivisci. et ab amore domini sui
tepescit. Et quia ea que dominus iubet. sibi dura videntur. post quedam
per modum plura transgreditur. donec in omnibus pene proprium habeat. Sicque ter-
tius domini sui gratiam perdit. quam prius recuperaverat professione correctionis
Quid igitur amplius faciet. quid aliud promittere potest. Natale enim totum impe-
rium ... voluerit. Est tamen aliud quod adhuc faciendum et ... Libertatem
enim domini sui aliquid retinuit in proprietate. unde patet se ... contra
liare. Postquam igitur se errasse cognoscit. ad dominum suum redit et exorans
humiliter dicit. Domine inquit confiteor mea iniquitate. quia quod tibi naturaliter de-
bueram. quasi per modum iuramento promiseram. totum admea transgressus sum
nesciens. Sed adhuc semel indulge michi si placet quicquid deliqui. et ego tibi
reddam quod michi in proprietate pertinuit libertatem hactenus retinui. ac autem propri-
am et tuo servicio astringam. quam mea ex toto voluntate dimittam. tuam vero
ita in tuo servicio iniquitatem potius faciam. Et ut eam semper valeam implere. ponam me in illorum
subiectione. qui me illa sciant et velint docere. et admonendo corripien-
do castigando faciant custodire. De quibus omnibus tibi faciam iuramen-
tum. si michi indulgeas. quicquid hactenus deliqui. Cui dominus. Et ego inquit ad
dum. si michi indulgeas ... Et ego tibi ... si tu omnia feceris que promittis. Sed hoc sciat.
quod michi indulgeo tibi omnia que petis. si tu omnia feceris que promittis. Sed hoc scias
quia nisi hanc conventionem feceris custodieris. vel si eam etiam in aliquo
violaveris. nisi ad eandem penitendo redieris. Per aliam conventionem me placare
non poteris. Eodem itaque modo inter deum et homines agitur. Deus enim primo
quodam homini precepit. cui si ille obedisset. profecto faceret quod facere de-
buisset. et deo placuisset. Sed quia illius preceptum contempsit. gratiam eius
statim perdidit. Habet igitur si voluerit hoc recuperare sicut deus iubet ...

temeritate. quod andiuinus ibi sum intrasse debet. Sed quia et hic ipsum se
prius transgreditur. relictis omnibus cum propria uoluntate monachus efficitur. Aut
ergo monachus saluabitur. aut aliter dampnabitur. Similitudo inter dyabolum et improbum placitatorem

Uerum sciendum est quod sic placitat dyabolus contra hominem
quo improbus placitator contra alium aliquem. Improbus enim placitator licet non habeat rationem. tamen propter improbitatem suam ueniens ad placitum hoc quod est iniustum iustum et hoc quod est iustum ostendere uult iniustum. Sed cum eum aliquis imperitus audit. et quia non rationem habet eum agnoscit. iudicat esse iniustum quod ille asserebat iustum. et esse iustum quod asserebat iniustum. Sed quia ille conuictus a placito discedit. dolet quod aliquid facere non potuit. Sed aliquanto tempore transacto. postquam hoc iudicium putat obliuioni esse traditum. rursus suam incipit causam. dicens sibi factam iniuriam. Quod si aliquis sibi dixerit hoc esse iam diffinitum. dicit non recte esse iudicatum. Sed ille qui semel iam uicit. non attendit ad ea que dicit. sed tantum dicit. quia quod semel bene diffinitum est. non esse iterum incipiendum. Sic enim sine labore se ab inimico suo se potuit liberare. Similiter autem dyabolus placitat contra hominem. Locus autem placiti huius est cor hominis. Alterum ad huc itaque locum dyabolus uenit ad placitum. licet sciat quod rationem non habeat. tamen ibi asserit uerum esse quod falsum est. et econuerso. Ibi namque dicit cogitatione qua immittit. esse uerum quod homo debeat mundum diligere. diuitias et honores appetere. desideria carnis adimplere. hec et huius similia facere. quod quidem falsum est. Econtraria non predicit esse falsum. quod homo debeat mundum relinquere. diuitias et honores contempnere. desideria carnis abscidere. elemosinis peccata sua redimere. monachatum denique accipere. hec et alia plura facere. quod totum uerum probatur esse. Sed cum aliquis qui inter eos non rectos ipse cogitationes scit discernere. audit dyabolum in corde suo hec dicentem. iudicat iniustum esse cogitatum. quod ille iustum esse dicebat. et esse iustum quod iniustum affirmabat. Et hoc iudicio facto. abicit iniustum et sequitur iustum. contempnens quod seculare accipit monachatum. Sicque dyabolus quietus a corde placito recedit. tristatur tamen quia uincere non potuit. Sed postquam perspexerit dyabolus quia homo oblitus fuerit quod antea sic iudicauerat. putans eum in aliqua parte posse inuenire immutatum. ad eiusdem cordis locum redit. renouatoque placito. quod non recte diffinito conqueritur. Quod si ille perfecto agnouit. quia recte iudicauit. ideo quod seculum esse relinquendum censuit. dyabolus statim non esse rectum uidet. ut eum tam cito uel ita omnino desereret. adhuc posse sibi ipsi remanendo in seculo indulgere. parentibus uel suis ad eum respicientibus subuenire. Sed ille qui semel iudi-

primum quia dyabolum vice superavit. non curat ea que ille fraudulenter dicit. sed
suum propositum tenet. quia quod semel iuste est stabilitum. non esse deinde destru-
endum. Requirere diffinivit relinquendum. non esse iterum appetendum. Hec
enim facile deo subveniente dyabolum potius superare. Similitudo inter deum et

Deus ipse sic in miliciam exercet adversus dyabolum / quemlibet regem
quo rex quidam contra principem quendam inimicum suum. Habet autem
rex hic in regno suo villam admodum amplam. In villa vero castellum quoddam
super castellum autem unum dungionem. In villa vero quedam domus sunt valide
plures invalide. In castello autem firmitas tanta est. ut si quis illuc con-
fugerit. nisi inde redierit. ab aliquo ledi non possit. Tanta vero firmi-
tatis est dungione. ut si quis semel potuerit illuc ascendere. nunquam liberum
ei inde redire. Hec autem omnia ille rex habet in potestate sua. Inimicus vero
eius ita est fortis. ut quidquid extra villam invenit. sine ullo obstaculo compre-
hensum abducit. In ipsam quoque villam sepius intrat. et domos quas
invenit invalidas violat. eosque qui inhabitant captivos cum suis
asportat. Illas vero quas firmas invenit. postquam eas rumpere nequit. ad
extremum intus dimittit. In castellum quoque non potest ascendere. nec illuc
confugientibus quidquam mali facere. nisi redierint ad populum ville. Quod si suorum
amore parentum redierint. quos audiunt occidi. et male tractari. vel
per foramen aut fenestram eorum quos respexerint. tunc eos facile occidere aut
vulnerare potest. Quapropter necesse est eis. ut nunquam ad clamorem parentum
attendant. nec ad bellum revertantur vel respiciant. sed semper ut ceperunt fugi-
ant. donec ad summitatem dungionis perveniant. Postquam enim illuc per-
venerint. erunt omnino securi. Iste rex ille deus est. qui cum dyabolo bellum habet.
Hic in suo regno habet christianismum. in christianismo vero monachatum. super
monachatum vero conversationem tamquam angelorum. In christianismo quidam in virtutibus
sunt validi. plures vero invalidi. In monachatu autem est tanta firmitas. ut
si quis illuc confugiens in monasterio monachus effectus fuerit. nisi inde penitendo redi-
erit. a dyabolo ledi non potest. In angelorum vero conversatione gaudium est securitat
tate. ut quisquis illuc ascenderit. nolit inde unquam redire. Hec autem omnia
idem rex deus habet in potestate sua. Inimicus vero eius dyabolus tante est potestatis.
quod omnes iudeos atque paganos quos extra christianismum reperit. nullo
obsistente rapit. et in infernum demergit. In ipsum quoque christianismum sepius in-
trat. et eos quos debiles invenit. temptando violat. animas quoque eorum in tharta-
tes captivas asportat. Illos vero qui fortes sunt. et bene muniti. post-
quam eos superare nequit. tandem licet invitus dimittit. In monachatum vero

non valet in tempore. Nec sunt qui monachi facti fuerunt quamdiu mali fuerant ut
ad seculum redierint corpore vel vana aliqua parvi affectione. Similitudo de mo-
Attendat nonnunquam qui sic agit qui monachatus est cum potionem medici
acceperit difficultatem. Quod in fine quam grave accepit potionem ple-
rumque enim contingit ut qui aliqua parva infirmitate corporis potionem que-
rat qua ab illa possit infirmitate curari. Cuique medicus dicit ut
illam vel illam potionem accipiat et sic sanari poterit. Emit eam vel gratis
data accipit. Sed cum potio fortis insertam eius venas membra et omnia
penetrat, malos humores contrahit. vires tollit. corpus dissolvit. sic
infirmum perterret. desiderium maximum in eo bibendi accendit. vel dor-
miendi vel foras adventu eundi. Cuique medicus hoc interdicit. comminans quod
moriretur si hoc fecerit. Heu me inquit infirmus. cur hanc potionem accepi.
male enim est. modo experimentis heu eam quanto meo malo illos medicos qui hoc
consilium michi dederunt. Nec mirum quia tanta hic me oportet pati per dixerunt.
Si enim hoc scivissem nunquam potionem accepisse. Sic et per ipse cogitur dum
potione cruciatur. Cum vero mali humores defluere ceperint. totumque corpus
paulatim levigari. gaudet et exultat quia tamen potionem accepit.
per quam ad pristinam sanitatem pervenire se sentit. et homines qui hoc ei
consilium dederunt laudavit. Similiter non nunquam accidit ut aliquis
qui anime sue infirmitatem consideravit medicinam inde spiritualem que-
rit. qua ab illa interiorum suorum infirmitate mederi valeat. Cuique aliquis
spiritualis homo dicit quod per monachatum possit salvari. Dat quicquid
habet ut habitum monasticum suscipiat vel si ei gratis aliquando conceditur
suscipit. Sed eum ordinis difficultas cogit eum vigilare cum vellet dor-
mire. vel esurire cum vellet edere. sitire cum vellet bibere. tacere cum vellet
loqui. legere vel cantare cum vellet quiescere. sedere cum vellet stare vel am-
bulare. et stare cum vellet sedere. et variis mutatis sustinere. propriam volun-
tatem ex toto deserere. Heu me miserum inquit hunc habitum quare accepi.
Antea male agebam. sed modo peius ago. quia tot et tanta que michi
iubentur adimplere non possum. et vix nisi invitus aliquid boni perficere valeo.
Quid igitur. vere in veritate vacuum quod huius credidi qui hoc michi consuluerunt.
Putabam quod omnes sancti homines essent ipsi. Hec et huius similia nonnunquam
dicit. Dum ordo inspirans inde gravius et postea sentit. Et tamen consi-
derat quod si unanimiter patiendo sit omnia sua posse aboleri pecca-
ta et sanitatem anime citius recuperare. totum quod antea grave videbatur
paulatim leve efficitur. Et qui iam vel mali habitus lectum incipit dicere.

grates agit quod monachatum suscipere meruit. et omnes qui tale sibi consilium [dederunt …]

Et quia de conversis *Contencio inter conversos et minutos* dedimus similitudinem atque minutis congregationis monachorum ordo. dicendum est quod solet esse contencio inter minutos monachos atque conversos. Attendunt enim minuti se nulla crimina commisisse nec in seculi sordibus conversasse. sed quia nimirum ab infantia vitam duxerunt et iudici sancto semper laborarunt. illos vero e contrario vixisse considerant. et ideo multo inferiores esse iudicant. Atque econverso conversi. quia scilicet exteriorum sunt. res monasterii sapienter tractant. multis ipsis vicia minuerunt. ordinemque suum ferventius plerumque custodiunt. illos vero parum in spiritualibus valere considerant. ideo se meliores illis estimant. Sicque aliis alii se preferunt dum non sua sed aliorum infirmitatem attendunt. Sed si vere monachi essent. sic esset inter eos quomodo inter angelos in celis et homines sanctos. Angeli vero sunt quasi minuti. sunt vero quasi conversi. Sed nec angeli sanctos despiciunt quia temptacionibus aliquando victi sunt. nec sancti angelos quia nulla qua vincerent passi sunt temptacione. Si enim michael diceret petro. tu dominum negasti. posset petrus re-
nota spondere. Verum est quidem quod tu dicis. sed tu pro domino numquam vel unum colaphum sustinuisti. Ex omni non faciunt. sed ita existunt concordes. ac si omnes essent angeli vel homines. Sic igitur isti sint ac si minuti sint omnes aut conversi.

Sic est inter congregationes monachorum *Similitudo inter monachos et angelos* minutis et congregationem angelorum in celis. quod inter eos qui adhuc extrinsecus sunt in cella noviciorum. et illos qui iam sunt intus in congregatione monachorum. qui ut prevaleret in omnibus se perfecte custodiunt. Hos enim abbas per semetipsum iam omnia docuit que vult eos observare. illis vero ingressis existentibus preponit qui eos doceat que debeant custodire. Isti iam probati sunt in omni humilitate et obediencia et paciencia et observacione omnium que ordo exposcit. illi vero adhuc probandi sunt. utrum velint esse humiles obedientes pacientes. et observare omnia que ordo requirit. Unumquemque igitur illorum is qui eius magister deputatus est probat. et arguendo. increpando. plerumque etiam flagellando temptat. an aptus ad suscipiendum in congregatione aliorum existat. Que si indelecta tota patienter sustinere. et aliorum consorcio per omnia dignum esse. venit ad abbatem. denuncians ei coram omni congregatione. Domne inquit novicius iste quem michi commendasti pater sancte se habet omnibus modis quod iam est dignus inter nos esse si iubetis. Ex omnibus audit omnibus abbas eum recipit cum consilio suorum. Qui adhuc dimittit ad exemplum aliorum

novitiorum. Sic itaque de isto novitio condigne agitur, qui suorum dei consortio
iam dignus habetur. Illum autem novitium quem nigri simul viderant
inobedientem, impatientem, superbum, susceptione indignum, postquam enim
diu toleraverant multisque modis emendare temptaverant, tandem si nihil pro-
ficere possunt, veniunt ad abbatem et talia ei referunt: Domine, magister novitiorum ille
quem habebam in custodia, non enim dotem quo possit esse dignus con-
versatione nostra. Ita se prae se fert moribus quae agit, ut nec inter alios
novitios sit dignus conversari. Unde itaque nos quaerimus quid potius
de eo faciendum sit. Ad haec ille ridens magis hortatur ut eum adhuc omnibus
modis emendare conentur, dicens: ac ne illum inter reliquos tolera-
re, quam ad saeculum vestri dimittere. Sic itaque novitius iste nec in congregationem
recipitur nec a cella novitiorum expellitur. Similiter est per omnia considerandum
inter deum et angelos et monachos, quod inter abbatem et nigros atque novitios.

Videndum est sic esse inter deum Similitudo inter deum et quoslibet imperatorem
et angelos et homines, quod inter imperatorem tironum et suos obsequentes.
Tria quippe sunt genera hominum qui tirono imperatori serviunt. Alii enim ser-
viunt propter res quas habent, nihil aliud quaerentes nisi quod tenent. Ali-
quas recuperare volunt, quas eorum parentes aliqua sua culpa perdide-
runt. Alii vero pro solidatis tantum. Illos itaque honestius tractat dominus,
qui nihil umquam deliquerunt, nec aliud quam quod habent quaerunt, hii radicati sunt
et fundati, nec eiecti formidant. Domini scilicet voluntatem domini sui conservant. Illos
vero quorum predecessores peccaverunt, quique priorum hereditatem sunt, aliquamdiu milites
tenet, modisque diversis temptat, videlicet corrigiando, comminando, quedam
gravia iubendo, quosque etiam flagellando. Qui si haec omnia humiliter sustinuerint,
dominique sui misericordiam patienter expectaverint, tandem eis dominus hereditatem patrum
suorum reddit. Si vero noluerint haec tolerare, nec suam valent hereditatem re-
cuperare, nec aliud vult eis dominus dare. Illi autem qui nihil aliud quaerunt quam
solidatas, et ut bene pascantur, tamdiu imperatori obsequuntur, quamdiu eis haec
largitur. Unde si eis habundanter donaverit, laudant eum et dicunt quia nec domino
tali similem, et quamdiu talia sibi sumptibus constant. Si vero haec illis dare destiterit,
statim recedunt ipso vituperato, et incipiunt servire priori inimico. Talia haec
igitur sunt genera hominum aliter tirono imperatori militantium. Similiter autem
tria sunt genera eorum qui supremo regi deserviunt. Primum vero genus sunt angeli,
qui eterna beatitudine stabiles sibi sine omni intermissione sunt fruentes.
Aliud vero homines boni, qui in quantum possunt sue voluntati obediunt, sicque
ad regnum celorum in primis suis ade culpa perditum hereditario iure perveniunt

contendunt Tam aut hij sunt qui tantu ꝑ rebus sumunt comod' q̄ mi
lites stipendiarij Sit igr̄ ꝓ omnia ē considerandu int deu ⁊ h'ta gr̄a
quo int illa tria sup̄ dicta ⁊ ꝑatore sum Qr mon̄stio ꝑst bonu qd
Contingit aliqn quepia sic habundate malis ī mutus facit
homoribz ut nisi secet' alit sanari no pt. Ut igr̄ ab eis ex toto possit
mundari sponte sua prius fecit se ligari. rogans eos qui sunt eu sec
turi. ut no eum dimittant q'cq'd ipe dicat. Don' ꝑ se secuerint eum
igit' prudentie pungi incipit ⁊ vehementer clamat ⁊ dicit se prius nichil
mali h'r̄e. comatqz eos nisi eum dimiserint occide'e Qz illi qui eum
h' dare ppt dolorem sciunt. no ūba illius attendunt. sz ut ceperant pru
dentie ꝑse abscidunt Cu aut ad plenu mundatus fuerit habunt
eisde quibz antea minaba' gras agit. q' no eum ad uolūtate sua
dimiserint Eo modo igr̄ Nunquam no so p'de sibi sectio. quia ea tolerauit
inuitus. cum ad eam tolerandam se fecit ligari spontaneus p'dest re
uera. quia pctam abscisa e infirmitas et reparata sanitas Similit'
aut plerūqz contingit. ut aliquis redeuntibz mentis ⁊ intelligat quod
alit saluari no ualeat. nisi se sub districtionis penitentie fuerit reseca
ta Ut igr̄ inde ꝑfecte purgari queat. aliquid ī mon̄stio sponte se alli
gat. ꝓfessione etiam faciens. ibi stabilitate morūqz suorum conuersione
ꝓmittit. seqz intra mon̄sterii claustr' eo tenore recludit ut medici spi
rituales uidelicz sui pastores. q'cumq' corrige debent. q'cq'd ipe postea
dicat eu no dimittant. sz eius uitia resecent ⁊ emendent At plerumqz
cum eum ceperint ad meliora stimulare. ⁊ eius uitia corripiendo re
secare. recalcitrat atqz irascitur. dicens se no ee culpabile unde rep
hendi' ꝑ eos q' qui eu arguunt. aliqn etiam ꝑ inic' mina' h' no q'
eum h' ꝑ se ppt ordinis districtione cognoscunt. no eu so dimit
tunt. sz ab eo districte stultitia ut prualet. iūc h' inic' illo modo
abscidunt Cu uero fuit emendatus amicis ⁊ mitior fcūs. ad se
reuersus eisde gras reddit quibz irascebatur. q' eu reprehensu corrigere
runt Eo modo igitur Nunquam non sibi p'derit illa tanta districtio.
q' eam infirmitate carnis inuitus sustinuit. cu ad ea sufferenda
sponte sua in mon̄stio se alligauit. p'derit utiqz. q' a pctam liberatum
ab omni infirmitate mentis. ⁊ redit ad ueram sanitatem uerum Sz dice
ret aliquis Inmelius eet ut deo sine ꝓfessione s'ūret spontaneus q̄
in mon̄stio se ꝓfessione alligans sunc cogeret inuitus Qr magna
Huic aut respondendum. q' tanta sit spes mon̄achi professi.

distantia est inter illum qui non vult facere deo promissionem serviendi sibi
et eum qui eam libenter facit. Quanta inter homines duos qui ambo ex de-
bito debent servire domino uni. Sed unus eorum accedit ad dominum et dicit: Do-
mine tibi ex toto corde servire volo, sed me esse tibi fidelem promittere nolo,
quia si tibi hoc promitto et postea tibi peccare quamvis deliquero tanto maiori
vindicta dignus existerem. Et ideo aut melius potero servire tibi. Sed si quando
peccavero tibi, iudica me ut illum qui se tibi fidelem numquam promisit. Al-
ter vero venit et dicit: Domine ex toto corde meo te diligo, tibique fidelitatem
et subiectionem promitto, ut si aliquid fecero contra preceptum tuum, non me
iudices ut alienum, sed emendes ut proprium servum. Hii itaque taliter differencie
ut ambo idem peccatum postea faciant, ac deinde penitentes postea ad
maiestatem domini sui veniant. Dicit itaque dominus illi qui sibi fidelitatem promittere
noluit: Quare hoc fecisti? At ille: Domine, inquit, confiteor quod deliqui, sed non
me tamen in non esse delictum promisi. Sed ille: Ideo, inquit, noluisti mi-
chi fidelitatem promittere ut posses contra me liberius peccare. Ergo et ego
contra te non ut erga meum, sed ut erga alienum agam, totumque quod est
mei iuris usque ad ultimum quadrantem exigam. Hoc itaque iudicato convertitur
ad alium et dicit: Et tu serve qui mihi fidelitatem promiseras et ideo tibi magis
omnimodo cavere debueras, quare hoc fecisti? At ille: Domine, ait, confiteor reum
me deliquisse tibique fidelitatem promisisse, sed postquam me penituit quia
deliqui, debeo ego peius pati quam ille qui fidelitatem numquam deliquissem
promisi, quam ille qui habet et non vult promittere etiam postquam peccaverit. Ideo enim ipse
me volui esse tuum, ut si quando peccarem, non me iudicares ut alienum,
sed emendares ut proprium. Ait dominus: Ita est, inquit, ut dicis. Tu ergo nolite
de te vindictam accipiam ut de meo. Sic autem et deus inter professum monachum
et nolentem profiteri iudicat. Si eos contra eum peccasse [illegible] peniteat,
non solum autem professum minus iudicat non professo, sed et quolibet laico adhuc
in seculo constituto. Licet enim uterque idem peccatum committat, si tamen toto ex corde
monachus deliquisse peniteat, eumque tamen se subdidit ordinem servet, a-
more custodiat, maiorem quam laicus misericordiam consequitur, quantumlibet ille pe-
niteat secularibus adhuc detentus. Qui non penitere noluerit, maiori quam lay-
cus dampnationi subiacebit. *Similitudo inter monachum professum et laycum*

Quod inter ipsos a simili videamus, homines duos unius domini servos
intueamur. Ambo itaque a domino illo possessiones proprias obtinent, sibi in
remuneratione promisso quod ei fideles existant. Unus tamen eorum tali conditione
faciat, quod si quid tamen quicquam deliquerit de proprio suo prius fuit ipsum emendet

alter vero adeo dominum diligat ut nichil proprium retineat. sed omnibus ei dimissis
familiarius sibi malit servire. Hic etiam pactum faciat cum eo. quod si aliquando
aliquid contra eum committat. de seipso non ut de re aliena sed ut de proprio quam
voluerit vindictam sumat. Huius igitur actus culpa si eandem committat
uterque. ac deinde penitentia ducti velint emendare. sed iste de proprio quod nunc ad
hunc totum vult dare pro plenius culpe satisfactione et se totum de seipso. quem
admodum totum prius dominum suum mancipaverat pro tali. Videatur domino
qui istum tantum facere noluit vel postquam sibi peccavit. quantum iste prius quam reum de
liquerit fecit. Dicere non inquam maiorem velle inde facere vindictam a tanto illo
videtur minus velle agere. quem operibus comprobabat se minus di
lexisse. Et si hunc alterum velit durius arguere. sic inquiens male. tu
quanto eras michi familiarior. tanto es culpabilior. poterit iste sibi
respondere. Domine inquiens verum est quod dicis. sed quidem penitere nolui. at postquam
toto ex corde penitendo. meque ipsum in emendationem trado. Nichil namque
preterea illo debeo pati. quam nunc illud quod habet tibi totum vult dare pro satisfactio
ne sui commissi. Iniustum preterea videtur. ut quia te magis dilexi maiorem de
beam vindictam consequi. ymmo eo minorem michi facere debes vindictam. quo
nullam maiorem tibi possum facere satisfactionem. Et aliud dominus diceret. quod
quod veritas habet. Hunc igitur minus indicat. ut extra te proprium. illum non severius
ut minus sibi privatum. Sic igitur et deus relevius indulget monacho qui
se ei totum committit. quam laico dare noleti vel saltem plus quam commisit

Est enim rursus assimilari potest videlicet / Similitudo inter arborem et monachum
acceptabilius esse deo bonum opus monachi. quam hominis secularis. Sicut
solet quippe accidere duos esse homines sub uno domino. singu
los habentes arbores in proprio solo. Arbores autem iste bonum fructum ferunt
utrique. Verum illi quia dominum inequaliter diligunt. et ei fructum earum in
pariter faciunt. Verum non eorum quia eum minus diligit. cum arboris sue fruc
tus maturus fuit colligit. fertque inde domino suo quantum sibi visum fuit.
Adeo autem alius dominum diligit. ut ad eum veniens arborem ei ipsam
offerat. Domine inquiens habeo arborem quandam bonam. valde bonum fructum
tum ferentem. que quia vere congruit dignitati. malo eam esse vestram
quam meam. Eam igitur offero vobis. ut omni anno vobis fructificet soli. Preterea vero
assignabo proposito ut extra fructum colligat. Inde vobis preterea nos
velle noverit diligenter conservat. Et ego quanta diligentia potero eam
de vestre utilitati custodire curabo. Cuius igitur horum oblatum domino videtur
magis esse acceptum. Nullus qui quantumcumque noluit. dicit ei de fructu

ipse arboris. Immo magis illius qui arborem totam dat ei cum fructu. Sic
igitur et sanctimonialis monachus deo est magis acceptus quam homo secularis. Ipsi
enim sunt homines dei, qui sub deo velud arbores quasdam habent
ipsique utique sunt apti ad reddendum fructum boni operis. At quia non eode
modo diligunt deum, nec ei pariter bonum operando deserviunt. Secularis enim quia
eum minus diligit, tunc tantum cum bene operandi animum habuerit, boni
operis offert deo fructum quantum voluerit. Monachus vero eum diligit in tantum
ut accedens totum ei offerat seipsum factus ac velut alloquens sic eum
Domine inquit mee hactenus potestatis eram, et quia inde licebat bonum ma
lumve faciebam. Verum quia tuus omnino debeo esse, tibique soli bona tantum
opera fructificare, totum me tue potestati trado, ut a modo tibi fructificem
soli. Et ut melius facere valeam, iuxta me exercitare tue potestatis subdam,
qui me custodiet, et tantum opera doceat facere, que te noverit magis placere.
Et ego pro modulo meipsum custodire studebo. Cuius igitur munus deo est
acceptabilius? An illius qui sibi offert quedam ex operibus suis, plura
non subtrahit? Immo illius magis qui dat ei seipsum cum operibus suis.
Nec ideo propria penam incurrit, quia sepe bonum opus cogitur agere. Sicut enim
is qui arborem totam contulit proposito suo domino, ut ex ea fructum colli
geret, ex quo et domino suo prius eam vellet non posset deservire, nec unquam proprium
perdit meritum, si ille colligat fructum prius quam maturescat, aut in arbore
dimittat eum donec putrescat. Sic monachus qui se totum commisit pla
to ut eum custodiret, eique tantum ab eo opera agenda exigeret, que deo
potius placere nosset. Sic nunquam propriam non perdit mercedem, si quid operis
boni agere cogitur antequam velit, vel eum prohibeatur cum agere velit, donec
ipsam amittat voluntatem agendi. Non igitur omittere debet quidquid ei bo
num prelatus preceperit, vel presumere ut agat aliquid huiusmodi cum prohibeatur.
Sit enim illius providere quid precipiat, quid ne prohibeat. Huius vero precipi
enti in bono parere. Similitudo inter matronam et divinam voluntatem

Accidit aliquando matronam aliquam filias cum ancillis suis magistre
commendare ut eas opera muliebria congrua doceat. Illis vero preci
pit ut ei tantum obediant, quodque sibi faciendum iniunxerit expedire
adimpleant. Hic itaque disposito magistra eas in unum congregat, iniungit
utique quid agere debeant, et ne foras egrediantur observat. Omnibus itaque pariter
magisterio astrictis, bone quidem filie penitus sibi obtemperant, sed nec abeun
di foras licentiam querere curant. Ancille quoque simile faciunt, excepto instabi
liores existunt. Quia enim tedet eas diutius in custodia esse, licentiam

foras eundi querunt quoque. quam si obtinere non valent non inde tristantur
vel murmurant tantum dicunt. quia datam libenter accipiunt. Et si cibo
cessa fuit egrediuntur que eis iussum fuit. cessantque interim ab operibus suis.

De ancilla latrone

Inter eas autem est latro quedam preceptis magistre inobedientie volens
sibi igitur quia custodia ei tedio semper existit licentiam exeundi sepius querit.
et tamen que rationabiles videantur adinvenit. quam si obtinere non potest con-
tristatur et dolet vehementer. Siveque ingredi si aliquid dimiserit incidit. Et si non cepta
tempora non fuit. ei occulte detrahit. quoque faciebat opus intermittit. Et
si operari iussa fuit. pretendit protinus quod sit infirma. Ac si quando se sola inde-
rit. protinus exiliens ostium petit. huc illucque circumspicit. vadit ibi vel ibi
rit. protinus exilit ostium petit. huc illucque circumspicit. mandat illi vel illi
licentia querere secum loquendi. Et si in hoc fuit reperta atque correpta statim
resilit in hostem. verba crudeliter inquirit fieri. quod sic debeat corripi. Omne minima
iussa sibi agere. et inferunt in contumelie. Sed iam pudet aperte videri.
quod iniuste contra me agatur. Itaque residet mesta. dolens quod ita sit reprehensa.
At postquam admodum dolor ille recedit. maturitate quadam pretendit.
Cumque estimat quod ab aliis reputetur matura. licentia iterum querere temptat.
quam si habere nequiverit protinus subdit. Et vultus est inquirit quod bonum agit.
quam si habere nequiverit protinus subditur. Et vultus est inquirit quod bonum agit.
cum eque tenentur boni et mali. Et si licentiam habere potest. foras confestim
egreditur. et huc illucque vagatur. iuvenum consortia expetit. multa non
agenda committit. Sit ergo ista similitudine potest colligi. tria sunt genera
voluntatis insubditum. De obedientia licentia et inobedientia

Horum autem primum obedientia. secundum licentia. tertium dici potest inobedientia
Sed non genera omnia inveniri possunt in monachis. quos materia quedam
magistre eius commendamus. id est voluntas divina voluntati cor simpositum.
Licentia igitur multos decipit. obedientia non et inobedientia contraria sunt.
Licentia igitur que obedientia constringit claustrum non egredi-
entem media licentia est. Illic ergo que obedientia constringit claustrum non egredi-
volt tamen exire. regularique dispositione libenter deteneatur. quamvis nolit sine
licentia id presumere. audito actu suum licentia qua penaliter consueverat deprehendere.
potius perfecto licet. exilla illicita voluntate. Non enim postquam mortuus mundo
claustri subiit. ad mundi negotia redire vel voluntate uti licet. Deliberant
velle tamen sunt. non nisi permissionis facto implere volunt. Obedientia igitur quia
in hoc amplexus est. ipsum suum excusabit. sed velle quod contra obedientiam sunt.
periculosum erit illi nisi peniteat. Et non nisi nimis attendentes. licen-
tia quod perimplenda voluntate sua expetunt sepe fallunt. Sit ergo breviter.
locis et iustitie. subiecta obedientia vincentes sunt in more regales filie.
ancillarum non nomine. licentie adherentes accipe. Inobedientia vero

que dicitur latro. rebelliones designantur in ordine nostro Similitudo i
Rursus assimilari possumus denario. inde est ter monachum et denarium
Sicut in perfecto monacho debent esse tria. vnicuique bono insunt denario.
que cuique perfecto debent inesse monacho. Denarius quippe bonus. puro
ex ere. recto pondere. monetaque legitima debet constare. Que cum aut ex
hiis desunt. venalis esse non poterit. vt igitur venalis valeat esse. hec tria prius
debet habere. Hec quoque debet habere et monachus. ut vere monachus esse reputetur.
Cuius quidem metalli puritas. puritas est eius obediencia. Nulla enim inobediencie
impuritas. sed sola in eo debet esse obediencia. Rectum vero illius pondus stabili-
tas professionis eius est. Non enim levitate exsufflari debet ab eo quod cepit. sed usque
in finem perseverare stabilis. Illius autem moneta habitus est monachalis atque
tonsura. ante etcetera et hiis similia. Sicut enim denarius a moneta dominorum
nostre cuius sit regionis. sic aliquis monachus cuius sit ordinis. Est autem
monachus qui adeo est senex. ut ante et retro iam nequeat inclinari. de-
nario illi est similis. cuius moneta temporis antiquitate deleta est. Iste vero
qui habitum monachalem non adhuc suscepit per vitam. et ideo nomen non habet
monachi. assimilatur nummo ponderoso. monetam tamen non habenti. et ideo non est
venalis. Verumtamen sicut quem thesaurum congregare desiderat. huiusmodi nummum ita ut
habente monetam amat. sic deus qui thesauro celesti nos omnes reponere
cupit. huiusmodi hominem excipit ut habitum habente monachi. ibi ita reponit.
Cui autem inest habitum monachale quidem habere. sed ex ere puro id est obedi-
ente esse. hunc thesauro celesti nunquam reponit. sicut nullus denarium
falsum. licet apte monetatum suo thesauro ponere curat. Cui non inest
obediencie esse. et si aliquem fragilitate peccet humana. non hunc tamen repellit. si-
ne peniteat. Verum enim a valido denarius falsus. sic a perfecto distat imper-
fectus monachus. Invalidus quippe denarius minus habet ponderis quam debet.
sed illud quod habet puro ex ere constat. falsus non eandem quam bonus monetam preten-
dit. sed intus habet falsitatis eris. Hic falsus monachus eandem quam perfectus mo-
nachus habitum habet. sed inobediencie falsitas intus latet. Debilis vero sed obe-
diens habet non tantum quin cadat quoque habet stabilitatis. obediencie tamen
retinet puritatem. Mox enim penitet cum quam deliquit. quoque ei perpetra-
pura obediencia facit. Iste non ut denarius falsus a celesti thesauro
repellitur. Sed non pro sui modulo vigoris ibi reponitur. Nichil igitur cuiquam
prodest habitum monachi exteriorem habere. si non studuerit et interiorem retinere. Duo
quippe sunt ordinis genera. vnum religiosa conversatione exterius
quo religiosus videtur. aliud vero intus quo religiosus habetur. Et illud quidem

extrinsecus facticius. hic vero intrinsecus naturalis est ordinis. et facticius quippe ordo
facticie sunt consuetudines. ut in ordine monachorum reperiuntur plures. Has
enim homines adinvenerunt. quibusdam de causis rationabilibus. et ecclesiasticam
dicas instituerunt. naturalis vero ordinis naturales sunt virtutes. ut humilitas
caritas et alie plures. Has enim deus naturaliter indidit homini. et sine eis salu
tis summam mancipavit. Ille itaque facticius ordo sine isto nichil homi
ni prodest. iste vero sine illo etiam salvare hominem potest. Sed tamen summe valeat iste.
valde est sibi necessarius ille. Similitudo inter corrigiam et subtolare ordinem facticium
Sicut inter corrigiam et subtolare. quod inter ordinem facticium et naturalem et naturalem
Corrigia namque sola colligata pedi. nullo est munimento sibi. ymo ma
gis inconveniens esse videtur. si sibi sola colligetur. Subtolare vero etiam solum
pedem munit. satisque decenter convenit ei. ne tamen cadat vel tortus fiat.
necessaria est sibi corrigia ut ligetur circa. Sic et per se facticius ordo nichil salu
prodest. sed magis dedecorat. naturalis vero sine illo et prodest et decorat. ut tamen iste
firmius teneatur. ille necessarius sibi habetur. Hinc quippe est. ut qui reli
gione intrinsecus summam deserit. habitu monachali extrinsecus alligatur. cum quod
extrinsecus demonstrat. semper enim id esse arguatur. Et si postea noluerit hoc esse.
magis dedecet eum habitus ipse. Si enim ubi gerit monachus superbus sunt.
qui habitu exteriori humilitatem pretendunt. multo inconveniencius esse videtur.
quam si careret humilitatis habitu. Decet igitur ut quod ostendit extrinsecus. studeat habere et
intrinsecus. nichil enim penitus habet extrinsecus in habitu vel professione sine consuetu
dine. quod eum commoneat aliquid intrinsecus habere. De vestibus monachi
Quod enim nigras induens fert vestes. ut se mundo reputet peccatorem et
commonet. Cum vero eisdem accipiatur usque ad plantam pedis tegitur. hoc facere
a principio vite usque ad finem hortatur. Hec est enim talaris tunica et polimita.
quam filio suo Joseph fecisse legitur Jacob patriarcha. Et aut cede sunt
in modum crucis. semper enim hec commonet memoria dominice passionis.
Corona de vinculis capillorumque tonsura est. De corona monachi
sacerdote debere esse et rege demonstrat. Sacerdotes quippe in lege mitram te
gebant caput. ad similitudinem cuius et hinc caput raditur. reges autem coronis
utuntur. ad cuius similitudinem hi capilli tondentur. hi itaque cohortantur eum. ut sacer
dotis et regis gerat officium. De spirituali sacrificio monachi
Officium sacerdotis erat in lege. quibus diversis pecora mactare. hic igitur spiritualiter
officium debet esse. leonem ire et crudelitatis. lupum rapacitatis. taurum feritatis
vulpem astucie. hircum incontinencie. glirem sompnolencie. equum et mulum lu
xurie. asinum pigricie. aliaque bestialia vicia occidere. Regis autem officium

est regere regnum. hostes inde pellere. ne in ipso in instabilitate iniuria faciat p
videre. malis deprimere bonos exaltare. Hoc itaque debet esse officium monachi.
ut sicut miles regnum regit et corporis. Sicut enim debet omnia expellere vitia
providere ne malus appetitus bono resistat. sed ut bonus malum sibi semper
subiciat. Quod postmodo exterius ordinat in habitu vel consuetudine. vel etiam
in ipsa professione studeat et interius habere. alioquin nil sibi corona sive
tonsura prodest. velut de habitus monachalis. At sunt plerique. qui [illegible]
ordini imputant. quod valere non sinat. Dicunt enim bono animo se pati non
posse. quod eis imponuntur consuetudines tales. Contenerunt etiam quod in seculo
meliores fuerint. postque monachatus deteriores effecti sunt. quemque his dicit.
denario falso est similis. Similitudo inter monachum et denarium.

Falsus quippe denarius. bonus plerique videtur esse. At si igne fuerit
immissus. protinus falsus esse probatur. Sicque plerique male morigeratus homo
de bonis moribus videtur esse in seculo. verum si rigorem arripuit alicuius instituti
monachatus. cuiusque postmodum exigentibus fuit regularibus interceptus.
tus. protinus probatur non esse quod videbatur. Cum enim humilis videbatur et patiens. mox
superbus invenitur et impatiens. Quod si hoc imputavit ordini. tale est ac
si denarius dicat igni. Tu me falsum fecisti. Non autem eum falsum fecit. sed quod
erat ostendit. Hoc denique istum non ordo male morigeratum efficit. sed ipse iam
hoc erat declaravit. Non igitur ordine. sed semper accusetur. moresque pravos et bo
nos commutet. nisi enim bonis esse moribus videatur. bona signa exterius agit.

Duo quippe sunt virtutum genera. De interiori virtute et exteriori. In propriis dicuntur.
quae inter se sic differunt. ut corpus et anima. Unum non interius et in
sibile. aliud non est exterius et visibile. Interius namque est caritas humilitas
patientia benignitas. ceteraque similia. exterius vero. ieiunare elemosinas
dare. in orationibus vigilare. laborare. aliaque huiusmodi. At sicut corpus sine
anima. non diu subsistere valet. anima vero sine corpore potest. sic exterius genus
sine interiori non diu subsistit. cum hoc faciat interius sine exteriori. Dum
enim caritatem habet quis potest etiam si non ieiunet. cum diu pro dolore ieiunare
non possit. si eum non amet. Ut enim plerique spiritus malignus corpus assumit.
illudque vegetando subsistere facit. sic et ignis gloriae cor hominis intrat.
illudque genus virtutum exterius simulat. Quod enim caritas ieiunare facit. sic
et inanis gloria facit. Ac sicut corpus exanimatum cito fetet atque corrumpitur. sic ex
terius genus sine interiori despicitur. Cum enim quispiam ieiunio gaudet interius
sed [illegible] facile videtur. si de ieiunio laudetur a [illegible]. Tunc festim videtur ab
alto cuius [illegible] de illius ieiunio. qui se inflatur per tumultus [...]

Si autem frequentius indignatur. sed humilis et patiens esse videtur. signum non
est nam ab aliquo reprehenditur. illico ab alto ruit. Benenticus ut ma
gister premittit. qui adeo patiens est et benignus. Similitudo de [illegible] ortulani

Sciendum quod ad virtutes tendenti quod agere debeat more ortulani
Ortulanus quippe qui appetit plantare herbas primus terram
ut eas plantet considerat. nisi enim terra et terra non convenient. cessare vel
fructificare inutilitatem poterit. Sic qui virtutes plantare nititur quo in
loco suum plantet eas sibi est providendum. Si enim locus fuit vitiosus. et
ipse virtutes in vitia redigentur. De edificatione domus

Rursus sic enim agere debet. velud qui domum edificare debet. et cum
edificium vult facere stabile. soliditatem primus considerat terre. quo
sed fundamentum firmum supponere. parietem erigere. tectumque superponere. tan
tum scilicet possit in firmitate. Sic qui virtutum vult facere edificium quo spiritualiter
inhabitet ab insidiis demonum. quo in loco suum construat illud sibi est
providendum. Si enim locus non fuit firmus. nec edificium diu subsistere
poterit. Hec itaque solum vel tria bona et humilitas. cum ceteris virtutibus
congruit valde. castus velud firmum fundamentum superstat. De more humilitatis

Non est multum elevata superbia. sicut et septem gradibus eius
quidam putant. sed demissa et vallis maxima. bestiis vitiorum ple
na. et caligine tenebrarum densissima. Nam quanto quis amplius super
bia se voluerit. tanto luce veritatis minus intuetur. Nec clare lumen aperti insto
quod diu intenebratur et in cecitate cordis sui iacet discernere superbus potest.
sed que sunt distorta eque recta. ut recta unum fit veri valle ista tene
brosa vitiorum sit copia. quia bestiarum crudelium multitudo magna ibi
leones crudelitatis et vulpes calliditatis. serpentes quoque venenose et invidie.
rane garrulitatis et nativitatis. Cetera etiam vitiorum animalia ibi solent
habundare. Et nec quanto plus alicui familiares fuerint. tanto minus quod
sint crudeles videntur. Consuetudo enim mitis est. ut non facile videatur
abusio qui eo premitur. sed mox ut cessaverit. et ab eo se alienaverit. tunc de
num considerat. in quanta feditate et miseria iacuerat. et quam graves morsus
malarum bestiarum toleraverat. Humilitas autem vallis magnus est. Cuius sum
mitas lux et non modica. et honestas personarum. id est statuum virtutum pul
cherrima turba. Et quicunque ad istius preeminentiam desiderat. necesse est ut per gra
dus quosdam ascendat. si hunc cognoscere more et humilitatis affectat.

Primus itaque gradus in more humilitatis est. Primus gradus humilitatis
cognitio sui humilitatis unusquisque debet habere. ut se inferiorem omnibus

iudicet esse imitantes apostolum qui se omnium peccatorum comparatione dicit esse mini-
mum. Nam si esset aliquis talis homo qui ita peccasset ut dominus eius
sibi iusto iudicio pedes et manus amputare, oculos eruere et totum
diffamare posset, nec tamen faceret, sed ex sua misericordia illum tolleraret, vehemen-
ter se dominum suum debitorem cognoscere deberet, et eo magis humiliari quo se
minus meruisse perpenderet a domino se tollerari. Nos igitur domino nostro
in multis offendimus omnes, et multum deliquimus, ut nos ex vindicta iu-
sticie sue merito possit diffamare, aut iugi langwore in presenti
affligere et penis postmodum eternis tradere. Ex quo idem peccatum omnem creaturam
Ex qua offensione non solum iram dei provocamus, ad vindictam excitat
sed etiam totam creaturam adversum nos excitamus. Etenim si famulus cuius-
dam a domino suo recederet et domini sui inimico adhereret, non solum ipsum do-
minum exacerbaret, sed etiam eius totam familiam iustissime irritaret.
Cum igitur dominum creatorem cunctorum offenderimus, adversum nos omnem
creaturam que eum spectat ad iniuriam suam in iram commovimus. Potest igitur nos
iusta consideratione terra dicere: Non debeo vos sustinere, sed potius ab-
sorbere, qui creatorem meum non timuistis peccando recedere et inimico eius
dyabolo sed adherere. Potest etiam cibus et potus dicere: Non meruistis
ut vos pascere debeamus, ymmo potius ut vos suffocare et necare vobis
properemus, ab illo enim peccando recessistis per quem nos creati sumus. Sol quoque
potest dicere: Vobis ad salutem non debeo lucere, sed ad vindictam domini mei, qui
lux lucis et fons luminis perempniter coheret. Sic etiam singula queque creata
creata contra nos possunt surgere irrefragabili racione. Unde expe-
dit nobis humiliari, ne diu dilata vindicta tanto acrius adveniendo
mala nostra puniat, quanto diutius tolleravit quod punire potuit. Ut igitur
humiliemur, quid sumus, qui nati sumus, vel quid fecimus, mente pertractemus,
et nos miseros peccatores multoque supplicio dignissimos fore cognoscemus.
Cum se igitur tale iudicat, iam in primo gradu humilitatis stat. Secundus gradus
Secundus gradus est dolor. Nam sunt nonnulli qui se peccatores esse fatentur,
sed nullum inde dolorem habere dinoscuntur. Quibus necesse est ut doleant,
si veniam habere desiderant. Scientia non valet ad salutem ut se cognoscat quis
peccatorem, nisi inde habeat dolorem. Nam si domino suo aliquis peccaret et inde
dolorem non haberet, quia putaret de eo dominus eius faceret quod ei offensam
possit dimittere, quando diu cum per offensionem suam nequaquam sentit dolorem
habere, ridiculum potius quam aliud videtur si veniam peteret, dum habet unde
se non dolere fateretur. Necesse est enim ut dolorem habeat quisquis de perpetratis

culpis nemo consequi desiderat. Tertius gradus humilitatis confessio
Sed deinde sequitur confessio quia qualiter se peccatorem cognoscit et dole-
at confiteri studeat. Multi enim sunt qui se peccasse cognoscunt et dolent.
tamen celant. quia hoc quidem confiteri erubescentes non audent. Et quia sciunt
confessionem ad salutem necessariam fore. in cordibus suis coram deo penitent.
et illi confiteri promittunt. multoque maiorem penitentiam agunt. quam si confiterentur. et
eis iniungeret aliquis sacerdotum. Unde mihi videtur penitus decipiuntur. quia nullus
deo quidquam confiteri potest. quod ipse ignoret. Omnia enim nuda sunt ei et ap-
erta. Vult itaque deus. ut quicumque ei peccavit. ac si ipse nesciret ita pro loco
alii nescienti confiteri ne dissimulet. quibus hoc indicio manifeste comprobatur.
quia si deus hoc ignoraret. ipse nescienti ei manifestaret. Adhuc etiam idem est
maiorem penitentiam ex proprio arbitrio non confessus vult agere. quam aliquis si
confiteretur ei nesciret imponere. putat se magis quid fecisse ex propria volunta-
te quam si confiteretur. perpendat apud se quid sibi plus consulit. an confiteri et par-
vam penitentiam agere. an sine confessione spontanea voluntate longo peni-
tere tempore. Unde magis eligit penitentiam grauem perpetualem. quam reatum suum per confessionem
manifestare. agnoscat peccato. quia non dum nec confessioni illa sua spontanea
nec penitentia qualiscumque grauis sit adequavit. Etiam quidem non dum est tamen
consulit grauiter etiam penituisse. quantum confessione cum eo facere debuit.
fecisse. Est namque minus proprie qualibet grauiter sine confessione penitere. quam parvo
Quorum itaque tres gradus in modo. Quartus gradus. Post exordium confessione facta
te humilitatis etiam sequitur persuasio que cuiuslibet humilitatis est. Quarto videlicet
perlibate iam vertuntur gradus. Cum enim necessarium sit ut confiteamur. Secundum
est qua confiteri debemus. ut sicut ipsum quod confitemur ita esse persuadeamus.
Tunc enim pura est confessio. si eam sequitur voluntaria persuasio. Quintus gradus
Quinto igitur gradu confessio apponatur. ut si loquitur quale quis se cognoscit
dolet confitetur et suadet. tale quoque se ab aliis concedat iudicari. Sunt enim plu-
res satis semetipsos iudicantes. sed nequaquam patiuntur ab aliis iudicari
cum ut motem nec humilitatis ascendat verte est. ut sicut semetipsos de-
spiciendos iudicant. sic etiam alios si se iudicandos esse perceperint tolerare
sciant. Est namque opus est parata. que sexto loco est apponenda. Sextus gradus
Debet itaque unusquisque familiaris esse. scilicet ut quicumque ei aliquam iniuriam fe-
cerit ita eam suscipiat patienter. quasi commodum sibi magnum fecerit. Perfecto si
aliquis suorum alicuius dixerit hominis peccasse. eum sibi multe exinde
fecerit molestie non reclamaverit. sed potius talia iuste se pati dixerit.
tertium apud deum animam inveniet. Nos itaque qui multa contra creatorem

nem commisimus. tanto studiosius humiliari debemus. quanto magis nos in
dulgencia eius indigere uidemus. Nec solum absque murmuratione pati mo
lestias debemus. sed ut etiam grauiorem penam ad uindictam dei amemus
Amor enim supremus montis humilitatis gradus esse uidetur. cum quidem tunc
nimis est grata deo satisfactio. cum in eius qui satisfacit mente nulla ma
net murmuratio. sed pia magis feruet dilectio. Hi autem supremus dilatare partes
tes omnium. nunc eadem breuiter et summatim sub exemplo recolligimus.
Si enim dominus quispiam seruum haberet. qui pro culpa sua morti tradi deberet.
poenitentiaque ratione tamen corporalem suam culpam occultare uellet et in tenebris
uellet. aut si cognosceret quod est primus gradus humilitatis non inde doleret. aut
si doleret quod est secundus. coram aliis domino licet iubente confiteri nollet. aut si
confiteretur quod est tertius. persuadere nollet ut hoc crederetur. ita aut si uellet inde cul
pabilem credi quod est quartus. pati tamen nollet ut diceretur culpabilis. aut si hoc igi
tur pateretur quod est quintus. non tamen pati uellet ut sicut culpabilis tractaretur.
aut hoc patiens quod est sextus non ita tractari amaret quod est septimus. licet hoc nolle
dominum suum sciret. non ei perfecto illam culpam dominus dimitteret. ymo magis
ut nequam seruum eum puniret. Sic nec nobis nobis culpas dominus dimittit. si non
nos gradibus eisdem humiliamus. prout ipse esse iubet. Capitulum viii quomodo timore se puniat
Ueru quia nonnunquam ideo extollimur. quia nos aliis non recte comparamus. uide
dum est nobis quomodo id non facere debeamus. Si enim nos aliis nolumus
comparare ea tamen debemus considerare que a nobis sunt in nobis. non que a deo
prestita sunt nobis. Sic namque agit qui de bonis a deo sibi prestitis superaliis extol
litur. uelut qui uestibus alienis indutus gloriatur. Non ergo hoc bonum aliorum bo
nis comparare debemus. sed mala tamen nostra que a nobis in nobis habemus. Quasi si fecerimus
mala uidelicet nostra bonis aliorum ut conferamus. nos inferiores esse ceteris
omnibus nobis ipsis uidebimur. Et contra quod superbi faciunt. etiam si sint
omnibus deteriores. tamen se iudicant esse meliores. Bona enim bonorum tantum
attendentes. aliorum malis comparant. quorum mala intellexerunt considerare deberent
Consideratio namque uel cognitio Capitulum ix considerato alterius peccati sit peccatum
alicui peccati multa mala inducere potest. Si enim peccator est qui alterius cul
pam considerat. malo illius exemplo in peccato suo perseuerat. Si non peccator
a prima peccato frigescit. eodem exemplo. Quasi si eodem peccato uel etiam alio tempta
batur. facilius exemplo superatur. Si autem temptatione turbabat corpore temptatur.
quantum illius considerat. Si non iniuste presidendo se illi in superbia extollitur.
Et ne si diligebat etiam in deo. nunc eum incipit habere odio. Non ergo facile
considerandum est alterius culpa. cum considerario generat tot mala. Uirtus

nō illius semper debet attendi. quia eius consideratio pro contrarium nadᵗ
Ipsa namque peccatorem conuictum penitere facit penitentem. magis temptatum temptacioni
resistere. non temptatum semper manere iustum humiliat. diligere nō magis
diligere facit. Altius igitur uirtute nō meum. sunt et meum nō uirtutem
attendere debet quisque ad culmen humilitatis ascendere studet. De duabus sororibus
Hominis autem humilitatis pulcherrimi montis duce et hunc monte custodientibus
sorores sunt, et custodes. Verecundia scilicet que est apud deum. et uerecundia que est
apud homines. Nam cum temptatur aliquis. si ante mentis sue oculos has
duas sorores reduxerit. haud facile superari non poterit. Dicat enim sibi ipsi loquens
Si ego hoc uel illud peccatum fecero De verecundia que est apud deum debet
quod cum deum et sanctos eius angelos qui me uident oculos meos leuare
potero. quid dicam cum reatum meum omnis curia dei uidebit. boni et mali
angeli et dyaboli me accusabunt. Nequaquam peccabo. ymmo propter te domine
morte afficiar tota die. custodiamque uias meas ut nō delinquam. Dicat sibi igitur
unusquisque proponat sic semper consideret. sic se a brutis bestiis eruat. Sed
considerandum quod uerecundia que ante deum est. semper apud homines libera est.
Verecundia illa que est De sorore duarum sororum secunda custos fidelis
apud homines uerecundia nō nunquam fallax et latro pessima est. Dolet enim contingere
ut mente alicuius ubi sepe deus montis humilitatis est constitutus. hircus luxurie
lupus rapacitatis. uel alia quelibet uiciorum bestia temptet irrumpere. qua cum
uerecundia que apud homines est ne intraret prohibere debet. Sic se premet
ipsum mecum male consulendo loquitur. Magna inquit erit confusio si hinc
temptacioni luxurie ut postmodum sciatur additum dedero. Sed nullus homo hic
me uidebit. et ego bene celabo incipiam. nec amplius erit cognitum. Modice nunc
uoluptati consentiam. et cum uoluero memetipsum corrigam. ac deinde
penitendo satis melior quam sum modo ero. Multi enim post ruinam surrexe
runt. et postmodum meliores fuerunt. Sic nimirum uerecundia que est apud
homines. malo suo consilio nō nunquam fallitur et fallit. et mala menti be
stiam in monte que tueri debet intrare permittit. Que ne cum intrare per
missa fuerit. nō facile expelli poterit. Nam si is qui scelus commisit. confi
teri alicui noluerit. cogitatione quo prius permittebat ei. quod se emendaret
mox ut noluisset. post perpetratam culpam dicit. Quomodo confitebor. Dena
fronte reatum meum cuiquam. Nec amplius honorem habeo si me manifesta
uero. Sed cum modo apparebor omni tempore uilis ero. Quid igitur faciam. Peccatum
bor uoluptuose uiuendo. Modo uera iusticie tenere nalco Ecce quomodo
miser homo decipitur. quam callide uincitur. quam astute superatur. Ipse namque hum

litatis monte paulatim proficiendo scandit. ipse custodes eiusdem montis con
stituit. ipse eosdem custodes impugnantes montis expellit. ipse postmo
dum semetipsum male custodiendo inimicis hostibus suis facit. seu tra
dit. Et in me siquidem est unde cum dei gratia proficio. in me et unde deficio. Nō
michi virtutem proficiendi. aliquis facit. non ad defectum aliquis venire cogit me.
Suggerit deus. suggerit racio. suggerit virtutibus vertere vina. Et est in me
materia. libertatis arbitrium scilicet quod hoc facere possum si nolo. Econtra suggere
re dyabolus. suggerit appetitus et mundus. ut voluptuose vivam. et habeo possibi
litatem hoc faciendi si contradicere nolo. De fabula duarum per ordinem sororum
Sciendum est quia cum verecundia que est apud homines medium fallat. in
terim modum peccatum aditus meorum nobis fiat. verecundia que apud deum est
non fallit nec fallitur. Hec enim quando admittere peccata renovare locum suum
monte videlicet humilitatis quem tueri deberet. fallente sorore sua mentibus
visum. quasi portorem custodum distinctum invenit. vehementer tum bar dolet et ge
mit. sepe etiam lacrimas fundit. instabilis inmensa petu querit. qualiter
bestia intrauit funesta. que fuerat causa. quod exordium. quibus ne aditus
Et dum illam vehementer excruciat. ecce soror fallax fallacie cum pleriisque
sic consolatur. Ergo quare tantum doles. cur tot tantisque lacrimis te metip
sam affligis. Gravius te ille vel ille peccavit. et veniam obtinuit. Enim
est peccatum non tanti ponderis est peccatum quam facit illud Taliter male consule
do dolorem temptat lenire. Sed fidelis custos. que se coram deo for
midat accusari. sicut fallere nescit. sic malum consilium admittere contempnit
Illa commissa et dolendo plangit. et plangendo indesinenter sui conditoris
indulgenciam querit. atque locum suum curiosius deinceps custodit. Et nos semper
Notandum est igitur quia tempore temptacionis / mia dei debet cogitari
Nam ante perpetracionem culpe. numquam de mia dei debet cogitari. sed iudicium
et iusticia eius. furor et indignacio illius. hec debent pensari. hec debent
ante mentis oculos reduci. hec sepe immo cum magno horrore retractari
Sed quis temptatus non debet dicere mia domini magna est. sed hoc potius. horr
rendum est incidere in manus dei viventis. Et cum appetitus luxurie quelibet
pulsat. non cogitet tunc. quotiensque die ingemuerit. omnia peccata eius
oblivioni tradentur. sed potius sepe recogitando tractet. quod maledictus
est omnis qui peccat in spe. et illud. ve genti peccatrici. populo gravi ini
quitate filiis sceleratis semini nequam. Et si ante penitencia fuit peccati ad
missio. tunc demum de mia dei presumit est cogitanda. ne desperacio venie
supveniat Tempore itaque temptacionis modis omnibus unusquisque debet conari

ne superetur. quia deus licet veniam promiserit penitenti. non tamen spopondit
derelinquenti. ut ei veniam daret et voluntatem penitendi. Cum autem etiam
sit contra dei gratiam punietur. quisquis declinat a malo et facit bonum. et
iram et indignationem meruerit omnis qui operatur peccatum. magno
opere cavendum est. ut et inicia inveniamus et virtutibus adhereamus. Emenda comparacio
Tria nobis sunt attendenda. Innocentia. beneficium. per que attendentes
comparacio. Innocentia talis esse debet ut nulli noceat. beneficium ut omnibus
prosit. comparacio ut se omnibus inferiorem iudicet. Unde apostolus Omnes superiores sibi invicem
arbitrantes. Hec tria debet unusquisque aliis impendere. nichil horum est
fidelis ex debito exigere. Nam si frater tuus aliquis domino in multis peccasset. non
solum iram domini despiceret. sed et omnium confratrum suorum indignationem incurreret.
Et si aliqua iniuria michi fieret. non iuste conqueri deberet. Dicit aliquis
Innocentiam et beneficium aliis libenter impendo. sed omnibus aliis me inferiorem
credere nequeo. Quia rem homicide adulteri et latrones et huiusmodi
adhuc remaneo. Quicumque comparacionem facis inter te et alium. noli ponere in
una quod tuum non est. ymo quod tuum est. videlicet mala tua. et postmodum
bona sua. Talis comparatio vel consideratio semper fit inter attendentes
Et quid vero boni inter videris. non tibi sed deo imputes. Unde apostolus Quid
habes quod non accepisti. Si autem accepisti. quid gloriaris quasi non acceperis.
Sic igitur debemus innocentiam beneficio. Similitudo inter tenonexia et trahe
comparacione uti in faciendo et recipiendo. sicut in similitudine portatorum tenone
trahe. Quippe illam qui subeunt. faciem ad locum quo tendunt. ad locum
vero unde veniunt dorsa vertunt. Talis eciam aliis modis potest sed non
aut unde veniunt dorsa vertunt. Tenonexia portanti videlicet ut facies sint contra facies. vel dorsum
contra dorsum. vel facies ad locum a quo procedunt. Unde quo ire debent
aut contrarium est nondum. quod non minus quam ad nobis tenonexia comparam
do portatur nec certitas qua per tenonexia dicimus significari. minus quam
inter duos potest fieri. Si igitur in monte aliquo edificaret et homines
plures domum. ad nationem oportet lapides cementum et alia que ad edificandum
comparacione domus pertineret. tenonexus sursum in monte portari. si et
illi portatores instrumentum illud ita acciperent. ut utrique prebi dorsum
aut faciem. vel dorsum quo tenderent. facies vero averterent unde procederent
nescirent. et dum sic ire competentem nequirent. verbis litigare inciperent. deinde ad arma.
litigio ad pugnos vel etiam capillos venirent. deinde ad arma
Rogo quid diceret aliquis presiens. si sic eos videret certa pugnantes
et nemini credere. utique quod insanirent. In nobis hec omnia consideremus. qui talem

similitudinem in statua caritate tenere debemus. ut sic quasi quandam cenonexiam
spiritualem portemus. Nos enim in excelso monte in celesti scilicet patria domum no-
bis fabricare satagere debemus. que sola virtutum operatione construitur. Ad
quam humilitatis gradibus ascenditur. Cui necesse est ut fiat per mutuam notitiam
beneficiorum in relatione. scilicet quod quilibet in ipsi perficiamus. Cum hoc aliis frequenter
exhibeo. et si michi exhibita non fuerint patienter tolero. gradus progredi
in monte virtutum ad domum celestis patrie in cognitos facio. et cenonexi-
am bonam porto. Si autem hoc aliis impendere despicio. quasi dorsum contra dorsu-
m verto. dum illum pergentem et quasi antecedentem subsequi debemus. faciem illi
verto atque in quasi obvium fio quando. et ille quod postulo facit. Cum ipse
non libenter quia exigo. quasi faciem contra faciem in subvectione cenone-
xie verto. Cum non exigo. et ille quod exigitur denegat. quasi illi per exactionem
verto. terga vertimus ad locum ad quem ire debemus. et faciem unde prodimus
Qui istis tribus modis quis cenonexiam portare satagit. plerumque lites et
discordias sustinebit. Faciem non habere in interrogatione semper habeamus super no-
titiam beneficiorum in relatione. ut illa omnibus impendamus. et a nullo eadem re-
quiramus. Hoc enim est terga vertere ad illa. in delictis ad preterita et labentia. Fa-
ciens non ad futura et ipsa perpetualia. Similitudo inter qualitates corporis et anime

Sicut qualitates corporis. sic etiam genera duo sunt qualitatis anime. Qua-
litatis quippe corporis aliqua subitanea. aliqua non est continua. Sub-
itanea. ut cum repentina infirmitate ingreditur. vel verecundia rubescit.
Sed mox hac et illa transeunte ad colorem pristinum homo redit. Continua.
ut cum assiduam homo patitur infirmitatem. que continuum parit pallorem.
Sic et anime qualitas. aliqua est subitanea. aliqua continua. Subitanea.
ut cum irruente subita temptatione. subito ingreditur in peccato. scilicet statim pro-
fessione et penitentiam. ad priorem pulchritudinem redit. Continua ut cum assi-
due in peccato iacet. per quod et assidue ante deum deformis apparet. Hec
autem genera duo qualitatis anime. genera sunt duo indignitatis sue. Qui indignus
est secundum subitaneam qualitatem. non ideo tamen ad iudicium sibi assumit
Christi corpus et sanguinem. Cum non secundum continuam. indignus existit. ille et ad

Noncit quoque qui sua De cordis iudiciis Iudicium sibi assumit
discretionem infirmitatem contendit. Tria esse genera in iudicio cordis primum
namque genus est amor non amandorum. velut genus luxurie et similium
Secundum non odium eorum que odio non debent haberi. sicut est odium aliene
prosperitatis. Tertium autem nec amor nec odium. sed quedam cogitationis est vanitas.
ut cum cogitamus unde iste veniat vel quo se vadit.—

Rursus attendendum duo esse genera infirmitatis — Similitudo inter corporis infirmitates et anime
anime, quemadmodum sunt infirmitatis corporis. Corporis namque infir- al' flet 3
mitatis aliquid quasi naturale, aliquid est quasi casuale. Quasi namque naturale est, ut sicut ab
ipsa hominis infantia sibi coniunctum. Casuale vero, ut febris, que frigore repen-
tino vel aliquo tali accidit homini. Hec namque quia occasione accidit extrin-
secus, una potest facilius curari medicina. Illa vero que homini quasi naturalis adhe-
ret, non una repentina curatur, sed cum frequenti medicina potest minui et
alleviari, donec facilime valeat portari. Ita quoque vitiorum, que anime infir-
mitates sunt, alia quasi naturalia, alia vero casualia. Quasi naturalia quippe sunt
ingluvies et luxuria, que carne ex ipsa contrahit homo ab infantia.
Casualia vero ut meditum, quasi aliquid extrinsecus accidenti ea sepe perferre,
etiam non premeditatum. Hec igitur quia tamquam extrinsecus accidunt, commori
custodia curari possunt. Illa vero quia intus nobis coherent, licet non una ab-
stinentia omnino deleri, continua tamen instantia eo usque possunt minui, quo
satis facile queant tolerari. Hiis igitur delendis semper instare debemus, licet non
omnino delere ea possimus. Sicut enim naturalem corporis infirmitatem patiens
stulte agit si sibi medicinam adhibere neglexerit, quia semel vel bis ad-
hibita non statim curatus fuit, sic naturali vitiorum infirmitate detentus in-
sipiens facit si sibi custodiam adhibere desistit, quia aliquotiens adhibita sta-
tim a temptatione liberatus non fuerit. De appetitu.

appetitu vitiorum prorsus carere potest, sed cum vite appetitus
Nullus namque
hic comoditatis quasi naturaliter retinet, propterea cum humana natura presentium
beatitudinem amisit, presentiumque sui comoditatem perdidit. Semper tamen naturalem
affectionem eiusdem comoditatis habet. Vel pro presenti comoditatis appetitum amitte-
re nalis. Habet itaque appetitus ingluviei et luxurie aliarumque falsarum como-
ditatum, et per hos intendit querendo illam presentem comoditatem cuius appe-
titum retinet naturalem. Per hos appetitus aliquando diabolus accedit per falsas comodi-
tates, et per eas voluntati aliquid petere suggerit. Aliquando vero per semetipsum ip-
si voluntati persuadet ut eosdem appetitus ad perficiendum incitet, ut cum
ebrioso qui amplius bibere nequit, aliquid assumi comedere velle sugge-
rit, ut habeat appetitum amplius bibendi. Hic autem diabolus incitat voluntatem
ad peccandum aut per hos appetitus aut per semetipsum. Velud si aliquis latro
aliquem ad se despoliandum invitaret, aut artificio aliquo quo tamen eum
eius talefaceret, aut dicendo ei simpliciter verbo ut se exueret. Atque vero
tu ille nichil suspicans fallacie appropinquat, subito capitur, vapulat, nu-
dus despoliatur, quemque denuo occidit. Appetitus vero isti non aliud sunt

q̄ quedã nolitates comoditat· Cū disti͡z int appetitū ⁊ nolitatem
Non enī idem ē appetitus q̄ nolitas Appetitus namq͡z mali
no ē malus· s͡z nolitas mali ē mala· hos igit͡ᶻ appetitus q̄ dyaꝰ
semp͛ attendit· studio magno ⁊ custodia s͛ restringendi Similitudo int͛
humana nāq͡z nō tam facile p͛uertia· q̄ p͛lam ag͛i ⁊ h͛uanā nāᶻ
diffinidiᶻ aqua· hic igiᶻ age debz qui eam restrīge appetit· ne liud
qui aqua torrēte retine contend͛ᵗ· Sicut enī ille q̄ aquā conclud͛ᵗ i stagno
ea͡z cohercet· sic iste h͛uanā nāā ⁊ vagam infra aliqua regula cohibe
debz īteq͡z ⁊ sicut iste p͛cauat ne q̄ua p͛te dirupta stagni qua effluat
at aqua· ita ⁊ iste p͛uide conderet· ne suam in quoq͡z molet regu-
lam quo adp͛tam priuat Sic enī restrīgi carnis appetitus p̄nt· q̄ ē
quadam sacē pacē· int͛ ipam carnē ⁊ sp͛m ꝯtra pacē nec̄ melius
hēe potīt· q̄ qui districtioni ordinis nostri semetipm̄ subiugaē
studiūt Ipa enī ē quasi quedam clausura vel stagnū vinarum· ⁊ q̄de
sicut pisces de currēte aqua vinarum mouīt si clausure ip̄ius mi-
nutati ac sepe eūant ut restituīt· ita om̄is religio nostri ordinis
fundit͡ᶻ p̄it· si custodia eius· p̄ modicaꝶ contēptū culpaꝶ· paulatī
a feruore suo tepescit· attestante scriptura qued͛ᵗ enī modica sp͛nit pau-
Quatuor modis quippe Quatuor modis pax agiᵗ latim decidet
pax agiᵗ· quibus ho ad uerā quiete p̄ducit͛ᵗ Aut enī fit ab aliquo i
ter aliquos duos· aut int͛ seipm̄ ⁊ altm̄· aut int͛ carnē ⁊ sp͛m· aut
int͛ corruptibilitate ūtam ⁊ incorruptibilitate· qua donante deo expectamꝰ
Sed tres sup͛iores modos habuerimꝰ int͛· nec dum adeptam pacē
p͛uenimꝰ de qua dicit͛ᵗ ap͛lus habete pacem cū deo· Duo itaq͡z p̄mi mo-
di sunt p̄ concordiam· Est enī pax carnal͛ ⁊ sp͛ualis· Concordia
etiam carnal͛ ⁊ sp͛ualis p̄ pax ⁊ concordia carnalis ē qua hūt insi-
d͛les· vel etiā falsi xp̄ani· ubi in p̄tō concordāt· ⁊ inde quacūq͡z pacē
obtinet Hanc aūt pacē xp̄us nō commedauit ubi dix͛ᵗ· Non veni
pacē mitte in t͛ra· s͡z gladiū· p̄ terram t͛renos· p̄ gladiū separatione
qua separat͛ᵗ a carnali͛ᵗ potes intellige Tertius uō modꝰ p̄ q̄uē fit
victoria· sibi subiugant carnē· de q̄ ibidē etiam dns aīt pacem
meā do vob· pacē relinquo vob· Et p̄pha Pax multa diligentibꝫ
nomē tuū dn̄e Et in pace fact͡ᶻ ē locus eiꝰ· Et inq̄uire pacē ⁊ p͛seq͛
eam Quartus uō modus eit· p̄ commutatōne· corruptōne nostra
tūsmutata ut iam diximꝰ i incorruptōne· De quadripartito statu
Notandū siquidē· quia h͛uane nāe q̄tuor s͛ status h͛uane nāᶻ

quibus post diversis meritis beata vel misera redditur. Duo namque sunt primi beati. duo
postremi miseri. Beatorum alius minus beatus. alius vero beatissimus. Itaque
miserorum alius minus miser. alius vero miserrimus. Status itaque minus
beatus ille fuit quo ante peccatum adam in paradiso positus fuit. Beatissimus vero est
ille quo nunc in celo sanctorum anime sunt. Minus autem miser vero est status quo
dum in hoc seculo vivimus sumus. Miserrimus vero ille erit quo reprobi permane-
bunt in perpetuis inferni. Ut igitur in statu beatissimo eternaliter quiescamus
in dei servicio temporaliter laboremus. Similitudo inter obsequium hominis et premium

Homo quia eternum premium habere non possit. nisi eternum deo laborando
exhibeat obsequium. deus premium sine initio quoque eternum. initio quoque est
hominis temporale servicium compensat. Si enim homo quod diu hic vixit deo ser-
vierit. reddet hic ei quo adiuvet et ipse recompensabit. Cum vero a principio
quidem vite sue deo servire non cepit. sed ex quo tamen cepit. fine adusque
perseverabit. deus ab eo vite precedentis non exigit servicium. sicut nec
ipse a deo vite illius precedentis premium. Si autem homo quod adusque in hoc vixit deo
male servierit. reddet ei malum repedens meritum. quod diu in ipse vixit. Quod si non a principio
vite male cepit servire. sed ex quo tamen cepit. fine usque perseverare noluit. non ei deus
vite precedentis servicium bonum recompensabit in malum. sicut nec ipse vite illius
precedentis premium habere noluerit malum. Itaque et sic precedentis vite bono
et deus precedentis vite malo carebit premio. Deo igitur serviat omnis homo sper-
ans quisque eo quo est ordine constitutus ab ipso. De tribus hominum ordinibus

Tres quippe sunt hominum ordines. videlicet oratores. agricultores et
defensores. Hos autem ordines sic ad diversa deus officia in hoc mundo
disposuit. quo quidam paterfamilias oves et boves canesque suos variis
in sua domo distribuit Exemplum ovium boum et canum

Oves namque ad hoc habet ut lac sibi ferant et lanam. Boves vero ut terram
exerceant. Canes autem ut tam oves quam boves a lupis defendant. Si
igitur horum unumquodque animal suum gerit officium. illud ad mentem dominus servat
quia eius sibi utilis est vita. Si vero officium quod suum non gerit. morte sola
indicatur dignum. Et enim cuius vita nullum fert fructum. Si enim oves lac
vel lanam non attulerint. boves autem terram non exercuerint. que aliud fructum
ferre poterunt. Et rursus si canes custodie pecudum deputati. eas lu-
pis permiserint lacerare. aut easdem ipse vel alios canes ceperit strangu-
lare. quid aliud dominus agere quam eum debet obtruncare. Sic et deus de istis ordinibus
agit. quos ad officia diversa in hoc mundo disposuit. Quosdam namque ut
clericos et monachos. ad hoc ipsum disposuit ut pro aliis orent. Quosdam ut

oves lacte predicationis eos imbuat. lanaque sui boni exempli fervetes
in dei amore faciat. Alios vero ut agricultores ad hoc disponit. ut de suo
velut bono labore iuvat ipsi et aliis. Quosdam autem ut milites insti
tuit ad hoc. ut asperitate prius inimice sunt ondant. tamquam orantes et
agricultores adversis gentibus velud aliquis defendat. Si igitur sui quis
que ordinis officium impleat. longum premium inveniet. quia rectorum mu
nus ad utilitatem. Si vero illud agere noluerit. inutilis ipsa indignus existit.
quia non affert ... quod vivit. Si enim clerici monachi vel oratione vel predi
catione aliis impendere vel etiam boni exemplum prebere. aut etiam
agricole noluerint excolere. quod aliud poterunt officium explere. Item si mi
lites alios defendere noluerint. aut etiam more rabidorum canum eosdem
aut servos occiderint vel oppresserint. quid differunt nisi quod de rabidis
Teneat quisque sui ordinis gerat [De mendacio] ... debet fi
officium. ne totum quod vivit deperire mendacium. Si enim quod ordinis sui
est non exercet. omnis enim exterior eius habitus mentitur. qui enim ordinis
illius esse testatur. actus quod illius renuncia. ipsaque mentitur cogitatio. Quod men
dacium testatur periculo. Cum enim quispiam agit vel dicit vel cogitat. sic
esse agendum dicendum cogitandumque aliis indicat. plus tamen plerumque
homo loquitur actu quam verbo sicut patet hoc medici exemplo [Exemplum medici]

Medicus namque herbam quandam si diceret egroto salutiferam esse et
ut extra comederet. aliam vero mortiferam. ipse tamen extra gu
staret. plus ei actu quam verbo diceret. quia plus ei hanc actu quam illam
verbo comedendam suaderet. Cum igitur quidpiam quis agit vel dicit
vel cogitat. sic esse agendum dicendum cogitandumque certis manifestat.
Quod si ita est verum actu et verbo utrumque loquitur. Si vero non eisdem omnibus tota
mentitur. Iniquum igitur verum dicere bonum. iniquum vero mendacium proferre ma
le vivitur. quia omne peccatum mendacium esse probatur. Siquidem non nisi co
gitatione locutione actuque peccatur. Omnibus quotiens peccamus deo et hominibus
mentimur. Huius itaque tribus dei timorem ponamus custodem. quod testatur
scriptura. timor domini expellit peccatum. Timor denique spiritus sancti est donum.

Septem quippe spiritus sancti [De septem donis spiritus sancti] aliorumque primum
sunt dona videlicet timor pietas scientia fortitudo consilium intellectus
Horum autem donorum ut dictum est timor est primum [De timore] et principia
aliorum. quod est veluti fundamentum horum. namque spiritus sanctus mentis
in campo supponit. aliaque dona suo in ordine veluti in edificio
super imponit. spiritus enim mente metuere facit. ne peccatis adeo separetur.

et in perpetuum inferno cum diabolo torqueatur. De pietate

Hinc deinque timori superimponit pietatem. cum menti sic metuenti spiritus aspirat compassionem. proximique recolens facit quam misera est. si adeo se peccata in inferno cum diabolo sunt torti. De scientia

Dehinc vero scientiam superimponit pietati. cum mens que sic timet sibique compatitur quo valeat modo salvari scrutatur. eique spiritus sanctus huius rei cogni-

Exinde autem fortitudinem superponit De fortitudine tione largitur scientie. cum mens pavida sibique compatiens. iamque quid agere debeat sciens. fit fortis spiritus sancti dono ad operandum quod didicit. quibusque salvari se

Postea vero consilium fortitudini superponit De consilio ut posse confidit edificat. cum mens iam fortis ad operandum. que pie timendo scit esse facienda sine experimento didicit spiritus sancti gratia quid de hiis omnibus aliis consulere debeat. Hec quinque activam. duo vero ad contemplativam vitam pertinent

De intellectu

Hec autem quinque spiritus sancti dona activa. duo vero que sequuntur id est intellectus et sapientia ad contemplativam pertinent vitam. ipsa tamen spiritus sanctus quinque primis superimponit. ut suorum edificium donorum possit omnino complere. Postquam enim spiritus sanctus mentem facit pavescere. sibique compatiente. et ea que sunt pie facienda fortiter operante. et de ipsis sine ex aliis consulente. attendit ad intelligendum. cum homo vel illa deus percipiat. cum homo licet aliis sufficiat. nullam ab eo remunerationem exigere debeat. De sapientia

Post intellectum spiritus sanctus menti aspirat. ad postremum etiam sapientiam menti accumulat. cum quod videlicet ratione intelligit. sic sibi sapidum atque dulcissimum. solo virtutis amore sequitur. quod intelligit esse sequendum

Ab hac tamen sapientia quam extremam posuimus spiritus sanctus sua divina hec dona per prophetam incipit. usque ad timorem quo terminavimus ascendendo dinumerando descendit. Unde notandum quod nobis inmittit descendendo. quo excisi de domus construat nobis edificium ascendendo. Hoc igitur edificio ita composito sanctus in eo spiritus residet. totaque in eo familia domus in viribus scilicet omnibus anime constitutis regit. et ad obsequium suum disponit. De qualitatibus anime et moribus

Hinc anime qualitates que prius erant instabiles. iam in bonos redigit mores. Mores quippe qualitates sunt anime constitutam iam redacte. non enim tunc mores dicuntur cum cito adveniunt citoque recedunt. sed cum in anima stabiles existunt. Horum autem morum alii sunt boni alii autem sunt mali. Boni igitur virtutes. mali autem vicia dicuntur.

Virtutes autem bona exterius opera. vicia vero De virtute et vicio prava mala. Non tamen quotiens agitur opus virtutis vel viciorum virtus

ipa ul'mam ppe dicit' hri, Tunt eni tanttu ppe heut'. cu ex to suetudie
possident'. vn etia homines iusti ul' viciosi dicunt'. Cum aut pfee hnt
hi ipa omio sunt dissimilia. no tn dissimilia habet semp opa De sapia
Obedam eni exiplis ut sapia atq3 pfta et stulticia quoq3 i eode queiu̅nt
stulticia eadem faciunt. pleq3 feci opa. Sicut eni pfee sapiens
dimitte no vult. quin agat q sibi bonu vidět. Sic et ille qui pfee e
stultus. vm h' io ille facit. quia scit bonu no ee ut illud dimittat.
stultus vo quia sic putat. Est eut alius medius no ita sapiens qui me
tuat falli. n' ita stultus. q in malo q cepit velit pseuerare. Hic igr
q sibi bonu vider' ppe dimittit. quia mag' qz sibi altius co'plio
Tem peti pfecti odiu. pfectus qz amor De odio et amore peti. Concedit
eiusde. ideoq3 pleq3 opus exhibet exti̅us. Sicut eni qui pfee odit
ipse petm. no cu̅at quis illud agnouit. sic et qui ide delictu ipse p
fecte diligit. vm h' i eut sibi deus indulgeat. iste vo psua h' facit
ipudentia. Alius vo medius e. qui ac' ita petm odit. ut h' amo re
lit scire. nec rursus sic amat. ut oms velit nescire. Hic igr' i pluib3 illud
abscond'. et vni tantu p confessione De humilitate et supbia
Redicunt pfecta humilitas pfectaq3 supbia. opa qda hnt silia. Sicut
eni pfee humilis cum peccat. vult ut eius platus sua districte puniat
culpam. sic et valde supbus. Qui lz i e penis culpe remissioe. iste
vo vult pati p indignatione dedigna' namq3 ut platus ipius sui
inspect'. ul' ad moditu sibi pctat. ymo mag' ut sua i modicate puniat
culpam d' sideat. Est aut alius medius qui n' omo districte puniri. n'
suam sibi vult culpam ex toto donari. Hic itaq3 cu aliqn peccat. p ti
puniri p timq3 dimitti suam sibi culpam desiderat De tribus generibus
Tria rem sunt verecundie genera. que et ipa exti̅us Verecundie
operant' diusa. Alia namq3 e coram deo tantu. alia vo tantu
coram hominib3. alia vo ptim coram deo. ptim coram hominib3. Verecun
dia namq3 e coram deo tantu. cu quia sum9 quales no ee decet
erubescimus. nec tn q3 peta si non alius obessent cora hominib3 fateamur
Verecundia vo coram hominib3 tantu e. cu qz agnoscimus quales nos esse
debemus verecundam' itaq3 delicta. etia vni detege' p confessione eru
bescimus. Verecundia vo ptim cora deo. ptimq3 coram hominib3 e. cum
nec ita de' m' pctis coram deo erubescimus. ut ea cora hominib3 fateri
nolimus. n' ita rursus coram hominib3. ut ea ulli hoi detege' p confessi
one erubescamus. Cum itaq3 verecundia tantu coram hominib3 e bona.

que non ptim coram deo · ptimqz coram hominib; e(st) melior · q(ue) aut(em)
coram deo tantu(m) e(st) · optima · Hec enim postma videtur · si non alijs
obessz · sicut homines co(n)fiteri culpam coram hominib; facet · Media
non nec ita pfecta e(st) ut cora(m) omnib; velit · nec ita impfecta · ut salte(m)
coram uno p(ro) confessione(m) suam erubescat culpam fateri · Postma
aut(em) etiam cora(m) uno erubescit culpa(m) fateri · bona t(ame)n e(st) tepida · quia
licet sub rubore culpam tamen confitet(ur) vel om(n)i q(ui)cumqz · De trib; q(ui)b; q(ui)

Inuenitur q(uo)d tria notantur q(ui)b; ad probitate(m) venitur · Notantur i(n) iuvene
p(ro)posit(um) · Hec aut(em) sunt taciturnitas · corporis continentia · verecundia · Ta
citurnitas videlicet ut p(ri)us taceat posterius dicat · corporis aut(em) contine
ntia · ut non levit oculos huc vel illuc deducat · manus pedes ne mo
veat · sz omnia corporis sui membra decent(er) contineat · Verecundia non
ut erubescat coram hominib; · cu(m) quid fetidum vel vetitu(m) agit · totusqz
rubore suffusus ostendat q(uo)d erubescit · Adh(uc) itaqz tria invenis quasi
vita · qui a bono q(uo)d cor ad altiora p(er)duc(un)t · Et quide(m) tacendo et audi
endo sapientem doctrina(m) · paulatim concipit sciam · quibusdamqz incre
mentis ad spiritualem vitam p(er) eorum verba p(er)tingit · Similitudo de diversa ali

Sicut enim diversis alimentis ad p(er)fecta(m) corporis etate(m) · menta (et) p(re)cepta
sic p(re)ceptis dissimilib; ad spirituale(m) p(er)ducit(ur) vita(m) · ut enim p(ri)us edu
cat(ur) simplici lacte nutrix · deinde aliquo deinqz farine commixto · p(os)t ea
mica panis · postea etiam crusta · donec quolib; solido cibo valeat
uti · Sic ei iubet(ur) p(r)imo videre credere · deinde eu(m) diligere · deinde time(re)
postea bonu(m) operari · postmodu(m) etia(m) diversa adversa pati · quo ad usqz
preceptum quodlib; sibi possit secure iniungi · Ex(emplu)m vasis novi sel(?) [illegible]

Qui a spirituali doctrina semel ad plenum i(m)butus · novo vasi similis ee
videt(ur) · ut enim vas novum potu bono semel affectum vix eius sapo
re amittit · etiam si alio postmodu(m) repleat(ur) diversi saporis · sic et iuve
nile cor spirituali doctrina imbutum · vix eius dulcedine p(er)dit · etia(m) si
cu(m) secularib(us) postmodu(m) occupat(ur) · cum incedit · Si aut(em) tacendo sapientum
verba contempnit audire · nec ad ullam ascendit sciam spiritualis vite

Et q(uia) qui p(ro)prio caret cultro · invito esurit · si alieno · Ex(emplu)m cultri
incidere nolit · sic et iste p(ro)pria carens scia · vite spiritualis fame d(e)perit · cu(m)
aliena nolit tacendo scia uti · Tacendo igitur sapientum verbis attendat ·
ut ad sciam spiritualis vite doctrina cor pertingat · Continendo aut(em) corporis
membra ut supra dictum est in melius p(ro)ficit · q(uia) mente(m) hoc modo stabiliorem
et placida(m) reddit · Mens non placida et stabilis · placida potius verba
reddit

Vt enim aqua quieta cum ex una parte Exemplum aque quiete et solaris radii
radium suscipit solis. exaltatum quietum ipsum in aliquo pariete reddit.
sic mens pacata suscipiens amorem tuum per radium verbi ore remittit ipsum pa-
catum. Vt uero aqua commota radium commotum. sic et mens turbata verbum
reddit turbatum. Sed et omnes exterius actum ut igitur ad quiete mentis et corporis
corporis sibi proficiat. inueniens quod membra decenter contineat. Erubescendo
autem prius et dictum est minus melius proficit. quia verecundia primam parit.
alia quidem secundam aliam uero secundam De prima secunda et secunda
Prima namque prima est cum aliquis quidem sui peccati penitens. sed timore pec-
simulque ipsius compunctione tacet. Secunda non est cum sed licet utrique simulque luget
peccatum magna cordis contritione. Vt adhereat igitur sibi post primam non
minimus tum. sed et omnis homo erubescat tum quod agit illicitum Exemplum mag-
Sciendum autem quod magni alicuius penitens na arbore succidere nolet
Scientis sibi esse agendum modo arbore magna succidere nolet Si-
cut enim ille minora arbusta in circuitu prius curat succidere. ne sibi arbore
ipsam succidenti possint obesse. sic et hic minora minora illi continui uici-
na prius sunt exstirpanda. ne quando sibi eundem ipsum destructi fecerint impe-
Detractionis uitium quod maxime exocioptat De detractione diminuta
solet nasci. multum est cauendum. quia perniciosum est malum unde beatus Clemens
ait certa quia ab ore beati petri se didicisse fatetur. hoc modo scribit De tribus homi-
Tria sunt genera homicidii quae pari pena plectuntur cidii generibus
Vt infectio fratris. detractio. odium. De qua etiam paulus dicit. Si autem
diu fratres mutuo mordetis. uidete ne ab inuicem consumamini. Comedit namque
alter alterum et quasi morsum uno facit. quotienscumque aliquis alique male
loquendo meliore efficit. Vnde necesse est ut ab inuicem consumantur. penis inde
licet iehennalibus detrusi miserrime puniantur. Sic igitur is qui alterum detra-
hendo comedit. consumitur ab eo. quem morsibus detractionis consumere gestit.
Nam cum eius uitam per detractionem dilacerat. semetipsum animum iustum iudi-
ce deum condempnat. Sicque plerumque contingit. ut is qui alii derogat. ipse re-
sipiscat coram deo in deceptione cadat. quomodo uero cui detrahitur nil lesi-
onis ex ipsa detractione sentiat. Cum autem detractio oportet. nil quod sit mo-
lestum et iniquitudo quod deus dedit breuiter dicam in quo id quod inespiat.
sed ideo. ut quod sentitur melius teneatur. Exemplum ignis et uenti et humane mentis
Solet enim contingere. ut ignis in aliqua materia aliquantulum paululum
ardeat. et si uento impellitur ad maiorem ardorem crescat. Talis etiam
mens humana salubri admonitione pulsata ad opus agendum. post

Detractio quid sit

suggestionē eius surgit. atq; prius surgere neglexerit. Sicut ut neto
ignis monetur. sic mens a torpore desidia amonitione excitatur. De-
tractio itaq; est quotienscumq; quis aliquid ea intentione de aliquo dicit. ut
ipse uel minus amari. siue minus appreciari possit. Detractio quid faciat

Detractio uero mala ducit. penitentibus refrigeratione temptat. exm pecca-
di quasi fomenta malicie prestat. Tale siquidem est. ut sicut id quod a multis
fieri audio facere formido. sic illud quod a pluribus uel etiam a paucis perpetrari
facilius presummo. Et quo plures eandem rem fecisse cognouero. eo minus
eam facere dubito. Bonus quoque si uir penitentes de aliquo criminali fuit. nec
temptationem aliquam habuit. inde talium illa uel illa criminalia perpetrasse
per detractionem audierit. nisi sub uigilanti oculo prouiderit materiam superbiendi
accipit. proximum namque est superbie. singularitate semper gaudere. Et namque
summopere cauendum est peccatum detractionis. que fomes est tante perditionis.

Tollit enim caritatem. sine qua impossibile est quemquam Commendatio caritatis
deo placere. Qui enim non diligit. manet in morte. Plus namque pec-
cat qui amorem proximi a corde alterius minuit. quam qui metum ab ore pau-
peris rapit. Nam sicut preciosior est anima quam corpus. sic grauius est anime me-
tum auferre quam corpori. Victus uero anime. est amor dei et proximi. Qui enim pro-
ximum diligit. legem impleuit. Qui igitur dilectionem qua debet anima
sustentari tollit. quantum in se est. animam occidit. Precauendum est. ne quisquam
aliquid sinistrum de alio dicat. nisi propter emendationem eius hoc faciat. Ita plato
et illi que puto prodesse consulere peccanti. et ut uulnera medicari. debeo
alterius malefacta propter emendationem detegere. que per me metipsum nequeo
emendare. Et ne alius corrumpatur eius offensione. expediosius etiam cum
possum monere. ne tali iungatur singularium aliquis familiaritate. Aliter uero nullo
modo de aliquo quidquam aduersi loqui debeo. Quod detractio noceat. et prosit bonum audire

Ceterum sicut nocuit multum de quolibet malum dicere. sic plurimum
prodesse de aliis bonum audire. Nam cum bonum de aliquo refertur. hii qui
boni sunt. eius statum emulantur. eoque propensius in sua bonitate perseuerare intun-
tur quo alii eiusdem bonitatis spectatores laudantur. Si autem penitentes fuerint.
tanto studiosius penitentiam suam ut boni efficiantur peragunt. quanto gloriosius
bonos ex malis sedula relatione perceperint. Porro si mali fuerint. cum
besunt. cum de aliis bonum referri audiunt. a quibus semetipsos uarios esse
considerant. tantoque facilius ad penitentiam renouantur. quanto plures et for-
te debiliores se bona operari eis refertur. Sit igitur cum sano in sedula
consuetudine semper bona de aliis estimare. bona loqui. nichil mali

ev dē. michilque proferre **De sciencia usu et voluntate**
Omnium igitur actionibus nobis summopere querendum est ut boni simus.
alioquin beati esse non possimus. querendum est quibus potius intendum sit ut
boni efficiamur. Tria itaque nobis esse videntur que necessaria sint volenti effici
bonus. videlicet sciencia. voluntas. et usus. Nam nisi quis habeat scienciam boni
faciendi. nequaquam bonum unde salutem consequatur operari poterit. Et si habeat
scienciam. sed voluntatem operandi non habuerit. bonus nullomodo erit. Et si
boni agnicionem et voluntatem operandi obtinuerit. nec tamen usu opere comple
uerit cum possit. bonus nequaquam erit. **Exemplum cythariste.**
Et si is qui cytharista esse debuerit. cytharam non cognouerit. qualiter
cytharedus erit. Si vero etiam instrumentum illud cognouerit. tangere tamen no
luerit. qualis cytharista erit. Si autem illud agnouerit et tetigerit. sed eius
usum habere contempserit. numquam propter cognicionem et voluntatem sine usu hymni
art[is] peritus erit. Taliter namque licet quis habeat scienciam bene viuendi
et voluntatem. nequaquam bonus erit. nisi etiam usum boni operis tenuerit.
iuxta suam possibilitatem. Sunt autem quidam sciencia scripturarum ignari. et dum
aliqua de eis que possunt ad edificacionem sui retinere audiunt. contempnendo
Ad quid istud tantillum tenebo. **Alii de mente desides et peritiores** dicunt.
Non exinde tam perita sapiens ero. Cur igitur in laborem imponam. Di
mittam quiescam. viuam ut potero. quia frustra sapiencie amplius studebo.
Non enim omnes peribunt qui sapientes non sunt. Hec et his similia piger
et insipiens sibi proponit. nec percipit quia antiquus hostis ad interitum eius
talia sibi suggerit. quibus omni vita sua nulli utilitati intendat. sed
in negligencia et torpore semper vivat et pereat. Amplius quoque satis multi
sunt sapientes in mundo sacri scriptores. qui habent peritiam eorum. non est opus
ut ego me distendo fatigem. postea peruiam iam exinde senectuti ap
propinquo. nec iam possem ad magnum scientie fructum peruenire. si nunc magis
laborare incepissem. piger tractat et insuper corporis desidia perurgetur. Alii
etiam modo non numquam peccatores monentur. me ad bone operacionis exercicium aliquid
exurgat. Solet enim contingere ut is qui hactenus in peccatis sedebat. nec dum
semetipsum cognoscat. et tamen sui peniteat. Sed cum iterum temptacio aduenerit.
et locus peccandi affuerit. dicit. Et nunc istam voluptatem perdemus. Certe
etiam hanc admittere potero. sicut et multas alias feci et cum in futuro
peccata mea omnia in simul confitebor. et sic bonus efficiar. Peccabor
igitur donec deo de omnibus satisfaciam. tunc demum ieiunabo. tunc tot afflic
tionibus. tot uerberibus corpus castigabo. tunc elemosinis et parsimonie

studebo · ut nichil in me maneat dignum supplicio. Cum enim adhuc illa
et illa in me restant sine confessione · talia me absthat sola que prescient delecta
cione. Talia non multi modicum perpendunt. Nimium etiam pro se ipsis graviter quia siluit · non insuper
attendunt · quantum cecitatis et caliginis intimus obtenebrantur. Namque quanto plus
peccatis obligati maioribus ac bonis paupiores · tanto debemus esse ad
omne delectamentum diaboli suggestionis extinguendum ardentiores. Sicut
enim virtus virtuti accumulata prodest · sic vicium appositum vicio obest. Quicquid
igitur hodie quodcumque boni operis operari potes · nullatenus hoc procrastinare debet ·
unde Salomon · Quodcumque potest manus tua operare instanter · quia apud inferos
nec opus · nec sciencia nec racio est. De stultis et pauperes et negligentes

Vt hinc quidem homines in peccando negligentes nutantur et pauperes insipi
entes. Siquidem pauper insipiens cum obulum acquirit / vel ad aliquid pro minimum sibi
dicat. Adhuc istud tantillum servare? Non oportet hinc dives ero. Expendam hoc itaque in pomis
aut nucibus · aut alia aliqua re michi delectabili · Non istud custodiendo sollicitus
nolo esse. Et sic solidum denarium perpendit · modica nichil proficit ad maiora. Sapiens non pauper
prima quam nascitur custodit · et quamvis minimus hic consideat · cumulatis nacta retinere desiderat · quibus ex
nova acquirere · ad maiora quam quicquid pertingere. Et minimum id quod se paupere sciebat boni sentit
de scire · si ad aliquem effectum faciat bonum velit pervenire. Nam sicut plura grana
massa · et gutte flumine · et multi minimi divitem faciunt · sic multe sunt sapientem
et plures bonitatis actiones bonum quidem efficiunt. De sciencia et tribus partibus eius

Quoniam igitur sciencia sit necessaria ut bonus efficiatur et manifestum sit nullum eam
posse comprehendere · qui minimas eius partes negligit colligere · nisi
forte quem subito illuminet · sicut apostolum Paulum · querendum est quo per graciam dei
illam valeamus acquirere. Tribus itaque tantum modis videtur in illa posse adipisci.
Ex doctrina quippe que capit. De doctrina. Scilicet doctrina experimento et racione
locutione et informatione sciencia acquiritur. Cum a magistris legitur · aut legente sive
loquente audit · adhuc ut ea que leguntur sive referuntur statim sicut intendit.
Experimento vero acquiritur sciencia. Dum rei quam aliquis probavit. De experimento
etiam habet noticiam. Ex ordine quo percipitur · cum per naturale ingenium discrecione.
in illis que facienda sunt sive omittenda quibus solidatur. Sciencia igitur hinc
tribus modis acquiritur. Sed quia inflat nisi eam caritas edificet · nil
prodest · proficit · utique absque voluntate bonitatis. Voluntas itaque bona
est que dei voluntati subiecta est. Que tunc voluntati dei subiecta est cum
id vult quod deus vult · illam velle debet. Et tunc iusta sive recta dicitur. Quando
id quod deus vult eam velle debet amplecti. Quod non semper debet velle

Non enim semper velle debemus que deus vult · sed que deus vult quod deus vult.

nos velle debere volunt. Cum enim deus beatum martinum ab hac vita tollere
sed si hoc discipuli eius tunc noluissent, crudeles utique extitissent. At
noluit quod deus voluit, sed voluit quod deus noluit eos velle debere.
Et sic in ea iusticie tenere. Cum igitur cum scientia voluntate bene operandi por-
tat, maxima ex parte bonitati appropinquat. Sed sciendum est quod quicunque hanc
bonam voluntatem habere desiderat, necesse est ut a vanitate se penitus alienare stude-
at. Nam sicut una operatio aliam a se diversam operationem excludit, sic
cogitatio cogitationem expellit, et voluntas nichilominus voluntatem repellit.
Cum enim manum scribo, non ago remo. Deinde remum remigando, scriptionem
excludo. Sic utique cum aliquid mane quod cogito, non utrum utilitatem
penso, et cum p'ta utile quid penso, vanitatem expello. Unus igitur que
diximus de scientia et voluntate cum sciencia, videamus etiam quid necessarius sit.

Quippe sicut corpus humanum De usu iausus bone operationis
sine frequenti usu ciborum nequit subsistere, sic anima absque continua fre-
quentatione non potest vivere. Cum igitur ad effectum bonitatis venire desiderat,
necesse est ut cum scientia et voluntate etiam ipsum usum habeat. Cap. bonus homo de omnibus

Bonus homo de omnibus hominibus bonis et malis sibi bonum facit.
utilitatem sibi acquirit. Siquidem cum aliquid boni de homine bono vel
malo audit, gaudet et inde deo gratias agit. Quod dum facit, mercedem a deo
bone voluntatis accipit. At si cooperator fuisset eiusdem operis. Malum
autem cum audierit dolet, quod sibi in mercedem reputatur, quasi eiusdem mali destruc-
tor vel diminutor fuisset. Sed dicet aliquis: de bono et prosperitate inimici
mei nequeo gratulari, neque de dampno eius contristari. Quod si ore confi-
teor me condempno, corde autem mentior. Quo modo inimici diligi possint

Ad hoc considerandum est qualis is qui in bono prosperitate desiderat sibi es-
se debet. Unum inspice: ut prosperitate valeat, licet carnalis appetitus meus dap-
num inimici mei appetit, non tamen hoc ore proferre debeo, sed potius dampnum
eius plangere et contra appetitum carnis mee illius prosperitati favere.
illius dampnum solis verbis si corde simul nequeo demonstrare in displicere.
Nam si ratione consideramus, recte agimus quando deo obedimus. Quod facimus cum
carnali voluntati contradicimus. Preceptum autem domini est ut inimicos diligamus. Sed sic ergo
eos affectuose diligere nequeo, quia carnalitatem meam ad amorem eorum adhuc flec-
tere nequeo, tamen velle debeo eos me posse amare. Et donec valeam hoc
agere, verbo quod mee prosperitati probarem, bonum et non malum de illis promulgare.
Cum hoc ago non mentior quando dico me eos diligere, quia velle adiacet michi,
perficere autem non invenio vel valeo. Condelector enim divino precepto secundum

tione spiritus mei. ut eos diligam quibus corruptibilitas carnis mee
repugnet. Iam enim non operor ego illud. sed quod regnat in me peccatum. Aliud
enim est sentire aliud consentire. Malus vero homo e contrario sibi de bo
nis et malis peccatum accumulat. cum bonis omnibus invideat. malis non
favore exhibeat. Hinc sunt iniustis mores et tribulatio. Iusti autem sunt
Tribus modis sentitur deus. *De intellectu amore et usu.* Christus intra te consulas
videlicet intellectu amore et usu. per intellectum sapimus. per amorem iustifica
mur. per usum beatificamur. Iniquorum quidem intelligit sapiens est. iniquum non
amat iniustus. iniquum non contra beatus est. Cum quo certum est videmus deum
per intellectum nunc sentimus. cum quidem quietus certitudo est. ab illo est. *Simi-*
Sicut enim ex splendore solis ipsum solem sentimus. *litudo inter deum et solem*
tamen quod ipsum presentie videamus. sic ex mente nostre speculatione deum
sentimus. cum vero quid extra videatur lucere perspicimus. sic et illum intelli
gendo et amando presidem esse ad presens sentimus. in futuro autem iam perspe
ctione nunc. quia videbimus eum sicuti est. Non tamen eum omnes equaliter videbunt.
nec eius amore omnes equaliter calebunt. Sicut enim diverso modo lignum
et ferrum ignis ardore calent. sic celestes spiritus vel beatorum anime in celis dei
Nunc autem videmus eum in enigmate. *Quomodo sancti deum videbunt* amore fervent
et est in speculo ea que diximus. veluti pictum solem aut imaginem videmus. Sol
lem quippe aut imaginem eius depictam videmus. non sicut est in ipsa re eum videmus
Enim non solem clare lucentem perspicimus. aut imaginem turbulentam vel tenebrosam
cernimus. tunc eum sicuti est videbit intuemur. quibus tanta quanta ipse est
intueri nequimus. Sic sancti dei in sua gloria deum videbunt. sed magnitudine
eius divinitatis. sive et necessitate potentie illius comprehendere nequibunt
Non enim tam inmensus esset si intellectu ullius comprehendi posset. *De quattuor modis pre*
Aliqui bene precipiunt et bene obediunt. et econtrario. *cipiendi et totidem inobediendi*
male precipiunt et male obtemperant. aliqui bene precipiunt et male obediunt.
Aliqui male precipiunt et bene obediunt. Bona est preceptio et bona obedientia.
ut cum precipitur ne castitate quis violet. et similiter. Mala est iussio et mala
obeditio. si iubetur furari et fiat. vel homicidium. Bonum est precipere et malum obe
dire. ut si ubi gratia aliquis capiatur. et ad capitis plexionem ducitur.
ne fugiat ligatus. Hunc autem si forte aliquis dicat fuge. pro me et vin
cul penitus. penam pro te accipiam. bona quidem talis preceptio. quia ex
perfecta caritate procedit. sed mala adhibetur concessio. quia presens obviat caritati
nam ubi dictum est alter alterius onera portate. non dictum est onera in pomite
Mala est iussio et bona obeditio. ut si quis poma cedrina vel aliquid aliud

q sine pitulo hnt no pt platus sibi affire pcipet dn dando aqua
d cisterna sibi affrri pcepit. q quia i pitulo prior ablata e. pemitunt
pcepti. noluitq eam bibe. s eam dno libauit. De tiore comodo et aore
De eo quidem tribus de causis homines seruiunt. videlicet timore comodo
et amore. Sunt itaque nonnulli. qui si penas inferni no esse scirent.
pmissa repmissioe etnoru bonoru a suis voluptatibus no cessarent
Quia tn licet penas eoru qui deum timere nescit euadat. no tn plenam
retribucione inuenient. Alii aut deo seruiunt. ut magnum inde habeant
comodum i pnti vita. sine uxor. et infantia. Quibus deus si noluerit
quadam exrone dice potuit. Gra comodi tui mea madata seruasti.
quia no me pure diligebat. s qui amiciciam nolebat. Sicut hug
regi seruint. no quia rege nulli s donacia diligunt regis. Alius e qui
nec diligit deum et solo amore pcepta eius custodit. Iste pfecto legaliter
seruit. et bonum pstamque retrede sibi acquirit. Igitur penitu ill mi deo ppo
sint. si illi deus iusta retropensacione redde debz seruitium. Quia rebus omnibus
Jn anima tres sunt ne. videlicet ro De rone volutatis et appetitu excellit
voluntas et appetitus. Rone angelis assimilatur. appetitu brutis animalibus.
voluntate utrisque. Voluntas int ratione et appetitu media e. aliqu
ad rone. aliqu aut ad appetitum se hz. Et qn ad rone se conuti. quia
ea que st ronabilia et spualia sapit. dr homo ronal et spual. Cum vo
se ad appetitum tenet. quia ea sapit que sunt carnalia et irrationabi
lium animalium dr ho carnalis sine aialis. vn sciptu e. Aialis ho no pci
pit ea q dei sunt. Spualis aut iudicat omnia. et ipse a nemine diiudicatur.
Cum itaque iuxta hec q voluntas se hz. dr ho carnal sine spualis. sciedu
e. q int du queda sentiunt in carne. quibus voluntas nume gsentit.
Tres namque delectaciones sunt. Vna q sentit De suggestioe delectacioe et gsu
in carne pt voluntate. q notatur suggestio. alia q sentitur i volutate
cogitacionis. no tn i voluntate actionis. que dr delectacio. tria q sentit
tn volutate opandi. et nomina consensus. Et illam que nomina suggestio
nulla pena comittitur. nam ubi no e gsensus voluntatis. nulla sequitur
pe dampnacionis. vn aplus. Nichil dampnacionis e hiis qui st in xpo
ihu. qui no sm carne ambulat. Et alibi Condelector legi dei sm in
tiore hominem. video aut alia lege i mebris meis. repugnante legi
mtis mee. et captiuum me ducente in lege pcti. que e in mebris meis.
Jnteriore hominem notat ipam rone. lege mebroru delectacone sine
volutate. Legem dei obseruacone madatoru eius. que etiam lex mtis dr

qua in te spiritualia lege aut peccati qua spiritus lege in membris nominatur
Nota quia plura sunt anime nomina dicta aliquando spiritus. De nominibus anime
mens. ratio. animus. intellectus. interior homo. dicitur enim anima vegetabilis. sen
sibilis. rationalis. Sed cum plura nomina habeat. ad illa adhuc redeamus. de quibus
primo sunt spiritus. quia in illis aut etiam habebit se et erit sequentia. aut illa
dependendo formatur in illis et abiecta. Namque si voluntas que media est
inter rationem et appetitum. rationi concordaverit sequitur munit. si vero ap
petitum formatur est. Est igitur ratio sicut sponsus quasi vir. voluntas ut sponsa.
appetitus carnis quasi adulter. Videt igitur ei voluntas in aliquo consen
ciat. scriptum est enim. Cum concupiscentia conceperit parit peccatum. peccatum cum consumma
Quemadmodum si sordibus aliquis Exemplum sordidi tum fuerit parit mortem
omni fetore plenus occurrerit alicui diviti et in eo velle conciliari. non
debet immundus subsistere. sic nec voluntas appetitui carnali acquiescere. De exemplo
Quadratus lapis sex equalia habet latera et quodcumque horum De quadro lapide
inciderit. firmiter iacebit. Hic perpendendum est viro iusto. ut in ipso p
sistat proposito. Hec autem latera sex hec sunt. prosperitas. adversitas. libertas.
subiectio. in secreto esse et in publico. in quibus singulis sic adversa et impulsa.
Respecto tribus modis loquimur. secundum in natura De respecto Fit vel composito mon
in districta iustitia ut illud. qui dixerit fratri suo fatue reus erit
gehenne ignis. Secundum gratiam. ut in quacumque hora peccator ingemuerit. peccatum
suum remittetur ei. Et quotiens ad me dicit dominus. Ego confitear adversus. Secundum
disciplinam. ut tu precipis homini tuo ut tu penitere. Disciplina est sine gratia
quia nullus penitere vel satisfacere possit nisi gratia preveniet. De cilindro de cera
Videas homines in vanitate a seculi iustitia usque ad profundam senectutem
conversatum. sola terrena sapiente et in illius penitus obdurare. Cum hos
agere de spiritualibus. Hinc de subtilitate divine contemplationis loquere. Hunc fer
ta vimata celestia docere. et perspicies eum nequaquam posse hec intelligere. nec mirum.
induruata cera est. in ipsa etate invenit. aliena sibi iste sequi didicit. Econtra
considerandus puerum etate et sensu tenerum. nec bonum nec malum discernere valentem.
nec te quidem intelligere cum de his discutere. nec quidem mirum. mollis enim est
cera et quasi liquens. nec ymaginem sigilli quoquomodo recipiens. Medius
horum est adolescens et iuvenis. ex teneritudine et duritia quasi expeditur.
competenti cognitione temperatus. Si hunc igitur instruxeris. ad quamcumque utilitatem va
les sine honestatis. apte informare valebis De yma comite nominum
Cum ymago nequeat monachum alicui dare odio. inter cum comparationis et qua
est sibi ne fastidio Et licet illi monachum proponere tenendum ad horam

quasi concedat. tamquam qui adhuc sub talibus. aut etiam inter tales. aut in tali lo-
co susceperit. multimodis vanitatis fallacie impulsu perimere nititur quod
facit. ut dum illi persuadet inceptum propositum ingratum existere. vel ad
meliora proficiat. vel quod arripuit diu teneat. quia in eo utiliter persistat.
Et impedimentum incessanter laboriosis cogitationibus diu deliberando. si inten-
tum non valet. saltem deliberando proposito meditatur. nunquam tamen ad finem
perfectionis laborem eius perveniat. sed prius adeo respuatur. ita quod illi
fundamentum quod posuit displiceat. nullatenus illi structuram bone vite
superedificare liceat. Unde fit ut arbuscula si sepe transplantetur. aut nuper
plantata in eodem loco crebra cultatione inquietetur. nequaquam radicales
ariditate cito attrahit. ut ad aliqua fructus fertilitate proveniat.
Sic infelix monachus. si sepius de loco ad locum proprio appetitu movetur.
aut in uno permanens frequenter cum odio contristatur. De pueris plante comparatis

Dic queso si plantam arboris in orto tuo plantares. et mox illam omni
ex parte ita concluderes. ut ramos suos nullatenus extendere posset. cum eam
post annos excluderes. quales putas ramos extenderet? Profecto utique
sic inutilis arbor esset. et gibbis plena. ramis suis in tortuosis perplexa.
Hoc utique facitis o vos puerorum magistri. Plantati sunt per oblationem
in ecclesie orto. ut crescant et fructificent deo. Vos autem in tantum terroribus minis
et verberibus undique illos coartatis. ut nulla penitus sibi liceat libertate
potiri. Itaque indiscrete oppressi pravas et spinarum more perplexas cogita-
tiones infra se congerunt. fovent. nutriunt. Unde fit ut quia nichil amoris
nichil pietatis. nichil benivolentie circa se in vobis sentiunt. nec illi aliquam
boni in vobis. sed quicquid est odii impietatis et malivolentie spem postea ha-
beant. Contingit itaque miserabili modo. ut sicut corpore crescunt. sic et in
eis timor tantum et invidia et suspicio omnis mali crescat ex vobis.
semper pravi admixta. secundum pravitates. aut quo vitas insidias et ma-
chinationes valeat cum tractet. ut demum ad perfectum vadit. Exemplum de lamina auri

Vidistis queso unquam artificem ex lamina auri vel argenti solis
percussionibus ymaginem speciosam formasse? Non puto. Quid tunc?
ut aptam formam ex lamina formet. nunc etiam suo instrumento leniter
premit et percutit. et postmodum planat. nunc etiam discreto levamine levius
levat et informat. Sic et vos si pueros vestros cupitis moribus ornatos
esse. necesse est ut cum depressionibus verberum impendatis eis paterne pietatis et
mansuetudinis levamen atque subsidium. Tenera quidem tenere. fortia et in
tenere sunt. lac scilicet et non solidum cibum parvulis debetis. nec dum ad perfectam etatem

provectis

Qui caritate in corde retinet. hic vero deus gratias ei facit hic. De caritate
dilectio ad quem tantum mouetur. minime conatis eum in gratias debet.
Siquis me diligit amplius quam ego eum dilecto alterius fuerit. solius commo-
di mei perfunctorie suscipit. ut tibi gratia. sufficiat autem hore unum
prandium unum. vel quodlibet aliud officium generis in hunc modum. aliud
non caritate. qui commodi mei exhibuit. et sustinet et retinuit. Cari-
tatis enim officium ab eo quod hic suscipit transit. caritas non ipsa que debetur est cum
remanet. quia cum aliis impedit. bonum aut permanens. bono transeunte
melius est. Hec igitur considerando. perfecto perspicimus magis nobis esse gaude-
dum si alios diligimus. quam si diligimur ab aliis. nichil mihi debet aliquis
nisi ego alteri. ergo caritas est exhibenda non exigenda. ex tribus causis res omnis
Quidque amatur aut natura amatur. aut ratione. aut spe commodi. natura enim amatur
que ut omne bonum amemus et utile. ratione non. ut bonum faciente nobis ame-
mus. spe commodi res quoque amatur. alia propter usum ut mel. eo quod sit bonum
et suaue etiam secundum usum. alia non secundum effectum ut absinthium et non nulla
naturalis potio. que tamen dent sanitatem. nulla tamen in usu prebet suaui-
tate. Tribus hiis etiam modis diligendus est deus. Natura. quia omnibus
melior et utilior est. Ratione plus ceteris est amandus. Rectitudine qui omnia que
habemus prestat nobis. etiam hic ipsum quod sumus. et tanto eum plus amare
debemus nobis ipsis. quanto maior ipse est. qui se pro nobis dedit. et nobis
eidem semetipsum daturus est. Et quia ei personaliter non possumus reddere ipsum.
non enim huius persona eius indiget. ostendit nobis quibus vicem reddere de-
beamus dicens. Mando vobis ut diligatis invicem. sicut dilexi vos. Et
apostolus. Sicut pro nobis Christus animam suam posuit. ita debemus pro fratribus
animas ponere. Diligere igitur nos invicem debemus. tamquam bruta animalia que
datum hic fuerint. tum quia unius familie scilicet Christi sumus. Itaque in regno eius
singulos sicut nos ipsos diligemus. Itaque ibi equaliter ab ipsis diligemur.
Iudeos enim est si in hoc mundo habuerimus odio. quos ibi habituri sumus
carissimos. Verendum est enim quod quicumque ibi aderunt. nobis vicem reddet
predilectione pariter. Spe etiam commodi vel remunerationis diligendus est
deus. qui immortalitatem et incorruptibilitatem nobis promittit. De tribus
Libertatis siquidem modos tres dicimus esse libertatem modis libertatis
videlicet actionis. qua omnis voluntas id est ut libere facere possit quod
voluit. Dicitur enim libertas intelligentie. qua non omnis voluntas. Est etiam
libertas recte voluntatis. que semper est bona. hanc paucissimi volunt. id est
ut ea velint que debent. Notandum quod libertas actionis sine libertate

voluntatis bone semper et male vim libertas intelligentie est media. que
bona est quotiens libertati recte voluntatis adheret. mala autem cum sine
illa est. Habet primo quis quantulamcumque libertatem intelligendi. id est sciendi intelli-
gere quid sit expediens. velit etiam in bono recte permanebit adipisci liber-
tatem intelligendi quidquid expedit. volendi quicumque debet agendi quod
prodest. Quod ubi libertate volendi. est libertas arbitrii **De venatione.**

Dyabolus per peccati suggestionem cottidie venatur. Eos uero intra sua
retia retinet. quos nec dolor pro peccato commisso afficit. Illos autem iam amit-
tere incipit. quos peccasse nimis intemperate lugere iam conspicit. Quosdam
autem tercii ordinis. id est sanatos a carnalibus et spiritualibus petit. omnino perdit
Primi omnino lugeant. doleant adhuc secundi. tercii uero gaudeant. **Ex dictis nostris**

Honorare deus dicitur animam prestantem. non quod honorat. **Honorat peccatum**
peccatum quod nichil est. sed quia non est ibi debita iustitia. que ibi ama-
ret. ut dicimus nos honorare dominum. in qua nichil est quod amemus. sed hoc et aliud
in ipsis virtutibus. igitur adhereamus. postponendo vicia. et hanc pacientiam amplecten-
do cum magis certatio pacientia et enim vel quelibet virtus. sine certatio quod plus beata

Videt ut aspicere solebat in infimum. **Visio cuiusdam de flumine** Planeta est
positus. et in extasi quodammodo extra se raptus. vidit magnum flumen
valde rapidum atque precipitem. in quod confluebat omnium fluxum purgaturum
et quarumcumque terrestrium rerum lavature. videbatur itaque aqua ipsa magis turbulen-
ta et immunda. omnium spurcitias sorde horrida. Rapiebat igitur ipse quicquid attinge-
re poterat. Devolvebat tam viros quam mulieres. Infirmi sed divites et inopes simul
Feda quidem erat aqua. extra tamen vivebat. Volutabantur in ea. veri esse asserebat
qui eum ducebat. Illo uero ab ipso inquirente. quid sunt torrens ille esset.
vel quid multitudo illa in eo volutatus pretenderet. Adiecit ille predictus
prius ait atque ait. Ne mireris. torrens mundum signat quo rapiuntur et in eum
illecebrosis spurcitiis involvuntur omnes ipsum amantes. Et hinc deus inquit

Vis nunc videre quid sit verus monachatus. adhuc alterum nolo. **De monachatu**
Duxit itaque illum qui in conspectu cuiusdam magni et ampli claustri. et
admodum speciosi. et ait Conspice. Aspexit et ille. Et ecce parietes claustri
illius obducti erant argento purissimo. herbaque in medio in ipsis erat
ipsa argentea. mollis quidem et redolens. et ultra humanam opinionem
delectabilis. Hec more aliarum herbe sub hiis qui in ea pausabant leniter
flectebatur. et surgentibus illis ipsa quoque erigebatur. Vt quid in moror. Quid est
iocunditatis illic inerat. Cum igitur hoc in perpetuo elegisset habitandum. adductor
× eius sic ei spopondit. si vellet verum ostensurum pacientiam. Sed quia ut ol' ostensurum primam

assolet intimum evigilavit et pessimum et pessimi demonstratore(m) assumpsit
Has igitur duas visiones nobis a sancta paternitate et paterna sanctitate re-
latas libenter audiamus et audiendo devote teneamus tenendo mente
cordis iugiter revolvamus ut unius horrorem fugiamus alterius vero ame-
ne iocunditati et iocunde amenitati inhiantes nos quoque modo statum tene(amus)
Sicut bubo dum in caverna cum pullis suis est **Similitudo inter bubonem et noct(uam)**
letatur et suo modo sibi bene est dum vero inter corvos aut cornicu(la)s seu
alias aves est incursatur ac dilaniatur et omnino sibi male est. ut porro quem
hinc rostro male petitur. ille alis inermem ferit. alter vero unguibus
distendit. ita et mihi. Cum enim vobiscum sum in vestris filiis videlicet meis comer-
sari quero. bene mihi est. et grata ac singularis vite mee consolatio. Cum vero
remotus a vobis inter seculares conversor. hinc inde variarum me causarum
incursus dilacerant. et que non amo negotia secularia vexant. male itaque
mihi est cum sic sum. ac timeo pertimesco anime mee dispendium. Hic
idem pater in quadam vice de transmarinis regressurus regem Anglorum minorem
adiit et ut Romam ad papam Urbanum pro stola sui archiepiscopatus eundi
sibi licentiam daret humiliter et mansuete petiit. At rex ad nomen Urbani tur-
batus dixit se illum pro papa non tenere. nec sue consuetudinis esse ut absque
sua electione alicui liceret in regno suo papam nominare. Hinc igitur orta
est quedam gravis dissensio inter regnum et sacerdotium. adeo quidem magna
quod ipse absque assensu regis Anglia exivit. Romam petiit. ibique aliquandiu
cum maximo honore et reverentia tam ab ipso papa quam a Romanis simul
commoratus. ac tandem petitu regis ac totius regni Anglie remissus. sic
pristine sedi deo quidem annuente ac populo favente restitutus est. **Exemplum de lepore**
Dum sederet autem quadam vice eodem patre iam dicto curia regis. pueri
quos nutriebat lepore sibi occurrente in via canibus insecuti sunt
fugientem. et intra pedes equi quem pater insidebat subsidentem consecuti
sunt. Ille vero sciens miseram bestiolam sic de refugio sibi consuluisse. retentis
habenis equum loco fixit. nec cupitum bestie voluit presidium denegare.
Quam canes circumdantes et lingentes suis haud grato obsequio hinc inde
lingentes. ut se sub equo poterant eicere nec maligno ledere quod videntes
admirati qui aderant sunt. At pater pius ubi quosdam exultantibus appa-
ruit ridere. et quod prepta bestiola letitie frena laxare. solutus in lacrimas
ait ridetis. et huic utique infelici nullus risus. letitia nulla. hostes eius
circa eam sunt. et ipsa de sola vita sollicita confugit ad nos. presidium sibi
modo flagitans. Hoc plane sic est et hominis anime cum de corpore exit

nutriebat

sibi

mox in manus inimici sui maligni scilicet spiritus. qui eam in corpore degentem. pravis actibus multimodis perverti sivit. crudeliter assunt. parati eam rapere. et in morte eterna precipitare. At ipsa nimis anxia. huc illucque circumspicit. et quam iterum defensoris et auxilii manum sibi porrigi ineffabili desiderio concupiscit. Demones autem econtrario videntes. immensa letitia gaudent. si nullo adminiculo eam fultam invenire queant. Quibus dictis laxato freno iter arripuit. bestiam vero persequentibus canibus clara voce interdixit. Tunc illa ab omni lesione immunis. exultans et hilariter perpeti cursu campos pl=

De puero et avicula

Alia quoque vice conspexit puerum. nam quodam tempore quidam cum avicula luderet. que in pede filo in morem habens. sepe cum laxius ire permittebatur. fugam sibi consulere cupiens avolare nitebatur. At puer filum manu tenens. retractam aviculam ad se usque deiciebat. et hoc ingens gaudium. pulchrumque spectaculum puero prestabat. Factum est hoc semel et iterum. factumque frequentius. Et pater benignus aspiciens. avicule condoluit. et in rupto filo libertati reddi cupiens precepit. Et ecce filum rumpitur. avis avolat. puer plorat. pater exultat. Et vocatis qui aderant. considerate inquit iocum pueri. et eo se fessus considerasse ait. Simili consideratione iocum diaboli cum hominibus multis. quos sunt vinctos laqueis. propria voluntate in diversa vitiorum impedimenta pertrahit. Sunt enim quidam. ut ibi gratia dicam avaritie et luxurie seu similium flagitiis succensi. et ex mala consuetudine illis addicti. Hos contigit aliquando. ut sua facta defleant. seque in modo a talibus cessaturos ore promittant. et modo avis liberos se avolare autumant. Sed quia pravo usu vincti ab hoste tenentur. volentes in eadem vitia deiciuntur. fitque hoc sepius. nec omnino inde liberantur. nisi magno conatu et gratia dei funis rumpatur prave consuetudinis.

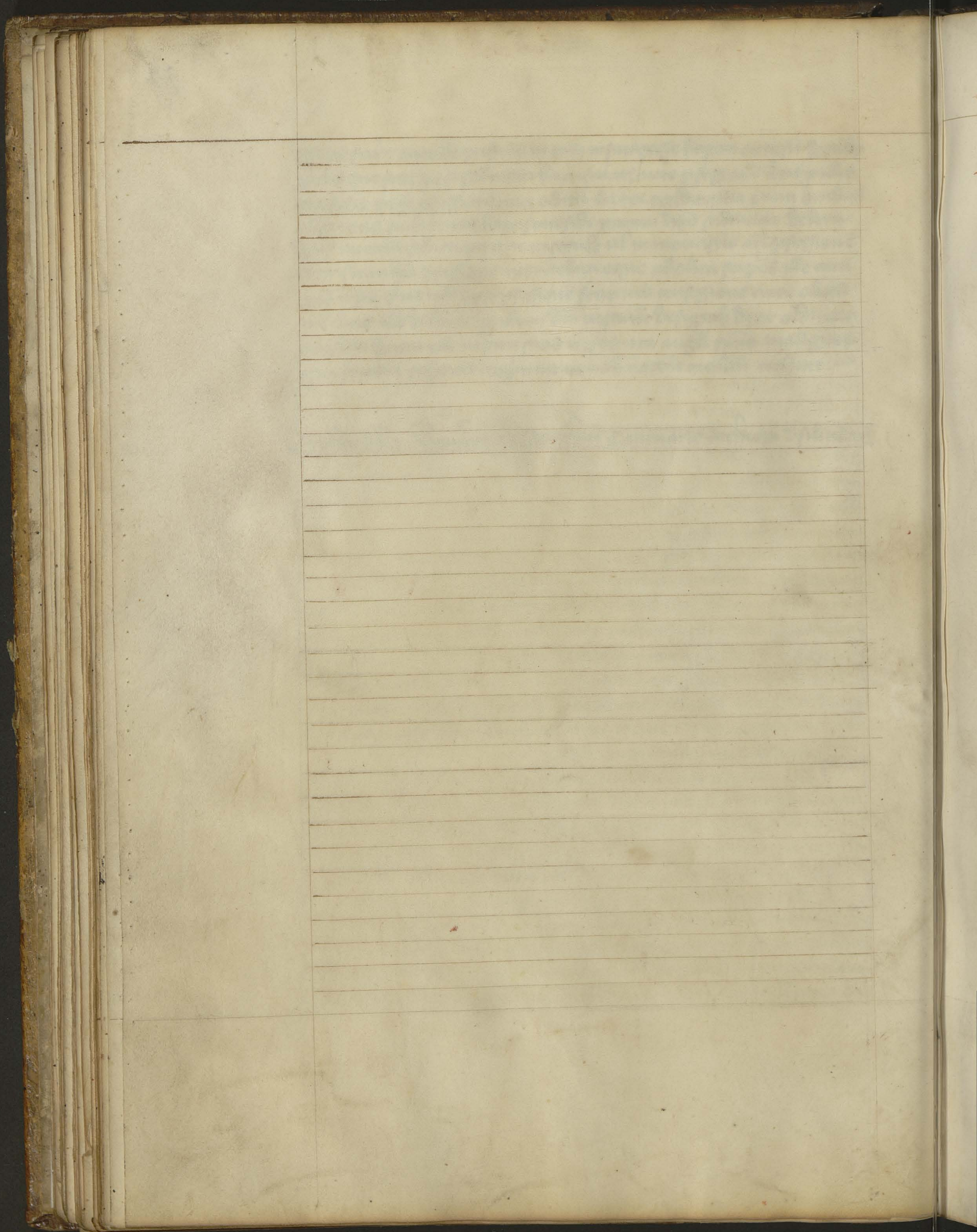
Si hinc inquit peccati pudorem. et illinc

Si cernerem inferni horrorem. et in tormentis coram cernerem me. unde purus me in illum mergere. quam peccatum in me immittere mallem. cum purus a peccato in nocentes gehennam intrare. quam peccati sorde pollutus celorum regna tenere. Cum constet solos malos in inferno torqueri. et solos bonos in celesti beatitudine=

Verba defuncti ... monachi **De verbis defuncti** I[n] somnio eidem viso declarata. et ab eodem postmodum exposita. Erat igitur ille defunctus antiquus hostis ... insurrexit in me. sed in spiritu domini dei liberavit me. Hec dicens evanuit. Audiens vero pater in visione illa experge factus a sompno memorie commendavit. Ac singula presentibus inspiciens quid in quibus liberavit sic eam exposuit. Somno inquiens presentes quibus obli=

generatus fuerat ante baptismum. In eum insurrexisse hostem antiquum. Secundo
peccatis que fecerat post sacramentum baptismatis ante professionem. Tercio peccatis
que fecit post professionem ante obitum. Et tunc cecidit. Peccata enim quibus
obstrictus fuerat ante baptismum fide parentum in ipso sacramento deleta
dyabolus inuenit. Illa etiam que in seculo uel in monasterio ante professionem
commisit in ipsa professione monachica eque abolita repperit. Ille autem
eius repperit. Que uero post professionem fecit nec confessione ante obitum
monachus ille deleuit. Pulsum dum in spiritu designaui dixit ordinem
angelicum. Sicut enim in spiritu suos insidos. ita angeli spiritus malignos
a sua potentia coherceret. et possunt ne nos noceant inquantum nolunt:—

Explicit liber venerabilis Anselmi Cantuariensis archiepiscopi de similitudinibus

Hec sunt duodecim abusiva huius seculi per que seculi rota si in illis fuerit decipitur et ad tartharum tenebras nullo impediente iustitie suffragio perductum dei iudicium rotatur.

Primo si sine operibus sapiens et predicator fuerit quod qui sermone docet actibus explere negligit et auditores doctrine dicta facere contempnunt cum predicatoris opera a predicatione viderint discrepare conspicianunt iniqua fit efficax constituentis auctoritas nisi eam afferat operis cordi affixit audientis presertim cum ipse doctor si viciorum amore dilapsus fuit alterius doctoris medicamentum sibi adhibere volentibus propendit. Unde et ipse dominus in ewangelio de doctrina pariter et de bono opere instituere volens discipulos qualem in hiis cautelam haberent admonuit dicens. Quod si sal evanuerit in quo salietur. hoc est si doctor erraverit in quo iterum doctore emendabitur. Et si lumen quod in te est tenebre sunt ipse tenebre quante erunt quapropter doctores cogitent ne ampliori subiaceant vindicte si plurimorum perditionis occasionem hominibus prestant. Et iam et salomon dum multe sapientie transgressione incurrit totius plebis israhelitice divisione solius sui merito prestitit quibus ergo multa committuntur maiora perdunt si non recte dispensaverint dona sua in summa que acceperunt. Cui enim plus committitur plus ab eo exigitur et servus qui intelligens voluntatem domini sui non facit actionibus et gravioribus vindicte flagellis vapulabit.

Secundus abusionis gradus est si sine religione senex esse invenitur. Cum enim membra exterioris hominis veterascunt vires animi id est interioris hominis membra incrementa roboris non capiunt. Plus enim omnibus religioni operam dare senibus competit quos prius seculi florida etas transacta deserit. Sicut namque insignis ipsa reproba arbor comparatur que post flores fructuum optimos cultori suo non exhibet. sic et in hominibus ipse reprobus est quem flos iuventutis deserit et tamen in sui corporis senectute bonorum operum maturos fructus proferre propendit. Quid vero stolidius fieri potest si mens ad perfectionem festinare non contendat quando totius corporis habitus senectute confectus ad interitum properat, dum caligant oculi auris graviter audit capilli fluunt facies in palorem mutatur dentes lapsi numero minuuntur cutis arescat flatus suaviter non olet pectus suffocatur tussis tachinat genua trepidant talos et pedes tumor inflat et iam homo interior qui non senescit hiis omnibus aggravatur et hec omnia ruituram iamiamque domum corporis cito prenunciant. Quid ergo superest nisi ut dum vite huius defectus appropiat nichil aliud cogitare quam quomodo future habitacionis prospere comprehendi

tur. quisque senex appetat cum in membris eius interius hominis iam tempus exstat
senibus non maturis exstat sive exterius vitae concordat. Cavende sunt
homini duae particulae quae nullius carne non veterascunt et totum hominem
ad peccatum trahunt cor videlicet et lingua quia cor novas semper cogitationes
machinari non desinit. lingua impigre loquitur quodcumque cor machi-
nari senserit. Caveat ergo senilis aetas ne iste iuvenescentes particulae totam
ceremoniam sibi decipiant et partes ineptas reliqui corporis gravitate ne
illudant. Unicuique namque considerandum est quid aetati eminenti dig-
num sit et hoc agat quod nec vitam nec aetatem nec ministerium vilescat.

Tertius abusionis gradus est si adolescens sine
obedientia deprehenditur quo mundus a recto omnis ordine depra-
vatur. Qualem namque in senectute ille ministrationem sperabit qui ab adoles-
centia senioribus obedientiam exhibere contempsit. Unde et in proverbiis
apud veteres dicitur quod dominari nequeat qui prius servitutem alicui
denegat praebere. Propter quod et dominus Ihesus temporibus suis carnis dum
adhuc ad legittimam aetatem doctoris non pervenit obedientiae ministrationem
parentibus suis exhibuit. Sicut ergo in senibus sobrietas et morum perfectio
requiritur ita et in adolescentibus obsequium et subiectio et obedientia iure de-
betur. Quapropter et in mandatis legis primum illud quod ad hominem
pertinet patris et matris honor imperatur. Quia quamvis carnalis pater
non superfuerit aut indignus sit alicui tamen patri digno et merito
patris honor usque ad dignam aetatem a filiis praebendus esse osten-
ditur. Quatuor etenim modis praescriptura divinae patres notantur hoc est
natura gente admonitione aetate. Natura namque naturaliter Iacob ad La-
ban loquitur. Nisi timor patris mei Ysaac affuisset tulisses omnia quae
mea sunt. Gente vero pater dicitur quando dominus de rubo ad Moysen loque-
batur. Ego sum inquiens deus patrum tuorum deus Abraham deus Ysa-
ac deus Iacob. Aetate autem pater et admonitione sic dicitur. Cum
Moyses in cantico deuteronomii loquitur interroga patrem tuum etc. Quod si ergo
naturalis pater superstes non fuit aut indignus fuit admonenti et seni-
ori adolescentis obedientia praebenda erit quomodo enim in senectute honora-
tus appetebat qui disciplinae laborem in adolescentia non sustinuit. Quod enim
homo seminaverit haec et metet. Omnis enim disciplina in primo non videtur
gaudii sed maeroris postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam
reddet iustitiae. Sicut enim fructus non invenitur in arbore cui pampinus
aut flos primus non apparuit. Sic in senectute honorem suum consequi

non poterit qui in adolescentia discipline alicuius exercitationibus non laboravit.
Disciplina igitur absque obediencia qualiter fieri potest. Adolescens ergo sine disci-
plina, adolescens sine obediencia est, quoniam ipsa obediencia que omnium disciplinarum ma-
ter est magna exercitatione indiget, que sui normam studii a Christo suscepit
domino, qui obediens patri usque ad mortem tantas ignominias libenter sustinuit.

Quartus abusionis gradus est dives sine elemosina,
qui superflua conservacionis sue que custodienda in posterum recondit
indigentibus et nichil habentibus non distribuit, per quod efficitur ut divicias i-
sta quesita diligenti cura custodit, celestis patrie perhennem thesaurum
amittat. Ad quem thesaurum dominus Ihesus adolescentem divitem qui illum
de perfectione interrogavit ita videns invitavit: Si vis perfectus esse vade et
vende omnia que habes et veni sequere me et habebis thesaurum in celo. Quem
thesaurum nullus habere potest nisi qui pauperibus solacia prestat aut per se metipsum
pauper est. Non ergo dormiat in thesauris tuis quod pauper potest refi-
cere. Dives namque et si multa congregavit, hiis tamen solus non poterit,
quia unius hominis natura multis hominibus non sufficit. Quid ergo stul-
tius quam unius hominis victum et vestitum totam regni celestis perhennem
iocunditatem perdere et eternos cruciatus inferni absque consolacionis prestolacione
subire. Quod ergo aliquam paucitatem amittendum est proxima terminacio-
ne sponte distribuendum est. Omnia enim que videntur temporalia sunt, que autem
non videntur eterna sunt. Quam diu namque temporales sumus, temporalia
temporalibus deserviunt, et cum hinc transierimus eterna solacia prestabuntur.
Porro diligere non debemus que semper non habebimus, presertim cum expertem omnis
amatorem thesauri sui et agri et omnia que habet odiunt eum. Toto corde in
vanum res illas amat que nunquam se diligunt. Si enim aurum et argentum agros
et vestimenta et agros et metalla et bruta animalia quis dilexerit, omnia hec
vicem amoris eius rependere non posse ipsa rerum natura ostendit. Quid racione
longius est quam diligere quod te amare non valet, et illum negligere qui dilec-
cioni tue cum dileccione omnia prebet. Propterea igitur non diligi mundus sed
diligi proximus iubetur, quia vicem sui amoris potest reddere, quod mundus posse
minime dubitatur. Licet et inimicum diligendum esse dominus precipit ut illa
dileccio amicum illum ex inimico efficiat. Quisquis ergo cupidus dives qui
vult eternas habere divicias, distribuendo egenis prebeat istas non mansuras.
Si enim quod diligit non vendidit, nemo potest emere quod cupit. Quam namque in
iudicio districtissimo iudice increpantur maledicti, quia qui prestabant eorum
habitacula non dicebant. Benediccio domini super vos; benediximus vobis in nomine domini

Infelices ergo sunt auari diuites qui propter res transitorias in eternam damp-
nationem dilabuntur et eterno. Et misericordes qui ipsi misericordiam consequentur.
Felix ergo est misericors qui in hac uirtute deus non solum sed et affectum requirit

Quintus abusionis gradus est femina sine pudicitia. Sicut enim omnes
mores prouidet et custodit in uiris prudentia sic et in femina cunctos ho-
nestos actus nutrit et fouet et custodit pudicitia. Pudicitia namque auari-
tiam refrenat, lites deuitat, iram mitigat, libidinem occupat, cupi-
ditatem temperat, lasciuiam castigat, ebrietatem cauet, uerba non multi-
plicat, gule concupiscentias impugnat et furtum omnino dampnat. Quid plura?
omnia uitia restringit et omnes uirtutes et quidquid coram deo et hominibus bonis
laudabile est nutrit. Pudicitia namque uitam famam inter homines bonos
possidet et de spe future beatitudinis gaudet presentibus semetipsam imita-
bilem facit posteris memoriam amabilem relinquit. Bonis semper moribus
delectatur et consentit et assiduis scripturarum meditationibus et eloquiis omnium
uirorum bonorum precedentium exempla custodit et inseparabilia perfectis contubernia
nectit. Duobus modis constat namque pudicitie excitatio id est corporis habitu et figure
et animi affectu interno. Per exteriorem modum iuxta apostolum coram hominibus
exempla coram deo per interiorem prouidemus opera bona. Pudicitia namque
corporis est alienas res non appetere omnem inmunditiam deuitare ante
horam congruam non gustare nolle risum non excitare uerba uana et falsa
non loqui habitum per omnia ordinatum compositumque conuenienter tam
capillorum quam uestium sicut decet habere cum indignis contubernia
non inire uagari oculos non permittere superbo uultu neminem aspicere
pompatico et illecebroso gressu non incedere nulli inferiorem incepto bono opere
apparere nulli contumeliam uel ruborem inducere neminem blasphemare
senes non irridere meliorem non contrauersari de his que ignorat non trac-
tare et ea omnia que sunt non perficere. Hec cum primis amabilem homini red-
dunt et deo acceptabilem faciunt. Pudicitia uero animi est plus propter dei
oculos quam hominum omnia bona facere appetitiones turpium cogitationum
compescere omnes meliores se esse estimare neminem inuidere de semetipso
nichil confidere dei semper auxilio res omnes committere ante dei oculos semper
ipsum constituere heretica prauitate sensum non maculare catholicis concilia
consentire deo soli adherere castitatem intime mentis domino christo offerre
omnia cepta bona opera mortis tantum termino finire presentes tribulatio-
nes animi fortitudine paruipendere nichil preter premios inl amare tanti
amoris thesaurum in celo constituere et prouidenti bono actu incedere in celestibus

adeo spectare. Pudicitia nobilium ornamentum est exaltatio humilium nobilitas ignobilium pulchritudo vilium prosperitas laborantium solamen mestorum augmentum omnis pulchritudinis decus religionis defensio criminum multiplicatio meritorum creatoris omnium amicitia.

Sextus abusionis gradus est dominus sine virtute quia nichil proficit dominandi habere potestatem si dominus ipse non habeat virtutis rigorem. Sed hic virtutis rigor non tam exteriori fortitudine que et ipsa secularibus dominis necessaria est indiget quam animi interiorem fortitudinem bonis moribus exercere debet. Sepe enim dominandi virtus per animi negligentiam perditur sicut in Heli sacerdote factum fuisse comprobatur qui dum per senilitatem [illegible] peccantes filios non corripuit eorum vindictam deus velut consentienti imputans illi severiter non pepercit. Tria ergo necessaria illum qui dominatur habere oportet terrorem scilicet et ordinationem et amorem. Nisi enim ametur dominus pariter et metuatur ordinatio illius constare minime poterit. Per beneficia ergo et affabilitatem procuret ut diligatur et per iustas vindictas non proprie iniurie sed legis dei studeat ut metuatur. Propterea quoque quia dum multi pendent in eo ipse debet adherere deo qui illum in ducatum constituit qui ad portandum multorum onera ipsum velut fortiorem solidavit. Paxillus enim nisi firmetur et ubi firmus alicui fortiori hereat omne quod in eo pendet cito labitur et ipse solutus a rigore sue firmitatis cum oneribus ad terram delabitur. Sic et princeps nisi suo conditori adheserit prevaricatur et ipse et omnis qui ei consentit cito deperit. Quidam namque per dominandi officium plus deo appropinquant quidam ex imposito dignitatis honore deteriores fiunt. Moyses enim suscepto populi ducatu familiaritatis dei locutionibus utebatur. Saul vero filius Cis postquam regni sceptra suscepit per inobedientie superbiam deum offendit. Rex Salomon postquam patris sui David sedem obtinuit deus illum ultra omnes mortales velut ad innumerosi populi gubernationem sapientie munere donavit. E contrario vero Jeroboam filius Salomonis postquam regni domus David partem occupavit ad ydolorum cultum decem tribus Israhel que erant in parte Samarie deduxit. Per que exempla evidenter ostenditur quosdam in sublimiori statu ad profectum maiorem crescere quosdam vero per secularium dignationis ad deteriora deficere. Per utrumque intelligitur eos qui ad meliora contendunt principatum animi et domini auxilium posse id facere et eos qui ad deteriora declinant per mentis imbecillitatem pariter et negligentiam cadere ~~per mentis imbecillitatem~~. Unde dominus absque virtute fieri non debet quoniam virtutem sine dei auxilio ullatenus habet. [illegible] magna

Inetur si non habeat fortitudinem non valet id agere quia magna
magnis infestationibus et adversitatibus solent laborare. Omnis ergo qui
preest hic primitus animum tota intentione ponet ut pro omnia de dei adiutorio omnino
non dubitet. Si namque ceperit in actibus suis auxiliatorem habere dominum de
minorum nullus hominum contemptum habere poterit eius dicatum non enim est
potestas nisi a deo. Ipse enim elevat de stercore egenum et sedere facit cum principibus populi
sui et potentes deponit de sede et exaltat humiles ut subditus fiat omnis mundus

Septimus abusionis gradus dominus deo regeat gloria dei

Septimus est christianus contentiosus qui cum participationem nominis Christi
per fidem et baptismum susceperit contra dictum Christi et propositum mundi certamina de
lectamine diligit. Omne enim quod appetitur aut propter propriam eius delectationem
rei de qua agitur aut propter alterius amorem quod sub odiosa specie latet appe
titur. Quemadmodum ubi grave bellum animoso compugnatur conflictu cum
odiosa res sit propter amorem victorie et libertatis peragitur et multa ubi dilecte
spes sub odioso labore vel formidine satis contentiose expetuntur. Unde
patenter intelligitur vix contendi posse nisi propter dilectionem speratam scilicet
ut sequatur amabilem terminationem. Cum ergo de mundo pro re ex qua quisque
causa contendit perspicue ostenditur quod illum diligit quem ... diligi
per Iohannem spiritus sancti sermo interdicit in quo ait: Nolite diligere mun
dum neque ea que de mundo sunt. Mundi enim amor et dei pariter in uno corde cohabitare
non possunt quemadmodum idem oculi celum pariter et terram nequaquam conspiciunt.
Sed requirendum est si in mundo sit aliquid quod amari debeat et quid sit ille
mundus quem diligi divina eloquia vetant. Terra autem cum nascentibus
ex ea et metallis et animantibus et pulchritudine vestium et oblectationibus ceter
isque que ad hec pertinent non diligi precipiuntur. Sed primus propter quem hec omnia facta
sunt amari iubetur. Hec enim predicta omnia velud non mansura ad celestem
patriam comitari nequeunt. Proximum vero velut mansurum regni coheredes semetipsos
invicem diligunt. Quod ergo in mundo simul non manere cum mundo pariter deficiet ipse
mundus non amari precipitur. Proximus autem qui est pars regni celestis in terra in
unica eterna regni celorum participibus non incongrue amatur dum in summa
illa patria mecum coheres habebitur. Propterea non mundus prius non diligi precipitur
ne a dei dilectione alienum seculi dilector quisque efficiatur. Non ergo licet contendere
quod non licet amare. Igitur si christianus nominis Christi similitudinem tenet morumque
eius similitudinem habere debet. Christianus enim nemo recte dicitur nisi qui Christo
moribus coequatur. De Christo enim ita propheta dicitur: Ecce filius meus
quem elegi electus meus complacuit sibi in illo anima mea. Ponam spiritum

meum super eum. Non contendet neque clamabit neque audiet aliquis in platea vocem eius. Ecce
Christus non contendit, tu si mereris Christi filius, ergo tu ne contendas ne abusivus contra
christianus existas. Sunt enim sectatoribus Christus precepit: Nolite vocari rabbi, unus est
enim magister vester qui est Christus. Et preterea: Nolite vocare vobis super terram, unus enim pater vester qui in celis est.
Omnes autem vos fratres estis, qui ad supplicandum ita nos apostolus dicere. Si quis autem videtur contentiosus esse nos talem consuetudinem non habemus neque
ecclesia sancta. Frustra enim contendit homo contra primum intra qui patrem et propriam perficit hominem
mortalis omnis proprie possessor nemo efficitur in quo detinet propter contentionem sciens habet.

Octavus abusionis gradus est pauper superbus,
qui nihil habens in superbia extollitur, cum etiam divitibus seculi non superbe
sapere per apostolum Paulum imperatur. Quid ergo stolidius fieri potest quam illum qui
propriam miseriam velud in vitam abiectus ex mentis et humilis mente deberet contristari debeat, superbiae tumore inflatam mentem contra deum erigere, per quod
vitium lapsi corruerunt qui in summo celi conditi erant sublimes. Quid ergo vilius
quasi potens in vita superbire qui potentibus hominibus debeat humilis apparere.
Sed nec de paupertate sua tristitiam habeant quod adeo acceptum sunt pauperes. Attendant quod ipse inquit: Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. Et tanta namque dispensatione minores iudex celi regnum illis committit quibus terrarum regni participationem
mortales abstulit, ut ipse dives in celi sede appareat qui in vita nihil penitus
procurat. Cavendum namque pauperibus est ne dum pravitatem terre regni preterierint et per mentis impudentiam etiam celorum regna amittant. Tamen enim dispensatione
dei paupertatis acceptio maior pendet, cum dubio utrum pauperes spiritu sint. Non omnibus
namque pauperibus celi regna promittuntur, sed his tantummodo quibus divitiarum copiam
animorum humilitas commutatur. Pauper enim humilis pauper spiritu appellatur, qui
tamen egenus foris cernitur nunquam in superbia elevatur, quoniam ad consequenda
regna celorum plus valet mentis humilitas quam parvum divitiarum temporalis paupertas.
Etiam humiles qui hic divitias possessas habent pauperes spiritu appellantur, et superbos nihil habentes haud dubium est beatitudine paupertatis privari. De quibus utrisque
sacra scriptura loquitur ita: Est quasi dives cum nihil habeat, et est quasi pauper cum in multis
divitiis sit. Pauper quasi in multis divitiis est dives humilis spiritu, et nichil habens quasi dives est
pauper superbus mentis affectu. Et nobilis generositas est mentis humilitas, et reprobe
divitie sunt animorum enormitates. Providendum ergo pauperibus est ut semetipsos quales
sint intelligant, et quia rebus consequi non valent mentis tumore superbire

Nonus abusionis gradus est, de simili
Rex iniquus, qui cum iniquorum corrector esse debuit, licet in semetipso nominis
sui non custodiat dignitatem. Nomen enim regis intellectualiter hoc retinet, ut subiectis
omnibus rectoris officium procuret. Sed qualiter alios corrigere poterit qui proprios mores

ne iniqui sint non corrigit. quoniam iustitia regnum exaltatur. solium et ciuita
te solidantur gubernacula populorum. Iustitia vero regis est neminem iniuste per
potentiam opprimere. sine acceptione personarum inter virum et proximum suum iudicare.
aduenis et pupillis defensorem esse. et cohibere furta. adulteria punire. iniquos non
exaltare. impudicos et histriones non nutrire. impios de terra perdere. parricidas et periura
tes viuere non sinere. ecclesias deffendere. pauperes elemosinis recreare. iustos super
regni negocia constituere. senes et sapientes et sobrios consiliarios habere. magorum
et ariolorum phitonissarumque superstitionibus non intendere. iracundiam suam
differre. patriam fortiter et iuste contra aduersarios defendere. per omnia in deo confidere.
prosperitatibus animum non eleuare. cuncta aduersantia patienter tollerare. fidem
catholicam in deum habere. filios suos non sinere impie agere. certis horis ora
tionibus insistere. ante horas congruas non gustare cibum. Ve enim terre cuius rex puer
est et cuius principes mane comedunt. hec regni prosperitatem in presenti faciunt et re
gem ad celestia regna meliora perducunt. qui vero secundum hanc legem non
dispensat multas nimirum aduersitates tollerat imperii. Idcirco enim sepe pax
populorum rumpitur et offendicula etiam de regno suscitantur. terrarum quoque
fructus diminuuntur et seruicia populorum prepediuntur. multi et varii dolores pro
speritatem regni inficiunt. carorum et liberorum mors tristiciam confert. hostium incursus
prouincias undique vastant. bestie armentorum et pecorum greges dilacerant.
tempestates aeris et hemisperia turbata terrarum fecunditatem et maris ministeria
prohibent. et aliquando fulminum ictus segetes et arborum flores et pampinos
exurunt. super omnia vero regis iniustitia non solum imperii presentis faciem fuscat
sed etiam filios suos et nepotes ne post se regni hereditatem teneant obscurat.
propter piaculum enim Salomonis regnum domus Israel dominus de manibus filiorum
eius dispersit. et propter iustitiam David regis lucernam semini eius semper
in Ierusalem reliquit. Ecce quantum iustitia regis seculo valet intuentibus
perspicue patet. pax populorum est tutamen patrie immunitas plebis munimen
gentis cura languorum. gaudium hominum temperies aeris serenitas maris
terre fecunditas solacium pauperum hereditas filiorum et sibimetipsi spes future beatitu
dinis. Attamen sciat rex quod sicut in throno hominum primus constitutus est sic et in
penis si iustitiam non fecerit primatum habiturus est. Omnes namque quoscumque peccatores sub
se in presenti habuit supra se modo miserabiliter in illa pena futura habebit.

Decimus abusionis gradus est episcopus negligens. qui gradus sui ho
norem inter homines requirit. sed ministerii dignitatem coram deo pro quo
legatione fungitur non custodit. Primum namque ab episcopo quod sui digni
tas tenet inquiratur. qui episcopus nomine grecum est et speculator interpretatur

Quare speculator ponitur et quid a speculatore requiritur dominus ipse euidenter
tum sub ezechielis persona episcopo officii sui rationem denunciat ita inquiens Specula
torem dedi te domui israel audiens ergo ex ore meo sermonem nunciabis eis ex
me Si autem videris gladium venientem et tu non annunciaueris ut reuertatur im
pius a via sua ipse impius in impietate sua morietur sanguinem autem eius de manu tua requiram Si
autem annunciaueris et ille non fuerit reuersus ipse quidem in impietate sua morietur
sed tu animam tuam seruasti. Debet ergo episcopus omnia in quibus speculum positus est
peccata diligenter attendere et postquam attenderit corrigere Et si non poterit iuxta
euangelii regulam scelerum operatores declinare Si autem inquit in euangelio
dominus peccauerit in te frater tuus corripe ipsum inter te et ipsum solum si te au
dierit lucratus eris fratrem tuum. Si te non audierit adhibe tecum duos uel tres
ut in ore duorum uel trium testium stet omne verbum Si illos non audierit dic
ecclesie si ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus Tali ordine
expellendus est quicunque doctori uel episcopo non adheret et qui tali ordine expulsi
sunt ab aliquo doctore uel episcopo recipi non debent. De sacerdote namque in lege scriptum est
Viduam autem repudiatam non accipiat uxorem. Qui ergo excommunicatus illa
uitam catholico iungit una sacerdotii secundum quod christianorum genus est electum
expedit hac ratione episcopum ad eos quibus in speculatione positus est esse opor
tet. Ceterum in qualis in semetipso esse debeat paulus apostolus exponit ut
ad gradum episcopi veniens sit sobrius prudens castus sapiens modestus
hospitalis filios habens subditos cum omni castitate testimonium habens bonum ab
hiis qui foris sunt amplectens doctrine fidelem sermonem. Unius uxoris uirum non
plures habens uxores quam unam non percussor non litigiosus non neophitus ut
prebeat opere quod alios docet in sermone doctrine. Caueant ergo negli
gentes episcopi quia in tempore vindicte dominus per prophetam conqueritur Pastores
multi demoliti sunt populum meum et non pascebant gregem meum pastores
sed pascebant semetipsos sed potius perimet hii quos constituit dominus super
familiam suam dare illis cibum in tempore suo tritici mensuram primam scilicet pro
batam doctrinam quibus veniente domino meretur audire. Euge serue bone et fide
lis quia in pauca fuisti fidelis

Undecimus abusionis gradus est sine disciplina gens que dum disciplinae
correctionibus non seruit communi se laqueo perditionis constringit in rem dei absque
disciplinae rigore atque ideo psalmiste vocibus indisciplinate plebi dicitur
Apprehendite disciplinam nequando irascatur dominus et pereatis de via iusta. Disciplina vero
est morum correctio et maiorum precedentium regularum obseruatio. De qua disciplina
paulus apostolus ita loquitur dicens In disciplina perseuerate tamquam filiis vobis

se offert deus. Ceterum si extra disciplinam estis cuius participes facti sunt omnes
ergo adulteri et non filii estis. Cum ergo adulteri et indisciplinati sint celestis regni
hereditatem non capiunt. filii autem paterne discipline correctiones ferunt et heredita
tem quandoque recipere posse non desperant. De qua etiam disciplina ysaias quondam
indisciplinate plebi predicat dicens. Quiescite agere perverse discite benefacere. et
eandem psalmus consona voce psallit dicens. Declina a malo et fac bonum.
Infelix ergo est qui abicit disciplinam. Videt enim exterius milites aliquid quod dominum cru
cifigentes eius non sciderunt tunicam que ecclesie christi signabat unitatem. Sicut
enim tunica totum corpus preter caput tegit ita disciplina ecclesie de celo ado-
tubuntur et integratur. De quo cum discipulis ad patrem ascenderet postquam resurrexit a mor
tuis ad apostolos suos loquebatur. Vos autem sedete hic in civitate quousque
induamini virtute ex alto. Tunica ergo corporis christi disciplina ecclesie est. Qui autem
extra disciplinam est alienus est a corpore christi. Non scindamus ergo illam sed sortiamur
de illa. id est non solvamus quicquam de mandatis domini sed unusquisque in quo vo
catus est in eo permaneat apud deum

Duodecimus abusionis gradus est plebs sine lege que dum dei dicta et legis
scita contempnit per diversas errorum vias eundo perditionis laqueum
incurrit. De quibus viis sub persona predicatoris populi humanum genus
propheta ita deplangit. Et nos autem sicut oves erravimus unusquisque in viam suam
declinavit. De quibus viis et eadem sapientia loquitur per salomonem. Multe vie
videntur hominibus recte et novissima earum ducunt ad mortem. Cum itaque mul
te perditionis vie tunc intenduntur tamen una regalis via lex dei videlicet que
neque ad dexteram neque ad sinistram declinat per negligentiam deseritur. De qua
scilicet via dominus christus qui est finis legis ad iustitiam omni credenti denuntiat. Ego
sum via veritas et vita. et nemo venit ad patrem nisi per me. Ad quam viam omnes homines
invitat dicens. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego refi
ciam vos. Quia non est personarum acceptor deus. ubi non est iudeus et gentilis mas
culus et femina servus et liber. barbarus et scita sed omnia in omnibus christus. Omnes
enim sunt in christo ihesu domino. Cum ergo christus finis legis qui sine lege sunt sine christo
sunt. Igitur populus sine lege plebs sine christo est. Abusio est ergo in temporibus evangelii
populum sine christo fieri quando apostolis in cunctis gentibus predicationis licentia data est
quando totum evangelii per omnes partes intonuit quando gentes que non secta
bantur iustitiam apprehenderunt iustitiam. Et qui quondam longe fuerant facti sunt prope in sanguine christi
Qui aliquando non plebs dei nunc autem populus in christo. Cum nunc est tempus acceptabile et dies
salutis et tempora refrigerii in conspectu altissimi quando unaqueque gens habet
testem resurrectionis quando ipse dominus protestatur dicens. Ecce ego vobiscum sum

omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Nos simus itaque sine xpo nullo tempore transitorio ne sine nobis xpus esse incipiat in futuro.

Explicit liber beati cypriani de duodecim abusionibus huius seculi. Deo gratias

Incipit liber beati Anselmi de conceptu virginali et primo capitula

Quid sit originalis et que personalis iustitia vel iniustitia. 2 Qualiter humana natura corrupta est. 3 Quod non sit peccatum nisi in voluntate rationali. 4 Quod nichil per se iustum sit aut iniustum nisi ipsa iustitia vel iniustitia et quod nichil puniatur nisi voluntas. 5 Quod malum quod est peccatum sive iniustitia nichil sit. 6 Quod tamen quod punit deus peccatum non punit pro nichilo. 7 Quomodo semen hominis dicatur immundum et conceptum in peccatis quamvis in eo non sit peccatum. 8 Quod in semine sumpto de virgine non sit peccatum nec necessitas futuri peccati. 9 Cur peccatum quo dampnatur humanum genus magis imputetur Ade quam Eve cum ille post illam peccaverit. 10 Cur contrahetur peccatum Ade qui eius conscii non fuerunt. 11 Quod propagatio de virgine non subiaceat legi et meritis naturalis propagationis et quod tres sint cursus rerum. 12 Quod mala Ade nulla iustitia ad illum hominem transeant. 13 Quod et si non esset deus sed purus homo necesse tamen esset illum talem esse qualis primus homo factus est. 14 Quod ratione maiori non restringitur quod scriptum est hominem de immundo semine et in iniquitatibus conceptum etiam si de aliquibus supra scriptum dictum sit. 15 Quomodo massa peccatrix non sit tota peccatrix. 16 Cur Iohannes et alii qui similiter concepti sunt parvuli non sint a peccato liberi a xpo. 17 Cur deus incarnatus sit cum de Adam facere posset homines non deos sine peccato tot quot sufficerent. 18 Quod de virgine iusta deus conceptus sit non necessitate quasi de peccatrice non posset sed quia sic decebat. 19 Quomodo ista et alia alibi dicta concordent et dissonent. 20 Quod natus de virgine pro originali peccato habuit originalem iustitiam. 21 Quare non potuit habere personalem iniustitiam. 22 De quantitate originalis peccati. 23 Cur et quomodo descendat in infantes. 24 Quod peccata parentum preter peccatum primi Adam non computentur in originali peccato filiorum. 25 Quod nocerent animabus eorum. 26 Quomodo tamen nullus portet peccatum patris sed suum. 27 Quid sit originale peccatum et quod in omnibus sit equale. 28 Contra illos qui putant infantes debere dampnari. 29 Quomodo impotentia habendi iustitiam excuset eos post baptisma.

Cum in omnibus religiose Incipit primum capitulum tue voluntati velim si possim obsequi frater et fili karissime volo tue vtique maxime debitorem me iudico cui eam amore ita excitari intelligo. Certus autem sum quia in libro Cur deus homo quem ut ederem tu maxime inter alios impulisti in quo te mecum disputatorem assumpsi legis aliam preter illam quam ibi posui posse videri rationem quomodo deus assumpsit hominem de massa peccatrice humani

ptus sine pecco quia studiosa mens tua adquirendi que na illa sit no paruu pvocat
Qua pp iustius e videri timeo si quod inde m videtur dilecti tue abscodo Dicam
sic breuiter de hoc quod sentio ut nullius decade re fidele improbem sniam nec mea
si veritati repugnare probari rationabiliter potit pertinaciter defendi. Illa tn eiusdem
rei ronem quam in eodem opusculo posui omino ratam et sufficiente si bn osideret
estimo. Nichil eni prohibet eiusdem rei rationes plures ee quaru vnaqueqz
sola pt sufficere adinueniendu scz qualiter deus hominem assupsit de gnis humani mas
sa peccatrice sine pecco. Primu de originali pecco nare e investigare qz de hoc solo nas
citur hec questio Nam si videtur quo xpus huic subiacere no potuit palam erit
assuptio siue coceptio illius hois ab oi pecco libera fuit. Originale qdez ab origine
denoiari dubiu no e. Si ergo originale pctm no e nisi i hoie videtur dici aut ab
origine humane nature quod est ab eius inicio originale eo quia ab ipsa humane nre
origine trahatur aut ab origine hoc e ab inicio vniuscuiusqz psone qui i ipa eius
trahitur origine Sed quod ab inicio humane nature descendat no videtur qui
origo illius iusta fuit quando primi parentes iusti facti sut sine oi pecco. Videtur
itaqz dici originale ab ipa origine vniuscuiusqz psone humane. Quamuis siquis dicat
peccatu vocari originale eo quod ab illis descendat i singulos a quibus hui
originem nature no contradicam si tn no negetur originale pctm cu ipa vnius
cuiusqz psone origine trahi. Licet eni in vno quoqz homine simul sint et natura
qua est homo sicut sut omnes alij et psona qua discernitur ab alijs ut cu dicitur iste
vel ille siue pprio nomine ut adam aut abel et vniuscuiusqz pctm sit i natura et
psona, fuit eni pctm ade i homine quod e i natura et i illo qui vocatus e adam
quod est in psona est tamen pctm quod quisqz trahit cu natura i ipa sua origine et
est pctm quod no trahit cu ipa natura sed ipse facit illud postqua iam est p
sona discreta ab alijs psonis illud quidem quod trahitur i ipa origine vocatur origi nale
quod pt etiam dici naturale no quod sit ex essencia nature Sed quia pp eius
corruptionem cu illa assumitur. Pctm autem quod quisqz facit postqua psona
est psonale pt nominari quia vicio psone fit. Simili ratione pt dici originalis
et psonalis iusticia Siquidem adam et eua originaliter hoc e i ipo sui inicio mox
ut homines extiterunt sine interuallo simul iusti fuerunt.

Personalis autem dici pt iusticia cu i iustus accipit iusticiam qua ab origine
no habuit. Ergo adam et eua si iusticiam seruassent originaliter qui de illis
nascentur originaliter sicut illi iusti essent. Cum autem psonaliter peccauerunt cu origina
liter fortes et incorrupti haberent ptatem semper seruandi sine difficultate iusticiam totu
quod erant infirmatu et corruptu est. Corpus quidem quia tale post pctm fuit
qualia sunt brutorum animaliu corruptioni et carnalibus appetitibus subiacentia anima

uo quia ex corruptione corporis et ipsis de appetitibus atq3 ex indigentia bonorum que perdidit
carnalibus affectibus est infecta. Et quia tota humana natura illis erat et extra
ipsos de illa nichil erat tota infirmata et corrupta est. remansit igitur in ea debitum
iusticiam integram sine omni iniustitia quam accepit et debitum satisfaciendi quia eam de-
seruit cum ipsa corruptione quam propter peccatum incurrit. Sicut itaq3 si non peccasset qualis
facta est a deo talis propagaretur. ita post peccatum qualem se peccando fecit talis propagatur.
Quia igitur ipsa nec satisfacere pro peccato nec iusticiam derelictam recuperare valet et corpus
quod corrumpitur aggrauat animam et tunc cum maxime infirmus est ut in infantia
et in utero matris ut nec etiam iusticiam intelligere possit uidetur esse necesse eam in infantibus
nasci cum debito satisfaciendi pro primo peccato quod semper cauere potuit et cum debito
habendi originalem iusticiam quam semper seruare valuit. Nec impotentia excusat eam
in ipsis infantibus quia illis non soluit quod debet cum ipsa se eam fecit deserendo
iusticiam in primis parentibus in quibus tota erat et semper debitrix est habere potestatem quam
ad semper seruandum iusticiam accepit. Hec ex uideri potest in infantibus originale peccatum. Ad-
damus et peccata propriorum parentum que redduntur in tertiam et quartam generationem.
Quamuis enim queri possit utrum hec omnia intelligenda sint in originali peccato an
non tamen ne propter hoc quod quero uidear illud leuigare pena illud esse dico ut
Uerum siue hoc totum sit originale peccatum a nullo contrarius ostendi possit
tantum siue aliquid minus puto nullatenus illud posse asserere esse in in-
fante antequam habeat animam rationalem sicut nec in adam fuisse iusticiam prius quam
fieret homo rationalis. Nam si adam et eva generassent sine precedenti peccato non tamen esset in semine
iusticia nec esse posset prius quam formaretur in uiuentem hominem. Si ergo semen
hominis non est susceptibile iusticie prius quam fiat homo non potest suscipere originale
peccatum antequam homo sit. Nempe originale peccatum esse iniusticiam dubitari non debet.
Nam si omne peccatum est iniusticia et originale peccatum est peccatum utiq3 est et iniusticia.
Sed si dicat aliquis non est omne peccatum iniusticia dicat posse simul in aliquo esse
aliquod peccatum et nullam esse iniusticiam quod uidetur incredibile. Si uero dicitur ori-
ginale peccatum non esse absolute dicendum peccatum sed cum additamento originale peccatum
sicut pictus homo non est uere homo. profecto sequitur quia infans qui nullum habet peccatum
nisi originale mundus est a peccato nec fuit solus inter omnes homines filius uir-
ginis in utero matris et nascens de matre sine peccato. et aut non dampnatur infans
qui moritur sine baptismo nullum habens peccatum preter originale aut sine peccato dampnatur.
sed nichil horum accipimus. Quare omne peccatum est iniusticia et originale
peccatum est absolute peccatum unde sequitur quia est et iniusticia. Item si deus non dampnat
hominem nisi propter iniusticiam dampnat autem aliquem propter originale peccatum ergo non est aliud
iniusticia. Quod si ita est et iniusticia non est aliud quam absentia debite iusticie.

No enim videtur esse iniusticia in natura que cum debet habere iusticiam non habet unde originale peccatum excluditur sub eadem diffinicione iniusticie. At si iusticia est rectitudo voluntatis propter se servata nec ista rectitudo potest esse nisi in racionali natura. Ergo ita non est ulla natura debitrix iusticie nisi racionalis sicut nulla natura susceptibilis est iusticie preter racionalem. Quare cum iniusticia non possit esse nisi ubi iusticia debet esse originale peccatum quod est iniusticia non est nisi in natura racionali. Racionalis autem natura non est nisi in natura racionali. Racionalis autem natura non est nisi deus et angelus et anima hominis propter quam homo dicitur racionalis et sine qua non est homo. Cum ergo non est originale peccatum in deo nec in angelo non est nisi in hominis anima racionali. Sciendum quoque est quia iusticia non possit esse nisi in voluntate si iusticia est rectitudo voluntatis propter se servata. Quare nec iniusticia. Non enim vocatur absencia iusticie iniusticia. Nichil itaque propter ipsam iusticiam vel iniusticiam dicitur iustum vel iniustum nisi voluntas aut propter voluntatem iustam et iniustam. Propter hanc dicimus iustum vel iniustum hominem vel angelum iustam vel iniustam animam sive actionem

Nichil enim sive substancia sive actio sive aliquod aliud per se consideratum est iustum nisi iusticia aut iniustum vel peccatum nisi iniusticia nec ipsa voluntas in qua est iusticia sive iniusticia. Aliud enim est vis illa anime qua ipsa anima vult aliquid que vis instrumentum volendi potest dici sicut visus instrumentum videndi quam voluntatem nominamus. Et aliud est iusticia quam habendo iusta voluntas et qua carendo iniusta vocatur. Dicuntur eciam voluntates eiusdem instrumenti affectiones et usus quod hic loqui est in serie. Nec ipsi appetitus quos apostolus carnem vocat que concupiscit adversus spiritum et legem peccati que est in membris repugnantem legi mentis iusti vel iniusti sunt per se considerati. Non enim hominem iustum faciunt vel iniustum sencientem sed iniustum tantum voluntate cum non debet consencientem. Dicit enim idem apostolus nichil dampnacionis esse hiis qui sunt in Christo Ihesu qui non secundum carnem ambulant id est qui non carnis voluntati consentiunt. Nam si sencientem sine consensu iniustum facerent sequeretur dampnacio. Quare non eos sentire sed eis consentire peccatum est. Si enim per se iniusti essent quociens illis consentiretur iniustum facerent. Sed cum bruta animalia illis consentiunt non dicuntur iniusta. Item si peccata essent auferentur in baptismo cum omne peccatum abstergitur quod nequaquam fieri palam est. Quare non est in eorum essencia ulla iniusticia sed in voluntate racionali illos inordinate sequente. Cum illis enim resistit voluntas condelectandi legi dei secundum interiorem hominem tunc est iusta voluntas. Iusticia enim qua lex iubet et legem dei dicit quia a deo est et legem mentis quia per mentem intelligitur sicut lex vetus lex dei dicitur quia a deo est et lex moysi quia per moysen ministrata est. Quod quidem dixi nulla actione per se iniusta dici sed propter iniustam vo

luntatem. In illis planu e que no iuste fieri pnt aliqn ut e hominem occidere si
cut fecit finees et concubitus sexus commixtio ut coniugio siue i brutis animalibus
In illis uo que uob qua nisi i iuste pnt ee ut est piuriu et quedam alia que nec
nominanda sunt. nec no ita facile intelligit. Sz si aliqua actio qua fit ali
quid que no e iust dr sit aliquid et eo pacto transit ut ia no sit aut opus qd fit
et remanet ubi gra tu in scribendo quod scribi no debet transit scriptio qua fiunt
figure que remanent et pctm transeunte actione ut ia no sit transiret sile
peccatum nec iam ee qua diu remanet quod fit ubiqz deleretur peccatum
Sed uidemus pcta sepe et no deleri actione deleta et deleri opere no deleto Quare
nec actio que transit nec opus quod remanet e aliqn pctm. Deniqz si de cun
ctis uoluntariis que iuste fiunt arguuntur membra et sensus quibus
fiunt eudem pnt Deus nos et potestatem que i nobis e subiecit uolutati ut ad
imperiu eius no possimus moue nos et facere quod uult Immo illa mouent
nos uelud instrumenta sua et facit opa que uidemur facere Nec nos possimus
illi p nos resistere nec opa que facit pnt no fieri. Domine quam nobis deus de
dit nec debemus nec possumus no obedire Cu illi obedimus deo qui hac le
gem dedit nobis obedimus. Ergo quid peccant membra uel sensus uel opa
que deus sic subiecit uolutati si seruant quod deus illis ordinauit. Quidqd
igitur faciunt totu imputandum e uolutati Quod cum ita sit miratur forsi
tan aliquis cur pro culpa uoluntatis membra puniuntur et sensus nec tn no e
ita. No eni punitur ni uolutas Na nichil e aliud pena ni quod e contra uo
luntatem Et nulla res penam sentit ni que ht uolutatem. Membra aut
et sensus p se nichil uolit Sicut igitur uolutas i membris et sensibus opatur
ita in illis ipa torquetur aut delectatur Quod si quis no accipit sciat in sensi
bus et membris no nisi anima i qua e uolutas sentire et opari et ideo illis torq
ri aut delectari. Est tamen usus ut actiones que fac i iusta uolutas uocentur
pcta quia i uoluntate qua fiunt e pctm. Dantur etiam quibusdam nomina q
bus significatur iniuste eas fieri ut fornicatio mendaciu Sed aliud intelligi tu
ipa actio uel prolatio aliud tu utru iuste an iniuste fiat cosideratur Deniqz ois
essencia est a deo a quo nichil e iniustu Quare nulla essencia e i iusta p se C.
Iniusticia aut p se omnino nichil e sicut cecitas No eni est aliud cecitas q
absencia uisus ubi debet ee que no e magis aliquid i oculo ubi debet ee ui
sus qua in ligno ubi no debet ee. No eni est i iusticia talis res qua i ficiatur
et corrumpatur anima uelud corpus ueneno et que faciat aliqd sicut uidetur qn
maliciosius homo mala facit opa Na quemadmodum tu indomita fera rupt

vniuersalis discurrendo sicut cum nauis si gubernator dimisso gubernaculo dimittat
eam uentis et motibus maris uagatur et uehitur in quelibet pericula dicimus quia
hoc facit absentia rectoris aut gubernaculi non quod absentia eorum aliquid sit
aut quicquam faciat sed quoniam si adessent facerent ne fera seuiret aut nauis
periret. ita cum malus homo seuit et in quelibet anime sue pericula que sunt mala opera
impellitur clamamus quia hoc operatur iniusticia non quod ipsa ulla essentia sit et
faciat aliquid sed quia uoluntatis cui subditi sunt omnes uoluntarii motus totius
hominis absente iusticia diuersis appetitibus impulsa se et omnia sibi subdita in mul
timoda mala leuis et effrenata et sine rectore precipitat quod totum iusticia si adesset
prohiberet ne fieret. Ex hiis ergo facile cognoscitur quia iniusticia nulla habet
essentiam quamuis iniuste uoluntatis affectus et actus qui per se considerati aliquid
sunt usus iniusticia uocet. Hac ipsa ratione intelligimus malum esse nichil. Sicut enim
iniusticia non est aliud quam absentia debite iusticie ita malum non est aliud quam
absentia debiti boni. Nulla autem essentia quamuis mala dicatur est nichil nec
malum esse est illi aliquid. Nulli enim essentie est aliud mala esse quam deesse illi bonum quod
debet habere. Deesse uero bonum quod debet adesse non est aliquid esse. Quare mala esse non
est ulli essentie aliquid esse. Hec breuiter de malo quod semper est nichil in dubitanter quod
est iniusticia dixi. Incommoditas enim est malum unde incommoda mala dicuntur que aliquando
nichil est ut cecitas et surditas aliquando uidetur esse aliquid ut dolor et tristicia. Quod
autem iusticia sit rectitudo uoluntatis propter se seruata et iniusticia non sit aliud quam ab
sentia debite iusticie et nulla habeat essentiam quod etiam omnis essentia sit a deo et nichil
sit a deo nisi bonum sufficienter me puto ostendisse in eo tractatu quem feci de casu dia
boli sed de iusticia plenius in illo quem edidi de ueritate

Quidam cum audiunt peccatum nichil esse solent dicere. Si peccatum nichil est cur
punit deus hominem pro peccato cum pro nichilo nemo puniri debeat. Quibus quam
uis humilis sit questio tamen quia quod querunt ignorant aliquid breuiter re
spondendum est. Licet pariter nichil sit absentia iusticie et ubi debet esse iusticia et ubi
non debet esse iusticia punit tamen deus recte peccatores non pro nichilo sed propter aliquid.
Quia ut in prefato libro dixi et debitum sui honorem quem qui sponte reddere non
luerunt ab inuitis exigit. Et ne quid inordinatum sit in regno eius eos separatim a bonis
tas ordine competenti disponit. Creaturas autem in quibus iusticia non debet esse non
punit pro absentia iusticie hoc est pro nichilo quia non est aliquid quod ab illis exigat
nec ordo congruus vniuersitatis rerum hoc expostulat. Sic itaque cum punit deus
pro peccato quod est absentia debite iusticie que nichil est non omnino punit pro nichilo
et uerum est quia nisi sit aliquid propter quod punire debeat omnino non punit pro nichilo.
Iam peccatum et iniusticia nichil esse et hoc non esse nisi in rationabili uoluntate nec ullam

enciam proprie dici iniustam ni uoluntatem exhijs que dicta sunt aptu ee existimo
uidetur itaqz sequi quod aut ifans statim abipa conceptione animam ratio
nale sine qua uoluntatem rationale nequit hre aut ideo non est pctm origiale
mox cu conceptus e. Quod aut abipa conceptione rationale aiam mox ha
beat nullus huanus suscipit sensus. Sequitur eni ut quociens susceptu se
me huanu etia abipo momento susceptionis perit antequa piciat ad hua
nam figura totiens dampnetur i illo aia huana qui no reconciliatur p xpm
quod e nimis absurdu. h igitur pars huius diuisiois penitus reliqueda
e. Sed si no statim ifans exipa conceptione ht pctm quid e quod dicit Job
deo quis pt face mudu de i mudo conceptu seie None tu qui solus es Et quo
veru est quod dicit dauid. i iniquitatibus coceptus su z i pctis concepit
me mater mea. Querm igitur si possum quo quauis no statim abipa co
ceptione sit i infantibus peccatu de i mudo tamen semie i iniquitatibz et
pctis concipi dicantur. Sepe itaqz diuina scriptura asserit aliquid ee qd no e
id circo quia certu e futuru ee. Sic quippe deus ade de ligno uetito dicit In q
cuqz die comederis exeo morte morieris. no quod ea die mortuus sit corpe sed
quoniam die illa necitatem accepit aliquado moiendi Et paulus sibi ob necessi
tatem moriendi aliquado ait Si aut xpus i nobis e corpus quidem mortuu
e pter pctm. spus vero viuit pp iustificatione Non eni corpa eoru quibus lo
quebatur mortua erant sz moritura pp pctm quia p vnu hominem ihuc mudu
pctm intrauit z p peccatu mors. Sic i adam oms peccauim9 quado ille pecca
uit no quia tuc peccauimus ipi qui no dum eramus sz quia de illo futuri
eramus z tuc facta e illa necitas vt cu essemus peccarem9 qui vnius p inobedi
enciam peccatores constituti sunt multi Simili mo de i mudo semie i iniqui
tatibus z i peccatis concipi pt ho intelligi no quod i semie sit i mudicia pcti
aut peccatu siue iniquitas sz quia abipo semie z ipa conceptione exqua ici
pit ho ee accipit necessitatem ut cu habebit aiam ronalem hreat pcti i mu
dicia que no est aliud qua pctm uel iniquitas Nam si viciosa concupia ge
neretur ifans tame magis e insemie culpa qua insputo uel sagine Si
quis mala uoluntate exspuit aut desagine suo aliquid emittit Non eni
sputu aut sagwis sz mala uoluntas arguitur Patet igitur quo z i infati
bus no statim abipa conceptione sit pctm et uera sit que de diuina scriptura
opposui Quippe no e i illis peccatu quia no hnt sine qua no i est uoluta
tem z tame dicitur ee qui i semie trahut peccandi cu homines iam erut
necitatem Si ergo h ut puto uera sunt q assumitur ad prole de parente quia
nulla ht uoluntate nullu e ideo peccatu Itaqz pspicuu e qui ideo q9 filius

dei ipsonam suam assumpsit de virgine nulla potuit esse peccati macula sed dictum est quia semen eius a parentibus trahitur cum necessitate peccati futurum cum fuerit animatum anima rationali. Hoc utique non est propter aliud nisi quia humana natura nascitur in infantibus ut dixi cum debito satisfaciendi pro peccato ade et solvendi quod possum primorum parentum quod nequaquam potest facere et quia diu non facit peccat et quia sola non potest per se iustitiam habere quam deseruit et anima que aggravatur corpore quod corrumpitur nequit eam saltem intelligere que nec servari nec haberi potest non intellecta. Quia ergo si ab hiis necessitatibus semen assumptum de virgine liberum ostendi poterit palam erit quia nullam necessitatem peccati trahit. Quod illa quidem necessitas qua humana natura sola per se iustitiam recuperare nequit et illa qua corpus quod corrumpitur aggravat animam ut eandem iustitiam nec acceptam in etate perfecta sine auxilio gratie servare nec in infantibus saltem intelligere queat ab illo semine sint aliene facile monstrari valet per unitatem personalem assumentis et assumpte nature. Si plus necessitas illa repellitur qua ad satisfactionem peccatis primorum et progenitorum parentum astringi videtur. Sed quod illud nullum sequatur a propriis parentibus debitum dubium non erit si a debito primorum liberum intelligi poterit. Hic igitur adiuvante deo conabor primum quo cognosci possit investigare. quatinus hoc monstrato in aliis non sit necesse multum laborare.

Ad quod videtur in quendam in primis. Dicitur sepius et specialius peccatum quo damnatum est humanum genus magis imputetur ade quam eve cum illa prior peccaverit et adam post et per illam. Dicit enim apostolus Sed regnavit mors ab adam usque ad moysen etiam in eos qui non peccaverunt in similitudine prevaricationis ade. Multa quoque alia leguntur que magis adam quam evam criminari videntur quod ideo fieri existimo quia illa duorum copula tota intelligitur in nomine principalis partis sicut sepe per partem totum solet significari aut quia in adam cum costa sua quamvis edificata in mulierem eva potest adam sicut legitur quia deus masculum et feminam fecit eos et benedixit illis et vocavit nomen eorum adam in die qua creati sunt aut idcirco quia si non adam sed sola eva peccasset non necesse erat totum genus humanum perire sed sola eva poterat. Namque deus de adam in quo semen omnium hominum creaverat aliam facere mulierem per quam de adam propositum dei perficeretur. Eisdem rationibus significari eos ambos per

Est quidem unus nomine ade in quo tamen necesse erit eos discernere.

Quisque filius ade et homo per creationem et adam per propagationem et persona per individualitatem qua discernitur ab aliis. Non enim habet esse hominem ab adam sed per adam. Nam sicut adam non se fecit hominem ita non fecit ipse naturam propagandi sed deus qui eum creavit hominem fecit eum hac natura ut de illo propagarentur homines. Dubium autem non est quin unusquisque alligetur debito de quo agitur Non enim ideo

quia homo est nec quia persona est. Nam si idcirco unusquisque huius debiti reus esset
quia homo est aut persona, necesse erat Adam priusquam peccasset hoc debito astrictum esse
quia erat homo et persona, quod est absurdissimum. Restat igitur ut propter hoc tantum sit
debitor quia est Adam, sed non simpliciter quia est Adam, sed quia est peccator Adam. Nempe
sequeretur quia si numquam peccasset Adam, tamen qui de illo propagarentur cum hoc debito
nascerentur, quod impium est. Non incongruum est hic repetere quod iam supradictum est,
scilicet unusquisque peccato vel debito Adae gravatur idcirco quia de illo propagatur
cum eiusdem peccati consortium non facit. Cum Deus fecit Adam, fecit in eo naturam propagandi
quam subiecit eius potestati ut ea uteretur pro sua voluntate quamdiu ipse vellet subditus
esse Deo. Nam non illa uteretur bestiali et irrationali voluptate, sed humana et rationali
voluntate. Sicut enim bestiarum est nil velle cum, ita hominis esset nil velle sine ratione. Quod semper debet
quia hanc potestatem accepit Adam et eam semper servare potuit. Dedit etiam illi
Deus hanc gratiam ut sicut quando illum condidit nulla propagandi operante natura aut
voluntate creaturae simul fecit eum et rationalem et iustum, ita simul cum rationalem ha-
berent animam iusti essent quos generaret operante natura et voluntate si non peccaret.
Eadem quippe ratione qua monstratur rationalem naturam iustam esse creatam, quod
in praefato scilicet opusculo probatur, etiam quod qui ex humana natura propagarentur
non praecedente peccato ex necessitate iustitiam pariter haberent cum rationalitate. Siqui-
dem qui creavit primum hominem sine parentum generatione creat eos etiam qui per
Adam ab illo fiunt propagandi naturam. Omnis igitur homo si peccatum non praecessisset
simul esset sicut Adam et iustus et rationalis. Cum vero Adam subditus esse noluit
Dei voluntati, ipsa natura propagandi quamvis remanet non fuit subdita eius
voluntati sicut esset si non peccasset, et gratiam quam de se servare potuit propagandis per-
didit, atque omnes qui operante natura quam acceperat propagantur eius astricti de-
bito nascuntur. Quam ob rem quoniam humana natura quae sic erat in Adam tota ut
nihil de illa extra illum esset peccando sine omni necessitate Deum exhonoravit, unde per se
satisfacere non potuit, gratiam quam acceptam de se semper servare potuit propagandis perdidit
et peccati seu comitante poena peccati quantumcumque per data propagandi natura propaget
tenebit. Hic diligenter considerandum est utrum haec quasi hereditas peccati et
poenae peccati ad hominem per virginem de Adam propagatum iuste pertranseat. Certum qui-
dem est quod Adam non accepit naturam propagandi nisi per virum simul et mulierem. Siqui-
dem non habet natura humana et impossibile cognoscitur ut solus vir aut sola mulier
hominem generet natura tantum et voluntate propria operante. Sicut namque limus
terrae non acceperat naturam aut voluntatem qua operante vir primus de illo fieret
quamvis esset de quo Adam fieri posset, sic non est facta mulier de costa viri aut vir
de sola muliere operante natura aut voluntate hominis, sed Deus propria potestate et vo-

luntate fecit virum unum de limo et alterum de sola femina et feminam de solo viro
Licet enim nichil fiat nisi voluntate dei faciente aut permittente quedam tamen
sola potestas et voluntas eius facit quedam creata natura quedam voluntas
creature Sed sicut creata natura nichil facere ipse potest nisi quod a volunta
te dei accepit ita voluntas creature nequit ipse quicquam operari nisi quod
natura adiuvat aut concedit Sola dei voluntas fecit in principio rerum
naturas dans quibusdam competentes singulis voluntates ut nature
et voluntates secundum ordinem sibi traditum suum opus velut cursum persolverent et
adhuc multa facit cum de eisdem naturis et voluntatibus operatur quod ille
secundum usum suum et propositum nequaquam facerent Solius quippe voluntatis dei
opus est cum mare siccum iter intra se populo prebet cum mortuus resurgit
cum aqua subito in vinum convertitur cum spiritu sancto corda hominum ea que nec
per se nec per aliam creaturam sciunt docentur cum noxie voluntates a suo impetu
sola gratia regente ad hoc quod prodest convertuntur cum alia multa fiunt
que nec creatura nec eius voluntas per usitatum cursum suum operaretur Natura
levia sursum gravia deorsum trahit terram aliquando voluntate prius co
lente et seminante aliquando nullo voluntatis opere precedente herbas et arbores
innumeras producere et eas fructificare facit et alia multa que facilius usu
quam doctrina cognoscimus Voluntati illa imputantur que sunt huius
Item facere edificare scribere loqui et similia que non nisi voluntas facit.
Cum igitur omnia que fiunt si diligenter considerentur fiant aut sola
voluntate dei aut natura secundum vim illi a deo inditam aut voluntate
creature et ea que nec natura creata nec voluntas creature sed solus deus
facit semper miranda sint apparet quia tres sunt cursus rerum scilicet mirabilis
naturalis voluntarius Et mirabilis quidem aliis aut eorum legi nullatenus
est subditus sed libere dominatur neque illis facit iniuriam quando illis obviare
videtur quia nichil habent nisi quod ab illo acceperunt nec ille dedit eis aliquid
nisi subiectum Cum ergo propagatio viri de sola virgine ita non est voluntaria aut
naturalis sed mirabilis sicut illa que mulierem protulit de solo viro et sicut
creatio viri de limo palam est quia nequaquam subiacet legibus et meritis
illius propagationis quam et voluntas et natura quamvis disparate operantur
aliud enim ibi facit voluntas aliud natura Verum cum verus est homo et adam
de nullo homine et ihesus de sola muliere et eva de solo viro sicut est verus homo
quilibet vir aut mulier de viro et muliere Omnis autem homo aut adam est
aut de adam sed eva de solo adam est et omnes alii de adam et eva Cum namque
maria de qua sola est ihesus de adam est et eva non potest ipse de eisdem non esse

Sic nempe expediebat ut qui redempturus erat genus hominu*m* e*ss*et *et* nasc*er*et*ur*
de uirgine. Quo aut filius uirginis no*n* subiaceat debito patris et matris omnium.

Quod de pecc*at*o aut debito ade sic quoq*ue* no*n* e*st* difficile intelligere. Siquide*m* adam
factus e*st* iustus et liber a p*e*cc*at*o et debito sive facto et a pena pecc*at*i et beatus et potens
semp*er* seruare acceptam iusticiam et iniusticia*m* ea*m* q*ua*m dixi libertate et beatitudine. Cu*m*
q*ua*m cum h*ec* bona sine omni difficultate posset semp*er* seruare sibi no*n* seruauit ea sibi
ipse abstulit et hor*um* se contrariis subiecit factus e*st* itaq*ue* seruus pecc*at*i sive iniusti
cie debiti quod reddere nequiuit et miserie atq*ue* impotencie bona p*er*dita re
cuperandi. Sicut ergo nequiuit ade auferre s*ib*i bona que habebat ac attrahere
mala que no*n* habebat q*ui*a no*n* seruando s*ib*i bona tu*n*c potuit ita nulli ualuit ali*quod*
eadem bona auferre atq*ue* mala inferre nisi no*n* seruando bona tu*n*c seruare nequiuit.
Quare aut nulli potuit ea bona nisi illis quor*um* generationis p*otes*tatem uo
luntati subditam accepit. Nulli ergo p*er*sone quam*uis* de se p*ro*pagate t*ra*nsmittere
mala p*re*dicta potuit i*n*uitus generatione nec natura illi data p*ro*pagandi nec
uoluntas ei*us* quid*em* q*uo*d op*er*ata e*st* aut op*er*ari ualuit. Quare ad*e* p*re*dicta mala
nulla ratione aut rectitudine ad hominem conceptu*m* de uirgine p*er*transeunt.

Item si diligenter puro rationis intuitu sapientem dei speculamur iusticia ni
mis absurdum intelligitur ut p*er* illud semen q*uo*d no*n* creata natura no*n* uolu
tas creature no*n* ulli data p*otes*tas producit aut seminat s*ed* solius dei p*ro*pria uolu
tas ad p*ro*creandum hominem noua uirtute mundum a p*e*cc*at*o de uirgine segregat
alicuiu*s* pecc*at*i seu debiti siue pene adam de hominem necessitas ulla p*er*transeat eciam si
no*n* assumatur in p*er*sonam dei sed ut purus homo fiat. Et ea eadem ip*s*a ratione
qua no*n* debuit deus adam facere nisi iustum nec aliquo debito siue incommodo grauatum
aperte mens rationalis cognoscit eu*m* que similiter p*ro*pria uoluntate et uirtu
te p*ro*creat alicui malo subditu*m* fieri no*n* debere quia nimis incongruens e*st* omnipo
tenti et sapienti dei bonitati tale facere rationale natura*m* sola p*ro*pria uoluntate de ma
teria in qua nullum e*st* p*e*cc*a*tum. Quod qui no*n* intelligit no*n* cognoscit quid deo no*n*
conueniat. Quapropter eciam si puru*m* hominem sic faceret deus ut dictum e*st* necesse esset
eu*m* no*n* minori p*re*ditum iusticia et beatitudine qua fuit adam cu*m* p*ri*mu*m* factus fuit.

Nam si mens alicuius no*n* capit quod desenue homine dixi scilicet no*n* esse
ullo peccatu*m* ante animam rationalem s*ed* inmundum dicat p*e*cc*at*o et iniquitate
p*ro*p*ter* futuram inmundiciam cum iam erit homo atq*ue* putat illud in mundum esse in ip*s*a con
ceptione p*ro*p*ter*ea q*uo*d sc*ilicet* ipse in opposito legitur. Quis p*otes*t facere mundu*m* de inmundo concep
tum semine et in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. No*n* hic
laboro quia no*n* indigeo ut quod no*n* p*otes*t carpe capiat s*ed* peto ut quod breuiter
dicam attendat. Illi utiq*ue* qui h*oc* dixerunt aut noluerunt ea intelligi de omni

hominis semine aut tantum de illo quod cum sensu seminatur voluptatis que non esset
nisi brutorum animalium si homo non peccasset at si de omni hoc senserunt ergo semine de
sola virgine sumptum in mundum tanti viri asseruerit quod ipsum est tradere. Non
itaque hoc de illo scripserunt. Sed si de aliquo hominis semine secundum istius sensum pro
tulerunt non nisi de illo quod cum predicta voluptate concipitur intelligi voluerunt.
Hoc autem nullatenus refragatur nostre rationi que semine de virgine sumptum asse

Nam quadinomi ceritatis || rit esse mundum quamvis sit de massa peccatrice
Non enim in aliqua parte hominis quamvis homo dicatur cecus nisi in oculo ubi
debet esse visus non enim est in manu vel in pede. nec surditas est nisi in aure cum homo dicitur
surdus. Ita licet massa generis humani peccatrix nominetur non tamen in ulla parte eius esse
peccatum nisi ut dixi in voluntate quia in nulla hominis conceptione semine habere cognoscitur.
Quia ob rem nulla ratione vera aut visibili contradicente si considerentur que
supradicta sunt iam libere possumus concludere quia nulla ratio nulla veritas
nullus intellectus permittit ad hominem ex sola virgine conceptum de peccato masse pec
catricis quamvis de illa sit assumptus aliquid potuisse aut debuisse accedere

Quod si obicitur in Iohannes baptista et etiam si non esset deus
aliique qui de sterilibus et quibus per senectutem naturam generandi iam erat
emortua propagati sunt et quasi per similem rationem putantur debuisse nasci
sine peccato et pena peccati quia per miraculum concepti sunt valde utique intelligendum est
ab istis aliena ratio illa que virginalem conceptionem liberam ab omni peccato
monstrat necessitate. aliud enim est aliquid inauditum et inopinabile atque nature
incognitum facere et aliud naturam aut etate aut aliquo vicio debilitatam sanare
et ad suum opus revocare. Nam si adam non peccasset sicut ipse nulla senectute
nulla etiam infirmaretur sic naturam propagandi creatam illo ad usum ut iam
dictum est eius potestati subdita nullo casu a suo cursu impediretur. Non ergo in iohanne
et similibus est aliquid novum nature additum sicut est in filio virginis datum. Sed quod
suis causis infirmatum erat cognoscitur esse reparatum. Quare quum illi per propagatio
nem naturalem datam a deo sunt generati nequaquam possunt aut debent ei de quo agi
mus in conceptionis assimilari miraculo ut ab originalis peccati vinculo ab

Fortasse dicet aliquis Si purus homo quoque solutus possit ostendi
deus non esset potuit fieri de adam sine omni peccati contagione sicut dicis cur ne
cesse fuit deum incarnari cum aut per unum talem qui esset sine omni peccato posset pec
catores deus redimere aut tot quot necessarii erant ad perficiendum supernam
civitatem homines simili miraculo facere. Ad quod breviter respondeo. Deo deus
factus est homo quia non sufficeret ad redimendos alios sicut in sepe prefato opusculo
monstratum est homo non deus. Quarto etiam non fecit ut homines tales quod necessarii

sterilibus

erant ne si nullus de propagacione naturali saluaretur frustra natura illa in
adam condidisse et quasi quod non bene fecisset correxisse uidetur quod summe
sapientie non conuenit de aliqua natura facere Sed non longe supra inuestigare pro
sui quo semen sumptum de uirgine in quo monstratum erat nullum peccatum esse
liberum a necessitatibus predictis in quibus omnis alios homines concipi posuerim
posset intelligi. Et de illa quidem necessitate qua recuperare iusticiam quam deseruit
humana natura per se nequit Et de illa qua corpus quod corrumpitur aggrauat
animam et maxime in infantibus illud liberari posse quia homo ille deus esset
considerabam si prius ab illo necessitas peccati et debiti ade et primorum parentum rationabiliter
alienaretur. Incepi itaque querere quomodo ualeret hoc posse intelligi de necessitate
peccati et debiti ade. ut de aliis per 9ea facilius quod querebam inuenirentur et habundante
gratia illius de cuius conceptionis agitur mundicia factum est ut non modo
a bonum peccato et debito et necessitatibus prefatis liberum cognosceretur sed insuper hominem
ita conceptum esse debere predicari non minori iusticia uel beatitudine quam in qua
factus est adam intelligibili racione eciam si non deus sed purus esset homo probaretur
Siquidem pariter irrationabile uidebat et peccatum aut penam peccati
ab ullis parentibus ad illum per talem propagacionem descendere et deum sponte racionalem naturam iniustam aut nullam eius pro

Quamuis ergo de mundissima mente iusticia muscerant facere. uirgine filius dei uerissime
conceptus sit non tamen hoc ea necessitate factum est quasi de peccatrice parente iusta
proles racionabiliter generari per huius propagacionem nequiret sed quia decebat
ut illius hominis conceptio de matre purissima fieret. Tempe decens erat ut
ea puritate qua maior sub deo nequit intelligi uirgo illa niteret cui deus
pater unicum filium suum quem de corde suo equalem sibi genitum tamquam seipsum dili
gebat ita daret disponebat ut naturaliter esset unus idemque communis dei patris
et uirginis filius et quam ipse filius substancialiter facere sibi matrem eligebat et de qua
spiritus sanctus uolebat et operaturus erat ut conciperetur et nasceretur iste de quo ipse
procedebat. Qualiter autem uirgo eadem per fidem ante ipsam conceptionem mun
data sit dixi ubi aliam racionem de hoc ipso unde hic agitur reddidi

Que due raciones intellectui meo uidentur adeo ut unaqueque
per se sufficere sed ambe simul animo uim tonis et decore actionis querenda copi
ose satisfacere Et quamuis ad idem tendant in hoc tamen differunt quod ista qui
dem quam hic protuli monstrat deum eciam de peccatricis uirginis substancia quo
niam nusquam est in hominis natura preter uoluntatem peccatum prolem debere iu
stam ymo non nisi iustam nulla racione repugnante tali propagacione producere
illa uero probat quia eciam si in tota uirginis essencia peccatum esset cum adhuc

conceptionis mundiciam per fidem munda fieri posset atque ista omnis necessitas mortis
et cuiuslibet corruptionis sive laboris ab illo homine aperte excluditur nulla
autem questio de hoc oriri videtur que sufficienti ratione si diligenter perspecta
fuit dissolvitur Quapropter ex utroque palam est quia nichil nisi propria voluntate
dominus ac redemptor noster sustinuit omnibus que passus est.

Ut michi videtur de peccato quidem originali sic ut posui sufficienter ostensum est
quomodo ad hominem de virgine conceptum nulla ratione descendere a paren-
tibus potuit sed potius iustus et beatus fieri ratione exigente debuit Quia ob hoc
quoniam de iusto secundum divinam et de iusta matre secundum humanam naturam iusto
ab ipsa origine ut ita dictum sit natus est non incongrue per originalem iustitiam quam
omnes alii filii Ade habent a sua origine iniustitiam
originalem habere dicendus est. Sequitur

At de personali iniustitia
superfluum est disputare
quod ad illum non attigit cuius humana natura numquam in illo sine divina fuit
nec illius anima umquam aggravata est contra voluntatem aut ullo modo im-
pedita corpore corruptibili Que anima cum ipsa ymmo totus ille homo cum verbo dei et
una persona semper extitit numquam sine perfecta iustitia et sapientia et potestate fuit quam
semper a se ipso ille secundum personam sicut deus habuit licet in natura humana ac di-
vina quod habuit acceperit aliorem autem aliam rationem quomodo deus assumpsit
hominem de massa peccatrice sine peccato velut azimum de fermentato preter istam
quam hic reddidi quia alibi posui esse non nego Que si michi ostensa fuerit
libenter accipio et meas si que non arbitror contra veritatem esse poterunt oste-

Porro peccatum originale nec maius puto esse   ndi non teneo
quam dixi nec minus quam quia cum infans iam rationalis est huma-
na natura non habet in illo iustitiam quam accepit in Adam et quam semper debet habere
neque eam excusat impotentia quia non habet sicut supra dictum est Illud tamen non
pono tam grave sicut supra posui existimo nam cum ad hominem de vir-
gine conceptum ostendere volebam illud non pertinere tale istud constitu-
i ut aliquid non posset addi ne sicut dixi propter hoc quod investigabam videretur pondus
eius minorare De quo quid michi videatur nunc breviter aperiam peccatum Ade
ita in infantes descendere ut sic pro eo puniri debeant ac si ipsi illud singuli
fecissent personaliter sicut Adam non puto quamvis propter illud factum sit ut
nullus possit nasci sine peccato quod sequitur dampnatio Cum enim dicit
apostolus Quia mors regnavit ab Adam usque ad Moysen etiam in eos qui non
peccaverunt in similitudine prevaricationis Ade aperte videtur significare quod
non illis personaliter imputetur ipsa Ade prevaricatio aut tam aliquid tam mag-
num quamvis omnes filios Ade excepto virginis filio peccatores et filios ire

inscriptis suis priuaret. Nam cum ait etiam in eos qui non tantum peccauerunt in similitu
dinem preuaricationis ade potest sic intelligi ac si dicat etiam in eos qui non tantum peccauerunt
quantum adam peccauit preuaricando et cum ait lex autem subintrauit ut habundaret
delictum aut intelligeremus peccatum ante legem in illis qui non peccauerunt in similitudine
preuaricationis ade minus quam ade peccatum aut si minus non erat habundauit
in eis peccatum post legem ultra peccatum ade quod intelligere nequeo cum illud considero.
De cuius pondere et satisfactione in Cur deus homo quod in lucem est sicut iam
legisti exposui. Verum est tamen quia nullus ad hoc ad quod homo factus est per propa
gationem illi data est restituitur nec a malis in que cecidit humana natura eruitur
nisi per satisfactionem illius peccati per quod in eadem mala ipsa se precipitauit. Dicet
aliquis: Si non habent singuli peccatum ade quomodo asseris nullum saluari sine sa
tisfactione peccati ade. Nam qualiter exigit iustus deus ab illis satisfactionem
peccati quod non habent. At deus non exigit ab ullo peccatore plus quam debet sed quia
nullus potest reddere quantum debet solus Christus reddit pro omnibus qui saluantur
plus quam deberent sicut iam in prefato opusculo dixi. Adhuc alio quoque modo
uidendum est qua ratione peccatum minus in infantibus sit quam in adam. Tum ab illo
in omnes descendat. Per unum enim hominem quod est per adam peccatum intrauit in
Cur autem minus sit non cognosco hunc mundum et per peccatum mors
sistitur si tamen ex quo insit non intelligitur. Et quamuis dictum sit supra
quantum opus erat quod querebatur tamen non erit superfluum si hic breuiter repe
tatur. Equidem negari nequit infantes in adam fuisse cum peccauit. Sed in illo causa
liter siue materialiter uelud in semine fuerunt in se ipsis personaliter sunt quia in illo fue
runt ipsum semen. In se sunt singuli diuerse persone. In illo non alii ab illo in se
alii quam ille. In illo fuerunt ipse sunt ipsi. Fuerunt igitur in illo sed non ipsi qui non er
ant ipsi. Forsitan dicet aliquis istud esse quo alii homines in adam fuisse dicuntur
quasi nichil et inane quoddam est nec nominandum esse. Dicat ergo illud esse fuisse
nichil aut malum siue inane quo fuit Christus secundum semen in abraham in dauid et aliis
patribus et quo omnia que sunt ex semine fuerunt in seminibus et nichil fecisse deum
cum omnia que procreantur ex semine ipse fecit prius in seminibus ipsis et dicat nichil
uel uanum aliquid esse hoc quod si uere non esset hec que uidemus esse non essent. Si
enim uerum non est ea que natura parat ex seminibus in illis prius aliquid fuisse in illo
modo essent ex ipsis. Et si hec diceret stultissimum est. Non falsum uel uanum sed uerum et so
lidum esse fuit quo fuerunt omnes alii homines in adam. Nec fecit deus inane aliquid
cum eos in illo fecit esse. Sed sicut dictum est in illo fuerunt non alii ab illo et ideo longe aliter
quam sunt in se ipsis. Verum quamuis constet eos omnes in illo fuisse solus tamen filius
uirginis ualde diuerso modo ab aliis in illo fuit. Omnes quippe alii sic fuerunt

in illo ut per naturam propagandi que potestati et voluntati eius subdita erant ut de eo
essent solius vero iste non sic in illo fuit ut per naturam aut voluntatem eius de ipso
fieret. De aliis enim accepit adam quod peccavit ut esset hoc de quo illi futuri erant
et ut de illo essent de isto vero ut esset hoc unde futurus erat non autem ut de illo es
set quia non erat eius potestate ut de ipso propagaretur Sed nec in potestate eius
erat ut de alia essentia aut de nichilo fieret. quare non erat in eo ut hic aliquo
esset. Nam nec in potestate nature nec in potestate voluntatis eius erat ut esset quo quo
Erat tamen in eo natura de qua propagandus erat non eius sed in dei potestate Nam
et si usque ad virginem matrem in parentibus et voluntas seminavit et natura
germinavit ut ipsa virgo partim voluntario cursu et partim naturali ad
suum esse ab adam produceretur sicut omnes alii nulla tamen nec voluntas crea
ture prolem seminavit nec natura germinavit sed spiritus sanctus et virtus altissi
mi de virgine muliere virum mirabiliter propagavit De aliis quod erat in adam
id est eius potestate ut de illo essent. De isto vero non erat in illo ut aliquo esset
sicut non erat in limo Unde primus vir factus est ut esset de illo mirabiliter neque in viro
ut eva de illo quemadmodum facta est esset. Sed nec in aliquo eorum in quibus fuit
ab adam usque ad mariam erat ut esset fuit tamen in illis quia erat in eis unde ipse
assumendus erat quemadmodum erat in limo unde primus homo factus est et in eo
unde eva facta est non voluntate creature aut potestate sed sola divina virtute
Sed iste tanto mirabilius et maiori gratia quanto illi pueri homines hic deus
homo factus est valde itaque diverso modo iste erat in adam quam peccavit quam
erant illi qui voluntario et naturali cursu pecarantur Illos ergo quodam
modo facit adam quos pace quam potestatem humana voluntas seminando
et natura germinando paravit istum vero non nisi deus fecit quamvis de a
dam quia non per adam sed ipse voluit de suo Quid ergo convenientius ad
ostendendam magnitudinem potestatis et bonitatis dei et ad plenitudinem gratie
quia a deo concedebat quam ut quorum esse in illius potestate sic erat ut quod il
le naturaliter erat hoc illi per illum essent itaque eius esset arbitrii libertate ut
qualis erat ipse iustitia et felicitate tales eos propagaret hoc igitur illi
datum est. Cum itaque urante gratie celsitudine potiatis bona que et illis ser
vanda acceperat sponte deseruit et de tanto filii perdiderunt quod per eum servando
illis dare posset non servando abstulit hoc mihi videtur sufficiens ratio quare ad
infantes peccatum et mala descendunt ade. si diligenter remota mea vo
luntate que sepe et multum impedit mentem ab intellectu rectitudinis ipsa
pura iustitia consideretur Quale autem idem peccatum mihi videatur ad eos
descendere paucis expediam. Est peccatum a natura ut dixi et est peccatum

a psona itaqz quod e a psona pt dici psonale quod aut a natura natuale
quod dicitur originale Et sicut pse transit ad natura ita naturale ad p
sonam hc modo. Qz adam comedebat hc natura exigebat quia ita ut hc ex
geret creata erat. Quod uo de ligno vetito comedit no hc uolutas natural
sed psonalis i. ppria fecit. Qz tamen egit psona no fecit sine natura. Psona
em erat qz dicebat adam natura qz ho. ffecit igitur psona peccatricem natu
ram quia cu adam peccauit ho peccauit Siquide no quia ho erat ut uetitu
psumeret ipulsus e z ppria uolutate quia no exegit natura sed psona tracte
pit attractus e. Similit sit in infantibus econuerso nempe qz illis no e iusti
cia quam deberent hre no hc fecit illoru uolutas sicut i adam sed egestas na
turalis quam ipsa natura accepit ab ada. In adam namqz extra que de illa ni
chil erat e nudata iusticia quam habebat et ea semp nisi adiuta caret hac in
cione qm natura subsistat i psonis et psone no sint sine natura facit natura
psonas infantu peccatrices Sic spoliauit psona natura bono iusticie i ada
et natura facta egens oms psonas quas ipsa de se pcreat eade egestate pecca
trices et iniustas facit. Hc modo transit pctm ade psonale i omnes qui de illo
naturalr ppagantur et e i illis originale sive naturale vim patet magna
ee distancia inter pctm ade et pctm eoru. quia ille peccauit ppria uolutate illi
naturali peccant necitate quia ppria et psonalis illius meruit uolutas Sed
cu nemo dubitet quia par pena no sequatur ipaca pcta in hc tamen simul
e psonalis et originalis pcti dapnacio quia nullus admittitur ad regnu dei
ad quod factus est ho .i. p mortem x sine qua no redditur quod p peccato ade
debetur quauis no omnes pariter i inferno torqueri mereantur. Post a p9 die
iudicij nullus erit angelus aut ho .i. aut i regno dei aut i inferno Igr ita e
pctm infantu minus quam pctm ade et nullus tamen sine illa vniuersali sa
tisfaccione saluatur pquia et magnu et puu pctm dimittitur Cur aut no
sit sine illa morte et quomo p illa sit salus homi i ps facto libro sicut in deus ho

Peccatum uo primoru pcta ad origiale Dit quesitu e dici
peccatu no estimo ptine Quippe si adam nequiuisset ad illos quos ge
neraturus erat iusticia sua pducere nequaqua posset eis sua iniusticia transmitte
Quare qm nullus p9 ada filiis suis quiuit iusticiam sua seruare nulla uideo ra
cione aut primoru parentu pcta filioru debeant animabus iputari Denuqz nlli
dubiu e qd infantes nulla seruant rectitudine uolutatis ppter ipam rectitudinem
In hoc g sunt oms pariter iniusti quia nulla hnt quia omis ho debet hre iusti
cia h nuditas iusticie descendit ad oms ab ada i quo hua natura se spoliauit
eade iusticia Na e si i adam illi remansit aliqua iusticia ut i rebus aliquib9

rectam seruare uolūtatem sic tamē priuata ē illo dono quo sibi iusticiā custodire
poterat iposteros ut inullo eorū ipa cū aliqua iusticia se ppagare queat plus
utiqȝ i infantibus auferre ꝰ nō ualuit quā omnem iusticiaȝ ⁊ beatitudinem
que nulli datur aliqua carenti debita iusticia. Qz aut priorū iniusticia
parentū possit hanc augēre iusticie nuditatē. quā nō ualet ifantes ab ade
peccato maior descendere nō uidetur possibile. Nam ubi nulla ē iusticia
nulla pt auferri iusticia. Vn aut nulla pt absentari iusticia ibi addi nulla
ualet iniusticia. Nulla ergo infantibus suis addere queūt iniusti parētes
iniusticiam sup pdictā nuditatem iusticie. at ubi nulla ē iusticia nil pro
hibet poni aliqua iusticia. Verisimilius etiam possibilius uidetur si
parentes iniusti aliqua suis ifantibus addere dicūr iniusticia qz iusti suis
possint aliquā dare iusticiā. Qd' si sic hn̄t ifantes iustorū aliqua iusti
ciā. Si uō hc ē leuius dāpnantur quā ifantes iniustorū si moriūtur
sine baptismo. aut si saluātur cū aliquo pcedenti mēito eliguntur. Quod
paulus aplus negat ubi p iacob ⁊ esau probat nullū. nisi omn meritā
pueniente gr̄a saluari. Cum itaqȝ nullam dant iusti parentes ante bap
tismū infantibus suis iusticiā. nullā utiqȝ addūt iniusti suis iniustici
am. Qz si dicatur nō addūt iniusti parentes suis ifantibus aliquā i
iusticiā. quibus auferre nequūt nullaȝ iusticiā. s; originale quā hn̄t ab
adam faciūt i eis grauiore. ergo ⁊ iusti ifilijs eam reddūt leuiorem.
Quare si minus sūt iniusti ifantes iustorū quā iniustorū minus debēt
reprobari quā illi. Qz dicat qui audet et ondere pt. Ego uō nō audeo
Cū inuicē uideam iustorū et iniustorū ifantes ad baptismi gr̄am eligi
et ab illa reprobari. Sz ⁊ hc si quis dicit nō ualet ondere. Quippe sicut
hōmo nō ē iusto iustior nisi qui uolūtate magis aut appetit aut uitat
qz dz. ita nō ē iniusto iniustior nisi qui plus amat aut contēpnit qz nō dz.
Si igitur ifantes nequeūt ondi mox ut animam hn̄t alius alio ma
gis uel minus uelle quod dēnt aut quod nō dēnt nemo pt probare
qz i infantibus alius alio nascatur iustior uel iniustior. Pariter ergo nc
iusti sua iusticia reddere uidentur i suis ifantibus originale iusticiaȝ
leuiore nc iniusti i suis sua iniusticia grauiore. Quia ppter si parentes i
iusti nc nūo nec magnitudine queūt originale pc̄m suis ifantibus
suo pcc̄o augēre uidetur cū pc̄a pn̄tum pꝰ adam i infantiū pcc̄o originali
nō deputari. nō nego ppt merita bona parentū filijs multa et magna be
neficia corporis et anime impendi et ppt pc̄a parentū filios et nepotes usqȝ
i terciam et quartā gn̄acionem ⁊ forsitan ultra diuersis tribulacionibus

in hac uita flagellari et ea pdere bona etia ianima que forsita pillos cosequet
si iusti eent quorum exempla loqu e minus h' miserie s3 dico pctm orginale i omi
bus isantibus conceptis naturalit equale ee sicut pctm ade qd e causa
ut nascantur i illo adam. Si aut pcta parentu aliqn nocent aime
nes ptinet equalit. Sed filiorum h' modo poci' fieri existimo
no quod ea illis deus iputet aut qr eos talia delicta pp parentes iduat
s3 quonia sicut sepe meritis parentu filios iustorum aptis erunt ita filios i
iustorum eoru meritis i suis aliqn derelinquit. Cu eni nemo lib' e aptis nisi
deo liberante cu no liberat dicitur iducere et cu no mollit idurare. Naqz
satis uidetur susceptibilius qz deus aimaz pctatrice a qua nichil pter pena cui
debz ppter parentum pcta i suis dimittat pctis ut ppiis puiatur quam
oneret qz ea alieis honeret ut pillis torqueatur. Ita igitur sine repugnantia z
orginale pctm e idem iomibus et filius no ptabit iniquitatem pris
et unusquisqz onus suu ptabit et recipiet put gessit icorpe suo siue bo
nu siue malu et reddit deus pcta parentum filijs usqz i tertiam zquartaz
generatione etia si h' sit ianima etquidqz aliud legitur qz animabus filiorum
pcta pntu noce signficare uidetur. Quippe no moritur aima filij peccato
patris s3 suo nec portat quis iniquitatem pris cu i sua relinquitur s3 sua
nec onus alienu s3 suu nec recipit put pater s3 put ipe gessit icorpore.
Sed qui ppe pcta parentu a suis malis no e liberatus. At si obiciat
ea que ptat eisdez parentum pctis imputantur. ¶ Ad quia omes
qui no saluatur pfidem que e in xpm ptant iniquitate z onus ade ut
ph'c uelit probare isantes aut aliorum quoqz parentum iniquitates simil'
debere ptare aut illius no debere consideret diligenter quia no ptant isan
tes peccatu ade s3 suu. Na aliud fuit ade peccatu zaliud pctm infantiu qz
differunt ut dictum e. Illud eni fuit causa istud e effectu. Adam caruit
debita iusticia no quia alius s3 quia ipe deseruit. Infantes carent no
qui ipi s3 qui alius dereliquit. No est ergo idem peccatu ade et isantiu.
Et cu dicat aplus quod supra posui quia mors regnauit ab adam us
qz ad moisen etia i eos qui no peccauerunt i similitudine puaricationis
ade sicut signficat isantiu minus ee qua ade pctm ita apte monstrat
aliud ee. Cu a pp cum dapnatur isans per orginali pcto no dapnatur
ppcto ade s3 psuo. Nam si ipe no heret suu pctm no dapnaretur. Ita
ergo no portat iniquitatem ade s3 sua quauis ideo dicatur ptare quia
iniquitas illius pcti istius causa fuit. s3 aut causa que fuit i adam
ut isantes ipcto nascantur no e i alijs parentibus qz no habet in eis

huana natura ptatem quemadmodum dixi ut filij iusti ppagentur Quare non
ita sequitur ut ppecto illoru sit i infantibus pctm sicut ppeccato ade. C
Originale peccatu igitur no aliud intelligo quam quod e in infante
mox ut habet animam racionale. quidquid prius icorpe no du sit
animato factu sit ut mebroru aliqua corruptio uel post siue i anima siue
icorpore futuru sit quod pp ter pditas estimo rones i omnibus infantib9
naturaliter ppagatis ee equale et oms qui i illo solo moriuntur equalit
dapnari Si qs de quoque pcti sup illud addi i homie psonale e et sicut p
sona pp naturam peccatrix nascitur ita natura ppersona magis peccatrix
redditur quia cu peccat psona quelibet peccat ho. Hc pctm quod originale
dico aliud intelligere nequeo i eisdem i fantibus nisi ipam quam pius
posui factam pinobedienciam ade iusticie debite nuditatem pquam oms
ire sunt filij quoniam natura accusat spontanea quam fecit i adam iusti
cie desertio nec psonas excusat non dictu est recupandi impotentia.
Quam comitatur btitudinis quoque nuditas ut sicut sunt sine omni ius
ticia ita sunt absque omni btitudie. Pquas duas nuditates i huius uite
exilio expoiti sunt et pacientes pctis et miserijs incessanter ubique occurentib9
et undique circuiventibus nisi quam S ut quoru animus i
tum defendit diuina disposicione S fantes dapnai debe qui sine
baptismo moriuntur ob solam i iusticia quam dixi no uult accipe qui nllus
ho iudicat eos reprehendendos depcto aliene psone et quia no du sunt
iusti et intelligentes i tali etate nec putant deum districtius i nocentes
debere iudicare quam iudicent homies quibus dicendu e quod alr
deus erga infantes debeat agere alit ho Nam ho no debet exigere anatura
quod ipse non dedit et quod s no debetur nc iuste redarguit homo hom
nem cu culpa nasci sine qua ipse no nascitur et de qua no nisi pa cum
mundatur. Deus vero recte exigit anatura quod ei dedit et quod sibi
iuste debetur. Sed et hc iudiciu quo infantes dapnantur no e alienu
multu si consideretur ab homi iudicio Siquis eni uir et uxor eius ad
magna quadam ptatem et possessione nullo suo merito sed gra sola
puecti simul tamen graue iexcusabilit comittit et pco iuste deitu
tur et i seruitute rediguntur quis dicet filios quos p9 dapnacione
generant eidem no debere subiacere seruituti sed pocius ad bona que
parentes iuste pdiderunt gratis oportere restitui Tales sunt primi
parentes et filij eoru quos iuste pculpa sua debtitudine i miseriam
dapnati ieode exilio generant De filibus itaque sile debet ee iudiciu

ꝫ cristo tanto discutitus quanto debitu eoru pt probari improbabilius
Denique omis ho aut saluatur aut dapnatur Omis aut qui saluat
ad regnu celoru admittitur et omis qui dapnatur ab eo excluditur
Qui uo admittitur prouehitur ad similitudine angeloru i quibus
nullu unquam fuit aut erit ptm· quod fieri nequit quam diu i eo est
aliqua macula pti Impossibile itaque ad aliquem hominem cu aliquo
quauis puo peccato saluari Quare si quod dixi originale ptm e
aliq ptm ntre e omem hominem i eo natu illo no dimisso dapnari
Dixi ipotentiam habendi iustitiam no excusare i iustitia
isfantiu· Queret ergo aliquis forsita dicens Si i infante ptm
i· i iustitia e ante bapmu nec excusatur ipotentia hndi iustitia sicut
dicis et in bapmo no remittitur ptm ni quod prius erat cu pt baptm
sine iustitia quam diu i fans e nc intelligit pt iustitia quam seruet Si
quidem iustitia e rectitudo uoluntatis ppe se seruata quo no est i
iustus etiam postqua baptisatus e Si ergo baptizatus moritur i
i fantia no statim post bapma cu penitere no diu sit qui no ht iustitiam de
bitam nc excusatur ipotentia i iustus transit de hac uita sicut faceret ante
bapmu nec ad regnu dei admittitur mira quod nullus i iustus recipit qd
catholica no tenet ecclia Et si in bapmo ptm i infantia fuiuru remittat
i fantibus cur no et illa que i sequenti fiunt etate Ad quod rndeo quia i bap
mo pta penitus que ante bapmu erant delentur Quapropter originalis
ipotentia iustitiam hndi iam baptizatis iputat ad ptm sicut prius· uo
Quemadmodu igitur excusare prius no poterat absentia iustitie qui ipa
erat i culpa sic pus baptismu illam omino excusat quia remanet sine ei
culpa vnde fit ut iustitia que ante bapmu debebatur ab i fantibus abs
que omi excusatione pus bapmu no exigatur ab illis quasi debito Qua
diu ergo sola originali ipotentia no hnt iustitia no sut i iusti qui no est
i eis absentia debite iustitie no eni e debitu quod sine omi culpa e i possi le
quare si sic moriuntur quia no sut i iusti no dapnantur ꝫ z iustitia xpi
que se dedit pro illis z iustitia fidei matris ecclie que pro illis credit qsi iusti
saluatur H breuiter de originali ptō ptapacitate intellectus mei no ta
affirmando quam conicctando dixi donec michi deus aliquo reuelet me
lius Si cui uo melius alit visum fuit nullius respuo sententia si uera
pbari poterit ꝛc·

Incipit liber anselmi

De tribus illis questionibus i quibus dei p̄scientie atq; p̄destina
tioni necno et gratie liberum arbitrium repugnare uidetur q̄
īn deus digneatur apire temptabo ipo adiuuante scribendo Unde
Videntur quidem prescīa dei et liberū arbitrium repugnare.
qm ea que deus p̄scit nccē est eē futura et que p̄liberū arbitrium fiut nulla
nccitate p̄ueniut ꝫ si repugnant ipossibile est sil' eē p̄sciam dei que omia
puidet et aliquid fieri p̄libtatem arbitrij Que ipossibilitas si abesse itelligr
repugnantia que uidetur i eē penitus remouetur. Ponamus igitur simul
eē prescientiam ꝫ p̄sciam dei qua sequi nccitas futurarū rerū uidetur et libta
tem arbitrij p̄quā multa sine ulla nccitate fieri creditur et uideamus utrū
ipossibile sit h' duo simul eē. Qr si ē mpossibile oritur inde aliud mpossi le
sequitur Impossibile sic̄ dez ē q̄ posito loq̄t ali i possibile Sz aliq̄d ē futur̄ sn nccitate h'
ipm p̄scit deus q̄ p̄sc' oīa futa erat p̄sc' de ntc· futz e p̄sc' rtte ē igitur aliq̄d
eē futurū sine nccitate. Nequaquam ergo itelligenti rtte hic repugnare uide
tur p̄scientia qua sequit' nccitas et libertas arbitrij a qua remouet' nccitas
quo et necesse ē quod deus p̄scit futurū eē et deus p̄scit aliquid eē futurū sine
omni nccitate Sz dices michi. No remoues tamē a me nccitatem peccandi
ul' no peccandi qm deus p̄scit me peccaturū ul' no peccaturū ideo necesse
est me peccare si pecco ul' no peccare si no pecco Ad quod ego No debes dicē
presc̄it me deus peccaturū tantū ul' no peccaturū et ita sequitur siue pec
caueris siue no peccaueris vtrumq; sine nccitate erit qua p̄scit deus futurz
eē sine nccitate h' quod erit. Vides igitur no eē mpossibile simul esse p̄sci
entiam dei p̄quam futura que p̄scit dicuntur eē ex nccitate ꝫ libtatem ar
bitrij p̄quā multa fiut sine nccitate Si eīn est iposs le sequitur aliquid
ipossibile Sz nulla ex h' mpossibilitas sequitur forsitan dicis No dū
aufferis a corde meo vim nccitatis cū dicis quia nccē ē me peccaturū esse
ul' no peccaturū sine nccitate quia h' deus presc̄it Nccitas eīn uidetur so
nare coactionē uel prohibicionē quare si nccē ē me peccare ex uoluntate i
telligo me cogi aliqua occulta vi ad uoluntatem peccandi et si no pecco a
peccandi uoluntate prohiberi. Qua p̄p' nccitate uideor m peccare si pecco
ul' no peccare si no pecco. Et ego. Sciendum ē quia sepe dicimus nccē eē
q' nulla vi cogitur eē ꝫ nccē non ē quod nulla p̄hibicione remouetur Sicut
dicimus nccē est deū eē i mortalem et nccē est deū no eē iniustū no quod
aliqua uis cogat eū eē imortalem aut p̄hibeat eē iniustū ꝫ qm nulla res
pt facē ut no sit imortalis aut ut sit iniustus Sic itaq; si dico nccē est eē
peccaturū ul' no peccaturū sola uoluntate sicut deus p̄scit no ē intelligendū

quod aliquid prohibeat voluntatem que non erit aut cogat illam esse que [erit]
erit hoc ipsum namque prescit qui previdet aliquid futurum ex sola voluntate quia volun-
tas non cogitur aut prohibetur ulla alia re et sic ex libertate fit quod fit ex
voluntate. Si igitur hec diligenter intelliguntur puto quia prescientiam et
libertatem arbitrii simul esse nulla prohibet inconveniencia. Denique si quis
intellectum verbi proprie considerat hoc ipso quod presciri aliquid dicitur futurum esse pronun-
tiatur. Non enim nisi quod futurum est prescitur quia prescientia non est nisi veritatis.
Quare cum dico quia si prescit deus aliquid necesse est illud esse futurum idem est ac
si dicam. Si erit ex necessitate erit. Sed hec necessitas nec cogit nec prohibet aliquid
esse aut non esse. Ideo enim quia ponitur res esse dicitur ex necessitate esse aut quia ponitur non esse
affirmatur non esse ex necessitate non quia necessitas cogat aut prohibeat rem
esse aut non esse. Nam cum dico si erit ex necessitate erit hic sequitur necessitas rei
positionem non precedit. Idem valet si sic pronuntietur. Quod erit ex necessitate erit. Non
enim aliud significat hec necessitas nisi quia quod erit non poterit simul non esse. Pariter
autem verum est quia fuit et est et erit aliquid non ex necessitate et quia necesse est
fuisse omne quod fuit et esse quod est et futurum esse quod erit. Quippe non est
idem rem preteritam esse et rem preteritam esse preteritam aut rem esse presentem et
rem presentem esse presentem aut rem esse futuram et rem futuram esse futuram sicut
non idem est rem esse albam et rem albam esse albam. Lignum enim non est semper
necessitate album quia aliquando priusquam fieret album potuit non fieri
album et postquam est album potest fieri non album. Lignum vero album semper necesse
est esse album quia nec antequam sit nec postquam est album fieri potest ut album
simul non sit album. Similiter res non necessitate est presens que antequam esset
presens potuit fieri ut presens non esset et postquam est presens potest fieri non presens. Rem autem
presentem necesse est esse presentem semper quia nec prius quam sit nec postquam est
presens potest simul esse non presens. Eodem modo res aliqua ut quedam actio non
necessitate futura est quia priusquam sit fieri potest ut non sit futura. Rem vero
futuram necesse est esse futuram quia futurum nequit esse simul non futurum. De
preterito autem similiter verum est quia res aliqua non est necessitate preterita que
antequam esset potuit fieri ut non esset. et quia preteritum semper necesse est preteritum
esse quia non potest preteritum simul non esse preteritum. Sed in re preterita est quiddam
quod non est in re presenti vel futura. Nunquam enim fieri potest ut res que preteri-
ta est fiat non preterita. Sicut res quedam que presens est potest fieri non presens
et aliqua res que non necessitate futura est potest fieri non presens et aliqua res que
non necessitate futura est potest fieri ut non sit futura. Itaque cum dicitur futurum de
futuro necesse est esse quod dicitur quia futurum nunquam est non futurum. Sic

quociens idem dicimus de eodem· Cu enim dicim⁹ quia omis ho e homo aut si e homo ho e· aut omne albu e album ⁊ si e album albu e· nāc e ee q̄d dic' quia no pt aliquid ee simul et no ee· Quippe si no e nāe omne futuru ee futuru qddam futuru no e futuru quod e impossibile. Necessitate ergo omne futuru e et si e futuru futuru e· cu futuru dicitur de futuro sz necessitate sequente· que nichil ee cogit· Cu aut futuru dicitur de re no semp res necessitate e quauis sit futura. Nā si dico cras sedicio futa e in populo· no tame necessitate erit sedicio pt enim fieri aliqua sit ut no fiat etiam si e futura aliquado no e ut res sit ex necessitate que dr futura ut sic dico cras ee futuru ortum solis Si ergo cu necessitate pnuncio futuru de re futura hoc mo· Sedicio cras futura necessitate futura e aut ortus solis cras futurus necessitate futurus e· Sedicio quidem que no erit ex necessitate sola futura sequenti necessitate asseritur quia futura de futura dicitur. Si enim cras futura e necessitate futura est Ortus uo solis duabus necessitatibus futurus intelligitur sz ⁊ precedenti que facit rem ee· ideo enim erit quia nāe e ut sit et sequenti que nich cogit ee qm idcirco necessitate futurus e quia futurus e Quia pp tum dicimus quia quod deus p scit futuru nāe e esse futuru non asserimus semp rem necessitate semp ee futura sz rem futura necessitate ee futuram. Non enim pt futuru simul no ee futuru· Idem sensus e si sic dr Si deus pscit aliquid no addendo futuru qm pscire intelligitur futuru· Nam no e aliquid pscire qua scire futuru· et ideo si pscit deus aliquid nāe e illud ee futuru· No ergo semp sequitur pscientiam dei rem necessitate futuram ee qm quauis omia futura pscit no tame pscit cuncta futura necessitate sz queda pscit futura ex libra rationalis creature voluntate.

Notandum quippe e quia sicut no e nāe deu uelle quod uult ita no est nāe i multis uelle homiem quod uult Et sicut nāe e ee quicquid deus uult ita nāe e ee qd homo uult· i his que deus ita subdit huane uoluntati ut si uult fiant si no uult no fiant. Cum ei quod deus uult no pt no ee cum uult homis uolutatem nulla cogi ul prohiberi necessitate ad uolendu uel no uolendu et uult effectu sequi voluntatem tuc nāe e uolutatem ee liberam ⁊ ee quod uult In huius ergo ueru e· quia necessitate sit opus pcti qd uult homo face quauis no necessitate uelit qd si quitur de pecto ipius uolutatis cu peccat uolendo ut sit necessitate Respondendu e quia sicut no uult necessitate ita no est pcam uolutatis necessitate· Nec necessitate opatur eadem uolutas quia si non

vellet sponte nō opatur quamuis quod facit nāte sit fieri ut supra dixi. Ma
gis nō est aliud ibi peccare quā uelle quod nō debet ita nō est ptm uolūta
tis nātariū sic velle nō ē nātariū Tamē verū ē qr si wlt hō pctāe nāte ē cū
pctāe s3 ea nāte quā sup dixi n̄ cogēte a' phibente. itaq3 quod uult libā uolū
tas et pt et nō pt uelle et nāte ē eam uelle Pt namq3 nō uelle s3 eā uelle
nāte ē qm impossibile illi ē idipm simul et uelle et nō uelle Opus uō
voluntatis cui datū ē ut quod uult sit et qd nō uult nō sit voluntariū siue spō
taneū ē qm spontanea uolūtate fit et bifariā ē nātariū quia et uoluntate
cogitur fieri et quod fit nō pt simul nō fieri. S3 has nātates facit uolū
tatis libertas que priusquā sint eas cauere pt. Hōia deus qui scit omē
ūitatem et nō nisi veritatem sicut sūt spontanea ul̄ nātaria uidet et sicut
videt ita sūt. Hac ergo consideratione palam ē quia sine omī repugnā
tia et deus pscit omiā et multa fiūt exlibā volūtate que antequā sint
fieri pt ut nūquā sint. Et tamē quodamodo sūt nātate que nātas
ut dixi descendit delibera volūtate Cognosci pt etiam nō omia que
prescit deus ēē exnātate s3 quedā fiei exlibtate volūtatis ph' quia cū
uult aut facit deus aliquid siue scdm eternitatis dicatur imutabile
pntiam iqua nich ē ptitum aut futurū s3 omia simul sūt sine omni
motu ut si dicimus quia nō uoluit aut uolet nec fecit aut faciet ali
quid. Sed tantum uult et faciet siue scdm tpūs uelud cū pferrim9
quia uolet aut faciet qd nō dum factū ēē cognoscimus nec tamen nequit
scire que uult ⁊ facit et pscire que uolet atq3 faciet. Quare si scire et
pscire dei nātatem ingerit omibus que scit aut pscit nichil scdm
eternitate aut scdm vllum tpūs uult aut facit ipse exlibtate s3 oia
exnātate. Qr si absurdum ē uel opinari nō exnātate ē aut nō est
omne quod scit deus aut pscit ēē bel nō ēē. Ergo nichil prohibet ali
quid sciri uel psciri abillo in nris uolūtatibus et actionibus fieri uel
futurū ēē pliberū arbitium ut quamuis nāte sit ēē quod scit aut prescit
cū multa sint nulla nātate s3 libera volūtate quemadmodum supra
monstraui Denique quid mirū si h' modo aliquid ē exlibtate et ne
cessitate cū multa sūt que recipiut opposita diuisa rōne. Que na
q3 magis opposita sunt qm adire et abire uidemus tamē cū transit
aliquis deloco ad locū quia idem ē ire adire et abire Abit n. deloco
et adit ad locū. Item si consideremus solem subaliqua parte celi
cū semp celū lustrando ad eandem partem festinet. Videmus q'a
idem locus ē aquo recedit et ad quem tendit siue accedit ⁊ indesinent

ei eodem tpe appinquat a quo elongatur Patet etiā cursu eius nō ignorātib⁹
quia si celum consideramus semp transit ab occidentali parte ad orien
talem Si vō tātam attendimus nūquam nisi ab orientali ad occidenta
lem et sic semper contra firmametum uadit et licet tardius cū firma
mento quod ipm in omnibus planetis cernitur Ita ergo nulla ornt
repugnancia si secūdum pdictas racōnes asserimus eidem aliquid ee
ncitate futuru quia ē futuru et nulla togi ncitate ee futuru nisi ea
ncitate qua supra dixi· fieri a libera uolūtate Si vō p hᶜ quod de hoīe
dicit iob deo· Constituisti termīos eius qui pteriri nō poterūt/ volt a
liquis ondere quia nullus potuit accelerare vl differre diem in qua
moritur quāuis aliqñ nobis videatur aliquis facere ex libera volū
tate unde moritur nō ē quod obiciatur contra· hᶜ quod supra diximꝰ
Nam qui deus nō fallitur nec uidet nisi vitatem siue ex libtate siue ex
ncitate eueniat dicitur constituisse aput se imutabilit quod aput ho
miem priusquā fiat mutari pt/ Tale etiā ē quod paulus aplus de hijs
qui scdm ppositum uocati sūt sancti dicit/ Quos psciuit et pdestinauit
conformes fieri ymaginis filij sui ut sit ipe primogenitus i mult
fratribus· Quos autem pdestinauit hos et uocauit et quos uocauit
hos ꝛ iustificauit/ Quos aūt iustificauit illos ꝛ magnificauit hᶜ quippe
ppositum scdm quod uocati sunt sancti i eternitate in qua nō est pteri
tum uel futurū ꝫ tantū pns imutabile ē ꝫ i ipis hominibus ex lib
tate arbitrij aliqñ est mutabile· Sicut eñ quāuis i eternitate non
sint aut erit aliquid ꝫ tm̄ ē· et tm̄ in tpe fuit et erit aliquid sine repug
nancia ita qꝫ i eternitate mutari nequit i tpe aliquādo p libertatē vo
luntate antequā sit ee mutabile pbat absqꝫ i conueniencia Quāuis
aūt ibi nichil sit nisi pns nō tamen ē illud pns tpale sicut vrm sed
eternū· i quo tpa cuncta continentur Siquide queadmodū pns
tpus continet omne locū et que i quolibet loco sūt ita eterno pnti sil
clauditur omne tpus et que sūt i quolibꝫ tpe· Cū ergo aīt aplus qꝫ
deus scōs suos psciuit pdestiauit uocauit iustificauit magnificauit nichꝫ
horū prius aūt postius aput deū ē ꝫ oīa simul eterno pnti sunt
i telligenda hᶜ eñ eternitas sui simul i quo sūt oīa que siml st
loco uel tpe et que sūt in diuersis locis vl tpibus· Vt aūt ostenderet
idem aplus nō illa vba se p tpali signifcatione posuisse illa etiā q
futura sūt pteiti ūbo tpis pnunctiauit· Nō dū eñ qꝫ psciuit ad
huc nascituros iā tpaliter uocauit iustificauit magnificauit vn ꝯgsta

patet cum propter indigentiam verbi significantis eternam presentiam usum esse verbis preterite
significationis quia que tempore preterita sunt ad similitudinem eterni presentis omnino
immutabilia sunt. In hoc quidem magis similia sunt eterno presenti temporalia preterita quam presentia
quia que ibi sunt numquam possunt non esse presentia sicut temporis preterita non valent umquam preterita non esse. Presen
tia vero tempore omnia que transeunt fiunt non presentia. Hoc ergo modo quandocumque de hiis
que in libero fiunt arbitrio velut necessaria sacra scriptura pronuntiat secundum eterni
tatem loquitur in qua presens est omne verum et non nisi verum immutabile, non
secundum tempus in quo semper sunt voluntates et actiones nostre. Et sicut dum non sunt non est
necesse eas esse, ita sepe non est necesse ut aliquando sint. Nam non semper scribo aut volo
scribere non est necesse me scribere aut velle scribere, ita nequaquam necesse est
ut aliquando scribam aut velim scribere. Cum autem res tam aliter esse cognoscatur in
tempore quam in eternitate ut aliquando verum sit quod aliquid non est in tempore quod est in
eternitate et quia fuit in tempore quod ibi non fuit et erit temporaliter quod non ibi erit, nulla
ratione negari videtur posse similiter aliquid esse in tempore mutabile quod ibi
est immutabile. Neque magis opposita sunt mutabile in tempore et immutabile in eternitate quam
non esse in aliquo tempore et esse semper in eternitate et fuisse vel futurum esse secundum tempus atque
non fuisse aut non futurum esse in eternitate. Sic quippe non dico aliquid numquam
esse in tempore quod semper est in eternitate, sed tantum in aliquo tempore non esse. Non enim dico
actionem meam crastinam nullo tempore esse, sed hodie tantum nego eam esse
que tamen semper est in eternitate. Et quando negamus fuisse vel futurum esse ibi aliquid quod
in tempore fuit aut erit, non asserimus id quod fuit aut erit nullo modo ibi esse, sed tantum
preterito vel futuro modo dicimus non ibi esse quod ibi indesinenter est suo presen
ti modo. In hiis vero nulla videtur adversari contrarietas. Sic utique sine ulla re
pugnantia dicitur aliquid esse mutabile in tempore antequam sit quod in eternitate manet
immutabiliter, non antequam sit vel postquam est, sed indesinenter, quia nichil est ibi
secundum tempus. Nam hoc ipsum est ibi eternaliter quia temporaliter aliquid et est et
antequam sit esse non potest sicut iam dixi. Sufficienter ex hiis que dicta sunt
puto patere quia prescientia dei et liberum arbitrium nequaquam invicem re
pugnant, quod facit vis eternitatis que claudit omne tempus et que sunt in quolibet
tempore. Sed quia omnibus liberum habemus arbitrium videndum est ubi et que sit
illa libertas arbitrii quam semper habere creditur homo et quod sit illud arbitrium. Non
enim eadem arbitrium et libertas qua liberum dicitur. In multis dicitur liber
tas et arbitrium ut cum dicimus aliquem habere libertatem loquendi aut tacendi
et in eius arbitrio esse quid horum velit. In pluribus quoque aliis similiter dicitur
libertas et arbitrium que non semper assunt aut ad salutem anime nobis necessaria sunt.
Pro illo autem arbitrio et pro illa libertate ista ventilatur questio sine quibus homo

saluari nequit postquam pt illis uti. Nam ideo conqueruntur multi quia
putant ad salutem uel dampnationem nichil ualere liberu arbitrium
sz solam necitatem pter dei psciam. Quoniam ergo no saluatur homo
postquam ad intelligibilem puenit etatem sine sua iusticia ibi e inues
tigandum hoc arbitriu et hec libertas vn agitur ubi sedes e iusticie
Primu itaqz ondenda e iusticia Deinde ista libtas et istud arbitriu
Est quide iusticia quelibet magna uel pua rectitudo voluntatis pp
se seruata. Libertas aut ista e ptas suandi rtitudine uolutatis pter
ipam rectitudinem. Quas diffinitiones puto me aptis ronibus mo
strasse priorem quide i tractatu que feci de ueritate alteram uo i eo que
edidi de hac ipa libertate. In quo etiam onsum e quo naturaliter et
i separabiliter sit i homie hec libertas quamuis no semp ea vtatur z qp
ita sit fortis ut nulla res homini rtitudine pdictam .i. iusticiam qua
hec valeat quam diu hac libertate uoluit uti auferre. Iusticia uo no
e naturalis sz fuit separabilis i principio et angelis i celo et hominibus i pa
radiso et e adhuc i hac uita no tn necitate sz spontaneum illam ppam volu
tatem. Sz qui iusticiam qua iustus e aliquis ostat ee rtitudine vo
luntatis quam dixi que rectitudo tunc tm e i aliquo cu ipe uult qd de9
uult eu uelle. Patet quia deus no pt eande auferre rtitudine invito
qui no pt hoc velle. Sz neqz uelle pt ut eam hns uolens illa necitate il
lam deserat. Quippe uellet illu no uelle qd uult eu uelle quod ee nequit
Sequitur ergo hoc mo deu uelle rectam voluntate ad volendu rte z ad ser
uadu eande rtitudinem ee libam que qn pt qd uult libe facit qd facit
vn cognosci pt aptissime aliqua ee liberam volutatem cu actione sua
no repugnante dei pscia sicut supra monstratum e. Ponamus nuc exe
plu aliquod i quo appareat z rta .i. iusta uolutas et libertas arbitrij et
ipm arbitriu et quo recta uolutas i pugnetur ut deserat rectitudinez
et qualiter eam libero seruet arbitrio. Habet aliquis i corde ut veritate
teneat quia itelligit rectu ee amare vitatem. Hic utiqz rtam ht iam vo
luntatem et rectitudine volutatis. Aliud naqz e uolutas et aliud
rectitudo qua recta e alius accedit et nisi mentiatur minatur illi morte
Videmus nuc i eius ee arbitrio an deserat uita pro voluntatis rtitudine an
rectitudine pro uita. Hoc arbitriu qd z iudiciu dici pt liberu e qui ratio qua
i telligitur rectitudo docet rectitudine illam eiusdez rtitudinis amore
sp ee suandum et qcqd obtenditur ut deseratur ee contepnendu atqz vo
luntatis e ut ipa quoqz reprobz ac eligat queadmodu ronis i tellcs

monstrat ad hoc enim maxime date sunt rationali creature voluntas et ro. Qua pp̄t
idem volūtatis arbitriu ut eandem rectitudine deserat nulla cogitur neccitate q̄
uis mortis ipugnetur difficultate. Licet enim necce sit aut vitam aut rectitudie
relinquere nulla tamē nccitas determinat quam seruet aut deserat. Nempe
sola volūtas determinat ibi quid teneat nec aliquid facit uis nccitatis ubi
opatur electio sola volūtatis at tam nō ē deserendi rectitudine voluntas
quam hēt nccitas. Palam ē quia nō dē ē seruandi ptas siue libtas. Sp
enim h ptas libera est. H enim est libertas quam esse dixi ptatem seruandi
rectitudine voluntatis pp ipam rectitudinem. Hac libtate rationalis
nature ẑ arbitriu liberum ẑ volūtas libera dr. Restat nunc ut consideremus
cū deus omia pscire siue scire creditur vtrum eius scia sit a rebus an res
heant ee ab eius scia. Nam si deus a rebus hēt sciam sequitur quod ille prius
sint q̄ua eius scia. ẑ sic a deo nō sint a quo nequeunt ee n̄ p eius sciam Si
uero quecumq; sunt a scia dei sumunt essentiam deus factor est ẑ auctor malorum
opum ẑ ideo non iuste punit malos quod non suscipimus. H aut qo
facile soluit pt si prius cognoscitur bonū quod ē iusticia vē ad ee malū
vero quod ē iniusticia omni carē existentia qp i tractatu de casu diaboli ẑ
in libello que de conceptu virginali et de pcto originali titulaui aptissi
me monstraui. Non enim ē iniusticia qualitas aut actio aut aliqua essentia
s; tantum absencia debite iusticie nec ē nisi i volūtate ubi debet ee iusticia
pqua voluntatem iustam uł i iustam dicitur omīs rationalis natura
et quelib; eius actio iusta vel iniusta. Omis quippe qualitas ẑ omis
actio ẑ quidq͛ aliqua; hēt essentiam a deo ē a quo est omis iusticia et
nulla iniusticia. Facit igitur deus omia que iusta uł iniusta volūtate fiunt
i. bona opa ẑ mala. In bonis quidem facit quod sunt et qp bona sunt. In mal
vero facit quod sunt sed nō quod mala sunt. Nam omnī rei iustam ee vel bo
nam ē aliquid ee. nulli uō rei ē ee aliquid iniustam uł mala ee. Siquidem
bonū vel iustū ee ē hēre iusticiam quod ē aliquid. Malū aut ee vel inius
tum ē non hēre iusticiam quam debet hēre quod nō ē aliquid. Nam iusti
cia aliquid ē. Iniusticia vero nich ē sicut dixi. Est aut aliud bonū qd
dicitur comodū cuius contrariu ē malū quod ē i comodū. Hoc malū ali
quando nich ē ut cecitas aliquando est aliquid ut dolor s; hoc malū cū
aliquid ē deū facere nō negamus quia ipe ē sicut legitur faciens pacē
et creans malū. ipe namq; creat i comoda quibus exercet et purgat
iustos ẑ punit iniustos. De illo itaq; tantum malo quod ē iniusticia p
qua dr iniustū certum ē quia nunquam ē aliquid nec alicui rei ē esse ad

iniustam ee. Et sicut deus no facit iniusticiam ita no facit aliquid i iustu ee Cuiu
cu facit omnes actiones et omnes motus quia ipe facit res aquibus et ex quib9
et p quas et i quibus fiut et nulla res ht ullam ptatem volendi aut faciendi
nisi illo dante. Ipm quoqz velle quod aliqn iustu e aliqn i iustu nc e aliud
quam uti volutate et ptate volendi quas deus dat iquatum est bonu est
et e a deo. Et cu quidem qu recte est hc solo quia no recte e malum est et
iniustum. Est autem aliquid rcte ee et hc e a deo. Non ee uo rcte no e aliqd
nec e a deo. Nam sicut cum aliquis vtitur gladio aut ligua aut ptate
loquendi no alius gladius aut ligua siue ptas cu rectus e eoru vsus
et alius cu no e rectus et ita cum uoluntas qua vtimur ad uolendum
sicut racione utamur ad raciocinandum no est aliud quado quis illa rcte
utitur et aliud qn no recte. Nc magis nec minus e hc qd e essencialiter
cu e iusta quam cu iniusta e uoluntas p qua dicitur aut subam aut actio
iusta vl iniusta Sic itaqz facit deus i omnibus voluntatibus et opibus
bonis et quod essencialit st et quod bona st. In malis uo non qd mala sut
sz tantu qd p essenciam sut. Quemadmodum eni no e essencia rectu nisi a deo
ita no est recte nisi ab ipo. Huius uo rectitudinis de qua loquor absen
cia que e iniusticia no est nisi i uoluntate racionalis creature que seper
debet hre iusticiam. Cur aut no habeat quam sp debet hre et quo deus
bona faciat sola sua bonitate et mala sua culpa homis vl diabli et qlr
homo bona faciat p libium arbitrium psubuante gra et malu sua sola
opante ppria uoluntate et quid habeat deus i malis sine culpa sua et ho
i bonis cu laude sua ut cu bona homis videantur apte iputanda deo
et mala homini cum de gra et libero arbitrio tractabimus ut puto deo
donante aptius patebit. Hic aut tn dico qd malus angelus io iusti
ciam no habet quia eam deseruit nc p9ea recepit ho uo idcirco illa
caret qz i primus parentibus eam abiecit et p9ea aut no illam rece
pit aut receptam reiecit. Puto quia gra dei adiuuante inuenimus
quod pscium dei et liberu arbitrium simul ee si diligenter considerent
que diximus no sit ipossile neqz possit aliquid obici qd no sit disso
lubile

Nunc ergo i eo spe

Nitantes qui huc usqz nos pduxit discordiam que iter pdestina
cionem et liberum arbitriu videtur aggrediamur dissolue adqd pea
que supra disseruimus sicut i sequentibus patebit no paru pficiunt9
pdestinacio videtur idem ee qd preordinacio siue pstitucio et ideo qd de9
pdestinare di i telligitur preordinare quod e statuere futuru ee qd at

deus statuit ee futuru ncitate uidet ee futuru Quare quicq deus pdestinat
ncce e futuru ee. Si ergo deus pdestinat bona et mala que fiut nichil fit
p liberu arbitriu s3 omnia ex ncitate At si tm bona pdestinat sola bona fit
ex ncitate nec e liberu arbitrium nisi ad mala q nimis e absurdum.
Non ergo sola bona pdestinat deus Si autem quedam opera bona facit
liberu arbitriu p que fiut iusti absq pdestinatione no pdestinat ds oia bo
opera que iustos faciut Quare nec illos iustos qui fiut p opa liberi arbi
trii. Non ergo pscuit deus eos quia quos pscuit hos et predestinauit
Sed falsum est no deu pscire aliqua bona opa aut aliquos iustos No
igitur queda solius liberi arbitrii opa bona iustificant s3 sola illa que
deus pdestinat Si ergo deus omnia predestinat et ex ncitate pdestinata fi
ant nichil p liberu arbitriu ncitate fiat sequi uidetur nich ee liberu ar
bitriu manente pdestinatione aut si statuim9 in aliquibus liberu arbi
triu perire illis pdestinatione Inprimus igitur ante responsionez quonis
uidendum e quia pdestinatio no solu bonoru e s3 etiam maloru pt dici q
admodu deus mala ee no facit dicitur facere quia pmittit Nam dic
hominem indurare cu no emollit ac inducere in temptatione cum no liberat
Non est ergo inconueniens si hoc modo dicamus pdestinare deu malos et eor
mala opera no corrigit. S3 bona specialius prescire et pdestinare di
quod illis facit q sunt et quod bona sunt ac in malis non nisi quod sunt
essentialiter no quod mala sunt ut supra dictu e. Sciendum quoq est
quia sicut pscientia no pprie dicitur pre. ita nec pdestinatio quia illi nec
ante nec post aliquid e s3 omnia sunt illi simul psentia. Consideremus nunc
an aliqua possint pdestinari p liberu futura arbitrium Dubitari itaq
no debet quia eius pscientia et pdestinatio no discordant s3 sicut prescit
ita quoq pdestinat. In qone de pscientia cognouimus apte aliqua psc
iri futura p liberu arbitriu sine omni repugnantia unde ueritas
q3 euidens et ratio docet pdestinari sic p liber arbitriu quedz futurum ab
sq omni inconuenientia Nam neq prescit deus neq predestinat quemq
iustu futuru ex ncitate. Non eni ht iustitiam qui eam non seruat li
bera uoluntate. Pariter ergo quamuis ncce sit fieri que pscuntur et q
pdestinantur queda tame pscita et pdestinata no eueniut ea ncitate
que precedit rem et facit s3 ea que rem sequitur sicut supra diximus. No
enim ea deus quamuis predestinet facit uoluntatem cogendo aut uolu
resistendo s3 in sua illa ptate dimittendo. Quamuis tam sua uoluntas
utatur ptate nichil tn facit quod deus no faciat in bonis sua gra in

malis non sua sed eiusdem voluntatis culpa quod sicut promisimus clarius cum de gratia loquemur apparebit. Et sicut prescientia que non fallitur non prescit nisi verum sicut erit aut necessarium aut spontaneum ita predestinatio que non mutatur non predestinat nisi sicut est in prescientia. Et quemadmodum quod prescitur licet in eternitate sit immutabile tamen in tempore aliquando antequam mutari potest ita est per omnia de predestinatione. Patet igitur ex hiis que dicta sunt si bene considerentur, quia nec predestinatio excludit liberum arbitrium nec liberum arbitrium adversatur predestinationi. Siquidem omnia illa quibus supra monstravimus liberum arbitrium prescientie non repugnare pariter ostendunt illud predestinationi concordare. Non ergo rationabiliter quotiens aliquid contingit operante spontanea velud cum homo homini facit iniuriam unde ab illo occiditur quidam clamant dicentes sic prescitum et predestinatum erat a deo et ideo necessitate factum est nec aliter fieri potuit. Quippe nec qui alium iniuria irritavit nec qui se vindicavit hoc fecit necessitate sed sola voluntate quia si non sponte voluisset neuter quod fecit fecisset.

Restat nunc ut de gratia et eodem libero arbitrio eadem gratia adiuvante consideremus. Questio ista inde nascitur quia divina scriptura ita loquitur aliquando ut nichil videatur liberum arbitrium prodesse ad salutem sed sola gratia aliquando vero ita velud tota nostra salus in libera nostra consistat voluntate. De gratia siquidem dicit dominus: Sine me nichil potestis facere. Et: Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eum. Et paulus apostolus: Quid autem habes quod non accepisti. Et de deo: Cuius vult miseretur et quem vult indurat. Et: Neque volentis neque currentis sed miserentis est dei. Multa quoque alia leguntur que soli gratie sine libero arbitrio bona nostra opera et salutem nostram videntur attribuere. Plures etiam asserunt experimento se probare quod homo nequaquam ullo libero arbitrio fulciatur arbitrio qui multos absque nostro immenso mentis et corporis conatu vinci senserunt qui quadam difficultate ymmo impossibilitate aggravati nichil proficiunt aut post magnum profectum repente irreparabiliter deficiunt. Liberum autem arbitrium monstrat eadem scriptura nos habere hoc modo. Dicit deus per Isaiam: Si volueritis et audieritis me bona terre comedetis. Et David: Quis est homo qui vult vitam diligit dies videre bonos. Prohibe linguam tuam a malo et labia tua ne loquantur dolum. Et diverte a malo et fac bonum. Et dominus in evangelio: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos et discite a me quia mitis sum et humilis corde et invenietis requiem animabus vestris. Plura etiam alia et innumerabilia sunt que videntur liberum arbitrium ad bene operandum excitare et q

monita contemptum exprobrare Gratias diuina nequaquam faceret si uoluntatis li-
bertatem nullam in homine cognosceret Sed nec ullo modo esset cur deus bonis uel mal-
pro meritis singulorum iuste retribueret si per liberum arbitrium nullus bonum uel ma-
lum faceret · Quoniam ergo in sacra scriptura quedam inuenimus que soli gratie fauere
uidentur et quedam que solum liberum arbitrium statuere sine gratia putantur
fuerunt quidam superbi qui totam uirtutum efficaciam in sola arbitrij libertate
consistere sunt arbitrati et sunt nostro tempore multi qui liberum arbitrium aliquid esse
penitus desperant In hac itaque questione hec erit nostra intencio ut liberum arbitrium
simul esse cum gratia et cum ea operari in multis monstremus · Sicut illud cum
prescientia atque predestinatione concordare repperimus || Sciendum est quia
sicut non de alio libero arbitrio sit hec ut supra dixi questio nisi de illo sine quo ne-
mo meretur salutem · postquam intelligibilem habet etatem ita non de alia gratia
quam de illa sine qua nullus saluatur homo Omnis enim creatura gratia
existit quia gratis facta est et multa bona dat deus per gratiam in hac uita sine
quibus saluari non potest homo In infantibus quidem qui baptizati moriun-
tur antequam uti possint suo libero arbitrio non apparet concordia quam
querimus quoniam illis gratia sola operatur salutem sine illorum libero arbitrio Nam
hoc quoque gratie est quia datur alijs uoluntas ut illis sua fide subueni-
ant · In habentibus igitur intelligibilem etatem monstrandum est quod
inuestigamus quia de illis solis uersatur hec questio · Quicumque autem ex hijs
saluantur per iustitiam saluari dubium non est · Iustis namque promittitur uita eterna
quia iusti in perpetuum uiuent et apud dominum est merces eorum · Quod autem iustitia sit
rectitudo uoluntatis sacra sepe monstrat auctoritas De qua re sufficiat unum
exemplum ponere Cum enim dixisset dauid · Non relinquet dominus plebem suam
et hereditatem suam non derelinquet quoadusque iustitia conuertatur in iudi-
cium ut doceret nos quid esset iustitia interrogando ait et qui iuxta illam ad
quod ipse respondens omnes inquit qui recto sunt corde hoc est qui recta sunt
uoluntate quamuis enim corde credamus et intelligamus sicut corde uo-
lumus non tamen indicat spiritus sanctus illum rectum habere cor qui recte cre-
dit uel intelligit et non recte uult quia non utitur rectitudine fidei et intellectus
ad recte uolendum propter quod datum est rationali creature recte credere et in-
telligere · Nam rectum intellectum neque habere dicendus est qui secundum
illum non recte uult neque dicitur habere fidem nisi mortuam qui secundum fi-
dem non recte uult operari propter quod fides datur Recte ergo intelligi-
mus dauid dixisse Rectos corde rectos uoluntate Sed ne quis existi-
met auctoritate diuina dici iustum illum uel rectum qui non nisi propter

alind tenet rectitudine voluntatis dicimus iusticiam ee rectitudine volu
tatis ppter se seruatam Qui enim solu ppter aliud illam seruat no eam di
ligit sz illud propter quod illam seruat et io no e dicendus iustus nec eius
rectitudo nominanda e iusticia Cum de prescientia et de libero arbitrio
tractabamus exemplo quodam monstrauimus ee posse simul rectitudine
hanc quam voco iusticiam et liberum arbitriu p quod planu e intellige
i alijs multis similiter ee Si ergo possumus ondere nullam creatura
hanc adipisci posse rectitudinem nisi p gratiam manifesta erit int gram
et liberu arbitrium ad saluandum homine concordia qua querimus
Dubiu utiqz non e quia voluntas no vult recte nisi quia recta e Sicut
namqz visus no e acutus quia videt acute Sz idcirco videt acute quia
e acutus ita voluntas no e recta quia vult recte sed ideo recte vult qu
recta e cum aut vult hanc rectitudine p ausdubio recte vult Non ergo
vult rectitudine nisi quia recta e Idem aut e voluntati rectam ee et recti
tudine hre Palam ergo e quia non vult rectitudine nisi quia recti
tudine ht Non nego voluntatem rectam velle rectitudine qua no du ht
qn vult maiore quam heat sz dico nullam eam posse velle rectitu
dinem si non ht rectitudine qua illam velit Consideremus nos utrum
aliquis hac rectitudine no hns eam aliquo a se hre possit Utiqz a se illa
hre nequit nisi aut volendo aut no volendo volendo quide nullus valz
eam p se adipisci quia nequit eam velle nisi illam heat Quod aut
aliquis no habens rectitudine voluntatis illam valeat p se no volendo
assequi mens nullius accipit Nullo igitur mo pt eam creatura hre
a se Sz neqz creatura valet eam hre ab alia creatura Sicut namqz cre
atura nequit creatura saluare ita no pt illi dare p quod debeat saluari
Sequit itaqz quia nulla creatura rectitudine ht quam dixi voluntat
nisi p dei gratiam Hanc aut rectitudine p liberu arbitriu seruari posse
sicut supra dixi monstrauimus Deo igitur largiente inuenimus gram et
ad saluandu hominem cu libero arbitrio concordare ita ut gratia sola
possit hominem saluare nichil eius libero arbitrio agente sicut fit in infa
tibus et intelligentibus ipa quoqz adiuuet liberu arbitriu naturale qd
sine illa nichil valet ad salutem dando voluntati rectitudine qua seruet
p liberu arbitriu et quamuis no omnibus det qui cui vult miseretur et qm
vult indurat nulli tamen dat p aliquo precedenti merito qui quis prior
dedit deo et retribuetur ei Si aut voluntas p liberu arbitriu seruando
qd accepit meretur aut augmentum accepte iusticie aut etia ptatem p

bonum voluntatis accepit primum aliquis sed omnia sic fecit preveniente gratia et gratia praestitit et ideo totum est imputandum gratie quia ne-
que volentis est quod vult neque currentis est quod currit sed miserentis est
dei. Omnibus enim excepto solo deo dicitur: Quid habes quod non accepisti?
Et si accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Quomodo quidem libertas
voluntatis tenentis acceptam rectitudinem nulla necessitate ut illam dese-
rat expugnetur sed difficultate impugnetur nec eidem difficultati invita
sed volens cedat in tractatu de libertate arbitrii puto me ostendisse. Quibus
autem modis post rectitudinem eandem acceptam gratia liberum arbitrium adiu-
vet ut servet quod accepit quamvis non omnes valeam enumerare mul-
tipliciter enim hoc facit tamen non erit inutile aliquid inde dicere. Nemo certe
servat rectitudinem hanc acceptam nisi volendo. Velle autem illam aliquis
nequit nisi habendo. Habere vero nullatenus illam valet nisi per gratiam.
Sicut ergo illam nullus accipit nisi gratia preveniente ita nullus eam
servat nisi eadem gratia subsequente. Nempe quamvis illa servetur per
liberum arbitrium non tamen est imputandum tantum libero arbitrio quantum gratie
cum haec rectitudo servatur quoniam illud liberum arbitrium non nisi per gratiam preveni-
entem et subsequentem habet et servat. Sic autem gratia subsequitur donum suum
ut numquam sive magnum sive parvum sit illud dare desistat nisi per liberum
arbitrium volendo aliud rectitudinem quam accepit deserat. Numquam enim
haec rectitudo separatur a voluntate nisi cum aliud vult quod huic rectitudini non
concordat. Sicut cum quis accipit rectitudinem volendi sobrietatem et reii-
cit eam volendo immoderatam bibendi voluptatem. Quod cum facit sua
voluntate et ideo sua culpa perdit gratiam quam accepit. Adiuvat etiam gratia
liberum arbitrium cum ut deserat rectitudinem acceptam impugnatur mi-
tigando aut penitus removendo vim temptationis impugnantis aut
augendo affectum eiusdem rectitudinis. Denique cum omnia subiaceant
dispositioni dei quidquid contingit bonum quod adiuvet liberum arbitrium
ad accipiendum aut ad servandum hanc de qua loquor rectitudinem totum
gratie imputandum est. Dixi omnem iustitiam esse rectitudinem voluntatis
propter se servatam. Unde sequitur omnem habentem hanc rectitudinem habere
iustitiam et esse iustum quoniam omnis habens iustitiam iustus est. Non tamen
sentio iustis omnibus promissam esse vitam aeternam sed illis tantum qui
sunt iusti sine omni iniustitia. Illi enim proprie et absolute dicuntur iusti et recti
corde. Est enim aliquis secundum aliquid iustus et secundum aliquid iniustus
ut qui castus est et invidus. Talibus non promittitur beatitudo ius-
torum quia sicut vera beatitudo est sine omni indigentia ita nulli datur

nisi iusto sine omni iniustitia. Nam quam beatitudo que iustis promittitur erit similitudo angelorum dei. Sicut in angelis bonis nulla est iniustitia ita nullus illis sociabitur cum aliqua iniustitia. Quomodo autem fiat homo sine omni iniustitia non est huius operis ostendere. Scimus tamen hoc per sanctum studium christiano et per gratiam dei esse possibile. Si bene considerentur que dicta sunt aperte cognoscitur quia cum aliquid dicit sacra scriptura pro gratia non amovet omnino liberum arbitrium neque cum loquitur pro libero arbitrio excludit gratiam quasi sola gratia aut solum liberum arbitrium sufficiat ad salvandum hominem sicut videtur illis qui hanc faciunt questionem. Ita quippe intelligenda sunt dicta divina ut hoc excepto quod dixi de infantibus nec sola gratia nec solum liberum arbitrium salutem hominis operetur. Quippe cum dicit dominus: Sine me nihil potestis facere, non ait nihil valet vobis vestrum liberum arbitrium, sed nihil prodest sine mea gratia. Et cum legitur: neque volentis neque currentis sed miserentis est dei, non negatur cum volente et currente aliquid prodesse liberum arbitrium, sed significatur non esse imputandum libero arbitrio quod vult et currit sed gratie. Nam cum ait neque volentis neque currentis est subaudiendum quod vult et currit. Velud cum aliquis nudo cui nihil debet et qui nullum a se potest indumentum habere dat vestem. Non tamen quamvis ipse habeat potestatem utendi et non utendi acceptam veste si ea utitur imputandum est induto quia indutus est sed danti veste. Talia ergo ita dici potest: Non est induti quod est indutus sed miserentis idest vestem dantis. Multo vero magis hoc dicetur si ille qui dedit vestem dedisset et potestatem servandi eam et utendi sicut deus homini cum dat rectitudinem sepe factam. Dat etiam potestatem servandi et utendi quia dedit prius liberum arbitrium ad servandum illam et utendum. Si vero nudo cui nihil debetur non datur vestis aut si ipse acceptam perdiderit nulli nisi ipsi imputatur eius nuditas. Item cum deus alicui contempto et irato impio cui nihil nisi penam debet dat velle et currere non est volentis neque currentis sed miserentis est dei. Et qui eandem gratiam non accipit aut acceptam relinquit eius est et non dei quod in sua diuina iniquitate permanet. Idem intellectus habendus est in aliis in quibus scriptura loquitur pro gratia ut scilicet liberum arbitrium non excludatur. Similiter que ita loquuntur divina dicta ut libero arbitrio soli videantur salutem hominis attribuere nullo intellectu gratia separanda est. Sicut ergo naturalis usus non parat prolem sine patre vel sine matre nec tamen removet ullus intellectus aut patrem aut matrem a generatione prolis, ita gratia et liberum arbitrium non discordant sed conveniunt ad iustificandum et salvandum hominem. In hiis tamen in quibus videtur scriptura liberum

arbitrium ad recte volendum et operandum iuvare cum tunc hominem iuvat ad
recte volendum et quare non accipit non obedientem cum ipsam rectitudinem ne
mo possit nisi gratia dante habere vel accipere. Dicendum quia sicut terra in
numerabiles herbas et arbores sine quibus humana natura alitur aut et
quibus perimitur sine omni hominis cura profert. Illas vero que nobis ad
vitam nutriendam maxime sunt necessarie non sine magno labore atque
cultore nec absque seminibus ita corda humana sine doctrina sine studio quasi sponte
germinant cogitationes et voluntates nichil utiles saluti aut etiam noxias illas
vero sine quibus ad salutem anime non proficimus nequaquam sine sui generis semine
et laboriosa cultura concipiunt aut germinant unde illos homines quibus
talis cultura impenditur agriculturam dei vocat apostolus. Est autem semen huius
agriculture verbum dei immo non verbum sed sensus qui percipitur per verbum vox
namque sine sensu nichil constituit in corde nec solum sensus verbi sed omnis
sensus vel intellectus rectitudinis quem mens humana sive per auditum sive per
lectionem sive per rationem sive quolibet alio modo concipit semen est recte
volendi. Nullus namque velle potest quod prius corde non concipit velle
aut credere quod est credendum est recte velle. Nemo ergo potest hoc velle si ne
scit quod credendum est. Cum enim premisisset apostolus. Omnis quicumque invocaverit
nomen domini salvus erit subiunxit Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt
aut quomodo credent ei quem non audierunt. Quomodo autem audient sine predicante
Quomodo vero predicabunt nisi mittantur Et paulo post Ergo fides ex audi
tu. auditus autem per verbum dei. Cum autem dicit fidem esse ex auditu intelligendum
est quia fides est ex hoc quod concipit mens per auditum neque ita ut sola conceptio men
tis faciat fidem in homine sed quia fides esse nequit sine conceptione addita
namque rectitudine volendi conceptioni per gratiam fit fides quia credit quod
audit auditus autem est per verbum christi hoc est per verbum predicantium christum. Predican
tes vero non sunt nisi mittantur Sed quod mittuntur gratia est Quia ergo et predica
tio est gratia. quia gratia est quod descendit ex gratia et auditus est gratia et intellectus
ex auditu gratia et rectitudo volendi gratia est verum missio predicatio auditus
intellectus nichil sunt nisi velit voluntas quod mens intelligit Quod voluntas
facere nequit nisi accepta rectitudine Recte namque vult cum vult quod debet
ita quod mens ex auditu verbi concipit est semen predicantis et rectitudo est
incrementum quod deus dat sine quo neque qui plantat neque qui rigat
est aliquid sed qui incrementum dat deus. Sicut ergo deus in principio per
miraculum fecit frumentum et alia de terra nascentia ad alimentum homi
nis sine cultore et seminibus Ita sine humana doctrina mirabiliter fecit

corda prophetarum et apostolorum immo et evangelia scribendi salutaribus seminibus
unde accipimus quidquid salubriter magni utilitate dei alimentum animarum semi-
namus sicut non nisi de primis terre seminibus gignit quod ad nutrimentum
corporum propagamus. Siquidem nihil utiliter ad salutem spiritualem predica-
mus quod sacra scriptura spiritus sancti miraculo fecundata non protulit aut intra se non
contineat. Nam si quod ratione dicimus aliquando quod in dictis eius aperte
monstrare aut ex ipsis probare nequimus hoc modo per illam cognoscimus utrum
sit accipiendum aut respuendum. Si enim aperta ratione colligitur et illa ex
nulla parte contradicit quia ipsa sicut nulli adversatur veritati ita nulli
favet falsitati hoc ipso quia non negat quod ratione dicitur eius auctoritate suscipitur. At
si ipsa nostro sensui indubitanter repugnat quamvis nobis ratio nostra vi-
deatur inexpugnabilis nulla tamen veritate fulciri credenda est. Sic itaque
sacra scriptura omnis veritatis quam ratio colligit auctoritatem continet cum illam
aut aperte affirmat aut nullatenus negat. Videamus nunc in exemplis
quomodo verbum sit semen. Cum audiunt quibus dicitur Si volueritis et audie-
ritis me intelligunt et cogitant quod dicitur velle et audire id est obedire nequeunt
nisi velint velle aut obedire est recte velle. Recte vero velle nemo potest nisi
habeat rectitudinem voluntatis quam nullus habet homo nisi per gratiam. Verum
rectitudo ad volendum nulli datur nisi intelligenti velle et quod velle debet.
Videmus itaque quod dictum est Si volueritis et audieritis me semen esse nequaquam
posse ad aliquem fructum germinans sine adiectione rectitudinis nec ipsam recti-
tudinem dari nisi seminibus. Similiter cum dicit deus Convertimini ad me semen
est sine germine quamdiu hominis voluntate non convertit deus ad volendum con-
versionem quam cogitat. Cum audit convertimini sine quo semine nullus potest
velle converti. Sic etiam conversis convertimini aut ut magis convertantur aut
ut sciant quod conversi sunt. Qui vero dicunt converte nos dicunt iam aliquatenus
conversi sunt qui iam voluntatem habent cum volunt converti sed orant pro hoc quia
accipiunt ut augeatur eorum conversio sicut illi qui credentes dixerunt Au-
ge nobis fidem ac si dicerent et illi et isti auge in nobis quod dedisti perfice quod
incepisti. De his ostendi in singulis quoque intelligendum est. Sicut igitur
terra non germinat naturaliter ea que maxime necessaria sunt saluti cor-
poris nostri sine seminibus et licet deus non det incrementum omni semini non tamen
cessant agricole nostri seminare in spe messis aliquatenus ita terra cordis huma-
ni non profert fructum fidei atque iustitie sine seminibus congruis et quamvis
deus non faciat cuncta huius seminis germinare tamen precepit agricolis suis
ipse instantissime verbum suum seminare. Ostendimus ut puto quomodo non sit

super vocatum homines ad fidem Christi et ad ea que fides hec exigit invitare quamvis
non omnes hac invitatione suscipiant. Dixi etiam posse quare arguantur illi
qui verbum dei non susceperunt cum hoc facere nequeant nisi gratia eorum voluntates di-
rigente. Dicat ei dominus respondens spiritus sanctus. Ille arguet mundum de peccato quia non crediderunt
in me. Ad quod licet sit forsitan difficile videre quomodo tamen deo dante possum tacere
non debeo. Notandum est quod impotentia que descendit ex culpa non excu-
sat impotentiam culpa manente. Unde de infantibus in quibus exigit deus
a natura humana iustitiam quam accepit in primis parentibus cum potestate servandi
illam in omnem prolem suam non excusat eam impotentia habendi iustitiam
quam propter culpam in hanc contraxit impotentiam. Hec tamen quamquam quia non habet quod
ipse resumere nequit est illi huiusmodi impotentia in quam ideo cecidit quia
sponte deseruit quod servare potuit. Cum ergo peccando deseruit
iustitiam ad peccatum illi imputatur impotentia quam ipsa peccando sibi fecit non
solum impotentia iustitia habendi sed et impotentia illam intelligendi sic
in non baptizatis imputatur ad peccatum quod pariter descendit a peccato.
Possumus etiam rationabiliter asserere quia quod a prima conditione humane
dignitatis ac fortitudine ac pulchritudine minorata est et corrupta illi ad
culpam imputatur. Per hoc quidem minoravit quantum in ipsa fuit hono-
rem et laudem dei. Quippe secundum dignitatem operis laudatur et predicatur
sapientia artificis. Quanto igitur natura humana preciosum opus dei unde ipse glorifi-
candus erat in se minoravit atque fedavit tanto sua culpa deum exhonoravit
et illi ad eum statuit peccatum ut non nisi morte dei deleatur. Siquidem ipsos
motus sive appetitus quibus propter peccatum ade sicut bruta animalia subiacemus
quos apostolus vocat carnem et concupiscentiam quam in vicium se tollerare manifestat
cum dicat quod odi illud facio id est nolens concupisco satis ondit sacra aucto-
ritas imputari ad peccatum. Quippe cum de solo motu ire si opere vel voce dicat
dominus qui irascitur fratri suo reus erit iudicio aperte monet culpa esse non
levem quam tam gravis scilicet mortis sequitur dampnatio at si dicat Cum
sciat quod homo non debet facere quod facit si non peccasset auferri debet ex homini-
bus. Et cum paulus de illis qui carnem id est concupiscencias sentiunt nolentes
ait nichil dampnationis est hiis qui sunt in Christo Ihesu qui non secundum carnem am-
bulant hoc est non voluntati consentiunt sine dubio significat eos qui non
sunt in Christo sequi dampnationem quotiens sentiunt carnem etiam si non secundum
illam ambulant qui sic factus est homo ut eam sentire sicut dictum
dixi non deberet. Si quis igitur quod dixi diligenter considerat nullatenus
eos qui propter culpam suam verbum dei nequeunt suscipere recte arguendos dubitat

Quibus aut datur gracia fidei xane sicut illis i bapmo dimittitur origina
lis iniusticia cu qua nascuntur ita omis culpa ipotencie z tocius corrupcois
qua pp peccatum pmi parentis icurrerunt z pquia ihorritur deus ignos
citur. De nulla namqz culpa que ante bapmu i illis erat pt bapmu
arguuntur quamuis ipa corrupcio z appetitus que sut pena pcti no statim
i bapmo deleantur nec ullum illis iputatur delictu pt bapmu nisi qd sua
uolutate fecerit. Vn apparet quia corrupcio z mala que sunt pena pcti
z pt bapmu remanent no sunt ipse pcta. Sola naqz iniusticia e ipse pctm
z illa que sequitur iniusticia pp causam sua iudicantur pcta donec ipa re
mittantur. Nam si pcta eent i bapmo delentur i quo omia pcta sagwie
xpi lauantur. Item si pprie pcta dicentur eent i brutis aialibus pcta ad
quoru similitudine illa pp pcta nra susticet natura. Est z aliud quod valde
timedum e qd i primo pcto huane nature cognosci pt. Qui eni homo
e spus uadens z no rediens pt quia sponte cadit ut devolutatis pctis
tantu nuc loquar nullomo resurgere pt nisi gra releuetur. Sz mito suo de
pcto i pctm usqz i abissum pctorum sine fundo .i. i pfunditz sine estimacoe de
ingatur nisi uia retineatur ita ut eciam bonu illi uertatur i odiu z fit ei i
mortem. Vn dicit dns aplis. Si mundus uos odit scitote quia me prior
uobis odio habuit. Et aplus Bonus odor sumus deo aliis odor mortis
i mortem aliis aut odor uite i uitam pp quod dicit de deo quia cui uult
misertur z quem uult indurat. Vn quoru misertur no omi equalit mise
tur neqz quos oms equalit indurat. Cur aut i hac uita pseuerat i nbs
pcti pena deleto pcto alia qo e. De qua licet nuc tractare no possimus bre
uiter tamen dico quia si icorruptione stati i bapmo vl merito mutarent
fideles pirent mitu ut homies nisi illi qui pmi sine exemplo crederent
nullo mito saluarentur. Itē ipe deficiet fides z spes sine quibus nullus
ho i tellectu regnu dei mereri pt. Fides naqz z spes sut earu reru que no
videntur. Cu eni uiderent homies eos qui ad xpm conuertentur statim
transire ad icorruptibilitate nullus eet qui saltem uelle posset se sub
trahere a tanta beatitudine qua uideret. Vt ergo gloriosius p fidei atqz
spei mitu beatitudine qua desideramus adipiscamur manemus qm
diu i hac uita sumus i hac qmiam no imputatur ad pctm quamuis euenit
pp pctm. Deniqz no pmittitur nobis p bapmu z fidem xanam beatitudo
quam hebat adam in padiso ante peccatu sz quam habiturus erat
qn completus eet nus homi qui assumendi erant ad pficienda sup
nam ciuitate que de angelis z hominibus e complenda vbi no gene

transibunt homines sicut facerent in paradiso. Si ergo contingit ad perfectum mox tran
sirent ad illam tunc incorruptibilitatem non essent homines de quibus colligi
posset numerus ille qui ad beatitudinem qua inciderunt nullus posset non sum
mare. Hoc puto esse quod dicit apostolus de illis qui per fidem operati sunt
iustitiam. Et hii omnes inquit testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem
deo pro nobis melius aliquid providente ne sine nobis consumarentur.
Si enim queritur quid melius nobis deus providerit ex hoc quia illi non acce
perunt repromissionem nichil convenientius posse intelligi video quam quod supra
dixi quia scilicet si illis probatis non differtur promissa iustis beatitudo preter
mitti illis qui hec non per fidem sed experimentum cognoscerent propagatio et
hominum de qua nos nati sumus defuisset qui omnes ad incorruptibilitatem
quam parentem inciderunt curierunt. Magnum itaque nobis bonum providit deus
cum sanctis testimonio fidei probatis distulit acceptionem repromissionis
ut et nos propagaremur et maneret fides per quam cum illis repromissionem me
reremur et simul cum illis consummaremur. Alia quoque ratio est. Cur baptizati atque mortui
non statim fiunt incorruptibiles. Nempe si quis servum suum quem proposuerat mag
nis aliquando ditare honoribus graviter verberet pro culpa per quam nullo modo
per se queat satisfacere post hanc verberationem constituto tempore detrusurus eum
in horrendum carcerem ubi gravissimis torqueatur suppliciis et sic aliquis
potens apud dominum qui pro illo satisfaciens eum reconciliet utique plage quas
reus ante satisfactionem dum erat in culpa merito sustinuit non delentur sed
tormenta maiora in quae non dum intrusus fuerat reconciliatore preveniente
auferuntur. Honores quoque quos suo tempore accepturus erat si non peccasset
et quibus caritus erat per culpam si non reconciliaretur per perfectam satisfac
tionem sicut prius statutum fuerat sine omni immutatione traduntur. Quapropter
si ante reconciliationem exheredatus esset illis honoribus quemadmodum
exheredandus erat pro culpa irrecuperabiliter si non reconciliaretur non haberet
locum subveniendi ulla reconciliatio. Sed qui non potuit exheredari hore
quod non dum habebat nec habere debebat. Hanc exheredationem preveniet per reconcili
ationem evaderet. Si tamen servus ille dum iacet in egritudine vapulationis
donec ipsa transeat corde et ore domino suo fidelitatem et correctionem vovet
et solvit. Ita est inter deum et hominem. Quippe quia humana natura primum pec
cavit hac pena flagellata est numquam naturaliter prolem nisi talem qua
les videmus infantes nasci generaret ac post hanc vitam in inferno a regno
dei absque facta erat in perpetuum exularet nisi aliquis illam quod ipsa sola per
se facere non poterat reconciliaret a quo autem reconciliari queat non est nisi Christus.

In omnibus igitur istinabus naturaliter genitis cum peccato et flagellata nas-
catur. Que cum ad reconciliationem accedit flagellacio mito remanet quam
ante reconciliationem suscepit. Que autem in inferno tormenta passura erat
illis quos prius redemit remittuntur et regnum dei quod post consummacionem
paradisi civem suo tempore accepturum erat donatur si tamen in fide quam promittit
in baptismo usque in finem perseverent. Quod autem quidam experimento existimant pro-
bari nichil valere liberum arbitrium quia multi immenso conatu nituntur
ut bene vivant et quadam ut aiunt impossibilitate obstante nichil proficiunt
aut post profectum irreparabiliter deficiunt non destruit quod racionabiliter monstra-
tum est liberum scilicet arbitrium cum gracia valere. Ut autem nitentes non profici-
ant aut post profectum deficiant non impossibilitate sed aliquando gravi ali-
quando facile superabili difficultate fieri existimo. Sepissime namque
asserere solemus impossibile nobis esse quod sine difficultate perficere non valemus.
Si enim diligenter unusquisque motus voluntatis sue considerat intel-
liget se nunquam rectitudinem voluntatis acceptam perdere nisi aliud
volendo quod simul velle nequit deserere. Quod certe non facit deficiente potestate
servandi eandem rectitudinem que potestas est ipsa libertas arbitrii. Sed deficiente
voluntate servandi que per se non deficit sed alia voluntate ut dixi illam
expellente. Quoniam autem ista consideracio maxime versatur in voluntate aliquid al-
ius de voluntate quod ut puto non erit inutile dicendum existimo. Sicut habemus
in corpore membra et quinque sensus singula ad suos usus apta quibus quasi in-
strumentis utimur ut sunt manus apte ad capiendum pedes ad ambulan-
dum lingua ad loquendum visus ad videndum, ita et anima habet in se quasdam
vires quibus utitur velud instrumentis ad usus congruos. Est namque
racio in anima qua sicut suo instrumento utitur ad racionandum et voluntas
qua utitur ad volendum. Non enim est racio vel voluntas tota anima sed est unaqueque
aliquid in anima. Quoniam ergo singula instrumenta habent et hoc quod sunt et aptitudines
suas et suos usus discernamus in voluntate propter quam ista dicimus instrumentum
et aptitudines eius et usum eius. Quas aptitudines in voluntate possumus no-
minare affectiones. Affectus quoque est instrumentum volendi suis aptitudinibus.
Unde dicitur hominis anima cum vehementer vult aliquid affecta esse ad vole-
ndum illud vel affectuose velle. Voluntas utique dici videtur equivoce tripliciter. Aliud
est enim instrumentum volendi aliud affectio instrumenti aliud usus eiusdem instru-
menti. Instrumentum volendi est vis illa anime qua utimur ad volendum sicut
est racio instrumentum racionandi quo utimur cum racionamur et visus instrumentum videndi
quo utimur cum videmus. Affectio huius instrumenti est qua sic afficitur ipsum instrumentum ad

volendum aliquid etiam quando illam non cogitat ut mox cum venerit ad memoriam aut statim aut suo tempore illud affectum ad volendum salutem etiam quando illam non cogitat ut mox cum venit in memoriam statim eam velit et sic est affectum ad volendum soporem etiam quando illum non cogitat ut cum venerit in intellectum vel in suo tempore. Nunquam enim ita est affectum ut aliquando velit egritudinem aut ut velit nunquam dormire. In iusto quoque homine similiter est affectum idem instrumentum ad volendum iusticiam etiam cum dormit ut cum eam cogitat statim eam velit. Usus vero eiusdem instrumenti est quem non habemus nisi cum cogitamus rem quam volumus. Dicitur autem voluntas et instrumentum volendi et affectio eius et usus eius. Instrumentum quidem voluntatem vocamus quando dicimus nos convertere voluntatem ad diversa modo scilicet ad volendum ambulare modo ad volendum sedere modo ad volendum aliud et aliud. Hoc instrumentum semper habet homo quamvis illo semper non utatur sicut habet visum qui est instrumentum videndi etiam quando illo non utitur ut cum dormit et cum eo utitur convertit illum modo ad videndum celum modo ad videndum terram modo ad aliquid aliud. Et sicut semper habemus instrumentum ratiocinandi hoc est rationem qua non semper utimur et quam ratiocinando ad diversa convertimus. Affectio vero instrumenti volendi dicitur voluntas quando dicimus hominem semper habere voluntatem ut bene sibi sit. Vocamus namque hic voluntatem affectionem illam eiusdem instrumenti qua vult homo bene sibi esse. Eodem quoque modo sanctus homo asseritur etiam cum dormit et non hoc cogitat in mente habere voluntatem iuste vivendi. Et cum hanc voluntatem asserimus alium alio maiorem habere non aliud dicimus voluntatem quam illam affectionem ipsius instrumenti qua vult iuste vivere. Instrumentum enim non est in alio maius et in alio minus. Usus autem istius instrumenti voluntas nominatur cum dicit aliquis modo habeo voluntatem legendi id est modo volo legere aut modo habeo voluntatem scribendi id est modo volo scribere. Sicut enim videre est uti visu qui est instrumentum videndi et visus eius est visio vel visus quando visus significat idem quod visio. Sic significat visus etiam ipsum instrumentum ita velle est uti voluntate que est instrumentum volendi et usus eius est voluntas que non est nisi quando cogitamus quod volumus. Voluntas igitur que est instrumentum una sola est id est instrumentum volendi unum solum est in homine sicut una sola ratio id est unum solum instrumentum ratiocinandi. Voluntas vero qua instrumentum illud afficitur duplex est. Nam sicut visus plures habet aptitudines scilicet ad videndum lucem et per lucem ad videndum figuras et ad videndum colores ita instrumentum volendi duas habet aptitudines quas voco affectiones quarum una est altera ad volendum commoditatem altera ad volendum rectitudinem. Nempe nichil vult voluntas que est instrumentum nisi aut commoditatem aut rectitudinem. Quicquid enim aliud vult aut propter commoditatem aut propter rectitudinem vult et ad has etiam si fallitur putat se referre quod vult. Per

affectionem quidem que est ad volendum comoditatem semper vult homo beatitudinem et beatus
esse. Per illam vero que est ad volendum rectitudinem vult rectitudinem et rectus id est iustus esse.
Propter comoditatem autem vult aliquid ut cum vult arare vel laborare ut habeat
unde tueatur vitam et salutem que iudicat esse comoda. Propter rectitudinem vero
ut cum vult laborare discere ut sciat recte id est iuste vivere. Voluntas vero que
est usus predicti instrumenti non est nisi cum cogitat aliquis quod vult ut dictum est.
Huius voluntatis multiplex est divisio de qua non modo sed forsitan alias
dicemus. Velle autem equivocum est sicut videre. Quemadmodum namque dicitur videre
qui utitur visu et qui non utitur sed habet aptitudinem videndi ita asseritur velle
et qui utitur instrumento volendi cogitando quod vult et qui non utitur quia
affectionem habet et aptitudinem habet volendi. Per hoc etiam cognosci potest aliam esse
voluntatem instrumentum volendi aliam eius affectionem aliam eiusdem instru-
menti [usum]. Quia si dicitur iustus homo etiam cum dormit et nichil cogitat habere voluntatem
iuste vivendi et iniustus homo negatur habere cum dormit voluntatem iuste
vivendi eadem voluntas negatur de iniusto que asseritur de iusto. Palam
autem est quia cum dicimus non esse in iniusto dormiente voluntatem iuste vivendi
non negatur ideo voluntas esse quam dixi instrumentum quam semper habet omnis
homo dormiens et vigilans. Quia propter quam non alia voluntas pronunciatur
hoc modo in bono esse homine quam illa que removetur a malo non sequitur in
bono esse voluntas que est instrumentum sed illa qua afficitur instrumentum. Quod autem in
dormiente nisi sopniet non sit voluntas que est usus dubium non est. Quare
cum dicitur in dormiente iusto voluntas iuste vivendi non ibi intelligitur
voluntas usus. Non est igitur voluntas affectio voluntas instrumentum aut
voluntas usus. Voluntatem quoque instrumentum non esse voluntatem usum nul-
lus ignorat. Qui dico me non habere voluntatem scribendi nemo intelligit
me non habere instrumentum volendi. Alia ergo est voluntas instrumentum alia voluntas
affectio alia voluntas usus. Voluntas quidem instrumentum movet omnia
alia instrumenta quibus sponte utimur et que sunt in nobis ut manus lin-
gua visus et que sunt extra nos ut stilus et securis et facit omnes voluntarios
motus. Ipsa vero se suis affectionibus movet. Unde dici potest instrumentum se
ipsum movens. Dico voluntatem instrumentum omnes voluntarios motus
facere sed si diligeter consideramus ille verius dicitur facere illud quod facit na-
tura aut voluntas quod facit natura et instrumentum volendi cum affectionibus
suis sine quibus idem instrumentum nichil facit. Ex his duabus affectionibus
quas etiam voluntates dicimus descendit omne meritum hominis sive bonum sive
malum. Que due voluntates etiam in hoc differunt quod illa que est ad volendum

comodu iseparabilis e illa uo que e aduolendu rtitudine sepabilis fuit
ut supra dixi i principio i angelis et i primis nris parentibus et e adhuc
ihac uita pmanentibz. In hoc quoqz differut quia illa que e aduolendu co
modu non e hc quod ipa uult illa uo que e uolendu rectitudine rti
tudo e. Nullus quippe uult rtitudine nisi rectitudine hns neqz potest
aliquis rectitudine uelle nisi rtitudine. Pala aut e eius uoluntatis
que e instrm istam de rectitudine hac pnutiamus tu iustitia desigtur rti-
tudo uolutatis pp se seruata. hc e etiam uitas illa uolutatis pp hc suata
Hc e etiam uitas illa uolutatis iqua arguitur adno diaus no stetisse qd
dixi i tractatu de uitate. Nunc considerandu e quo ex hijs duabus vo
luntatib9 quas uoco aptitudines siue affcones pcedunt sicut dixi mi
ta hominu siue ad salute siue ad dapnatione. Rectitudo quide quatu
ipa e nullius mali causa e et omis boni uiti mater e. hec eni fauet
spiritu concupiscenti aduersus carne et condelectatur legi dei sedm interiorem
hominem. i. sm eunde spm. Si aut ex illa mali aliquad sequi uidet
no e ex ipa sz ex alio. Prectitudine quippe apli erant bonus odor deo Sz
quod quibusdz erant odor mortis i morte no procedebat ex aplorum iustitia
sz ex malignoru nequicia. Illa uo uoluntas que e aduolendu como
du no semp mala sz qn consentit carni concupiscenti aduersus spiritui.
Sz ut hc planius itelligatur. Inuestigandu e unde tam uiciosa et
tam pna sit ad mala ista uolutas. Non eni credendu e deum il
lam fecisse i pmis nris parentibus. Cu eni ptuli natura propter pctm
icurrisse corruptom et appetitus ad silitudine brutor animaliu no
dixi quo talis uolutas orta sit i hoie. aliud namqz sut appetitus vi
ciosi alia uiciosa uolutas appetitibus consentiens. De tali ergo uolutate
querendu puto unde homi acciderit sed si pma ronalis nature condi
cione considerenus facile nob huius talis uoluntatis causa patebit.
Intentio namqz dei fuit ut iustam faceret atqz btam naturam ronalez
ad fruendu. Sz neqz iusta neqz bta ee potuit sine uolutate iustitie
et beatitudis. uolutas quide iustitie e ipa iustitia uolutas uo btitu
dinis no e btitudo quia no omis hit beatitudine qui habet eius
uolutatem. In btitudine aut sedm omi spm e sufficientia compete
tiu comodoru sine omi idigencia siue angelica intelliga btitudo
siue illa qua habebat adam iparadiso quauis eni maior sit btitu
do angeloru qua illa que erat hominis i padiso No tn ideo negari
pt adam btitudine habuisse. Sicut namqz calor magnus e sine

omi frigore ⁊ tame pt alius maior ee calor et quemadmodu frigus e absq omni
calore magnu ⁊ tn maius pt ee frigus. Ita nichil phibet adam btm fuisse i
paradiso sine omi idigencia licz maior eet angelica btitudo. Non eni si aliquid
minus alio hre no semp est idigere sz aliqua re cu eam hri optat care q
no erat i adam e idigere ubi uero e idigencia ibi e ⁊ miseria non aut fecit
deus sine precedente culpa rationale creaturam miseram. qua ad itelligendu ⁊
amandu se creauit. fecit igit deus hominem btm sine omi idigencia. Sic
ergo accepit ronalis natura ⁊ uolutatem btitudinis ⁊ uolutatem ⁊ bti
tudine iusticie| iusticie. i. rectitudine que e ipa iusticia ⁊ liberu arbitriu
sine quo iusticia seruare no valuit. Sic aut deus ordinauit has duas
volutates siue affectiones ut volutas que e i strm uteret ea que est iusticia
ad ipsum ⁊ regimen docente spu qui ⁊ mens ⁊ ro dr ⁊ altera vteretur ad
obediendu sine omi icomoditate. Btitudine quide dedit homi ut de
angelis taceam ad comodu eius. Iusticia uo ad honore suu. Sz iusticia
ita ut illam posset deserere qtinus cum illa no desereret sz si pseuenter seruaret
puehi mereretur ad consorciu angeloru. Qz si illaz desereret nullatenus ea
pse deinceps resumere posset. ⁊ btitudine angeloru no adipisceretur ⁊ illa
qua hebat priuaret. ⁊ in similitudine brutoru animaliu cadens cum
illis corruptioni ⁊ sepe fatis appetitibus subiaceret. uolutas tn btitu
dinis maneret ut p indigenciam bonoru que pdidisset graui miseria iuste
puniretur. Qui ergo deseruit iusticia pdidit btitudine ⁊ uolutas qua
bona ⁊ ad bonu suu accepit feruens desiderio comodoru que no uelle ne
quit quia uera comoda rationali nature conuenientia que pdidit hre no va
let| ad fla etia brutoru animaliu comoda que bestiales appetitus sug
gerunt se conuertit ⁊ ita cu ea uult iordinate rectitudine aut ne accipiat
oblatam repellit aut acceptam expellit. Cu uo ea licite uult no hc facit
aut ig mo uoluntas i statu creata bona i quantu bz ee ⁊ iusta ⁊ fortis ad
seruadum acceptam iusticia p liberu arbitriu facta e mala no i quantu
e sz i quantum iniusta facta e p absenciam sponte deserte iusticie qua sp hre
deberet. Infirma quoq mo facta e ad uolendu iusticia desertam. No
eni p liberu arbitriu ita pt eam uelle cu illam no ht quadmodu ualet
eam seruare qui ht uolutas etia comodi condita bona i quantu est ali
quid. mala. i. iniusta. facta e quia no e subiecta iusticie sine qua ni
chil uelle dz. uoluntas ergo i statu cu sponte facta sit iniusta post deser
tam iusticiam manet quantum ipa e necessitate iniusta ⁊ ancilla iniusticie
quia p se redire nequit ad iusticia sine qua nunquam libera e quia nal

libertas arbitrij sine illa ociosa e͂ i͂ ancilla etiam facta e͂ sue affectionis que ad
comodu͂ e͂ quia remota iusticia nich͂ pt uelle nisi quod illa uult Dico aut͂ ꝛ
i͂strumentum ꝛ affectione͂ eius uelle quia ꝛ i͂strm͂ e͂ uolu͂tas ꝛ affectio uolu͂
tas nec incongrue utraqꝫ uolu͂tas uelle dr͂ quia ꝛ illa uult que ꝛ affectõe
sua uult ꝛ affectio uult p͂ quia illa uult sicut uidere dicitur ꝛ ho qui uisu
uidet ꝛ uisus ipe quo uidet vn͂ no͂ absurde possumus dic͂e affectiones e͂
uolu͂tatis quam i͂strm͂ aie dixi quasi i͂strumenta eiusdꝫ i͂strumenti
ee quia illa nichil nisi istis opat͂ P͂dito igit͂ i͂strumto uolendi iusticia
am .i. rectitudinem nullomo͂ nisi p͂ gr͂am redditur pt uolu͂tas i͂strm͂
uelle iusticiam Qua ꝓp͂ nichil dꝫ uelle nisi iuste quicqͥd uult sine rec
titudine uult iniuste Appetitus u͂o quos oms aplus uocat carnem ꝛ
concupiam i͂quantum sut͂ no͂ sunt mali uel iniusti sꝫ quia sunt i͂ ronali
natura ubi non dn͂t ee dr͂ iniusti. In brutis siquide͂ animalibus
non sunt mali uł iniusti quia ibi debent ee Iam ex hijs que supra dc͂a
sunt cognosci͂ pt hominem ideo no͂ hr͂e seper iusticia qua sine i͂termissioe͂
dꝫ hr͂e quia nullomo͂ pt illam p͂ se adipisci uel recupare Palam etia͂
e͂ quia deus bona facit opa sola sua bonitate qui ipse creat uolu͂tate͂
cum libero arbitrio ꝛ dat illi iusticiam p͂ quia opatur. Mala u͂o facit
sola culpa homis quia ea no͂ faceret si homo illa facere no͂ ualet fa
at cu͂ hoc quod sut͂ qui condidit i͂ homine uolu͂tatem qua sine iusti
cia utitur ꝛ ideo sola culpa hominis mala sut͂ que opat͂. No͂ est .n. cul
pa dei qui creauit i͂ eo cum libtate arbitrij uolu͂tatem ꝛ contulit ei ius
ticiam ut nichil nisi iuste uellet Sꝫ culpa homis qui iusticiam de
seruit qu͂a seruare potuit Deus igitur hꝫ i͂ bonis quide͂ ꝙ bona sit
p͂ essenciam ꝛ quod bona sut͂ p͂ iusticiaꝫ. In malis u͂o solum ꝙ bona sit
p͂ essenciam no͂ quod mala sunt p͂ absenciam debite iusticie que no͂ e͂
aliquid Homo aut͂ hꝫ i͂ bonis ꝙ mala no͂ sunt quia cu͂ possꝫ desere͂
iusticia ꝛ mala facere no͂ deseruit sꝫ seruauit p͂ liberu͂ arbitriu͂ dn͂
te ꝛ subsequente gr͂a In malis u͂o hꝫ solu͂ quod mala sut͂ quia ea
sola ꝓpria .i. iniusta uolu͂tate facit. Puto me iam congrue posse fine͂
ponere tractatui de tribus difficilibus q͂onibus quem i͂ spe auxilij
dei incepi. In quo si quid dixi ꝙ querenti cuiꝫ sufficere debeat no͂ mi
i͂puto quia no͂ ego sꝫ gr͂a dei mecu͂. Hoc autem dico quia si quis
michi querenti de q͂onibꝫ eisdꝫ cu͂ i͂ eis mens mea rone͂ querendo fluc
tuabat ea que scripsi dixisset gras egissem quia m͂ satisfecisset
Cum ergo quod inde manifestante deo cognoui m͂ ualde placuit

intelligens quia similiter quibusdam placeret hoc scribere quod gratis accepi
gratis volui petentibus impendere et cetera

Incipit liber anselmi de incarnatione verbi

Domino et patri universe ecclesie
in terra peregrinantis summo pontifici Urbano frater Anshelmus
vita peccator habitu monachus sive iubente sive permittente
deo cantuarie metropolis vocatus episcopus debitam subiec
tionem cum humili servicio et devotis orationibus. Quoniam divina providencia
vestram elegit sanctitatem cui fidem et vitam christianam custodiendam et ec
clesiam suam regendam committeret ad nullum alium rectius refertur si quid
contra catholicam fidem oritur in ecclesia ut eius auctoritate corrigatur nec ulli
alii tutius si quid contra errorem respondatur ostenditur ut eius prudentia
examinetur. Quia ergo sicut nulli dignius possum ita nulli libencius
presentem epistolam quam vestre dirigo sapientie: Quatenus si quid in ea corrigen
dum est vestra censura castigetur et quod regula veritatis tenet vestra auctoritate robore

Cum adhuc in becci monasterio abbas essem presumpta est a quodam clerico in francia talis assercio: Si inquit ideo tres persone sunt una
tamen tres et non sunt tres res. una queque per se separatim sicut tres angeli
aut tres anime ita tamen ut voluntate et potencia omnino sint idem ergo
pater et spiritus sanctus cum filio est incarnatus. Quod cum ad me perlatum esset incipien
tem hunc errorem quandam epistolam quam postea quadam edita perficere con
tempsi credens non ea opus esse quoniam et ille contra quem fiebat in concilio
a venerabili Archiepiscopo remensi raynaldo collecto errorem suum abiu
raverat et nulla videbatur qui eum errare ignoraret. Partem tamen illam
quam feceram quidam fratres me nesciente transcripserunt atque aliis
legendam tradiderunt. Quod idcirco dico ut si in alicuius manus per illa
venerit quamquam ibi nichil falsum sit tamen tamquam imperfecta et non exquisita
relinquatur. et hoc quod ibi incepi diligencius inceptum et perfectum re
quiratur. Postquam enim in Anglia ad Episcopatum nescio qua dei disposici
one captus et retentus sum. audivi prefate novitatis auctorem in sua
perseverantem sententia dicere se non ob aliud abiurasse quod dicebat
nisi quia a populo interfici timebat. Hac igitur causa quidam fratres mei precibus
suis coegerunt ut solvere questionem qua ipse sic erat irretitus et nullo
modo se se expediri extra posse crederet nisi aut incarnatione dei patris
et spiritus sancti aut deorum multiplicatione se impediret. Quod rogo ne putet
aliquis me presumpsisse quasi fortitudinem fidei christiane mee existimem
indigere defensionis auxilio. Quippe si ego contemptibilis homuncio

tot sanctis et sapientibus ubique existentibus ad confirmandum fidei christiane firmamentum cum ipsa mea indigeat defensione aliquid scribere temptarem presumptor utique iudicari ab intuentibus videri possem. Si enim me viderent alii homines onustum paxillis et funibus rebus quibus mutantia ligari et stabiliri solent elaborare circa montem olympum ad confirmandum illum ne aliquo impulsu nutaret aut subverteretur mirum si se a risu et derisu continerent. Quanto magis cum lapis qui abscisus de monte sine manibus percussit et comminuit statuam quam vidit in sompnio nabuchodonosor iam factus mons magnus implevit universam terram si eum meis documentis fulcire et quasi nutantem stabilire nitar tot sancti et sapientes qui se eius eterna firmitate se stabilitos esse gaudent indignanter mihi imputabunt et hoc imputare non studiose gravitati sed iactantie levitati. Si quid ergo de firmitate fidei nostre in hac epistola disputatio non est ad illam confirmandum sed ad fratrum hoc exigentium petitionibus satisfaciendum. Sed si ille qui prefatam protulit sententiam deo corrigente ad veritatem redijt nullatenus putet me in hac epistola contra se loqui quoniam non est iam quod fuit. Si enim fuit aliquando tenebre nunc autem lux in domino non sunt arguende tenebre que iam non sunt sed lux approbanda que lucet. Verumtamen sive adhuc ad lucem redierit sive non quoniam sentio plures eadem questione laborare et si fides illis sufficit contra quod illis fidei videri videtur repugnare non mihi videtur superfluum repugnantiam istam dissolvere. Sed prius quam de questione disseram aliquid premittam ad compescendam presumptionem eorum qui nephanda temeritate audent disputare contra aliquid eorum que fides christiana confitetur quoniam id intellectu capere nequeunt et potius insipienti superbia iudicant nullatenus posse esse quod nequeunt intelligere quam humili sapientia fateantur esse multa posse que ipsi non valent comprehendere. Nullus quippe christianus debet disputare quomodo quod catholica ecclesia corde credit et ore confitetur non sit sed semper eandem fidem indubitanter tenendo amando et secundum illam vivendo humiliter quantum potest querere rationem quomodo sit. Si potest intelligere deo gratias agat si non potest non immittat cornua ad ventilandum sed submittat caput ad venerandum. Citius enim potest in se confidens humana sapientia impingendo cornua sibi evellere quam cum ea petram hanc evolvere.

Solent enim quidam cum ceperint quasi cornua confidentie sibi scientie producere nescientes quia si quis se existimat scire aliquid nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire antequam habeant per soliditatem fidei alas spirituales presumendo in altissimas de fide questiones assurgere. Unde fit ut dum ad illa que prius fidei scalam exigunt sicut scriptum est nisi credideritis non intelligetis preposteri per intellectum prius conantur ascendere in multimodos errores

per intellectus defectum coguntur descendere. Palam namque est quia illi non habent
fidei firmitatem qui quia quod credunt intelligere non possunt disputant contra eiusdem
fidei a sanctis patribus confirmatam veritatem velud si vespertiliones et noctue
non nisi in nocte videntes celum de meridianis solis radiis disceptent contra
aquilas ipsum solem irreverberato visu intuentes. Prius ergo fide mundandum est
cor sicut dicitur de deo fide mundans corda eorum et prius per preceptorum domini custo
diam illuminandi sunt oculi quia preceptum domini lucidum illuminans oculos et
prius per humilem obedientiam testimoniorum dei debemus fieri parvuli ut discamus
sapientiam quam dat testimonium domini fidele sapientiam prestans parvulis. Unde dominus
Confiteor tibi pater domine celi et terre quia abscondisti hec a sapientibus et pru
dentibus et revelasti ea parvulis. Prius inquam ea que carnis sunt post
ponentes secundum spiritum vivamus quam profunda fidei diiudicando dis
cutiamus. Nam qui secundum carnem vivit carnalis sive animalis est de quo
dicitur animalis homo non percipit ea que sunt spiritus dei. Qui vero spiritu facta carnis
mortificat spiritualis efficitur de quo legitur quia spiritualis iudicat omnia et
ipse a nemine iudicatur. Verum enim est quia quanto opulentius nutrimur in sacra
scriptura ex hiis que per obedientiam pascunt tanto subtilius provehimur ad ea
que per intellectum saciant. Frustra quippe conatur dicere super omnes docentes
me intellexi qui presumere non audet quia testimonia tua meditatio mea est.
Et mendaciter pronunciat super senes intellexi cui non est familiare quod sequi
tur quia mandata tua quesivi. Nimirum hoc ipsum quod dico qui non crediderit
non intelliget. nam qui non crediderit non experietur et qui expertus non fuerit
non cognoscet. Quantum enim rei auditum superat experientia tantum vincit
audientis cognitionem experientis scientia. et non solum ad intelligendum altio
ra prohibetur mens ascendere sine fide et mandatorum dei obediencia sed etiam ali
quando datus intellectus subtrahitur et fides ipsa subvertitur neglecta bona conscientia
ait enim de quibusdam apostolus. Cum cognovissent deum non sicut deum glorifi
caverunt aut gratias egerunt sed evanuerunt in cogitationibus suis et ob
scuratum est insipiens cor eorum et cum preciperet thimoteo militare bonam
miliciam ait. habens fidem et bonam conscientiam quam quidam repellentes
circa fidem naufragaverunt. Nemo ergo se temere immergat in condensa di
vinarum questionum nisi prius in soliditate fidei conquisita morum et sapientie gravitate
ne per multiplicia sophismatum diverticula incauta levitate discurrens a
liqua illaqueetur falsitate. Cumque omnes ut cautissime ad sacre pagi
ne questiones accedant sint commonendi illi utique nostri temporis dialetici immo
dialetici heretici qui non nisi flatum vocis putant universales esse sub

substancias et qui colorem non aliud queunt intelligere quam corpus nec sapientiam hominis aliud quam animam prorsus a spiritualium questionum disputacione sunt exsufflandi. In eorum quippe animabus racio que et princeps et iudex debet omnium esse que sunt in homine sic est in ymaginacionibus corporalibus obvoluta ut ex eis se non possit evolvere nec ab ipsis ea que ipsa sola et pura contemplari debet valeat discernere. Qui enim nondum intelligit quomodo plures homines in specie sint unus homo qualiter in illa secretissima et altissima natura comprehendet quomodo plures persone quarum singula queque perfectus est deus sint unus deus. Et cuius mens obscura est ad diiudicandum inter equum suum et colorem eius qualiter discernet inter unum deum et plures relaciones eius. Denique qui non potest intelligere aliud esse hominem nisi individuum nullatenus intelliget hominem nisi humanam personam. Omnis enim individuus homo est persona. Quomodo ergo iste intelliget hominem assumptum esse a verbo non personam id est naturam aliam non aliam personam assumptam esse. Hoc dixi ne quis antequam sit ydoneus altissimas de fide questiones presumat discutere aut si presumpserit nulla difficultas aut impossibilitas intelligendi valeat illum a veritate cui per fidem adhesit excutere. Iam veniendum est ad id propter quod

Dicit sicut audio ille qui tres personas incepimus dicit asserere vel vult tres angelos aut tres animas. Pagani defendunt legem suam iudei defendunt legem suam ergo et nos christiani debemus defendere fidem nostram. Audiamus quomodo iste christianus defendat fidem suam. Si inquit tres persone sunt tantum una res et non sunt tres res unaqueque per se separatim sicut tres angeli aut tres anime ita tamen ut voluntate et potencia omnino sint idem ergo pater et spiritus sanctus cum filio incarnatus est. Videte quid dicat iste homo quomodo christianus iste defendat fidem suam. Certe aut vult confiteri tres deos aut non intelligit quod dicit. Sed si tres deos confitetur christianus non est. Si autem affirmat quod non intelligit non illi credendum est. Huic homini non est respondendum auctoritate sacre scripture quia aut ei non credit aut eam perverso sensu interpretatur. Quid enim apercius dicit scriptura sacra quam quia deus unus et solus est. Racione igitur qua se defendere nititur eius error demonstrandus est. Ut autem facilius et brevius hoc faciam loquar tantum de patre et filio quoniam hee due persone suis propriis nominibus alie ab invicem aperte designantur. Nam nomen spiritus sancti non est alienum a patre et filio quia uterque est et spiritus et sanctus. Quod autem in patre et filio de unitate sive vel pluralitate personarum invenerimus hoc in tribus absque dubio cognoscemus. Dicat ergo si due persone pater et filius non sunt due res. Queramus primum quid velit hic dicere duas res. Nam unamquamque personam credimus esse hoc quod commune est ambobus et esse hoc quod proprium est sue persone. Ei patris et deus est quod commune est illi cum filio et pater est

quod eius proprium est. Simuliter persona filii et deus est quod commune est illi cum patre
et filius est quod non nisi debeat sola persona dei. In hiis duabus igitur personis
unum est commune id est deus et duo propria que sunt pater et filius. Quecumque enim illis
sunt communia ut omnipotens eternus in hoc solo communi intelliguntur. Et que
singulis sunt propria ut patri genitor vel gignens et filio verbum vel
genitus hiis duobus nominibus patris scilicet et filii significantur. Cum igitur dicit
has duas personas esse duas res quero quid dicat esse ibi duas res an
id quod commune est illis an ea que propria est singula singulis. Sed si duas
res esse dicit duo propria id est patrem et filium ut tamen id quod commune est non sint plures
res sed una sola res superflue hoc dicit quia nemo christianus confitetur patrem et fi
lium et secundum hec duo propria unam rem esse sed duas. Solemus enim usu dicere
rem quicquid aliquo modo dicimus esse aliquid. Qui autem dicit deum esse patrem
et filium ad hoc dicit deum quia omnes sciunt idem patrem non esse filium non esse patrem
quamvis in uno homine pater sit filius et filius sit pater sed idem homo est pater et filius.
Ideo sit quia idem dicitur opposite in uno vero homine non ad unum sed ad alium
filium pater et alium patrem filius dicitur. Hoc ergo modo nichil prohibet dicere duas
personas patrem et filium esse duas res. Si tamen intelligatur cuius modi
sint res. Non enim sic sunt pater et filius due res ut in hiis duabus rebus
intelligatur eorum substantia sed eorum relationes. Quamvis ille per ea que sub
iungit aperte ostendit se non intelligere hoc modo duas personas esse duas res. Nam
cum dicit si tres persone sunt una tantum res et non tres res subiungit per se
separatim. Quippe talem videtur prenunciare separationem que prohibeat esse
simul in eodem homine patrem et filium probant namque solam putat se
liberare patrem a communione incarnationis cum filio. Nam per illam sepa
rationem qua aliud est esse patrem et aliud esse filium qui alie sunt ab invicem pater
nitas et filiatio si credit unum et solum esse deum qui est pater et filius non videt
patrem et filium posse separari qui sunt in eodem homine simul. Aut qua alia se
paratione personarum patris et filii loquitur quam illam qua secundum propria alii sunt
ab invicem pater et filius quia probant non intelligit incarnatione alienam
esse aperte. Immo si simul sunt pater et filius opinatur consequi patrem esse per tria
personam incarnationis esse cum filio aut si illam dicit frustra laborat sic
eam dicere quia christiana fides hoc modo intelligit patrem et filium esse duas res. Sed
cum ait sicut sunt tres angeli aut tres anime aperte monstrat se non dicere pluraliter esse
vel separatione illa loqui que in illis est personis secundum propria nempe de nulla vna
et eadem natura duo angeli dicuntur aut due anime nec unum ad unum de duo
bus angelis dicitur aut de duabus animabus sicut patrem aut filium dicimus

de deo vno quo 7 vnu nuo dei de patre 7 filio. Credimus eni 7 dicimus quia deus
pater et deus e filius 7 coniusim pater e deus 7 filius e deus 7 tn nec credi
mus nec dicimus plures ee deos s3 ita vnu deu ee nuo sicut natura q̄
uis pater 7 filius non sint vnus s3 duo angelu eni 7 aiam scdm
subam dicimus non scdm offciu. Nam licet angeli nome ab officio
suptum sit quia angelus nuncius dr tamen sicut anima pprie sube
accipitur ita 7 angelus quod ipe intelligere se innuit tn pariter dicit
Sicut sut tres angeli aut tres aie. Tale itaqz sigt pluralitate 7
sepationem qualem hnt plures angeli aut aie tone quale plures
hnt sube. Et adhuc apte innuere videtur cu subdit ita tn ut volutate
7 ptate omnino sint idem. Sic eni intelligit volutatem 7 ptatem i
illis pluribus rebus queadmodu i pluribus angelis, ul aiabus
Et itelligi non pt si ille plures res putantur scdm pprietates q̄z ee
non sm hc q̄ coiter dr. Nullatenus namqz patris 7 filij s̄
ppas pprietates. i. scdm paternitate aut filiatione ulla volutas aut po
tentia e s3 scdm deitatem subam que cois illis e. Quare si dicit tres
psonas ee tres res scdm ipa pp̄ria palam e quia supflue hc dicat cu 7
iconvenienter cum addit sicut E t si dicit eas de
sunt tres angeli aut tres anime psonas duas res ee scdm id
q̄ coe illis e. i. scdm q̄ singula queqz 7 ples simul vnus psons
deus e. Primu quero an sit xpianus. Rndebit ut estimo se hic ee ergo
credit vnu ee deu 7 ipm ee tres psonas. i. patrem 7 filiu 7 spm scm 7
filij solam psonam icarnatam alijs tn duabus cooperantibus. Qui
aut ita credit affirmat eu non ee xpianu qui ad uult assere contra
ad horu. Si ergo iste ita credit negat eu ee xianu qui contra h dispu
tat. Utru aut hanc fidem subuertere ipe nitatur videamus cu igit dr
ut de duabus psonis dicam sicut itepn quod de tribus itelligatur
Eu ingua dicit Si due psone sut vna res 7 no due sicut sunt duo
angeli aut due aie consequi patre quoqz ee icarnatu s3 filius e i
carnatus puto quia sic triangulatur secu. Si vna 7 eade nuo res deus
e 7 ipa eadem e pr. 7 e filius cu sit filius icarnatus quo no 7 pr e
icarnatus. De vna quippe 7 eade re non e vera simul affirmatio 7
eius negatio s3 de alia re affirmare ad 7 de alia ide ipm negare si
mul nichil prohibent. Non eni idem petrus e aplus 7 non e aplus
Sz 7 si alio nomine ide ipe affirmetur aplus 7 alio negetur ut pe
trus e aplus 7 simo non e aplus non e utraqz vera enunciatio s3 vna

barum falsa. Petrum aut ee aplm et Stephanu no ee aplm qui alius e petrus
et alius stepha9 possibile e veru ee. Si ergo eade vno et no alia res e pr qua
filius non e veru affirmari debet ad de filio et negari de pre aut affirmari de
patre et de filio negari. Quicqd ig e pater e et filius et qd dr de filio non dz ne
gari de pre. Est aut filius icarnatus. Est g pr quoqz icarnatus. Sed
h ratiocinatio si rata e vera e heresis sabellij. Si eni quicquid dr de vna
psona dr de altera id circo qui vna res sut due psone g sicut de filio dr
filius et vbu et genitus ita h dicentur de pre. Et quemadmodum pater est
et pr genitor et ingenitus sic ista de filio dicenda sut. At si ita e no e
alius pater qua filius nc filius e alius a pre. Quare no sut due s
vna psona. Ideo namqz dur due psone quia alij creduntur abinvicem
pr et filius si tn deus erit pr et filius. Nam pr est seper alicuius pr
et filius alicu9 filius nec vnqua pater sumit ipius pr e aut filius
sumet ipius filius s alius e pr et alius cuius e pr et similr alius e
filius et alius cui9 e filius. Quare si ideo no e alius pater et alius
cuius pr e nec filius alius e et alius cuius e filius falso dr deus pr
aut filius. Si eni non e ideo alius a pre cu9 pr sit non pt ee pater.
Et similr si no e ideo alius a filio cu9 filius sit no valet esse filius.
Qua ppr non erit vnde due ille psone dicantur ideo que io dur quia
deus e pr et deus e filius et pp alius e pr et alius e filius. Videtis ig
quo destruatur fides nra scdm sensu eius qui putat consequi pa
trem ee cum filio icarnatum si vna et no plures sut res ideo psone
plures. Si eni vera e h eius osequentia non solu h qd de pre et filio di
xi s i omnibus tribus psonis tanta no sequetur confusio ut quicquid de
singulis ppe dr de omnib9 oiter dicendu sit. Qua obre non erit
vn pater et filius et spus scus a pre et filio pcedes sint alij abinvice
sicut ondi in pre et filio. Quare nec ulla erit ibi relatio que nulla
tenus ibi e nisi scdm hc scdm qd alij sut abinvice ergo nec plures erit
psone. Posito namqz rem vnam esse tres ps aut illud no sequetur
qd dicit aut omnia illa simul que dixi consequentur. Similis namqz
e i omnibus iis osequentie. Cur ergo pgit ad icarnacione quasi ipa
sola faciat oionem et non potius dicat si tres psone sut vna res no st
tres psone. Na no minus an icarnacione qua pt facere oionem hanc

Si aut hc omnino vult asserere tres s ps s potest
qd vnaqz deus e no ee vna rem s tres res vna quaqua pse sicut
sunt tres angli aperissimu e qz tres deos ostituit. Sz forsita ipe no dt s st

Tres angeli aut tres anime. Sed ille qui in eius honorem mandavit hac ex suo posuit
similitudinem, sed solummodo tres personas affirmat esse tres res sine additamento ali-
cuius similitudinis. Cum ergo fallitur aut fallit sub nomine rei aut idipsum significet
sub nomine dei. Nempe aut deum rem esse illa negabit in qua tres persone ymo qui
tres fatentur esse personas, aut si hoc non negat ostendat ut sicut asserit personas esse
non unam sed tres esse res itaque affirmet easdem personas non unum sed tres deos esse. Que
quam impia sint iudicent christiani. Sed dicet non cogit quod dico tres res
fateri tres deos quia tres ille res simul sunt unus deus. Et nos dicimus.
Ergo singula que res de tribus illis, id est singula queque persona non est deus sed
ex tribus rebus constat deus. Pater igitur non est deus, filius non est deus, spiritus sanctus
non est deus, quia nec de singulis nec de duobus sed solum de tribus simul no-
minatis simul dicendus est deus quod simile est ipsum. Nam si ita est non est deus
simplex natura sed partibus composita. Sed si simpliciter hic intellectu et non
multiplicitate fantasmatum obstructo intelligit simplicia pariter compositis
quantum ad simplicitatem attinet et compositionem, qui omne compositum necesse est aut
actu aut intellectu posse disiungi quod de simplicibus intelligi nequit. Cum
enim partes cogitari non possunt id in partes dissolvere nullus intellectus potest.
Si ergo deus tribus ex rebus compositus est aut nulla natura simplex
est aut aliqua natura est alia que aliquo prestantior est natura dei. Que utra-
que quam falsa sint non est obscurum. Et si iste de illis dyaleticis modernis
est qui nichil esse credunt nisi quod ymaginationibus comprehendere possunt
nec putant aliquid esse in quo partes nulle sunt, vel non negabit se intelligere
quia si esset aliquid quod nec actu nec intellectu dissolvi posset maius esset
quam quod vel intellectu est dissolubile. Itaque si omne compositum saltem cogi-
tatione dissolvi potest cum dicat deum esse compositum hoc quo maius se posse
se intelligere. Transit igitur eius intellectus ul-
tra deum quod nullius fateri potest intellectus.

Sed videamus quid addat qui ad repel-
lendam inconvenientiam que videtur nasci si tres ille persone sunt tres res. Sic
enim inquit ut una trium earum rerum sit voluntas et potestas. Sed querendum est an ille
tres res secundum hoc quod separatim habent intelligunt an secundum communem volun-
tatem et potestatem an neque secundum illud solum quod separatim habent neque secundum hoc
quod illis commune est sed secundum utrumque simul sint divine nature. Quippe si secundum
illud quod sunt separatim habent divinitatem erunt tres dii et idem intelligi po-
terunt sine voluntate et potestate. Semper enim propria discrete intelliguntur a commu-
nibus et communia a discretis. Sed divina natura sine voluntate aut potestate
nullatenus valet intelligi. Et si secundum unam et communem voluntatem et potestatem

sunt et singulae et binae et tres simul. Et quid ibi faciunt illae tres res discordes quae
nec nisi per aliud voluntate concordare possunt. Divinitatis nec ad perfecti-
onem nec ad auxilium aliquod ut deus sit valent. Nam si sua sufficit volun-
tas et potestas ad perfectionem dei, quae sunt illae tres res quibus indiget deus, aut
ad quid illis eget? Credimus enim deum nullo indigere. Sufficiant igitur cogitanti
illae tres res in dicto. At si nec solae tres illae res nec sola voluntas et potestas
sed haec omnia constituunt simul deum, iterum dico quia compositus est et ea quae non
sunt ipse deus aut dii faciunt deum. Aut si dicat quia illae tres res tantum no-
men habent dei propter potestatem et voluntatem, sicut homo dicitur rex propter regiam pota-
tem, non est deus nomen substantiae sed accidentaliter dicitur. Ille nescio quae tres res
tres dii, sicut tres homines eandem habentes regiam potestatem tres reges
dicuntur. Tres enim homines unus rex esse nequeunt. Et quam nefandum sit
non est opus dicere. Codex magnus implendus est quia si voluero scribere
absurditates et impietates quae sequuntur si verum est una dei persona incar-
nata reliquas duas consequi esse incarnatas, quia tres illae personae sunt
una res, scilicet id quod communiter de tribus dicimus, aut si sunt tres res separa-
tae quemadmodum ille putat, contra quod ista dixi, cum solus filius est incar-
natus. Palam ergo est quia non debebat esse promptus ad disputandum
de rebus profundis et maxime de illis in quibus non erratur sine periculo.

Sed forsitan dicat iste mihi: sicut putas ista pariter ex necessitate consequi
quae dicis, si consequitur quod puto, ita mihi ratio mea videtur conuincere.
Ergo ostende non consequi quod dico, et fatebor ego tecum nullum inconveniens
sequi si solus filius est incarnatus aut si tres personae sunt una res.
Et si absque ostensione dicas, non solvis sed magis ligas quaestionem, cum tu ti-
bi ipse meum probas in nulla inde nasci inconvenientia. Quae si negandum sit
ambo debemus pariter concludere tres personas non esse unam rem si solus
filius est incarnatus, aut si sunt una res omnes pariter esse incarnatas. Os-
tendendum ergo est in quo iste fallit, et quomodo incarnatione solius filii non se-
quitur tres personas esse tres res separatas, aut si una sunt res tres personae omnes
eas incarnatas esse, cum utique deus una et sola et individua et simplex sit
natura et tres personae sanctorum patrum et maxime beati Augustini post apostolos
et evangelistas inexpugnabilibus rationibus disputatum est. Sed et
si quis legere dignabitur duo parva mea opuscula Monologion scilicet
et Proslogion, quae ad hoc maxime facta sunt ut quod fide tenemus de di-
vina natura et eius personis praeter incarnationem necessariis rationibus sine
scripturae auctoritate probari possint. Si inquam aliquis ea legere voluerit pu-

to quia tibi deb[et] inveniet quod nec improbare posit nec contempnere volet in
quibus si aliquid quod alibi aut non legi aut non memini me legisse non qui
docendo quod doctores nostri nescierunt aut corrigendo quod non bene dixerunt
sed dicendo forsitan quod tacuerunt quod tamen ab aliorum dictis non discordet sed illis
cohereat posui ad tuendum fidem nostram contra eos qui nolentes cre
dere quod non intelligunt derident credentes sive ad adiuvandum religiosum
studium eorum qui humiliter querunt intelligere · quod firmissime
credunt nequaquam ob hoc me redarguendum existimo Ne tamen hac legenti
bus expliciam laborem in vigam querendi alia scripta ut non solum fide ver
etiam evidenti cognoscant racione tres personas non esse tres deos sed unum
solum nec tamen deum secundum unam personam incarnatum existimate secundum alias personas
eundem deum incarnari aliquid hic quantum ad repellendum opinionem
huius defensoris sicut ipse putat nostre fidei sufficere credam subiungam
aperte dicat aut patrem et spiritum sanctum cum filio esse incarnatum · aut tres
illas personas esse tres res separatas · Quia nimirum separacione tantum existi
mat ut nec pater nec spiritus sanctus in filio sit. Nam si alie due persone sunt
in filio et filius in homine ille quoque sunt in homine unum putat consequi cum
tres persone simul sunt in eodem homine si sunt una res nullatenus
personam filii posse in homine ipso incarnari sine aliis duabus personis
personas tamen tres esse non negat nec filium esse incarnatum · Cum igitur supra mon
stratum est si tres persone sunt tres res separate aut tres esse deos consequi aut
alias de quibus iam dictum est absurditates nunc breviter ostendam
adiuvante uno solo deo primum quia et si sint dii tres nichil illi pro
derunt ad defendendum patrem et spiritum sanctum ab incarnacione quod fieri non
posse putat sine deorum multitudine deinde quia non sunt plures
dii sed unus solus propterea patefaciam quomodo sit unus deus tres persone
non tamen una qualibet incarnata alias consequitur ~~D~~ivine utique
incarnari necesse esse sed potius esse impossibile natura est sit semper et ubique
esse ut nichil umquam aut alicubi sit sine eius potencia alioquin nequaquam
ubique et semper est potens et quod ubique potens non est et semper · nullatenus est
deus Si etiam dicat non ipsam divinam substanciam sed potestatem eius esse
semper et ubique non tamen negabit potestatem illi esse aut accidentalem aut substancialem
Accidentalis quidem non est deo potestas quia cum omne secundum sine acci
dente aut esse aut intelligi possit deus sine potestate nec esse nec intelligi
potest Si vero deo potestas substancialis est aut pars eius essentie aut est idipsum quod to
ta eius est essencia · pars aut non est quia sicut supradictum est quod partes habet

aut actu aut intellectu est dissolubile quod omnino est extraneum a deo. Ille igitur est esse dei et
potestatis eius. Sicut itaque potestas dei est semper et ubique ita quidquid est deus et ubique
et semper est. Ergo iam praedictus vir fidei scilicet se defensor dicit esse tres deos mon-
strare nequit quomodo sunt separatim ea separatione qua putat se patrem et spiritum sanctum
ab incarnatione liberare. Non ergo illi prodest ad iuvare multitudo deorum ad
defendendum patrem et spiritum sanctum ab incarnatione quem non invenit prodesse in deorum
multiplicatione illa distinctio sine qua defensionem istam fieri nequaquam.

Quod aut vnus solus deus sit et V posse existimat

Quod non plures hinc facile probat quia aut deus non est summum bonum aut
sunt plura summa bona aut non sunt plures dii sed unus solus. Deum vero
summum bonum esse nullus negat quia quidquid aliquo minus est nullatenus
deus est et quidquid summum bonum non est minus est aliquo quia minus est
summo bono. Summum certe bonum pluralitatem sui non admittit ut plura sint
summa bona. Si enim plura summa bona sunt paria sunt. Summum vero bonum est
quod aliis praestat sic bonis ut nec parem habeat nec praestantius. Summum igitur bonum est
unum et solum est. Non igitur sunt plures dii sed unus et solus est deus sicut
summum bonum est unum et solum et sicut summa substantia vel essentia sive natura quae
eadem summum bonum nullatenus pluraliter posse dici probatur. Cum unus
9 e solus deus est tamen sunt tres personae pater scilicet et filius et spiritus sanctus non tamen
filio incarnato necesse est alias quoque personas sicut ille disputator pu-
tat incarnari sed impossibile personas etiam non negat esse plures idcirco quia
aliae sunt ab invicem. Si enim ab invicem non essent aliae plures non essent.
Sed ut brevius expleam et facilius quod volo loquar tamen sicut supra
feci de patre et filio quia per hos clarius erit quod intelligendum sit de spiritu sancto.
pater ergo et filius secundum substantiam non sunt plures nec alii ab invicem
quia non sunt duae substantiae nec alia substantia pater alia filius sed una et eadem
substantia sunt pater et filius. Secundum personam vero plures et alii ab invicem. Dicit
ergo: Si filius incarnatus est et filius non est alia sed una et eadem numero
res quae pater est ergo necesse est patrem quoque esse incarnatum. Unam enim et
eandem numero rem impossibile est simul esse et non esse in eodem homine incarnatam.
Et ego dico: si filius incarnatus est et filius non est una et eadem numero
persona quae pater est sed alia non idcirco est necesse patrem quoque esse incarnatum.
aliam enim personam esse in uno homine incarnatam et aliam simul non esse in eo-
dem homine incarnatam possibile est. Et ille: si deus filius incarnatus est et deus qui
est filius non est alius sed unus et idem numero deus qui est pater, plus tamen qua-
m diversae personae sint pater et filius videtur necesse esse patrem quoque esse incar-

natum cum filio propter vnitatem deitatis quia impossibile esse propter diuersitatem personarum non eum
esse simul incarnatum. Videte qui hoc dicit quo claudicat vtroque pede in incarnatione
filii dei. Nam qui recte suscipit eius incarnationem credit eum non assumpsisse ho
minem in vnitatem nature sed in vnitatem persone. Hic autem sompniat hominem
a filio dei magis esse assumptum in nature vnitatem quam in persone vnitatem.
Si enim hoc non opinaretur non diceret magis esse necesse patrem cum filio esse in
carnatum qui vnus est deus pater et filius quam esse impossibile illum simul non esse
incarnatum quia plures sunt persone. Vtroque igitur pede id est in vtraque parte clau
dicat in incarnatione filii dei quoniam vna natura est cum patre et alia persona. Aperte
quicumque existimat eandem incarnationem sic esse secundum nature vnitatem ut filius
non possit incarnari sine patre nec intelligit sic eam secundum vnitatem esse persone
ut pater non possit incarnari cum filio. Quippe deus non sic assumpsit homi
nem ut natura dei et hominis sit vna et eadem sed ut persona dei et hominis sit vna
eademque sit quod non nisi in vna dei persona esse potest. Diuersas enim personas vnam
eandemque personam esse cum vno eodemque homine nequit intelligi. Nam si vnus
homo cum singulis pluribus personis est vna persona necesse est plures personas que alie
sunt a se inuicem esse vnam eandemque personam quod non est possibile. Quapropter im
possibile est deo incarnato secundum vnam quamlibet C ur autem deus
personam illum secundum aliam quoque personam incarnari magis assumpserit ho
minem in vnitatem persone filii quam in vnitatem alicuius aliarum personarum
quamuis in hac epistola vtique hoc non sit propositum tamen quoniam huius rei mentio
se obtulit aliquam reddendam rationem existimo. Nempe si spiritus sanctus in
carnatus esset sicut filius est incarnatus esset filius spiritus sanctus filius ho
minis. Essent igitur duo filii in trinitate dei filius scilicet dei et filius hominis. Vn
de quedam nasceretur dubietatis confusio cum de deo filio loqueremur. Vter
que enim esset deus et filius quamuis alter dei alter hominis. Fieret quoque quedam
inequalitas diuersarum personarum secundum hoc quod filii essent que omnino equales
esse debent cum alter filius maioris parentis dignitate excelleret alter
minoris parentis humilitati subiaceret. Quanto enim maior est natura dei
quam hominis tanto dignius est esse filium dei quam esse filium hominis. Si ergo spiritus
sanctus natus esset de virgine cum filius dei haberet excellentiorem natiuitatem so
lam que est ex deo et spiritus sanctus minorem tantum que esset ex homine alia persona
esset maior et alia minor secundum dignitatem natiuitatis quod non conuenit. Quod si
pater in vnitatem sue persone hominem assumpsisset easdem faceret incommo
ditates pluralitatis filiorum in conuenientias et adhuc aliam. Nam si esset filius
virginis due persone in trinitate nomen nepotis assumerent quia et pater

nepos eēnt parenti uirginis & filius eius uirginis eēt nepos cū ipe cū
nichil hēret exauitie qui ergo q̄lz paruū inconueniens ī deo ē impossi le
non debuit alia dei psona incarnari quā filius Illo eīn incarnato nul
lum sequit inconueniens Et eīn pater dicit minor filius & spū sco se
cundū huanitatē non tamen ideo ille due psone excellent filio quia
eandem maiestatē quā maiores sunt que huanitate filij hnt & fili9
quā & ipe pest cū illis sue huanitati· Est & aliud cur magis conue
niat filio īcarnatio quam alij· Cum eīn erat incarnandus oratūs eāt
phumano gene et conuenientius satis suscipit mens huana filiū
patri quā supplicare alij aliū quāuis h supplicatio non fiat ad diui
tate s; ab huanitate ad diuinitatem Quia id circo filius dei factꝫ
quia homo p vnitatē psone filius ē dei amplius Cum hominem eāt
assūpturus uenturus erat ad pugnandū contra diabolū & ad
intercedendū sicut dixi pro hoie Cum ambo dia9 s· & ho purpina
se uolunt facere similes deo cū ppria sūt usi uolutate Et quia p
rapinam uoluerunt non nisi p falsitatem qui nō nisi iuste potue
rūt ppria eīn uolutas angeli siue hominis ē que cū uolutate dei
ē· Cum eīn uult aliquis q̄ deus uelle prohibꝫ nullū hꝫ auctorē
sue uoluntatis nisi seipm & ideo sua ppria ē Na quāuis ho uolu
tatem suā aliquando subdat uolutati alterius hominis ppria tn̄
ē si contra deū ē qui non eam subdit nisi ut ad ad q̄ uult attin
gat & id ergo seipm hꝫ auctorē cur eam alij subdat Qua p ppria
uolutas ē que nulli alij ē subdita· Solius aūt dei ē ppriaꝫ hēre
uoluntatē ideoqꝫ nulli subdita sit Cuiuqꝫ igit ppria uolūtate
utitur ad similitudinē dei rapinam nitit & deitm ppria digni
tate & singulari excellentia priuare quātū in ipo ē conuintit Si
eīn ē alia aliqua uolūtas que nulli subdita sit non erit uolūtas
dei omnibus plata nec erit sola cū nulla alia psit vlla igit triū psonā
ꝫ dei congruentius semetipm exinaniuit formā serui accipiens ad de
bellandum diablm & intercedendū p hoie qui p rapinam falsam sili
tudinem dei psupserant quā filius qui splendor lucis eterne &
vera patris ymago nō rapinā arbitratus ē ee se equale deo verū
p uera equalitate & similitudine dixit Ego & pater vnū sumus
Et qui me uidet uidet & patrem Nullus namqꝫ iustius expugnat seu
uel punit aut illi misericordius parcit uel intercedit p eo quā cui spaliꝫ
iniuria fieri pbatur nec aliquid conuenientius opponitur falsitati ad

expugnandum aut opponitur ad sanandu quia vitas In illu ei dei flam
psumetes similitudine spalius peccasse videntur qui vera dei pris
similitudo creditur. Suscepit aut homiem i vnitate psone sicut dic
tum e ut sint due nature diui De qua vnitate psone
na scilicet et huana vna psoa. De qua firmissime credim⁹ ee no
ex duabus psonis i xpo tamen dicta nu partim cauite i tuentibus vi
deri possit xpus ex duabus psonis existere no iutile m videtur abdice
Dicit eni quida. Quo dic⁹ i xpo no ee duas psonas sicut duas na
turas Na deus et ante hois assumptione psona erat nec postqua ho
miem assupsit psona desitit ee et homo assuptus psona e quia omis
ho i diuidiuus ee psona cognoscitur. Quare alia e dei que fuit an
incarnatione alia hominis assumpti. Dicit igi xpus deus et homo ita
due i illo videntur ee psone que coniunctio p hoc videtur pbare duas
ee psonas quia deus e psona et ho assuptus psona. Sz no ita e. Si
cut eni i deo vna natura e plures psone et plures psone sut natura
Ita i xpo ita e plures nature et plures nature sut vna psona.

Quemadmodum deus pater e et filius deus et spus scus deus et tn no
tres dij sz vnus e deus. Ita et i xpo deus e psona et ho e psona
nec tn due sunt psone sz vna psona. No eni alius e deus alius ho i
xpo quamuis aliud sit deus aliud ho sz idem ipe e deus qui et ho. Ver
bu eni caro factu assupsit naturam alia no alia pm. Illam tn pfertur
homo natura tm que comunis e omibus hominibus signat. Cum vo
demiratiue dic⁹ istu vel illu homiem vel pprio nomine ihm psona
designamus que cu natura collectione sz pprietatu quibus homo
itelligit comunis sit singulis distiguit. Nam cu ita designat si q
bus ho itelligit sz qui ab angelo anuntiatus e qui deus et ho filius
dei et filius virginis e. Et quidquid de illo aut scdm deu aut scdm
homiem verum e dicit. Neqz eni psonaliter filius dei designari pt
vl nomiari sine filio hominis. nec filius hois sine filio dei qz filius
hominis idem ipe e filio qui filius hominis et eadem e ubi et assumpti
hois pprietatu collacio. diuersaru vo psonaru i possile e eandem ee
pprietatum collectoz aut dei vicem eas predicari. Nam petri et pauli
non e eade pprietatu collacio et petrus non dr paulus nec paulus
petrus. Cu ergo vbu caro factu e naturam assupsit que sola hois
nomie signatur et sp e alia a natura diuina no alia assumpsit
psam qui eande ht cum assupto homie pprietatu collectoz. No eni

idem ē & assūptus a uͦbo hō idē ihūs qui ī nomīe hōis sicut dictū ē sola itellig
psona ī assūpto uero homīe uel ī nomīe ihū itelligr̄ cū natura idē cū hōis
collectio ꝓprietatū que ē eadē eidem assūpto homī & uͦbo Quia ꝑ nō uͦbū
& simpliciter hominem eadē ēē psonam cū uͦbo qua q̄l3 hoīem s3 verbis
& illis assūptum hominem id ihm̄ sicut nō credit eundē hominem
eandē ēē psonam simpliciter cū deo s3 cū illa psona que uͦbū & filius ē
ne uideamur confiteri ipm̄ hominem pm̄ eandem ēē que pater aut
spūs sc̄us. Sed qui & uͦbum ē deus & ille assūptus hō vnū ē dicē quia deus
et homo eadē psona ē s3 ī nomīe dei subaudiendū ē uͦbū & ī nomīe
hōis subintelligendus ē filius dei uirginis. Descriptis illius cui in deo
ī hac epla nichil potui uidere pter illud quod supra posui s3 puto sic
tri pirate uitate exhijs que dixi ut nulli lateat itelligenti nichil q' cā
illam dicit vim S ed si reuocatus a multitudine
ueritatis teneret deoꝝ pluralitatē abnegat ī deo psonaꝝ hoc
ideo facit quia nescit unde loquitur Illam nec deū nec psonas eius co
gitat s3 tale aliquid quales sunt plures hūane psone Et quia uid3 vnū
hominem plures psonas ēē nō posse negat hoc ipm̄ de deo Non eni ideirco
dicūtur tres psone quia sint tres sepate sicut tres hoīes s3 quia similitu
dine hūt quādā cū tribꝰ sepatis psonis Consideremus hoc ī patre & filio
& id ipm̄ intelligatur de spū sancto Ponamus igitur hominem qui
tantum pater sit & nō filius. & filiū eius qui tantū filius sit & nō pr
idē adam & abel. Dicimus itaq3 de adam patre & de abel filio quia
pater nō ē filius & filius nō ē pater qui duo hoīes & sepate psone
sunt adam & abel nec ē cuius filius sit adā aut cui pater abel Dic
itaq3 [illegible] fatemur ideo quia pr non ē filius aut
filius pater quamuis duo dij nō sint qui pr nō hēt prez aut filius fi
liū. Similr̄ spūs sc̄us non ē pater aut filius quia nō ē cuiꝰ sit pr
aut cuius filius sit Cū ergo pater & filius & spūs sc̄us tres sūt & alij
ab inuicē. nec de inuicem dici queūt sicut de pr̄e & filio ī diuersis pso
nis hoīm cernimus io dicūr tres psone nō q2 sint tres res sepate
A t si negat tria posse dici de vno & vnū de trib3 ut tria
nō dicantur de inuicem sicut ī hijs tribus psonis & vno deo
facimus qui hoc ī alijs rebus nō uidet nec ideo intelligere ualet
sufferat ad q' itellectus eius penetrare nō possint ēē in deo nec co
paret naturā que sup omīa ē libera ab omī lege loci & tpīs & compo
sitionis partiū rebus que loco aut tpē clauditur aut ptibus cōponitur

sed credat aliquid in illa esse quod intelligere nequit et acquiescat auctoritati christiane nec disputet contra illam. Videamus tamen an in rebus creatis que et loci et temporis et compositionis partium legi subiacent inveniri aliquatenus possit hoc quod negat in deo.

Ponamus fontem de quo nascatur et fluat rivus quo postea colligatur in lacum sitque nomen eius nilus. Sic itaque discrete dicimus fontem rivum lacum ut fontem non dicimus rivum aut lacum nec lacum fontem aut rivum fons tamen nilus vocatur et rivus nilus et lacus nilus et duo simul fons et rivus nilus fons et rivus et lacus nilus cum tamen non sit alius et alius nilus sed unus idemque sive cum singulis quibusque sive cum binis seu cum tribus dicitur nilus. Tres igitur sunt fons rivus lacus et unus nilus fluvius una natura una aqua et dici non potest quid tres. Nam neque tres aut nili aut fluvii aut aque aut nature sunt neque tres aut fontes aut rivi aut lacus. Unum ergo dicitur hic de tribus et tria de uno nec tamen tria de invicem. Et si obicit non de singulis quibusque ut fonte aut rivo aut lacu aut binos perfectum nilum sed partes nili cogitet totum hunc nilum ex quo incepit usque dum desinet esse in tota quasi etate sua quia nec ipse totus est simul aut loco aut tempore sed per partes nec perfectus erit donec desinat esse. Habet enim quandam in hoc cum locutione similitudinem que quamdiu quasi ex oris fonte procedit perfecta non est et cum perfecta est iam non est. Si quis ei consideret sic et diligenter intelligat cognoscet totum nilum esse fontem totum esse rivum totum esse lacum nec fontem esse rivum aut lacum nec rivum. Non enim idem ipse fons qui rivus aut lacus quamvis idipsum sit rivus et lacus quod est fons id est idem nilus idem fluvius eadem aqua eadem natura.

Tria igitur hic dicuntur de uno perfecto et unum perfectum totum de tribus nec tamen ipsa tria de invicem dicuntur quamvis hoc valde aliter et perfectius sint in illa natura simplicissima et ab omni loci vel temporis lege liberrima. Verumtamen si hoc aliquatenus videtur in re que partibus composita localis et temporalis est non est incredibile in illa summe libera natura esse perfecte. Est hoc quoque considerandum quia fons non est de rivo nec de lacu rivus non de solo est fonte non de lacu. lacus autem de fonte et de rivo et ita ut totus rivus de toto fonte totus lacus de toto fonte et de toto rivo. Sic dicimus in patre et filio et spiritu sancto. Et quia alio modo rivus est de fonte et alio lacus de fonte et rivo ut lacus non dicatur rivus sic quodam alio modo verbum est de patre et spiritus sanctus alio modo de patre et verbo ut idem spiritus sanctus non sit sicut verbum aut filius sed procedens. Adhuc volo quiddam dicere quod quamvis magnam habeat dissimilitudinem non nullam tamen habet in incarnatione verbi similitudinem quod forsitan aliquis legens contempnet dicam tamen quia ego alio dicente non omnino contempnerem. Si enim rivus per fistulam curreret

a fonte usq3 ad lacum nonne solus riuus qui a nō alius nisi solus qui a fōte
& lacus ut ita dicam ī fistulatus ē sicut solus filius ī carnatus ē licet nō
alius deus q̄ pater & filius. Sed quia ista tertia valde longe sunt a sū
ma natura sciemus ad illa ipa opitulante mente
& ea contemplem aliquatenus & breuit q̄ dica9. Deus nō ē aliud quā
ipa simplex eternitas. Eternitates aūt plures ī telligi nequeūt Nam si
plures sūt aut sūt extra se ī uicem aut sunt ī se ī uicem Sz nichil ē ex
tra eternitatē. Item si extra se ī uicem sūt ī diuersis locis sunt aut tēpibus
q̄ alienū ē ab eternitate nō itaq3 sūt plures eternitates extra se ī uicē.
Si uero ī se ī uicē plures ee dicitur Sciendū ē quia quotienscūq3 repetat
eternitas ī eternitate nō ē nisi vna & eadē q3 eternitas Dignior enī natā
que ī se repetita sēper s' conuenit ī pfecta vnitate quāq3 sui admittit plu
tate ubi ē pluralitas ibi diuersitas Ac ubi diuersitas ē ibi nō ē pfecta
concordia pfecta namq3 concordia ē que ī vnam ydēptitatem & eandē
vnitatē conuenit. Si ergo melior ē pfecta concordia quā impfecta & ī
possibile ē ī summo bono quod ē ipa eternitas ee īpfectū aliquid nō ee
possibile naturā eternitatis ee impfectū aliquid nō ē possibile naturā
pluralitatē admittē Qua pp quotienscūq3 repetat9 eternitas ī eternita
te semp vna eadē q3 & sola eternitas ē q̄d ī multis alijs similit' dr ut
omnipotentia ī omnipotentia nō ē nisi vna omnipotentia & ut vnū de
hijs que diuinā non hnt naturā ī quo similit' ē ponā punctū ē ī puncto
non ē nisi vnū punctum hz ei punctum velud mundū punctū mundi &
punctū tpis .i. pns tpus ad eternitatē non nulla silitudinem non pa
rū ad eius de eternitatis ɔtēplacione valeam vnde latius alias dis
putandū ē. Hoc tn̄ hic sufficiat quia punctū simplex id' sine partib9
ē & ī diuisibile velud eternitas & ī o punctū cū puncto sine ī teruallo nō
ē nisi vnū punctū sicut eternitas cū eternitate nō ē nisi vna eternitas
Ergo q̄ deus eternitas ē nō sūt plures dii quia nec deus ē ī deo
addit nūm deo Sp igitur vnus & idē & solus ē deus. Cū itaq3 de9
de deo nascitur ē proles ī parente & pns ī prole vnus s. deus pater & fi
lius Et cū deus pcedit de deo pr̄e & filio nec exit extra deū manet
deus ide spus sanctus ī deo de quo pcedit de deo patre & filio nec exit
extra deū manet deus .i. idē spus scūs ī deo de quo pcedit & ē vnus
deus pater & filius & spus scūs Et quī ista natiuitas & ista pcessio
sine principio sūt alioquī eternitas nata & eternitas nata & eternitas
pcedens quod fām ē hēt principiū nequaq̄ deū icepisse ee piem aut

aut filiu aut spm sanctu co- Sicut aut subā diuina eterna · C
gitare debemus et possum9 singularitatem seruat unitate sic horu re
latiuonu patris s. et filij procedentis et de quo procedit natura inseparabile plura
litate. Nam queadmodum nec e deu semp unu et eunde ee et no aliu et
aliu. Ita pater nuqua e idem filio suo aut procedens illi aquo procedit
sed has relationes s semp alius pater et alius filius alius procedens
et alius de quo procedit nec unquid dici pt i uicem Cu ergo tn de9
nascitur de deo uel deus procedit de deo nec subā pt amittere sigulai- te
nec relatio pluralitate ideirco unu e ibi tria et tria unu nec tn tria de
iuicem dicu. Nec icredibile ee i natura que sup omia et omib; alijs
dissimilis e aliquid ee cuius exemplu i alijs rebus no ualeat pfre
iueniri. Hec aut tria latini dicunt psonas greci subas. Sicut enim
nos dicimus i deo subam unam tres psas idipm ibi psubam q nos
personam signantes nec anobis aliquatenus i fide discrepantes.
Quo uero filius nascitur depatre et spus sancs procedat apatre et filio nec tn
sicut filius qui sciri e uideri no pt i hac uita btus Aug9 uelud pspe
cillu i enigmate i libro de hac ipa trinitate diligent contemplatus e.
et ego i monologyon meo cuius supra memini pmea possibilitate dispu
taui. Si quis aut uult scire cur i summa essencia nullus sexus pars
ibi potius dicatur pater qua mater. aut proles filius quam filia et c
tur pater cu ingenitus spus sanctus nec genitus nec igenitus i eo
dem libello apte i ueniet Epla in librum monologyon anselmi epi

Quidam fratres sepe me studioseq; pcati sut ut queda que illis
de meditanda diuinitatis essencia et quibusda alijs huiusmodi
meditationi coherentibus usitato sermone colloqndo ptuleram
subquoda eis meditandi exemplo describere. cuius s. scribende meditatois
magis. sed sua uoluntatem qua sed rei facultate aut mea possibilitate
hanc mi forma pstituerut qtus auctte scriptur penitus nich ica psuaderet
s quidq; psingulas iuestigatoes finis assereret id ita ee plano stilo et
uulgaribz argumntis simpliciq; disputatoe et conus necessitas breui
ter cogeret et ueritatis claritatis patenter ondēret. voluerut etiam ut
nec simplicibus peneq; fatuis obiectionibus mi occurrentib; obuiare
contepnere Qr quidem diu teptare recusaui atq; meau re ipa opans
multis me rationib; excusare teptaui. Quato enim id q petebant u
si s optabant facilius tanto mich illud actu i iugebant difficilius
Tande tam uictus cu pcum modesta iptunitate tu studij eorū no cotep

uenda honestate inuitus quide ppt rei difficultatem et ingenii mei imbecillitate q
ptabantur incepi sz libenter ppt eorum caritate quantum potui sedm ipsorum diffini
tionem effeci Ad q cu ea spe sim adductus ut quidquid facere illis solis
a quibus exigebar notu esset et paulo post eisdem cu ipsum ut uile rem fastidi
entibus contemptu esset obruendum Scio enim me in eo non tam pcantibus sa
tisfacere potuisse qua pcibus me psequentibus finem posuisse nescio tn q
pacto sic pter spem euenit ut non solum pdicti fres sz et plures alii scriptura
ipsam quisque sibi eam transscribendo in longo memorie commendare satage
rent. Qua ego sepe retractans nichil potui inuenire me in ea dixisse q
non catholicorum patrum et maxie beati Augustini scriptis cohereat Qua ppter si
cui uidebitur q in eodem opusculo aliquid ptulerim q aut nimis nouum sit aut
a ueritate dissentiat rogo ne statim me aut psumptore nouitatum aut
falsitatis assertore exclamet sz prius libros pfati doctoris Augustini
de trinitate diligenter pspiciat deinde sedm eos opusculum meum diiu
dicet. Qd enim dixi summam trinitatem posse dici tres substancias grecos se
cutus sum qui confitentur tres substancias in una essencia eade fide qua
nos tres psonas in una substancia Nam hoc significat ideo psubstanciam q nos perso
nam. Quecumque aut ibi dixi sub psona sedm sola cogitatione disspu
tantis et inuestigantis ea que prius non animaduertisset plata sunt sicut
sciebam eos uelle quorum petitioni obsequi intendebam Precor aut et ob
secro uehementer si quis hoc opusculum uoluerit transscribere ut hanc
pfacione in capite libelli ante ipsa capitula studeat ponere. Multum
enim prodesse puto ad intelligenda ea que ibi legit si quis prius qua
intentione quo ue modo disputata sint cognouit. Puto etiam q si quis
hanc ipsam pfationem prius uiderit non temere iudicabit si quid contra sua

Quod sit quiddam optimum Cognitionem plantum inuenit Capitulum .1.m
et maximum et summum omnium que sunt .2.m De eadem re .3.m Qd sit q
dam natura p qua e et que p se e et e summum omnium q sunt .4.m De eadem re .5.
Qd sicut illa e p se et alia p illam ita sit ex se et alia ex illa .6.m Qd illa
non sit ulla iuuante causa ducta ad esse nec tn sit p nichil aut ex ni
chilo et quo intelligi possit esse p se et ex se. .7.m Quo alia omnia sint p
illam et ex illa. .8.m Quo intelligendum sit quia fecit omnia de nichilo
.9.m Qd ea que facta sunt de nichilo non nichil erant anq fierent qua
tum ad racionem facientis .10.m Qd illa ro sit quedam rerum locucio sicut faber
prius apud se dicit q facturus e .11.m Qd tn multa sit in hac similitudine dis
similitudo .12.m Qd h summe essencie locucio sit summa essencia .13.m Qd

sicut p summam essentiam facta sunt ita uigeant p ipam · 14m · Quod illa sit in oibz
et p omnia et omnia sint ex illa et p illam et in illa · 15m · Quid possit aut non
possit dici de illa substantialiter 16m Quod idem sit illi esse iustam q est esse iusticiam et eo
modo de hijs que similiter de illa dicuntur et quod nichil horum monstret qua
lis illa uel quanta sit sed quid sit 17m Quod ita sit simplex ut omnia que
de eius essentia dicuntur unum idemque in illa sint et nichil de ea dicatur possit
substantialiter nisi in eo quod quid est · 18m Quod sit sine principio et sine fine · 19m Quo
nichil fuit ante aut erit post illam 20m Quod illa sit in omni loco et tempore · 21m · Quod
in nullo sit loco aut tempore · 22m Quo sit in omni et in nullo loco et tempore 23m Quo
melius intelligi possit esse semper quam in omni tempore 24m Quod nullis mutabilis
sit accidentibus 25m Quo illa dicenda sit esse substantia et quod sit extra omnem
substantiam et singulariter sit quicquid est 26m Quod non contineatur in communi tractatu
substantiarum et tamen sit substantia et individuus spiritus 27m Quod idem spiritus simpliciter sit
et creata illi comparata non sint 28m Quod eius locutio idipsum sit quod ipse nec
tamen sint duo sed unus spiritus 29m Quod eadem locutio non constet pluribus u
bis sed sit unum verbum 30m Quod ipsum verbum non sit similitudo factorum sed veritas
essentie facta non sint aliqua imitatio et que nature magis sint quam
alie et prestanciores 31m Quod summus spiritus seipsum dicat coeterno verbo 32 ·
Quod uno verbo dicat se et quod fecit 33 · Quo suo verbo intelligi possit dicere
creaturam 34 · Quod quicquid factum est in eius uerbo sua sit uita et ueritas
35 Quia incomprehensibili modo dicat uel sciat res a se factas 36 · Quod quid
quid ipse est ad creaturam quod sit et uerbum eius nec tamen ambo simul pluraliter
ter 37 Quod dici non possit quid duo sint quamuis necesse est sit esse duos 38 Quod
idem uerbum sit a summo spiritu nascendo 39 Quod uerissime ille sit parens et illud
proles · 40 Quod ille verissime gignat illud gignatur 41 · Quod alterius verissime
sit esse genitorem et patrem alterius genitum et filium · 42m Consideratio amborum com
munationis et proprietatum singulorum 43 · Quo alter alterius sit essentia 44 · Quod
aptius dici possit filius essentia patris quam pater filij et quod similiter sit filius patris
virtus et sapientia et similia 45 · Quo ex hijs etiam que sic proferuntur aliter quam pos
sint intelligi 46 · Quod filius sit intelligentia intelligentie et ueritas ueritatis et similiter de
similibus 47 Quod in memoria intelligatur pater sicut in intelligentia filius et quo
filius sit intelligentia uel sapientia memorie et memoria patris et memorie 48 ·
Quod summus spiritus se amet 49 · Quod idem amor pariter procedat a patre et filio 50 · Quod uterque
pari amore diligat se et alterum · 51 · Quod tantus sit ipse amor quantus sit su
mmus spiritus 52 · Quod idem amor sit idipsum quod est summus spiritus et tamen ipse cum patre et filio
unus spiritus 53 Quod totus procedat a patre totus a filio et tamen non sit nisi unus amor

Incipit liber Anselmi qui intytulatur ...

54 Et non sit eorum filius 55 Et solus pater sit genitor et ingenitus solus filius genitus solus amor nec genitus nec ingenitus 56. Et amor idem sit sic increatus et creator sicut pater et filius et tamen ipse cum illis non tres sed unus increatus et unus creator et quod idem possit dici spiritus patris et filii. 57 Et sicut filius est essentia vel sapientia patris eo sensu quia habet eandem essentiam vel sapientiam quam pater sic idem spiritus sit patris et filii essentia et sapientia et similia 58 Et pater et filius et eorum spiritus pariter sint in se invicem 59. Et nullus eorum alio indigeat ad memorandum vel intelligendum vel amandum quia quisque singulus quisque est memoria et intelligentia et amor et quidquid necesse est inesse summe 60. Et tamen non sint tres sed unus seu pater seu filius sive utriusque spiritus 61. Quo ex hiis multi filii nasci videantur 62. Quo non sit ibi nisi unus unius 63. Et hoc licet inexplicabile sit tamen credendum sit 64. Quo de ineffabili re verum disputatum sit 65. Et per rationalem mentem maxime accedatur ad cognoscendam summam essentiam 66. Et mens ipsa speculum eius et ymago eius sit 67. Et rationalis creatura ad amandum illam facta sit 68 Et anima semper illam amans aliquando vere beate vivat 69. Et illa amanti seipsam retribuat 70. Et illa contempnens eterne misera sit 71. Et omnis humana anima sit immortalis 72. Et aut semper misera aut aliquando vere beata sit 73. Et nulla anima iniuste privetur summo bono et omnino ad ipsum nitendum sit 74. Et summa essentia sit speranda 75. Et credendum sit in illam. 76. Et in patrem et filium et eorum spiritum pariter et in singulos et simul in tres credendum sit 77. Que sit viva et que mortua fides 78 Et tres summa essentia quodammodo dici possit 79 Et ipsa dominetur omnibus et re-

Siquis unam naturam summa gat omnia et sit solus deus primum capitulum

omnium que sunt solam sibi in eterna sua beatitudine sufficientem omnibusque rebus aliis hoc ipsum quod aliquid sunt aut quod aliquo modo bene sunt per omnipotentem bonitatem suam dantem et facientem aliaque perplura que de deo sive de eius creatura necessarie credimus aut non audiendo aut non credendo ignorat Puto quod ea ipsa ex magna parte si vel mediocris ingenii est potest ipse sibi saltem sola ratione persuadere Quod cum multis modis facere possit unum ponam quem illi estimo esse promptissimum. Nam cum omnes frui solis hiis appetant que bona putant in promptu est ut aliquando mentis oculum convertat ad investigandum illud unde sunt bona ea ipsa etiam que non appetit nisi quia iudicat esse bona ut deinde ratione ducente et illo prosequente ad ea que ignorat rationabiliter proficiat. In quo tamen si quid dixero quod maior non monstret auctoritas sic volo accipi ut quamvis ex rationibus que michi videbuntur quasi necessarium concludatur non ob hoc tamen omnino necessarium sed tantum sic interim videri posse dicatur. Facile est ig-

vt aliquis sit sciu tacitus dicat cu tam innumerabilia bona sint quoru tam mu
metabilia bona sint quoru tam multaz diuersitate & sensibz corporis experimur
& ratione mentis discernimus e ne credendu ee vnu aliquid p qd vnu q
sint bona quecuqz sunt bona · an sit bona alia p aliud · Certissimu quidem
e & omnibus uolentibus aduertere pspicuu quia quidq dr aliqd ita ut
ad inuice magis uel minus aut equaliter dicantur p aliquid dr qd
no aliud & aliud s3 idem intelligr in diuersis si no illis equalit siue inequa
liter consideretur Nam quecuqz iusta dur adinuice siue pariter siue magis uel
minus no pnt intelligi iusta nisi p iusticia que no e aliud & aliud i diuersis
Ergo cu certu sit qd omnia bona si adinuice conferantur aut equaliter aut
inequalit sunt bona nce e ut omnia sint p aliquid bona qd itelligitur idez
i diuersis bonis licet aliqn uideantur bona dici alia p aliud p aliud
eni uidetur dici bonus eqs quia fortis e & p aliud bonus equs est qz ue
lox Cu eni dici uideatur bonus p fortitudine & bonus p uelocitate non
tn uidetur idem ee fortitudo & uelocitas · vm si equs qz est fortis aut ve
lox idcirco bonus e quo fortis & uelox latro malus e Potius ig quemadmodum
fortis & velox latro ideo malus e quia noxius e · ita fortis & velox equs id
circo bonus e quia utilis e · Et quide nich solet putari bonu aut nisi p
aliqua vtilitatem ut bona dicatur salus et que saluti psunt aut p qualz
honestate sicut pulcritudo estimatur bona & que pulcritudine yuiant
S3 qui iam pspecta ratio nullo pt dissolui pacto nce e omne qz utile
ul honestum si uere bona sut p id ipm ee bona p quod nce e ee cuncta bona qd
quid illud sit Quis aut dubitet illud ipm p qd cuncta sut bona ee magnu
bonu · Illud igitur e bonu p seipm qm omne bonu e p ipm Ergo conseqtur
ut omnia alia bona sint p aliud quam qd ipa sunt & ipm solu p seipm At
nullu bonu qd p aliud e equale aut maius e eo bono qd p se est bonu Illud
itaqz solu sume e bonu quod solu p se bonu Id eni summu e qd sic super
eminet alijs ut nec par heat nec preminens S3 qd e sume bonu est etia
sume magnu Est igitur vnu aliquid sume bonu & sume magnu · i · su
Q uemadmodum aut inuentu e aliquid nu omnium que sut
ee summu bonu qm cuncta bona p vnu aliqd sunt bona qd e bonu p
seipm sic ex ciuitate colligitur aliquid esse sume magnu qm quecuqz
magna sunt p vnu aliqd magna sunt qd magnu e p seipm Dico aut no
magnu spacio ut e corpus aliqd · s3 quod quanto maius tanto melius
eius aut dignius ut e sapia & qm no pt ee sume magnu nisi id qd e
sume bonu nce e aliquid ee maximu & optimu · i · summu omnium que st

sine

Denique non solum omnia bona per idem aliquid sunt magna sed quidquid est per unum aliquid videtur esse. Omne namque quod est aut est per aliquid aut per nihil non per aliquid aut per nihil. Sed nihil est per nihil. Non enim vel cogitari potest ut sit aliquid non per aliquid. Quidquid est igitur non nisi per aliquid est. Quod cum ita sit aut est unum aut sunt plura per quae sunt cuncta quae sunt. Sed si sunt plura aut ipsa referuntur ad unum aliquid per quod sunt aut eadem plura singula sunt per se aut ipsa per se invicem sunt. At si plura ipsa sunt per unum iam non sunt omnia per plura sed etiam potius per illud per quod haec plura sunt. Si vero ipsa plura ipsa singula sunt per se utique est una aliqua vis vel natura existendi per se quam habent ut per se sint. Non est autem dubium quod per id ipsum unum sint per quod habent ut sint per se. Verius ergo per ipsum unum cuncta sunt quam per plura quae sine eo uno esse non possunt. Ut vero plura per se invicem sint nulla patitur ratio quoniam irrationabilis cogitatio est ut aliqua res sit per illud cui dat esse. Nam nec ipsa relativa sic sunt per invicem. Cum enim dominus et servus referantur ad invicem et ipsi homines qui referuntur non omnino sunt per invicem et ipsae relationes quibus referuntur non omnino sunt per invicem quia eaedem sunt per subiecta. Cum itaque veritas omnino excludat plura esse per quae cuncta sint necesse est unum illud esse per quod sunt cuncta quae sunt. Quoniam ergo cuncta quae sunt sunt per ipsum unum procul dubio et ipsum unum est per se ipsum. Quaecumque igitur alia sunt sunt per aliud et ipsum solum per se ipsum. At quidquid est per aliud minus est quam illud per quod cuncta sunt alia et quod solum est per se. Quare illud quod est per se maxime omnium est. Est igitur unum aliquid quod solum maxime et summe omnium est. Quod autem maxime omnium est et per quod est quidquid est bonum vel magnum et omnino quidquid aliquid est id necesse est esse summe bonum et summe magnum et summum omnium quae sunt. Quare est aliquid quod sive essentia sive substantia sive natura dicatur optimum et maximum est et summum omnium quae sunt

Amplius si quis intendat rerum naturas velit nolit sentit non eas omnes contineri una dignitatis paritate sed quasdam earum distingui graduum imparitate. Qui enim dubitat quod in natura sua ligno melior sit equus et equo praestantior homo, is non est dicendus homo. Cum igitur naturarum aliae aliis negari non possint meliores, nihilominus persuadet ratio aliquam in eis sic supereminere ut non habeat se superiorem. Si enim huiusmodi graduum distinctio sic est infinita ut nullus ibi sit gradus superior quo superior alius non inveniatur, ad hoc ratio deducitur ut ipsarum multitudo naturarum nullo fine claudatur. Hoc autem nemo non putat absurdum nisi qui nimis est absurdus. Est igitur ex necessitate aliqua natura quae sic est alicui vel aliquibus superior ut nulla sit cui ordinetur inferior. Haec vero natura quae talis est aut sola est aut plures eiusmodi et aequales sunt. Verum si plures sunt et aequales cum

equales ee no possint p diuersa quedam s; p idem aliquid illud vnu p quod equa
liter tam magne sunt aut e in idyma quod ipe sut z ipa ear essencia Sz si
nichil e aliud qua ipa ear eencia aut aliud qua q ipe sut · Sz si nichil
e aliud qua ipa ear eencia sicut ear eencie non sut plures s; vna ita
z ue no sunt plures s; vna Idem nanq; natura hic itelligo quod eencia
Si uero id p quod plures ipe nature tam magne sut · aliud e qua q
ipe sut p tto minores sut qua id p q magne sunt Quidq ei p aliud e
magnu minus e qua id p q e magnu · Quare no sic magne sut ut ille
nichil sit maius aliud · Et si nec p hec q sut nec p aliud possibile e tales
ee plures naturas quibus nichil sit prancius nullomo p nt ee nr
plures huiusmoi · Restat igitur vna z solam aliqua natura ee que sic
e alys supior ut nullo sit isior · Sz quod tale sit maximu z optimu e
omniu que sut · Est ig quedam natura que e summu omniu que sut hec
aut ee no pt nisi ipa sit p se id q e z cuncta que sut sint p ipsam id q sut
Nam cu paulo ante ro docuerat id q p se e z p quod alia cuncta sut ee
summu omniu existenciu aut econuerso id q e summu e p se z cuncta alia p illud
aut erut plura summa · Sz plura summa no ee manifestu e · Quare est
quedam natura ul subsa ul eencia que p se e bona z magna z p se e hec q
e z p qua e quidq vere aut bonu aut magnu aut ad e z que e su
mu z bonu summu magnu summu ens siue subsistens · i · summu omni q st.

9 Qm itaq; placet quod i uetum e iuuat i dagare vtru h ipa na
z cuncta que ad sut no sint nisi ex ipa quadmodu no sunt nisi p ip
sam · Sz licet possit dici quia q e ex aliquo e in p idyma z q e p ad e etia
ex eo ipo quadmodu q e ex materia z p artifice potest etia dici ee p materi
am z ex artifice qui vtrumq; z ex utroq; · i · ab utroq; ht ut sit quauis alr sit
p materiam z ex materia qua p artificem z ex artifice Consequitur ergo ut quomodo
cuncta que sut p summa sut naturam id q sut z io illa e p seipam alia uo
p aliud ita omnia que sut sint ex eade summa natura Quia ig
et id circo sit illa ex seipa alia autem ex alio Sequitur Quoniam non semp
eundem ht sensum q dr ee p aliquid aut ee ex aliquo querendu e dilige
tius quo p summam naturam uel ex ipa sint omnia que sut Et qm id q
e p seipm z id q e p aliud no eandem suscipiunt existendi ratione p
us separatim uideatur de ipa summa natura que p se e p terea de eis que p aliud
sunt · Cu igitur constet quia illa e p seipam quidquid e z omnia alia sut
p illam id q sut quo e ipa p se Et enim dr ee p ad uidetur ee aut p effi
ciens aut p materiam aut p aliquod aliud adiumentu velud p instrum

Sed quidquid aliquo ex hiis tribus est et aliud est et posterius et aliquo modo minus
est eo per quod habet ut sit. At summa natura nullatenus est per aliud nec est posterior
aut minor se ipsa aut aliqua alia re. Quare summa natura nec a se nec
ab alio fieri potuit nec ipsa sibi nec aliud aliquid illi materia unde fieret fuit
aut ipsa se aliquo modo aut aliqua res illam ut esset quod non erat adiuvit. Quid
igitur? Quod enim non est ex aliquo faciente aut ex aliqua materia aut quibus adiume-
ntis ad esse pervenit id videtur aut esse nichil aut si aliquid est per nichil esse et ex nichilo.
Que licet ex hiis que rationis luce de summa iam considerata substantia putem nullate-
nus illa posse accidere non tamen illam negligam huius rei probationem contexere. Quo-
niam namque ad magnum et delectabile quiddam me subito perduxit hec mea me-
ditatio nullam vel simplicem peneque fatuam obiectionem disputanti michi occur-
rentem negligendo nolo preterire. Quatinus et ego nichil ambiguum in prece-
dentibus relinquens certior valeam ad sequentia procedere et si cui forte quod speculor
persuadere voluero omni vel modico remoto obstaculo quilibet tardus in-
tellectus ad audita possit facile accedere. Quod igitur illa natura sine qua
nulla est natura sit nichil tam falsum est quam absurdum erit si dicatur quidquid
est nichil esse. Per nichil vero non est quia nullomodo intelligi potest ut quod aliquid est sit per nichil.
At si quo est ex nichilo aut per se aut per aliud aut per nichil est ex nichilo. Sed
constat quia nullomodo aliquid est per nichil. Si igitur est aliquo ex nichilo aut
per se aut per aliud est ex nichilo. Per se autem nichil potest ex nichilo esse quia si nichil
est ex nichilo per aliquid necesse est ut id per quod est prius sit. Cum igitur hec essentia prior
se ipsa non est nullomodo est ex nichilo per se. At si dicitur per aliam aliquam naturam ex-
titisse ex nichilo non est summa omnium sed aliquo inferior nec est per se hoc quod est
sed per aliud. Item si per aliquid est ipsa ex nichilo id per quod est magnum bonum fuit
causa cum tanti boni fuit. At nullum bonum potest intelligi ante illud bonum
sine quo nichil est bonum. Hoc autem bonum sine quo nullum est bonum satis liquet
hanc esse summam naturam de qua agitur. Quare nulla res illam vel intellectu pre-
cessit per quam ista ex nichilo esset. Denique si hec ipsa natura est aliquid aut per nichil
aut ex nichilo procul dubio aut ipsa non est per se et ex se quidquid est aut ipsa dicitur
nichil quod utrumque superfluum est exponere quam falsum sit. Licet igitur summa
substantia non sit per aliquid efficiens aut ex aliqua materia nec aliquibus
sit adiuta causis ut ad esse produceretur nullatenus tamen est per nichil aut
ex nichilo quia per se ipsam et ex se ipsa est quidquid est. Quo ergo tandem esse intelli-
genda est per se et ex se si nec ipsa se fecit nec ipsa sibi materia extitit nec ipsa
se quolibet modo ut quod non erat esse adiuvit? Nisi forte eo modo intelligen-
dum videtur quo dicitur quia lux lucet vel lucens est per se ipsam et ex se ipsa.

Quemadmodum enim sese habent adinvicem lux et lucere et lucens sic sunt ad se adinvicem
essentia et esse et ens. Hoc quod est existens sive subsistens, quae summa essentia et
summe esse et summe ens, id est summe existens sive summe subsistens non dissimiliter
convenient quam lux Restat nunc de rerum earum universitate
et lucere et lucens. que per aliud sunt discutere quo sint per summam
substantiam utrum quia ipsa fecit universa aut quia materia fuit universorum. Non
enim opus est quaerere utrum ideo sint universa per ipsam quia alio faciente ex alia
materia existente illa tantum quolibet modo ut res omnes essent adiuvit. Cum re-
pugnet his que supra patuerunt si secundo loco et non principaliter sint per ipsam que-
cumque sunt. Primum itaque inquirendum puto esse utrum universitas rerum que per
aliud sunt sit ex aliqua materia. Non autem dubito omnem hanc mundi
molem cum partibus suis sicut videmus formatam constare ex terra et aqua
et aere et igne que scilicet quatuor elementa aliquomodo intelligi possunt sine his for-
mis quas conspicimus in rebus formatis ut eorum informis aut etiam con-
fusa natura videatur esse materia omnium corporum suis formis discretorum.
Non inquam hoc dubito sed quero unde hec ipsa quam dixi mundane molis materia
sit. Nam si huius nature est aliqua materia, illa verius est corporee universi-
tatis materia. Si igitur universitas rerum seu visibilium seu invisibilium
est ex aliqua materia profecto non solum non potest esse sed nec dici potest esse ex alia ma-
teria quam ex summa natura aut ex se ipsa aut ex aliqua tertia essentia que
utique nulla est. Quippe nichil omnino vel cogitari potest esse preter illud summum
omnium quod est per se ipsum et universitatem eorum que non per se sed per idem summum sunt.
Quare quod nullomodo aliquid est nullius rei materia est. Ex se ipsa vero na-
rerum universitas que per se non est esse non potest quoniam si hoc esset aliquo esset per se et per a-
liud quam per id per quod sunt cuncta; et non solum id per quod cuncta sunt que omnia
falsa sunt. Item omne quod ex materia est ex alio est et eo posterius. Quia igitur nichil
est aliud a se ipso vel posterius se ipso consequitur ut nichil sit materialiter ex se
ipso. Ac si ex summe nature materia potest esse aliquid minus ipsa summum bonum
mutari et corrumpi potest quod nephas est dicere. Quapropter quoniam omne quod aliud est
quam ipsa minus est ipsa impossibile est aliquid aliud hoc modo esse ex ipsa. Am-
plius dubium non est quia nullatenus non est bonum per quod mutatur vel cor-
rumpitur summum bonum. Quod si qua minor natura est ex summi boni mate-
ria cum nichil sit undecumque nisi per summam essentiam mutatur et corru-
pitur summum bonum per ipsam. Quare summa essentia que est ipsum summum bonum
nullatenus est bonum quod est inconveniens. Nulla igitur minor natura ma-
terialiter est ex summa natura. Cum igitur essentiam eorum que per aliud sunt

constet non esse velud ex materia ex summa essentia nec ex se nec ex alio manifestum
quia ex nulla materia est Quare cum quidquid est per summam essentiam est nec preter ipsam
aliud aliquid esse potest nisi ea aut faciente aut materia existente consequitur ex
necessitate ut preter ipsam nichil sit nisi ea faciente et quoniam nichil aliud est vel
fuit nisi illa et que facta sunt ab illa nichil omnino facere potuit per aliud vel
instrumentum vel adiumentum quam per seipsam At omne quod fecit sine du-
bio aut fecit ex aliquo velut ex materia aut ex nichilo Quoniam ergo certissime
patet quia essentia omnium que preter summam essentiam sunt ab eadem summa es-
sentia facta est et quia ex nulla materia est procul dubio nichil apertius quam
quia illa summa essentia tantam rerum molem tam numerosam multitudinem
tam formose formatam tam ordinate variatam tam convenienter diversam
sola per seipsam produxit ex nichilo

Sed occurrit quiddam de nichilo
Nam ex quocumque fit aliquid id causa est eius quod ex se fit et omnis causa necesse est
aliquod ad essentiam effecti prebeat adiumentum Et sic omnes tenent experi-
mento ut et nulli rapiatur concedendo et vix ulli subripiatur decipiendo
Si ergo factum est ex nichilo aliquid ipsum nichil fuit causa eius quod ex se factum
est Sed quomodo id quod nullum habebat esse adiuvit aliquid ut perveniret ad esse Si autem nul-
lum adiumentum de nichilo pervenit ad aliquid quis aut qualiter persuadeatur
quia ex nichilo aliquid efficiatur Preterea nichil aut significat aliquid aut non significat aliquid
Sed si nichil est aliquid quecumque facta sunt ex nichilo facta sunt ex aliquo Si vero
nichil non est aliquid quoniam intelligi non potest ut ex eo quod penitus non est fiat aliquid nichil
fit ex nichilo sicut vox omnium est quia de nichilo nichil Unde videtur consequi
ut quidquid fit fiat ex aliquo aut enim fit de aliquo aut de nichilo Sive igitur nichil
sit aliquid sive nichil non sit aliquid consequi videtur ut quidquid factum est factum sit
ex aliquo Quod si verum esse ponitur omnibus que supra disposita sunt oppo-
nitur Unde quoniam quod erat nichil aliquid erit id quod maxime erat aliquid nichil erit Ex eo
namque quod quandam substantiam maxime omnium existentem inveneram ad hoc ut
alia omnia sic facta essent ab ea ut nichil esset unde facta essent ratiocinando
perveneram Quare si illud unde facta sunt quod putabam esse nichil est aliquid quidquid
inventum estimabam de summa essentia est nichil Quid igitur intelligendum
est de nichilo Nam nichil quod videatur obviare posse vel pene factum iam statui
in hac meditatione negligere tribus itaque ut puto modis quod ad presentis im-
pedimenti sufficiat expeditionem exponi potest si qua substantia dicitur facta ex
nichilo Unus quidem modus est quo volumus intelligi penitus non esse
factum quod factum dicitur ex nichilo cui simile est cum querenti de tacente unde
loquatur respondetur de nichilo id est non loquitur Secundum quem modum de ipsa

summa essentia et de eo quod penitus nec fuit nec est quoniam vere factum sit tamen potest de nihilo id est nequaquam factum est. Quibus ergo de nullo modo que facta sunt intelligi potest alia significatio est que dici quidem potest veram tamen esse non potest ut si dicitur aliquid sic esse factum ex nihilo ut ex ipso nihilo id est ex eo quod penitus non est factum sit quasi ipsum nihil sit aliquid existens ex quo possit aliquid fieri. Quod quia semper est falsum quotiens esse ponitur impossibilis inconvenientia consequitur. Tertia interpretatio qua dicitur aliquid esse factum de nihilo est cum intelligimus esse quidem factum sed non esse aliquid unde sit factum. Per similem significationem dici videtur cum homo contristatus sine causa dicitur contristatus de nihilo. Secundum igitur hunc sensum si intelligatur quod supra conclusum est quia preter summam essentiam cuncta que sunt ab eadem ex nihilo facta sunt id est non ex aliquo sicut ipsa conclusio precedentia consequenter ita ex eadem conclusione nihil inconveniens subsequetur. Quamvis non inconvenienter et sine omni repugnantia ea que facta sunt a creatrice substantia dici possint esse facta ex nihilo eo modo quo dici solet dives factus ex paupere et recepisse quis sanitatem ex egritudine id est qui prius pauper erat nunc est dives quod antea non erat et qui prius habebat egritudinem nunc habet sanitatem quam antea non habebat. Hoc igitur modo non inconvenienter intelligi potest si dicatur creatrix essentia universa fecisse de nihilo sive quod universa facta sunt per illam de nihilo id est que prius nihil erant nunc sunt aliquid. Hac ipsa quippe voce qua dicitur quia illa fecit sive quia ista facta sunt intelligitur quia cum illa fecit aliquid fecit et cum ista facta sunt non nisi aliquid facta sunt. Sic enim aspicientes aliquem de valde humili fortuna multis opibus aut honoribus ab aliquo homine exaltatum dicimus ecce fecit ille istum de nihilo aut factus est iste ab illo de nihilo id est iste qui prius quasi nihil deputabatur nunc illo faciente verum aliquid estimatur.

Verum mihi videre quidem videor quiddam quod non negligenter discerni cogit secundum quid ea que facta sunt antequam fierent dici possint fuisse nihil. Nullo namque pacto fieri potest aliquid rationabiliter ab aliquo nisi in facientis ratione precedat aliquod rei faciende quasi exemplum sive aptius dicitur forma vel similitudo vel regula. Patet itaque quia priusquam fierent universa erant in ratione summe nature quid aut qualia aut quomodo futura erant. Quare cum ea que facta sunt clarum sit nihil fuisse antequam fierent quantum ad hoc quia non erant quod nunc sunt nec erat ex quo fierent non tamen nihil erant quantum ad rationem facientis per quam et secundum quam fierent.

Illa autem rerum forma que in eius ratione res creandas precedebat quid aliud est quam rerum quedam in ipsa ratione locutio veluti cum faber facturus aliquod sue artis opus prius illud intra se dicit mentis conceptione. Mentis autem sive rationis

locutionem hic intelligo non cum voces rerum significative cogitantur sed cum res ipse vel
future vel iam existentes acie cogitationis in mente conspiciuntur. Frequenti namque usu cognoscitur
quia rem unam tripliciter loqui possumus. Aut enim res loquimur signis sensibili-
bus, id est que sensibus corporeis sentiri possunt sensibiliter utendo, aut eadem signa que fo-
ris sensibilia sunt intra nos insensibiliter cogitando, aut nec sensibiliter nec
insensibiliter hiis signis utendo, sed res ipsas vel corporum ymaginatione vel
rationis intellectu pro rerum ipsarum diversitate intus in nostra mente dicendo. Aliter namque
quando dico hominem, cum eum hoc nomine quod est homo significo; aliter cum idem nomen ta-
cens cogito; aliter cum eum ipsum hominem mens aut per corporis ymaginem aut
per rationem intuetur. Per corporis quidem ymaginem, ut cum eius sensibilem
figuram ymaginatur; per rationem vero, ut cum eius universalem essentiam,
que est animal rationale mortale, cogitat. Hee vero tres loquendi varietates
singule verbis sui generis constant. Sed illius quam tertiam et ultimam posui lo-
cutionis verba, cum de rebus non ignoratis sunt, naturalia sunt et apud omnes
gentes sunt eadem. Et quoniam alia omnia verba propter hec sunt inventa, ubi ista sunt nullum
aliud verbum est necessarium ad rem cognoscendam, et ubi ista esse non possunt nullum aliud
est utile ad rem ostendendam. Possunt etiam non absurde dici tanto veriora
quanto magis rebus quarum sunt verba similia sunt et eas expressius
signant. Exceptis namque rebus illis quibus ipsis utimur pro nominibus
suis ad easdem significandas, ut sunt quedam voces, velud a vocalis: exceptis
inquam hiis, nullum aliud verbum sic videtur rei simile cuius est verbum aut
sic eam exprimit quomodo illa similitudo que in acie mentis rem ipsam cogitan-
tis exprimitur. Illud igitur iure dicendum est maxime proprium et principale rei
verbum. Quapropter si nulla de qualibet re locutio tantum propinquat rei quantum illa
que huiusmodi verbis constat, nec in alio tam simile rei vel future vel iam
existentis in ratione alicuius potest esse, non inmerito videri potest apud summam
substantiam talem rerum locutionem et fuisse antequam essent ut per eam fierent
et esse cum facta sunt ut per eam sciantur.

Sed quamvis summam substantiam constet
prius in se quasi dixisse cunctam creaturam
quam eam secundum eandem et per eandem suam intimam locutionem conderet, quemadmodum
faber prius mente concipit quod postea secundum mentis conceptionem
opere perficit, multam tamen in hac similitudine intueor dissimilitu-
dinem. Illa namque nullatenus omnino aliunde assumpsit unde vel eorum que
factura erat formam in se ipsa compingeret vel ea ipsa hoc quod sunt perficeret.
Faber vero penitus nec mente potest aliquod corporeum ymaginando concipere
nisi id quod aut totum simul aut per partes ex aliquibus rebus aliquo modo iam

videat nec opus mente conceptum perficere si desit aut materia aut aliquid sine
quo opus precogitatum fieri non possit. Et quamquam cum homo tale aliquod
animal possit cogitando sive pingendo quale nusquam sit confingere
nequaquam tamen hoc facere valet nisi componendo in eo partes quas ex rebus
aliis cognitis in memoriam attraxit. Quare in hoc differunt ab invicem
ille intime locutiones creatricis substantie et in fabro suorum operum faciendorum: quod
illa nec assumpta nec adiuta aliunde sed prima et sola causa sufficere potuit suo
artifici ad suum opus perficiendum; ista vero nec sola nec prima nec sufficiens
est ad suum incipiendum. Qua propter ea que per illam creata sunt omnino non sunt
ad quod non sunt per illam, que vero sunt per istam penitus non essent nisi essent ad

Sed oportet ratione docente certum sit quod non sunt per ipsam
quia quicquid summa substantia facit non facit per aliud quam per se
ipsam. Et quicquid facit per suam intimam locutionem facit sive singula si
gulis verbis sive potius uno verbo simul omnia dicendo. Quid magis
necessarium videri potest quam hanc summe essentie locutionem non esse aliud
quam summam essentiam? Non igitur negligenter pretereundam huius locutionis
considerationem puto, sed prius quam de illa possit tractari diligenter eius de
summe substantie proprietates aliquas studiose investigandas existimo. Constat ergo per summam
naturam esse factum quicquid non est
idem illi. Dubium autem non nisi irrationabili menti esse potest quod cuncta que facta
sunt eodem ipso sustinente vigent et perseverant in esse quamdiu sunt. Quo fa
ciente de nichilo habent esse quod sunt. Simili namque prorsus ratione qua
colligitur esse omnia que sunt per unum aliquid, unde ipsum solum est per seipsum
et alia per aliud: similiter in qua ratione potest probari quia quecumque vigent per
unum per aliquid vigent, unde illud solum viget per seipsum et alia per aliud.
Et quoniam aliter esse non potest nisi ut ea que facta sunt vigeant per aliud,
et id a quo sunt facta vigeat per seipsum: necesse est ut sicut nichil factum est
nisi per creatricem presentem essentiam, ita nichil vigeat nisi per eiusdem servatricem presentiam.

Quod si ita est, ymo quia ex necessitate sic est, propriam
consequitur ut ubi ipsa non est nichil sit. Ubique igitur est et per omnia et in
omnibus. At quoniam absurdum est ut sicut creatum nullatenus valet excedere crea
ntis et foventis immensitatem, sic creans et fovens neque
quam valeat aliquo excedere factorum universitatem: liquet quoniam ipsa
est que cuncta alia portat et superat, claudit et penetrat. Si igitur hec
illis que superius sunt inventa iungantur: eadem est que in omnibus est
et per omnia, et ex qua et per quam et in qua omnia. Et cetera. Sequitur

Iam non intuito valde moveor quam studiose inquirere possum quid omnium que de aliquo
dicuntur huic tam admirabili nature queat convenire substantialiter. Quamquam enim
mirer si possit in nominibus vel verbis que optamus rebus factis de nihilo re-
periri quod digne dicatur de creatrice universorum substantia, temptandum tamen est
ad quid hanc indagationem ratio perducat. Itaque de relativis quidem nulli dubium
quia nullum eorum substantiale est illi de quo relative dicitur. Quare si quid de summa
natura dicitur relative non est eius significativum substantie. Unde hoc ipsum quod summa omnium
sive maior omnibus que ab illa facta sunt seu aliud aliquid similiter relative dici-
tur, manifestum est quoniam non eius naturalem designant essentiam. Si enim
nulla earum rerum umquam esset quarum relatione summa et maior dicitur ipsa nec
summa nec maior intelligeretur nec tamen idcirco minus bona esset aut essentialis
sue magnitudinis in aliquo detrimentum pateretur. Quod ex eo manifeste cognosci-
tur quoniam ipsa quidquid boni vel magni est non est per aliud quam per seipsam. Si igi-
tur summa natura sic potest intelligi non summa ut tamen nequaquam sit maior aut
minor quam cum intelligitur summa omnium, manifestum est quia summum non sim-
pliciter significat summam essentiam que omnimodo maior et melior est quam quidquid non est quod
ipsa. Quod autem ratio docet de summo non dissimiliter invenitur in similiter relati-
vis. Illis itaque que relative dicuntur obmissis quia nullum eorum simpliciter de-
monstrat alicuius essentiam ad alia discutienda se convertat intentio. Equidem si
quis singula diligenter intueatur quidquid est preter relativa aut tale est ut ip-
sum omnino melius sit quam non ipsum aut tale ut non ipsum in aliquo me-
lius sit quam ipsum. Ipsum autem et non ipsum non aliud hic intelligit quam verum
non verum, corpus non corpus et his similia. Melius quidem est omnino aliquid quam
non ipsum ut sapiens quam non ipsum sapiens id est melius est sapiens quam
non sapiens. Quamvis enim iustus non sapiens melior videatur quam non
iustus sapiens, non tamen est melius simpliciter non sapiens quam sapiens. Omne quippe
non sapiens simpliciter in quantum non sapiens est minus est quam sapiens
quia omne non sapiens melius esset si esset sapiens. Similiter omnino melius
est verum quam non ipsum id est quam non verum, et iustum quam non iustum, et
vivit quam non vivit. Melius autem est in aliquo non ipsum quam ipsum ut non
aurum quam aurum. Nam melius est homini esse non aurum quam aurum quamvis
forsitan alicui melius esset aurum esse quam non aurum ut plumbo. Cum enim
utrumque scilicet homo et plumbum sit non aurum tanto melius est aliquid homo quam aurum quan-
to inferioris esset nature si esset aurum et plumbum tanto vilius est quanto pretio-
sius esset si aurum esset. Patet autem ex eo quod summa natura sic potest intelligi non
summa ut nec summum omnino melius sit quam non summum nec non summum

aliquid melius quam non ipsum multa relativa esse que nequaquam hac continentur divisione. Utrum vero aliqua contineatur inquirere supersedeo cum ad propositum sufficiat quod de nullis notum est nullum esse quo possit designari simpliciter summe nature substantiam. Cum igitur quidquid aliud est singula despiciantur aut sit melius quam non ipsum aut non ipsum in aliquo sit melius quam ipsum, sicut nefas est putare ut substantia supreme nature sit aliquid quo melius sit aliquo modo non ipsum, sic necesse est ut sit quidquid omnino melius est quam non ipsum. Illa enim sola est qua penitus nihil est melius, et que melior est omnibus que non sunt quod ipsa est. Non est igitur corpus vel aliquid eorum que corporei sensus discernunt. Quippe his omnibus melius est aliquid quod non est quod ipsa sunt. Mens enim rationalis que nullo corporeo sensu quid vel qualis vel quanta sit percipitur, quanto minor esset si esset aliquid eorum que corporeis sensibus subiacent, tanto melior est quam quodlibet eorum. Penitus vero ipsa summa essentia tacenda est esse aliquid eorum quibus est aliquid quod non est quod ipsa sunt superius, et omnino sicut ratio docet dicenda quodlibet eorum quibus est omne quod non est quod ipsa sunt inferius. Quare necesse est eam esse viventem sapientem potentem et omnipotentem veram et iustam et beatam eternam et quidquid similiter absolute melius est quam non ipsum. Quid ergo queratur amplius quid summa sit illa natura si manifestum est quid omnium sit aut quid non sit.

Sed fortasse cum dicitur iusta vel magna vel aliquid similium non ostendit quid sit, sed potius qualis vel quanta sit. Per qualitatem quippe vel quantitatem quodlibet horum dici videtur. Omne namque quod iustum est per iustitiam iustum est. Et alia huiusmodi similiter. Quare ipsa summa natura non est iusta nisi per iustitiam. Videtur igitur participatione qualitatis scilicet iustitie iusta dici summe bona substantia. Quod si ita est per aliud est iusta non per se. At hoc contrarium est veritati perspecte quia bona vel magna vel subsistens quod est omnino per se est non per aliud. Si igitur non est iusta nisi per iustitiam nec iusta potest esse nisi per se, quid magis consequens quid magis necessarium quam quod eadem natura est ipsa iustitia, et cum dicitur esse iusta per iustitiam idem est quod per se, et cum iusta per se dicitur non aliud intelligitur quam per iustitiam. Quapropter si queratur quid sit ipsa summa natura de qua agitur quid verius respondetur quam iustitia. Videndum igitur quomodo intelligendum sit cum illa natura que est ipsa iustitia dicitur iusta. Quoniam enim homo non potest esse iustitia sed habere potest iustitiam non intelligitur iustus homo existens iustitia sed habens iustitiam. Quoniam igitur summa natura non proprie dicitur quod habet iustitiam sed existit iustitia, cum dicitur iusta proprie intelligitur existens iustitia non autem habens iustitiam. Quare si cum dicitur existens iustitia non dicitur qualis est sed

quid e consequit ut cu dicat iusta no dicatur qualis sit s; quid sit Deinde
qui de illa sup'ma essentia id e dicere quia e iusta & quia e exns iusticia
& cum di e exns iusticia no e a qua e iusticia in differt i illa siue di
catur e iusta siue e iusticia. Quia pp cu querit de illa quid e non mi
nus congrue respondetur iusta qua iusticia. Qr no i exemplo iustitie ra
tum ee conspicatur. hic de omibus que similr de ipa suma natura dur
itellctus sentire p'ronem constringitur. Qr quid igitur eo de illa dicat
non qualis ul quanta. s; magis quid sit monstratur. Qz palam e quia
q'lz bonu suma natura sit sume illud e. Illa igit e suma essentia su
ma uita suma ratio suma salus suma iusticia suma sapia suma
veritas suma bonitas. suma magtudo suma pulcritudo suma i mor
talitas suma i corruptibilitas suma i mutabilitas suma btitudo
suma eternitas suma ptas suma vnitas q no e aliud qua sume ens

Quid ergo si illa natura su[m]C sume viuens & alia silr
ma tot bona e erit ne composita tam pluribus bonis an poci
no sut plura bona s; vnu bonu tam pluribus nominibus significatu Oe
eni compositum ut subsistat i diget hijs exquibus componit. & ill dz
q e quia q'quid e p illam e. & illa q sut p illud no sut & idcirco peni
tus sumu no e. Si igitur illa natura cposita e pluribus bonis hec
omia que omi composito i sut i illam i cidere nec e. Qr nefas falsitatis
apta ratione destruit & obruit tota que supra patuit neccitas verita
tis. Cu igitur illa natura coposita nullomo sit & tn omimo tot illa
bona sit. nccee e ut omia illa non plura s; vnu sint Ide igit e q'lz
vnu eo q omia siue simul siue singula. ut cu di iusticia ul essentia
ide sigt q alia ul omia simul ul singula. Queadmodm itaq; vnu
e quidq essentialit de suma suba di. ita ipa vnomo vna consideratioe
e quidq essentialit. Cu eni aliquis ho dicatur & corpus & rationalis &
homo non vnomo ul consideratione h tria di. Scdm aliud eni e corp' &
s'm aliud rationalis & singulu hor non e totu h' q e homo. Illa uo
suma ee essentia nullo sic est ad ut illud ide scdm aliu modu aut scdm
consideratione no sit q; q'quid aliquomo essentialr e hoc e totu q
ipa e. Nichil e'z q de eius essentia u'e dicatur ieo q qualis ul quata sed
ieo q quid sit acipit. Quidq eni e quale ul quatu e etiam aliud ieo
q quid e unde no sim[E]xquo igitur h tam siplex natura
plex e s; copositum e. [E] creatrix & uigor omniu fuit ul usq; fu
tura e an potius nec exquo nec usq; e s; sine pricipio & sine fine est.

Si ei pncipiu ht aut ex se ul p se hc ht aut ex alio ul p aliud aut ex nichilo
ul p nich. Sz constat p ueritatem iam pspectam quia nullo mo ex alio
ul ex nichilo ac p aliud ul p nichil e. Nullo mo igitr p aliud ul ex ali
quo ac p nichil vel ex nichilo initiu sortita e ex seipa uero ul p se initiu
htre no pt. quauis ex seipa z p seipam sit. Sic eni e ex se z p se ut nullo
sit alia eencia que e p se z ex se z alia p qua z ex qua e. Qcquid aut ex
aliquo ul p aliquid incipit ee. no e omnio idem illi ex quo ul p qd i ca
pit ee. Suma ig natura no icepit p se ul ex se. Qui igitur nec p se nc
ex se nec p aliud nec ex alio nec p nich nec ex nichilo ht pncipiu sz neqz
finem hebit. Si eni fine hitura e no e sume imortalis z sume i
corruptibilis. Sz constat quia e sume z imortalis z i corruptiblis
No habebit igr fine amplius si finem hitura e aut volens aut no
lens deficiet. Sz pcerto no e simplex bonu cui9 uolutate perit sumu
bonu. at ipa e uez z simplex bonu. Quare sua sponte non defici
et ipa quaz certu e ee sumu bonu. Si uo nolens pitura e no e
sume potens nec ompc. sz ronis ncitas asseruit eam ee sume pote
tie z omnipotentie. No ergo uolens deficiet. Quare si nec uolens nc
nolens suma natura finem hebit. nullo mo finem hebit ampli
us. si suma illa natura pncipiu uel finem hz no e va eternitas
qd ee supra iexpugnabilr iuenta e. Deinde cogitet qui pt qn incept
aut quado non fuit hc uez. s. quia futuz erat ad aut qn desinet
z non erit hc uez uidelicet qz pteritu erit aliquid. Qd si neutz ho
ru cogitari pt z utruqz hc uez sine ueritate ee no pt iposibile e ul co
gitare quod ueritas pncipiu aut fine heat. Deniqz si ueritas habu
it pncipiu uel habebit fine. antequa ipa inciperet uez erat tuc
quia no erat ueritas. z postqua finita erit uez erit tuc quia non
erit ueritas. At qui ueru non pt ee sine ueritate. Erat ig ueritas ante
qua eet ueritas. z erit ueritas ptqua erit ueritas qd iconuenientissim
e. Siue igitr dicatur ueritas htre. siue itelligatr non htre pncipi
um ul finem nullo claudi pt ueritas pncipio ul fine. Quare ide
sequitur de suma natura quia ipa suma ueritas e.

Sed ecce iteru isurgit nichil. z quecuqz hactenus ro ueritate
z ncitate concorditer attestantibz disseruit assent ee
nich. Si ei ea que supra sut digesta ncie ueritatis munimine f
mata sunt no fuit ad ante sumam eenciam. nec eit ad pt eam.
Quare nichil fuit ante eam. z nichil erit pt ea. Nam aut ad

aut michi nece e precessisse vel subsecuturu ee. Qui aut dicat quia nich fuit an
ipam et nich erit pt ipam id pnunciare videtur quia fuit ante ipam qn
nich erat et erit pt ipam qn nich erit. Qn g nichil erat illa non erat et
qn nichil erit illa non erit. Quo ergo non incepit ex nichilo aut quo no
deveniet ad nichilu. si illa no du erat cu iam erat nich et eadem iam no erit
cum adhuc nich erit. Quid ergo molita e tanta moles argumentor si tam
facile demolitur nichilu molimina eor. Si namqz constituit ut summu
ee nichilo et precedenti succedat et subsequenti decedat quidqz supra statuit ve
ritatis nece destituitur p plane nichilu an potius repugnandu e nichilo ne
tot structure necessarie ronis expugnentur a nichilo et summu bonu qd lu
cerna veritatis quesitum et inventum e amittatur p nichilo. Potius ig
asseratur si fieri pt qr nec nō fuit ante summam eentia nec pt illa qua
du locus datur ante vel pt illa nichilo p nichilu reducatur ad nich illud ee
quod prescriptum conduxit id qd erat nichil ad ee. Duplicem namqz vna p
nunciacio gerit sentenciam cum dicatur quia nich fuit ante summam eentiam.
Vnus eni e eius sensus qr prius quia summa eentia eet fuit tu erat nich. Alter
vo eius e intellectus quia ante summam eentiam non fuit aliquid ve
luti si dicam nichil me docuit volare. Hc aut sic exponam qr ipm nichil
qd signt non aliquid docuit me volare et erit falsum. aut qr no me docuit aliquid
volare quod e veru. Prior itaqz sensus e que sequitur supra tractata in
convenientia et incommoda ratione p falso repellitur. alter vo e qui sup
ioribus perfecta coheret convenientia et tota illoru contextione verus co
pellitur. Quare cu dicitur quia nichil fuit ante illam sed posteriore
intellectu accipiendu e nec sic e exponendu ut intelligatur aliqn fuisse
qn illa non erat et nichil erat sz ita ut intelligatur quia ante illam non
fuit aliquid eadem ratio e duplicis intellectus si nich dicatur pt illam ee futur.
Si ergo hc interpretatio que facta e de nichilo diligenter discernitur ve
rissime nec aliquid nec nichil summam eentiam aut precessisse aut subsecutu
rum ee. et nichil fuisse ante vel pt illam ee secuturu concluditur et tn illa
iam constitutoru soliditas in
chili in anitate concutitur.

Quavaqua supra conclusum
sit quia creatrix hc natura ubiqz
et in omnibus et p omnia sit et ex eo quia nec incepit nec desinet ee conse
quatur quia semp fuit et e et erit. sentio tn quandam contradictionis sive
murmur qd me cogit diligentius ubi et qn illa sit indagare. Itaqz
summa eentia aut ubiqz et semp e aut tm alicubi et aliqn aut nusquam
et nunquam. Quod dico aut in omni loco vel tpe aut determinate in aliquo aut

i nullo Sȝ quid videt repugnantius quã ut quod verissime ꝛ sũme est
id nusquã ꝛ nũquã sit· Falsũ ẽ igitur nusquã ul nunquam illam ee De
inde qm nullũ bonũ nec penitus ad ẽ sine ea si ipa nusquã ul nũquã
nusquã uel nũquã ad bonũ ẽ ꝛ nusquã ul nũquã omnino aliquid ẽ
Qd quã falsum sit nec dicere opus ẽ Falsum igitur ẽ ꝛ illud· qd illa
nusquã ꝛ nũquã sit aut ẽ ergo determiate alicubi ꝛ aliqn aut ubiqꝫ
ꝛ semp at si determiate ẽ i aliquo loco ul tpe ibi ꝛ tunc tantũ ubi ꝛ qn
ipa est pt ad ee· ubi uo ꝛ qn ipa nõ ẽ ibi ꝛ tunc penitus nulla ẽ eentia
quia sine ea nich ẽ vñ consequitur ut sit aliquis locus ꝛ aliquod tpus
ubi ꝛ qn omnino nich ẽ· Qd qm falsum ẽ ipe nãqꝫ locus ꝛ ipm tpus ali
quid ẽ· non pt ee sũma natura alicubi ul aliquando determiate Qd si
dicitur quia determiate ipa p se alicubi ꝛ aliqn ẽ sȝ p potentiam suam
ẽ ubicũqꝫ ul qñcũqꝫ ad est· non ẽ verũ· qm enĩ potentia eius nichil
aliud quam ipam ee manifestũ ẽ nullomõ potentia eius sine ipa
ẽ· Cũ ergo nõ sit alicubi ul aliqn determiate nece ẽ ut sit ubiqꝫ ꝛ sp

Quod si ita ẽ aut tota ẽ i oi (idest i omni loco ul tpe·)
loco uel tpe aut tantũ quelꝫ pars eius ut altera ps sit extra
omne locũ ꝛ tpus· Si uo parti ẽ ꝛ parti nõ ẽ i omni loco uel tpe ptes hꝫ
qd falsum ẽ· Nõ ẽ partim igitur ubiqꝫ ꝛ semp tota aut ẽ ubiqꝫ ꝛ sẽper
aut enĩ sic ẽ intelligendũ· ut tota simul sit in omnibus locis ul tpibꝫ
ꝛ partes i singulis· aut sic ut tota sit etiã i singulis· verum si par
tes ẽ i singulis nõ effugit ptiũ compositionem ꝛ divisione qd valde
alienũ a sũma natura inventũ ẽ· quã pp nõ ẽ ita tota i omnibꝫ lo
cis aut tpibus ut partes sit i singulis· Restat altera pars discu
tienda s· qualit sũma natura totã sit i omibus ꝛ singulis locis ul
tpibus· Hoc nimirũ ẽ non pt nisi aut simul aut divisis tpibus Sed
qm locoꝝ ac tpoꝝ via quas hactenus sit pgressas eisdem vestigiis
vna potuit i dagare psecutio hic ab invicem digredientes disputatione
videntur divisis quasi fuge afractibus singulatim suis i vestigent
discussionibus· Primũ ergo videat si sũma natura tota possit ee i
singulis locis aut simul aut p diversa tpa deinde idipm in tpibus
i quirat· Si igitur tota ẽ sit in singulis locis p singula loca sunt
singule tote· Sicut enĩ locus a loco distinguit ut singula loca sit
ita id qd totũ ẽ i vno loco ab eo qd eodẽ tpe totũ ẽ i alio loco distig
uitur ut singula tota sint· Nã qd totũ ẽ i aliq loco nich eius ẽ qd
non sit i ipo loco· at de quo nich ẽ qd nõ sit i aliquo loco nichil ẽ

ideo quod sit eodem tempore extra eundem locum. Quod igitur totum est in aliquo loco nichil eius est quod eodem tempore sit extra ipsum locum. Sed de quo nichil est extra quelibet loca nichil eius est eodem tempore in aliquo loco. Quare quod totum est in quolibet loco nichil est simul in alio loco. Quod igitur totum est in aliquo loco quo totum quidem est simul in alio loco si nichil ideo potest esse in alio loco. Cum igitur unum totum non possit esse simul in diversis locis totum consequitur ut per singula loca singula sint tota si in singulis locis simul aliquid est totum. Quapropter si summa natura tota est uno tempore in singulis omnibus locis quot singula loca esse possunt tot singule summe nature sunt quod irrationale est opinari. Non est igitur tota uno tempore in singulis locis. At vero si diversis temporibus tota est in singulis locis quamdiu est in uno loco nullum bonum et nulla essentia est interim in aliis locis quia sine ea prorsus aliquid non existit. Et absurdum esse vel ipsa loca probant que non nichil sed aliquid sunt. Non est itaque summa natura tota in singulis locis diversis temporibus. Quod si nec eodem nec diversis temporibus tota est in singulis locis liquet quia nullo modo est tota in singulis locis omnibus locis.

Nunc est indagandum si eadem summa natura sit tota in singulis temporibus aut simul aut distincte per singula tempora. Sed quo est aliquid totum simul in singulis temporibus si ipsa tempora simul non sunt. Si vero separatim et distincte tota est in singulis temporibus quemadmodum aliquis homo totus est heri et hodie et cras proprie dicitur quia fuit et est et erit. Ergo eius etas que nichil aliud est quam eius eternitas non est tota simul sed est per tempora extensa per temporum partes. At eius eternitas nichil aliud est quam ipsa. Summa igitur essentia erit diversa partes secundum temporum distinctiones. Si enim eius etas per temporum cursus producitur habet cum ipsis temporibus presens preteritum et futurum. Quid autem aliud est eius etas vel existendi diuturnitas quam eius eternitas. Ergo cum eius eternitas nichil aliud sit quam eius essentia sicut supra digesta ratio indubitabiliter probat si eius eternitas habet preteritum presens et futurum ergo et eius essentia habet preteritum presens et futurum. At quod preteritum est non est presens et futurum et quod presens est non est futurum nec preteritum et quod futurum est non est preteritum vel presens. Quo igitur stabit quod supra rationabili et perspicua necessitate claruit scilicet quia illa summa natura nullo modo composita sed summe simplex est et summe incommutabilis si aliud et aliud est in diversis temporibus et per tempora distributas habet partes. Aut potius si illa vera sunt immo quia liquido vera sunt quo hec possibilia sunt. Nullo igitur modo creatrix essentia aut etas aut eternitas eius recipit preteritum vel futurum. Presens enim quomodo non habet si vere est. Sed fuit significat preteritum et erit futurum. Numquam igitur illa fuit vel

erit. Quare non est distincte sicut nec simul tota in diversis singulis temporibus. Si igitur sicut discussum est nec sic est tota in omnibus locis vel temporibus ut semel sit tota in omnibus et per partes nec sic ut tota sit in singulis manifestum est quia non est ullo modo tota in omni loco vel tempore. Et quia similiter persuasum est quia non sic est in omni loco vel tempore ut pars sit in omni et pars sit extra omne locum aut tempus impossibile est ut sit ubique et semper. Nullatenus enim potest esse intelligi ubique et semper nisi aut tota aut pars. Quod si nequaquam est ubique et semper aut erit terminate in aliquo loco vel tempore aut in nullo. Terminate autem eam in aliquo non posse esse iam discussum est. In nullo igitur loco vel tempore id est nusquam et numquam est. Non enim potest esse nisi aut in omni aut in aliquo. Sed rursus cum constet inexpugnabiliter non solum quia est per se et sine principio et sine fine. Sed quia absque ea nec usquam nec umquam est necesse est illam esse ubique et semper.

Quomodo ergo convenient hec tam contraria secundum prolationem et tam necessaria secundum probationem. Fortasse quodam modo est summa natura in loco vel tempore quod non prohibetur sic esse tota simul in singulis locis vel temporibus ut tamen non sint plures tote sed una sola tota nec eius etas que non est nisi vera eternitas sit distributa in preteritum presens et futurum. Non enim videntur hac lege loci aut temporis cogi nisi ea que sic sunt in loco vel tempore ut loci spatium aut temporis diuturnitatem non excedit. Quare sicut de rebus que huiusmodi sunt unum idemque totum simul non posse esse totum in diversis locis vel temporibus omni veritate asseritur ita in rebus que huiusmodi non sunt idipsum nulla necessitate concluditur. Iure namque dici videtur quod tantum cuius rei sit aliquis locus cuius quantitatem locus circumscribendo continet et continendo circumscribit et quod cuius solius rei sit aliquod tempus cuius diuturnitatem tempus metiendo aliquo terminat et terminando metitur. Quapropter cuius amplitudini aut diuturnitati nulla meta vel a loco vel a tempore opponitur illi nullus esse loci vel temporis vere proponitur. Cum namque nec locus illi facit quod locus nec tempus quod tempus non irrationabiliter dicitur quia nullus locus est eius locus et nullum tempus est eius tempus. Quod vero nullum locum aut tempus habere conspicitur id profecto nullatenus loci aut temporis legem subire convincitur. Nulla igitur lex loci aut temporis naturam ullam aliquo cogit quam nullus locus aut tempus aliqua continentia claudit. Que namque rationalis consideratio omni modo ratione non excludit ut creatricem summamque omnium substantiam quam necesse est alienam esse et liberam a natura et iure omnium que ipsa de nichilo fecit ulla loci cohibitio vel temporis includat cum potius eius potentia que nichil est aliud quam eius essentia cuncta a se facta sub se

continens concludit · Quo quoqz no ē imprudentis īprudentie dicere q̄ su-
me ūitatis aut locus circūscribat quātitatem aut tpus metiatur diutur-
nitate que nullam penitus localis ul tpalis distentionis magnitudine
suscipit · ul parvitatem · Cui itaqz loci h̄ ē & tpis condicio vt tātūmodo q̄-
quid eorū metis clauditur nec partiū fugiat totū ul quale suscipit loc⁹
eius sm̄ quātitatem ul quale patitur tpus eius sed diuturnitate nec
vllomo possit totū adūsis locis ul tpibus simul contineri · q̄ quid uero
loci ul tpis continētia nequaq̄ cohercetur · nulla locorū ul tpm lege ad
partiū multiplicitate cogatur · aut pns ee totū simul plūibus loc-
aut tpibus phibeatur · qm̄ īquā h̄ ē conditio loci aut tpis ptcludu
summa suba que nulla loci ul tpis cōtinentia angitur nulla eorū le-
ge constringitur · Quare qm̄ summam eentiam totam & i cōmutabilis
nctītas exigit nulli loco ul tpi dee · & nulla racio loci aut tpis phi-
bet omni loco ul tpi simul totam adee · nce ē eam simul totam oī-
bus & singulis locis & tpibus pntem ee · Non eīm quia huic loco ul
tpi pns ē · ideirco phibetur illi ul illi loco aut tpi sil & simlr pns ee
nec quia fuit aut est aut erit io eternitatis eius aliquid euanuit aprīti tpe
cū ptito quia non ē aut transit cū pnti q̄ uix ē aut venturū ē cū fu-
turo q̄ nō dū ē · Nullatenus naqz cogitur ul phibet lege locorū a
tpm alicubi aut aliquando ee ul non ee q̄ nullomo ītra loci ul tpe
claudit sinū ee · Nam supma summa eentia dicat ee ī loco aut tpe q̄-
uis dē illa & de localibus siue tpalibz naturis vna sit prolatio ppt loque-
di consuetudinē diūsus tū ē intellectus ppt rerū dissilitudinē · In illis nā-
qz duo quedā eadē platio significat · s. quia pñtia sūt locis & tpibus ī
quibus ee dr̄ & quia cōtinentur ab ipis ī summa uo eentia vnū tm̄ p-
cipitur · s. quia pns ē · nō etiā quia cōtinetur vn̄ si usus loquendi ad-
mitteret cōuenientius dicī uidetur ee cū loco ul tpe plus ei contineri
significatur ad condiciā ee ī alio quā cū dr̄ ee cū alio · In nullo itaqz lo-
co uel tpe pprie dicitur ee q̄ omnino a nullo alio continet & tm̄ ī omni
loco uel tpe suo quodāmo dici pt ee qm̄ quidquid aliud ē ne ī nichilū
cadat ab ea pñte sustinetur · In omni loco & tpe ē quia nulli abest &
ī nullo ē quia nullū locū aut tpus hz · Nec īse recipit distinctiones
locorū aut tpm ut hic ul illic uel alicubi aut nuc ul tuc ul aliqn
nec sedm labile pns tpus q̄ vtimur ē aut sedm ptitū ul futurū fuit
aut erit qm̄ hec circūsciptorū & mutabiliū ppria sūt q̄ illa nō ē & tm̄ h̄
dē ea quodāmo dici pnt qm̄ sic ē pns omnibus circūsciptis & mutabili-

bus ac si illa eisdem circuscribatur locis ⁊ mutetur tpibus Patet itaq; qua
tum satis e ad dissoluendum que isonabat contrarietate qualit' summa
omniu eentia ubiq; ⁊ sp ⁊ nusqua ⁊ nuqua· i· i omni ⁊ nullo loco
aut tpe sit iuxta diuersoru itellectuu concordem ueritatem· C

Verum cu constet eande summa natura no magis ee i omnibus lo
cis qua i omnibus que sut no uelud que contineat' s; que pe
netrando cuncta contineat cur no dicatur ee ubiq; h' sensu ut potius i
telligatur ee i omnibus que sut quatutuq; i omnibus locis cu hunc i
tellectu ⁊ rei ueritas exhibeat ⁊ ipa localis ubi ppietas nequaqua p
hibeat· Solemus namq; sepe localia uba irreprehensibilit' attribue
rebus que nec loca sut nec circuscriptione locali continentur uelut si
dicam ibi ee itellectum i aia ubi e rationalitas· Na cu ibi ⁊ ubi loca
lia uba sut no tn locali circuscriptione aut aia contiet ald' aut itellc's
ul rationalitas otinent· Quare summa natura scdm ueritate apti⁹
dicitur ee ubiq; scdm hac significatoe ut itelliga' ee i omnibus que st
qua si itell' ee tantu i omnibus locis· Et qm sicut supra exposite ratio
nes docent aliter ee no pt nce e eam sic e i omnibus que sunt ut una
eademq; pfecte tota E andemq; summam subam constat
simul sit in singulis sine pncipio ⁊ fine ee nec hre pteritu aut fu
turu nec tpale hoc e labile pns quo nos viuimus cu etas siue etnitas
eius que nich aliud e q ipa immutabilis ⁊ sine ptibus e· Nomne g sp
q uidetur designare tpus multo uerius si de illa dr itelligit' signare e
nitate que sibi ipi nuqua e dissilis qua tpm uarietate que sibi sp i
aliquo e no silis· Quare si dicitur sp ee qm ide e illi ee ⁊ uiuere nichl
melius itell' qua eterne ee ul uiue· i· itminabile uita pfecte siml to
tam obtinere uidetur enim eius etnitas ee itermiabilis uita simul p
fecte tota exns· Cu eni supra iam satis liqueat q eade suba no sit alid
qua uita sua ⁊ eternitas sua nec sit aliquo tmiabilis nec nisi siml
⁊ pfecte tota quid aliud e ua etnitas que illi soli conuenit qua i
terminabilis uita sil ⁊ pfecte tota exns· Nam ul hoc solo uera etnitate
soli illi i ee sube que sola no facta s; factx ee inuenta e apte pcipitur qm
uera etnitas pncipij finis q; meta care itell' q nulli re' creatar' o
uenire eo ipo q de nichilo facte sut conuincitur C

Sed h eentia qua patuit omnimode sibi ee eande subalit' Nonne ali
qn e a se diusa ul accidentalit' Vm quo e summe icomutabilis si p
accidentia pt no dicam ee s; ul itelligi uariabilis Et e otrario quo no

non est particeps accidentis cum hoc ipsum quod maior est omnibus aliis naturis et
quod illis dissimilis est illi minime videatur accidere. Sed quid repugnant quorundam
que accidentia dicuntur susceptibilitas et naturalis incommutabilitas si ex
eorum assumptione nulla substantia consequatur variabilitas. Eorum quippe que
accidentia dicuntur alia non nisi cum aliqua participantis variatione adesse
et abesse posse intelliguntur ut omnes colores. alia nullam omnino vel accidendo vel
recedendo mutationem circa id de quo dicitur efficere noscuntur ut quedam
relationes. Constat namque quia homini qui post annum presentem nasciturus nec
maior nec minor nec equalis sum nec similis. Omnes autem has relationes
utique cum natus fuerit sine omni mei mutatione ad illum habere potero et amit
tere scilicet quod crescit vel per qualitates diversas mutabitur. Palam itaque
fit quia eorum que accidentia dicuntur quedam aliquatenus attrahunt com
mutabilitatem. Sicut igitur summa natura accidentibus mutationem
efficientibus nunquam in sua simplicitate locum tribuit sic secundum ea que nulla
tenus summe incommutabilitati repugnant aliquando dici aliquando non respuit
et tamen aliquid eius essentie. unde ipsa variabilis intelligi possit non accidit. unde hoc
quoque concludi potest quia nullius accidentis susceptibilis est. Quippe que
admodum illa accidentia que mutationem aliqua accidendo vel receden
do faciunt ipso suo effectu vere accidere rei quam mutant perpenduntur sic illa
que a simili effectu deficiunt improprie dici accidentia deprehenduntur. Si
cut ergo semper secundum se est omnino eadem substantia ita nunquam est a se diversa ullomodo
vel accidentaliter. Sed quomodocumque sese habeat ratio de proprietate nominis accidentium illud
sine dubio verum est quia de summe incommutabili na- Sed si
tura nichil potest dici unde mutabilis possit intelligi statutum est quod
de huius nature simplicitate perspectum est quo substantia est. Nam cum omnis substantia
admixtionis differentiarum vel mutationis accidentium sit susceptibilis huius immu
tabilis sinceritas omnimode admixtioni sive mutationi est inaccessi
bilis. Quo ergo obtinebitur eam esse quamlibet substantiam nisi dicatur substantia
pro essentia et sic sit extra sicut est supra omnem substantiam. Nam quantum illud esse
quod per se est et quicquid est de nichilo quidquid est tantum omnino distat facit omne
aliud esse diversum est ab eo esse quod per aliud sit de nichilo quicquid est tantum omnino dis
tat summa substantia ab hiis que non sunt idem quod ipsa. Cumque ipsa sola omnium na
turarum habet a se sine alterius nature auxilio esse quicquid est quomodo non est singula
riter absque sue creature consortio quicquid ipsa est. Unde si quando illi est cum
aliis nominis alicuius communio valde procul dubio intelligenda est diver
Constat igitur quia illa substantia sa significatio

nullo communi substantiarum tractatu includitur, cuius essentiali communione omnis natura excluditur. Nempe omnis substantia tractatur aut esse universalis, quae pluribus substantiis essentialiter communis est, ut hominem esse commune est singulis hominibus; aut esse individua, quae universalem essentiam communem habet cum aliis, quemadmodum singuli homines commune habent cum singulis, ut homines sint. Quomodo ergo aliquis summam naturam in aliarum substantiarum tractatu contineri intelligit, quae nec in plures substantias se dividit, nec cum alia aliqua per essentiae communionem se colligit? Quoniam tamen non solum ipsa certissime existit, sed etiam summe omnium existit, et cuiuslibet rei essentia dici solet substantia: profecto si quid digne dici potest, non prohibetur dici substantia. Et quoniam non noscitur dignior essentia quam spiritus et corpus, et ex his spiritus dignior est quam corpus, utique eandem asserendam esse spiritum, non corpus. Quoniam autem nec ullae partes sint eiusdem spiritus, nec plures esse possint eiusmodi spiritus, necesse est ut sit omnino individuus spiritus. Quoniam enim sicut supra constat, nec partibus est compositus, nec ullis differentiis vel accidentibus intelligi potest esse mutabilis, impossibile est ut qualibet sit divisibilis.

C.

Videtur ergo consequi ex praecedenti sermone quod hic spiritus qui sic suo quodam mirabili singulari et singulariter mirabili modo est, quadam ratione solus sit; alia vero quaecumque videntur esse, huic collata non sint. Si enim diligenter intenditur, ille solus videbitur simpliciter et perfecte et absolute esse; alia vero omnia fere non esse et vix esse. Quoniam namque idem spiritus propter incommutabilem aeternitatem suam nullo modo secundum aliquem motum dici potest quia fuit vel erit, sed simpliciter est; nec mutabiliter est ad quod aliquando aut non fuit aut non erit; neque non est quod aliquando fuit aut erit; sed quod est, semel et simul et interminabiliter est; et quia in quantum huiusmodi est eius esse, iure ipse simpliciter et absolute et perfecte dicitur esse. Quoniam vero alia omnia mutabiliter secundum aliquid aut fuerunt aut erunt quod non sunt, aut sunt quod aliquando non fuerunt vel non erunt; et quod fuerunt iam non est, illud autem quod erunt nondum est; et hoc quod in labili brevissimoque et vix existente praesenti sunt, vix est: quoniam ergo tam mutabiliter sunt, non immerito negantur simpliciter et perfecte et absolute esse, et asseruntur fere non esse et vix esse. Deinde cum omnia quaecumque aliud sunt quam ipse de non esse venerint ad esse, non per se sed per aliud; et tamen de esse redeant ad non esse quantum ad se, nisi sustineantur per aliud: quomodo illis convenit simpliciter aut perfecte sive absolute esse, et non magis vix esse aut fere non esse? Cumque eius solius ineffabilis spiritus nullo modo intelligi possit aut coepisse esse in tempus aut aliquid pati posse ex eo quod est in non esse defectum; et quidquid ipse est non sit per aliud quam per se, id est per hoc quod ipse est: nonne huius esse merito solum intelligitur simpliciter perfectumque et abso-

lutum. Ex vero sit simplex et omnimodis ratione solum est perfectum simplex et absolu
tum. Illud namque quodammodo vix dicta potest solum esse et e contrario quicquid per superiorem
rationem nec simpliciter nec perfecte nec absolute esse sed vix esse aut fere non esse
cognoscitur id utique aliquo modo recte non esse dicitur. Secundum hanc igitur rationem solus
ille creator spiritus est et omnia creata non sunt nec tamen omnino non sunt quia per illum
qui solus absolute est de nichilo aliquid facta sunt.

Iam vero hiis que de proprietatibus huius summe nature ad presens mihi dicere rationem se
quenti occurrerunt perspectis optimum existimo ut de eius locutione per quam facta
sunt omnia si quo possum considerem. Et enim cum omnia que de illa supra potui
animadvertere rationis robur inflexibile teneat, hoc me maxime cogit de illa diligentius
discutere quod in divinum quod ipse summus spiritus est locutio [illegible]
et quod ab eo facta sunt [illegible] quo illa est aliud quam quod est idem ipse. Amplius as
serunt utique inexpugnabiliter ea que iam inventa sunt quia nichil omnino
potuit umquam aut potest subsistere preter creantem spiritum et eius creatum.
Hanc vero spiritus eiusdem locutionem impossibile est inter creata contineri quoniam quic
quid creatum subsistit per illam factum est, illa vero per se fieri non potuit. Nichil quip
pe per se ipsum fieri potest, quia quicquid fit posterius est eo per quod fit et nichil est
posterius se ipso. Relinquitur itaque ut hec summi spiritus locutio cum creatura esse non pos
sit non sit aliud quam summus spiritus. Denique hec ipsa locutio nichil aliud
potest intelligi quam eiusdem spiritus intelligentia qua cuncta intelligit.
Quid enim est aliud illi rem loqui aliqua hoc loquendi modo quam in
telligere. Nam non ut homo non semper dicit quod intelligit. Si igitur summe sim
plex natura non est aliud quam quod est sua intelligentia quemadmodum id
est quod est sua sapientia necesse est ut similiter non sit aliud quam quod est sua locutio. Sed
quoniam iam manifestum est summum spiritum unum tantum esse et omnimode indi
viduum necesse est ut sit illi hec sua locutio sit con
substantialis ut non sint duo sed unus spiritus.

Quur igitur dubitem quod supra dubium di
miseram scilicet utrum hec locutio in pluribus verbis an in uno consistat. Nam si sic
summe est nature consubstantialis ut non sint duo sed unus spiritus utique sicut illa
summe simplex est ita et ista. Non igitur constat pluribus verbis sed est unum verbum

Sed certe videtur in verbum per quod facta sunt omnia
subobscura nec facilis nec per illatenus sub ambiguitate relinque
da questio. Etenim cum omnia huiusmodi verba quibus res quaslibet mente dici
mus id est cogitamus similitudines et ymagines sunt rerum quarum verba sunt
et omnis similitudo vel ymago tanto magis vel minus est vera quanto
magis vel minus imitatur rem cuius est similitudo. Quid igitur tenendum

e v͛bo quo dr̄ ꝑ quod facta sūt omīa Erit aut nō erit silitudo eoꝝ que
ꝑ ipm̄ facta sunt Si enī ipm̄ e vera mutabiliū silitudo non est ꝯsubstāle
sume incomutabilitati qđ falsum e Si autem non omnino vera sed
qualiscumqꝫ similitudo mutabiliū nō e v͛bū sume veritatis oīo vm̄
qđ absurdū e At si nulla mutabiliū hȝ silitudinem quo ad exem
plū illius facta sūt. Veꝝ forsitan nichil huius manebit ambiguita
tis si quēadmodū ī vivo homie veritas hoīs ee dicatur ī picto vero sili
tudo siue ymago illius veritatis sic existendi veritas ītelligatur ī v͛bo
cuius eēncia sic sume e ut quodāmo illa sola sit. In hys vero que ī
eius cōparatione quodāmo non sunt et tamen ꝑ illud et scđm illud facta sīt
ad imitatio aliqua sume illius eēncie ꝑpenditur Sic quippe v͛bū su
me veritatis quod et ipm̄ e suma veritas nullū augmetū vl detrimetū
sentiet scđm hꝯ qđ magis vl minus creaturis sit simile sȝ potius
nccē erit omne quod creatū e tanto mg̃ ee et tanto ee ꝑstancius quanto
silius e illi qđ sume e et sume magnū e. Hinc et enī fortasse ymo nō
fortasse sȝ ꝓ certo hinc omis ītellectus īdicat naturas quolȝ modo
viventes ꝑstare non viventibȝ sencientes non sencientibus racio na
les irronalibus. Cum enī suma natura suo quodā singulari modo
nō solū e sȝ et vivit et sentit et racionalis e Liquet quia omniū que
sunt id quod aliquo vivit magis e illi sile quā id qđ nullatenus
vivit et qđ mō quolȝ vl corporeo sensu cognoscit aliquid magis quā
qđ nichil omnino sentit et qđ racionale e magis quā qđ ronis capax
non est. Cum vero simili racione quedam nature magis minꝰ
ue sint quam alie ꝑspicuū e Quemadmodū enī illud natura ꝑstan
cius e qđ ꝑ naturalem eēnciam ꝓpinquius e ꝑstantissimo ita utiqꝫ
illa natura mg̃ e cuius eēncia silior e sume eēncie. Qđ sic qꝫ faci
le aīadv͛ti posse existimo. Nempe si alicui subē que et vivit et sensibilis
et racionalis e cogitatōe auferatur qđ ronalis e deinde qđ sensibil
postea qđ vitalis postremo ipm̄ nudū ee qđ remanet quis nō ītelli
gat qđ illa subā que sic paulatim destruitur ad minus et minus
ee et ad ultimū ad nō ee gradatim ꝑducitur. que aut sigillatī as-
sumpta quālibȝ eēnciam ad minus et minus ee deducunt ea-
dem ordinatim assumpta illam ad magis et magis ee ꝑducunt
Patet igitur quia magis e vivens subā quā nō vivens et sensibil
quā non sensibilis et racionalis quā nō ronalis Non est itaqꝫ dubi
ū qđ omis eēncia eo ipo maior e et ꝑstancior quo silior e illi eēn
cie que sume e et sume ꝑstat. Satis itaqꝫ manifestū e ī v͛bo ꝑ

quod facta sunt omnia non ee ipsorum similitudine sed vera simplexque essentia
in factis vero non ee simplicem absolutamque essentiam sed vere illius essentie
vix aliquam imitationem. vn necce e non idem verbum secundum rerum creatarum
similitudinem magis vel minus ee verum sed omnem creatam naturam
eo altiori gradu essentie dignitatisque consistere quo magis illi propinquare

Sed cum ita sit quomodo illud quod simplex videtur . C.
veritas potest ee verbum eorum quorum non e similitudo cum omne verbum quo
aliqua res sic mente dicitur similitudo sit rei eiusdem. Et si non e verbum eorum
que facta sunt per ipsum quomodo constabit quia sit verbum. Nempe omne
verbum alicuius rei verbum e. Denique si nunquam creatura esset nullum eius
esset verbum. Quid igitur an concludendum e quia si nullomodo esset creatura
nequaquam esset verbum illud quod e summa et nullius indigens essentia aut for
tasse ipsa summa essentia que verbum e essentia quidem esset eterna sed verbum non esset
si nichil unquam per illam fieret. Eius namque quod nec fuit nec est nec futurum est
nullum verbum ee potest. Verum secundum hanc rationem si nunquam ulla preter summum
spiritum esset essentia nullum omnino esset illo verbum. Si nullum illo verbum esset
nichil apud se diceret. Si nichil apud se diceret cum idem sit illi sic dicere apud quod
e intelligere non quid intelligeret. Si nichil intelligeret ergo summa sapientia que non e aliud
quam idem spiritus nichil intelligeret quod absurdum e. Quid ergo. Si ei nichil intelligeret
quomodo esset summa sapientia. aut si nullomodo quid esset preter illam quid illa intelligeret
Nunquid seipsam non intelligeret aut quomodo vel cogitari potest quod summa sapientia se ali
quando non intelligat. cum rationalis mens possit non solum sui meminisse sed
etiam summe sapientie reminisci et illam et se intelligere. Si enim mens humana
nullam eius aut sui habere memoriam aut intelligentiam posset nequaquam
se ab irrationalibus creaturis et illam ab omni creatura secum sola tacite
disputando sicut nunc mens mea facit discerneret. Ergo summus ille
spiritus sicut e eternus ita eterne sui memor e et intelligit se ad similitudi
nem mentis rationalis ymmo ad nullius similitudinem sed ille principaliter et mens
rationalis ad eius similitudinem. at si eterne se intelligit eterne se di
cit. Si eterne se dicit eterne e verbum eius apud ipsum. Siue igitur ille cogi
tetur nulla alia existente essentia. siue alijs existentibus Sed certe
necesse est verbum illius coeternum illi esse cum illo quenti in de
verbo quo creator dicit omnia que fecit obtulit se verbum quo se ipsum dicat
qui omnia fecit. an ergo alio verbo dicit seipsum dicat quecumque facit Na
hoc quoque verbum quo seipsum dicit necce e idipsum ee quod ipse e sicut co
stat de verbo illo quo dicit ea que a se facta sunt. Cum enim etiam si nichil

vnquā aliud eet nisi summus ille spūs racio cū cogitat v̄bū illud quo
se dicit eternitate ee quid uerius quā hoc v̄bū eius non ee aliud quā q̄ ipe
e. Ergo si ꝛ seipm ꝛ ea que fecit consubali sibi v̄bo dicit Manifestū e
quia v̄bi quo se dicit ꝛ v̄bi quo creaturā dicit vna suba e. Quo igit si
vna suba v̄ba sunt duo Sꝫ forsitan nō cogit ydeptitas subiecte verbi
vnitatem admitte. Nam idē ipe qui hys verbis loquitur eandem
illis hēt subam ꝛ tamē v̄bū non e. Sꝫ utiqꝫ v̄bū quo se dicit summa sa
pīa conuenientissime dici pt v̄bū eius scdm supiorē ronem quia ei⁹
pfectam tenet silitudinē. Nam nulla racione negari pt cū mens
racionalis seipām cogitando itelligit ymaginē ipius nasci i sua co
gitacione ymo ipam cogitacōꝫ sui esse sua ymaginē ad eius silitu
dinem tamquā ex eius inpssione formatam. Quamcūqꝫ eni rem
mens seu p corpis ymaginacione seu p racione cupit ūaciter cogita
re. eius utiqꝫ similitudinē quātū valet i ipa sui cogitacione conat
exprimē q⁹ quāto verius facit tanto verius ipam rem cogitat. Et hoc
quidē cū cogitat aliquid aliud quod ipa nō e ꝛ maxīe cū aliqd cogitat
corpus clarius pspicitur. Cū eni cogito notū m̄ hominem absentem
formatur m̄ acies cogitacionis mee i talem ymaginē eius quale il
lam p visū oculorꝫ i memoria attraxi. Que ymago i cogitatione v̄
bū est eiusdē homis que cogitando dico. Hēt igit mens racionalis
cū se cogitando itelligit secū ymaginē sua ex se natam. i. cogitacioꝫ
sui ad sua silitudinem quasi sua i pressione formatā quamuis ipa
se a sua ymaginē nō nisi rone sola racione separare possit. Que ymago
eius v̄bum eius e. Hoc itaqꝫ mō quis neget summam sapiam cū se di
cendo itelligit gignē consubalem s̄ similitudinē sua. i. v̄bū suū
Qꝫ v̄bū licet dē re tam sigulariter eminenti p̄prie ad satis conuenient
dici nō possit nō i conuenienter tū sicut silitudo ita ꝛ ymago ꝛ figura
ꝛ caracter eius dici pt. Verbū aut quo creaturā dicit nequaquā silr
e v̄bum creature quia non e eius silitudo ſꝫ principalis essentia Co
sequit̄ igit ut ipam creaturā non dicat v̄bo creature Cui⁹ ḡ v̄bo ea
dicit si nō ea dicit v̄bo eius. Nā q̄ dicit v̄bo dicit ꝛ v̄bū alicui⁹ est.
v̄bū. i. silitudo. Sꝫ si nichil aliud dicit quā se aut creaturā nichil dicē
pt nisi aut suo aut eius v̄bo. Si ḡ nichil dicit v̄bo creature q̄cq̄ di
Sed quo tam differentes res scꝫ creans
cit v̄bo suo dicit vno ꝑ eodemqꝫ v̄bo dicit seipm ꝛ q̄cūqꝫ fecit
ꝛ creata eēntia dici pōit vno v̄bo pfertum cū v̄bū ipm sit dicentī

coeternum. creatura autem illi non sit coeterna. Forsitan quia ipse est summa sapientia et sum-
ma ratio in qua sunt omnia que facta sunt quemadmodum opus quod fit secundum aliquam
artem non solum quando fit verum et antequam fiat et postquam dissolvitur semper est in
ipsa arte non aliud quam quod est ars ipsa idcirco cum ipse summus spiritus dicit
seipsum dicit omnia que facta sunt. Nam et antequam fierent et cum facta sunt
et cum corrumpuntur seu aliquo modo variantur semper in ipso sunt non quod sunt in seipsis
sed quod est idem ipse. Etenim in seipsis sunt essentia mutabilis secundum immutabi-
lem rationem creata. in ipso vero sunt ipsa prima essentia et prima existendi ve-
ritas cui prout magis utcumque illa similia sunt ita verius et prestantius ex-
istunt. Sic itaque modo non irrationabiliter asseri potest quia cum seipsum dicit sum-
mus ille spiritus dicit etiam quod
quod factum est uno eodemque verbo.

Verum cum constet quia
verbum eius consubstantiale illi est et per om-
nia simile est necessario consequitur ut omnia que sunt in illo eadem et eodem modo sint in verbo
eius. Quidquid igitur factum est sive vivat sive non vivat aut quocumque sit in
se in illo est ipsa vita et veritas. Quoniam autem idem est summo spiritui scire quod intelligere
sive dicere necesse est ut eodem modo sciat omnia que scit quo ea dicit aut intelli-
git. Quemadmodum igitur sunt in verbo eius omnia vita et veritas ita sunt in scientia

Quam excedere manifestissime comprehendi potest quo eius.
dicat idem spiritus vel quo sciat ea que facta sunt ab humana scientia com-
prehendi non posse. Nam nulli dubium creatas substantias multo aliter esse
in seipsis quam in nostra scientia. quanto verius alicubi sunt per suam essentiam
quam per suam similitudinem. Cum ergo et hoc constet quod omnis creata substantia tan-
to verius est in verbo. id est in intelligentia creatoris quam in seipsa quanto verius
existit creatrix quam creata essentia quo comprehendit humana mens
cuius modi sit illud dicere et illa scientia que sic longe superior et verior est cre-
atis substantiis si nostra scientia tantum superatur ab illis quantum

Verum
tum earum similitudo distat ab earum essentia.
Verum cum manifeste
rationes superiores doceant summum spiritum per verbum suum fecisse omnia numquid
non et ipsum verbum fecit eadem omnia. Quoniam enim illi est consubstantiale cuius est verbum
necesse est ut sit summa essentia. Summa autem essentia non est nisi una que so-
la creatrix et solum principium est omnium que facta sunt. Ipsa namque sola fecit
non per aliud quam per se omnia ex nichilo. Quare quecumque summus spiritus fa-
cit eadem et verbum eius facit et similiter. Quidquid igitur et summus spiritus est ad
creaturam hoc et verbum eius et similiter. nec tamen ambo simul pluraliter quia
non sunt plures creatrices summe essentie. Sicut igitur ille est creator
et principium sic et verbum eius nec tamen sunt duo sed unus creator et unum prin-

Studiose itaque attendendum est quiddam quod valde insolitum   capitulum
rebus aliis in summo spiritu et verbo eius videtur evenire. Nam certum est sic
unicuique singulatim et utrique simul inesse quidquid sunt in essentia et quidquid sunt ad
creaturam, ut et singulatim perfectum sit ambobus et tamen pluralitatem non
admittat in duobus. Licet enim singulatim et ille perfecte sit summa veritas
et creatrix et verbum eius sit summa veritas et creatrix, non tamen ambo simul
sunt duae veritates aut duo creatores. Sed cum haec ita sint, miro tamen modo a-
pertissimum est quia nec ille cuius est verbum potest esse verbum suum, nec verbum potest esse
ille cuius est verbum. Ut in eo quod significant vel quid sint substantialiter vel quid sint ad
creaturam semper individuam teneant unitatem; in eo vero quod ille non est ex
isto, hic autem est ex illo, ineffabilem admittant pluralitatem. Ineffabi-
lem certe. Quamvis enim necessitas cogat ut sint duo, nullo tamen modo exprimi
potest quid duo sint. Nam et si forte duo pares aut ad aliquid simul adiuncte
possint dici in his ipsis tamen relativis, si quaeratur quid sit illud
de quo dicitur, non poterunt dici pluraliter quemadmodum dicuntur duae pares
lineae aut duo similes homines. Quippe nec sunt duo pares spiritus, nec
duo pares creatores, nec duo ad aliquid quod significent eorum aut essentiam aut
habitudinem ad creaturam; sed nec duo ad aliquid quod designent propriam habitudinem
alterius ad alterum, quia nec duo verba nec duae imagines. Verbum namque
hoc ipsum quod verbum est aut imago ad alterum est, quia non nisi alicuius
verbum est aut imago; et sic propria sunt haec alterius ut nequaquam alteri
coaptentur. Nam ille cuius est verbum aut imago nec imago nec
verbum est. Constat igitur quia exprimi non potest quid duo sint summus spiritus
et verbum eius, quamvis quibusdam singulorum proprietatibus cogantur esse
duo. Est enim proprium unius esse ex altero   Quod ipsum   C
et proprium est alterius alterum esse ex illo.   nullo utique verbo vide-
tur familiarius posse proferri quam si dicatur proprium esse unius nasci ex
altero, et proprium alterius nasci alterum ex ipso. Certum namque iam constat
quia verbum summi spiritus non sic est ex eo quemadmodum ea quae ab illo fac-
ta sunt, sed quemadmodum creator de creatore, summum de summo, et ut plena bre-
vitate omnimoda absolvatur similitudo, penitus idem ipsum est de eodem
ipso, et ita ut nullatenus sit nisi ex eo. Cum igitur pateat verbum summi
spiritus sic esse ex ipso solo ut perfectam eius quasi proles parentis teneat
similitudinem, nec sic esse ex ipso ut fiat ab eo, profecto nullo modo conve-
nientius cogitatur posse esse ex illo quam nascendo. Nempe si innumerabiles
res indubitanter dicitur nasci ex his ex quibus habent ut sint cu-

nullam eorum de quibus nasci dicuntur teneant similitudinem sicut proles parentis dicimus
cum capillos nasci de capite et poma de arbore cum nec illi capitis nec ista arboris
similia sint si igitur huiusmodi multa non absurde dicuntur nasci tanto congru-
entius dici potest verbum summi spiritus ex illo subsistere nascendo quanto perfectius
quasi proles parentis tenet eius similitudinem ex illo existendo C

Quod si convenientissime dicitur nasci et tam simile est illi de quo nasci-
tur estimetur simile quasi proles parenti et non potius asseritur quia tanto
verior est ille parens et istud proles quanto magis et ille ad huius nativitatis per-
fectionem solus sufficit et quod nascitur eius similitudinem exprimit. Namque in rebus
aliis quas proles parentis esse certum est habitudinem habere nulla sic gignit
ut omnino nullius indigens sola ipse ad gignendam prolem sufficiat nulla
sic gignitur ut nulla admixta dissimilitudine omnimodam similitudinem
parentis exhibeat. Si ergo verbum summi spiritus sic est omnino ex ipsius sola
essentia et sic singulariter est illi simile ut nulla proles sit sic omnino ex sola pa-
rentis essentia aut sic similis parenti profecto nullis rebus tam convenienter
videtur aptari habitudo parentis et prolis quam summo spiritui et verbo eius. Quapropter
illius est proprium verissimum esse parentem is- At hoc constare C
tius vero verissima esse prolem et cetera non poterit nisi pater ve-
verissime gignat et istud verissime gignatur. Sicut igitur illud est praecipuum ita
hoc esse certissimum necesse est. Quare summi spiritus est verissime gignere et verbi eius ve-

Vellem iam quidem et forte possem C rissime gigni. C
illum esse verissime parentem hunc vero esse verissimum filium concludere sed nec hoc
negligendum existimo an patris et filii an matris et filie magis illis ap-
ta sit appellatio cum in eis nulla sit sexus discretio. Nam si idcirco conveni-
ens est ille pater et proles eius filius quia uterque est spiritus cur non pari ratione alteri
convenit esse matrem alteri filiam quia uterque est veritas et sapientia an quia
in hiis naturis que sexus habent differenciam melioris sexus est patrem esse vel
filium inferioris vero matrem vel filiam. Est hoc quidem naturaliter in pluribus in quibus-
dam vero e contrario ut in quibusdam avium generibus in quibus femininus se-
xus semper maior et validior est masculinus vero minor et infirmior. At certe idcirco
magis convenit summo spiritui patrem dici quam matrem quia pri-
ma et principalis causa prolis semper est in patre. Nam si materna cau-
sam quolibet modo semper paterna precedit nimis incongruum est ut illi pa-
renti aptetur nomen matris cui ad gignendam prolem nulla alia
causa aut sociatur aut precedit. Verissimum igitur est summum spiritum patrem
esse prolis sue. Quod si filius semper similior est patri quam filia nichil autem illius

e alti qua summo patri proles sua verissimu e hanc prolem non ee filia s; filiu
sicut igitur p̄priu e illius verissime gignere istius uo gigni sic p̄priu est
illius verissimu ee genitore istius uero verissimu genitu · Et sicut alt
e verissimus parens alt verissima ples sic alt e verissimus pater alter
I nventis tot z tantis singuloꝝ p̄prietatibus verissimus filius
tibus quibus mira quedam tam ineffabilis quam inevitabilis in summa v
nitate pbat ee pluralitas valde mi videt̄ · Delta le retractare sepius tam
ipenetrabile secretu · Ecce enim cum sit i possibile sit eundem ee eu qui gignit
z eu qui gignitur atq; eundem ee parentem z plem ut nāe sit aliu ee
genitore aliu genitu · z aliu ee patrem z aliu filiu sic tn nte e ide
ee illu qui gignit z illu qui gignitur necno parente z plem ut i
possibile sit aliud ee genitore quam q̄ e genitus · aliud ee patrem quam
q̄ e filius · z cum ita sit alius ille z alius ille ut omnia pateat q̄ duo st
Sic tn vnu z idipm e id q̄ e ille z ille ut penitus lateat q̄ duo sit
Nam sicut e pater alius ut cum ambos dixeri videa me duos dixisse
et sic e idipm q̄ e z pater z filius ut no itelligam quid duos dixerim
Quamuis namq; singulus pr sit pfecte summus spus sit tn vnu ideq;
e spus pater z spus filius ut pater z filius no sint duo spus s; vnus
spus vt sint vt sic singula p̄pria singuloꝝ non recipiunt pluralitatem
quia no sunt duorum · ita id q̄ comune e amboꝝ indiuidua teneant vni
tatem quamuis totu sit singuloꝝ · Nam sicut non sunt duo patres
aut duo filij · s; vnus pater z vnus filius quia singula sunt singuloꝝ
p̄pria · ita non sunt duo s; vnus spus quamuis z singuli pris z singli
filij sit pfectu ee spiritum · Sic sunt oppiti relacionibus ut alt nunqua
suscipiat p̄priu alterius · sic sunt concordes naturam ut alt sp teneat een
ciam alterius · Sic eni diuisi sunt per hoc q̄ alter e pater alter filius ut
nunqua dicatur aut pater filius aut filius pr z sic ide sunt p substanciam
ut semp sit i patre essencia filij z i filio essencia pris Est eni non diuisa
s; eadem no plures s; una vtriusq; essencia V idetur eciam si alt alterius dicatur essencia no eterne unitate s; summa
vnitas simplicitasq; comendatur comunis nature No eni queadmodu
itelligitur sapia homis p quam homo sapiens e qui p se non pt esse
sapiens ita intelligi pt si dicatur pr essencia filij z filius essencia pris
ut eo modo sit filius essens i patre z pater p filiu quasi non possit alt
essens ee nisi p alteru · sicut homo non pt esse sapiens nisi p sapiam
Sicut namq; summa sapia semp sapit p se ita summa essencia sp e p se

Est autem perfecte summa essentia pater et perfecte summa essentia filius. Pariter quoque perfectus per se pater est et perfectus filius per se est, sicut uterque sapit per se. Non enim ideo minus est perfecta essentia vel sapientia filius quia est essentia nata de patris essentia et sapientia de sapientia, sed tunc minus perfecta essentia aut sapientia esset, si non esset per se aut non saperet per se. Nequaquam enim repugnant ut filius et per se subsistat et de patre habeat esse. Sicut enim pater habet essentiam et sapientiam et vitam in semetipso, ut non per alienam sed per suam essentiam sit, per suam sapientiam sapiat, per suam vitam vivat, ita gignendo dat filio habere essentiam et sapientiam et vitam in semetipso, ut non per extraneam sed per suam essentiam, sapientiam et vitam subsistat, sapiat et vivat. Alioquin non esset idem esse patris et filii, nec esset par patri filius. Quod quam falsum sit liquidissime supra perspectum est. Quare non repugnat filium et subsistere per se et esse de patre, quoniam hoc ipsum, id est per se ipsum posse subsistere, necesse est illum habere ex patre. Nam si quis sapiens suam me sapientiam, cuius prius expers essem, doceret, utique hoc ipsa sapientia eius facere non incongrue diceretur. Sed quamvis mea sapientia ab illius sapientia haberet esse et sapere, tamen cum iam esset, non nisi sua essentia esset, nec saperet nisi per se ipsam. Multo igitur magis eterni patris coeternus filius, qui sic habet a patre esse ut non sint due essentie, per se subsistit, sapit et vivit.

Non igitur sic intelligi potest quod pater filii aut filius patris sit essentia, quasi alter non possit subsistere per se sed per alterum, sed ad significandam quam habent communionem summe simplicisque unius essentie sic congrue dici et intelligi potest quia sic est alter idipsum quod alter ut alter habeat essentiam alterius. Hac itaque ratione, qua utrique non aliud est habere essentiam quam essentiam esse, sicut habet alter alterius essentiam, ita est alter essentia alterius, id est idem esse est alteri quod alteri.

Quod licet secundum perfectam rationem unum sit, valde tamen magis congruit filium dici essentiam patris quam patrem essentiam filii. Quia namque pater a nullo habet essentiam nisi a se ipso, non satis apte dicitur habere essentiam alicuius nisi suam. Quia vero filius essentiam suam habet a patre et eandem quam habet pater, aptissime potest dici habere essentiam patris. Quare cum alter neuter alter habeat essentiam quam existendo essentia, sicut satis aptius intelligitur habere filius patris essentiam quam pater filii, nam hic vel ista si fiat prolatio satis acuta brevitate commendat filium non solum eandem essentiam habere cum patre, sed habere ipsam de patre, ut hoc sit filius est essentia patris quod est filius est non differens essentia de patris essentia, immo de patre essentia. Similiter quod est filius patris virtus et sapientia seu veritas et iustitia et quicquid summi spiritus convenit essentie

Videntur tn quedam ex hys que sic psit et itelligi pnt alia qz no itonigaz
subbat ipa pnuciacione itelligentiam suscipe. Liquet eni filiu ee
vbu veru i. psectam itelligentiam siue psectam totius paterne subie cog
nitionem et sciam et sapiam. i. que ipam pris ecentiam itelligit et cognos
cit et scit et sapit. Si igitur hoc sensu filius dicat patris itelligentia et sapi
encia et sciencia et cognitio siue notitia qui itelligit sapit scit et nouit patre
nequaqm auitate discreditur uitas qz patris aptissime pt dici filius no
solu eo sensu qz e eade filij uitas que e et patris sicut ia pspectu est sz et hoc
sensu ut ideo itelligat no mpfecta quedam mutatio sz integra uitas paterne
substantie quia no e aliud quia qd e pater. At si ipa subia pris e intelligentia et scia et sapia et uitas consequiter colligitur
quia sicut filius e intelligentia et scia et sapia et uitas paterne subie ita e
intelligencia itelligentie scia scie sapia sapie vitas veritatis

De memoria uo quid sciendum e. An estimandus e filius itelligentia
memorie siue memoria patris aut memoria memorie. Equidem
cu summa sapia sui memor ee negari non possit nichil copetencius quia i me
moria pater sicut i ubo filius itellr qui de memoria nasci vbu uidetur.
Quod clarius in nra mente papr. qui namqz mens huana non sp se cogi
tat sicut sui sp meminit liquet cu se cogitat qz ubu eius nascitur de me
moria vn apparet quia si semp se cogitaret sp ubu eius de memoria
nasceretur. Rem et ei cogitare cuius memoria hemus hoc e mente ea dicere
vbum uo rei e ipa cogitatio ad eius similitudinem ex memoria formata
Huic itaqz liquido animaduiti pt de summa sapia que semper sic se dicat sic
sp sui memor e qz de eterna memoia eius coeternu vbu nascitur. Sic
igit vbu congrue itellr proles. ita memoria parentis nome aptissime
suscipit. Si ergo proles que oino de solo summo spu nata e proles e memorie
eius nichil consequcius qua quia memoria sua e ide ipe. Quippe no i eo
qd sui memor e sic e i sua memoria velud alia res i alia quadmodu ea
que sic sunt i huae mentis memoria ut no sint ipa nra memoria sz
sic e memor sui ut ipe memoria sua sit. Consequit itaqz quo filius i telli
gentia siue sapia pris ita sit et paterne memorie. At quidqd filius sapit
aut itelligit eius simlr et meminit. Est igitur filius memoria patris
et memoria memorie. i. memoria memorie patris qui e memoria
sicut e sapia patris et sapia sapie. i. sapientia sapiens prem sapiam et fi
lius quidem memoria nata de memoria sicut sapia nata de sapia pater uo
de nullo nata memoria uel sapientia et cetera

S Ed certe dum huius patris filiique proprietates communionemque delectabiliter intueor
nichil delectabilius illis contemplandum invenio quam mutui amoris
affectum. Quam enim absurde negetur summus spiritus se amare sicut memor sui est
et se intelligit cum et mens rationalis se et illum amare posse convincatur
ex eo quod sui et illius memor esse et se et illum intelligere potest. Otiosa namque et
penitus inutilis est memoria et intelligentia alicuius rei nisi prout ratio exigit
res ipsa ametur aut reprobetur. Amat ergo seipsum summus spiritus sicut sui
meminit et se
intelligit et. ¶ N Ulla certe est rationem habenti eum non ideirco
sui memorem esse aut se intelligere quia se amat.
Sed ideo se amare quia sui meminit et se intelligit. nec eum se posse amare
si sui non sit memor aut se non intelligat. Nulla enim res amatur sine eius me
moria aut intelligentia et multa tenetur memoria et intelligitur que non
amantur. Patet igitur amorem summi spiritus ex eo procedere quia sui memor
est et se intelligit. Quod si in memoria summi spiritus intelligitur pater in intelligentia fi
lius manifestum est quia a patre pariter et ¶ S Ed si se amat summus
filio summi spiritus amor procedit. spiritus procul dubio amat se pater
amat se filius et alter alterum quia singulus pater est summus spiritus et singulus filius
summus spiritus et ambo simul unus spiritus et quia uterque pariter sui et alterius
meminit et se et alterum intelligit. Et quia omnino idipsum est quod amat vel ama
tur in patre et quod in filio necesse est ut pari amore uterque diligat se et alterum ¶
Q Vantus igitur est amor iste summi spiritus sic communis patri et filio Sed si tantum
se diligit quantum sui meminit et se intelligit tantum autem sui memor
est et intelligit se quanta est eius essentia quod aliter esse non potest perfecto tantus est
V Erum quid potest esse par summo spiritui ¶ amor eius quantus ipse est
nisi summus spiritus. Iste itaque amor est summus spiritus Denique si nulla
unquam creatura id est si nichil unquam aliud esset quam summus spiritus pater et filius
nichilominus seipsos et invicem pater et filius diligerent. Consequitur itaque hunc
amorem non esse aliud quam quod est pater et filius quod est summa essentia. At cum summe
essentie plures esse non possint quid magis necessarium quam patrem et filium et utriusque
amorem unam esse summam essentiam. Est igitur idem amor summa sapientia
summa veritas summum bonum et quidquid dici de summi spiritus substantia dici potest ¶
I Ntuendum est diligenter utrum sint duo amores unus a patre procedens
alter a filio an unus non totus ab uno procedens sed partim a patre partim
a filio an nec plures nec unus partim procedens a singulis Sed unus
totus a singulis et idem totus a duobus simul. Sed huius dubitationis
certitudo hinc indubitanter cognoscitur quia non ex eo procedit in quo plures

sunt pater et filius sed eo in quo unum sunt illa nisi ex relationibus suis que plures
sunt alia enim est relatio patris alia filii ex ipsa sua essentia que pluralitatem
non admittit emittunt pater et filius pariter tantum bonum. Sicut ergo singulus
pater est summus spiritus et singulus filius est summus spiritus et simul pater et filius non
duo sed unus spiritus ita a singulo patre manat totus amor summi spiritus et a
singulo filio totus et simul a patre et filio non duo toti sed unus idemque totus

Quid igitur cum hic amor pariter ~~hic debeat~~ habeat esse a patre et filio et sic simul sit
ambobus ut nullatenus dissimilis sit illis sed omnino idem sit quod illi
numquid filius eorum aut proles estimandus est. Sed sicut mox verbum ut consi-
deratum se prolem eius esse a quo est evidentissime probat prompta proferendo pa-
rentis ymaginem. sic amor aperte se prolem negat. quia dum a patre et filio proce-
dere intelligitur non statim talem perspicuam exhibet se contemplanti eius existentie
similitudinem quamvis ipsum consideratio doceat omnino idipsum esse quod est
pater et filius. Denique si proles eorum est aut alter eorum erit pater eius alter
mater aut uterque pater sive mater est que omnia veritati repugnare videntur.
Cum namque nullatenus aliter a patre procedit quam a filio nulla veritas patitur
ut dissimili vocabulo ad illum pater et filius referantur. Non est igitur alter
pater eius alter mater ut autem duo aliqua sint que singula perfecta et nulla
consideratione differente habeant pariter ad aliquid unum patris aut matris
habitudinem nulla natura aliquo monstrat concedit exemplo. Ergo non est
uterque scilicet pater et filius pater aut mater amoris a se manantis. Nequaquam ita-
que videtur veritati convenire ut idem

Sed videtur tamen
amor eorum filius sit aut proles.
amor idem nec omnino secundum co-
munis locutionis usum dici posse ingenitus nec ita proprie sicut verbum geni-
tus. Solemus enim sepe dicere aliquid gigni ex ea re de qua existit ut cum dici-
mus calorem aut splendorem gigni ab igne seu aliquem effectum ex causa
sua. Secundum hanc rationem amor a summo spiritu existens non omnino asseri potest ingenitus
ita vero proprie sicut verbum dici genitus non potest quia verbum verissimum esse prolem et veris-
simum filium amorem vero nullatenus filium aut prolem esse manifestum est.
Potest itaque immo dici debet solus ille cuius verbum est genitor et ingenitus
quia solus est pater et parens et nullo modo ab alio est. Solum autem verbum ge-
nitum quia solum filius et proles est. Solus vero amor utriusque nec genitus nec
ingenitus est quia nec filius est nec proles est nec omnino non est ab alio

Quia autem idem amor singulus est summa essentia sicut pater et filius
et tamen simul pater et filius et utriusque amor non plures sed una summa
essentia que sola a nullo facta non per aliud quam per se omnia fecit necesse est

ut quadmodum singulus pr̄ et singulus filius ē icreatus ⁊ creator ita ⁊ amor
singulus sit icreatus ⁊ creator ⁊ tn̄ omnes tres sil' nō plures ꝫ vnus icre
atus ⁊ vnus creator pitem itaqꝫ nullus facit siue creat aut gignit fi
liu uō pr̄ solus nō facit ꝫ gignit · Pater aūt pr̄ ⁊ filius non faciunt
neqꝫ gignit ꝫ quodamodo si sic dicī pt spirant suu amore · Quamuis
eni non nrō mō spirt sume i comutabilis eentia tn̄ ipm̄ suu ao
rem ase i effabilit̄ pcedentem nō discedendo abilla ꝫ existendo exi^a
forsan nō alio mō uidetur posse dici apcius exse emittere qua spirando
Q; si dici pt sicut vbū sume eentie filius ē eius ita eiusdē amor satis
ouenienter appellari pt spūs eius · ut cū eentialr̄ ipe sit spūs sicut
pater ⁊ filius illi nō putentur alicui^s spūs quia nec pater abullo
alio ē nec filius apre quasi spirante nascitur iste aūt estimetur spc
vtriusqꝫ quia abutroqꝫ suo quoda i enarra^{bi} mō spirante mirabilr̄
pcedit · Qui ⁊ exeo qꝫ ē comunio patris ⁊ filij nō absqꝫ rōne quasi
ppu assumere posse uidetur aliqd nome qd patri filioqꝫ omue sit si
ppri nomis exigit i digencia · Q; siquidē fiat s · ut ipe amor noie
spūs qd subam pit patris ⁊ filij signifiat quasi ppro designe^r · Illud
quoqꝫ non iutilr̄ valebit ut phoc idipm̄ ee qd ē pater ⁊ filius qd
uis abillis ee su P t qꝫ quemadmodum filius ē suba ℭ · L ··
u heat i tinetur ⁊ sapia ⁊ uirtus pris eo spū quia hꝫ eandē
eentiam ⁊ sapiam ⁊ uirtutem qm̄ pater · ita vtriusqꝫ spūs i telligi
eentia ul' sapientia ul' uirtus pris ul' filij qꝫ hꝫ oio eandē quam
Quidū ē i tueri i patre ⁊ filio ⁊ utriusqꝫ ℭ · hnt illi · ℭ · L
spū quo sint i se iuicem tanta equalitate ut nullus aliū excedat
preter · n · hoc quia vnusquisqꝫ illoꝝ sic ē pfecte suma eentia ut
tn̄ omnes tres sil' nō sint nisi vna suma eentia que nec sine se ul'
extra se nec maior ul' minor seipa ee pt psigulos tn̄ idipm̄ nō minus
valet probari · Est ⁊ eī totus pater i filio ⁊ comuni spū ⁊ filius i pre
⁊ eodem spū ⁊ idem spūs i patre ⁊ filio quia memoria sume esse
tie tota ē i eius i telligentia ⁊ i amore · ⁊ i telligencia i meoria ⁊ in
amore ⁊ amor i memoria ⁊ i telligentia totam quippe sua memo
riam summus spūs i telligit ⁊ amat ⁊ totius i telligentie memit
⁊ totam amat ⁊ totius amoris meminit ⁊ totū i telligit · Intellr̄ aūt in
memoria pr̄ i memoria pr̄ i intelligentia filius i amore vtriusqꝫ spc
Tanta igitur pr̄ ⁊ filius ⁊ vtriusqꝫ spūs equalitate se se coplectut^r
⁊ sunt i se i uice ut eoꝝ nullus aliū excedere aut sine eo ee pbet^r

Sed hijs nullatenus negligent' meorie comendandu q̄ i tuenti m̄
occurrit existimo Sic ei nec̄e e ut pater i telligat' meoria filius
i telligentia sp̄us pater amor ut nec pr̄ i digeat filio aut omni spiritu
nec filius pr̄e ul' eodem sp̄u· siue idem sp̄us pr̄e aut filio q̄ pr̄ p̄se me
minisse solu possit i tellige aut non nisi p̄ filiu ꝛ amare no nisi p̄ suu
filij q̄ꝫ spitu· ꝛ filius p̄se intellige tm̄ queat patre aut memor sit ꝛ
p̄ spm̄ suu aēt ꝛ ide sp̄us p̄se no aliud qua amare valeat si pater illi
sit meor ꝛ filius illi i telligat· Na cu i hijs tribus vnusquisq̄ꝫ sigulus
sit suma eencia ꝛ suma sapīa sit p̄fecta ut ipe p̄se memor sit ꝛ i telli
gat ꝛ amet· nec̄e e ut null' hor' cu alio i digeat a' admemorandu a'
i telligendu aut amadu· Sigulus n· quisq̄ꝫ eencialit' e ꝛ meoria
ꝛ i telligentia ꝛ amor ꝛ quidq̄ Quadam hic uideo qone
sume eencie necesse est in esse occurrere· Na si pr̄ ita e i tellige
tia ꝛ amor sicut est memoria ꝛ filius sic e meoria ꝛ amor quo e i telli
gentia ꝛ utriusq̄ꝫ sp̄us non minus e meoria ꝛ i telligentia qua aor
quo non e pater filius ꝛ alicu' sp̄us ꝛ quare non e filius pater ꝛ
sp̄us alicuius ꝛ cur no e ide sp̄us alicu' pr̄ ꝛ alicuius filius Sic ẽ
i telligebatur q̄ meoria eet pater filius i telligentia vtriusq̄ꝫ sp̄us aor
vim h̄ qo non difficile solvitur· si ea que ia i ratione i venta sut cosi
derentur· Pater ei no e pater filius aut alicius sp̄us· licet sit i telli
gentia ꝛ amor quia no e intelligetia genita aut aor ab aliquo p̄cedes
s̄ꝫ quidq̄ e gignens ꝛ tm̄ ꝛ a quo p̄cedit alius filius q̄ꝫ io no est pr̄ a'
alicu' sp̄us quamuis seipo ꝛ memor sit ꝛ aet q̄ꝫ no e meoria gignes
aut amor ab alio ad silitudine sui sp̄us p̄cedens s̄ꝫ quidq̄ existit ta
tu gignitur ꝛ e a quo sp̄us p̄cedit sp̄m quoq̄ꝫ no cogit ee p̄rem a' filiu'
h' q̄ꝫ contentus e meoria aut i telligentia sua cu non sit meoria gig
nens aut i telligentia genita s̄ꝫ solu quidq̄ e p̄cedit· Quid ig̃ p̄li
bet cocludi q̄ꝫ vnus tantu e i suma eencia pr̄ vnus filius vnus sp̄c
Sed ne forte repugnet ꝛ no tres pr̄es aut filij aut sp̄us
huic assertioni q̄ i tueor· Na dubiu ee non d̄ꝫ q̄ꝫ pater ꝛ fili'
ꝛ eor' sp̄us vnus quisq̄ꝫ seipm̄ ꝛ alios ambos dicat sicut se ꝛ alios i tel
ligit Qd si ita e quo non sut i suma eencia tot v̄ba quot sut dicen
tes ꝛ quot sut qui dr̄· Si ei plures hoīes vnu ad cogitatione dicat
tot eius uidentur ee v̄ba quot sut cogitantes q̄ꝫ i sigulor' cogi
tacionibꝫ v̄bu eius e· Itē si vnus hō cogitet plura aliqua tot verba
sut i mente cogitantis quot sut res cogitate· Sꝫ i hoīs cogitatioe

tu cogitat ad q extra eius mentem e no nascit v bu cogitate rei corpa re qui
ipa absens e a cogitationis i tuitu s; extra aliqua similitudie ul ymagie
que e i cogitantis memoria aut forte que tuc cu cogitat p corpeum
sensu extra pnta i mentem attrahitur. In suma uo eentia sic e sp st
psentes pater et filius et eor spus. Est n sicut iam pspectu e vnusqsq
q; no minus i alys qua i seipso. ut cu i vicem se dicunt sic videatur
idem ipe qui dr gignere v bu suu queadmodum cu a seipso dr. Quo q
nich gignit filius aut eius patris q; spus si vnusquisq; eor v bu
suu gignit cu a se dicitur ul ab alio. Ex aut v ba probari pnt de
suma nasci suba. tot eam nece e scdm supiore consideratione filios
gignere et tot emittere spus hac itaq; racione videntur i illa ee
non solu multi patres et filij A ut certe pater et filius et
et pcedentes s; et alie necitudines et eor spus de quibus iam diu
simu e q; uere existunt non sut tres dicentes quamuis sigulus qsq;
sit dicens nec sut plura que dicuntur cu vnusquisq; seipm et alios du
os dicat. Sicut ei sume sapie i est scire et i telligere. ita utiq; etne
i mutabilis q; scie et i telligentie naturale est seper id psens i tueri
q sit et i telligit. Nich autem aliud e sumo spitui huiusmodi dice
qua q cogitando i tueri sicut nre mentis locucio no aliud e qm
cogitantis i spectio. Certissimu aut iam consideratae rones reddi
derut q quid sume nature i e eentialit id pfecte conuenire patri et
filio et eor spui sigulatim et tn idipm si sil dicitur de tribus no ad
mittere pluralitate. Cu ergo constet quia sicut ptinet ad eius essenci
am scia et i telligencia sic eius scire et intellige non e aliud qua dice
. i. semp psens i tueri quod scit et i telligit. nece e ut qadmodum sigulus
pater et singulus filius et sigulus eor spus e sciens et i telligens
et tn hij tres simul no sut plures scientes aut i telligentes s; vnus
sciens vnus i telliges. ita sigulus quisq; sit dicens nec tn omes sil
tres dicentes s; vnus dicens. Hinc illud quoq; liquide cognosci
pt quia cu hij tres dicitur ul a seipsis ul ab i nuicem no sut plura que
dicatur quid namq; ibi dr nisi eor eentia. Si ergo illa vna sola est
vnu solu e q dicitur. Ergo si vnu e i illis q dicat et vnu q dicit
vna quippe sapia e que dicit i illis et vna suba que dr consequitur
non ibi ee plura v ba s; vnu. Licet ig vnusquisq; seipm et omnes
i nuicem se dicant i possibile tn e ee i suma essencia v bu aliud pter
illud de quo iam constat q sic nascatur ex eo cuius e v bu ut et ymago eius

ymago dici possit tunc filius eius sit. In quo mirum quiddam et inexplicabile video. Ecce
enim cum manifestum sit unumquemque scilicet patrem et filium et patris filiique spiritum dicere se et
ambos alios dicere et unum solum ibi esse verbum nullatenus tamen ipsum verbum vi-
detur posse dici verbum omnium trium sed tantum unius eorum. Constat enim ipsum esse ya-
ginem et filium eius cuius est verbum et patet quod nec ymago nec filius suimet aut
a se procedentis spiritus congrue dici potest. Nam nec ex se ipso nec ex procedente a se
nascitur nec se ipsum aut procedentem a se existendo imitatur. Se ipsum quippe
non imitatur nec a se trahit existendi similitudinem quia imitatio et similitu-
do non est in uno solo sed in pluribus. Illum vero non imitatur nec ad eius similitu-
dine existit quia iste non habet ab illo esse sed ille ab isto. Restat igitur hoc solum ver-
bum illius solius esse de quo nascendo habet esse et ad cuius omnimodam similitudi-
nem existit. Unus ergo pater non plures patres. unus filius non plures
filii. unus procedens spiritus non plures procedentes spiritus sunt in summa essentia.
Qui cum ita tres sint ut nunquam pater sit filius aut procedens spiritus nec fi-
lius aliquando sit pater aut spiritus procedens. nec utriusque spiritus patris et filii sit
pater aut filius et singulus quisque sic sit perfectus ut nullo indigeat id tamen
quod sunt sic est unum ut sicut de singulis pluraliter dici non potest ita nec de tribus
simul. Et cum proprie unusquisque se ipsum et omnes invicem se dicant non tamen
sunt ibi plura verba sed unum et ipsum non singulorum aut omnium simul sed unius tantum

Videtur mihi huius tam sublimis rei secretum transcendere
omnem intellectus aciem humani et idcirco conatum explicandi qualiter
hoc sit continendum puto sufficere namque debere existimo rem incomprehensibile
indaganti si ad hoc ratiocinando pervenerit ut eam certissime esse cognos-
cat etiam si penetrare nequeat intellectu quomodo ita sit nec idcirco minus
hiis adhibendam fidei certitudinem que probationibus necessariis nulla alia
repugnante ratione asseruntur si sue naturalis altitudinis incomprehensibile
explicari non patiantur. Quid autem tam incomprehensibile tam ineffabile quam
id quod super omnia est. Quapropter si ea que de summa essentia hactenus disputa-
ta sunt necessariis sunt rationibus asserta quamvis sic intellectu penetra-
ri non possint ut et verbis valeant explicari nullatenus tamen certitudinis
eorum nutat soliditas. Nam si superior consideratio rationabiliter comprehendit
incomprehensibile esse quomodo eadem summa sapientia sciat ea que fecit de quibus
tam multa nos scire necesse est quis explicet quomodo sciat aut dicat se ipsam
de qua aut nichil aut vix aliquid ab homine sciri possibile est. Ergo si in eo quod se
ipsam dicit generat pater et generatur filius
generationem eius quis enarrabit.

Sed rursum ita se
to ineffabilitat

illius sit. Immo quia sic est, quo stabit quidquid de illa secundum patris et filii et procedentis similitudinem disputatum est. Nam si ita illud ratione explicatum est, qualiter est illa ineffabilis. Aut si ineffabilis est, quomodo est ita sicut est disputatum. An quadamtenus de illa potuit explicari, et ideo nichil prohibet esse verum quod disputatum est; sed quia penitus non potuit comprehendi, ideirco est ineffabilis. Sed ad illud quid responderi potest quod iam supra in eadem disputatione constitit, quia sic est summa essentia supra et extra omnem aliam naturam, ut si quid de illa dicitur aliquid verbis que communia sunt aliis naturis, sensus nullatenus sit communis. Quem enim sensum in omnibus his verbis que cogitavi intellexi nisi communem et usitatum. Si ergo usitatus sensus verborum alienus est ab illa, quidquid ratiocinatus sum non pertinet ad illam. Quomodo igitur verum est inventum de summa essentia, si quod est inventum longe diversum est ab illa. Quid ergo? An quodammodo inventum est de re incomprehensibili, et quodammodo nichil perspectum est de ea. Sepe namque multa dicimus que proprie sicut sunt non exprimimus, sed per aliud significamus id quod proprie aut nolumus aut non possumus depromere, ut cum per enigmata loquimur; et sepe videmus aliquid non proprie quemadmodum res ipsa est, sed per aliquam similitudinem aut ymaginem, ut cum vultum eius consideramus in speculo. Sic quippe unam eandemque rem dicimus et non dicimus, videmus et non videmus. Dicimus et videmus per aliud, non dicimus et non videmus per suam proprietatem. Hac itaque ratione nichil prohibet et verum esse quod hactenus disputatum est de summa natura, et ipsam tamen nichilominus ineffabilem persistere, si nequaquam illa per essentie sue proprietatem expressa, sed utcumque per aliud designata putetur.

Nam quecumque nomina de illa natura dici posse videntur, non tam mihi eam ostendunt per proprietatem quam per aliquam innuunt similitudinem. Etenim cum earundem vocum significationes cogito, familiarius concipio mente quod in rebus factis conspicio, quam id quod omnem humanum intellectum transcendere intelligo. Nam valde minus, immo longe aliud in mente mea sua significatione constituunt, quam sit illud ad quod intelligendum per hanc tenuem significationem mens ipsa mea conatur proficere. Nam nec nomen sapientie mihi sufficit ostendere illud per quod omnia facta sunt de nichilo et servantur a nichilo, nec nomen essentie mihi valet exprimere illud quod per singularem altitudinem longe est supra omnia et per naturalem proprietatem valde est extra omnia. Sic igitur illa natura et ineffabilis est, quia per verba sicuti est nullatenus valet intimari, et falsum non est si quid de illa ratione docente per aliud velut in enigmate potest estimari.

Cum igitur pateat quod nichil de hac natura possit percipi per suam proprietatem, sed per aliud, certum est quia per illud magis ad eius cognitionem acceditur quod

illi magis per similitudinem propinquat. Quidquid enim inter creata constat illi esse similius id necesse est natura esse prestancius. Quapropter id et per maiorem similitudinem plus iuvat mentem indagantem summe veritati propinquare et per excellenciorem creatam essenciam plus docet quid de creatrice mens ipsa debeat estimare. Procul dubio itaque tanto altius creatrix essencia cognoscitur quanto per propinquiorem sibi creaturam indagatur. Nam quod omnis essencia in quantum est in tantum sit summe similis essencie ratio iam supra considerata dubitare non permittit. Patet itaque quia sicut sola est mens racionalis inter omnes creaturas que ad eius investigacionem assurgere valeat ita nichilominus eadem sola est per quam maxime ipsamet ad eiusdem invencionem proficere queat. Nam iam cognitum est quia hec illi maxime per naturalis essencie propinquat similitudinem. Quid igitur apercius quam quia mens racionalis quanto studiosius ad se discendum intendit tanto efficacius ad illius cognicionem ascendit et quanto seipsam intueri negligit tanto ab eius speculacione descendit.

C·L· Aptissime igitur ipsa sibimet esse velut speculum dici potest in quo speculatur ut ita dicam ymaginem eius quam facie ad faciem videre nequit. Nam si mens ipsa sola ex omnibus que facta sunt sui memor et intelligens et amans esse potest non video cur negetur esse in illa vera ymago illius essencie que per sui memoriam et intelligenciam et amorem in trinitate ineffabili consistit. Aut certe inde verius esse illius se probat ymaginem quia illius potest esse memor illam intelligere et amare. In quo enim maior est et illi similior in eo verior illius esse ymago cognoscitur. Omnino autem cogitari non potest racionali creature naturaliter esse datum aliquid tam precipuum tamque simile summe sapiencie quam hoc quia potest reminisci et intelligere et amare id quod optimum et maximum est omnium. Nichil igitur est aliud inditum alicui creature quod sic preferat ymaginem creatoris.

C·L· Consequi itaque videtur quia racionalis creatura nichil tantum debeat studere quam hanc ymaginem sibi per naturalem potenciam impressam per voluntarium effectum exprimere. Etenim preter hoc quia creanti se debet hoc ipsum quod est hinc quoque quia nil tam precipuum posse quam reminisci et intelligere et amare summum bonum cognoscitur nimirum nichil tam precipue debere velle convincitur. Quis enim neget quecumque meliora sunt in potestate ea magis esse debere in voluntate. Denique racionali creature non est aliud esse racionalem quam posse discernere iustum a non iusto verum a non vero bonum a non bono magis bonum a minus bono. Hoc autem posse omnino inutile est illi et supervacuum nisi quod discernit amet aut reprobet secundum vere discrecionis iudicium. Hinc itaque satis patenter videtur omne racionale

adhc existere ut sicut ioe discretiois ad mag uel minus id amet aut res
puat. nichl igitur aptius quia ronale creatura adhc factam ee ut su
mam eentiam amet sup omia bona sicut ipa e sumu bonu ymo
ut nich amet nisi illa aut pt illam qz illa e bona pse z nich a e
bonu n pilla. amare aut eam nequit nisi eius reminisci z eam stu
duerit itelligere. Claru ergo e ronale creatura totum suu posse et
velle admemorandu z itelligendu z aandu sumu bonu ipendere de

Dubiu aut non est. Ubere adqp ipm ee suu se cogsat bre
huanam aiam ee rationale creatura. Ergo necesse e eam esse
facta adhoc ut amet sumam eenciam. Nce e igitur eam ee factam
aut adhc ut sine fine amet. aut adhc ut aliqn ul sponte ul violent
hunc amorem amittat. Sz nephas e estiare suma sapiam adhc eam
fecisse ut aliqn tatum bonu aut cotepnat aut uolens tene aliqua
violencia pdat. Restat ig eam ee facta adhc ut sine fine act suma
eenciam at hc facere no pt nisi sp viuat. Sic igitur e facta e ut sp
viuat et sp uelit facere adqp e facta. Deide iconueniens nimis est
sume bono sumeqz sapienti z oipotenti creatori ut qp fecit ee ad se
amandu id faciat non ee qua diu ue amauit z qp sponte dedit
no amanti ut sp aaret id auferat ul auferri pmittat amanti
ut ex necessitate non act. pserti cu dubitari nullatenus debeat qp
ipe omne se ue amante amet. quare maifestu e huane anime
nuqua auferri sua vitam si sp studeat amare sumam vitam.
Qualit ergo viuet. Qr ci magnu e uita longa nisi sit amoles
tiaz icursione ue secura. Quisquis ei du viuit aut timendo a
paciendo molestiis subiacet aut falsa securitate fallitur quid n
misere viuit. Siquis aut ab hijs liber viuit bte viuit. Sz ab
surdissimu e ut aliqua natura sp amando illu qui e sume bo
nus z oipotens sp misere viuat. Liqt igit huanam aiam hui9
moi ee ut si seruet id adqp e aliqn vere secura ab ipa morte et
omi alia molestia. Denigz nullatenus veri
beate viuat z certa. Uideri pt ut iustissimus z potetissim9
nil retribuat amanti se pseuanter cui no amanti tribuit eencia
ut aans ee posset. si ei nich retribuit aanti no discernit iustissim9
inter aantem z contepnente id qp sume amari dz. nec amat aman
te se aut no prodest ab illo amari. Queonia ab illg dissonant
Retribuit g oi se aare pseuanti. Qr aut retribuit si nichlo dedit ronalem

eentiam ut amans est: quid dabit amanti se nõ si aare nõ cesset / Si em quicquid
de e q amanti famulatur quã ēu gratuide e q amori recopensatur. Et si tale
e amoris fulcimetu quale e amoris emolimetu / Nã si tonalis creatura
que sibi ītilis e sine hac aore sic eminet ī omnibus creaturis utiq nich
pt ee pmiu huius amoris nisi q supereminet ī omnibus naturis. Et ei
idem ipm bonu q sic se amari exigit nõ minus se abaante desiderari
cogit. Nã quis sic amet iusticia veritate btitudine ī corruptibilitate
ut his frui nõ appetat. Quid g suma boitas retribuet aanti et desidera
ti se nisi seipam. Nã quidquid aliud tribuat nõ retribuit qz nõ opensat
amori nec consolatur amante nec saciat desiderantem: aut si se uult
amari & aliud quod cogitare nephas e. Nich ergo verius quã q omnis
anima tonalis si queadmodu debeat studeat amando desiderare su
mam btitudine aliqn illa ad fruendu papiat ut q nuc uidet quasi
p speculu et ī enigmate tuc videat facie ad facie. Utru aut ea sine fine
fruatur dubitare stultissimu e qui illa fruens nec timore torqueri po
terit nec fallaci securitate decipi. nec eius ī diligencia iã experta illa potit
nõ amare nec illa deserit se amante nec aliquid erit potencius q eas sepet
ī uitas. Quare quecuq aia sua btitudine semel frui cepit eterne bta erit

H inc itaq consequr colligitur q illa que sumu bonu C.
amore contepnit eternam miseria ī curret. Nã si dr q p tali co
teptu iusti⁹ puiatur ut ipm ee ul uitam pdat quia se nõ vtitur ad id
ad quod facta e nullatenus hoc admittit racio ut p⁹ tantam culpam
p pena recipiat ee q erat ante omem culpa. Quippe antequã eet nec cul
pam hre nec pena sentire poterat. Si ergo aia contepnens id ad q facta e sic
moritur ut nich senciat aut ut oio nich sit silr se hebit et ī maxia culpa et
sine omi culpa nec discernet sume sapiens iusticia iter id quod nullu
bonu pt et nullu malu uult et id q maximu bonu pt et maximu ma
lu uult. Ad hoc satis patet quã ī conuenicens sit. Nich igit uideri pt conse
quẽcius et nich credi dz certius quã hois aiam sic ee facta. ut si contepnat
amare sumam eentiam eternam paciatur miseriam ut sicut amas
eterno gaudebit pmio ita contepnens eterna pena doleat. Et sicut ī a
senciet ī mutablem sufficienciam ita ista senciat ī consolabile ī digencia

S ed nec aantem aiam nūc e eterne btam ee nec co C.
tepnente miseriam si sit mortalis siue igr amet siue contepnat id ad
q amandu creata e nūc e ea ī mortale ee. Sit aut aliqũe sut aie tales
que nec amantes nec contepnentes indicande sut sicut uidentur esse

anime i(n)fantu(m) quid de hys sentiendu(m) e(st) ut mortales an i(m)mortales. Pz paul
dubio omnes huiusmodi eiusde(m) nature sint. Quare cu(m) constat quasda(m) ee
i(m)mortales, necesse e(st) omnem huma-nam animam ee i(m)mortalem. Verum cu(m) omne vivit aut
nu(m)quam aut aliq(ua)n(do) sit ue(re) securu(m)
ab om(n)i molestia mortis om(n)i(n)o, e ne(cess)e omne huana(m) a(n)i(m)am aut se(m)p(er) misera(m)
ue(l) uo a(n)i(m)e i(n)constanter m(iseram) esse aut aliq(ua)n(do) ue(re) b(ea)tam.
Quam inde sint sic amantes ea(m) ad q(uam) amandu(m) facte sunt ut illo q(ua)nq(ue)
fru(a)ntur aut sic conte(m)pnentes ut illo se(m)per i(n)digere mereantur aut qualit(er)
quo ne(c) mito ille que nec amantes nec conte(m)pnentes dici posse videntur
ad b(ea)titudine(m) et(er)na(m) miseria ne distribuatur alique mortaliu(m) disputa(n)-
do posse co(m)prehendere p(ro)cul dubio aut difficilimu(m) aut i(m)possibile exis-
timo. Ex tu(m) asu(m)ine iusto su(m)meq(ue) bono creatore re(rum) nulla eo bono
ad q(uo)d facta e(st) iuste privetur. Certissime e(st) tenendu(m) et ad ide(m) ip(su)m bonu(m) est
om(n)i h(om)i(n)i toto corde tota a(n)i(m)a et tota mente amando et desiderando i(n)-
tendendu(m). Sed hac i(n)tentione huana a(n)i(m)a nulla-
tenus se potest exercere si desperet quo i(n)tendit se posse pervenire.
Qua p(ro)p(ter) q(ua)ntu(m) illi e(st) utile studiu(m) amare aut aut
tantu(m) necessaria e(st) spes p(er)tingendi. Sperare non p(otes)t quod no(n)
credit. Expedit itaq(ue) eide(m) huane a(n)i(m)e su(m)ma(m) e(ss)entia(m) et ea sine quib(us)
illa amari no(n) p(otes)t credere ut illa credendo tendat i(n) illa(m). Qu(o)d de apte
brevius q(uam) signari posse puto si p(ro) eo quod e(st) credendo tendere i(n) su(m)mam
e(ss)entiam. Nam si quis dicat se credere in illam, satis videtur os-
tendere et p(er) fide(m) qua(m) p(ro)fitetur ad su(m)mam se tendere e(ss)entia(m) et illa se cre-
dere que ad hanc p(er)tinent i(n)tentione(m). Nam no(n) videtur crede(re) i(n) illam
sive qui credit quod ad tendendu(m) i(n) illa(m) no(n) p(er)tinet sive q(ui) p(er) h(oc) q(uod) credit
no(n) ad illam tendit. Et fortasse i(n)differenter dici p(otes)t crede(re) i(n) illa et ad
illam nisi quia quisquis tendendo ad illa(m) p(er)venit no(n) extra illa(m) re-
manebit s(ed) i(n)tra illa(m) p(er)manebit q(uod) exp(re)ssius et familiarius significatur
si dicatur tendendu(m) ee i(n) illam quam si d(icitu)r ad illam. Hac itaq(ue) r(ati)o(n)e
puto congruentius posse dici credendu(m) ee i(n) illa qua ad illa.
Credendu(m) igitur e(st) i(n) patre(m) et filiu(m) et eoru(m) sp(iritu)m et i(n) singulos et sil(iter) i(n) tres
quia et singulus pater et singulus filius et singulus eoru(m) sp(iritu)s
e(st) su(m)ma e(ss)entia et sil(iter) p(ate)r et filius cu(m) suo sp(irit)u su(n)t una eademq(ue) su(m)ma essentia
i(n) qua sola(m) om(n)is h(om)o debet credere q(uia) e(st) solus finis q(ue)(m) i(n) om(n)i cogitatu(m)
atq(ue) suo p(er) amore(m) d(e)b(e)t i(n)tendere v(e)l mai(us). Et quia sicut i(n) illa tendere n(on)
credat illa(m) nullus p(otes)t ita illa crede(re) nisi tendat i(n) illa nulli p(ro)dest

Q
uin pp quātūcūq3 certitudine credatur tanta res īutilis erat fides ⁊ q̄i
mortuū q̄d nisi dilectione valeat ⁊ viuat· Et ei nullatenus s̄
de illam quā copetenꝰ comitatur dilc̄o si se optunitas conferat opādi
ociosam ee ꝫ magna se quādā opm̄ exterio frequētia quod sine dilc̄oe
facere nō posset· ul h° solo pbari pt quia q̄ summam iustitiā diligit ni
ch iustū contemptie nich valet ī iustū admittere· Ergo qui quod ād
opatur ī ee s̄ uitam sīt quā opari nō valeret ondit non absurde d̄
⁊ opposita fides viuere quia hēt vitam dilc̄onis sine qua nō opāretur
⁊ ociosa fides nō viuere q3 caret vita dilc̄ois cū quā nō ociaret ꝗre
sī certus diat nō tm̄ qui pdit visū· ꝫ qui cū d3 hre nō hēt aūr nō sic
pt dici fides sine dilc̄oe mortua nō quia vitam suā· ī· dilc̄om pdi
derit· ꝫ quia nō hēt quā sp hre debet· Quēadmodū igitur illa fides
que p dilc̄om opatur viua ee cognoscatur ita illa que pro tēpe ū
ociatur mortua ee cōvincat̄· Satis itaq3 conuenienter dici potest
viua fides credere ī id ī q̄ credi debet
mortua vō fides crede̅ tm̄ id q̄ credi d3

E
cce patet omi
bo̅i expedire ut credat
ī quādā īeffabilem vnitate ⁊ vnam trinitate vnā quīde ⁊ vni,
tatem pp vnam eēntiam· trinam vō ⁊ trinitatem pp tres nescio q̄
Licet ei possum dicere trinitatem pp prēm ⁊ filiū ⁊ vtrūsq3 spūtū
qui sūt tres· nō tn̄ possū pferre vno noīe pp quod tres velut sī dice
rem pp tres p̄s sī dicere vnitate pp vnam subam· No ei sūt puta
de tres psōe q3 omnes plures psone sic subsistūt sepati ab īuicē
ut tot necesse sit ee subas q̄ sīt psone q̄ ī plūibus hominibus qui
quot psone tot īdiuidue sube sūt cognoscatur· Quare ī suma es
sentia sicut nō sūt plures sube ita nec plures psone· Siquis ita
q3 ī de uelit aliqū loqui quid tres dicet ee prēm ⁊ filiū ⁊ vtrūsq3
spūtū· nisi forte ī digentia noīs pprie conuenientis coactus elegeit
aliq̄ de illis nominibus que pluralr̄ ī sūā eēntia dici nō pnt ad
significandū id q̄ congruo noīe dici nō pt ut sī dicat illam admi
rabilem trinitate eē vnam eēntiam ul naturam ⁊ tres p̄s siue
subas· Nā h̄ duo nomina aptiꝰ eligūtur ad significandū pliālite
ī suma eēntia quiq psona nō d̄ nisi de īdiuidua ronali natura
⁊ suba pnapr̄ dicit̄ de īdiuiduis que maxīe ī pluralite cōsistūt
Indiuidua namq3 maxīe substāt· ī· subiacet accidentibus ⁊ ideo
mg pprie sube nomen suscepūt· Vn̄ iam supra manifestū ē suma
eēntiam que ullis subiacet accidntibus pprie nō posse dici subāz

nisi substancia ponatur p̄ essencia. Sit ergo hac necessitate irreprehensibilis illa summa ⁊ una trinitas siue trina unitas. Dicta una essencia ⁊ tres persone siue tres substancie.

Videtur eciam ymmo indubitanter asseritur quod nec michi est tacendum. ¶ Verbi huic soli summe essencie proprie nomen dei assignatur. Quippe omnis qui deum dicit esse siue unum siue plures non intelligit nisi aliquam substanciam quam censet supra omnem naturam que deus non est ab hominibus ⁊ venerandam propter eius eminentem dignitatem ⁊ exorandam contra b' qualibet imminente necessitate. Quid autem tam pro sua dignitate venerandum ⁊ pro qualibet re deprecandum quam summe bonus ⁊ summe potens spiritus qui dominatur omnibus ⁊ regit omnia. Sicut enim constat quia omnia per summe bonam summeque sapientem omnipotentiam eius facta sunt ⁊ vigent. ita nimis inconueniens est si estimetur quod rebus a se factis ipse non dominetur siue quod facte ab illo ab alio minus potente minus ve bono vel sapiente aut nulla penitus re sed sola casuum inordinata volubilitate regantur cum ille solus sit per quem cuilibet ⁊ sine quo nulli bene est ⁊ ex quo ⁊ per quem ⁊ in quo sunt omnia. Cum igitur solus ipse sit non solum bonus creator est sed ⁊ potentissimus dominus ⁊ sapientissimus rector omnium. liquidissimum est huic soli esse quem omnis alia natura pro viribus totum suum posse deus diligendo veneretur ⁊ venerando diligere de quo solo prospera sunt speranda. ad quem solum ab aduersis fugiendum. cum soli pro qualibet re supplicandum. Vere igitur hic non est solum deus sed solus deus ineffabiliter trinus ⁊ unus cui est honor et gloria per interminata secula. Amen. Explicit liber Anshelmi ⁊ cetera.

Incipit Epistola eiusdem de sacramentis

Domino ⁊ amico Walerano gracia dei Nuemburgensi episcopo Anshelmus seruus ecclesie Cantuariensis Salutem Seruicium Orationes. Dilectionis affectum. Gaudeo ⁊ gracias ago deo quia sicut scribitis glorificat eum in nobis catholica ecclesia qui in nostram immutatione diuine bonitatis apparet gracia. ⁊ domini pape Pascalis amicicia habetis ⁊ familiaritate ut iam michi liceat vestram amicabiliter salutare sanctitatem quod vestra sublimis humilitas me comparet munere ⁊ uocat monente non inme accipio quam michi in me cur hoc domina debeat deme intelligo Non tamen debeo esse ingratus vestre benignitati qui hoc facit habundancia vestre erga me bone voluntatis. Solemus enim sepe sentire meliora de hiis quos diligimus quam ipsi mereantur. De laude ergo que ad me non pertinet cor meum non gloriatur sed de dileccione que semper amanda est gracias agendo letatur. Conqueritur vestra reuerencia de sacramentis ecclesie qui non vno modo fiunt ubique sed diuersis locis tractantur. utique si per vniuersam ecclesiam vno modo ⁊ concorditer celebrarentur bonum esset ⁊ laudabile. quia tamen sunt multe diuersitates que non in summa sacramenti neque in virtute eius aut fide discordant neque omnes in vna consuetudine colligi possunt estimo eas pocius in pace concorditer tolle

candas qua discorditer cu scandalo dapnandas. Habemus eni a sanctis patribus quia si vitas ser
uatur caritatis i fide catholica nich officiat consuetudo diuisa. Si aut quitur vn iste nate sut
consuetudinu varietates nich aliud itelligo qua diuanorum sensuu diuisitates qui quamuis i
rei uirtute i dissentiat i aptitudie tn et decentia admistratoris no concordat. Cu eni vnus
aptius ee iudicat alius sepe minus aptu existiat. Neqz i huius varietatibz no co sonae
puto ab ipius rei ueritate exorbitare. Nempe quod alii i sacrificando corpe et sagnie dni
sigulas cruces siguli faciut ab initio i Canone alii solu mo sigulas sigulis vbi sigilla
tim nomiatur panis uel corpus et singulati calix ul sagnis. Vbi uero oblatio ul hos
tia nomiatur vna cruce ambobus faciut qui sicut e vnus xpus qui seipm obtulit
pro nobis ita vna e oblatio et vna hostia i pane et vino qua offerimus no video istos
i hoc magis discordare a xpo qui sigillati vtraqz benedixit qua oms illi discordant
qui calice post cena non sacrificant sicut xpus fecit. neqz seper ad uespm sicut xc fecit
et qui utrumqz simul vno noie uocant oblatione uel hostia quod xpus no fecit vn
possumus i colligere quia a nob i uice i huius actione seruata rei ueritate possumus
ee dissimiles sine reprehensioe cu ab ipso actore ipius sacrificii simus diuisi sine offensioe
Vbi aut dicimus hec dona hec munera hec sca sacrificia siue sigillati pani et vino sigule cruces
assignetur siue vna cruce duo sil sanctificentur no uideo i hac diuisitate reprehensibilez
discordia nisi quia forsita conuenientius ambo vna cruce notantur sicut vno vbo
benedictionis sanctificantur. Cu eni plures hoies aut diuisas res simul benedicimus
no sigul is sigulas cruces reddimus sz omnibus vna cruce sufficere credimus. Cu uo
no nulli ab initio calice operiut quida corpali alii panno coplicato pro custodia mu
dicie n nude dimittut calice si xpus nudus crucifixus e ut sicut significatis oste
derit se mundo reuelatu no magis i telligo eos debere reprehendi propter nuditate xi
que no signatur ab illis i sacrificando qua quia no demtrant i eode sacrificio
eu ee crucifixu extra ciuitate extra domu et sub nudo celo. Cu tn magna no caret
rone. Nam xpus qui passus pro nobis nobis reliquens exem ut sequamur uestigia eius
In hys quoqz dedit nob exem pro iusticia sustiendi i compabile contemptu et paupertate
adeo eni contemptui habitus e et execrabilis iudicatus ut nec mori dignus haberetur i
tra aliqua hominu habitacione neqz i ter hoies n iter exteriores neqz sub tecto ali
quo nisi sub celo de sub quo eici no potuit ut scdm propheta obprobriu hominu et ab
iectio plebis estimaretur. Paup ita fuit ut veniens i mundu no i sua sz aliena do
mo nasceretur et natus pro i opiam loci i presepio brutoru aialiu poneretur et viuens
i mundo no haberet ubi caput suu reclinaret nec moriens vn nuditate sua tegeret nec
mortuus unde iuolueretur nec sepulcru aut locu ubi corpus mortuu collocaretur.
Que omnia magis sut viuendo pfectu cu ro exigit mutanda qua pro nudita
te sacrificii nuditas xpi signanda. Neqz coniectare possu cur pocius curandu

Incipit lib' mgri henrici de firmaria

sit ne panno opiatur satisficiu quia xpus nudus passus e qm ne subtecto ul' i tra aut te
fiat qui xpus subdiuo celo extra ciuitate passus e Si aut vsus no ht ut extra tectu fi
at pp pturbationes aeris sic cu uidetur ut calix i satisficando no discooperiat ppter
quasda que contigere pnt i comoditates Tucius itaq3 & diligencius puto ut calix
ne musca aut aliud i decens i illu cadat quod sepe contigisse cognoscit' opiatur
qua discoopertus contigentibus i mudiciis exponatur H sapie uir pmeo ssu null
lius meliore sonem respuens tndeo debiis qui satisficiant deferendo misi vobis
olym quadam eplam Explicit Epistola Anselmi de sacramentis

Incipit liber magistri henrici de firmaria de decem precepti
doctoris sacre Theologie Ordinis fratrum heremitarum

Audi israhel pcepta dni & ea i corde tuo quasi i libro scribe & dabo tibi tra
latte & melle fluetem In qbus pdictis ssus sacrus circa diuina pcepta
tria tagit Pmo namq3 ondit quod sut hilariter audienda Scdo q sut
memoriter retinenda Tcio quod sut viliter i opere retinenda adiplenda Pmu i iniic
tu pmittitur Audi isrl pcepta dni Scdm cu subditur Et ea i corde tuo quasi i libro scbe
Tciu ci annectitur Et dabo tibi terram latte & melle fluetem ppter pmu e sciendu
quod diuina pcepta sunt libenter & ylariter attendenda triplici roe pmo qr mati
am lapsam releuant & ome uulnus pcti curant Scdo quia homine deuita bta pfic
certificant Tcio quia mente rationale ad sumam pfectione eleuat Pmu patet
Natura naq3 huana exspuaitacione pmi parentis fuit tri uulnie pcti sauciata Et
pmo q dr racionali que fuit obfuscata i roe pmi vi Na pmus ho ante pctm ha
buit sincera cognicione de deo pstes e itellcua'r isluxos Sz post pctm fuit i tantu
depressa ut pspecies corpales diuina cognicione ipm optet indicare Scdo i concu
piscabili que fuit viciata i dilcoe sumi boni Apuitate namq3 diuie dilcionis
concupiscabilis depressa fuit i corruptu & i contamiatu amore terrenorum Tercio
i irascibili quia fuit debilitata i detestacioe mali Nam pp vehemtia passionum
Homo i statu nature corrupte no poterat ita uirilit' malu detestari sicut fe
cisset i statu i nocencie Hoc aut triplex uulnus p diuia pcepta pfectissime sana
tur Nam primo racionalem illuiant i cognicioe primi veri In ps pceptu dni
lucidu illuians oculos Scdo concupiscibile i flamant i pfecta dilcoe sumi boni ps
Ignitu eloquiu tuu vehemter & Tercio irascibile robrant i pfecta detestacioe ma
li quod petebat pphta cu diceret Confirma me i uerbis tuis Vn ppter pdicta
diuia pcepta non solu sunt hilariter audienda sz eciam sut poribus i time di
ligenda teste pphta qui dicat Io dilexi mandata tua sup auru & topasion
Cuius ca qualiter subdit ibidem pdictis tribus consona subdens ppterea ad omia ma
data tua dirigebar In quo innuit qr psa prima data diuia digit' ipsa dicognitor

extrema eius dilectioe. Sed p hoc quod subdit. Omne uia iniquitat odio hui ondit quod
homo pea dirigitur i detestatione mali. Et quia precepta diuina sic sanat uulnera
pcti. io congrue i scriptus noie vngenti sanatiui exprimuntur. Et 38o. Pigmentarius vn
genta conficiet sanitatis. Na ad sanandu uulnera nre ment celi pigmentariu ofiat vn
gentu sanatiuu pcti. Sz i apoteca diuine bonitatis. parte z magisteriu sue sapie
ntiate conficiat vgentu z antydotu poptie sanatiuu. et hec d libis nobilissimis ad
iuicem pmixtis. ex diuina s mia z eterius melliflua doctrina. z exigia diuinitus i
spirata. H namq artificio diuine sapie sibi i vice pmixta. istud vngentu sanatiuu
constituunt. Sedm pz. Nam ipa uoce ueritatis. ho ex diuinoru preceptoru obseruacia.
certissie assequitur de vita beata. Et io saluator dicit Mt 19. Si uis vita i gredi. ser
ua mandata. pp quod saluator ipis discipulis eius doctrinam suantib z precep
ta ipius obseruantibus. premiu eterne btitudis pollicet. Luc. Ego dispono vo
bis regnu sicut pr meus disposuit m regnu. ut edatis z bibatis super mensam
mea i regno meo. v vitas eterna. s Aug9. Sine fine uidebitur. sine fatigatioe
laudabitur. et sine fastidio amabitur. z patet. nam supma pfectio homis ho
attigibilis i hac uita. i corpa actu pficit. ad quoru cosuacione. precepta diuina
metem conale eleuat z sublimant. primus e. Ois terene sollitudis depositio.
z mtis abomi spe creature pfecta denudatio. ac i sui i timo oimoda recollectio.
ut pz. Oportet ei mente ad spuale pfcor consendere volente. abomi sollicitune
terrenoru ee semota. et abomi creata spe ee abstracta. z i sui itimo totaliter collec
tam. Et pulcre figuratu e i moise. Exo. Qui cu debet ad deu i monte ascende.
pmo fuit acumulti ppli segregatus. deinde fratri suo aaron fuit associatus.
que cu postea dimisit. p9 qua cu eo parte montis ascendit. deinu solus remansit
Aaron naq i cprecta depoitio ul denudatio z sigt mente coteplatiua. abomi cu
multu scli segregata. q innuit phc quod moyses legitur apopulo moyses
segregatus. Ite abomi spe denudatam z abstracta. q innuit phc. q moi
fuit etiam abipo fre seiunctus. z hc conabilit. Na sicut aaron fuit moisi na
turali vinculo colligatus. ita ipe ss. p quas i intellectualem ognitione deducam
sut nre menti naliter coplantate. Et patet. Quia nr i tellcus nichil i telligit
naturalit. nisi ipius spe fuit i formatus. z io moisi abaaro sepatio e mtis co
nalis abomi creatura pfecta denudatio. Oitz ergo ipam metem coteplatiua
oportet ee i sui itimo recollectam. q innuit phc. q moises p9 sepatione sui fris.
sex diebus solitarius remansit. ad i sinuadu. q mes ipius i sui i tima pfectioe
recollecta fuit. S9 actus e sui ipius oimoda derelictio. Optet naq mente ad
fastigiu coteplacois aspirante. seipm desere. z uolutate omiode abdicare. z
ipam diuine uolutati adeo pfecte conforare. ita q i nullis motibus sequat ipe

nec ment celi pigm
entarius ofiat vn

Sedm

moyses

tu arbitrii pprii . s3 i omibus dependeat ex voluntate arbitrii divini . Qualiter aut mens seipam
deserere debeat . pulcre et subtilr Bn̄ sr Cant . dc q hoc fit cu mens i effabili verbi
illecta dulcedine . se s' quodammo furatur . z sr se ipam rapitur . z elabitur a seipa .
ut vbo divino fruatur q etiã si alicui detur expiri . nulli tn̄ datur posse loqui . cu sit i
effabile . ut Bn̄ ide dicit . Ex q si diligenter considatur . apparet q v' hec emanat a fu
co cordis divini quod vitatem facti expimentalr probavit . Inquo salic vbo Bn̄ tria
innuit que ad hec concurrut . q mens seipam deserat . Primo nagz requitur volutatis pprie
omnimoda abdicatio . q innuit p hec q mens quodammo se s' furatur . Scdo requitur omis
opacionis omnimoda cessacio . z i apice cotemplacionis pfecta suspēsio . q innuitur cu subdit .
mens sup seipam rapitur . Tercio requitur sui ipius defectio . et sue volutatis i volunta
tem divinam pfecta transformatio . q innuit p hec . quod dicit mente elabi a se ipa . ut
verbo divino fruatur . Tunc ei mens a seipa elabitur . qn s' ipi z omibus actibus co
phesiue z appetitiue p suavitate divine conteplacionis funditus moritur . vbo divino fru
ens . et omnibus alijs mortua existens . Hec aut mors e dulcissima . q bn̄ pbavit
Jacob patriarcha . cu diceret . Jam letus moriar quia vidi facie tua . Hec aut sui ipius
derelictio . pulcre figurata e i moise . cu dixit dns ne ad ipm appropiquaret . s3 calciamta
pedu dissolveret Exodi . Ne appropiques i quit huc . solve calciamtu de pedibus tuis .
Na p calciamentu quod pedi pfecte conformatur . z sibi quodammo i vinculo ligatue astri
gitur . designatur inclinacio naturalis . qua quilibet reclinatur z reflectitur ad seipm . e9
comodu appetendo . z ppria volutatem sectando . que oportet hoiez prsus desere .
si divine conteplacionis particeps ee velit . z io pedu discalciacio . nichil aliud est
qua volutatis omnimoda abdicatio . z eius i divinu bnplacitu pfecta transformatio .
Tercius actus e mentis ad divina caliginem i troductio . z claritatis purissima co
templo . Et figurative i nuitur p hec . q Moises quodam raptu distco ad divina cali
gine i troductus . ipm deu pesencialiter vidit . ut dicit Aug9 i libro de videndo deu . z
etia ad paulina . Ex hac aut visioe z consortio divini sermois . eius facies chorus
cata fuit . quia radius maxie claritatis resplenduit . que ex acuitate visus huam tn
repcussit . quod videri no poterat i eius facie respicere . nisi ea prius velarent pa
no supposito . Sed notable valde e . q sola facies moisi claritate divina resplenduit .
quia cu aia propter ad divina cogitacione pdncitur . sola ymago aie rationalis dul
cedine claritatis pfunditur . et hec de primo pricipali . Pt scdm e sciend . q precepta divina
pungere meditacionem z devotione z affectione . sunt scribenda i tribus i corde . z exterius
i corpore . nec valet excusatio . si aliquis dicat se nescire scribere . cu nunqua litteras
didicerit . Quia scriptor hiuus scripture i tribus i corde . e virtus spus sci i tribus spi
rans . Penna scribens . e divina i spiracio volutate ad bonu excitans . Pergamenu
i quo scribitur . q debet ee puru z nitidu . e cordis mundacio . q i pergameno nig

ul' lucido litteru no apparet legibilis neq; pulcra Intrinsecu huius scripture e gra spus sci
Continentia u'o scripture e dilectio dei ⁊ proxi quia sedm Aplm finis pcepti e karitas
Et sicut i strumta preciosa recondutur i loco secreto ⁊ priuato ita scptura pceptoru
cum sit nobilissima ⁊ utilissima debet i secreto pectoris conseruari Iemie · 31°
Dabo lege mea in uisceribus eoru et i cordibus eoru scriba ea · nec solu precepta
diuia scripta sut i teius i corde · s; pmeorali pretio sut ext etia scpta i corpoe · ne u
qua obliuoe aliqua deleatur · Sut aut scripta i triplici parte corpis · videlicet i
maibus pter dece digittos manuu · i pedibus pp articlos pedu · ⁊ i ipis sensibus
pter qnq; sensus exteriores ⁊ qnq; i teriores · Io aut scpta sut i predictis tribus
partibus · ad designandu quod pcepta diuia debet regulare i nobis manus
opacionu · dirigere gressus affectiois ⁊ moderare sp̄s ⁊ motus conuisacionis · v;
ut i omi opacide tua honore diuinu exerceas · ⁊ i omi tua conuisacide exeplu sa
tatis i tendas · Et de hac dupª scptura pt i telligi q' scribitur Apoc · 5° vidi i
dextra sedentis super thronu · libru scptu i tus ⁊ fois · Vbi p sedente i throno
i telligo pnciam diuie maiestatis · que i aia deuota delectabiliter requiescat · ⁊
illam reqe pomibus alijs desiderabilius appetit · iuxta illud Delicie mee
ee cum filijs homu · P thronu u'o i telligo digtate aie ronalis · quemadmodu
thronu debet ee elata ⁊ lucida pcitis pcitate · solida ⁊ firma pcitu suaru
pfectam stabilitate · sublis ⁊ alta pferuentis desiderij subliacione · ⁊ pomoda
sui totaliam terrenoȝ elongacione In hᶜ aut throno sedens · diligenter
tenet libru i dextra manu · quia desideriu aie deuote · semp i clinat ad do
na bonoru celestiu ⁊ eternoru · que p dexteram i telligur · Hic aut liber scptus
e i tus ⁊ fois · quia pcepta diuina dent scribi i aia deuota i tus i cordibus
p i tima dilectonem · ⁊ fois i corpo'e popis i pleacone · Sciendu aut · q' lic;
illa scriptura ta i corde qua i corpe homis delectabiliter scribi debeat · ta
en sunt que pchdolor i multis hac scptura delent ⁊ astrigut · Inquib; da
quidem aqua delectacionis carnalis · i quibusda ignis tpalis affectiois · i qui
busda u'o uetustas mudialis conuisaciois Primu patet · Illa aqua carnal'
delectacionis i quib;da admodu diluuij tm pualuit · q' multociens ⁊ mētes
pfectoru deleat ⁊ subuiat Vn dicit Aug' i libro de sigulai te clicoru Crede
mi · epc loquor · uidi pestem illa deicere cedros libai · de quoru lapsu no mi'
dubitaba · qua Jeronimi ul' Ambrosij ⁊ io si pcepta diuia deant i mente
tua i delebilit' conseruai · oportet q' fluxus carnalis delectaciois i mente
tua desiccetur · p uetu calidu ⁊ urente feruetissie caritatis Ex pulcre sigu
ratu e Exodi · Vbi dns p uentu urente sic desiccauit mare rubru · q' pp'
israelicus ipm sicco vestigio ptransiuit Et hᶜ uie complet i nobis · qn p ardore

karitatis omes fluxus labilis voluptatis i nobis totalr desiccatur Sed e scdu.
Et ille ventus vrens signter dz venire de deserto. quia nuqua kitas pfecte i corde acce
ditur hois. nisi prius ab omibus mudais affectoibus totalr denudet ¶ Scdm pz.
Na ignis materialiter i positus radicibus arboris. tollit omem eius virore z fecundita
tem. et absterget deim decore. scriptum di i ipa ymagie tonali diuinitus i scpte. z io si
precepta diuina z eius uoluntas i mente tua deant i delebilr conseruari. oportet q arbor
ista concupie. prorsus eradicari z refrigerium diuine gre repetur. Nos ei gre obvians ar
bori concupie. ipius estu tepat z exinat. et hc triplici racoe. Primo naqz exeo. q gra
e queda emanatio lucis eterne. que pt obfuscare omnium terrenorum tpalium claritate.
z pconsequens appetibilitate. Scdo exeo. quod gra e queda gustus spualis. emanas
ex fonte diuine dulcedis. pt obruere omnium tpalium suauitate. ut eorum amaritudi
nem i dulcedine conuertat. Quia scdm Brnh. Interior gustus mente tanto dulco
re perfudit. ut dementire gaudia de labore requie. de contumelijs glam acqui
rat. Tercio exeo. quod gra e qdam donum emanas ab imensitate diuine largitatis. q pt
menti annichilare omem tpalium dignitate. ita ut illa que prius estimauit preciosa z
magna. p cetera reputet vilia et abiecta. Et hu sensit aplus cu dixit Oia arbitratus
sum ut stercora. ut xpistum lucrifaciam. Nec mirum cu omia tpalia sint vacua z egestate
tate plena. prout scribitur ysaie. Aspexi terram z ecce tota vacua erat. z plena nichili
Dicitur naqz terrena vacua. qr no pnt esurientem aie saciare. sz dicitur plena nichili.
quia no pnt eius desideria quietare. Tercium pz. Naqz vetustas mundialis conuersacio
nis. admo... vetustatis naturalis homine excecat i diuina cognitione. et mentem i frigi
gidat i diuina dilectoe. z uirtutes naturales debilitat i bona opatoe. qr nichil
pt talis efficere deo gratum. ut patet 1a Cor. 13o. Et io hac vetustate diuina p
cepta i hoie abolente. Apls docet deponere. Eph. Exuetes inquit uos ueterem ho
minem. i. antiqua pcti consuetudine. hominem zi ueterante facit ei hominem cecum i
diuina cogitacoe. frigidum i diuina dilecoe. et impotente i bona opatoe. Talis aute ve
tustas abhorre debet exui cu actibus suis. i. cu omni affectioe z inclinatione de
lecta expectandi consuetudie. ita q i tantum aiam detestetur pctm. q nuqua pterite
delectationis pcti suauiter recordetur. Sequitur z induite nouum hoiem. qui scdm
deum creatus e i iusticia z sanctitate ueritatis. Ubi signter e aduertendum. q nouus
homo que debemus ~~debemus~~ i duere. pcedens uirtutis exercicium z decore Na
ho debet ee nobiliter creatus i iusticia. ut ipm q tibi uelis fieri. hoc pximo facias
hanc ei iusticia naturale xpus psonaliter docuit. Tercio eciam ee creatus i sctitate. ut
ab omni conuersatione tua. pximo exempla sctitatis exhibeas. Scz dicitur ee crea
tus i ueritate. ut i omnibus bonis opibus. verum tenorem z intencione habeas. i eis
intendendo diuinum honore z pximi edificatonem. tunc veraciter poteris dicere cu aplo

Nra conuersacio in celis est Quia licet pretendas in essencia naturali condicione humanam
seruas tamen in efficiencia virtuali perfectione angelicam. Propter tercium principale est sciendum.
Quod quicunque precepta diuina sic hilariter audierit. et ea in corde tam memoriter retinuerit.
et nichilominus in opere tam viriliter adimpleuerit. talis sine dubio eternam beatitudi
nem feliciter obtinebit. Propter quod apte deeo subiungitur Et dabo tibi terram flu
entem lac et mel. ubi per terram eterna beatitudo intelligitur. propter stabilitatem et permane
nciam felicitatis eterne. que quidem terra fluit lacte. id est cognitionis diuine clari
tate et melle. id est diuine fruicionis suauitate. Qua nobis prestare digne(tur)
Intendentes igitur pro communi exhortacione fidelium aliquam noticiam tradere
diuinorum preceptorum tria sunt notabiliter per intelligenda. primum respicit pre
ceptorum diuinorum distinctionem. Secundum proprie respicit ipsorum tradicionem
Propter primum est sciendum quod distinctio preceptorum potest fieri tribus modis prima distinc
cio sumitur ex diuersitate status et sic quedam precepta nos ordinant in vita beata. id est
contemplatiua. sicut tria precepta prime tabule. quedam in vita actiua. sicut septem pre
cepta secunde tabule. que docent homines virtuose et quiete viuere et conuersari. Secunda
sumitur ex diuersitate finis. et sic quedam precepta nos ordinant finaliter in deum. si
cut precepta prime tabule. Quedam vero nos ordinant finaliter respectu proximi. sicut
precepta secunde tabule. Tercia sumitur ex diuersitate formalis obiecti. que in hoc differt
a secunda. quia illa distincte explicat. secundum quam racionem formalem vnumquodque preceptum
ordinat hominem vel in deum vel in proximum. quod non faciebat secunda distinctio Et sic est vnde
Nam homo ordinatur in deum secundum triplicem racionem primo quidem in obsequio operis quod
debetur diuine potestati. et hoc quantum ad personam patris. et sic est primum preceptum quod dicit
Non adorabis deos alienos. In quo precepto secundum Augustinum includitur quodlibet obse
quium operis deo nostro exhibendum. Secundo in reuerencia oracionis que debetur diuine
veritati. quantum ad personam filii. et sic est secundum preceptum. Non assumes nomen dei
tui in vanum. Tercio in deuocione cordis que debetur diuine bonitati. quantum ad
personam spiritus sancti. et sic est tercium preceptum. Sabbata sanctifices et sic patet sub qua
racione homo per precepta prime tabule distincte ordinetur ad deum. Per vero alia precepta secunde
tabule. homo ordinatur ad proximum. et hoc duobus modis Primo quidem in benefi
cencia. ut bona que potest proximo impendat. et sic est quartum preceptum. Honora patrem
et matrem. Secundo in innocencia. ut nichil iniuste sibi inferat. nec in aliquo eum noce
at. Proximo autem potest inferri triplex nocumentum. puta cordis. oris. et operis Opere autem quis
nocet proximo. primo quidem in persona propria. et hoc prohibet quintum preceptum. Non occi
des. Secundo in persona coniuncta. et hoc prohibet sextum preceptum Non mechaberis Ter
cio in exteriori substancia. et hoc prohibet septimum preceptum. Non furtum facies. Nocu
mentum autem oris prohibet octauum Non falsum testimonium dices. Ubi secundum Augustinum

iplicite prohibet omne nocumentu oris respectu proximi Tercium nocumentu e cordis ut
cu quis cogitat mala contra proximu Aut hoc g e i intellectiua r i diuidui et hoc
prohibet nonu preptu Non concupisces rem proxi tui Aut e i affectiua respectu spei
et hoc prohibet decimu preceptu Non concupisces uxore proxi tui · pp sedm e scie
dū Quia s'm apsl'm · plenitudo legis e dilectio · io dici pt q omnia precepta et eoru
ipletio salutifera originaliter emanat a radice karitatis tamqua a suo fontali
pricipio et i ipam ultimate ordinantur tamqm i fine et terminu completiuu q patet
Nam precepta prime tabule emanat a dilectione dei Scde uo tabule a dilectione
proximi quod sic e uidere Na pfecta dei dilectio hoiem unit diuine potestati
diuine ueritati et diuine bonitati Cuius ro e Quia ex pfecta dilectione sic ho do
unitur quod oms suas actiones refert i dei laude et honore · primus Potetia
omi obsequio uenerando quatu ad mandatu primu Similiter pcam omnes
suas locutiones refert i honore diuine ueritatis quatu ad scdm · Tercio pcam
omnes affectiones suas refert ad honore diuine bonitatis Pamore pfectum sua
uissime i herendo quatu ad tciu · Et etia alia precepta emanent a dilectione
proximi sic patet · Constat em quod quicq3 pfecte proximu diliget ipsu
libenter honoraret et eius necessitatibus studiose subueniret et nuqua s' nocu
mentu aliquod i ferret nec corde nec ore nec opere Inquo aut precepta scde
tabule i cluduntur ut patet ex dictis pp terciu e sciendu Et precepta decalogi
pnt accipi ul ut data ul ut i nata Si primo mo sic solu ptinebant ad po
pulu israheliticu cui fuerunt data Si scdo mo sic uniuersaliter obligat oms
homines quia quicq contient precepta decalogi explicite hoc lex nature de
scripta i corde cuiuslibet hois contiet iplicite quod patet · Nam illud preptu
legis nature quod t' no uis alij ne feceris i cludit i se omnia alia precepta necessaria
non occides non furtu facies et huiusmoi que decalogus ponit explicite
Quibus uisis de forma cuiuslibet prepti e agendu singulariter Forma at
cuiuslibet prepti pt distingui i tres ptes pricipales scdm tres expositiones cuius
Primu preceptu Cuiuslibet precepti ut uidebitur i processu C...
Pappriectate respicit psonam patris quatu ad uoluntariu obsequiu
omnis operacionis q debetur diuine ptati et hoc explicatur cu dicat
Non adorabis deos alienos · Et quide preptu xpus exponit Mt. 4o cu dicat Dominum
deu tuu adorabis et illi soli seruies Inquo euidenter pluralitas deoru
excluditur et unus solus et uerus deus colendus pdicatur Et tn expressius
patet Deutro quarto Audi isrl' Dns deus tuus unus e · Sciendu aut scdm
Aug. Et unu ueru deu debemus colere et adorare tripliciter primo fide i tegra
Scdo spe sincera Tercio karitate pfecta et scdm hoc accipitur triplicius i

Similiter pcā

Secundo ... tercius primi precepti propter primum sciendum quod fides debet esse integra propter tria primo quia in
actu suo non est diminuta secundo quia est bonis operibus approbata tercio quia est karitate
informata Primum patet Nam fides secundum Aug. habet triplicem actum Nam uno modo fides
credit deum cum aliquis credit ipsum esse causam omnium Alio modo credit deo sicut qui credit
quod ipse est potens omnium et cuilibet unicuique retribuet secundum merita sua et isti duo actus
sunt imperfecti et possunt etiam ipsis demonibus convenire quia tremunt et contremis-
cunt demones vnde possunt elici a fide informata Tercio modo fides credit in deum et iste
est actus fidei perfectus et karitate informatus Quia secundum Aug. in deum credere est credendo
pro amore in ipsum ire et ei per fidem informatam tanquam suum membrum incorporari Secundo fides integra
debet bonis operibus esse approbata et per caritatis efficaciam vitaliter informata quia
fides sine operibus est sicut cadauer mortuum sine anima propter quod scribitur in Canonica
Jacobi Fides sine operibus mortua est Per istam autem expositionem non solum dampnantur
infideles non baptizati sicut iudei qui preter unum verum deum credunt in messiam Et
Sarraceni qui credunt in Machametum Verum etiam quatuor genera hominum bapti-
satorum contra hoc preceptum dampnantur et peccant Primum genus est decipientium sicut
heretici qui falsis suis subreptionibus simplices in fide subvertunt qui etiam excommunica-
ti sunt ipso iure Extra de hereticis Excommunicamus Et similiter sortilegi et divinatores de quibus dicitur
Extra de Sortilegiis Ex tenore Qui incantationes sortilegas faciunt etiam si ex zelo
et simplicitate quis faciunt gravissimum peccatum incurrunt et si sacerdos etiam hoc ex
simplicitate fecerit per annum debet segregari ab altaris misterio Laicus vero si
hoc fecerit Quadraginta dies peniteat et communione Ecclesie privetur et excommunicetur
Clericus vero officio et beneficio privari potest ut patet ex decreto causa 26 q. 5.
in c. ubi dicitur Non liceat christiano elementa colere vel lune et stellarum cursus obser-
vare in coniugiis sociandis nec in herbis colligendis nec in cantationes liceat
attendere Omnes enim artes huiusmodi ex quadam pestifera societate hominum et de-
monum quasi pacta infidelis et dolose amicicie penitus sunt fugiende christiano
Vnde qui talibus credunt aut in rogando domos introducunt vel eos ad domos pro-
prias introducunt sciant se fidem catholicam et baptismum prevaricasse et paganum et
apostatam et dei inimicum et iram dei graviter in perpetuum incurrisse ut patet 26 q. 5. c.
Non observetis Et ad hoc genus infidelitatis reducitur observatio dierum Egipciacorum
et certarum horarum in curationibus faciendis et coniugiis sociandis et herbis colli-
gendis et huiusmodi ut patet 26 q. 5. c. Non liceat ut in superiori decreto
visum est Vt autem magis appareat quando tales actus divinacionis sint peccatum mortale
et quando veniale Sciendum est quod actum divinacionis et sortilegii quis potest tripliciter
exercere Primo quando credens per illum actum realiter assequi quod intendit puta
alicuius rei amisse vel furti revelacionem vel futuri eventus precognitionem sicut Nota quod sortilegium tripliciter potest exerceri et quando est mortale

quis cu qua contraherę debeat querit cu tn amor hois dependeat a libera uolunta
te huana cuius motus solus subest ptati diuine et filie reuelatio occultor et ꝓgnostic
as futuroru certu e quod qui talia credit consequi posse pacto diuinatonis
oportet quod i illo actu existere aliquod diuinu numus et ꝑconsequens fide et
baptimu h ... uitatem professam i baptimo abnegat et e deterior pagano qr rece
dit a fide professa quod no facit paganus et incurrit ium dei i ꝑpetuu
nisi peniteat et hoc e grauissimu pctm mortale quia corrupit fidem q e
fundamentu spiritualis edificij Scdo mo licet no credat ꝑillu actum re
aliter assequi quod i tendit. vult tn curiose experiri vtru ad efficatie sit in
tali actu uel no. et hoc iteru e mortale licet non sit ita graue sicut ꝑmu.
Et ro e quia talis e dubius et fluctuat i fide. Postqua contra ueritate et firmi
tatem fidei ꝑponit talia experiri que scit uel debet scire ꝑ fide katholica ee
reprobata. Tcio mo si ex sola leuitate et simplicitate talia exerceat nec tn i hoc
credens de uirtutis et efficatie nec etia experiri i tendit An in hoc aliqua effi
catia existat s; solu ex leuitate et simplicitate hoc faciat et hoc videtur solu
peccatu veniale maxie quatu ad laicos ydiotas Sz quatu ad clericos qui
scire tenentur hoc iure ee prohibitu seper e mortale pctm cu ꝑ hec iura
decernat eos pam comunioe priuados quod solu inducit ꝑ peccato morta
li. Quatu aut ad obseruancia dieru fenaliu Sciendu e si certu tpus obser
uetur i hys actibus qui dependet a causa naturali puta a celi fluetia ce
lestis sicut potionis sumptio et agri seminatio hoc no e ydolatrie sed sagaci
et prouidentie. Si vero hoc obseruetur i hys actibus qui solu dependent ab
homis libero arbitrio puta inicatio vxoris traductio et belli congressio cu
igitur sola uirtus diuina possit i ꝑmere et moue liberu arbitriu hois
oportet q qui tali i tencioe mentis huiusmodi exercet quod credat talibus acti
bus i ee aliquid diui numus et ꝑ ons peccat mortaliter Ex pmissis igitur
patere ꝑt quod obseruatio dieru et tpm qnqz e ydolatrie et i fidelitatis qn
qz e prouidentie et sagacitatis quandoqz e obedie et necessitatis ut patet i
festis colendis et i nuptijs ꝑ statuta eccie celebrandis Patet etia ex hoc
q necce sit homi ut i talibus actibus et similibus ad discretu confessore re
currat ꝑ que possit i formari cu predicti actus sint pctm mortale et qn
veniale. Scdm genus e i fide debiliu ꝑ ꝑe necessitatis vel qui fide simpli
citer deserunt ut patuit i Aplis fugientibus a xpo vel qui fide solu ser
uare volunt i corde licet ore no audeant confiteri qui sine dubio ꝑ hac
exposicione dapnantur Cu sedm Aplm Ad Ro x. Corde creditur ad iusticia
ore aut confessio fit ad salute Et io sacramentu confirmatois datur i

frontem ut xpianus libere audeat nomen xpi confiteri Tercium genus est in fide co
fitencium negligencium qui articulos fidei negligunt addiscere cum possint et debeant
eos scire Sed numquid laicus tenetur scire omnes articulos fidei Ad quod dicit doc
toris quod scire omnes articulos fidei explicite hoc est fidei capacitate perfecte que solum re
quiritur in clericis Scire autem omnes implicite hoc est fidei diminute et ponis est peccatum
mortale. Scire autem quosdam explicite et quosdam implicite hoc est fidei necessarie
et tales sunt articuli quorum festa in ecclesia celebrantur puta xpi incarnatio na
tiuitas passio et resurrectio. vel eciam quorum usus frequens est in Ecclesia ut articuli
de trinitate qui ex frequenti auditione sciri possunt et quia in paruo symbolo apostolo
rum paulo plus continetur quam tales articuli ideo videtur michi quod quilibet xpianus
cum ad annos discretionis peruenit tenetur discere et scire illud symbolum nisi esset
doctoris inpossibilitas uel nisi prohibeat tarditas ingenii. Unde ad remouen
dum impedimentum predictum statuerunt uiri quod patrini tenentur suos filios spirituales
docere simbolum et orationem dominicam ut patet per decretum Augustinus quia post de cons
dist. e. Quartum genus est se extollencium et presumptuose fidem scrutari vole
ncium qui nichil uolunt credere nisi possit eis liquida racione demonstrari qui plerumque in
errore labuntur Exemplum in Augustino qui uolebat humana racione comprehendere
et tales mortaliter peccant et meritum fidei perdunt Quia secundum Gregorium
ffides non habet meritum cui humana racio prebet experimentum Unde hanc presump
tuosam perscrutationem dehortatur Sapiens. Altiora te ne quesieris et for
ciora te ne scrutatus fueris quia qui scrutator est maiestatis opprimetur
a gloria et ideo dicit Bernardus Fidem presumptuose scrutari temeritas credere pietas
cognoscere uero uita eterna est Secundo adorabis spe firmiter totam spem tuam
ponendo in xpo deo et hoc racionabiliter Digne namque in ipso homo totam spem
suam ponit sine quo non potest ad momentum subsistere nec aliquid boni poterit
operari Joh xv Sine me nichil potestis facere et qui ex ingenita bonitate
in nulla necessitate nouit deficere Unde super illud ... Ego sum nolite time
dicit Glosa Ego sum qui uobis in omni necessitate semper paratus assisto et inuocatus nunquam
qua uobis deesse potero. Unde ysaie. Quis sperauit in domino et derelictus est

Sciendum autem quod secundum duplicem spem est duplex adoratio sine cultus — No[ta] hic de duplici adoratione scilicet latrie et yperdulie
diuinus. Nam quedam est spes salutis et hec in solo deo est ponenda et eo
solus adoratur adoratione latrie et ymago eius et corpus xpi racione ypos
tatice unionis Alia est spes suffragii que potest haberi in creatura dignis
sima ut in uirgine gloriosa et ideo ipsa adoratur adoratione yperdulie
que importat excellentem cultum veneracionis potest eciam hec spes poni in aliquo
sancto in celo uel eciam in mundo peccatorum cui omnes confidimus adiuuari et talis

Nota de ymaginibus quomodo sunt adorande

adoratio proprie dicitur dulia. Per hanc expositionem quedam dampnantur heretici qui prauis sug
gestionibus homines detrahunt a sanctorum ueneratione presumptuose docentes quod nec beata uirgo nec
aliquis sanctorum debeat adorari quia ad impetrandum efficientiam gratie in nullo ut dicunt ipsos possumus
adiuuari cum solus deus sit causa et dator gratie. hoc enim dictum est nephandum et hereticum licet
enim solus deus sit causa efficiens gratie beata tamen uirgo et ceteri sancti mediatores per modum suffragij
et deprecatiue possunt esse causa gratie. Est etiam notandum quod ex illa expositione iudei nos de ydolatria
calumpniantur obicientes nobis illud Exodi 20 Non facies tibi sculptile et non adora
bis ea neque coles. Ad hoc dicendum. quod non adoramus ymaginem ut res quedam est quia hoc
esset ydolatria. Sed in quantum signum est et etiam adoramus ipsam rem cuius signum est. Sed
etiam eadem adoratio est qua ueneramur ipsam ymaginem et rem cuius est ymago. Sed ad
huc obicitur Quia in lege ueteri nunquam fuit usus ymaginum que tamen est figura no
ue legis. ergo nec in lege noua debet esse Ad hoc dicendum quia deus in lege ueteri non
fuit homo natus nec homo factus ideo nec debuit habere ymaginem uel figuram. Sed si ul
terius obicitur quod nec in lege noua usquam uidetur esse expressum de ymaginibus unde
uidetur quod non sint traditiones diuine sed fictiones humane. ad hoc dicendum quod forte
ymaginum non sunt adinuentiones noue sed traditiones apostolice et diuine. Quia narrat
Augustinus in libro de ciuitate dei quod christus pannum proprie faciei supposuit et impressit yma
ginem faciei sue et regi Abagoro transmisit. Beatus etiam Lucas dicitur depinxisse
ymaginem beate uirginis que ambe rome habentur. Fuerunt autem introducte ymagines
propter tria. primo propter simplicium ruditatem ut qui nesciunt legere in codice legant saltem
in pariete. Secundo propter affectuum tarditatem ut qui ad deuotionem non mouentur
ex auditis moueantur ex uisis Tertio propter memorie labilitatem ut si a memoria laba
tur audita sicut sepe contingit quod per unam aurem intrat per alteram exit saltem memoriter
teneat uisa et precipue specialiter depicta. Tertio adorabis hic est perfecta ex toto scilicet corde
et ex tota anima dominum deum tuum diligendo et omnem actum sue dilectioni contrarium abi
ciendo quod confirmat Gloza Exodi 20 Sciendum quod cum hoc mandatum suadet
deceriuisse (?) habere et colere unum uerum dominum deum tuum sicut in baptismo promisisti hoc est bellum de
nunciasse omnibus dijs quibus in baptismo renunciasti soli confitens patrem et filium et spiritum
sanctum. Sed nisi cum hoc corde toto diligamus deum nostrum tota anima et tota u
irtute ei adherentes non sumus participes domini Unde talibus dicetur Nescio uos
Sed in hoc incidit communis dubitatio. Utrum in hac uita aliquis possit preceptum di
lectionis adimplere. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Ad quod dicendum
quod perfectio dilectionis potest sumi dupliciter. primo ut excludantur omnes actus extraneus sic
non potest in uia impleri ut scilicet actu homo semper deum diligat ex toto corde id est intellectu sine
diuisione ex tota mente id est actuali memoria sine obliuione et ex tota anima id est volu
ntate plena sine retractione hoc enim non patitur fragilitas presentis status. Secundo ut

excludatur omis actus contrarius karitati · et sic pt ipleri i uia · quia caritas pt ee a
deo pfecta · qd omne actu pcti mortalis excludit · Qualit aut ho ad tanta pfectioz
caritatis excrescat · quod nuqua mortalr peccet · osidandu e qd li hotissimu otigit
exinde · quod ho pfecte i corpat karitati xpi · ad qd pfecte itelligendu · duo st dcla
randa pmo qualiter ymago caritatis x fuit figurata · et quibus coloribus
fuerit i signita · Sz qualr sue caritati taqua forme exeplari debeamus i pri
mi · et ei pfecte pmo nobis possibli conformari · ppter primu e sciendu qd fora
et ymago caritatis xpi · fuit colore tplici i signita · pmus color pt dici huanus ·
scds celitus · tcius diuinus · pmus color e uirtual efficatie · Scds gral affluen
tie · tcius sr naturalis i existencie De primo patet · Na gradus sui amoris ·
mesurabantur a tota uirtute sue aie · et omniu uiriu ipius · et ex tota vtute
sui cordis · et scdm vlti-mu posse · qd pt compete vnicuiqz uirtutu creature · et
io ille color signanter dz ee uirtualis efficatie · quia gradus sui aoris · msu
rabat scdm ultimu posse totius aie · totius cordis · et totius uirtutis sue na
ture · De scdo patet · Nam gradus sue kris msurabat scdm vltima pfectioz
omis gre · et omis uirtutis · siue sit gra gratis data · siue gra gratu facies vl
etia gra vniois · Oes ei istas gras · et oms uirtutes · et omia dona ad pfectoz
pertinentia · xpus i sumo habuit et io scribitur Joh tcio · qd no fuit ei dat
sps ad mesura · Qd no e intelligendu · Qd gra xpi fuit sipliciter i finita · quia sic
no eet creata · Sed quia no accepit gram ad mesura aliou homi-u · vl etia ange
lou · Sz longe excellentior e · quia ipe tanto excellencior agelis e · quato diffe
rentius pillis nome hereditauit hebre i · Inde e quod gra xpi dr gra ca
pitis · quia sicut i capite e plenitudo oium sensuu · i aliis aut mebris corpis
est solu sensus tactus · sic i xpo fuit plenitudo omis gre · i aliis aut scis fuit
gra limitata · et ad certa spem · siue ad certu modu habendi determiata Si
cut etia ex capite mebris i fluitur motus et sps Sic a gra ipius xpi · nobis
i fluit sensus deuotiois et motus bone opatiois · Et io signater iste color
dicitur gratialis affluecie · quia sua dilectio omem pfectione gre copre
hendit · De tcio patet · Na tanta fuit excellencia kris xpi · quod no solu
mente ipius i separabiliter oiugebat ipi deo · veru etia contra huanam
naturam · i sepabilit vniebat diuino suppto Et ex hc fuit tres progatias
nobilissimas osecutus · Prima e quia ro naturalis existecie · ipius natu
re huane e ee psonale et ypostaticu ipius ubi diuinu · Scda e qr ex hc
xpus dei filius naturalis · etia scdm natura huana · quia naturalr existit
i ee diuino et ypostatice qd e ppium filij p natura Tcia e quod ois hor et cul
tus latrie qui exhibe ipi deo et scdm nam huana copetit xpo · et io dc apls

Adorent eum omnes angeli dei. Et ideo dictum est quod iste color dicitur de diuinus quia sue caritatis perfectio potissime insumitur ab eo ypostatico et diuino. propter quod scdm est sciendum quod isti forme exemplari debemus tripliciter conformari. primo in hoc quod homo ex caritate tenetur deo uiuere et ei soli placere. secundum ultimum posse sue cognitionis affectionis et etiam operationis. ita quod in exteriori conuersatione tam lucida exempla sanctitatis pretendat et etiam interior mentis illustratio tanto decore gratie prefulgeat quod ueraciter ei conueniat quod de unigenito scribitur Hic est filius meus dilectus in quo michi bene complacui. talis enim homo efficitur speculum et exemplar bene uiuendi omnibus secum conuersantibus quia suo exemplo ipsos uirtualiter cogit et dulciter allicit ad uiuendum et placendum soli deo et de talibus scribitur Job. Omnes qui uiderint eos cognoscent eos. id est approbabunt uitam et sanctitatem conuersationis eorum et dicent. Quia hoc est semen cui benedixit dominus. Secundo in hoc quod homo uiuat deo. scilicet omnia dona uirtutum et gratias quas ab ipso recepit. debet ei omnia cum deuotam gratiarum actionem in deum refundere nichil de hiis suis meritis uel uiribus ascribere. Sed omnia in primam uenam diuine largitatis humiliter refundendo ut ex hoc influentia donorum et gratiarum sibi largius augeatur et hoc subtiliter innuit Salomo Ecclesiastes i dicit. Ad locum unde flumina exeunt reuertuntur ut iterum fluant quia ex hoc quod homo dona gratiarum per humilem recognitionem in deum refudit sibi influxus gratie copiosius applicatur. Tercio in hoc quod homo ex caritate deum diligat. secundum omnem modum et formam quo ipse christus ipsum dilexit. Constat autem quod christus hominem dilexit fortiter dulciter et constanter. fortiter quia tanto amore et tam sitibundo desiderio naturam nostre salutis appetijt quod coram pilato stans. id est interrogata tacere noluit ne ex cusione data prorogaretur tempus sue passionis et nostre redemptionis. Dulciter quare quia tam prompto affectu et leta mente ex caritatis dulcore pro nobis passus fuit. ac si passionis acerbitatem et obprobriorum calamitatem sibi summas delicias reputaret. Constanter uero quia tam perseueranter nos dilexit quod uinculum amoris nunquam ad momentum dissoluit quod patet per hoc quia unionem suam cum natura humana nec propter mortis acerbitatem nec propter penarum et obprobriorum multiplicitatem nunquam ad momentum uoluit separare. Et ideo Leo papa dicit Quod tanta fuit ista unio quod nec penis nec obprobrijs poterat dirimi nec morte dissolui. Sic fac et tu si uelis in primi forme et exemplari sue dilectionis deum ipsum diligere adeo ardenter ut ardor sue dilectionis omnem transitoriarum affectionem in te absorbeat. et adeo dulciter quod in dulcore sue dilectionis tibi omnis aduersitas transitoria dulcescat et adeo perseueranter quod nulla res transitoria te ab ipsius amore euellat. dicens ueraciter cum apostolo. Quis nos sepa-

bit a caritate xpi. Sic igitur patet quo deum dcs adorare caritate pfecta. Sed est
sciendum q contra hoc preceptum faciunt superbi cupidi et gulosi. Nam superbus pro deo
colit vanam gloriam. cupidus nummum sive pecuniam. Sed gulosus ventrem sive
ventris ingluviem. Unde apostolus dicit. q avaricia est ydolorum servitus. et de gulo
sis dicit. Quorum deus venter est. Nam hoc est regulare secundum Jo et Aug. q illud
q unusquisque supra deum diligit. vel equaliter deo diligit q hoc sibi pro deo constituit.
quam diu illud sic diligit. Sed est sciendum quod superbia in triplici genere pro deo co
litur. quantum ad superbia exercetur in pompa seculi. sicut in conviviis et vestibus p
ciosis. et hoc est mortale. si fiat propter pompam et ostentacionem. aliter vero puta si fiet
propter exercicium militare. vel q ho condecenter aliis conveniet. quantum vero exercetur
in virtutibus et religiosis actibus. et illa secundum Aug est multo deterior prima.
quia magis decipit sub specie religionis. et hoc contingit quatuor modis. primo
cum quis bonum quod habet a se habere estimat. sicut phariseus se preferens publicano. Secundo
si hoc sibi datum estimat tamen pro suis meritis sibi erogatum. Tercio cum quis iactat
se habere quod non habet. tamen sibi datum putat. Quarto cum abiectis ceteris. singula
riter vult videri secundum glozam supra id luc Duo homines. Quarto exercetur superbia in
sacramentis. sicut cum quis per contemptum et inobedientiam abstinet a communione. vel non
confitetur tempore statuto ab Ecclesia. eciam si hoc ex temeritate fiat peccatum mortale est.
non autem si fiat ex obediencia et reverencia sacramenti. Generaliter eciam contra hoc preceptum
faciunt. qui confitentur deum ore. factis ipsum negant et offendunt. De quibus
loquitur dominus ysaie. Populus hic labiis me honorat. cor autem eorum longe est a me.
Expremissis itaque patet qualiter considerandum sit de transgressione huius precepti p
mi. et primo de prima exposicione. quicquid contra fidem deliquisti corde. aliqua
contra fidem sentiendo vel tenendo. ore aliqua contra fidem docendo. vel vi
tate fidei et doctrine deridendo. seu fastidiendo opere. Incantatores exercendo
opere. vel exercentibus adhibendo fidem. dies egypciacos et etas lunares
superstitiose servando. vera fide debiliter tenendo. et ea non per corporalia opera
exercendo. et eciam articulos fidei negligenter addiscendo. Item de 2a exposicione.
si in aliquo bono creato spem tuam posuisti. si per nimia sollicitudine spem tuam
a divina providencia subtraxisti. et si aliquos verbo et exemplo a spe divini adiu
torii retraxisti. vel in eciam spem salutis et divini suffragii non orasti. sed pocius
pro sanitate vel utilitate aliqua corporali. Item de 3a. Si aliquid supra deum dile
xisti. vel eciam si actiones tuas precise in eius honore non ordinasti. vel si vitam tuam
exemplari sue dilectioni non conformasti. et breviter quicquid contra caritatem deli
quisti. Ex quibus potest patere. quam necessarium sit cuilibet ad districtum confes
sore recurrere. per quem de predictis plenius valeat informari

Magister henricus de firmaria

Secundum preceptum est. Non assumes nomen dei tui in vanum secundum Augustinum prohibet
iuramentum frivolum et eciam periurium. Utrumque enim qui in nichilo iurat et qui false
iurat assumit nomen dei in vanum. Quia primus sine causa nominat summam veritatem. Secundus
autem eam nominatim contempnit peierando. Et hoc preceptum triplex exponitur. Primo modo dicitur
gressione iuramenti ut sit sensus. Non assumes nomen dei in vanum exsecrabiliter scilicet iu-
rando vel eciam peierando. Circa quod tria per ordinem sunt declaranda. Primum est qualiter et
quibus modis illud preceptum male iurando violetur. Secundum est que sint attenden-
da in hoc quod aliquis licite et bene sine peccato possit iurare vel iuramentum recipere. Tercio vi-
dendum est que sint illa per que aliquis arreatum periurii minus retrahatur. Quantum ad primum est
sciendum quod nomen dei in vanum assumitur male iurando quadrupliciter. Primo quod iurando
vane et inutiliter. Et hoc sic divinam veritatem sine causa nominando et obtestando.
Secundo iurando dolose et fraudulenter ut in contractibus proximum tuum decipiendo et iu-
rando rem tuam esse meliorem quam sit vel quod plus tibi constiterat quam fuerit. Tercio iuran-
do temere et temerarie quod iterum contingit tribus modis. Primo exsecrabiliter iurando ut cum ali-
quis iurat per testina dei vel per pulmone dei. Secundo irreverenter iurando ut cum quis sine
causa iurat per v vulnera Christi. Sed hec iuramenta quantumcumque sint vera quia primum
sonat in dei blasphemiam eo quod aliquis deo ascribit quod sue dignitati non conve-
nit. Secundum autem sonat in dei irreverenciam quia magna est deo irreverencia sua
vulnera preciosa in vanum assumere unde nobis tota salus nostra affluxit. Ideo si talia iu-
ramenta ex deliberacione fiant sunt peccata mortalia propter quod eciam in quibusdam
terris talia iuramenta sic sunt restricta quod quicumque in talibus offendit aurem vel
digitum et quandoque linguam perdit. Si autem talia fiant ex cursu lingue et indeliberate
sunt venialia sicut et primi motus infidelitatis. Tercio scienter periurando et veri-
tatem divinam pertinaciter contempnendo. Et hoc secundum theologos et Iuristas contingit
quatuor modis et in quolibet eorum periurium committitur. Primo cum quis scienter
falsum iurat. Et hoc semper est peccatum mortale. Secus est si ignoranter hoc fiat putans esse verum
quod iurat. Et non tantum qui periurat sed eciam ille qui plena voluntate disponit
periurare eciam antequam periuret. Vir periurus censendus quia deus non iudicat tantum
ex operibus sed eciam ex cogitacionibus ut patet xxii q. ii. Sciendum tamen quod periurium solemp-
nizatum et deliberatum est peccatum mortalissimum. Unde per tres digitos quos ponit
super sanctos significatur quod corpus et animam et res sive famam dat in potestatem diaboli. De-
liberatum eciam iuramentum licet non solempnisatum si tamen seriose iuret et plene deli-
berate tantum est peccatum mortale. Si autem hoc fiat tantum cursu verborum et nec sit solemp-
nizatum nec deliberatum sic est veniale. Secundo modo dicitur periurium iuracio in discre-
ta sive dubia ut cum quis iurat de quo dubitat an sit verum et si hoc fit ex delibera-
cione et proposito sic est mortale et maxime quando est solempnizatum. Si autem incaute vel iocosa

leuitate sic e veniale Tercio mo dicit piuriu iuramti transgressio aut ergo iuramen
tu e illicitu ut cu quis iurat no dare elemosina et sic fit piurus ipo facto & pccat
iurando. s; no pccat contraueniendo q; scdm Isidoru In malis promissis resci
de fide & i turpi uoto muta decretu aut e licitu ut cu quis iurat q nolit lu
dere & ppotulento & esculento ludit et sic sp mortaliter pccat quocies cuq; ludit
Si aute quis iurauerit eciam dare & ieiunare vl peregnare tunc si trasgredit
ex nccitate ul ipotencia excusatur a piurio si aut ex uolutate piurus efficit ex
deuire iurando querelaz Quarto mo dicit piuriu iuramti recepcio Et enim
piurat & piurare copellit vterq; e piurus ut p; xx q v c 1o Cum 9 to e Qui en
aliquem compellit ad iuramentu et scit eu falsu iurare vincit homicidaz q; ille
corpus occidit iste aiam ymo duas aias istius s; qui iurat falsu & sua ipi9
qui recipit ut patet 22 q 2 Ille & Ca o Qui exigit. Propter scdm e sciendu q ali
quis possit licite iurare. Licite aut iurare aut exigere ul recipere iuramtu 9si
derandu est. Qr exiges iuramtu aut e psona publica ut puta Iudex & tlis
no pccat qui tenetur ex ordine iuris recipere iuramtu siue sit uerum siue falsu
Aut ex psona priuata & tunc aut exigit ad obligacois confirmacioz et hc fit
sine pcco aut ad iuitatis subuisione ut cu scit eu flm iurare et sic pccat mor lr
aut ad dubitacois remocione ut qn pro re litigiosa iuratur & sic no pccat exi
gens iuramentu cu sit finis contrauersie. ut scdm a hebre septio pt eciam quis i
nocencia sua purgare iuramto et i hc casu b' credi debet nisi ptestes 9tra
riu possit conuinci Ad hoc igitur q aliquis bn possit sine oi pcco iurare
et iuramentu recipere tria requiruntur pmo iritas ex parte consciencie Scdo indi
ciu i discrecio siue deliberacio ex parte racionis Tercio iusticia ex pte rei iura
de i illud pro quo iuratur sit iustu & licitu et predicta tria scdm Ioh'm dicu
tur comites iuramti quia debet concomitari qlibet licitu iuramentu put hic
notauit Io 22 q 2 Tercio aduertendu pp terciu e sciendu quod quibz mito a p
iurio debet retrahi pp tria mala que ex piurio i currimus & simil ppter tria
bona que ex piurio amittim9 Tria pmu malu q ex piurio i currim9 e
pene austeritas quia scdm Canones p periurio manifesto & solempnizato d;
i poni pnia septenis Scdm malu e reatus i manitas q; s; hostien
Hoc crime i pnia coparatur homicidio volutario ymo scdm Aug9 Qui co
git aliu piurare dupliciter tote supius tacta vincit homicidiu Terciu ma
lu e fame irrecupabilitas quia piurus i famus efficit nec ptea quatucuq;
peniteat i testiom admittitur Sut eciam tria bona que ex piurio pdim9
Amor naq; veritatis tria bona i hoie opatur quibus ex piurio totaliter de
nudatur Pmu bonu e q amor & conseruacio vitat hoiem a pctca seruitute liberat

al' homicidaz

Unde scribitur Jo viij veritas nos liberavit vere liberi eritis. Secundum bonum est quia deus
ipsum bonis omnibus et donis et virtutibus fecundat Eccli xl° Ego penetrabo inferiores
partes terre et illuminabo omnes sperantes in domino. Tercium est quia homines deo et perpetue
beatitudinis assotiat ubi scribitur Sap. vj Concupiscencia. i. amor sapiencie perducit
ad regnum perpetuum. Sed hic notabiliter est sciendum quod ex eo verbo quod xpus dicit
Ego dico vobis non iurare omnino quidam simplices sumpserunt occasionem erroris sic intelli
gentes quod xpus inhibuerit omne iuramentum tamquam omnino illicitum et hec multi
heretici senserunt et senciunt. Sed hoc non est verum quia xpus in hoc verbo non inhibet
simpliciter non iurare sed solum quod sine causa legittima et necessitate non sit iurandum et hec pro
primi capituli emendandum. Secundo hoc exponitur de transgressione voti sub hoc sensu
Non assumes nomen dei tui in vanum votum s. tuum transgrediendo. Unde secundum hugonem
de sacramentis libro 2° parte xij C° viij Votum est testificacio quedam promissionis spon
tanee que ad solum deum et ad ea que dei sunt referuntur. Ex quo patet quod trans
gressio voti hoc precepto prohibetur. Unde ad maiorem evidenciam huius s. voti
quatuor sunt inquirenda principaliter. Unum primo inquirendum est quid sit votum
atque et quot requiruntur ad ipsum. Secundum utrum votum licitum semper obligat ad servandum
Tercio utrum post votum simplex possit aliquis contrahere matrimonium. Quarto utrum
melius sit aliquid facere ex voto quam sine voto. Pro primo est sciendum quod votum
nichil aliud est quam spontanea promissio cum promissione vel obligacione et cum de
liberacione firmata. Ex quo patet quod ad votum tria requiruntur Primum est promp
tum voluntatis quod debet fieri ex animo deliberato non autem ex coacta voluntate. Ex quo patet
quod si aliquis cogatur metu cadente in constante ad aliquid vovendum non te
netur exsolvere Secundum est deliberacio voluntatis quia si aliquis subito aliquid
bonum concipiat non obligatur ad servandum ex voti necessitate sed solum ex qua
dam decencia et congruentia in quantum divinis et bonis inceptibus non est resisten
dum. Tercium est quod votum sit de esse bonum quia si fiat de re mala non obligat
dicente ysidoro In malis promissis rescinde fidem et in turpi voto muta
decretum. Pro secundo est sciendum quod votum licitum semper obligat ad servandum si vovens
sit sui iuris quia transgressio eius est peccatum mortale exceptis quatuor casibus
Primus est si aliquis vovit sub condicione tunc eo non obstante condicione non
tenetur exsolvere votum puta si aliquis vovit ieiunare beate virgini
ut sanaretur et si talis non sanatur infra tempus prefixum non tenetur ad exsolucionem
voti. Secundus est si accedit dispensacio eius qui potest non tamen umquam debet fieri
in voto nisi in eque bonum vel melius commutetur. Eius gratia queritur utrum papa
in voto continentie sollempnizato possit dispensare Et dicit communiter Innocencius
Jo. hugo hostiensis et Innocencius quod sic. Quia in omni voto sicut in omni iuramento

itelligitur excepta dictas ppe Etio hic dr̄ deplenitudie ptatis et maxie si comunis
utilitas regni ul' pvincie hoc exposcat Sed Albertus quarto Snarum dicit Qz uo
tu contientie solempnisatu nullomo recipit dispēsatione quia pro hoc nichil melius
dignius ul' utilius potit compesari Cum non sit digna ponderatio aīe conti
nentis ut scribitur pūb Un iuxta sniam magnoȝ doctoȝ papa i uoto cō
tinentie dispesare non pt. Nec valet illud qd dicitur deutilitate regni ul'
provincie. Quia scdm Aug? No sunt facienda mala ut eueniant qqz bona Un
tpibus bti Mathei Epigenia uirgo deo dicata noluit nubere regi cum tn se
cum omi pplo pmictēt fieri xanu. nec Matheus aplus ad hoc consentire nolui
t
sz pro eo potius morte sustinuit. et hac opinione sine pudicio reputo tutiore.
Tercius cas e si i potencia et i possibilitas attedat. Na quidq' uotum fiendi
ipediret si pus eet hoc ipm supueniens uoto facto obligatione aufert Un
si aliquid e possile dum uouetur ptea fiat i pole tollitur obligatio quatu
ad hoc puta si aliquis dives vovit edificare ecclesiam et ptea paupitate sr'
veniente pfice no possit no obligatur hoc tn sic itelligendu quod si factus e omo
ipotens absolutus e itoto Si aut sit ipotes iparte ita qd i toto pficē no possit
tuc remanet solu ad id obligatus qd pt et no ad aliud Quartus cas e Si vovens
non sit sui iur. Cum eni uotum sit spontanea pmissio melioris boni cum delibe
ratione firma ut visum e patet quod solu ille vovere pt et pons puotu suu
obligatur qui sui iuris existit. Etio quicuqz sub e uoluntati aliene no pt
aliud uoue quod illum tm sube ad debito subiectois ipediat. Unde suus q
sube dno non pt quidqua uouere qd ipm ipediat a seruicio dni. Vir i
quia sube mulieri quatu ad redditione debiti. et econuso no pt uoue conti
nentia sine eius licentia Na eciam pegrinatioes longas excepto uoto tre
sce. licet abstinere et silr' uir no pt uouere sine licentia vxois. Mulier
uo quia uiro sube i omnibus io nichil pt uouere sn consensu vi. Nec eciam
monachus sine cōsensu prelati Similiter Epus quia sub e pape i hys
que ad Epatu ptient io no pt voue pegnatioes longas nec eciam religi
one intrare sine consēsu pape. Abstinentia aut et ecciam et huiusdi voue
pt. pque no retrahitur a ministratoe sibi comissa Clicus eciam sclaris q sub
est Epo quatu ad bnficia io nichil uouere pt quod ipm subtrahat a ser
uicio bnficij. licet alia uoue possit i quibus sui iur' existit Filius eciam
patrisfamilias quia sube patri i hys que ad regime domus ptient
io circa talia nichil uouere pt sine patre. Sz religione et alia i quibz
no sube patri bn voue pt et h nōnt Gamfredus et hostiens Sz cum
mulier nichil uoue pt sine cōsensu uiri nimo dubitatur utrum peccet emt

tendo aliquod uotu sine licencia mariti. Ad hec dicendum quod non nisi faciat hec temera
rie licet ei uotum uxoris et omnium similium modi hominum quia non sunt sui iuris non sit firmum sine
consensu eorum quibus subiciuntur non tamen peccant uouendo absolute loquendo
quia in eorum uoto intelligitur debita condicio scilicet si suis superioribus pla
cuerit. uel si expresse non tenentur tenentur intellibus ei suffiat tacitus consensus
secundum Innocentium puta si superior sciat et non contradicat argumentum locum. Dic
du tamen quod licet uxor non possit uouere aliquid sine consensu uiri si tamen fac
at non debet contrauenire auctoritate propria sed uir eius potest irritare etiam si uo
uit antequam matrimonium sit contractum dum modo non fuit adimpletum ymo et
quod plus est. Si similiter de consensu uiri uoueat abstinentiam peregrinatione
uel huiusmodi et postea ei uir executionem prohibeat debet obedire uiro et non
peccat uiro obediendo licet uir peccet illud quod consenserat retractando
uel etiam prohibendo 33 q 5 Voluit. Iuxta hec tamen casum distinguendum est Quia
aut dedit licentiam in facie Ecclesie et quasi in iudicio et tunc secundum petrum non potest reuo
care. aut dedit in priuato et tunc ante usum licencie poterit reuocare. puta si dedit
licentiam de ingressu religionis sed postea non potest. Thomas et alii aliter dicunt Quia
si uir dedit expresse licentiam coniugi de castitate uouenda non potest eam post uo
tum emissum reuocare. sed intellige quod hoc non potest sine peccato Sed si uir solu
dissimulet et post plenam deliberationem reuocare uelit potest et mulier
sibi tenetur in hoc obedire. Cuius causam uidetur dare Innocentius dicens
Quia qui dat licentiam uouendi non propter hoc impeditur exigere debitum nisi et ipse
similiter uouit. Illa tamen que uouit impeditur ab exigendo sed non a reddē
do Sed forte dices. Numquid uir peccat irritando uotum uxoris quod sine con
sensu emiserat dicendum quod non. quia utitur iure suo diuinitus concesso et
etiam a Canone 33 in dicto = preterea est sciendum utrum post uotum simplex possit quis
contrahere matrimonium. circa uidenda sunt. Circa primum est uidendum quod mor
taliter peccat qui post uotum simplex continencie totaliter matrimonium tamen quia
facit contra preceptum quo dicitur. Vouete et reddite tamen quia in foro conscientie ratione
dei. Secundum doctores tantum ligat uotum simplex sicut uotum solempne. Ex quo
euidenter patet quia propheticam faciunt qui dat consilium et licentiam aliquis
personas contrahere post uotum simplex emissum continentie quia peccant multipliciter
primo quod suo consilio ad peccatum infidelitatis compellunt nam transgressio
uoti sicut et iuramenti uidetur esse quedam abnegatio diuine ueritatis
et ideo post prelationem peccatum periurii et transgressio uoti. Videntur secundum locum tenere
in grauitate delicti propter quod etiam utrumque prohibetur in secundo precepto quod inmediate
se habet ad primum. Secundo quia personam aliam maximo periculo exponunt tamen secundum

certiore opinione nunquam possit petere debitum sine peccato. Tertio quia dignitatem ange
licam homini adiungit. quod patet quia per continenciam homo puritati angelice conformatur. immo
et per ea dignitatem angelicam supergreditur. Quia secundum Ieronimum Continenciam
in carne corporali servare est dignius et excellencius et maioris meriti quam ea
habere per naturam. Secundo videndum est an ille qui post votum simplex continentie postea
iuravit se cum aliqua velle contrahere an plus debeat servare votum vel iuramentum. Dicendum
quod votum est magis servandum ut patet extra. Qui clerici. capitulo Rursus ubi dicitur quod vo
tum simplex servandum est etiam si postea iuravit uxorem ducere et pro temerario iuramento pe
nitentiam agat. Licet Hostiensis teneat contrarium ut cum prius iuravit uxorem ducere
et postea votum continentie emittit dicit magis servare iuramentum quam votum. Tertio
videndum est an votum sit magis obligatorium quam iuramentum. Dicendum quod votum
ex sua natura magis est obligatorium quam iuramentum. Nam obligatio voti causatur
ex fidelitate quam deo debemus. scilicet ut ei promissum solvemus. sed obligatio iuramenti
causatur ex reverentia quam deo debemus ex qua tenemur ut verificemus quod
per nomen eius promisimus. Omnis autem infidelitas est irreverentia et non econverso. Quia
infidelitas videtur esse maxima irreverentia. Quare cum infidelitas in preter simpliciter ir
reverentia. maior videtur obligatio voti quam iuramenti si attendimus ad propriam
rationem obligationis utriusque. Quod autem Hostiensis dicit utrumque esse eiusdem fir
mitatis. hoc potest verificari quantum ad perpetuitatem obligationis. quia utrumque obligat
semper. Sed quantum ad rationem obligandi maior videtur obligatio voti ut
dictum est. Propter quartum est sciendum. Quod melius est facere aliquid ex voto quam
sine voto patet hic ex tribus. quia vovere est actus latrie que est nobilior vir
tus. Constat autem quod actus qui a perfectiori virtute elicitur est perfectior. Secundo
quia secundum Anshelmum perfectius est dare arborem cum fructu quam fructum tantum sine
arbore. Sed constat quod tota voluntas bona est quasi arbor fecunda. actus autem
continentie est quidam fructus bone voluntatis. Cum igitur iste qui continet
sine voto det solum fructum qui autem ex voto continet etiam ipsam bonam volunta
tem cum omni fructu ex ea proveniente deo dedicavit patet quod multo melius est
continere ex voto quam sine voto. Nec valet si dicatur quod continens sine voto liberius
continet qui autem ex voto continet ex necessitate continet melius autem videtur esse
fieri ex libertate quam ex necessitate quare etc. Tertio hic idem patet quod per votum volun
tas immobiliter firmatur in bono. Facere autem aliquid ex voluntate magis firmata
ad bonum hoc est perfectius quia pertinet ad perfectionem virtutis ut patet 2 Ethicorum. gr
Tertio exponitur hic de transgressione ubi maledicti sic. Non assumes
nomen dei in vanum in verbo scilicet maledicto et sic contingit quatuor modis peccare
Primo. Non maledices deo sicut lusores faciunt cum non prosperantur in ludo

taxillor qui culpa diabolica retorquet i diuinam inocentia et do maledicunt qi e horrib[le]
audire horu comucdor participes sut qui talib[us] coniciantibus hospiciu concedut
vel qui uestimenta eor delusa diuidut et qui cu ipis familiariter bibut ul ab
eis sorte lius recipiut Sc[d]o no maledices alicui sco et spaliter bte uirgi put
faciunt Iudei blasphei. Oes ei tales no pnt absolui n ab Epo ul c abe[us] peni
tenciario et maxia pna debet eis i poni put dr Ex de maledict Statuim[us]
ubi plura i ueies de h[o]c i textu et i Glo. Tcio no maledices dei ubo. ipm sal[tem]
subsanado seu eia predicatore i pediedo contra q[uo]d faciut qui uba pdicatois
deridet. ul ad ipm i pediendu clamoes risus ul alias truffas excitent. Qr
to no maledices diuie uolutati ut faciut illi qui maledicut aure pluuiali
ul aeris i firmitati ul etia rei pditoi p[ro]p h[o]c multi maledicut do ul etia sibi ipis
Exeplu de Clerico p quatuor anos i firmato Deus tu accepi[s]ti in corpus et
ego accipia t[ame]n aiam Diab[ol]e ueni et accipias in aiam q[uo]d diuino iudicio stati
fuit factu. Notandu tame q[uo]d maledictio q[ua]nq[ue] procedit ex uoto ulcois et odio
persequcois. et h[o]c p[ro]hibe[tur] quia e peccatu. q[ua]nq[ue] etia procedit ex zelore iusti[cie]
et h[o]c conced[itu]r. nec e pcm cu etia sci ea usi sut q[uo]d p[ate]t c. xx q. v. Cu sancti Insup e
sciendu q[uo]d istud peceptu cuia lis xanus t[ame]n violatur vz corde ore et ope Corde quide
sicut mali qui solo noie xpiani uocant[ur] rem aut sive ueritate nois abnegates q[ui]
licet sacrameitu baptmi recepit re tu sacram[en]ti. i. gra carent. Ore uidelicet mala iu
racioe / uoti trasgressioe / ubi dei derisioe / pdicatoe q[ue] fit vana i tentoe et i duota
oroe de qua dicit[ur] i ysa. p[o]p[u]lus hic labijs me honorat cor aut eoru loge e a me
Opere u[er]o sicut ypocrite qui nome dei i vanu assumut i simulacoe opis exterioris
et no impietate cordis. Bn naq[ue] illud i vanu recipiut quia vana glam expe
tentes et mercede sua recipiut Ex p[re]missis etia diligent[er] considranti patere pt
qualiter quis de isto pcepto debeat confiteri

Tertiu pceptu e. Memento ut die sabbti sanctifices. hoc pceptu refert[ur]
ad spm sci bonitate. sicut scd[u]m ad filij ueritate et p[r]imu ad patris ptate
Docet ei hoiem ad pfectione deuotois hoc die totalr i deo q[ui]esc
cere ita q[uo]d si ho quicq[ua]m i cordibus ul i bois opib[us] p tota septiana neglexerit
h[o]c recuperet i[st]o die. Un ad euidentia huius precepti p[ri]mo quit[ur] quare fuit hoi
datu. Ad q[uo]d dicendu. Qr huius pcepti e triplex ro. litalis p[ri]ma fuit diui cultus
vacacio ut ista die ho simplr deuocioi studeret et q[ui]cq[ui]d ho alio tpe neglexerat
h[o]c isto die potissie restauraret. Scda fuit auaricie restrictio. Un no tm ab
opibus mechanicis. s[ed] etia mercacionibus i[st]o die abstinere debemus. Tcia di
uine oipotentie maior recordatio quia sicut deus requieu[it] die septio ab oib[us]
rebus quas fecerat i obsequiu hois. ita ho debet requiesce ab oi ope exteriori

ut vacet diuine laudi deo s. gras referendo creacionis beneficio quia deus omnia i suu
obsequiu et subsidiu produxit. Est eciam huius p[re]cepti t[ri]plex s[ensu]s misticus p[ri]mus est
allegoricus quia sabbatu signat requie corporis xpi i sepulcro. et eciam consolacionem aiarum
i limbo que p[er] p[raese]nciam anime xpi facta fuit. Scd[u]s e tropologicus quia signat requie
aiaru a peccatis et quiete aiaru i xpo p[er] deuocionis affectu et p[er] contemplacionis exerciciu.
Tercius e anagogicus q[uia] signat quiete animarum i celo ad quam p[er]petuam vacacionem
mentis i deo speramus p[er]venire. Scd[o] queritur quare dies Sabbati fuit trans
lata i die domica. Ad q[uo]d dicendu. Q[uod] h[oc] sic factu fuit t[ri]plici r[aci]one ut gra[cia] breuita
tis alias tetigimus. P[ri]mo ob memoria[m] beneficij i carnacionis quia sicut die dnica
mundus fuit creatus. ita eode[m] die fuit p[er] i[n]carnacione[m] recreatus. et h[oc] beneficiu[m]
dignissime i memoria vigit e h[abe]ndum q[uia] p[er] h[oc] nobis deus summa caritate exhibuit
dicente ap[osto]lo. Propter nimiam caritatem qua dilexit nos deus filiu suu misit i
mundum. Sm[m]a[m] q[uidem] cu[m] karitate p[ro]cessit quod io verbum eternu ho[mo] fieri voluit
ut te deificaret. et ut homine[m] abiectu[m] i effabili[te]r exaltaret. et ut hoiem me
dicu thezauro diuitatis locupletaret et ut ista i nob[is] efficeret lume[n] diuine claritatis
abscondere voluit sub velamine nr[a]e mortalitatis et thezauru sue diuitatis sub
velamine nr[a]e paupertatis. et potencia[m] diuine maiestatis sub velamine huiac i fir
mitatis. Scd[o] p[ro]pter memoria beneficij redempcionis. Nam xpus illa die na
tura[m] humanam de vitulis captiuitatis eripuit i quibus fere p[er] q[ui]nq[ue] milia
annoru fuerat miserabil[ite]r captiuata. et de carcere tenebrarum eduxit. Quia
licet aie i limbo no[n] h[ab]erent pena[m] se[n]sus. erant t[ame]n priuate diuina visione. Ad q[ua]m
illa nocte p[ri]mi[tus] diuinu[m] p[ro]uida feliciter admittebantur. Illa eciam die diabolum
alligauit eius potenciam adimendo. que quide[m] beneficia m[u]lto de[bere]nt i memo
ria h[abe]ri. et iugiter recoli cu[m] gratiaru[m] accione. ad q[uo]d monem[ur] ex ysaie. qui dicit
Miseracionu[m] dni recordabor. Tercio p[ro]p[ter] memoria resurrectionis que fuit ca[usa] et
exemplar nr[a]e r[e]d[em]p[ci]onis. Nam illa die tria beneficia nob[is] cotulit. p[ri]m[u]m q[uia] morte de
struxit et ea i s[em]etipso occisus occidit. Vn[de] sc[ilicet] Aug[ustinus]. Dignu erat ut quia
diabolus xpm i nocenter p[er]emit p[o]t[es]tatem p[er]deret i eos quos sua calliditate
deuictos tenebat. Scd[o] quia natura[m] humana[m] veste i mortalitatis i duit
cu[m] i mortalis et i passibilis resurrexit. Terciu[m] quia timorem mortis nob[is]
abstulit q[uonia]m p[er] sua[m] resurrectiom nos de eterna b[ea]titudie assecurauit cu[m]
certu[m] sit q[uod] membra sequi debeant ubi caput suu p[rae]cessit. Vnde d[icit] leo papa.
Ex hec dies tantis diuinarum dispensacionu misterijs e consecrata ut q[ui]cq[ui]d
i signe e adeo constitutu[m] i terris i huius modi diei dignitate sit gestu[m].
ut patet i Sancti sp[iritu]s missione i Ep[iscop]oru[m] consecracione i sanctimonialiu[m] velacione
et huiusmodi. Specialis tamen r[aci]o fuit translacionis ne videm[ur] iudaisare

diem sabbati more iudeorum obseruando Sed est notandum quod istud preceptum potest accipi
tripliciter primo generaliter ut cesset a vicijs Secundo specialiter ut cesset ab operibus corporalibus et actibus me-
chanicis per que mens impeditur ne deo libere vacare possit. Tercio specialissime ut con-
tingit in viris contemplatiuis qui ab omnibus occupationibus mundanis se ab-
strahunt ut totaliter deo vacent. Prima est vacacio necessaria ad salutem Secunda est
debita quia continet obedienciam diuini precepti Tercia est perfecta que solum conuenit
perfeccioni status contemplatiuorum qui mundo et omnibus mundialibus mortui sunt et
soli deo vacant. Et iuxta predictam distinctionem istud preceptum tripliciter exponitur primo sic
Memento ut diem Sabbati sanctifices. i. summo studio illa die homines ni-
chil s. operis corporalis in eo faciendo quod possit impedire quietem mentis in deo
Et secundum hunc intellectum illud preceptum contingit transgredi quatuor modis primo
manualiter operando Secundo mercationibus intendendo Tercio placita secularia
frequentando Quarto actum iudiciarium exercendo Est enim iure statutum ut illo
die strepitus iudiciarius conquiescat. posset tamen tali die ut dicit Will' in glossa
pro pace tractari vel pro pace firmata iuramentum licite prestari Ex quo patet quod
quicumque sabbatum violat mortaliter peccat. Excusatur quis tamen a peccato mor-
tali in quatuor casibus. Primo quod propter laboris vel operis modicitatem pu-
ta si labor tam modicus sit quod quietem mentis in deo impedire non possit
et hoc est communiter in glossa Exo. 3i super verbo illo Quicumque polluerit
sabbatum Glossa. turbando quietem anime morte morietur s. corporis et anime.
Ex quo patet quod solus ille labor qui turbat quietem anime et spiritus libertatem
tat [illegible?] peccatum mortale Secundo propter laboris necessitatem que tanta debet esse ut la-
bor operis sine rei periculo non possit preueniri nec differri sicut contingit in messibus
propter incursum hostium et in vindemijs propter frigus vel in captura allecium
que solum fit tempore determinato. In talibus enim excusat necessitas que legem non
habet ut patet Extra de consuetudine Quanta autem sit necessitas vel eciam laboris
quantitas que a peccato excusant ad arbitrium boni viri iudicandum est Unde
dicit Will' in glossa quod consutores et viatores et fricatores equorum si talia fa-
ciant non propter questum proprium sed propter necessitatem aliorum excusantur a peccato ali-
quo. Tercio propter cordis pietatem quia bene licet in Sabbato propter deum arare
et agrum pauperis seminare vel ducere ligna religiosis et alijs miserabi-
libus personis Quarto propter publicam utilitatem puta laborare pro ponte vel pro
via seu eciam ecclesia reparanda dummodo hoc gratis fiat. Sed hic ca-
dit dubitacio Cum enim obseruacio sabbati sit de precepto diuino diuinum autem
preceptum sit maius quam humanum dubitabile videtur quomodo ecclesia que utitur
auctoritate humana potuerit dispensare cum ceteris predictis sit transgressio

pcepti diui· Ad quod dicm· Qr ecclia bn uidet dispesare i casibus predictis du
plici roe· pmo quia ecclia no tantu utitur ptate hua ut ratio suppo. s; etia
ptate diuina · 2o etia eadem ptate ecclia dispnsat i precepto diuino qua
deus ipam condidit Ex quo patet qd quicuqz ptatem ul claues ecclie co
tepnit dei ptate contepnit Luc x Qui uos spernit me spernit Scdo qr
dispensacio uel sumitur p mandati relaxacoe et sic ueru e quod ecclia uel
minor ptas no pt dispensare i mandato supiois ul sumitur p mandati i
tptacoe puta declarando i quo casu scdm i tencione legislatois mandatu
obliget ad sui obsuantia et i quo casu no et hc mo Ecclia pt dispensare
i precepto diuino· Scdo exponitur sic· Sabbatu sanctifices· i· summo studio
illa die pcipue mortalia pcca caueas ul i ea facinora comittendo qr mlto
maius pctm e delinquere illi die sco qua i alio vn narrat btus Gregorius nō de dnica die obsuanda
i libro Dyalogorum· Qr queda legittima cum viro suo cognita die dnica cu se
pcessioni coniungeret a dyabo accipiebatur· et multu ab eo vexabatur· Et si hc
sit i psonis legittis quanta pena plectendus erit concubitus illegittimus
vn dicit Aug i libro de decem cordis Dico tibi qd spaliter obserues sabbatu als barri bolur
no quo iudei obsuant· Corpali ei ocio ne currunt ad nugas et luxurias
suas· multo aut melius faceret qd i agro suo die sabbati aliquid vtile
seminarent· quam qd i theatro sedicionibus i sistent· Et melius femie
eorum die sabbati lanas facerent quam qd tota die i coreis i pudice saltarent
vn Seneca derisit sabbata iudeorum dicens eos pdere septimam parte uite
sue· vn in talibus i pletur id Trenorum Viderunt ea hostes et deriserunt sab
bata eius et hc ro lr Cu ei pncipalis i tencio legislatoris sit pp hc nos ab
stinere ab opibus corpalibus vt libius possimus uacare spualibus ut
patet de consecracoe d x ca. Ieiunys patet qd illoru sabbata merito de
ridentur qui tali devocoe relicta solu ocio carnali et sue lasciuie va
cant Sciendu aut qd sunt duo que maxime frequentantur diebus dnicis de corea
et festiuis s· Corea et Ebrietas· Et 1o de Corea pmo notandu e qd licet
i se no sit peccatu mortale ex quatuor tn circumstancijs contrahit deformi
tate peccati mortalis Primo roe pe puta si psona sit religiosa ul eccle
siastica tunc ei roe scandali pt i hoc comitti mortale peccatu· Scdo
roe tpis ut si tpe misse ul alio deuocois tpe quis corizet Tercio roe
loci ut si fiat i Ecclia ul i Cimiterio· tunc ei pp irreuerencia deo et loco
sacro exhibita pt comitti pctm mortale Quarto roe finis ul motiui ut si fiat
libidinosa i tencoe ul etia si fiet i pudica gesticulacio uel saltacio lasciua
puocans ad libidinem Ad quam i tencoem vide refert ibi Aug suppositum

discrecionis cordis et p(ro)d(u)ce quatuor c(on)dic(i)o(n)es c(om)plectit(ur) tali metro Tempore sine loco p(er)sona
contras causa et co. Sed(e)c(un)do no(tan)d(um) e(st) q(uod) gula et ebrietas q(ua)n(doque) sit mortalia pecc(at)a q(ua)n(doque) v(eni)alia n(am) ebrietas
vinomio p(ro)pt(er) diu(turnam) mentis obnubilatio(nem) vel gula p(ro)pt(er) i(m)portare sola cordis agg(ra)
uatione et sic no(n) sunt pecc(at)a s(ed) pene pecc(at)i ut patet 20 q. i ca(pitulo) Sane. Sed(e)c(un)do
ebrietas i(m)portat i(m)moderata potatione vel gula i(m)moderata cibi sumptione
et tunc si i(n) talibus actibus quis appetat vel intendat i(n)ebriari aut eciam cru
pulari sic utrumq(ue) e(st) peccatum. Si aut(em) ecia(m) no(n) appetit nec intendit s(ed) solu(m) casu
euenit uel ex fortitudine potus vel nimietate cibi uel ex debilitate sumentis
sunt pecc(at)a venialia prout no(tatur) Jo. d. 2. o. c. Crimis. Est aut(em) notandu(m) quod
transgressores huius precepti vi(den)t(u)r specialit(er) memoria amisisse p(ro)pter q(uo)d eis sig
nanter dicitur: Memento. Ita ideo uidentur memoria amisisse quia nec recorda
tur eorum q(ue) uident i(n) natura ubi omnia uegetabilia et sensibilia quiete ap
petunt p(ost) labore sicut e(st) uidere i(n) a(n)i(m)alibus et plantis que fructificant et la
borant i(n) estate s(ed) quiescunt i(n) hieme nec eciam eorum que legunt i(n) scriptura Le
gimus eni(m) q(uod) deus requieuit die septimo ab omni opere q(uo)d patrarat isti aut(em)
laborant p(er) tota septimana p(ro) mis(er)o corpore Et i(n) die d(omi)nico laborant p(ro) dap
natione a(n)i(m)me tu(m) tame(n) do(mi)n(u)s ad h(oc) p(re)cipue p(re)cepit tali die uacare ab ope(re)
corporali ut h(om)o liberius et quietius vacaret diuino cultui. Cuius utiq(ue) isti
vi(den)t(u)r obliti quia p(er) tota ebdomada dies sanctificant laborando i(n) operibus
licitis. Et diem d(omi)nicam polluunt et contaminant i(n)tendendo voluptatibus
ebrietatibus et choreis et decis co(n)qu(er)itur d(omi)n(u)s Ezech(iel) 2(2)o Sanctuaria mea
spreuistis et sabbata mea polluistis p(ro)pterea dabo uos contemptibiles omnibus
nationibus. Tertio exponitur sic. Memento ut die sabbati sanctifices i(d est) ut i(n) ta(li)
die purissime contemplationi et p(er)fecte quieti mentis potissime i(n)tendas ab o(mni)
bus mundanis occupacionibus te subtrahendo et p(ro)pt(er) actu(m) i(n)terne contemplacionis
veritati diuine liberime uacando q(uo)d p(ro)prie conuenit mentibus contemplatiuis
que singula dei beneficia mente deuotissima p(er)tractat et p(ro) quolibet percepto
diuino beneficio deo p(re)stitas graciarum actiones exsoluunt replicantes illud cot
tidie ysaie Miseracionum d(omi)ni recordabor laudem d(omi)nicam p(ro) o(mn)ibus q(ue) red
didit nob(is) d(omi)n(u)s deus n(oste)r Et ista quiete mentis i(n) d(omi)nico quelibet mens d(e)uota
feruenter emulari debet p(ro)pter tria bona que exinde co(n)sequitur. Primu(m)
e(st) seminis delfiti i(n) a(n)i(m)a sepulti fructuosa germinatio q(uo)d patet ex h(oc) q(ui)a multa
semina uirtutum naturalit(er) homi(ni) co(m)plantata latent i(n) mente carnali et
ibi quadam desidia et tarditate mentis pereunt et desiccant(ur) que omnia fruc
tu(m) copiosu(m) producerent si plenitudine diuine g(rati)e et p(ro) feruore d(e)uotionis fecunda
rentur. Cuius exemplu(m) patet i(n) sole materiali Qui radiys sui splendoris et fuor(is)

terram penetrans seme i terra defossum et occultatu multiplicat vivificat et
fecundat. Sic etia plenitudine divine gre et fervore devotois qua mens quiescat ideo
virtutu semia i mente tonali uberius fecundantur. Scdo e pntis vite attedi
atio et omnium terrenoz libera despectio. na certu e q dulcor qua mens i
timo fervore quiescat i deo causat i homine tediu et merore totius pntis
vite et inducat menti devote quada insipiditate et nausea omniu terreoz
Nec miru quia scdm Grego. Gustato spu desipit omis caro. Cuius ro e quia
sicut ignis materialis i rebus suo fervore adustis omnem pulcritudine aufert
et placabilitate reddes ea nigra et deformia aduidendu. Ita fervor i terne
devotois vite pntis dulcore i tediu & merore et corpaliu reru pulcritudi
ne et placabilitate i quada i sipiditate & nausea convertit. Quia scdm Bn
Sicut serpes moysi devorabat spentes magoz. ita dulcor i tne devotois
omem dulcedine vite pntis tollit. et i quada i sipiditate convertit. Tau
e cordis frigidi duri & rigidi pfecta liquefactio et divinoz i stinctuu pm
ta execucio. Qd patet. Nam sicut radij solares glacie resolvunt ita fervor i
tne devotois mentem frigida gelu torporis et desidie costricta adeo liqfa
cit & resolvit ut pmpte divinis instinctibus consentiat. & pvia mandato
ru dei i omnu virtutu execucio ferventer et celerit currat. que motu bene
senserat pphta cu diceret Via mandatoru tuoz cucurri q d. postquam
mente mea dilatasti et i flamasti fervore tue devotois omnia desidia
pculmota tua madata ferventer i plevi et omnibus divinis i stinctibus
prompte et delectabiliter acquievi. Sz forte aliquis dicet paup su cu hoc
laborare pro omnibus i digencijs q hn obliviscar contemplacionis & oro
nis mocum. Huic rndeo. Qd talis debet diligenter advertere an sua oc
cupacio maior sit qua illius eximij regis david qui hunc regnu la
tissimu et terras plurimas gubnare. qui tn de se ipo dicit. Meditatio
cordis mei i conspcu tuo sep & alibi Septies i die laude dixi tibi.
Sciedu aut quod sicut quilib3 xpianus adultus tenetur omi die ad
aliquale meoria dedeo propius beneficijs hndam. ita religiosi & clerici
beneficiati tenentur ad horas Canonicas omi die. quas si sine causa ob
mittut legitima mortaliter pccant. et no solu illi qui horas canonicas
ad quas tenentur totalit obmittut pccant mortaliter. verum etia q
negligenter eas dicunt. no quide ex i potentia et i firmitate. s3 potius
ex contemptu & mala co suetudie. quod licet negligencia i talib3 scdm se
et scdm fragilitate huana considerata sit venialis. cotemptus tame
et mala consuetudo faciunt ea mortale ut p3. d. xx. c 3. i textu & i

gloza et sic patent prima tria pcepta que ad deu ordinant hominem · primum quidem
ad veniandu patris ptatem secundum ad colendu filii veritate · Tertiu adiungit me
ditandu spus sancti bonitate · Sed e diligentissime advertendu q contra tria
predicta pcepta contigit hominem peccare tripliciter · primo ex ipotencia et i
firmitate aut etia ex timore et sic pctat contra patris potencia et contra pri
mu preceptu Dicitur aut pctm ex infirmitate et ipotencia qn peccat ex passione
que indicat ne corrupte fragilitate et ipotencia · Ex timore aut contingit
peccare dupliciter secundum duplice timore · Est eni quida timor huanus quo s· time
tur pericula carnis · et e timor mudanus qn s· timentur pericula reru et isti ti
mores mali sut et mortaliter peccant qui pp eos faciut aliq illicitu et obmitt
licitu ad q tenentur Vn istos timores excludit salvator cu dicit Nolite timere
eos qui occidut corpus s3 potius eu timete qui pt corpus et aiam pdere i gehe
na Ex quo patet correlarie q si miles iuvat dnm suu i bello iusto vel si p
babiliter credat eu hre bellu iustu i hys duobus casibus pt iuvare dnm
suu sine pcto s3 no amicu vel cognatu nisi sciat eu hre bellu iustu et hc p ba
23 q i · Qui culpatur · Justu aute bellu secundum Swillh e quod vlciscat iniurias
vel q gentur prebus debite repetedis et sic ges vel civitas plecti pt Secundo fit
pctm ex ignorantia sive errore q contra filii sapiam et sic peccat contra 2m
pceptu · Dicitur aut pctm ex ignorancia qn ignoratur aliquid cuius gra
sua a pcto impedivisset et tuc distingue quia hc fit aut ex ignorantia iuris et
hoc no excusat si e vicibilis ut pz i q x · Ex vlt · Sed si e ivicibilis excusat
sicut patet dei infantibus furiosis vel dormientibus quibus no iputatur q no
faciunt ut dicit Bri i glo · Similiter etia excusatur qui sequitur una opinionem
famosam et probabile ubi magis iter se opinatur contrarie aut hoc fit ex
ignorantia facti et sic excusatur ho de pcto oblito dumo duo i se heat primu e
si adhibet diligencia quatu pt ad inveniendu pctm oblitu · D · cu ysa Recogi
tabo tibi omnes annos meos i amaritudie aie mee · Secundum e si orat deu ut
revelet · Tuc eni secundum Aug aut revelat aut relaxat · Tercio fit pctm ex malicia
sive ex electione ut cu ho ex volutate deliberata pcto adheret et sic peccat contra
tertiu preceptu qz contra bonitate spus sancti Vn talia dicu pcta in spm scm
Circa que duo sunt pordine declaranda Primu e que et quot sint pcta i
spiritu scm · Secundum e an illa pcta seper sint mortalia vel qnqz pnt ee venialia
Propter primu e sciendu q pctm in spm scm pprie dicitur illud q ipugnat bon
itate spus sancti cuius gra fit remissio pctorum et tale e pctm q fit ex certa ma
licia sm theologos vel ex electione secundum phm 3o ethicorum et tale pctm dicitur irre
missibile ut pz cap 12 i textu et i gloza no qz nuqua remittatur s3 quia no

habent rationem irremissibilitatis. Tollit enim omnia ista que requiruntur ad remissionem peccatorum
et quia sex sunt conditiones que concurrunt in remissione peccatorum. Ideo sex sunt species peccati
in spiritum sanctum. Horum autem sex sumuntur ex parte remittentis. Primum dicitur
misericordia condonans culpam. et contra hanc est desperatio qua homo propter gravitatem peccati
desperat. Exemplum Cayn qui desperavit de dei misericordia. Secundum est iusticia obligans ad
penam et contra hanc est presumptio impunitatis. Similiter ex parte penitentis duo
requiruntur primo dolor de peccatis preteritis et contra hoc est finalis impenitentia. Secundo
propositum abstinendi a peccatis futuris et contra hoc est obstinatio qua mens ita ob
stinatur in peccato quod non vult penitere. Similiter tria ex parte gratie gratum facientis
per quam similiter remittitur peccatum duo requiruntur. Nam hec gratia vel confertur in fide
ecclesie. et contra hoc est impugnatio veritatis agnite vel in sacramentis ecclesie sive
legis nove et contra hoc est invidencia fraterne gratie. et sic patet que et quot sunt peccata
in spiritum sanctum quia sex puta desperatio presumptio finalis impenitentia obstinatio
impugnatio veritatis agnite et invidencia fraterne gratie. Patet etiam qualiter ista
peccata dicantur irremissibilia et quare non. propter secundum est sciendum quod si quis la
batur in desperationem ex infirmitate vel gravitate complexionis et de hoc dolet et
remittitur quantum potest sic desperatio non est peccatum nisi forte veniale. Si autem hoc
contingat ex errore vel deceptione puta si estimet obsequium prestare deo si
se ipsum occidat sic desperatio est peccatum mortale. Si vero quis desperet
ex certa malicia et elatione ut diffinite dicat cum Cayn Maior est iniquitas mea
quam ut veniam merear sic desperatio est in spiritum sanctum et similiter modo de aliis est
dicendum. Nam presumptio aut nascitur ex infirmitate quando homo nimis de venia dei con
fidit sic videtur peccatum veniale. aut nascitur ex errore nimis de meritis suis
presumens sic presumptio est peccatum mortale. et species superbie. aut nascitur
ex certa malicia quia omnino contempnit dei iusticia ~~ennumeratae~~ sic proprie est peccatum
in spiritum sanctum. Similiter etiam impugnatio veritatis agnite aut provenit ex
infirmitate ut cum aliquis propter verecundia victa nolens impugnat veritatem ag
nitam et sic est peccatum veniale aut provenit ex ignorancia puta propter munera vel
aliqua stipendia que excecant intellectum impugnat veritatem in dampnum alte
rius ut patet in malis advocatis sic est peccatum mortale. Aut hoc provenit ex
certa malicia ut cum quis deliberate impugnat fidem catholicam vel con
silia seu precepta evangelica sic proprie est peccatum in spiritum sanctum. Similiter
invidencia fraterne gratie aut provenit ex infirmitate puta si dolet alium me
liorem sibi preferri tunc si dolet propter suam insufficienciam non peccat. Quia secundum
glosam Bernardi. Dolor iste bonus est. Si autem solum dolet propter eminenciam alterius
et talis motus sit inde liberatus sic est peccatum veniale. aut provenit ex ignorancia

puta ut cu quis dolet de alterius eminentia siue excellentia quia p hoc timet suu bonu
ppriu diminui sic e peccatu mortale et spes i iudic aut prouenit ex certa malitia
puta cu p deprauatione affectus· aliquis no amat bonu i semetipo nec z uide
pt i alio et sic pprie e pctm in spm sanctu De obstinatioe aut z finali i pnia
Dicedu e qz talia aut sumutur priuatie et sic obstinatio dicit pmanentia z
uolutat i pctis et finalis ipnia solu iportat priuationem pnie z sic ista duo
no sunt pcta specialia sz circustantie cuiuslibz pcti aut sumut contrarie z sic
obstinatio iportat uoluntate deliberata pmanendi i pcto et finalis ipnia
iportat uolutate no penitendi que duo sic dicnt· Na finalis ipnia sumit
i pteriti q a iptat ppositu no pnitendi de malo comisso et sic puat pcti remissione
da· Obstinatio uero sumitur respcu futuri· vn priuat pcti cautela· z sic ista duo
pprie dicitur pcta in spm sctm· Ex pmissis patet diligenter consideranti qualiter
confitendum sit de transgressioe huius pcepti iii· scz quelibet eius i tellec
tu· et sic patent tria pma pcepta que homiem ordinat ad deu·

Quartu preceptu e· Honora patre z matre· In quo pcepto scdm Aug iplicatur omnis actus subiectie pro impendendus siue ex debito nat obligatois sicut hor qui debetur pri naturali Siue ex debito karita tis sicut alii actus pietatis qui ex caritate ipi pxio i penduntur· Implicatur etia in hoc pcepto os actus uirtutu qui ul ex caritate ul ex pcepto seu etia ex simili tudine pcepti sunt exercendi· ut uidebitur i processu· Et hoc pceptu hz tplice expositom scdm hoc qz pater et mr tpliciter accipiuntur· Pmo quide pprie naturali put e pri cipiu gnationis naturalis Scdo pprie spuali put e pncipiu regnationis spualis Tcio pprie eternali videlicet pro ipo deo qui e pncipiu regnationis creatois sr naturalis Et cuilibz illorz patru tplice honore deferre debemus Nam patre z matre naturale honorare debemus ipis reuerentia exhibendo nec ubo nec facto umquam eis aliqua i iuria inferedo· Adq hortatur nos Sap· Ecc vii Honora patre tuu et gemitus matris tue ne obliuiscaris· Me mto qm nisi p ipos no fuisses In quo ubo innuitur ro potissima qr honorare pare tes debemus quia extraximus ab ipis pfectionem nobilissima que e esse· hoc n e prima z fundamentu omnu aliarz pfectionu· Et io dicit phs Qa filii pare tibus no pnt reddere equiuales quia tria dona nobilissima ab ipis recepi ut· quorz nullu sufficienter recopensare pnt· esse videlicet nutrimetu· et doctrina· Nam roe esse naturalis qd extraximus ab ipis parentibus tene mur eis humiliter ac reuerenter seruire· Pmo ex tota uirtute corpis ut si de biles sunt ipos corpaliter portemus et eis manualiter suiamus qd e contra illos qui parentibus manus violentas iiciunt ul ipis victu necm subtra

hunt Scdo ex tota uirtute cordis ut ipsos tota uirtute cordis diligamus q e
contra illos qui morte parentibus optat ut ipo heredidate papiat aut su
reprehensioe sui ppie voluntati motu uiuat Tcio ex tota uirtute ois ut nec
duris et aspperis ubis cu ipis contendamus s blandis ubis eis rideamus
et ipo reprehensioes paciente et humilit sustineamus q e contra illos qui
parentib maledicit et ex hc diuinam maledicione i currit Exo 20 Q ma
ledixerit patri ul matri morte moietur Scdo ipos honorare debem q ipis si i
diguerint vite necia ministrando et post hac uita eo aias missis et elis de p
gatorio liberando et ad hc tenemur pp scdm donu q ab ipis recepimus na
turale uidelicet nutrimetu i quo etia filij no pnt reddere parentib eq
uales quia parentes nutriut filios de sua carne et suba ppria filij aute
nutriut parentes de suba aliena et io filij qui parentib i necitate no sb
ueniut mortaliter peccant sicut et illi qui dei i uitijs eos molestat q pz
p glosa Exo 20 que dicit q hic pcipitur q filij honoret parentes offi
cio pietatis ipis uidelicet i eo necitatibus subueniendo et ipis bnficia ex
hibendo Tercio dees honorare patre et matre ipis i hijs que ad bonu tuu
et salute tua ptinent obediendo et ad hc tenetur filius rone tercij doni
q ab ipis accepit salutare uidelicet i formato et doctrina et ad hc ipe nos
ppio exeplo iducat qui suis parentib subditus fuit ut pz Luc Vn cot
illud pceptu faciut filij qui suoru parentu pcepta negligut ul contepnut
et io mortalit peccant et ira dei i currut q patet ex hc Na tplia hasta di
uine vltonis filio tor pforatur qui suos parētes pturbat uel eo i
digencias non subleuat aut madatis eo ptinacit rebellat q a
e rerū tpaliu subtractio Na diuino iudicio digne talibus i fortunia re
eueniut qui suis parētibus contra diuinu pceptu i suis i digencijs
no succurut Scda e abreuiatio uite tpalis et pdicio fame Na sicut p
miu parentes honorantiu e uite longe[ui]tas ita a ssu contrario ipos de
honorancu e uite breuitas quia plurimi i prouise et subitanee moriut
pis Subito defecerut pierut pp iniquitate sua Tales et scdm iura redduntur i fames
et accusationes ferendas et ab omni actu legittio repelluntur Vn scdm canones et le
gittimas sanctiones parentib ingrati a testamto et donatioe s facta exclu
duntur et successione hereditaria priuatur Tcia e condepnatio aie Vn
glo s illud Exo 20 Qui maledixit patri ul matri morte morietur dicit q
morietur morte eterne dapnationis nec mirū si tales reputentur i digni
vita eterna quia etiā reputatur i digni hac uita penali et misera que
eis diuino iudicio subtrahitur repetie cu tn alijs peccatoribus vita ad pci

teram concedatur Et ex hoc tonabiliter pt i telligi quantus sit reatus huius pcepti
trasgressio quia contra ipsm pecantes exprimitur obliuius pcti detestatione asma
pietatis dm qua de ceteris pctoribus d. Nolo morte pctoris s; ut magis con
uertatur et viuat. Deistis aut pp repentina morte qua plerumqz punitam sen
tentia dici poterit e contrario Nolo vita pctoris huius s. pceptu transgrediet
s; ut repentie moriatur et eternalit condempnetur. Scda expositio respicit prez
spiritualem puta sacerdote et confessore qui te fonte baptismatis regnauit qui t
pastum diuinum alimentu ministrat qui te suis predicationibus et exemplis istruit et
i format. Huc patre tripli honorare des Primo ei humilit obediendo i
hijs potissime ad que deuite teneris pl bno tuo puta cu tibi pcepit celebrandm
celebres cu ieiunare ieiunes q iterdicta ecclie serues et excommunicatos strictissime
vites Omniu eni predictoru trasgressio mortale si fiat ex deliberatone et contemptu
i ducit pctm mortale Circa q tria sunt notabiliter aduertenda Primu est
quantu excois sniam quilibet xpianus deat pborre Pripam ei excommu
nicatione ipe excommunicatus a co sortio diuio et btor i eterna felicitate exclu
ditur pripam etia omni suffragio et comunioe bor que sunt i ecclia militante
totaliter priuat Pripam etia aptate dei ut sic loqui liceat et defensione
scor angelor eripitur et ta i corpe quam i anima i ptatem diaboli tradi
tur. Scdm e cu quanta cura et diligentia ipos excoicatos et abentia pasdos
debeas euitare q patet ex hoc q excor comunione pctmati pctm mortale i
currit. Jo dixi comunioe pctmati quia si pignoraciam vl i aduertentia seu p
coactione absoluta excommunicato comunites no ligais quia i hc casu mag
videris pati quam agere Si vo pcoaccom condicionata puta si e aliquod
dampnu tpale committetur et ex hoc comunices excommunicato sniam no euu
tas quia licet talis motus culpa attenuet no tn anichilat cu pnullo
motu rei tpalis quis debeat mortaliter pcare. Extra de hijs que vi
metu ca fiunt. sacris Sed hc itelligit hostien de hijs que i contemptu comuni
cant vel qn probabilit credut claues ex hc contempni Ex de cltico excoi to
si celebrat. Tertiu e cu quanto conatu et diligentia pniam in confessione i
positam debes i plere. Quia negligentia et contemptus pnie i iuncte facit co
fessione precedente no valere. vn i hoc casu sicut i alijs quatuor casibus
oportet tota confessione reiterare ut proba de pnia d. p. Mensura.
Vn i exaggeracoe tlis i obedie scrib Leuit vj. Qui supbierit nolens obedi
re sacerdotis impio morte moriatur. Est aut sciendu q quilibet ad pmp
te obediendu suis supioribus mito debet induci pp tres prerogatiuas cuius
obedientie Prima e quod obedia e via certa eterne salutis quia sicut

pobediam homo fuit exclusus agaudiis paradisi ita pobediam illuc cōtinu
naliter redire debet Unde legit' i figura huius de tribus regibus vz magis Qui
p alia via reuersi sunt i regione sua ut exprimit Bn - Scd'a e quia obedia e
scala celestis et eterne felicitatis Intuitus figura Jacob vidit scalam cui9
summitas celos tangebat et p angeli p ea ascendebant et descendebant et de9
erat i initus scale In quo i nuitur q obedia ponit hoie in vita celesti i co
usatioe angelica et i manutenencia diuina · Bn naq dns huic scale i initus e al manutencia
q mentem et cor viri obedientis i semp i obliqualiter dirigit et firmat hois
desideriu ne vnquam a domonitu adino beneplacito deflectat Huius at scale
tm sunt tres gradus quatu ad pns gra breuitat licet Bn vii gradus as
signet huius scale celestis · Pmus e q des obedire libenter sine retractatio
ne · ad q hortatur Eusebius Cesariensis Epus Omel pa ita d · Qu quid
vobis a suprioribus pcipitur hoc ita accipite ac si sit ore dei prolatu - Scd9
gradus e quia des obedire hilariter sn remurmuratoe Qui eni i iuitus et cu
murmuratoe obedit cruce post xpm portat ut eu iteru crucifigat Exem i
Simone Cireneo Qui cu angaria et inuitus cruce xi portauit · Tcius e qd
des obedire pseuanter et sine i truptione quia no qui incipit s qui usq i
fine pseuerauerit hic saluus erit ut dicit saluator · Tcia pogatiua e q obe
dia est clauis eterne iocunditatis · Qa sicut pobediam nobis aditus et
ne iocunditatis clauditur ita e contrario pobediam apitur - Scdo xpm
honorare debes sibi debitu iusticie integralit psoluendo ut s satisfacies
qn fuerit satisfaciendu et decimatom pres de omnibus bonis tuis de quib
fuerit decimandu et etia ut sibi confitearis qn fuit confitendu Sz dices
qscies et qn sacerdoti meo pprio teneor confiteri · Ad hoc dicedu · Qu de rigore
iusticie et de iure scripto teneris ad minus semel i anno confiteri hoc est i
Quadragesima et etia de bona equitate et bona cosuetudine et comu cu
sui pectoris vultu debeat agnoscere pastor pt ante exigere etia ut sibi co
fitearis qscies tibi Eukaristia debet ministrare · Alijs tpibus ptotu an
nu postquam debitu tuu exsolueris tuo plebano semel cofitendo potis p9 cui
cumlibet religioso psede aplicam puilegiato libere cofiteri Sz hic nota
notabiliter triplex dubitatio Prima e An de necitate absoluta subditus
teneatur sui plebani licencia petere cu religioso puilegiato voluit co
fiteri · Naq dicendu q postquam subditus p confessione semel factam
pprio curato sacerdoti fecit debitu iusticie et pariuit statuto ecclie no via
q de necitate absoluta teneatur requirere licencia alteri cofitendi potissime
i eo casu ubi puilegiati actu confessionis exequitur no solu roe puilegij

cis concessi · s; etiam ex uolutate & assensu dyocesani quia p priuilegiu sedis omnes
eis conceditur omnis usus clauium passensu aut diocesani videt fieri aplica illi vs
adebitam materia quatu ad psonas i sua diocesi costitutas · Dici tn potest q licet no de
ncitate absoluta teneatur ad dictā licencia petendā ad hoc tn teneri uidetur ex quadā
congruitate et decentia Vnde et si non p se sit necm̄ utile e tn tlem licentia pete
pter duo Pmo quia ipetendo licentia p bonū obediencie nictur et suus actus mag
nitorius redditur Scdo quia p humilitate petendi ea nō i obediencie et cotempto
excusatur quia notam fortassis uidetur icurre si no petita licēcia alij p se ipm co
fiteri Vn quamuis absolute no uidetur necessariu iuxta datam ypostasim licenti
am tame petere e congruu & utile pp causas predictas Sa qstio erat · Vtru cu
ratus subdito teneatur dare licentia alteri cofitendi maxie postquam statuto ec
clesie satisfecit semel i anno s' ofitendo Dicendu q sic · Quia ex debito sui
officij quilibz curatus tenetur zelare et pcurare salute sui subditi Sz constat
q salus cuiuslibz augetur ex hoc quod plures sua pcta confitetur & q a pluribz
pitis ppor consiliu ad cautela ac pseruato ac etia emenda suorz delictorz
dirigitur etia ergo curatus tlem licentia subdito petenti concedere tenet
quia si ea negaret euidens eet q sua salute no zelaret s; potius i pedirent
cu s' viam precluderet p qua posset assequi propiore veniam de comiss
et ubiorem cautela ac preseruatione de comittendis · Vn certu e q nullus
eoru qui salute suoru subditorz sinceit aplectutur tlem licentia petentibz
negant s; potius gratanter et libalit' i dulget Sciendu tn q multi st
casus i iure expressi i quibus irrequisito curato immo contra ipius pro
hibitione expssam pt quis licite alteri confiteri · Pmus e si sacerdos
sit i sanis et ignarus Scdus si sit reuelator cofessiois Tcius si ymet
sit particeps criminis ut pote si ipe peccauit cu psona que confitetur tuc
enī tollitur erubescencia ofitenti et ut plurimu puritas cognitois ipe
ditur · Quartus e si similiter timeat q psona confitente sollicitet ad pctm
et maxie si hoc constet ex probabilibus indicijs · Qntus e si pctm comissu
sit directe contra psona ipius curati · & potissie si sit tale peccatu cuius co
fessio requirat expressione illius psone i quatu comissu e ut patet de
ifamia et detractioe et huiusmoi · Sz quid fiet si ex mentis pruaria pe
tita licentia neget et subditu prohibeat ne alteri cofiteat · Dicendum q i hoc
casu sentiut maiores doctores Ecclie q subditus no pt prohiberi qn sa
lute sua querat confitendo illi qui auctoritate aplica et ecclesie epi ipm pt
absoluere nec tn i hoc tenetur ei obedire quia tlis prohibitio e directe
contra caritate et contra subditi salute priulegiatus tn absolues debz

i iungere confesso quod se prodit proprio sacerdoti et dicat se ee confessum et absolutum
et sacerdos tenetur ei credere et eukaristiam ministrare et hoc sufficiat sacerdoti pro sua
consciencia quia ex dicto penitentis sciat ipsum ee confessum et absolutum cum de peccatis
occultis sine de consciencia ipsius non possit habere aliam certitudinem. In proprio enim sicut
tenetur sibi credere de hijs que in confessione sibi revelaret. ita pari ratione sibi credere
tenetur si dicat se ee confessum et absolutum ab eo qui auctoritate apostolica tunc absolvere po
tuit. Vnde dicendum quod tenetur ei credere et iniuste agit si denegat ei eukaristiam
qui sic perhibet se ee confessum. Tum quia eum privat iure suo eo quod omnis catho
licus habeat ius percipiendi eukaristiam dummodo contritus fuit et confessus
Tum eciam quia committit contra ipsum qui est ipse auctoritate sedis apostolice dantis liberam facultatem
privilegiatis confessos absolvendi et haec de sciendum quoniam sufficiant. Tercia quod est utrum con
fessus privilegiato teneatur eadem peccata suo curato hoc petenti iterum confiteri
Dicendum quod de hoc antiquitus fuerunt diverse sentencie doctorum. Quidam enim dixe
runt quod cum prelatus teneatur cognoscere vultum pecoris sui quod subditus
teneatur sibi reiterare confessionem si petat alias non posset cognoscere suam con
scienciam an dignus esset recipere eukaristiam quia sibi credere tenetur. Preterea dicit
Bernardus in Glosa super verbo proprio sacerdoti Ex quo cum quis extra declinat a proprio sacerdote
et confitetur superiori potest absolvi ab eo nec tenetur huiusmodi peccatum con
fiteri proprio sacerdoti. sed ut dicit non tenetur ei credere quod sit absolutus nisi
sibi constiterit de hoc per litteras superioris. vel alio modo legittimo ergo multo minus vi
quod subditum debeat reputare absolutum de peccatis privilegiato confessis
nisi eadem iterato sibi confiteatur. Alij dixerunt et verius quod nullo modo tene
eadem peccata proprio sacerdoti iterum confiteri cuius racio est Quia nullus tenetur
confiteri peccata que non habet. sed ille qui est absolutus a penitenciario episcopi vel a
privilegiato per sedem apostolicam iam non habet ipsa peccata. ergo non tenetur eadem ite
rum confiteri Si tamen aliqua postmodum commisit illa tenetur confiteri antequam
ad communionem accedat. sed si tempore communionis immediate sit confessus privile
giato tunc sufficit quod solum se representet suo curato et dicat se confessum tali vel tali
persone privilegiate et sacerdos tenetur ei credere Tum quia de occultis sacerdos
nichil scire possit nisi penitente referente Tum quia in foro consciencie tenetur
sacerdos credere subdito et pro se et contra se Cui concordat Hostiensis in questione
quam querit quis sit ordinarius vel patriarche ubi dicit In foro etiam penali
credendum cuilibet qui dicit se habere licenciam a suo iudice sed ipse caveat ne menci
atur Et hoc nunc expresse declaratum est per Johannem papam vicesimum secundum qui
dicit quod confessi fratribus non plus tenentur eadem peccata iterum confiteri quam si
ea essent confessus suo proprio sacerdoti Et sentenciam contrariam que dicit quod eadem

tenentur: iterum confiteri papa dicit expresse ea de erronea et acatholicis mtibus
esse respuenda. Nec illa cogunt que pro opinione contraria sunt supius adducta.
Nam id quod primo inducitur quod pastor tenetur cognoscere vultum sui pecoris dicimus
quod verum est quoad hoc cognoscere si aliquis habeat peccatum adhuc quod possit diiudicare
si ipsum ad communionem debeat admittere sed de hoc sufficienter informatur per
hoc quod dicit se esse confessum privilegiato tunc etiam tenetur credere in foro conscientie
ut visum est. Illud autem quod obicitur per Bern. non obviat quia hoc intelligitur de
peccatis manifestis vel quando plebanus suum subditum habet probabiliter suspectum de
aliquo peccato notorio Tunc enim non tenetur credere subdito de absolutione
facta per superiorem nisi eam probet legitimo documento Secus autem est de aliis
tis in quibus subdito permittitur credere dicenti sive pro se sive contra se ut visum est. Secundo
patrem spiritualem honorare debes ei debitum honorem et reverentiam exhi
bendo et de hoc dicitur Eccl. vii. Honora sacerdotes et da illis partes ut
mandatum est. Sed ve illis qui sacerdotes non honorant sed eis detrahunt et
infamant qui rursus crucifigunt filium dei in semetipsis ut ait Apostolus Nam
quoties religioso vel sacerdoti detrahis toties spinea corona capiti christi
imprimis. quia ipsi sunt caput et superior pars ecclesie militantis. Quoties ad
ipsis iniuria feceris totiens christum clavis configis. Quoties autem ipsis con
vitiatus fueris. totiens etiam in faciem christi spuis Quoties ipsos exosos
habueris vel dicta vel facta ipsorum exprobraveris totiens latus christi lancea
transfigis Unde dominus ostendens quantum iniuriam presbiterorum detestetur declaravit hoc
in pena imposita qua contra Dathan et Abiron protulit dum eos vivos terra
absorbuit. pro eo quod ipsis sacerdotibus insultaverunt et ignem alienum ab
tulerunt. Ex quibus patet quod sacerdotes sunt multo ab hominibus honorandi
propter tria. Primo ratione tue utilitatis quia te per absolutionem a peccatis purifi
cant et per sacramenta que te in esse gratie confirmant et regnum celorum per
claves sue ligue reserant. Secundo ratione dignitatis que tanta est quod suum crea
torem mirabiliter creant et pro humana salute hostiam immortalem consecrant
Tertio ratione potestatis quia iram dei per oblationem suam placant et manum dei
ad ulciscendum erectam quodammodo immobilitant sive mollificant virtu
te oblationis pro te facte. Tertio exponitur sic de patre supernaturali. videlicet
ipso deo qui te creavit qui te propria ymagine signavit et te propria carne
et sanguine pavit. Et hunc deum patrem debes honorare tripliciter. Pri
mo quidem in se ipso Secundo in eius unico filio Ihesu Christo Tertio in eius matre be
dicta virgine gloriosa Ipse quidem debes honorare patrem celestem tripliciter
Primo secundum proventibus suis beneficiis tam donis naturalibus quam gratuitis

deuotas et iuges graciarum actiones s' referendo Ad quod exequendum monet scriptura prophetica
dicente Benedicam dño in omni tpe Ad hoc eciam monet te tota natura Videmus
enim quod auicule statim cantant et suum creatorem laudant cum in aurora lucis et diei bñ
ficium diuinum senciunt valde autem est absurdum quod ibi obmutescat racionalis cre
atura ubi deo plaudat et iubilat creatura irracionalis Ad hoc eciam excitat te
tua natura propria Nam in corpore humano ingeniauit natura tot membra ut
dicunt phi quot sunt dies in anno ut ex hoc racionali instinctu informeris ut nulla
dies te transeat sine laude diuina et graciarum actione ~ Secundo ipm honorare
debes omnes actiones cogitaciones affectiones tuas in suam laudem referendo
et gl'am Ad quod hortatur apostolus cum dicit Omnia quecumque facitis in vbo vel in
opere omnia in nomine dñi nostri ihu xpi facite · Omnia s. vestra dicta cogitata et fac
ta in eius gl'am et honorem referendo et ex hoc tue actiones non censentur humane
sed pocius celitus et diuine quia celica forma operis in primis quando in eis solum hono
rem diuinum intendis Similiter maxima iniuria deo irrogat qui in suis acti
bus intendit ostentacionem propriam aut complacenciam humanam Exemplum de illo
qui arborem fructiferam plantatam in orto alterius s' per violenciam subripit et
in proprio orto reponit · Nam arbor fructifera est uoluntas bona per diuinam gra
ciam irrigata et fecundata que tot bonos fructus producit quot actus
bonos et meritorios elicit · quam tunc de orto dei euellimus et in ortum diaboli trans
plantamus quando de actibus uirtuosis et alijs donis nobis diuinitus concessis
superbimus et nobis ipsis ascribimus vel propriorum recognicione deo laudes de
bitas non referimus · Tercio ipm honorare debes cum omnibus et super omnia
diligendo atque potissime maxime debes eo quod tantis beneficijs te diligendo
preuenerit · Nam cum non esses de nichilo te creauit cum perditus esses te proprio sangui
ne redemit et ut beatus esses se ipm in laboris tui premium repromisit Ego ero mer
ces tua magna nimis Ideo autem secundum Aug9 · te tam multiplici dileccione preuenit
ut omnem ingratitudinem et tepiditatem sui amoris a corde tuo excluderet ut si quis
quis te piguisset amare suam dileccionem non pigeat redamare ~ Secundo ipm preterea ho
norare debes in eius unico filio ihu xpo et hoc tripliciter · Primo saltem ipm semel
in anno ad tuum hospicium inuitando Sciens quod quociens deuote communicas
tociens ad tuum hospicium xpm inuitas Et quicumque saltem semel in anno
non communicat hic statutum ecclesie pertinaciter violauit et mortale peccatum
incurrit · Secundo quandocumque uideris corpus xpi in missa eleuari seu in uia porta
ri te ipm geniculis flectas humiles et eum deuote et reuerenter adores ad quod
hortatur apostolus phil' ijo Jn nomine ihu omne genu flectatur ~ Tercio
ut eius filium benedictum in sacro altaris quilibet xpianus ad minus semel

i die libenter videat et devote contempletur quia ex illa visione peccatori triplex
solatium provenit primum est deceptis coniunctio exemplum de petro qui statim post nega
tione cum xpm vidit compunctus fuit Secundo est eterne salutis assecuratio exem
platum qui dicit Gen. Vidi dominum facie ad faciem et salva facta est anima mea
Ob hoc enim xpus nobis suum corpus in sacramento reliquit ut semper nobis
quasi per pignore et arra eterne salutis obligaret Tercio xpm honorare
debes in sua matre benedicta virgine gloriosa quam merito honorare debes
triplici racione primo quia ista mater est omnium eorum que ad eternam salutem pertinent
iubendi auctoritas Secundo quia ista mater est diligendi suavitas sicut enim
mater necessitate naturalis affectionis inclinatur ad dilectionem filii Sic beata virgo
ex indita sibi benignitate inclinatur ad dilectionem tui Unde quelibet mater
potest dicere quod dicitur ii Regum 3o Sicut mater unicum amat filium ita te diligebam
Ob hoc enim xpus in morte videns matrem recommendasse discipulo ut cuilibet nostrum
ipsam diligenter in sue mortis articulo se matrem piam et propiciam exhiberet nos
ab incursu demonum protegendo ut ita pro sue pietatis patrocinio cuilibet nostrum
veraciter possit dicere illud Jo 19 Ecce mater tua Tercio quia ipsa est co
patiendi fidelitas quod pulchre figuratum est 3o Reg. 3o Ubi mulier illa pia cuius filius
erat vivus dicebat ad regem Date illi infantem vivum et non occidatur ad hoc rex
respondit Date huic infantem vivum hec est mater sua et potest esse verbum xpi respondentis
matri pro peccatoribus interpellanti ut dicat angelis suis Date huic infirmum
vel peccatorem matri que tam materna pietate pro sua vita et salute petivit et
non occidatur per mortis sue repulsionem ubi corpus datur vermibus bona tempora
lia parentibus carnalibus et anima demonibus Rogemus ergo virginem gloriosam
ut in iure mortis articulo se nobis matrem piam ostendat nos ab hoste ma
ligno defendendo et ad gaudia celestia perducendo Amen

Quintum preceptum est Non occides In quo explicite prohibetur omne
nocumentum quod potest fieri contra proximum sive in nocumentum consistat in
interiori conceptione cordis ut ira et invidia cum expressione oris ut
detractio et contumelia sive in perpetratione operis ut percussio vel depilatio Sciendum
autem quod multe sunt species homicidii Quoddam enim est homicidium corporale et quoddam
spirituale Corporale dicitur illud quo homo corporaliter occiditur et hoc committitur
manu vel lingua Spirituale vero dicitur quo quis spiritualiter et mentaliter occi
ditur et secundum hoc est triplex expositio huius precepti Prima respicit homicidium
corporale quod completur manu vel facto et hoc homicidium committitur quatuor
modis primo iusticia dictante ut cum iudex reum condempnat vel minister talis

dampnatum occidit et tale homicidium non potest esse peccatum ymo potest esse meritorium si fiat amore iustitie et conseruatione boni communis rei publice. Peccatum autem esset si re um iudex dampnaret liuore vindicte vel si minister hoc exequeretur non demanda to iudicis sed ex sola libidine et delectatione fundendi humanum sanguinem vel pro aliquo questu que exinde consequi se speraret. Similiter etiam vterque tamen iudex sed quam minister peccant mortaliter si reum occidit non seruato ordine iuris hoc est si occiderint non sententialiter condempnandum et hoc probatur xxiii q. v. c. penultima quod est iudices et minister. Ex quo patet quam subtiliter quique se vitia mentiantur esse virtutes dum sub clamide virtutis et iustitie etiam homicidia que sunt peccata mortalia committantur. Et hoc pulcre docet beatus Bernardus super Cantica sic dicens. Omnis mens illa taliter que in magna celsitudine perfectio nis nititur constendere debet actus virtutum suarum in puluere redigere hoc est omnes circumstantias actuum subtili mentis consideratione discutere ne aliquod viciorum in ipso actu et intentione virtutum valeat latitare quia multotiens aliquis actus virtuosus estimatur qui si subtiliter discutiatur latens in eo vitium reperitur iuxta illud. Est via que videtur homini recta. nouissima autem eius ducunt ad mortem. Ideo necessarium est tam iudici quam ministro ut suos actus semper dirigat seruato iuris ordine et cum recta et debita finis inten tione si peccatum mortale voluerit euitare. Secundo fit necessitate instante sed tunc distinguendum est. Quia aut illa necessitas est euitabilis puta cum quis potest euadere hostem insequentem se et tunc reus est homicidii et tanquam pro mortali debet agere penitentiam. aut est necessitas ineuitabilis puta si quis occi dit insequentem se non ex odii fomite sed examinu dolore quia aliter non potuit periculum occisionis euadere talis non peccat nec astringetur ad penitentiam nisi ad cautelam propter ambiguum duplicitatis. Quia ut dicit Glosa xxiii q. i. Ex communi cator potest timere ne illum occiderit motus ex indignatione vel crudelitatia vel ex libidine vindicte et non ex sola necessitate defendendi se Interiore tamen penitentiam semper debet agere et quod suis peccatis seper ascribere quod in tanta venit neccessi tate et in hoc concordat Ramfredus et hostiensis. Quarto Qua pena dei sit necesse. Sciendum tamen quod licet pro conseruatione persone proprie liceat in necessitate ineuitabili alium occidere ne ab ipso occidatur. hoc tamen nullatenus est licitum pro conseruatione rerum temporalium quia vita proximi preferenda est rebus fortune nisi forte ex talium ablatione aliquis extrema necessitate incurreret puta si aliquis esset in deserto semotus a commercio hominum et tamen vnum panem haberet tunc vi deretur quod illum panem necessitate sui victus sicut et propriam personam conseruare

deberet Tercio hoc fit casu Sz ibi distingue. Quia aut dabat opera rei illicite aut
rei licite Si illicite puta quia si proiciebat lapidem vl baculu vel iaculu sive
in ludo sive pro corporis exercicio versus loca ubi consueuit esse transitus hominu reus
e homicidio vt patet xv q i c. Merito queritur z irregularis efficitur ut patet
per innocentium super casu. Exhibita. Si uero dabat operam rei licite puta
si pulsauit et baculus cadens sup aliquem tamen occidat no imputatur ei
vel si quis secans arborem et arbor cadens fortuitu aliquem occi
dit no e culpabilis qd verum e si fiat in priuato loco. Si aut fiat in loco pu
blico et no adhibeat plena diligentia videlicet in aspiciendo z alte cla
mando ut se caueant ei imputatur ut patet supra lib qui ex duobus capitu
sequentibus Quarto hoc fit volunte impellente puta si quis ex odio vl liuore
vindicte aliquem occidit et tunc sine omni distinctione dicendu e qd tale ho
micidiu voluntariu semper e mortale pctm grauissimu z enorme vt pz d. i
Si quis voluntarie. Excusatur tn quis apud scdm hostiens in homicidio vo
luntario in triplici casu Primo si hoc fiat iuris permissione sicut occidit iu
dex malefactores pro condempnacionis forman. Scdo si hoc fiat psna neces
saria defensione ut iusu e. Tercio si aliquis laicus in terficiat aliquem in iusto
bello. hoc ei no imputatur ut patet xx q i c. Quid culpatur. Scdm expositio
respiciat homicidiu corpale qd completur lingua et hoc committitur tribus modis
Primo quidem precepto et sic pylatus occidit xpm precipiens ipm militibus
tradi et crucifigi. Scdo fit consilio puta cu quis alteri suadet vl impe
rogat facere homicidiu ostendens ei vtilitate que sequitur ex homicidio
et talis scdm Innocentiu e reus homicidio z cu hoc irregularitate incurrit
nec solu ille homicida efficitur qui directe psuasit fieri homicidiu. veru
etia ille fit homicida et irregularis qui psuadet id ex quo sequitur homici
diu ut patet per innocentiu in glosa. sic cum ad audiencia puta si suasit
alteri iactura machine contra hostes vl qd vadat ad capiendu castru qd
de facili capi no pt sine morte hom. Na si ibi aliquis occiditur erit
reus homicidij z irregularis efficitur scdm Innocentiu ibidem ut dr. De pe
nitencia d i. No solu qui manibus occidunt homicide sunt Sz z illi quorum
consilio et fraude ho occiditur. Nec iterum si ille cui datur consiliu non
statim occideret sz diu postea expectet multo tpe in tercetto nisi interim contra
riu suaderet et primu consiliu reuocaret ymo qd plus e oportet qd illi
denunciet dicens morte tractatu e qd se caueat nisi probabiliter credit qd
post reuocatoem consilij ille cui dedit consiliu reuocetur a proposito occidendi

vt dicit Innocencius ibi de. In eo aut qui mandasset fieri homicidiu ipse videtur
sufficere q̄ tantu contrariu mandaret vl si pacem cu eo contraheret vl pace
celam contraheret cu eo sciente eo cui mandatu erat de homicidio arg. ei. ff.
de adul. l. si ex te co diuisi omitte qui ex mandato alterius ipso cu fieri deberet homicidi
u s; contrario mandato vl contraria volutate omsa debet ab homicidio ces
sare. Sz ubi no fit homicidiu pro alio s; pro se tut ille qui consuluit semper
debet contrariu suadere et etiam illi denunciare ut visum e caute tn ne
quequa prodat. Si aut antequa reuocat consiliu ille procedit in actu
homicidii etiam postqua eu penituerit qui dedit consiliu reus erit homi
cidii et cu hoc irregularis efficitur et ad illud duplex homicidiu distinc
tu quidam ewangeliste tradunt xpm crucifixu hora tercia. alii vero hora sexta. Qa
iudei sunt prauis consiliis machinantes in morte xpm linguis crucifixe
runt hora tercia milites vero hoc factu impleuerunt hora sexta. Tercio hoc fit
defensione sola siue animo defendendi eu qui perpetrat homicidiu q̄ pa
tet. Ita si quis inuadit aliquē et tu scienter associas te ipsi non
tn ipm incitas ad perpetrandu homicidiu nec sup hoc aliqua vba habu
isti cu eo nec ipe tecu. Immo tu sibi hoc omnino dissuasisti licet tibi acquiescere
noluerit et nichilominus tu dubio times ei associas te eo dico ut si forte in conflictu eu
tu ipm defenderes. Et sic per te associatus aliu occidit. In hoc casu dicit hostien
sis. Et si quis q̄ talis e homicida extra eade. Sic dignu nec vnqm poterit ad or
dines promoueri et sic intellige q̄ defensione sola committitur homicidiu. Extra de
cleri. pug. in duello. Sz vtru teneatur quilibet liberare proximu a morte
vl defendere cu pt. Videtur quibusdam magis q̄ sic ppter hoc q̄ scribitur Extra e.
Sicut dignu illi cui vi dicitur qui potuit hominem liberare a morte et no libera
uit ipm occidit. Et Ambrosius dicit xx q. i. Inferenda. Qui a socio suo no re
pellit iniuria cu possit tam ipe e in vicio qua ille qui facit. Et Aug. eadem causa
q. 3 c. vltimo dicit. Qui desinit obuiare cum potest in dubitate consentit.
Sz hoc quidam intelligunt de iudice qui ex officio tenetur iniurias repellere.
Alii aut dicunt q̄ hoc generaliter de omnibus e intelligendu et hoc videtur approbare
hostien. Et idem dicendu e de eo Qui pt defendere clericu ne verberetur
et no defendit excommunicatus e. Et hoc videtur rationabilius dici. Quia quilibet
libet ex debito caritatis tenetur iniuria repellere a proximo sicut prius vi
su e auctoritate Aug. et Ambrosii. et ista veritate docet euidenter instinctus naturalis
in brutis animalibus ut apparet de delphinis prout docet philosophus xi de animalibus
Non tn quilibet homo tenetur se pro tali liberatione alterius mortis periculo

exponere Sz solum tenetur ad hoc iudex qui etiam manu armata iniurias repelle
tenetur ex officio Si aute aliquis ex caritate et pietate hc faciat opus psonis et fr
erogacionis exercet ut patet p b tm Libertinu qui seipm in captiuitate regi tradi
dit ut filiu vidue liberaret Cui p tanto pietatis actu dominus hanc gram re
pendit q reddita s' anni captiuitate iniquoru detentoru cu opibus et honore
ad patriam libe e remissus Sciendu tn q ad ista defensione aliter tenea
psona publica ac psona puata Nam psona publica tenet hoc defende
potestatiue du modo speret q tales liberare posset De psonis u'o puat
dicit magri doctores q si credant q solo u'bo possint liberare hominem
a morte iniusta q tenentur u'bo impedire ymo etiam credo q i facto hc tenet
si hoc possint facere sine periculo psonaru Alioqn psona puata no credo
q teneatur se exponere corpali periculo i tali casu sz qui faceret hc eet p
fectionis et consilij et opus fr erogacionis ut visum e Tercia expo respi
cit homicidiu spuale quo q's i temptatiue dicitur homicida et hc homi
cidiu committitur quatuor mois Pmo committit i corde premiu odiendo
vel s' inuidendo Vn Joh tercio Omnis qui odit fratre suu homicida e et scit
qui omnis homicida no ht uita in se manente glosa ibidem et si viues iter
eos p fide viue cunt i ppetuu tame cu caym dapnabir et illud homicidiu
tanto e grauius homicidio corpali quanto anima que p inuidia occi
ditur e preciocior corpore Et etiam 2o patet ex hoc q p homicidiu corp
ale interficit aliu P inuidia aut homo perimit seipm et ideo quanto nepha
rius e hominem occidere seipm qua aliu tanto detestabilius e hoi
cidiu spuale corpali Et ito mo tam pueri qua mulieres iudeor xpm
crucifigere facti sut homicide odientes dnm ihm et sic hodierni Judei
sut homicide hoc mo De quibz scribit Sapie Jpi u'o homicide thesauri
zauerut s' mali insipientes et maligni oderunt sapiam et rei facti sut cogi
tacionibz suis Et qz scd' Aug' xij sr Gn Inuidia e dolor felicitatis alie
ne considerandu e q dolor qui concipitur de prosperitate aliena aut subi
to transit et sic uocatur passio et e veniale peccatu Aut diu manet et tc
aut dolet de prosperitate tpali et sic e peccatu mortale et viciu capitale
q uocatur inuidia Aut dolet d prosperitate spuali et adhuc distinguit s'm
glosam Ro tercio Quia aut dolet q ipe no e silis meliori p sua i sufficientia
et talis dolor e bonus quia causat i homine displicencia et contemptu sui
Aut dolet de excellencia alterius et sic e peccatu in spm scm ut patet ex
supradictis et reducit ad inuidentia fine gre Scd'o committit i uolu te

fetu; s spiritualem et bone voluntatis propositum suffocando Nam quoties ire bo
num conceptum tibi divinitus inspiratum per negligenciam vel contemptum extinguis tot
ciens fetum divine gracie manu divine gracie ire plantatum voluntarie iugulas et pri
mus quod tanto est scelestius quanto divinus fetus est nobilior prosperior et utilior
quam humanus Tercio committitur verbis et ore primo detrahendo quia ie
cui detrahitur est in consciencia eius qui audit detractionem occiditur in qua prius
vivebat per bona fama Unde hanc detractionem diffinit Anshelmus in libro
de similitudinibus sic dicens Detractio est quotiescumque quis false aliquid cum inten
tione de alio dicit unde ipse minus amari vel appareri possit Unde notandum
quod tria concurrunt ad hoc quod detractio sit mortale peccatum Primum est quod quis lo
quatur falsum vel saltem aliquid de quo dubitat an sit verum et hoc innuit
Anshelmus cum dicit false Secundum est quod hoc loquatur animo deliberato et ideo dicit
cum intentione Tercium quod loquatur animo nocendi vel in corpore vel in anima seu in
infamia et ideo dicit unde ille minus amari vel appareri posset et sic in talia semper
est mortale peccatum Et eciam hoc homicidium dicitur quod est gravius homicidio
corporali quia ibi solum corpus unius occiditur hic autem simul plures anime peri
muntur una ipsius detractoris alia eius cui detrahitur tercia ipsorum audiencium
Unde tale homicidium valde est periculosum quia est contagiosum serpit enim de
uno in alium et letaliter inficit omnes illos in quos venenum ipsius detractoris
diffunditur et ideo illud peccatum est summe formidabile propter tria primo quia est
contagiosum et infectivum aliorum ut visum est Secundo quia inter omnia alia pec
cata istud magis videtur difficulter expiari quod patet per hoc Quia secundum Augustinum pec
catum non dimittitur nisi ablatum restituatur Cum igitur per detractionem
abstuleris proximo famam suam que inter bona corporalia est quoddam nobilissimum
quantum in ipso lex primo summe difficile videtur ut ei possit restituere cum scire
non possis in quot cordibus hominum virus tue detractionis sic diffusum est Ter
cio quia illud peccatum inter omnia alia magis videtur inhumaniter com
mitti quod patet per Anshelmum in quodam tractatu quem fecit de detractione sic dice
tem Quoties proximo detrahis toties morsum dirum suis carnibus dentibus
tuis infigis unde illud vicium propter suam detestabilitatem assimilatur lupe vel
pacissime que in hoc ab aliis animalibus degenerat quod nullum aliud animal vescitur
carnibus sue speciei sed alterius quia ursus non comedit ursum et sic de aliis
De lupa autem legitur quod pre fame media comedit lupum Et in hoc ipse
detractor adhuc pravitate lupe superat quia lupa solum comedit car
nes recentes et crudas detractor vero frequenter morsum detractionis infigit

eciā carnes putridas Quia quotiens homi mortuo detrahis et fama ipius
diminuis toties morsu detractiōis suas carnes putridas dentib; tuis i bua
inter lateris ₇ consumis. Quarto committit̃ i opere vittu nēiu i nētitatis articlo
pauperi subtrahendo Nam qui uittu nēiu paupi subtrahit i nētitate homi
cidiu spuale committit. Vn dicit Ambro Pasce fame morientem si nō pauis
ti occidisti Et gra hui⁹ queri pt vtru dare eliam cadat sub pcepto Ad cui⁹
euidentia quatuor sut p ordine declaranda Nam pmo uidendu ē qn ele
mosina dare sit homi sub pcepto et qn sub cōsilio. Scdo uidendu ē quar
danda sit ipa elia Tertio videndu ē quibus paūys sit danda Qrto de
claratur que sint illa que digne quelib; hominem moue dent ad eliam
cu hilaritate ₇ pmptitudie erroganda. ppt pmu ē sciendu qd dare eliam
i nētitatis articulo cadit sub pcepto qd pz. phs. Quia ipam obmittes et
naliter punietur ut pz Mt xxv̊. Esuriui ₇ nō dedistis mi manducare. ₇
ro huis ē. Quia cu dilco pximi sit in pcepto necesse est omnia illa
cadere sub pcepto sine quib; dilco pxmi nō suatur Ad dilcone aut pro
ximi ptinet ut nō solu ei velimus bonu sed eciā opem scdm illud Jo ttio.
Nō diligamus vbo neq; ligua sed opere ₇ ūitate. Ad hoc aut qd uelim⁹
bonu alicui requirit̃ qd eius nētitati subueniam⁹ iuxta id Jo ttio Qui
uiderit frem suum necessitatem habere et clauserit uiscera sua ab
eo quō caritas dei manet i illo ḡ eciā largicio ē i pcepto Sz quia p
cepta dantur de actib; uirtutu nēte ē ut hoc mō domi elie cadat sub p
cepto. Scdm quia actus ē de nētitate uirtutis puta scdm dictamie recte
rōnis et scdm hc aliqd ē considerandu ex parte dantis ₇ aliqd ex pte reci
pientis Ex parte quide dantis requiritur qd illud qd datur i elia sit sup
fluu nō solum respcu sui ipius sed eciā r̃ alioꝝ quoru ē curā i cubit
Quia rcā rō dictat qd prius vnusquisq; s̃ prouideat de hys quoꝝ cura
s̃ i cumbit et p̄ᵒ de residuo nētitati alioꝝ puideat Ex parte aut reci
pientis requiritur qd nētitate hēat aliōqn nō eēt rō pietatis quare ei
daretur vn sibitur lxxxů c. i̊. Hys paupibus danda ē elia qui suis
manib; laborare nō pnt. Nam qui laborare pt si se i misset elie mpato
ns redigitur i seruitute ut patet Caplo de mendicantib; validis ℒ i
Et que dicta Glosa sup Mt dicit. Justius feceris si i iuste petentes correxeris
quā si eis dederis. Non aut omnis nētitas obligat ad pceptu sed solu
illa sine qua sustentari quis nō pt et io relinquitur qd dare eliam de su
fluo ē i pcepto r̃ eius qui ē positus i extrema nētitate et sic i tellr̃ vbu

Ambro quod dicit pasce fame morientem &c. Sed circa necitate extrema dare elia
e in consilio sicut et de quolibz meliori bona dantur consilia Vn dicit Basili
Cur tu habundas ille uo mendicat nisi ut tu bn dispensationis meritu conse
quaris ie uo patie meritis decoretur famelici panis e que tu tenes · mendi
cancium qua i conclaui conseruas discalciati calceus qui penes te marces
cit · Quo cta tot iniurias committis qtis dare vales &c · d · Amb · lxxx · d · Si
hij · Sciendu tame q no e simpliciter itelligenda ultia necitas quia tunc
forte no posset uiuari natura fame consupta Sz tunc itelligendus e casus
extreme necitatis qn apparent signa probabilia future necitatis extreme
ut cu aliquis uidet alios ipotentes et pigros ad subueniendu et uidet
paupere uite necessariis indige nec s' posse satisfacere tunc ei ex precepto cari
tatis s' tenetur subuenire · Propter scdo e sciendu q i omi datione elie
tria sunt consideranda primo q fiat de pprio et licite aquisito no aut de
alieno Jo scribitur pu'b tcio Honora dnm de tua suba · et hc e ncau quia
alias pditur triplex fructus qui e pprius elie · pmus e q aiam apcto
emundat q facere no pt · Elia de furto aut de usura aquisita Na sicut aqua
turbida vestes lotas no depurat sz maculat ita elia de illicito aquisita ai
mam apcto no emundat sz magis contaminat · Scds quia ira diuine uiolo
nis placat q no facit elia de illicito aquisita · h enim dante infirmat et pxi
mum ledit cui suu p iusticia reddi debuit et deu offendit iuxta i Ecc
Qui offert sacrificiu de suba paupis sicut qui victimat filiu i conspectu
patris · Tercius quia aiam diuina contemplacione irradiat Thob iiii · Elia a
morte liberat et no pmittit aias ire i tenebras sz eas ad fonte uite lucis e
terne pducit · q no pt facere Elia de illicito aquisita quia h potius alu
ce diuine claritatis excludit et ad tenebras eternas pducit · Scdo consi
derandu e q Elia fiat recto ordine et decenti mo Recus aut ordo i hoc at
tenditur q homo exerceat pmo pietate ad seipm et postea ad aliu Sicut eni
puersus eet ordo q ho neglecta i digentia pris et matris extraneis sb
uenirret · quia i hoc no exerceret pietate sz potius crudelitate · ita multo magis
decens e elia qua quis facit alii ppria salute neglecta Vn dicit Ecc iii
Miserere aie tue placens deo Decens eciam modus i hoc attendit q elia
detur leto uultu · dulci ubo prompta manu Quia letus uultus i diui
na acceptione eliam sagmat cu hilare datore diligat deus Dulce
verbu quam decorat dicium aut verba et obiurgatiua dicta paupei
ipsi eliam amaricat · sz prompta manus eliam multiplicat iuxta i

Qui cito dat bis dat. Scdo i dando etiam considerandum e recta itencio ut no det
pro vana laude sed pro diuino honore. Nam nimis eet insipiens qui mercede eterne
retribucionis commutaret i fumu vane et transitorie laudis. Tercio e ondendu quib; pauperis
sit danda elemosina pro eo quod sciendu. Quod circa datione elemosine mos et discrecio servanda
e. Nam eoru qui petunt etiam alij petut ex debito ut predicatores et plati.
talib; namq; debetur. et si no ex debito stricti iuris salte ex debito caritatis
et etia naturalis equitatis ut recipiant sustentacoem ab hijs quib; predi
cant uel quibus sacramenta ministrant ut euidenter docet Aug' i libro de ope
monachoru. Et si ewangeliste i qua sit ul minist' altaris. fateor plane. habet
ptatem viuendi de supatibus alior fidelium unde si ista no arrogant sed
quasi plane ex debito vendicant ptatem. Alij petunt egeni etiam et hoc
pro sustentacioe corporis. Et tunc distingue. quia aut sut noti aut no. Si sunt
noti et constat eos missos ul' istitutos ad predicandum talibus e etia pomi
bus alijs exhibenda cu eis no simpliciter detur Elia egena sed quasi ex debi
to officij teneatur. vn dicit Aplus Si nos seminamus uobis spualia no
e magnu si uiru tpalia metamus. Si uo sut ignoti et dubitatur an tale
officiu sit eis commissu prius debent examinari an ita sit antequam recipiant.
Dubijs uo qui petunt simpliciter pro sustentacione corporis similiter distingue quia
aut potes sufficere omnibus aut no. In primo casu debes omnibus dare i
distincte et hoc indigentib; nisi forte quis ex securitate e pcurret et ius
ticia negligeret i tali ei casu dicit Aug' Vtilius panis esurienti tollitur
si de cibo iusticia negligat quia esurienti panis frangatur ut i iuste seduc
tus viuat et ponitur ibi i qi. Non omes. Sz hoc dictu i tellige debes qui
no esuriunt usq; ad morte tunc ei quantumcumq; iusticia negligeret pasci debe
rent ut pz Si ro d. Pasce i hoc ei casu ubi si quis omnib; i digentib; sufficit
loquitur Jo Cso. Quiescamus inquit abbac diabolica curiositate distinendi scilicet
inter paupere et paupem. Nos ei ex eor uita quos recipis mercede tribuitur
et deus sz ex uoluntate bona et ex tua bonitate qua operis i pendis. In scdo ca
su cu quis no pt omnibus suffice tu tunc magis danda sit hoc docet Aug'
qrto libro de doctrina xana sic dicens. Illi qui sunt nobis mag coniuncti qua qui
quada sorte nobis aduenit eis magis puide debemus. Circa h tu est
discrecio adhibenda scdm dictam coniunctionis et sanctitatis et communis v
tilitatis. Na multo sanctiori mg i digentia patienti et magis utili pplo
uo commu ecclesie danda e etia qua psone propinquiori. vn in necitate ex
trema magis subueniendu eet extraneo qua patri no tanta necitate

al' insitos

paciẽti Si aũt duorũ qui reputantur eque sci et eque utiles pro bono communi
vnus sit mg commictus et alter magis indigens non pt certa regula determinari
cui sit magis subueniendũ sed hoc erit prudentis diiudicandũ ex diuersis circũ
stancijs indigencie et propinquitatis Ambrosius tamen docet in talibus nouẽ esse consideranda
ex quibus potest eciã quis sit alijs in eciã preferendus puta fide quia fidelis
preferendus est infideli. Causam quia illi qui tenentur capti ab hostibus sunt eciã in mia
alijs preferendi. Loco ut si aliquis iustus traditur incarcere pro debitu quia licet omni
bus debeatur mia iusto tamen et aflicto pamplius. Tertio quia ipse afflictionis mag
debemus mam exercere. Quinto modus ut non vni totũ detur sed eciã pluribus p
ciatur. Sexto sanguis propinquitate quia clerus ceteris paribus sunt extraneis preferendi
Septio etate quia senes sunt iuuenibus preferendi. Octauo debilitatem quia claudi
ceci et egroti debent sanis preferri. Nono nobilitate quia hijs qui ex diui
cijs sine vicio labuntur in egestate magis est pium subuenire quia clerus de egestate
magis verecundantur et eciã magis cruciantur. Quarto declarandũ est
que sunt illa que vnumquemque hominem digne mouere debent ad dandũ eciam
cũ hilaritate et promptitudine. Eciã sunt tria primo quia debes attendere quis sit
ille qui petit quia deus ipse in figura pauperis iuxta id Math. xxv Qui vni ex
minimis meis fecistis mihi fecistis. Cum quanta aut gratitudine deus factum sibi
reputet quod impendis pauperi. apparet ex hoc quod de isto solo actu in die iudicij
gloriabitur omnibus alijs virtuosis actibus obmissis cum dicet venite be
dicti. Hoc idem apparet ex hoc quod istum actum pietatis singulari honore premiat
et attollit quod euidenter apparet in Martha sua hospita quam dominus ihesus
xpistus manu sua propria sepeliuit ut patet in copia exemplorum. Secundo debes
attendere quid petat. non enim deus a te petit suum tuum sed suum. quia dona dei
sunt que possides et tu non dominus sed solum dispensator existis. Ideo sicut seruus
esse infidelis et nimis ingratus existeret qui domino suo rem suam petenti nega
ret. et eius bona contra voluntatem domini infideliter dispensaret. Ita tu in
fidelis et ingratus existis ipsi xpisto. cum ei petenti in persona pauperis negas mo
dicum eciam qui tibi tot bona terrena contulit et eciã omnem creaturam in tuum
obsequium deputauit et in super seipsum tibi in precium dedit et eterne glorie repromisit. Tercio
debes attendere propter quod petat quia non petit pro suo commodo sed pro tuo nec petit
pro dato sed pro mutuo. vult enim liberaliter tibi reddere in presenti vita donum centupli
catum et in futura eterne beatitudinis premium vnde dicit Augustinus O homo quid
feneraris homini feneraire potius deo quia centuplum accipies et vitam eternam
possidebis Ideo nimis insipiens est et ingratus qui ad tales vsuras non vult

deo accomodare ad quales mutuare volo l' sarraceno propter quod dicitur secundum Luc. x. Vendite que possidetis et date elemosinam facite vobis sacculos qui non veterascunt thezaurum indeficientem in celo. Expressius patet qualiter de isto precepto sit confitendum.

Sextum preceptum est. Non mechaberis. Ex quidem prohibet expresse lesionem coniugalem in persona coniuncta sicut precedens preceptum prohibebat lesionem alicuius in persona propria. Sed secundum Augustinum implicite prohibet omnem illicitum concubitum et illorum membrorum omnem illicitum usum ymo etiam prohibet omnem illicitam concupiscentiam ut videbitur et omnis carnis immundicia. Et hoc preceptum similiter habet triplicem exposicionem. Primo respicit mechiam corporalem que hic est. Non mechaberis id est nulli alii excepto federe matrimoniali commisceris ut dicit glosa in textum. Sciendum tamen quod illud preceptum prevaricantur octo genera hominum secundum transgressionem octo legum. Nam primi transgrediuntur legem naturalis discretionis et isti sunt fornicatores qui contra dictamen recte rationis suis coniugibus carnaliter commiscentur. Et licet huius criminis fautores quidam dixerunt fornicationem simplicem non esse peccatum mortale quia uti membro aliquo secundum actum debitum et secundum inclinationem nature sue non videtur peccatum cum ad hoc secundum naturam sit institutum. Hoc est falsum et impossibile propter duo. Primo quia fornicatio simplex in veteri divina lege prohibita. Lex autem divina nichil prohibet nisi peccatum mortale et ideo relinquitur quod fornicatio simplex sit peccatum mortale. Ex etiam secundo evidenter patet ex hoc quod nichil excludit a participatione regni celestis nisi peccatum mortale. Sed autem per simplicem fornicationem excluditur a participatione celestis regni ut patet per apostolum Ephes. v°. Hoc autem scitote quia omnis fornicator immundus non habet partem in regno Christi et dei. Secundi transgrediuntur legem spiritualis perfectionis qui erronee dogmatizant quod homo possit in hac vita tantum gradum perfectionis attingere quod corpus erit ita subditum rationi quod homo libere possit sine peccato corpori indulgere quecumque corpus appetit. Ex sententia est falsum et erroneum. Nam propter imperfectionem bonitatis nature corporalis in ipsam concupiscentiam naturaliter inclinatur ratione cuius lex carnis secundum apostolum etiam in viris perfectis adversatur legi mentis iuxta illud Ro. vii. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee. Hec autem naturalis inclinatio fomitis licet per gratiam possit reprimi non tamen potest corporaliter tolli. De lege communi licet hoc privilegium speciale concessum fuit virgini gloriose. Tertii transgrediuntur legem naturalis libertatis et isti sunt raptores virginum quia potentia invitis parentibus quicumque virgines rapuit et eas contra legem naturalem

libertatis et libere uoluntatis opprimunt uirginale integritate in ipsis deflorantes Vbi
sciendu q h e dria inter stupru et raptu Na stupru e illicita virginu deflora
cio ita tame q ipa puella spontanea uoluntate i talem defloracione conse
ciat Raptus aut dicit qn uirgo praptoris violencia defloratur et tlis raptus co
mitti duplr pmo qn ipa puella violenter rapitur eo tame animo ut ipetpetuu te
neatur - Scdo cu non ipa psona solu rapitur s usus ei ipa prohibente viole
ter vsurpatur Quor pena scdm leges e ut talis capite plectat et el bo rapte
applicentur Si tn rapuit i gemina si uo ancilla ul liberta tuc no amittit subam
s solu decapitat arg xxxvi q i De Raptoribz - Scdm Canones uo efficit sunt
rapte nisi uelit se redimere ut di ibide pt tame rapta contrahere cu raptore
si uult ex e c Accedens - Item raptor deb excomunicari cu omnibus suis fauto
ribus ut patet xxxvi q i c i - S e sciendu q predicta pena solu i fligit i foro
iudiciali ut dicit ex de adulterio C si quis defloret vgine uirginem tenet
eam duce uel maritare - S si defloret ea voluntaria adneutru tenetur In
foro tn penitenciali e i iungendu tali ut puelle satisfaciat uel cu ea coponat
Quarto trasgrediuntur lege coniugalis pmissionis qui fide thori coniugalis te
mere violantes padulteriu se polluunt vn dicit adulteratio q ad alterius tho
ri illicita accessio et tuc adulteriu e grauius peccatu qua stupru q ma
ior fit iniuria i abusu mulieris que altius ptati subiacet qua adusu gnaca
onis qua i psona que alteri subiacet quatu ad solam custodia - Vtruq at
istor agrauatur pviolentia et io raptus uginis e grauius pctm qua
stupru s adulteriu excedit vtruq - Quinti trasgrediuntur lege regularis p
fessionis qui uotu quo se deo astrixerat miserabilit violant et isti peccant
contra fidem deo datam et contra veritate diuine obligacionis qua se dio
astrinxerat vnde et tles sacrilegi dicunt ut sut religiosi et clerici i sacris ordi
nibus constituti et sci moniales postqua pvelatione dno fuerint conse
crate et hoc pctm e grauius omnibus pdictis quia ieo fit maior iniuria ipi
deo Sexti transgrediuntur lege naturalis cognacionis ut i cestuosi q suis
consanguineis commiscent q tn alia bruta vereant ut patet de camelo qui
sue matri naturaliter refugit commisceri vn narrat phs xi de Animalibz
C quida oculos cameli clamide sua obtexit et sic matre eius submi
sit q cu camelus p9 concubitu cognouisset stati illu calcibus peremit
et suis pedibus conculcauit - Septi trasgrediuntur lege naturalis i
clinacionis qui uicio indicibili se contaminant contra natura peccantes
et naturale vsu coeundi quacuq arte ul igenio pvertentes et hoc pctm

secundum Augustinum est grauius omnibus aliis propter quod nuncupatur vel indicibile dicitur eo quod ipsum no-
minare turpissimum est ita ut os dicentis et aures audientium polluatur ut patet 32 questione 7
in eo Et illud idem peccatum propter enormitatem est vnum de peccatis clamantibus et diuinam
vltionem iugiter postulantibus = Octaui transgrediuntur legem naturalis delec-
tionis ut sunt ipsi coniuges concubitum coniugalem cum nimia libidine exercentes
Ad cuius pleniorem intellectum est aduertendum Quod coitus coniugalis alius dicitur lici-
tus alius fragilis alius impetuosus Licitus exercetur tripliciter vel cum fit causa prolis
procreande ad cultum dei vel cum fit causa reddendi debitum vel causa fornicacionis
uitande non in se sed in ipsa coniuge primus est pietatis secundus iusticie tercius caute-
le et in hiis tribus modis nullum committitur peccatum ymo primi duo modi sunt
meritorij semper nisi aliud obsistat tercius autem licet sit sine peccato non
tamen videtur habere racionem meriti et isto modo patres veteris testamenti usi sunt
actu coniugali cum tanto dei timore et tanta libidinis repressione eciam cum
tanta mentis puritate solum in eo propagacionem diuini cultus pretendentes quod
Augustinus dicit se non audere celibatum Johannis preferre coniugio abrahe quod tamen
sic non est intelligendum Quod continencia coniugalis in dignitate personis equipe-
tur continentie virginali Cum isti scilicet virginali debetur fructus centesimus
illi solum tricesimus Sed solum sic quod ipse Abraham in tanta karitate et
intencionis puritate exercebat actum coniugalem sicut seruabat Johannes
continenciam virginalem Fragilis est ille qui solum fit causa delectacionis ex-
cende Sed tunc distinguitur quia illam delectacionem exercet aut affectu mari-
tali aut fornicario Si maritali ut pote si delectacio sistat infra terminos
matrimonij ita quod eam non cognosceret si sua uxor non esset sic solum peccatur
venialiter Si autem affectu fornicario ut pote quando affectus delectacionis impetu
concupiscencie fertur extra terminos matrimonij ita quod eam cognoscere vellet eciam
si sua uxor non esset tunc peccat mortaliter quia amor eius delectacionis preponitur
ipsi deo Impetuosus vero est ille qui ex sola libidine perueniens metam ho-
nestatis et racionis transcendit quod tamen fit quinque modis Primo per meretriceas bladi-
cias se ad libidinem prouocando = Secundo cum talis actus contra naturalem motum
exercetur Tercio cum hoc fit tempore prohibito Quarto cum exercetur in loco sacrato Quin-
to cum accedit ad pregnantem vicinam partui vel alias in fluxu menstruum Vnde
ab ista incepcitudine viciosa boni coniuges se debent maximo studio precauere
et hoc propter octo dampna que exinde sequitur = Primum est cecitas mentis quia
secundum Augustinum et eciam secundum philosophum in actu carnali mens totaliter absorbetur ita quod lumen
racionis quodammodo extinguitur ut totus homo quasi carnalis efficiatur et inde est quod

viciu carnis plus hominem uilificat et p infamia denigrat quã alia uicia maio
ra q̃ contingit ex hoc quia per stimacione carnis homo priuatur naturali digni te
sua qua pusie carnis cetera p cellit = Secũm e in cõnsideracione mortis et inferni
i cantu u . voluntas carnis delectacioni i mgitur q̃ nec de incertitudine mortis
cogitat nec penam inferni formidat s; si semper licet viuē sp libet peccare ⁊
inde e q̃ deus iusto iudicio actu pcci transitoriu eternaliter punit Vñ s̃m
aug9 Si homo malus eternaliter viueret semp ipm peccare liberet Terciu
e mentis i constancia que prouenit ex h̃c q̃ p uoluntate mala i cumbit de
lectacioni transitorie et ideo nccẽ e mente variari put vna delectacio momentan̄
transit ⁊ alia momentanea succedit Sola aut mens ĩa i constancia figitur
que bono i mobili ⁊ i variabili p amore i nititur = Quartu e amor sui quia
carnalis affectus se ipm et aliu soliu amore concupie diligens omnia i sui
comodu ordinat ut ieis p amplius delectetur talis ei longa uitam desi
derat ut diuturni9 carnali delectacioni i sistat . Ex quo patet quã viciosu
sit id dapnu quia hominem priuat pfecto et ordinato amore sui ipius ⁊ com
creaturar = Quĩtu e p appitatis sui quia feruore concupie excecat9 p appitant
currit ad suctu frequnter expones se periculo mortis pp libidine explenda = Sex
tu e Odiu dei Et licet deus sit puru et summu bonu et inde odire no pt
diatur tn inderecte odire pp duo . ul pp pena quã iusto iudicio peccantib;
i fligit . uel pp̃t bonu delectabile q̃ mox pia prudencia eis subtrahit ne
grauius peccent = Septim e amor pntis seculi cu carnales i herent p
appetitu honor diuiciar sanitatis fortitudis et ceterar pq̃ue carnalis
affectus suu fine exequit ⁊ delectacione momentanea fruitur = Octauu est
desperacio future beatitudis quia carnalis affcus concupie carnali delecta
cioni finalit̃ i mersus s' ipi male conscius diffidit de futura gl̃ia ul ve
nia consequeda et h̃c racionabili . Cu ei spes sit certa expectacio future beatu
dinis ex meritis pueniens ille qui nullu meritu in se ipso conspicit merito de futa
gl̃ia diffidit . Et h̃ dapna Octo ponit Greg i libro . mor = Secũa eqio respi
cit mechia spualem . que t̃ e . Non mechabis q̃ñ a cogitando ⁊ i lasciuis co
gitacionib; delectando seu eciã sensib; exterioribi abutendo ⁊ contra id preceptu
faciut multe uirgines i felices ⁊ eciã religiosi nimiu curiosi ⁊ voluptuosi
q̃ deo i castitate firmiter seruire decernentes et ad hoc se voto contine
cie obligantes adhuc i lasciuis cogitacionib; carnalib; spiritualib; delec
tantur In quo casu frequter mortale peccatu i currit . Si eni aliquis
mora se i carnali cogitacione delectur et si nuqua adeet uolūtas ske;

turpitudine psentiendi i opere adhuc sed Aug mortale pctm i currit. Cuius ro e qa
talis cogitacio turpis i cidit i se deformitate pcti mortalis z io cu uoluntate
aliquis pt consensum et deliberatom ronis i talem actu i ciore i clinatur ipm
attemptando et i eo delectando constat qz i clinatur i obm deforme pcti mortalis
et p co seqns talis i clinacio uoluntatis i delectacione interiore turpis actus e
pctm mortale. Sciendu aut qz delectacio morosa dr. no sed morum ul diutur
tate tpis s; magis ex eo qz ro delibans circa ea immorat ipam tenens z uoles
nec eam repellit que tn stati ut animu attigit respu debuerat ut dicit Aug
xii de trinitate nec solu i mechia spuali cauedu e ab i mundis cogitacionib;
s; eciam a billicito visu odoratu auditu z tactu. Qui ei istis sensib; corrupit
virginali dignitate puatur qz virgines dici no pnt. Nam pp restrictione
taliu sensuu a billicitis delectacionib; saluator oms fideles virgines appel
lat quia si continent viuat solu pp honore dei et spem eterni pmij dur
uirgines prudentes. Sz illi qui continent viuut pp laude humana; dur
uirgines fatue et bn fatue quia pmiu mercedis eterne comutat i vanitate
laudis humane. Unde sapientib; uirginib; ad eterna gaudia i tromissis
fatuis dominus dicebit Amen dico uobis nescio uos. i. nichil in uobis inuenio dignu
approbatione et eterna remuneracioe vn ipis dicet illud mt. Ite maledicti i igne
eternu. Et quia ista mechia spualis magis pprie locu hc i sexto i decimo precepto
ubi dns omne interiore concupiam prohibet io nunc tanta de ipa sufficiat
de eadem i sexto latius tractaturi. Tercia expo respicit vxoris legitime dimissio
nem ul eciam receptione que talis e. Non mechaberis vxore ppria dimittendo
et dimissam recipiendo vn scribi mt v. Omnis qui dimiserit vxorem ex
cepta fornicatione facit eam mechari et qui dimissam duxerit adulterat
Ut aut plenius appareat qn uxore dimittere ul recipere sit mortale pctm
et qn non considerandu e qz vxore dimitte e dupli. ul i occulto uel i
manifesto. In occulto sic ille dicitur dimitte vxore qui s' debitu nec uult red
dere nec uult exigere. et qui sic vxore dimiserit aut ire scit aliqz impedimtu
occultu coniugij aut no. Si impedimtu nullu scit nec ipse nec i coniuge z tn
no uult debitu redde nec exigere talis pccat mortalit qz subtrahit huic
mulieri debitu iusticie ad qz tenetur tu eciam quia ipse prebet via adulte
randi mulieri marie si scit eam ee lubrica. Si uo scit impedimetu coni
gij ppter qz no possit reddere debitu sine pcto mortali licet i facie ecclie
hoc probari no possit. talis debet potius excoicacoz sustine qz debitu
reddere. Si uero tale impedimtu pcerto nesciat s; leuit ul probabilit

credit. tunc prudentis confessoris consilium debet talem credulitatem temerariam et le
vem deponere et debitum reddere ac etiam exigere nisi prius ante coniugium alter coniu
gio se voto continencie astrinxerit in hoc enim casu iuxta communiore opinionem doctorum
talis nunquam potest petere debitum sine peccato mortali. et ideo bene se videat quanto
periculo se exponit qui post votum matrimonium contrahit. In hoc etiam apparet
quam periculose quidam talibus consulant qui post votum continencie emis
sum contrahendo licenciam seu consilium prestant qui non videntur aliud facere
quam animas occidere et eas diabolo prostituere. Si autem dimissio uxoris fiat
in manifesto hoc non licet nisi auctoritate ecclesie et propter fornicationem tantum que tamen capitur dupliciter
Uno modo proprie puta carnale adulterium. Alio modo communiter puta ipsa heresis
et propter utrumque potest dimitti coniux quantum ad cohabitacionem perpetuam licet differenter
Quia fornicatio carnalis semel facta sufficit ad divorcium nisi alter co
niugum fuerit similiter fornicatus. Spiritualis autem non sufficit absolute nisi
coniux in heresi perseveret. Extra de conversione coniugatorum c. Iterum et in glosa. Tercio
modo dicitur fornicatio commissio scilicet cuiuslibet peccatum mortale et tunc distingue. Quia
vel peccatum unius coniugis est scandalum alterius vel si nitatur alium tra
here ad mortale peccatum et sic talis potest dimitti ad tempus quousque uxor videlicet
licet corrigatur. Aut peccatum unius non est peccatum alterius nec eum nititur trahere
ad mortale et sic non potest eam dimittere. Hec est summa Raymundi seu etiam Hostiensis.
Ut etiam sciatur quando quis peccat si dimissam recipit et quando non. Sciendum est
quod crimen coniugis aut est occultum et sic non potest eam dimittere cum non possit
probare crimen impositum. Aut est manifestum. et tunc distingue. Aut enim adultera
perseverat in malicia et sic tenetur eam dimittere. nam qui talem retinet vel que
dimissam recipit peccat mortaliter quia sic videtur crimini consentire ut
habetur. 32. q. 1. c. 1o. Sicut crudelis est et iniquus qui castam dimittit. sic fatuus
est et iniustus qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est qui celat
crimen uxoris. Aut non perseverat sed est spes de correctione vel etiam est correcta
et sic non tenetur eam dimittere immo iuste potest eam recipere. Unde illud quod dicit
Christus. et qui dimissam duxerit adulterat solum intelligitur de illa recepta
ne quando non est correcta. sed in malicia perseverat. Aut etiam quando impedimentum in
venit aliquod vel consanguinitatis vel huiusmodi. Ex premissis patere potest qualiter de

S transgressione illius precepti sit alicui confitendum
Eptimum preceptum est. Non furtum facies. Ubi secundum Augustinum prohibetur
omnis contrectatio rei aliene preuenens ex cupiditate vel iniu
ria proximi dicta. quia contrectatio rei aliene potest licite fieri tribus modis primo

qui non fit ex cupiditate sed ex obediencia sicut fecerunt filii israel auferendo vasa
egiptiorum. Secundo qui fit ex cautela ut si aliquis furetur gladium furioso ne sibi
noceat vel aliis. Tercio qui fit ex necessitate mera ut cum quis ad mortem esuriens
panem furatur quia in necessitate extrema omnia sunt communia. Et hoc preceptum tripliciter
exponitur prout nocumentum quod quis iniuriose proximo infert in bonis suis tripliciter
variatur. Nam id nocumentum vel infertur superioribus vel inferioribus vel et equa-
libus et secundum hoc prima expositio est. Non furtum facies tuis scilicet superioribus et sic contra
illud preceptum peccant sex genera hominum. Primi sunt qui suum plebanum fraudant
in oblationibus et in decimis sibi de iure debitis. Ubi notandum quod integre decimas
dantes a deo dupliciter remunerantur. Primum premium est bonorum temporalium augmentatio
Secundum est sanitatis corporis et anime assecutio et ista duo evidenter tanguntur 16
q. i ubi dicitur. Et si decimam dederis sanitatem corporis et anime consequeris et cum
hoc habundanciam fructuum recipies. E contra integras decimas non solventes
tripliciter peccant. Primo quia deum offendunt ut scribitur xvi. q. i. Decime. Hec enim est dei consue-
tudo ut si illi decimam non dederis tu ad decimam non revoceris. Secundo quia res
alienas invadunt. Nam decime tributa sunt animarum ut scribitur ibidem. Tercio
quia ex morte pauperum homicidium incurrit quia quanti pauperes in locis
illis ubi ipse habitat illo non dante decimas fame mortui fuerint tanto-
rum homicidiorum reus erit ante tribunal eterni iudicis ut scribitur ibidem.
Secundi sunt qui debitum censum furtive subtrahunt suis dominis. Tercii sunt
qui bona feodalia tamquam propria detinent vel qui feodum alicuius in aliud
dominium transferunt vel qui ipsum sine scitu et voluntate domini vere domini
minuunt. Quarti sunt servi et ancille qui res dominorum furtive consumunt vel qui
cum de rebus dominorum tempore iuventutis elemosinas faciunt tales enim a mortali non excusantur.
Quinti sunt uxores que res virorum furtive subtrahunt ut de ipsis contra
voluntatem maritorum elemosinas faciant quod fieri non debet ut scribitur xxx. q. Tua.
Nichil de tua veste vel auro vel argento vel quacumque pecunia vel in rebus
tuis iniusto marito facere debuisti. Fallit tamen hoc in tribus casibus. Primo
si uxor tua fuit lucrativa. Secundo si habuit bona parafernalia de talibus enim
bonis sicut etiam de rebus lucrosis mulieres possunt facere elemosinam sine licen-
cia virorum. Tercio si faciunt etiam sue dispensacioni commissis puta de
pane cervisia et huiusmodi et maxime quando maritus esset nimis durus in actibus
pietatis. Licet enim mulier de rebus sue dispensacioni commissis ex pietate
possit facere elemosinam pro salute viri dum tamen illa sic moderate fiant
quod egestate coniugibus non inducant. Sexti sunt qui theolonia et vectigalia

dinis fraudulenter subtrahunt qui omnes tenentur ad restitucionem. Dum tamen tres
condiciones habeant huiusmodi vectigalia. Primo quod imponantur auctoritate principis. Secundo quod
subsit causa rationabilis propter quam sunt imposita sicut propter pacem facienda vel pro via publica
reparanda. Tertio si sunt moderata quia sic tolleranda sunt. Ex de verborum significatione super
quibusdam ubi dicitur. Illa pedagia guidagia vel salinaria statuas esse inter
dicta que non sunt imperatorum regum vel lateranensis concilii largitione concessa vel
ex antiqua consuetudine cuius non constat memoria introducta. Glosa ante ibidem
exponens predicta vocabula dicit. Quod pedagia dantur a transeuntibus guidagia
dantur pro ducatu. Salinaria pro sale nec etiam predicta danda sunt nisi cum ne
gociationis causa ad importandum etc. De vectigalibus vero iuris hec bene et satis. Vt cum ad predic
torum evidentiam est notandum quod quilibet tenetur solvere decimas nisi se probet ex
emptum et nisi habeat illas in feodo ex antiquo. Ex de decimis cum. Cuius causa
quidam assignant ex hoc quod decime non sunt de iure naturali sed de iure divino
quod probat quia iacob votum emisit de dandis. Votum autem non est de eo quod quis tenetur
de iure naturali. Preterea christus non solvit decimas nec paulus qui ordinavit
eorum ecclesias precepit eis solvere decimas quia etc. Sed dicendum est quod preceptum de solu
cione decimarum partim erat morale quia dictum ratione naturali partim autem
iudiciale ex divina scilicet institutione robur habens. Nam ratio naturalis
dictat ut hiis qui pro salute totius populi divino cultui ministrabant populus necessaria
ministraret. Decimatio autem decime partis id est quod decima decima pars vel decima
decime introducta est ex institutione divina qua dominus mandavit decimam partem
proventuum dare sacerdotibus et levitis ut honorabilius vivent et in quiete
mentis deo servirent et sic erat iudiciale quia pertinebant ad equalitatem
inter homines ad invicem consonanda. Sed nunc etiam decimatio decime
partis solvenda est auctoritate ecclesie que hoc instituit propter quandam ha
bundabilitatem vt scilicet non minus populus nove legis ministris novi testamenti exhi
beat quam populus veteris legis ministris veteris testamenti exhibebat presertim cum
ministri novi testamenti sint maioris dignitatis quam veteris et populus nove legis
ad maiora obligetur. Secundum id Matthei. Nisi habundaverit iusticia vestra plus quam
scribarum et phariseorum non intrabitis in regnum celorum. Sic ergo patet quod ad solutionem
decimarum homines tenentur partim iure naturali partim etiam ex institutione
ecclesie licet in quibusdam terris loco decimarum dentur aliqui census vel alique
decime minute. Secunda exposicio est. Non furtum facies id est nullum nocumentum ex fiori
bus te inferes. et sic contra id preceptum peccant quinque genera hominum. Primi
sunt raptores qui aliena rapiunt et illo peccato participant v genera hominum

alt quant^e

Non solum enim sunt raptores qui aliena rapiunt sed etiam qui papiunt et qui re
sultant et qui eos scienter ad hospicium recipiunt et qui rapta emunt de quibus i
sta plenius dicetur Agentes et consencientes pari pena plectendi sunt. Secundi
sunt inventores rerum quia qui rem inventam non restituit raptor iudicatur
prout legitur vicesima quarta q. quinta Si quid invenisti et non restituisti
rapuisti. Sed de inventione est distinguendum. Aut enim quis invenit thesaurum
in loco sacro vel religioso aut non sacro Si in loco sacro aut hoc est casu for
tuitu et sic thesaurus est inventoris. aut quia studiose quesivit et sic thesaurus
est ecclesie Si in loco non sacro hoc erit dupliciter aut quia invenit in loco proprio
aut alieno. Si in loco proprio aut ipsum invenit arte magica et sic thesaurus
est fisci. aut sine arte magica et sic est inventoris Si aut ipsum invenit in loco
alieno aut hoc est casu fortuitu. aut actu studioso. Si primo sic thezaurus
est medius inventoris et medius domini ipsius loci. Si aut hic fiat inquisicione
studiosa. tunc totus est thesaurus domini ipsius loci. ff. de rerum divisione thesaurus
et c. thesaurus l. xl. nemo prout notant Jo. et assis. Ad hec igitur quod ille
qui rem alienam invenit evadat penam furti debet publice pronunciare quod
ille cuius res sit veniat et si certa iudicia expresserit sibi reddat ~~qui non arbitrio~~
~~rei fuit impositus~~. Tercii sunt qui per indebitas exactiones a subditis bona ex
torquent. Ad cuius evidenciam est sciendum quod censum illum qui non arbitrio rei fuit
impositus sine dolo et fraude integraliter dari debent et si quis aliquid de
hoc subtraxerit peccat mortaliter. Sed hoc distinguendum est. Quia talis census
sive bonis arbitrio rei fuit impositus vel non. Si sic tamen tunc qualiscumque sit ho
minis sive census tollerari debet. et dari debet quia uniusquisque in re sua pt
bonis imponere. Si aut census non sit certus vel etiam si sit certus nescitur tamen
utrum licite vel illicite fuerit statutus sit peccant recipientes quia mala fide
recipiunt et tenentur restituere ut patet per Wilh. et Bn. Ex. de Censibus.
Census enim vitiatur ipse nisi prebeat causam propter quam legitime fuerit in
stitutus. ut dicit Bn. ibi. Innocentius tamen dicit quod licet ignoretur causa census
Si tamen certum sit ipsum ab antiquo deberi solum reddi Ut Ex. de Censibus
quarto. Sciendum tamen quod ultra debitum censum nullus dominus possit extorquere
a subditis sine peccato. Exceptis tamen racionabilibus ut petere moderatum subsidium dum
modo hoc petat sine minis vel coactione directa vel indirecta. Indirecta
est quando dominus cogit subditos vel quando eis iusticiam denegat vel insinuari eis fa
cit quod vult ab eis tantum habere et in tali casu cum peccato recipit et restituere tenetur.
nisi ille a quo recipit esset servus Cum enim illa res sit domini sicut et iste servus.
non tenetur ad restitutionem licet dominus peccet si nimis gravet suos suos

Primus casus in quo ultra debitum censum licet domino petere subsidium moderatum
est pro defensione patrie puta si patria iniuste ab hostibus invaditur tunc enim sub
diti non solum tenentur res suas impertire sed etiam tenentur ad hoc corporali labo
re. Secundus casus est si sit captus in iusto bello. Tertius est si iussu principis ipse
debeat ire contra hereticos vel paganos. Quartus est si debeat filium militare
aut filiam desponsare. In omnibus hiis et similibus potest licite petere a subditis
subsidium moderatum. Sed si dominus vult ludere in alea vel in aliis vanitatibus ex
pendere ultra vires propter tres causas non licet quicquam exigere a subditis sed
si exigerit tenetur restituere. secundum Guillelmum Extra de consuetudine. Quinti sunt qui
propter debita priorum dominorum cives et subditos indebite impignorant amissis rebus prin
cipalium debitorum. Sexti sunt qui mercedem aliorum iniuriose detinent et consuevant. Ubi
sciendum quod iniuriose detinentes mercedem alienam triplex peccant et triplex malum in
currunt. Primum est quod iram dei contra se gravissime provocant quod patet quia id est unum
de peccatis clamantibus et in aures dei clamore divine ultionis iugiter expostula
tibus. Dicitur enim peccatum clamare quia sua enormitate deum provocat ad vindic
tam. Et talia peccata sunt quatuor scilicet oppressio vidue, fratricidium, detentio merce
dis pauperis iniusta et vitium contra naturam. Secundum est quod tales sibi ipsis influxum di
vine pietatis obstruunt. Quod patet per id Proverbiorum. Qui autem suam obturat ad cla
morem pauperum ipse clamabit et non exaudietur. Tertium est quod omne semen di
vine gratie arefacit in anima et desiccat quod patet per hoc quia semen divinum
in cordibus talium cadit super petram quod est cor durum et aridum et ab omni amore
gratie desiccatum et ideo tale semen oportet arescere cum nullo amore pietatis
et gratie valeat humectari. Tertia expositio talis est. Non furtum facies ipsis scilicet
equalibus in rebus suis nocumentum aliquod inferendo et sic contra illud pre
ceptum peccant novem genera hominum. Primi sunt usurarii et tales sunt vel publici
vel privati. Nam publici usurarii plectuntur autem quadruplici pena. Prima est
sententia excommunicationis. Secunda privatio communionis. Tertia exclusio oblationis.
Quarta privatio sepulture quia non debent in cimiterio sepeliri qui contra fecerit
manet suspensus ab officio donec ad arbitrium episcopi satisfecerit. Extra de usuris.
Quia in omnibus. Si autem sunt usurarii privati sic contra id preceptum peccant
quatuor genera hominum. Primi sunt qui prestant cum conditione et pacto
plus recipiendi et isti sunt expressi usurarii. Etiam secundum iudicium ecclesie. Alii
sunt qui prestant sine aliquo pacto eo tamen animo quia aliquid ultra sor
tem recipiunt alias non mutuarent et isti sunt usurarii quo ad deum propter in
tentionem corruptam quam dehortatur salvator Luce vi. Mutuum dantes nichil
inde sperantes. Sed hic consurgit magis duplex dubitatio. Prima est cum lex divina

at lectura methaure

prohibeat et puniat tam animi quam manu quare lex humana solum prohibeat
ipam manu quia solum punit actu et non animu = Secunda e quia cu lex divina
prohibeat omne inequalitate quare lex humana solu prohibz illam q est mag
na et notabilis q prohibz aliquem recipere ultra mediu iusti precii. Ad primu dicendu
q lex humana e quedam regula et mensura humanoru actuu. Mensura autem debz
esse omogenea mensurato ut scribitur decimo ethicorum. Unde oportet q lex humana
conformetur condicionibz hominu quibz datur. Constat autem q lex humana datur
multitudini hominu in qua magna pars deficit a perfectione virtutis ideo lex humana non prohibz
omnia vicia sic lex divina que solu datur perfectis virtuosis sed solu prohibet graviora
a quibz e possibile maiorem partem abstinere multitudinis et precipue illa que sunt
in nocumentu aliorum sine quorum prohibitione non possz humana societas conservari
sicut e prohibicio furti et homicidii et huiusmodi. Et hoc racionabiliter contingit.
Nam lex humana gradatim et non subito inducit homines ad virtutem et ideo non
imponit multitudini imperfectorum ut ab omnibz abstineant malis. Alioquin imperfecti
huiusmodi precepta ferre non valentes in mala deteriora laberentur q satis innuit xpistus
Mathei ix cum dicit. Ne si vinu novum i. precepta perfecte vite mittantur in utres veteres i.
in homines imperfectos et utres corrumpuntur et vinu effunditur i. precepta contempnuntur
et homines contemptu ad maiora mala prorumpunt. Ad secundum dicendu quod lex
quelibz conformatur suo fini. Lex autem divina habet pro fine beneplacitum divine
voluntatis. Humana vero lex habet pro fine civitatis sufficientiam ideo per eam quandam
inequaliter permittit hominibz in perfectis q non multu ab equalitate iustitie exceditur eq civitatum
humane societatis non multu impedit. Lex autem divina q solu intendit rectitudinem virtutis
ideo posuit et prohibz omne illud q contrariatur rectitudini iustitie =
Secunda racio eadem e. Quia lex humana ut visum e datur populo communi in quo mul
ti sunt deficientes a perfectione virtutis et ideo non prohibz omne inequalitate in contracti
bus humanis. Lex autem divina datur tantum virtuosis et perfectis ideo et prohibet omne id
q e virtuti contrariu. Tercii sunt qui mutuant res suas ad certu terminu q vehe
mente nolint prius preterire dilacione donec emolimentu aliquod inde percipiat
licet expresse nichil petant. Quarti sunt qui vendunt res suas longe carius propter
dilacione solucionis quam si eis incontinenti solverent. Hec patent extra de usuris.
Consuluit. Si enim venditor statuat in corde suo pro quanto velit rem suam dare
non potest sine peccato propter dilacione preciu augmentare. Et si precium parata in
digeat potest aliquid propter parato diminuere sed non potest pro dilacione augmentare.
ut patet extra de Empcione et Vendicione Cum dilecti et C. penultimo. Est enim re
gula generalis q quicquid accedit ad capitale e usura ut patet xiiii q. iii in i. et ple
risque. Hoc tamen fallit in certis casibus quos notavit Gamfredus et hostiensis quos hic

emancare non oportet Notandu e etiam q ecclia detestatur usurariu voraginem et
eam restrixit omni quo potuit q patet tu quia publicu usurariu quadrupli
pena punit tu etia qa contra ipo solucione multiplex remediu adhibuit q
patet. Na si aliquis promisisset usuras solue non debet cogi ad soluendu Cu
usure sint indebite. Ex de usuris. Debitores. Si aut aliquis iuravit eas
soluere sic habz duo remedia scdm iura Primu e q faciat cogi creditore q relaxet
iuramentu vel q desistat ab actione ff de iureiur. C io Tu es. Scdm e q p9
solucione pt eam repete Si aut iuravit solue et no repete tc tn hz duo remedia pmu e
q pt iudici denunciare et iudex ex officio suo pt illu coge ad restituendu Scdm e q pt i
coge ad relaxandu iuramentu Ex de iure iurado ad nraz Si tn iuravit solue et ty b no
repete nec denunciare sicut e illicitu iuramentum nec obligat ad suandu Ex
de Cognacione spuali Anobis. Scdi st sacrilegi qui rem sacra furantur
sive auferunt de loco sacro sive no sacro. ut patet xvij q iiij. Quisqs. Et tales f
tum pprie di sacrilegiu q etia committ cu quis facit iniuria clericis vel p
sonis ecclasticis eos s. detinendo vel res ipoz auferendo tales em sacrilegi
sunt excommunicati ipo facto et privati sacramentoz pceptione. ut patet in ex q.
Tercij sunt qui nocumentu inferunt rei publice puta monetas falsificando i
pondere vel valore. vel conuenem exactione diminute soluendo vel etia argentu
semiplene depurando et generaliter omes qui in mercaturis in numeris pondera
et mensuras falsificant Dicuntur fures rei publice ff de contrahenda emptione
lib io et tales fures exuruntur in aqua bulienti. ff. de falsariis monetariis lio xo
Nec talis moneta reprobata liberat soluentem. ff. de pignoratoe. Elegat et id patm re
probatur. pvb Pondus et pondus mensura et mensura utrumqz abhominacio
e apud deu. Quarti sut qui vendunt venenu mortiferu vl gladios toxica
tos seu taxillos. flos. qui etia dicuntur fures rei publice et tales sunt rei
omniu sceleru que peptores ppetrant illaru reru. ut patet xi q iij Pape
Et hoc tenendu e potissime. qn talia vendunt intencione pvisa et de illis
rebus que no pnt ee vales ad humanu usu ut de veneno mortifo et huius di
Quecunqz aut res ad humanu usum venire pnt puta baliste et arma iust
to bello talia licite vendi pnt que tn vendi no deberent ei de quo posset
probabilit conuici q talibus vellet abuti. Quinti sut qui plura beneficia
curata simul tenent vel se no faciunt statuto tpe ad ordines pmoveri ta
les ei dicuntur fures rei publice no solu quia furantur et male s usurpant
bona illa que sut p bono comuni fideliu deputata verum etia quia dd fu
rantur animas fideliu. quia eos decipiunt et i absolucionibus sacramentali
bus deludunt q veru e si sunt pcipue commoniti ut talibus beneficiis cedat

vel si sunt pprm priuati Sz quadiu epi cles paciuntur tuc subditi ppos mar
dispendium no mcrunt. h probantur Ex. de electione. C. cu i cunctis. z C. Quodu
z Ex. de prebendis C. de multa. Sexti sunt qui furantur pecora hom q furtu
pprie dicitur pecor abigeatus vl eciam qui scienter pecora morbosa vendut
De quo nota q no tantu ille qui furatur pecora. s3 etia qui scienter vendit
pecora morbosa dicitur fur et tenetur ad intee intra rem et extra re q vt ple
nius itelligatur. Sciendu q illud d itee intra rem vt si ipsum animal pit
Sz extra rem ut si aliqu pecora peunt ex contagione morbosi pecoris ut not
Azo et Hostien. Si aut morbosum pecus quis vendat ignoranter tunc tene
emptori ad itee q to minor emptur erat. ff. de act oe empti Julianus. Venditor
eni cuiuslibz animalis debz prestare animal sanu potens comede et bibe. C. de
Emptione z venditioe L. Emptor. Septimi sunt artifices qui opera sua
fraudulenter faciut. vel qui i diuersis mercaciouib hoies decipiut malu
p bono vendentes contra quos pp heta i vehitur ita dicens Ve qui dicit
malu bonu et bonu malu. ubi cles raro dormiunt n admi septies i die p
ximu decipiut. De quib apte scribitur Job. Pane impietatis comedut z sop
nus no capitur ab eis nisi supplantauerit. Octaui sunt qui mala fide fa
ciunt hominem incurre dampnu sicut qui incitant hominem ad ludu alee
de cuius euidencia tria sunt p ordine declaranda. Primu e q pctm sit ludus
alee et taxillor. Scdm quid sit iuris de eo q p ditur i alea puta qn et q ib
psonis sit reddenda pecunia que i ludo acquiritur vl p ditur et qn no. Tc
ciu e qualit et quales ludi pnt ee liciti et fieri sine pcto mortali. pmi
primu e sciendu q quatitas peccati i talib ludis pt colligi ex nouē cir
cumstancijs quar quelibz e peccatu mortale. quas enucat Hostien. de ludo alee c. i. o
Prima e desideriu lucrandi. Et hec cupiditas q est radix omni malor vt d
i. Thi. c. Scda e voluntas spoliandi pximu. et hec rapina. Tcia e psura
maxima q attenditur no solu i anno vl i mense. s3 i eade die. Ex. de excessi
bus prelator. Inter dilectos. Quarta e multiplicia mendacia et vba vana
et ociosa que i talibus ludis frequenter contigunt. Quinta e execrabil iuracio
et blasphemia que i talib ludis frequenter i deu vl sctos refundit. Et hec heresis.
Sexta e corrupcio proximor qui ad ludu respiciendu de consuetudine mala q
veniut. Septia e scandalu bonor q expedicis q dicitib nephadis tenet. Octa
e contemptus prohibicionis sce matris ecce. Nam glosa dicit q huiusmodi ludi
sunt prohibiti et no tm dissuasi. Nona e amissio tpis et omni bonor que
illo die quis fac potuisset. pmi scdm e sciendu q scdm leges id q p ditur i
alea solui no debet et si solutu fuerit repeti pt vsq ad quinquaginta annos. q.

Devsu alee Ludus Sed hoc intelligit Raymundus et G. wilh. de eo qui no lu
dit voluntarie sz coactus Si ei ludit voluntarie tunc illud qd perdit no pt
repete sz sedm preditos debz paupibus erogari. Qd aut dicit Bn in Glosa qd hc
debet restitui pt itelligi de eo qui non ludit voluntarie sz attractus siue coactus
Po at quae nullus retinere debz qd in ludo acquirit h e. Quia ludi alee et taxillo
lz sint prohibiti p leges et iura scripta et io in talibus rebus aquisitis desicit
bonus titulus et bona fides et iusta causa ex quibus homi i nascitur licita
possessio rei. Pter tertiu e sciendu qd ludus alee dicitur omnis ludus qui i
nititur fortune et ad hc qd aliquis ludus sit licitus iiij requirut. Pmo congrui
tas psone. Clericis ei i alea ludere no licet qr publicus aleator repellitur
a dignitate non obstante co suetudine Ex de excessibus plator. Int dilcos
Et talis deure depoi pt si se no correxerit xxxv. q iiij Si quis. Scdo requi
tur congrua materia vn zpotu et huiusdi ludi pt. Tcio requirit congruitas
mensure vltra ei vnu solidu ludi no pt. Et si quis illu verberauit i cuius
hospicio lusum e i alea p aliquo magno. vel si aliquid e subtractu fuerit
iudiciu ei no datur. Sed hc intelligit vt dicit Azo de illo qui consueuit ludo
res recipere causa sui emolimti secus si aput aliquem incidenter ludatur
Quarto requiritur congruitas tpis vt qd no ludatur tpe luctus vl pnie
vel comunionis. Quinto requiritur qd no faciat contra lege ludi ut qd no
male coputet n etia ludente puocet. put h notantur. c. de vsu alee.
Dicitur ludus. Nono sut qui se furibus associat z sic ipm pti ciuis fuit reus pci
capa comitti noue modis put sz ix pcta aliena. i quibus h reus efficitur
crimis alieni et se furi associat iuxta illud ps. Si videbas furem curre
bas cu eo Pcim eni alienu. Primo comititur consenciendo et hoc sit quatuor modis
scdi quadruplicem consensu qui ponitur Ex. de Officio delegati c. i. vbi d
Facientes et consentientes pari pena puniendi st. Pmus e consensus ne
gligentie vel dissimulationis vt si aliquis ex officio suo debet et pt spo
lia prohibere et no cauet talis dicitur spoliator. sed no tenetur ad restitutionem
sz debz illu cogere qd restituat qui spoliauit Si tn aliqd emolimetu propter
de tali dissimulatione tuc tenetur ad restitutione Scdus consensus e consi
lii et psuasionis. Et hic distingue. aut ei predo vel fur hoc facturus erat
sine consilio et sic minus peccat. quia faciens et sic no tenetur ad restitu
tione. Aut ei erat facturus cu consilio sic e par delictu facientis et co
sentientis. ff de furtis. Qui suo et talis te ad restitutionem. Tcius e coopationis qsi qz eqlit
peccat faciens et consentiens. et equaliter punitur ff de furtis. L. vulgaris
vbi dicitur Si duo vel plures vnu agnu furati sut que siguli tollere

non potuerunt omnes furti tenentur ad restitutionem i. ad solutionem sed si unus
potuisset furtum fecisse sine alio tunc quilibet tenetur solvere pro parte illum contingente
= Quartus consensus est auctoritatis et defensionis ut qui mandat fieri furtum
vel qui factum defendit et talis plus peccat quam faciens et tenetur ad res
titutionem = Quinto committitur peccatum alienum partem capiendo ut qui inde
comedunt et bibunt. vel qui pro suis debitis furtum et rapinam capiunt
scienter tales tenentur ad restitutionem partis quam habuerunt Sed dices
Quid ergo faciet uxor raptoris et furis sic ne comedere de rapina vel furto
Ad quod dicendum. Quod si maritus habeat aliquid de iusto de illis rebus mulier
debet separatim expendere et victum sumere Si vero nichil habeat nisi de rapina
vel si sit ibi aliquid de iusto hoc tamen ita permixtum est quod discerni non potest tunc mulier
secundum doctores non debet de rapina vel furto comedere sed aliunde victum
querere vel a consanguineis vel amicis vel labore manuum vel etiam que
do elias hostiatim ut dicit Host. Si autem maritus sit ita malus quod
cogit eam vivere de rebus raptis nec possit ipsa aliunde victum acquirere
tunc ne fame moriatur restat ei triplex remedium Unum quod vivat de dote
et sponsalicio. Nam ut dicit glosa in hoc casu recuperare potest dotem etiam con
stante matrimonio = Secundum remedium est ut denunciet episcopo qui potest compellere
maritum ut pascat uxorem de iusto 2 q. 1. Si peccaverit vel committat eam
alicui persone honeste que de honesto lucro sibi provideat Extra de pignora
tibus et litteris. et de dote post divortium restituenda Per vas = Tercium remedi
um est si sit tam in arto posita quod de nullo alio sibi victum possit invenire tunc
posset vivere de rapina quia necessitas non habet legem et propter quod sic expe
derit dolenter sumat et utatur quia parcius possit ad sublevandam sola
necessitatem et proponat firmiter restituere quanto citius poterit quicquid inde
consumpserit. Sed quando tamen uxor tenetur viro debitum reddere in casibus supra
dictis recommisso Est tamen sciendum quod quamvis uxor de ove vel bove vel de al
tera re rapta in specie comedere non possit extra casum ultime necessitatis si tamen res
sit empta de re rapta poterit inde comedere etiam sine casu ultime neces
sitatis Cuius racio est. Cum enim res rapta venditur tunc in precio dato vicium furti
vel rapine purgatur per hoc quod emens voluntarie dando transtulit dominium
illius rei unde id precium licite potest ab eo recipere quilibet nec tenetur restituere
Quidam tamen magni doctores dicunt quod uxor licite potest uti illis rebus sic per
mixtis dum tamen in mente habeat quod libenter vellet vivere de licitis acquisi
tis. Sexto committitur peccatum alienum tacendo ut qui solo verbo posset prohibere
furtum vel defendere possit ne alii raperet vel ne clericum paciens sunt etiam certo =

nunciati. Sed hoc verum intelligit de illo qui ex officio tenetur talia defendere alias non
vel etiam de illo qui tacet in seo modo vel in civili iudicio ubi talia malefacta in
to debent publicari. Septimo committitur peccatum alienum adulando vel detra
hendo ut si quis dicat alicui potenti quod rapere sit strenuitatis vel dicat illum
esse dignum spoliatione. talis enim adulator vel detractor tenetur ad restitucionem
si ille alias non fuisset facturus spolium ut patet xi. q. 3. Nemo. Sed sciendum
quod est triplex adulacio Prima est attribuendo alicui bonum quod habet Secunda est ex calore
nimis extollendo bonum quod habet et utraque est peccatum veniale licet secunda sit gravius
primo. Tercia approbando malum quod facit et hoc est peccatum mortale ut patet dis
tinctione xlvi. Sed non multi. Octavo committitur peccatum alienum hospicio collige
ndo et occultando qui enim furem non indicant domino querenti rem participes fur
ti fiunt. Ex de furtis. Cum in fure. Sed hoc intelligendum est de illo qui furem
non vult prodere ut particeps furti fiat. Nono committitur peccatum alienum
emendo ut qui emit rapinam vel furtum sed circa hoc distinguere oportet
Nam ille qui rapina vel furtum emit aut intendit gerere negocium al
terius cui res est ablata et sic potest petere precium quod det ei expensas quas circa
illam fecit. ff. de re. vendicatione. domus. Aut intendit gerere negocium proprium
puta quia emit ut retineat. Aut ergo emit fide mala aut fide bona Si fide
mala si scivit vel probabiliter credidit esse furtum sic emptor gravatur sex mo
dis. Primo semper tenetur reddere etiam si aliter moriatur vel violenter auferatur
Inst. de usu capione. In rebus furatis semper fur tenetur reddere decem fur
tivo nisi in uno casu puta. Si rem obtulisset domino tempore vel loco congruo
et de illo noluisset recipere tunc purgasset moram. ff. de condicione furtiva
ire furtiva. Secundo quia tenetur reddere omnes fructus inde perceptos
vel qui medio tempore percipi poterant. Tercio quia res estimanda est secundum
optimum eius statum. puta. si res tempore vendicionis fuisset melior quam post ea
ff. De furtis de re furtiva. Quarto quia non potest de iure repetere precium quod
dedit. Quinto quia non potest agere contra venditorem de precio soluto. obstat ei enim
turpitudo sua nisi de hoc expresse sibi caverit. x. q. 4. Hocius. Sexto quia perdit
etiam expensas voluntarias. q. de infantibus et sagis. Si autem emit bona
fide puta si probabiliter credidit rem esse iustam sic bona fides quatuor sibi
confert. Primo quia non tenetur rem restituere durante bona consciencia. i. bo
na fide. sed si postea scivit rem esse furtivam tenetur eam restituere et fructus
extantes sed fructus consumptos non tenetur restituere. Secundo quia potest rem alienam
revendere durante bona fide. sed si aliquod lucrum ex vendicione furti consequitur
sit illud debet reddere domino postea venienti ff. de condicione indebiti verbum non

Tcio quia rem no tenetur restituere i casu fortuito durante bona fide si ei res i
terim pereat absq culpa sua i nullo tenetur dno rendere. Quarto q p9 restitu
tione rei pt agere contra venditore de pcio q dedit dum mo rem restituerit pu
dicio. Vn valde cautu e ptene i talib ita q emptor dicat dno rei q ipm
trahat ad iudiciu et p9 quia emptor citatus fuit denuciet venditori q veiat
et defendat rem s venditam et si tunc res ab eo alienatur venditor tenet
ad alienatione nisi emptor fuisset absens p contumacia tpe sine date vel
nisi p iniuria iudicis sua lata fuisset. Ex de emptione q vtimur. Si aute
extra iudiciu restituat tunc venditor melius tenet s restituere preciu i foro pe
nitenciali licet p iudiciu fori ad hoc cogi no possit. Et hoc eciam e veru qn
raptor abstulit rem iniuste puta i bello quod faciebat de i iustu. Sed si
sat bellum iustu fuisse tunc no tenetur restituere rem emptam. Si aut p
babilit credit bellum iustu fuisse puta q viam vel eciam sapientes hc
dicunt sibi bona fides confert s quatuor supradicta. Sed si pos tea
sciunt bellum fuisse i iustu tunc tz restituere rem et fructus extantes
no aut consumptos. Est aut vna regula notanda i omnibus supdcis noue
pcis. Nam quicumq fuit causa tocius spolij vel alterius dampni talis tenet
ad soluendu alias no tenetur nisi de parte percepta. Et si res ista vendi
ta fuerit tunc no tm te soluere iustu preciu rei ymo eciam totu soluere te
et sic omnes socij liberantur. Eciam si quis i solidu fuisset obligatus et tn
facta e solucio debz cedere accionem ei qui soluit. ff. de exmp. Si plures Ex
predictis eciam patet qualit sit confitendu de transgressione hui9 septi pcepti
Octauum preceptu e. Non falsu testimoniu dices
O Vbi scdm augn prohibet ome nocumentu quo quis p falsitate ois ledit
proximu. In scdo aut pcepto prohibet mendaciu falsitas i v dei prout
cadit i nupio proximo. Ad cuius materie euidencia e sciendu. Pr q scdm Aug9 no
solu prohibetur mendaciu s eciam ome oris nocumentu. Mendaciu eciam no
solu committit scdm Aug9 in verbis falsis veru eciam i opibus simulatis q scdm
ipm. Mendaciu e xpianu se dicere et opa xpi no facere vt he xij. q. 1. Caue
Ideo pmo e notandu quo fiat huius mandati transgressio i vbis mendosis
Scdo quo fiat eius transgressio i verbis proximo nociuis. Tcio quo fiat
eius transgressio i factis simulatis et scdm ista tria preceptu istud ht triplice i
tellectum ut videbitur i processu. pp pmu e sciendu q i vbis mendosis istud
preceptu transgrediuntur noue genera hominu quorum tria offendunt i mendacio
pniciosos. tria i officioso et tria i iocoso q patet. Nam tria mendaciu pniciosum
sunt pmo offendunt illi qui mentiuntur contra fidei veritatem vt qui diceret

xpm non ee natum ex maria virgine z huiusmodi. Secundo circa hoc offendunt illi
qui p mendaciu offendunt pximu fama et honore sicut e mendatiu false de
tractionis uel falsi testimonij i ca criminali. Circa maiore euidencia est
sciendu. Qz omne mendaciu q in iudicio dr de hiis que ad iudiciu ptinent pt
iocosum e pniciosum z mortale quia subuitat veritate iudicij q cedit in pnicie
uiciem totius comunitatis. Ex quo patet q siue iudex siue testis siue reus
siue actor vel etia pcurator i iudicio falsum dicunt. iudex quidez flsam
sententia pferendo pcutitur vo flsam tam defendendo istud preceptu transgrediuntur
et mortalr peccant z tam iudex qm testis z etia aduocatus tenetur ad restituere illi q iniuria
passus e. imo secundo iura falsus testis i famis efficitur vt patet z q. v. Co
statuimus et hoc verum e si sna lata sit contra eu. alias no vt dicit Jo ibidem
Sciendu etia q falsus testis mortalr peccat no solu mentiendo z vita
te negando s etiaz veritate occultando. Ex decretis xi. q. iii. vbi dr
Vterqz reus e et qui veritate occultat et qui mendaciu dicit q i telligitur
de teste i iudicio requisito vt dicit Job xi. q. z. Quisquis. Tercio circa ide
offendunt illi qui p mendaciu pximu ledunt i rebus exterioribus sicut illi
qui false deferunt aliquez iudicia vel tyranno vel qui flsm testimoniu
contra aliquē i causa pecuniaria deponunt e x quibus pximus dampnificatur
Secundo circa mendaciu officiosum. pmo offendunt illi qui ex quadam pie
tate mentiuntur p conseruanda vita pximi vt si quis videat hoiem qui
ad morte dicat se non vidisse eu. Secundo circa hoc offendunt illi qui me=
tiuntur pro osuanda cotinentia bonus vt si virgo volenti ea deflorare
mentiatur se ee coniugem. Tertio circa hoc offendunt illi qui mentiuntur p
consuanda bonu exteriori suba vt si quis videns predone velle aliq
spoliare dicat Parratis e quia no portat pecuniam. Circa mdaciu etia
iocosu pmo offendunt illi qui mentiuntur p releuamento merore et tedio sicut
illi qui aliqua ludicra fingunt ut hominem melancolicu exhilaret. Secundo
circa idem offendunt illi qui mentiuntur p aliorum solatio. sicut illi qui ex
cupiditate aliis complacendi fingunt aliqua iocosa mendacia vt eos ad
risum pmoueant. Tercio circa ide offendunt illi qui mentiuntur ex adulatione
iocosa sicut illi qui flse comendant hominem ut ex hoc magis placeat
Vn ad maiorem euidencia pdictorum tria sunt p ordine i quirenda. pmu e q
et quot sint gna mendaciorum et q'd eorum sit veniale et q mortale. Secundum e
vtru pter liberacione hominis a quocunqz periculo sit dicendu mendaciu offi
ciosum q e veniale. Tertiu est quo antiqui patres puta Abraha Jacob q
videntur fuisse mentiti a mendacio excusentur. Ad pmu dicendum q Aug. libro

de mendacio distinguit octo genera mendaciorum que tamen omnia comprehenduntur sub
vna distinctione generali que ponitur vicesima ij q. ij. c. quita que dicis est. Nam me
daciorum aliud est perniciosum siue malignitatis aliud iocosum quod est leuitatis. ad
officiosum quod est pietatis. Sub mendacio perniscioso comprehenduntur tria prima genera
mendaciorum et illa semper sunt mortalia quod patet quia primum directe contrariatur
dilectioni dei. secundum autem et tertium contrariantur dilectioni proximi vt patet ex
supradictis. Sub secundo autem scilicet iocoso continentur alia duo puta quartum et
quintum mendacium que de genere suo sunt venialia licet ex circumstancia aggra
uante quandoque possunt fieri mortalia vt si quis libidine mentiendi sibi finem
constituat vel huiusmodi. Sub tertio autem scilicet officioso continentur sextum septimum
et octauum. Et licet secundum se semper sit veniale perfectis tamen qui renunciauerunt po
ppis seculi secundum Johannem efficitur mortale. Cum videtur concordare magister finarum
dicens. illud mendacium quod fit pro commodo alterius perfectis dicitur dampnabile
et idem dicit de mendacio pernicioso sed id non est verum proprie loquendo secundum sinam
theologorum. Quia nec perfectio status nec iteratio actus mutant speciem
peccati. unde illud quod est veniale in laico non potest esse veniale in clerico vel religio
so proprie loquendo nisi forte propter scandalum quod mendacio interdum annectitur. Iteracio autem
actus non facit proprie peccatum mortale licet ad hoc disponat et sic potest intelligi
dictum magistri quod mendacium iocosum vel officiosum est dampnabile perfectis non quidem
per causam quia causat peccatum mortale sed solum dispositiue quia iteratum ad mor
tale disponit. Ad secundum dicendum quod propter liberationem hominis a quocumque periculo non
est dicendum mendacium officiosum quia secundum Augustinum Non sunt faciendi mala vt
eueniant quecumque bona. Constat autem quod omne mendacium cum sit malum secundum se
numquam potest aliquo excusari et ideo mentes perfectorum tanto amore debent in verita
te fundari quod numquam vel leuiter mentiantur pro quocumque periculo euitando Nam
secundum Augustinum In hoc casu non est mendacium sed veritas prudenter celari potest sub
tanta verborum dissimulatione vt docet Augustinus de vera religione et in quominibus sicut Gy vi d.
Quod abraham vxorem suam asseruit esse sororem sua veritate prudenter voluit
celari non mentiri. Soror enim eius dicitur potuit quia filia fratris erat ut ipsemet abraham
dicit xx° genesis. Ad tertium dicendum Augustinus in libro contra mendacium. Nam ut ipse dicit In
telligendum est patres sanctos illa verba dixisse non intentione fallendi
sed figuraliter et prophetice. Nam abraham excusatur cum dixit se reuersurum cum puer
ro vel quia prophetice hoc dixit vel quia sciuit vel firmiter credidit quod deus eum in mortuum
to suscitaret sciens promissionem diuinam cessari non posse ut supra dictum est
In ysaac vocabitur tibi semen vt patet xxi q. ij. c. Abraham. Jacob etiam di
cendo se primogenitum non est mentitus quia non dicit se primogenitum iure naturali

s; iure creaciomis et legittime generacionis. Similr etia xpus Johanni dixit Heliam
non psone veritate s; virtutis imitacioe vt patet vicesima ·2· q· i· ppt sedm e sa
cerdociu. q· i verbis primo nocivis offendit duodecim genera homi quorum prima
sex ledunt fraterna fidelitate · alia sex ledunt fraterna caritate q̄ pz · Na
primi sunt qui ledunt proximu deridendo et subsannando qui verem de
bent illud | Subsannans subsannabitur et deridens deridebitur · Scdi sut
qui bona dicta vel facta proximi conantur diminuere et ea pudicitu teme
rariu pervertere q̄ e magnu pctm quia p hoc ho vsurpat s divinu honore di
vinam sapiam et divina iusticia qz p hoc ho cone preditor soli deo conuet
q̄ sit arbiter et cognitor secretorum q̄ isti temerario iudicio s vsurpat · Tercij
sunt qui falsa pdicioe quandoqz sub specie amoris proximu latenter tradunt et isti
sunt similes iude qui postulu sub specie amoris xpm familiaritr prodidit
· Quarti sunt qui p invidia denigrant fama pria Scilicet detractores pctm ois
pp excessum tn terminis istis pais ois no nominatur que sut mio duode
cim s; sub homicidio repomr ut visu e supius · Cuius ro e · Quia sicut vip
pera vno flatu tres homines occidit ita tria homicidia spualia i vna detraccoe
committuntur Nam detractor seipm et audiente et eu cui detrahit vt frequens
i mente audiencium spualiter occidit | Quinti sut qui proximu convicijs et opprobrijs
conturbant et isti spualiter i facie xpi spuunt et sputis vborum suorum amabi
lem eius faciem inficiunt · Sexti sut qui p livore et arrogantia proxim indebite
reprehendunt et isti omes ledunt fraternam fidelitatem · alij aut sunt qui impug
nant fraterna caritate Quorum primi sunt qui proximu verbis duplicibz de
cipiunt pretendendo amore i facie s; gerendo livore i corde De quibz dicit ppheta
Labia dolosa i corde et corde locuti sut · Dolosus ei cor mellitum gerit i ore
s; cor felleu abscondit i mente | Scdi sut qui proximu verbis rixosis ad ira
cundiam provocant que quide verba rixosa tria mala causant i hoie Primu
e q̄ p verba rixosa pax cordis tollitur et sepna dileccio minoratur Scdm est
quia tales rixosi consueverut ee mete obstinati quia nec suis nec alijs
doctoribz volut dirigi nec p suis defectibz reprehendi Terciu e qz p nimis obstina
cione magis i suis defectibus i sistatur et plus i termis peccatorum nexibus constri
gitur Tercio ondit pphia loques de mente obstinata · Fiat iquit ei sicut ves
timentu quo opitur et sicut zo · q · s · precingitur iquo evidet ondit q̄ tales obstinati et
peccandi co suetudine peccatorum nexibus plus ceteris costringuntur Tercij sut qui vbis peccan
tibus et lascivis proximu lascivant et scandalizant et mtis integritate corrumpunt
q̄ quantu sit pctm ondit domin9 mt vbi docet Oculu dextru manu et pede eru
endos et abscidendos pp ter scandalu evitandu · Na p oculu dextru i telligit

ille qui nos i actibus spualibus dirigit pmanu mte i e qui nobis i pmauo
nativitatis intendit pedem rew ille qui actus nros disponit exteriores et quilz
istor quatuorq; sit nobis nativus prius tame amor e pp scandalu abscide
dus = Quarti sut qui discordia inter homines seminant qr pacem iter omnia
alia dns maxime detestatur sicut et iordiu unitate maxime delectatur.
unde isti revera plus xpm pturbant qua ille qui lancea latus eius ape
ruit et etia qui xpm cruci clavis affixit. Cuius ro e. Qua tales eius sag
wine evacuant pque omnia pacificavit sive que icelis sive que i terris
ut scribitur = Quinti sut qui malis consiliis hominem ad pcam inducunt =
Sexti sut qui salubre consiliu et cetera opera pietatis proximo subtrahut
sicut no corripere deliquetes non sedare lites no instruere ignorantes z huiusmodi
Ppeta m pn le e sciendu qr i factis simulat offendunt duodecim gna homi
Quorum quatuor genera homi offendunt sub specie simulate scitatis. quatuor
sub spe veritatis et quatuor sub spe i e iusticie z equitatis. Circa primu
e notandu qr primo offendunt i digne comunicantes Na tales deo iniuri
am faciunt maiore qua iudas q ipm prodidit qr patet. Quia castru dei
s. mentis puritate i qua deus maxie delectatur hostibus tradunt et xpm du
decordis hospicio turpiter eiciunt ppter qr tales p sumptione sacramta nec
i gratia nec i virtutibus fecundantur s; ipecis potius obdurant qr apte
figuratu e in manna celesti qr liquefiebat ad sole et durescebat ad igne
i quo designatur qr mens que cu devotioe et puritate ad sacramntu acce
dit i donis et graciis fecundatur que vo cu cupiditate z ardore concupie
scencie inpetus p substractione gracie i duratur = Scdo circa hoc offendunt i
devote orantes quos isaias reprehendit cu dicit ppls hic labiis me honorat
cor aut eorum longe e a me Unde tales effectu orois se pivant et deo nausea
generant qr oracio tepidi cordis abhominatur Apok tercio. Utina frigidus esses s.
ponis concupie repressione aut calidus pcaritatis s. inflamatoe s; qr tepid
es s. pacidia iapia te evomere ex ore meo. Tercio circa hoc offendunt iis exps illis actibz spla
teles utiq; s bingunt naufragio ppe coplacencie z cu hoc deo pmat no boni conitu
a sposa i cant s; vl mirat z felle cu iudicis. Circa h offendunt q laude huiaz vl volunte
ppria in bonis actibus expetunt qui omis actus virtutu inseparabiliter corru
punt quia nullus actus e adeo virtuosus qui etia i inanu digniet si in ipso
coplacencia ppria vel laus humana seu terrena comoditas intendatur z ista
ptale oplacencia z ot velia do faciunt e arbor bone volutatis pdiviam gracia
i homine plantatam violenter evellunt et i ortum diaboli reponunt / Circa
scdm modum sub specie s. simulate veritatis primo offendunt illi qui ex huiao

timore retrahuntur a libera veritatis confessione secundum quem modum discipuli an
tequam essent per gratiam spiritus sancti confirmati a christo fugerunt ubi beata virgo maria
sola immobilis persistit Unde dicit Anzhelmus Quod sola fides ecclesie in maria per triduum
inconcussa remansit cum alii discipuli in fide lapsi essent et per hanc hanc prerogativam promeruit quod sicut eius filius est totius nature humane reparator ita ipsa a tota
natura feminea triplicem defectum exclusit et eam in super perfectione singulari super
omnes viros ineffabiliter sublimavit quod patet Nam natura feminea est fragilis
ad resistendum mollis ad perseverandum et parum ydonea ad consulendum Ideo
vulgo dicitur Quod femina cito consulit sed raro melius eligit Hunc autem triplicem
defectum beata virgo a natura feminea abstulit cum eam super virilem perfectionem dis
cipulorum christi singulariter sublimavit quod patet Nam intollerancia passionis
et inconstancia fidei et dilacionis et in prospicacia noticie iudicium et electionis ipsos discipulos
a christo electos incomparabiliter excessit quod patet ex hoc Quia discipulis pre timore
mortis fugientibus et in fide vacillantibus ipsa inconcussa persistit Et omni
tamen semper melius elegit quod evidenter patet ex hoc quod salutem humani generis passi
onem sui filii pelegit magis volens ipsum acerbissima morte pati quam genus hu
manum non redimi Secundo contra hoc offendunt qui sub specie zeli virtuosi alios acriter
reprehendunt cum tamen hoc multotiens magis ex odio et livore quam ex caritate la
tenter procedere videatur Tercio contra hoc offendunt qui ex amore privato excessus
aliquorum excusat vel attenuat aliorum autem excessus tamen magis aggravat quod oportet
tet Quarto contra hoc offendunt qui simulate et ficte proximorum prosperitatibus congau
dent vel ficte ipsius in adversitatibus condolent quam quidem fictionem dominus abho
minabiliter detestatur Contra tercium modum sub specie vel simulate iusticie primo
offendunt illi qui iusticiam vendunt sicut mali iudices et mali advocati quia
nolunt facere vel defensare iusticiam nisi pro emolimento terreno Secundo contra hoc
offendunt illi qui iusticiam depravat sicut malus iudex qui ex odio privato
non ex amore iusticie reum condempnat qui utique ex hoc reatum homicidii incurrit
vel malus advocatus qui scienter malam causam suscipit defendendam quod
tenetur illi ad interesse contra quem advocat Tercio contra hoc offendunt illi qui
malis consiliis et iniquis statutis proximos ledunt et ecclesias mortaliter peccant et
tenentur ad restitutionem illis quos per talia statuta dampnificant non talia statuta vocantur non leges sed magis
iniuriose machinationes Lex enim secundum Isidorum debet esse talis quod communi bono proficiat
at unicuique sua iura conservet alias non dicetur lex sed potius corruptela
In hoc etiam peccatum incidunt qui religiosis et christi pauperibus detrahunt vel
qui alios ab eorum beneficiis avertunt dicentes ipsos aliorum elemosinis non indigere
cum ipsi magnas structuras faciant qui non advertunt cum quanta penuria et

paritate victus et vestitus hoc faciunt et qui sincero affectu dei honorē quiet᷑ statum deo famulantiū in talibus intendunt Quanto tamē hec offendunt qui contra libertatē ecclesiasticam aliqua edicta scienter faciunt vel statuunt et hec fit tribus modis Nam privilegiū ecclesiastice libertatis consistit in tribus Primū est quod clericus verberari non possit vnde qui hoc fecerit vel fieri mandauit vel etiam faciente prohibere non prohibuerit excommunicatus est ipso iure Secundum quod clericus ad iudiciū ciuile trahi non potest Tertiū quod clerici ad exactiones publicas non sunt obligati vnde si quis statuerit quod clerici possent in iudicio ciuili conueniri vel etiam prohibet directe vel indirecte quod clericus causam suam in foro ecclesiastico prosequi non posset vel quod debeant dare exactiones vel tenere vigiles pro custodia ciuitatis talis ipso facto sentētiam canonis incidet Ex de sen. excommunicationis Ex predictis patet qualiter contra istud

Nonū preceptū est confessione istius precepti debeat confiteri

Non concupisces rem proximi tui Vbi licet explicite solū prohibeat concupiscentia oculorū in re aliena explicite tamen hic prohibetur vniuersaliter omnis concupiscentia siue cupiditas male voluntatis respectu rei aliene Nam supra in septimo precepto prohibuit cupiditatē operis hic autem prohibet cupiditatē cordis Et est notandū quod hic non prohibetur concupiscentia que in nascitur ex corruptione fomitis vel alicuius delectationis sensualitatis Quia impossibile est quod iste concupiscentie non sint in nobis propter naturam fomitis corruptam Sed hic prohibetur concupiscentia et appetitus qui innascitur ex consensu cordis et hoc preceptū similiter habet triplicem expositionem Prima est Non concupisces rem proximi tui eam scilicet procurare iniustam appetendo seu etiam per iniustitiam retinendo Ad cuius euidentiam sciendū quod res aliena potest concupisci iniuste sub triplici differentia Quidam enim concupiscunt quedam aliena sed scientes quod non possunt obtinere rem concupitam tunc non prosequuntur concupiscentiam Si autem se scirent posse consequi cupita fortissime conarentur ad prosequendū concupiscentiam in effectu et isti taliter concupiscentes mortaliter peccant et hec in primo gradu concupiscentie mortalis Secundo quidam sunt qui aliena concupiscunt et non conatu exteriori laborant pro tali re illicite obtinenda qui quamuis eam non obtineant mortaliter tamen peccant et iste secundus gradus concupiscentie apparet in fure et latrone pro furto et rapina laborantes qui licet in effectu non consequantur nec rapiant tamen mortaliter peccant et grauius quam primi Tertio quidam sunt qui non solū conantur concupiscere aliena sed etiam concupita prauis conatibus assequuntur et isti omnibus aliis grauius peccant et est tertius gradus concupiscentie mortalis vt patet in furibus et latronibus rem concupitam illicite obtinentes et istis nunquam remittitur peccatum nisi prius restituant ablatū vt dicit Aug. dum tamen habeant facultatem restituendi

De primo gradu concupie appetitate scribitur pub. xv. Manus i manu non erit innocens
quia licet manus i manu teneatur ut quis actualiter non furetur nec rapiat si tamen
a furto et rapina abstineat non propter deum nec propter iusticiam sed propter penam quia timet suspe
diu talis non erit innocens ymo mortaliter peccat per avaritiam rem alienam appetendo
contra divinam iusticiam quod quantum malum sit ostendit Aug. in libro de libero arbi
trio sic dicens. Cum avaritia alicui dominatur subiectus malis omnibus demonstra
tur. quia de avaritia mala omnia oriuntur et omnium peccatorum spine excrescunt producuntur.
Et ideo bene scribitur Ecc. Avaro nichil est scelestius Cuius causam assignat Innocentius
in de vilitate conditionis humane dicens. Avarus offendit deum offendit proximum
offendit seipsum. Nam deo detinet debita proximo denegat necessaria sibi ipsi sub
trahit oportuna. Nam gulam evacuat ut archam impleat corpus extenuat
ut bursam extendat et ideo avarus convincitur sibi ipsi crudelis deo ingratus
et proximo impius. Non enim proximum diligit qui media premit egestate co
sumit. Secunda expositio est. Non concupisces rem proximi tui etiam si iuste hoc
est ad iniustitiam appetendo et in malum fine ordinando. Aliud enim est appetere
aliena per iniustitiam quod fit in expositione prima. aliud appetere ad iniusticiam puta
ad vanam gloriam ad luxuriam vel ad crapulam sicut dives iste fecit Luc. Qui est
pulabatur cottidie splendide et istum modum peccandi etiam gentiles philosophi teti
gerunt ostendentes quod in uno actu peccati possit esse multiplex deformitas sicut
cum aliquis furatur et ostendit mechetur vel pompas exerceat vel crapulose
vivat et secundum hunc intellectum non contra hoc id preceptum faciunt qui aliena
concupiscunt sed qui sua propria male et illicite expendunt ut popo si volupta
osi tesserarii et huiusmodi. Pre omnibus autem aliis in hoc casu magis peccant clerici
quorum bona omnia pauperum sunt et domus eorum omnibus debent esse communes
et plus debent ceteris invigilare susceptioni pauperum peregrinorum et hospitum
ut patet vicesima i. q. ii. Nam licet clerici seculares non teneantur omnino
renuntiare temporalibus quantum ad proprietatem et usum tamen tenentur eis renuntiare
quantum ad affectum. quia non debent tantum affici circa temporalia sicut laici et hoc
designat corona in capite. Nam capitis rasio est omnium temporalium depositio ut
scribitur tricesima tertia q. i. Duo sunt genera. Ratio autem quare minus debent af
fici ad temporalia quam laici hec est. Quia sollicitudo temporalis impedit spiritualem. Cle
rici autem ideo dicuntur quia sunt in sorte domini vocati et divino cultui mancipati.
et ideo solum debent esse dediti contemplationi et orationi et ab omni strepitu temporalium
semoti. Unde credo salvo iudicio meliori si clerici vel monachi contra prohibi
tionem iuris nimis se immisceant secularibus negotiis scienter et voluntarie in
tantum quod notabiliter impediant liberalitatem spiritus quo soli deo vacare debent quod
mortaliter peccant ubi forte laici vix venialiter peccant quibus non est interdictum quod secularibus

negocijs se debent immiscere. Sequitur tercia expositio. Vel sic concupisces rem proximi tui id est per avariciam retinendo
vel tempore necessitatis tempore non communicando quod idem est facere quod res pauperum auferre per violenciam ut
xiiij q. i. Quoniam. Et racio est quia secundum Augustinum non solum avarus est qui rapit aliena sed qui cupide servat sua et
ita avarus est ut ibidem dicit Augustinus qui amplius aliquid lucrari semper in pronit vult sibi xiiij q. i. Non minus
reus est cuius habitum tollere quam tu possis et habundans indigentibus denegare. Esurientium panis est
quem tu detines nudorum vestimentum est quod tu includis miserorum talentum est quod aput te veteraschit
Et est dicendum Ergo ex predictis patet quod omnis cupiditas cordis aut est ex appetitu aliena contra
iusticiam ut patet in expositione prima vel et ad iniusticiam ut patet in secunda quia est in retinendo nimis cupide
parcitatem quod contingit isti expositione tercia et hoc potest esse duppliciter vel quia absolute detinet et corrumpit aliena
et sic est fur aut raptor ut patet ex supradictis quia detinet proprium et tunc quia hic fit tempore necessitatis quo
ex precepto caritatis tenetur communicare detinentes et sic tercio cupiditas esset homicidium secundum quod supra
dictum est in v° precepto pasce fame morientem si non pavisti occidisti Aut tenet sua
ut tempore necessitatis quia oportet eam distribuat sed iterum hoc contingit dupliciter quia aut tarde
vel nunquam sit retentivus ex eius distribuat et sic adhuc est mortale peccatum ut
patet in divite epulone qui micas panis lazaro negavit. Aut aliquid distribuit
aliquid non et sic est peccatum mortale et hoc magis vel minus prout maior vel
minor facultas est in ipso dante. Sciendum est etiam quod ipsi avari non solum precedentes
vel peiores pereunt ad miseriam sed adhuc vehuntur currum primum avaricia cuius
primus ipse quidem currus avaricie secundum Bernardum super Cantica sermone 39° vehitur
quatuor rotis viciorum que sunt pusillanimitas inhumanitas contemptus dei et
mortis oblivio. Iumenta vero ipsum trahencia sunt tenacitas rapacitas et
hijs ambobus unus auriga presidet scilicet ardor habendi. Sola quidem ava
ricia non compatitur conducere plures uno auriga est contenta. Si autem quan
quo equaliter quisque se habere debeat ad res possessas hoc pulcre docet Seneca
in suis proverbiis ita dicens Pecunie oportet imperare non servire Pecunia si ea
uti scias ancilla est. Si nescias domina est et ideo necesse est ut aut te ipsum aut pecu
niam vilem habeas et ideo dicit Bernardus super Cantica sermone 20. Si vere tua sunt que possi
des expende ad lucrum et pro terrenis celestia commuta Sed si hoc non vales fatearis
te non esse paupertatis dominum sed servum. Quo contra de bonis et virtuosis possessoribus dicit
Gregorius in libro moralium Sanctis viris etiam temporalium rerum affluencia onerosa est quia hec
graviter tollerant quod festinando ad patriam in itinere multa portant et ideo aut
largiendo distribuunt aut despiciendo contempnunt. Sciendum etiam quod predicta est
plex expositio potest colligi ex decreto. d. lxxxvij Bonorum ubi dicitur sic Bonorum
auctorem imitari non possumus nisi cupiditatem que omnium malorum radix est
abscidamus. et hoc quantum ad primam expositionem Postea vero subdit virum
catholicum et precipue sacerdotem sicut nullus debet implicari errore sic nulla
debet cupiditate violari dicente scriptura post concupiscencias tuas non eas

Assens ei pectore auida nec abstinere nouit a vetitis nec congaudere concessis nec
pietati adhibere consensum. Cuncti avariciam vero subdit. Sed forte cupidus inquit quid
iniuste facio. si cum aliena non inuado propria diligentius teneo. Sed o impudens dic tu

l cupidus

qui in hanc ingressus es lucem qui deferre mactus existi quibus queso facultati
bus ingressus es. Nonne nudus intrasti et nudus exibis. tantorum quod facias te in
videre bona quantis posses parare qui vales. Unde transgressores huius precepti signanter
puniuntur plaga muscarum quia iniuste morientes perdunt suavitatem ungenti sic et sollicitudo
possidendi. qualia non solum impedit devotionem spiritualium sed et in corde hominis suffocat
dei verbum. Omnis enim oratio et omnis devotio et etiam consolatio contemplationis funditus
moritur ubicumque habendi cupiditas dominatur. Expositis etiam patet qualiter de decimo
precepto sit confitendum. Decimum preceptum est. Non concupisces uxorem proximi tui.
Ubi prohibetur omnis concupiscentia carnis sicut in precepto nono
prohibebatur omnis concupiscentia oculorum. Ideo autem dantur duo
precepta ad prohibendam hanc duplicem concupiscentiam eo quod ad eas natura corrupta
maxime inclinatur. Nam ad concupiscentiam oculorum inclinatur propter sui conservationem in
esse individui. Sed ad concupiscentiam carnis propter conservationem in esse speciei et ideo prohibenda
inchoamus hec duplex concupiscentia que facit in anima tria mala. Primum est quia animam
inficit et maculat cuius ratio est. Quia concupiscentia carnis est sicut aqua fluens concupiscentia
vero oculorum sicut terra propter ariditatem terrene affectionis. Unde sicut ex terra et aqua fit
lutum materiale ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale quo anima sordidatur
et per consequens fetida et displicabilis redditur in conspectu dei ad modum luti vilissimi. Secundum
est quia ad modum ignis inextinguibilis animam inflamat de quo scribitur Job tricesimo primo
Ignis est usque ad consummationem devorans et non solum animam inflamat sed etiam
inflamando incinerat et tunc supervenit soror earum tertia scilicet superbia vite que ad
modum venti in animam exsufflat et redactam in cinere admodum pulveris usque
quaque deportat et ideo de impio dicitur in psalmo Qui est tamquam pulvis quem proicit ventus a facie terre.
Tertium est quia utraque ad modum sitis insaciabilis animam cruciat. Unde iste concupiscentie
sunt due filie sanguisuge clamantes affer affer ut scribitur proverbiorum tricesimo. Nam concu
piscentia oculorum dicit affer divitias concupiscentia carnis dicit affer delicias et utriusque
istarum est insatiabilis appetitus. Homo enim mundanus divitiarum et deliciarum
sitibundus est quasi saccus pertusus et ideo non est mirum si non possit impleri
nec etiam satiari. Hoc autem preceptum habet duplicem expositionem. Prima est Non concupisces
uxorem proximi tui. id est nunquam habeas voluntatem violandi thorum proximi tui
Ubi diligenter considerandum. Quod si deus voluntatem solam prohibet huius
precepti quanto ergo rigore sue iustitie voluntate facto implentes punit et il
los potissime qui pulchras et castas et probas uxores habent

animas suas diuina ymagine insignitas sordid' concupiis aliar maculant femina
l3 quod tu ppue psib3 ar^c v Qui vidit muliere ad concupiscedu eam ita ut con
cupia transseat i affectum cordis et consessum mentis vt etiam si facultas assit fa
cere disponat iam mechatus e eam in corde suo Quia sola nuda voluntas p facto
reputatur. S3 contra hoc e q scribit^a d. lxxxvi. Non satis e velle s3 etiam bn
facere oportet Nec iterum satis e facere bn nisi pcedat ex fonte bono .i. ex bona vo
luntate. Similit' di de consecratione .d. p^a. c. i. Cogitatois .i. volutat' nemo
penam patiatur. Ad tollendu ergo dictor canonu contrarietate distinguend^a e
q aut voluntas sit facultate opandi et tn no opat' et sic voluntas no reputat^a p facto
In quo casu loquitur canones in contrariu obi. aut no sit facultate opandi et
iter distinguit^a q^a eni e volutas mala et reputat^a p facto ipsa est pctm mortale
In volutate aut mala e sicut i ope quius non tantum sit pctm in voluntate sola
sicut i voluntate et opere simul. et illud e veru quatu ad iudiciu diuinu
q iiucetur cor. S3 quatum ad iudiciu cuile si voluntas mala suis t'mis sit
contenta no punitur vt dicit vltimu decretu. S3 si volutas pgredit' ad actu
vel etia ad conatu sic i crimib3 maximis punit^a solus conatus licet machi
natio non habuit effectu. Vn lex no minus illu punit qui causa occidedi
hommes inventus fuerit cu telo qua eu qui occiderit. De pe. d. i. capla i^o
In minoribus tame crimibus no punitur solus conatus quia no su fur.
licet sim conatus furari. ff. De furtis. Qui furti. Aut voluntas e bona tuc
aut illa que uult cadunt sub precepto aut sub consilio. Si primo sic volutas
non reputa^a p facto vt patet i ieiuniis et elemosinis a becclia institutis et hc
potissime qn voluntas habet facultate pgrediendi i opus. Si aut cadat
sub cosilio sic distingue. quia aut illa respiciunt pmiu aureole sic iteru volu
tas reputatur p facto. vt patet de sco martino de quo tame eccla. O sacratissi
ma anima quam et si gladius psecutoris no abstulit tn palma martirii
no amisit. Aut respiciunt pmiu3 aureole et sic volimtas no reputa^r p facto
quia no sufficit pmio aureole sola voluntas tormendi n actus tormetie
i opere teneatur. Scda expositio e. No concupisces vxore pximi tui. i. no
formabis tibi ymagines de vxore pximi tui cogitando s. qua pulchra q
amabilis qua graciosa. Contra hoc preceptu multi faciunt pcipue tam
mulieres qua viri qui licet nolint concupisce nec etia velint ab aliis co
cupisci tame volunt agere diem festu i reliquiis notuaru et turpiu co
gitacionu Et tu nimis e periculosum quia facillime ex hoc incurritur
mortale peccatu q pbat Jacobus i sua canonica cu dicit Concupia cu .i.
i tior cu delectacio cu concepit subaudi cossensum mentis parit pctm mortale vel

etiam veniale. Peccatu aut cum consumatu fuerit p deliberatu s. rōnis cōssu in
ipam delectatione interiore aut etiam i opus extrinsecu gniat morte. i. pfm
peccatu mortale. Et ut evidencius pateat qualit interior cogitatio et cogita
tionis delectatio sit peccatu mortale et qualit no. Sciendu e q sedm Gregoriu
huana teptatio pficitur i tribus. Suggestione vidlicz et delectatione i cōssu.
Si em suggestio iduat passionem que e subitus motus animi cogitant
seu etia delectantis ire cogitata sit e veniale peccatu sedm Glosam ibid. Si at
suggestio induat passione que sedm glozam ibid e queda animi forma vel
deliberatio tūc aut no sentitur delectatio in tali cogitatioe et sic vel no e pctm
vel solum e veniale. aut sentit delectatio in cogitando et hoc contingit dupr
quia tūc aut deliberatio rōnis non consentit in delectatione et sic adhuc
e veniale. aut consentit et sic e mortale sive consentiat in delectatione itioris actus
sive consentiat i ipm opus. Et ro e q no solu consensus vel puta cum quis cōsentit i
opus e pctm mortale. s; etiam interpretativus ut cum quis consentit ipo
lidam delectatione interiore no aut i opus et hoc hz veritate si delectatio ca
dit sup obm includens i se deformitate adiectam rōni. Si aut quis no de
lectetur in delectatione turpi puta si cui placeret cogitare de spēcie pulcre mu
lieris absqz alia deformitate concurrente sic cōssus i talem delectatioz no e
pctm mortale s; potius veniale. Tercia expositio e. No concupisces. i. no
concupisce cōsiderāns uxore ul abusiōe proximi tui. ut. li. cōcupisces teneatr passive
et relative et sic pmo e ondendu q istud preptu transgrediuntur tria genera
hoim. Scdo declarabitur que sint illa que potissime hominem retrahere
debeant a delectatione carnalis concupie. Tcio ondetur que sint illa q
specialiter hominez in mentis puritate conseruat. Propter pmu e sciendu q pmu
qui illud preptu transgrediuntur sunt psone religiose licet sint ficte qui
postqua se voto continentie astrixerunt adhuc delectantur i spurcitiis carna
liu delectationu et isti sunt similes filiis israhel qui egredientes ab egipto
manna celeste fastidiebat et cibaria vilia egipti appetebat. Sic et isti mo
renunciantes taqua ab egipto recedentes et p votu continentie paupertatis volu
tarie ac vere obedientie terre pmissionis appropinquantes adhuc i deserto positi hoc e
in statu religionis constituti i quo omia delectabilia carnis et mundi p absolutum
contemptu ipis deberent ee despecta cibaria vilia egipti appetunt et cibu celestem. i.
suavitate i terne devotionis fastidiunt quamvis ipse retineat omne delectamē
tum et omis sapois suavitate ut scribitur Sap xvi. Scdi sunt virgines et femine
seculares que statim cum viros aspiciunt pravis cogitationibz agitantur a quo
tu dehortatur propheta cum dicit. Btus qui tenebit. i. qui restringet motum et i

petum illicite cogitationis et allidit paruulos suos i. primos motus carnalium delecta
cionum ad petram i. ad xpm se exemplis xpi conformando qui nunquam pertulit aliquem motum illici
tum sensualitatis. Tercii sunt qui licet nolint concupiscere volunt tamen concupisci quia
multe sunt tam virgines quam mulieres que ad hoc se lauant et ornant ut amabili
ores fiant que non solum in plateis et correis corda uulnerant virorum sed etiam in eccia
primo inferunt diuinum officium dum eis nunc colore albo nunc colore rubeo nunc fami
liari colloquio nunc manuum iunctione nunc uultus compositione nunc odorum lasciua
inuitacione laqueum concedem nunc parant. Sciendum tamen quod talis ornatus decens et
solitus bonis et honestis mulieribus interdictum non est dummodo fiat decenti modo
et recta intencione quia quelibet mulier legittima bene potest se licite ornare ad compla
cenciam viri sui non autem alicuius alterius. Cuius racio est Quia sicut quilibet xpia
nus toto nisu conari debet ut in omnibus suis actibus captet diuinam complacencia.
ita mulier legittima in omnibus suis actibus conari debet captare complacenciam
viri sui ut ex hoc amor mutuus vigoretur et fides integra thori conseruetur
Ex quo patet quod talis ornatus multo periculosius frequentatur in virginibus innupte
quam in mulieribus. Cuius causam assignat Augustinus. Ex eo quod mulier nupta tenetur pla
cere viro soli. cui etiam debuit placere tenetur. virgo autem innupta mittitur omnibus
passim complacere et ideo plurimorum virorum animos pro suo cultu et complacencia
sauciare. a quo tamen retrahit apostolus. S. 2a. Cor. Nemini dantes ullam offensionem. 2 Cor. 6o.
Propter secundum est sciendum. Quod hoc mito est retrahi a delectacione carnali. propter multa
dampna superius expressa. in sexto precepto. Sed preter illa ponit hic modica
tria alia dampna. cuilibet homini multo perhorrenda. Primum est. quia carnales
delectationes priuant hominem omnium bonorum consorcio et participacione Secundum
est quia priuant hominem a bono diuino et angelica refectione Tercium est quia ex
cludunt hominem a beatifica dei fruicione. Que secundum Augustinum tante est suaui
tatis pulcritudinis et delectacionis ut si ea solum promittitur mori licet mi
to precio mille annorum presentis vite plenis deliciis contempnieretur Ex quo patet
quantum dispendium sibi ipsis faciant qui se per feda et momentanea delectatione
eterna dei contemplatione priuant. Et ista tria dampna pulcre sunt figurata in
Nabuchodonosor. qui propter sua peccata a consorcio hominum eiectus fuit. in quo innuitur priua
cio participacionis omnium bonorum que sunt in eccia militante Item fenum ut bos
comedit. ecce priuacio cibi angelici et diuini. et refectio bestialis expectorum.
Item exclusus fuit a regno septem annis. in quo innuitur perpetua priuatio di
uine visionis et consorcio beatorum. Propter tercium est sciendum. quod tria sunt que po
tissime mentis puritate conseruant primum est fortis sensuum exteriorum et interiorum re
strictio. quia ipsi sensus exteriores sunt quasi quidam custodes et ianitores

interioris puritatis mentis. et ideo sicut ille proditor dicetur: qui portas castri hosti
bus apperiret. ut ingredientes ipm castrum caperent et libere possiderent. Ita sensuum incon
euagatio. est quasi quedam spiritualis p̄ditio. quia p hoc liber additus fantasmati
bus apperitur. p que castrum dei capitur. hoc e puritas mentis corrumpitur. et io p̄dic
ta puritate mentis conseruanda. isti sensus sunt amoris euagationibȝ reprimendi
viriliter. In cuius figura precepit moises p̄plo ysrahelitico. ut pedes suos ponerent
super colla et ceruices quinqȝ Regum quos ceperat. i. in eius p hoc. q quinqȝ sensus
in multis prochdolor regale dominium obtinentes. sunt p̄conis iudicium et p voluta
tis imperium tanquam duobȝ pedibus i interioribȝ conculcandi. et viliter constringendi
¶ Secundum e feruens et deuota oro. quia illa sua virtute mentem sublimat. et sub
limatam subtiliant et depurant. et suo feruore omne mentis fluctuatōȝ desiccat.
p̄p q talis mens deuota recte mons mirre dicitur. que sponsus libenter visitat.
et in quo sponsam suam quodam familiari colloquio i interioris suauitatis i ebriat.
iuxta id Cant. Ibo michi ad montem mirre. et ibi loquar sponse mee Tertium est
passionis xp̄i intima meditatio In omni ei temptationis impulsu. mens deuota ad
modum columbe debet ad xp̄m conuolare. et inde stare i foraminibus petre. i. in
vulneribȝ cristi. profundissime s. meditando amaritudine sue passionis. et dȝ
residere sup riuos aquarum. sue passionis amaritudinem deplorando. et interiore
mentis puritate deuotissime contemplando. In quibus cuius pudeat vmbra
accipitris. hoc e caueat perambula puse cogitationis. et statim cum ceperit talibȝ
titillari. fugiat in petre foramina. i. in xp̄i vulnera. subtrahendo se puse cogi
tationi p devotam orationem p passionis dominice feruide meditatione. et p p̄pru
corporis rigidam castigatione. Sic ei aqua carnalis delectationis mutabȝ
in vinum diuine consolationis. et interioris deuotionis hoc e vinum q letificat
deum et homines. vt scribitur Judicum. Qz vinum nobis meritis gloriose virginis
marie. prius dignetur eius filius benedictus. Qui cum patre et spu sancto. est vnus
deus benedictus in secla seclorum Amen

Ut autem in isto tractatu contenta legenti principaliis occurrant. Bonum e q puncta notabilia
in p̄nti tabula seriatim studium recolligere et in quolibȝ precepto subiectis quorum ty
tulis designare. hoc ordine obseruato Qz omnes articuli qui p tractus margina
les principali questioni lateraliter conectuntur sub titulo illius questionis
vel formaliter vel virtualiter includuntur et etiam de singularibus quorum titulis
e tenendum Quia tales i originali vel formaliter vel virtualiter continentur
Ista tradunt in prohemio

Qr diuina precepta sit libenter audienda ppt' tria
Tu qr hominem debita vita iustificat nam lapsa
releuat et inuitum pti animat Tu etiam qr mitem
ronale ad summam psitor i via hoiem p ler
eleuat et subliant Ex quibus herbis certis
pigmentarius confecit antidotum sanatiuum
mentis nre. Qualiter precepta diuina p
iugem meditationem et deuota affectionem
sint scribenda tam intus in corde quam
exterius in corpore. Quare precepta diuina
sint scripta in triplici parte hominis. Que
sint illa que delent in homine scripturam
diuinorum preceptorum vt aqua carnalis dilectionis [18]
ignis temporalis affectionis vetustas mundi
alis conuersationis. Quibus modis diuina
precepta distinguatur. Vtrum omnia prep
ta ordinantur ad actum caritatis. Vtrum
diuina precepta sint data omnibus vel tantum
vni populo. Sequencia cadunt in primo
precepto quantum ad expositionem primam.
Qr vnus deus verus sit triplex colendus

Qr via — Fide integra / Spe sincera / Et caritate perfecta

An actus diuinationis sit peccatum mortale
et quando veniale. Qr obseruacio dierum et tempo
rum est ydolatrie et infidelitatis quandoque prudencie
cie et sagacitatis quandoque est obediencie et nature
Qr pistarum expositionem damnatur quatuor
genera hominum. Vtrum laicus teneatur
scire omnes articulos fidei
Ista cadunt in secunda expositione
Vtrum spes possit ponere in aliqua creatura
vel sit ponenda in solo deo. Vtrum sine ydo
latria possimus sanctorum ymagines adorare
Cum in lege veteri que est figura noue
legis nunquam fuerit vsus ymaginum quo g
eis in lege noua vti possimus. Vtrum vsus
ymaginum licite fuerit introductus
Ista cadunt in expositione tercia
Vtrum aliquis in hac vita possit implere ma
datum dilectionis. Qualiter homo ad tantam perfecto
nis excrescat vt nunquam mortaliter peccet
Qualiter paragon caritas xpi fuit insignita. Quomodo
illi karitati tanquam forme exemplari dea
in primis et ei debemus conformari primo nobis poli
Vtrum gratia xpi possit dici infinita et quare dicitur
quod non accepit spiritum ad mensuram. Quare gratia
xpi dicitur gratia capitis. Qmus progeni
tus xpus ex omne sui adiuuans supp
fuerit consecutus
Et quia homines transgrediuntur in primum preceptum

Quia tria videlicet — Cupidi / Gulosi / et superbi

Quot modis superbia proprio deo colunt
Quo sensu qualibet expositionem de transgressione h'
primi precepti sit hominum consitendum.
Ista cadunt in secundo precepto
Non assumes et quantum ad primam eius expositionem
Qualiter et quibus modis id preceptum maledicti violetur
Que sint attenda in hoc quod aliquis licite possit
iurare et iuramentum recipere. Qr sint tria
per que quis creatum piuriin mito retrahatur
Qr modis nomen dei in vanum assumitur ma
le iurando quia tribus. Qr modis con
tigit iurare temere et pertinaciter quia tribus
Qr modis contigit aliquem facere piurium quod x
An piurium sit peccatum mortale et quando veniale
In quibus casibus aliquis possit licite re
cipere vel prestare iuramentum et in quibus non
Que requiruntur ad hoc quod aliquis licite possit

uitare ppt que mala quilz iusto apuio texbat
Que et quot mala incurrimus expurio qr tra
et similiter tra bona experiencio amittimus
Quanta pena sedm canones ppurio iponat
Qua diu epi sustinent iniustias qs teplat uiam
tam diu subditi peos cicar dispedia no i cauo no
Ista incidunt in expoe scda
Qd sit votu et que et quod requiruntur ad ipm
Utrum votu licitu sp obliget ad seruandum
Utru p votu siplex possit quis trahere mrimo
Utr melius sit face aliquid ex voto qp sn voto
Ex quib casibus quis excusat ab ipletoe voti
Utr ppa possit dispensare in voto otien solepniz to
Quis possit vouere et quis no Utru mlier
peccet emittendo votu sine consensu mariti
Utru mulier deat obedire viro prohibenti
executione voti facti de consensu marit i
In quo casu possit prohibe ele votu et i quo no
Utrum uir peccet irritando votu vxois qp sn eo consensat
Utru morle pcet q p votu siplx otien mrimo otht
Utru ille qui p votu siplex otien iuat se cu
aliqua cotrahe plus tenea suare votu qp iuram tu
Ista cadunt in tia expicione
Quib mois aliqs peccet i maledictoe alti
Utrum maledictio sit pctm morle qn no et qn fiat
sine omni pcto Quot mois violet illud
pceptu amalis cristianis
Ista cadunt in tercio pcepto
Propter quid sanctificatio Sabbati fuit istituta
Quare dies sabbati fuit translata i diem dnicam
Qs sit modus icarnacois ubi Et mois
ite sanctificatio Sabbati Et mois sanctificatio
sabbati tot violetur Utrum violator sabbati ex
cusetur a pcto mortali Quo etiam potent
dispesare totu diuini pceptu De sabbati obs ruacia
Ista cadut i expoe scda

Que sint pcta que diebz dnicis magis fquetant
Ex quibz circustanciis creca di ee pctm morle
Utrum gula et ebetas sit pcta morlia et qn venialia
Ex qua roe transgssores h pcepti vident spalit
memoriam amisisse
Ista cadunt in tcia expoe
Qr mes devota dz i deo requiescere p contemplaz
ppt tria bona que ex ipm sequitur Utr abi a
quiete devocois nullus se possit ro lr excusare
Utr clic vl religiosus obmittes hos cao iacet pcz morle
Utr negligent dices hos canonicas pcet morle
Qr mois otigat aliqs pecare morle o ta pa pcepta
Quis pprie dicatur tior medan et qs huan
Qualr quis excuse a pcto oblito duobz tn spalis
Qr quis pcct exclaoe vel excita malicia
Que et quot ss sint pcta in spiritu sanctum
Utrum pcta sit sp morlia ul qn possit ee venialia
Ex qua roe pctm i spm s dicat irremissibile
Ista cadunt i quarto pcepto
Qr pater iplicat recipit i scptis et cuilz eoz
triplicem honorem deferre debemus
Et sit ro potissima quare patrez honorare dem
Qr roe naturalis ee debem parentibz huile
et reuerenter seruire tribus modis
Qr filii parentibz non pnt reddere equi-
ualens racione nutrimenti ab eis recepti
Quod triplici hasta diuine vlcionis feriunt
filii qui suis parentibz sunt igrati
Quis sit reatus dehonoracio parentu
Ista cadut in scda expoicione
Qr patrem spualez debem tplr honorare
Qr excois simaz qs parrus h iusto d pborre
Cu quata cura et diligencia ipos excommunica
tos et ab ecclesia pcisos debeas euitare
Qr excois simaz no euitat qui ppt metu
dapni tpalis excomunicato comunicat

Cu Quanto amari et diligi primatus sit virtute ipse decet adipisce
Que ad promptitudinem obediencie quibus modis inducimur propter tria
Quod obediencia est scala celestis et quot sint gradus eius
Quales quis teneatur confiteri in anno suo proprio sacerdoti
Utrum dignitate abbatis subditus teneatur licenciam petere
a curato cum religioso privilegiato voluerit confiteri
Utrum curatus teneatur dare licenciam subdito petenti alii confiteri
In quibus casibus subditus irrequisito ymo contradicente
curato possit privilegiato libere confiteri
Quid fiet si excomunicatus penitenciam accipiat sed licencia denegetur
Quod sacerdos tenetur credere subdito dicenti se confessum
privilegiato et tenetur ei eukaristiam dare
Utrum confessus privilegiato teneatur eadem
peccata iterum confiteri suo proprio sacerdoti
Quare sacerdos tenetur credere subdito dicenti se confessum privilegiato
Contra illos qui clericos et religiosos detrahunt
vel alios ab eorum beneficiis retrahunt
Ista cadunt in tercia expositione
Quod patrem celeste debemus honorare tripliciter

in seipso
Videlicet in eius filio benedicto
in eius matre virgine gloriosa

Quod patrem celestem in seipso debes honorare tripliciter
Quod ad gratitudinem amoris eius homo impellitur tribus modis

Ex divina scriptura
Quia Ex tota creatura
Et ab ea propria natura

Ut amores humane censentur delicie et divine
Quanta iniuria deo facit qui ipsius actibus laude humanam complacencia preparat vel utilitate terrena querit
Ex quibus homo potissime moveri debeat ad deum super omnia diligendum
Quod patrem celestem in filio benedicto debes honorare tripliciter
Quod dupliciter solacium homini provenit ex devota eukaristie visione   Quod triplici racione quibus
homo debet beatam virginem multo honorare

impia est iubendi auctoritas
Cum quia in ipsa est diligendi sinceritas
in ipsa est compaciendi fidelitas

Quare beata virgo mater sunt dicta locum commendata
Ista cadunt in quinto precepto quod primum ad proximum est expositio
Quod multe sunt species homicidii tamen corporalis quam spiritualis
Quod homicidium corporale quod complectitur manu vel facto
quatuor modis committitur   Quod mors moralis procedat
si reum occidit iuris ordine non servato
Quam subtiliter discernendum sit ne sub specie virtutum vicium se occultet   Quid sentiendum
sit de homicidio quod fit propter defensionem necessariam
Que sit pena homicidii
Utrum alicui liceat interficere alium propter suam
conservacionem sicut hoc licet pro conservacione persone
In quibus casibus secundum Hostiensem quis sit qui excusatur a peccato in homicidio voluntario
Ista cadunt in expositione Secunda
Quod homicidium aliquando committitur tribus modis
Quod non solum homicida efficitur

Precepto
Videlicet Consilio
et defensione

Videlicet ille qui dicere suadet fieri homicidium
verum et ille qui suadet hoc adquod sequitur homicidium
Quare non sufficiat simpliciter revocare eos quos consuluit
fieri homicidium sic sufficit eos quos mandavit fieri homicidium
Quare solo animo descendi committitur homicidium verum
quibus tu posses tenere proximum a morte liberare
Quo ad hac liberatorem dicitur teneri per privatam publicam et clam
Ista cadunt in tercia expositione || privata
Quod homicidium spirituale committitur quatuor modis
Quare homicidium spirituale sit gravius quam corporale
Quare multos et plures videmus in causa hodie in morte et
Quod subdivisa racione in invidia quamvis dicitur parum vel
quamvis moralis et quamvis parum in spiritu sancto

Ut totiens homicidium spuale committis q
ciens mte bonu ppositum volunt extiguis
Quantu id homicidiu sit scelestu contra hom
Quantu actus qd detractio sit pctm mortale
Ut tripta sive detractio sit quatuor homicid contra h
Quam formidabile sit peccatum detractio
nis propter tria mala que incurrit || no
Utz dare elinaz cadat sub precepto qn h sit equi
Ut sit danda elia i quo ca considanda st
Primo qd fiat dyo tiliate aqsito Scdo qd fi
at ordine recto Tcio qd fiat decenti modo.
Leto vultu
Puta Prompta manu
Dulci verbo
Quibz pre alijs sit danda elia || pferendi
Ut pdicatores qbz dz ex debito offm st alijs
Convinctores st nob alijs pferendi ceteris pibz
Meliores et mag indigentes st aijs pferendi
Ut i extrema necitate mag e subveniend
extraneo quam patri no tantum indigenti
Utn mte esse casus excuire necitat
Inquo elia semp cadit sub precepto
Cur dina pudencia hunc pmittit habundare
et illu mendicare pulsare doc Basili
Ut tripler e fruct elie qui fit dyo dte aqsito
Quibz elia exossitia debito et qbz exigi
debeat Ut si ie qui pt laborare se i ins
cet elie ipatois i sfuiture redig ex leges
Inquo casu s Aug Vult pais esuienti
tollit quia esuienti pais frangat
Inquo casu locu heat qd dt Crisost Dra ea
curiositas e velle discne inter pauper et
paupere i elie datione
Ut extraneo multo sacior et magis utili
pbono oi ceteris pauperibz e magis da
da elia quam psone ppinquiori

Pone qd duo reputetur eq sa et eq utiles p
bono coi quorz unus sit mag coniunctus cui p
sor sit mag subveniendum Ut exibz qbz
mito indiua dz eliaz libalit erroganda
Ista cadit mag precepto qp ad pa eius expz
Ut istud preceptu trasgrediunt octo gna hoim
scdm pvaricatone octo legu
An fornicatio siplex sit pctm mortale
An ho pmitti tanta possit pfectoz consequi qd
quecuqz corpus a pre s possit libe idulge
Inquo differant raptus et pm stuprum
Ut ipe raptus dupliciter committa
Que sit pena raptois ta s leges qp s canones
Utru adulteriu sit mai pctm qua stupru
Exqua rone viciu contra natam dicat mu ta et
indiale cu sit unu deptis clamatibz et
diuinaz vlacone mgit experientibz
Quare ougalis alius dicat licit alius
fragilis alius ipetuosus
Quare dicat aug qd celibatu iohis no
audeat pfre coniugio abrahe
Quis actus coniugalis dica licit et
quis fragilis et quis ipetuosus
Que et qt dap a pacrle concubitu i carne
Que viciu carnis plz vilificat q a luxuria mai
Utru actus pcti trasitori iusto di iudicio
possit eternaliter puniri
Quar ds possit odiri cu sit summu bonu
Ista cadit i expse ea de mecha spuali
Exqua rone delicto maior sit pctm mortale
Exqua rone eadem delectatio dicat morosa
Quod i mecha spuali no solu e cauendu
ab inmudis cogitacoibz sz ab illicito
tactu visu et odoratu
Ut isti qui inistis sfibz corrupuntur v
gimali dignitate puantur q vgi dca
no pnt

De salutacione p(ro) restrictione festiu(m) abilliatis
delacionib(us) omnes fideles virgines appellat
Que s(u)nt virginu q(ue) d(icun)tur prudentes (et) q(ue) fatue
Ista cadunt infra exp(osit)ione d(e) vxoris dimissione
Utru(m) vxore dimitte(re) s(em)p(er) sit pecc(atu)m mortale
Utru(m) p(er) uotu(m) simplex contine(n)cie co(n)trahens ma(tri)
moniu(m) possit exigere debitu(m) sine pecc(at)o
Quantum peccent qui ad talia matrimonia con
trahenda consiliu(m) vel licencia(m) p(re)stant
Prop(ter) qua(m) fornicacio(n)e liceat sibi vxore(m) dimitte(re)
Qua(m) q(ui)s moechiam pecca(n)t si vxore dimissa(m) reci
pit et q(ua)ndo non
Ista cadunt i(n) vij p(re)cepto quatu(m) ad p(ri)ma(m) exp(osit)io(ne)(m)
Que mo(d)is contracta(r)u(m) rei alie(n)e possit licite fieri
Quib(us) mo(d)is deu(m) offendu(n)t no(n) solue(n)tes decimas
Utru(m) decime sint de iure nat(ura)li vel diuino
Qui quib(us) tene(n)t(ur) solue(re) decimas n(on) se p(ro)b(ant) exemptu(m)
p(ri)uilegiu(m) vel in feodacionem abeatia (con)tinendo
Que g(e)n(er)a ho(m)i(nu)m furtu(m) co(m)mittu(n)t suis superiorib(us) aliq(ui)s sb-
In quib(us) casib(us) mulier possit face(re) elemosyna(m) i(n)vito
suo marito   Qd furtu(m) co(m)mittu(n)t qui thelo
nia (et) vectibilia licitas d(omi)nis fraudule(n)t(er) subtrahu(n)t
De q(ui)nq(ue) g(e)n(er)a ho(m)i(nu)m   Que tantu(m) req(ui)r(un)t(ur) ad h(oc) q(uod)
theloneu(m) vectib(us) licita exigat   Ista cadu(n)t i(n) exp(osit)io(n)e s(e)c(un)da
De q(ui)nq(ue) g(e)n(er)a ho(m)i(nu)m peccant (con)t(r)a istud p(re)ceptu(m)
i(n)iuste nocu(m)entu(m) suis i(n) feriorib(us) i(n)ferentes
Cui(us) iuris sit de thesauri i(n)uencione

Cui thesaurus spectet i(n)ventus
Utru(m) Ad inventore(m)
Utru(m) ad ecclesia(m)
Utru(m) ad d(omi)nu(m) fundi
Utru(m) ad d(omi)nu(m) fisci   tertius

Qui census dicat(ur) iust(us) (et) qui i(n)iustus (et) q(uod) (con)t(r)a ius dicat(ur) ex-
In quib(us) casibus d(omi)nus possit aliq(ui)d petere li
cite vltra debitum censum
Quantu(m) peccent (et) q(ua)nt(a) mala i(n)cur(r)u(n)t (con)t(r)a intes in cede
aliena

Que et quot sint pecc(at)a clamant(ia)
Ista cadunt infra exp(osit)io(ne)
De tercia i(n) d(ic)to p(re)cepto peccant nouem g(e)n(er)a ho(m)i(nu)m
Qua pena plectatur publ(i)c(us) vsurarius (et) quadrup(li)ca
De quatuor g(e)n(er)a ho(m)i(nu)m offendu(n)t i(n) vsura p(ri)uata
Quare lex h(uma)na solu(m) prohib(e)t manu(m) cu(m) lex
diuina prohibeat manu(m) et animu(m)
Quare lex h(uma)na no(n) prohibeat omne(m) i(n)equa
litate(m) sicut lex diuina   Quare lex h(uma)na
non prohibeat om(n)ia vicia sicut lex diuina
Quantum eccl(esi)a vsurar(um) voragine(m) detestet(ur)
Que sint remedia p(ro)uisa contra vsurar(um) solicito(r)
De falsar(ii)s monetar(um) q(ui) p(ro)ditor(es) dicu(n)tur fures rei publ(ic)e
Que res possint licite vendi (et) que no(n)
Utru(m) scienter emes pecus morbosu(m) tenea(tur) ad restitu(cio)ne(m)
Quantu(m) pecc(atu)m sit ludus alee
Que (et) q(uo)t mala seq(ua)ntur ex illo ludo
Cuius iuris sit de eo q(uo)d p(er)ditur i(n) alea
Quales (et) quo t(a)les ludi p(ossu)nt esse liciti
Quare nullus retine(re) p(otes)t q(uo)d i(n) ludo acquirit
Que req(ui)r(un)tur ad hoc q(uo)d ludus alee dicat(ur) licit(us)
Que mo(d)is sit aliq(ui)s p(ar)ticeps furti (et) pecc(at)i alieni
Utru(m) vxor possit comede(re) d(e) rapina (et) furto mariti
Quid faciet vxor si mari(tus) eam omnino cogit
de furto vel rapina comedere
Qualit(er) vxor d(e) rapina i(n)nocent(er) extrema p(er)ss(ur)a viuere
Utru(m) mulier possit extra necessitatis casu(m) vti
re empta de rapina
Qualit(er) q(ui)s sola taciturnitate rapina(m) co(m)mittit
In quo casu adulacio sit pecc(atu)m mortale (et) in q(u)o veniale
In quo casu emes rapina(m) teneat(ur) ad restitucio(n)em (et) in q(u)o no(n)
Que sit pena i(n) eos qui scient(er) emu(n)t furtu(m)
Qd bona (con)s(ciencia)e bona fides e(m)ptor(em) furtu(m) ig(n)orant(er)   emeti
Cuius iuris sit de re empta i(n) bello iusto vel i(n)iusto
Utru(m) vno solu(m) t(ra)d(ita)e spoliu(m) o(mn)i(u)s socij liberent(ur)
Ista cadunt i(n) Octauo p(re)cepto q(uo)d ad p(ri)ma(m) exp(osit)io(ne)(m)

Qr nullo precepto prohibet omne nocumentum
qd p falsitatem oris i[n]fert[ur] p[ro]ximo
Qr mendaciu no solu comitti[tur] in v[er]bis fal
sis s[ed] i operibus simulatis
Quot genera hoim transgrediuntur id
preceptum in v[er]bis mendosis q[uod] nouem
Qualit[er] et quot mo[d]is offendat[ur] in menda
cio p[er]niciosum officiosu[m] [et] iocosum
Utru[m] om[n]e mendaciu q[uod] d[icitu]r iudicio sit p[er]nicios[um]
Que [et] quot sit gn[er]a mendacio[rum] [et] q[uo]d eo[rum]
sit mortale et quod veniale
Utru[m] p[ro]p[ter] liberatio[nem] homi[ni]s a[liq]uo cu[m] p[er]iculo
sit dicendu[m] mendaciu[m] officiosu[m]
Quo antiqui patres a mendacio excusentur
qui videntur e[ss]e mentiti
Utru[m] mendaciu[m] officiosum vel iocosum di
catur e[ss]e dapnabile p[er]fectis no[n] tam[en] s[ed] dispositi[s]
Qr mentes p[er]fecto[rum] sic debent e[ss]e fundate in v[er]i[ta]te
q[uod] nu[n]q[ua]m vel leuit[er] mentiant[ur] p[ro] quocu[m]q[ue]
p[er]iculo euitando
Ista cadunt in Sc[und]a q[ue]ne
Quot genera hoim offendu[n]t i[n] v[er]bis p
ximo nocivis q[uod] duodecim
P[ri]mi su[n]t qui offendu[n]t p[ro]xim[um] sub s[pec]i[e] s[an]c[t]i[tat]is [et] dev[oti]o[n]is
S[ecund]i s[un]t qui bona dicta vel f[ac]ta p[ro]xi[m]i diminuu[n]t
Terc[ii] s[un]t qui f[a]c[t]a p[ro]dicione sub sp[eci]e a[m]or[is] p[ro]x[imi] [con]ducu[n]t
Quarti sunt qui p[er] odiosam detractio[nem]
famam proximi denigrant
Quarte p[ri]m[um] detractionis sub ho[n]o[r]e mo[r]talis
reputatur cum tamen sit peccatu[m] o[mn]i[bu]s
Quinti s[un]t qui p[ro]xim[um] co[n]uiciis [et] p[ro]bris p[ro]uocant
Sexti sut qui p[er] superbie [et] arrogancia p[ro]xi
mu[m] indebite rep[re]hendu[n]t [et] isti omnes
ledunt fraternam fidelitate[m]
Septimi sunt qui p[ro]ximu[m] v[er]bis du
plicib[us] [et] fictitis decipiu[n]t

Octaui su[n]t qui p[ro]ximu[m] v[er]bis t[ur]posis ad
iracundiam prouocant Qr v[er]ba t[ur]po
sa tria mala in homine causant
Noni su[n]t qui v[er]bis p[e]c[c]atib[us] et lasciuis
p[ro]ximu[m] scandalizant
Quar[e] oculus pes [et] manus sint eru
endi p[ro]p[ter] scandalum euitandum
Decimi sunt qui i[n]ter hoi[n]es discordia[m] se[minant]
Undeci[mi] su[n]t qui malis consilijs homi[n]e[m]
ad peccandum i[n]ducu[n]t
Duodeci[mi] su[n]t qui salubre [con]siliu[m] p[ro]x[im]o sub
trahu[n]t qui omnes ledu[n]t fr[ater]na[m] [cari]tatem
Ista cadunt i[n] q[ue]stione Sc[un]da t[er]tia
Qr i[n] factis simulatis offendu[n]t duode
cim genera hominu[m]
Prima quatuor gn[er]a hom[inu]m offendu[n]t
sub specie simulate sanctitatis
P[ri]mi sunt i[n]digne co[m]municantes
Sc[un]di sunt i[n]deuote orantes
Ter[tii] s[un]t s[i]c[ut] i[n] bo[n]is actib[us] nimiu[m] [con]spla[ten]tes
Quarti s[un]t laude hu[m]ana[m] v[e]l utilita[tem] p[ro]p[ri]am
i[n] bonis actibus expetentes
Sc[un]da q[uatuo]r gn[er]a offendu[n]t sub sp[eci]e s[imu]l[a]te v[er]i[tat]is
Primi su[n]t qui ex humano timore retra
huntur a libera veritatis confessione
Sc[un]di s[un]t qui sub specie zeli virtuosi a
lios ex fomite odij rep[re]hendu[n]t
Tercij su[n]t qui ex amore priuato exces
sus aliquor[um] attenuat alior[um] v[er]o m[a]g[is]
aggrauant quam oportet
Quarti s[un]t qui s[imu]l[a]te p[ro]p[ri]o[rum] p[ro]sp[er]ita[ti]b[us] [con]gau
dent v[e]l fictio ip[s]is adu[er]sitatib[us] [con]dolet
Qr quatuor gn[er]a ultima offendu[n]t
sub specie s[imu]l[a]te iusticie
P[ri]mi s[un]t mali aduocati qui iusti[ci]a[m] vendu[n]t
Sc[un]di sunt mali iudices qui p[ro]p[ter] munera

vel odium iustitiam depravat
Tercij sunt qui malis consiliis vel iniquis sta
tutis proximos ledunt
Ut in modis huius peccati incidunt qui pauperibus pro
detrahunt vel alios aliorum beneficiis [illegible]
Quarti sunt qui contra libertatem ecclesie ali
qua edicta scienter statuunt
Quot modis violetur privilegium ecclesiastice libertatis
Ista incidunt in x precepto quod ad primam expositionem
Quo differenter prohibeatur concupiscentia in sep
timo precepto et in isto nono
Que concupiscentia prohibeatur et que non
Utrum res aliena per concupiscentiam subiciatur [illegible]
Quantum malum sit avaritia per Augustinum et [illegible]
Quare avarus offendit deum proximum et se ipsum
Ista cadunt in secunda expositione
Utrum contra id preceptum peccant non solum qui
aliena concupiscunt sed etiam qui sua male expendunt
Quare dicatur quod id preceptum [illegible] omnibus qui peccant
Quare dicta sclaves [illegible] continue [illegible]
quantum ad [illegible] non [illegible]
Ista cadunt in tercia expositione
Quod sua retinendo cupide non est aliud
quam res pauperum per violentiam auferre
Quare secundum Augustinum avarus est non solum qui
rapit aliena sed qui cupide servat et sua
In quo casu retentio cupiditatis [illegible]
Ut sit causa avaritie et quo [illegible] adiu
Qualiter se debeat homo habere ad res possessas
tam secundum [illegible] quam etiam [illegible]
Ut omnis devotio funditus moritur ubi ha
bendi cupiditas dominatur
Ista cadunt in decimo precepto quod ad primam expositionem
Quare dicantur duo precepta ad duplicem
concupiscentiam prohibendam   concupiscentia
Que dampna causant in anima predicta cupi[illegible]

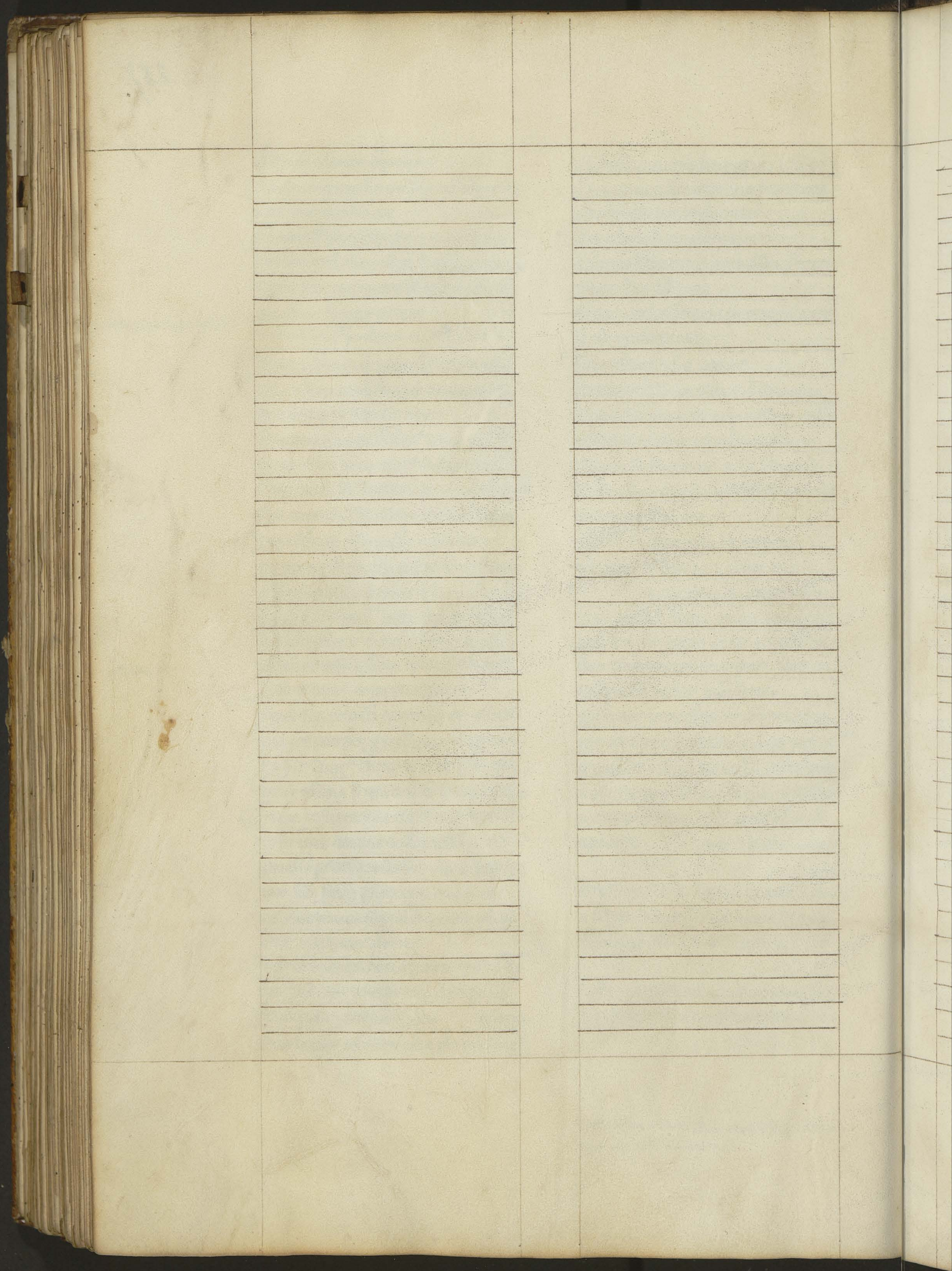
[margin:] modis violetur privilegium ecclesie libertatis
[margin:] ad affirm[illegible]

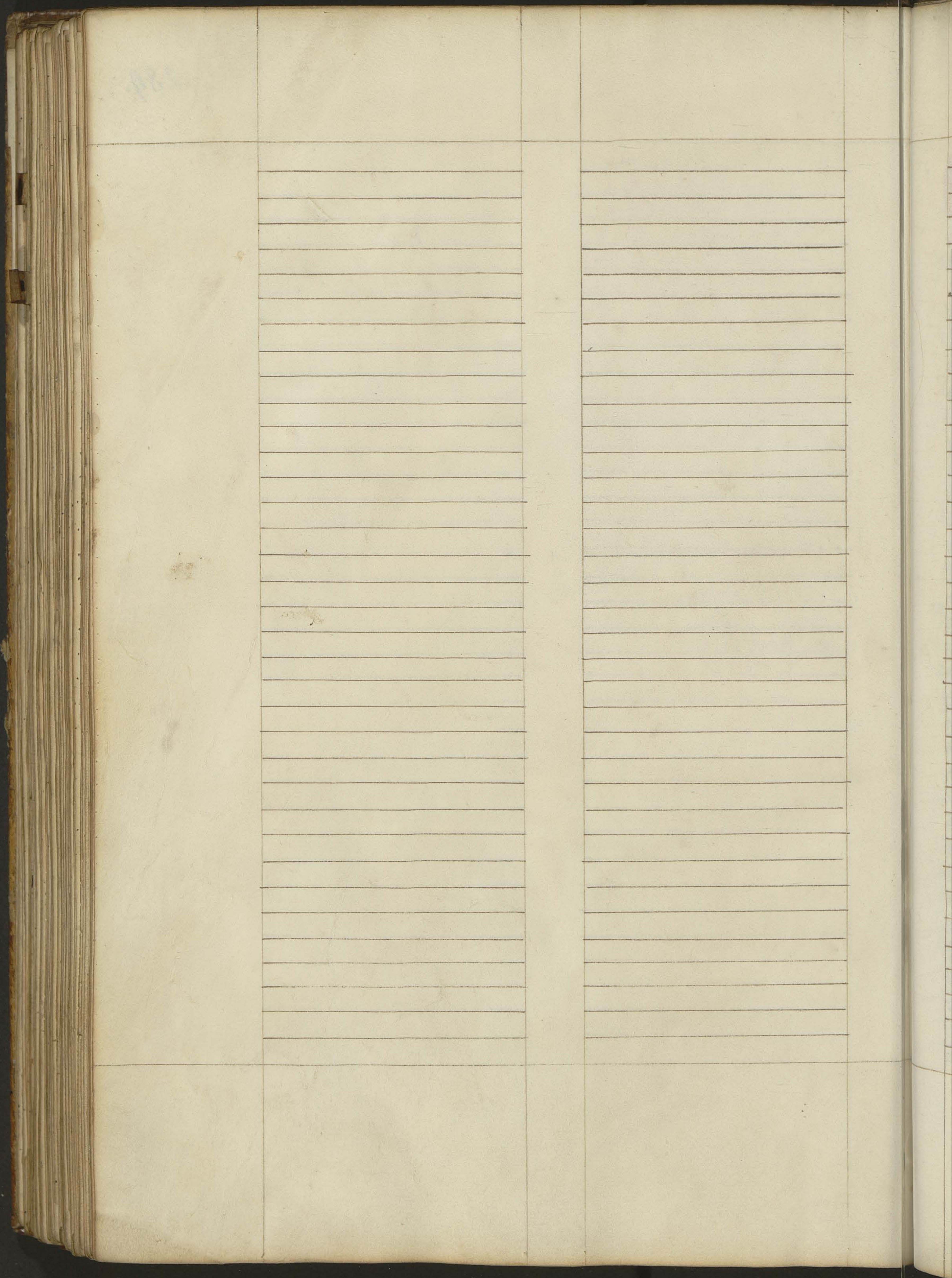
Utrum voluntas reputatur pro facto et quando non
Canones circa hoc contraria sentientes
ad concordantiam reducuntur
Ista cadunt in expositione secunda
Quam periculosum sit in noxiis delectationibus cogi
tationibus delectari
Utrum interior delectatio sit peccatum morta
le et quando veniale
Ista cadunt in tercia expositione
Utrum tria genera hominum faciunt contra id preceptum
Que tria sunt que homines potissime retrahere
debent a delectatione carnalis concupiscentie
Quanta sit suavitas divine servitutis
Que tria sunt que specialiter homines in mentis
puritate conservant
Fforis sensuum restrictio
Videlicet Fervens et devota oratio
Christi passionis intima meditatio
Quod anima devota contra omnem impe
tum temptationis debet ad Christum convo
lare et in foraminibus petre idest in
Christi vulneribus nidificare
Utrum [illegible] prevedere umbram accipi
tris est cavere per ambula [illegible] cogitationes
Qualiter aqua carnalis delectationis
convertitur in vinum divine consolatio
nis et in dulcedinem mentalis de
votionis   Cancer dicant omnia

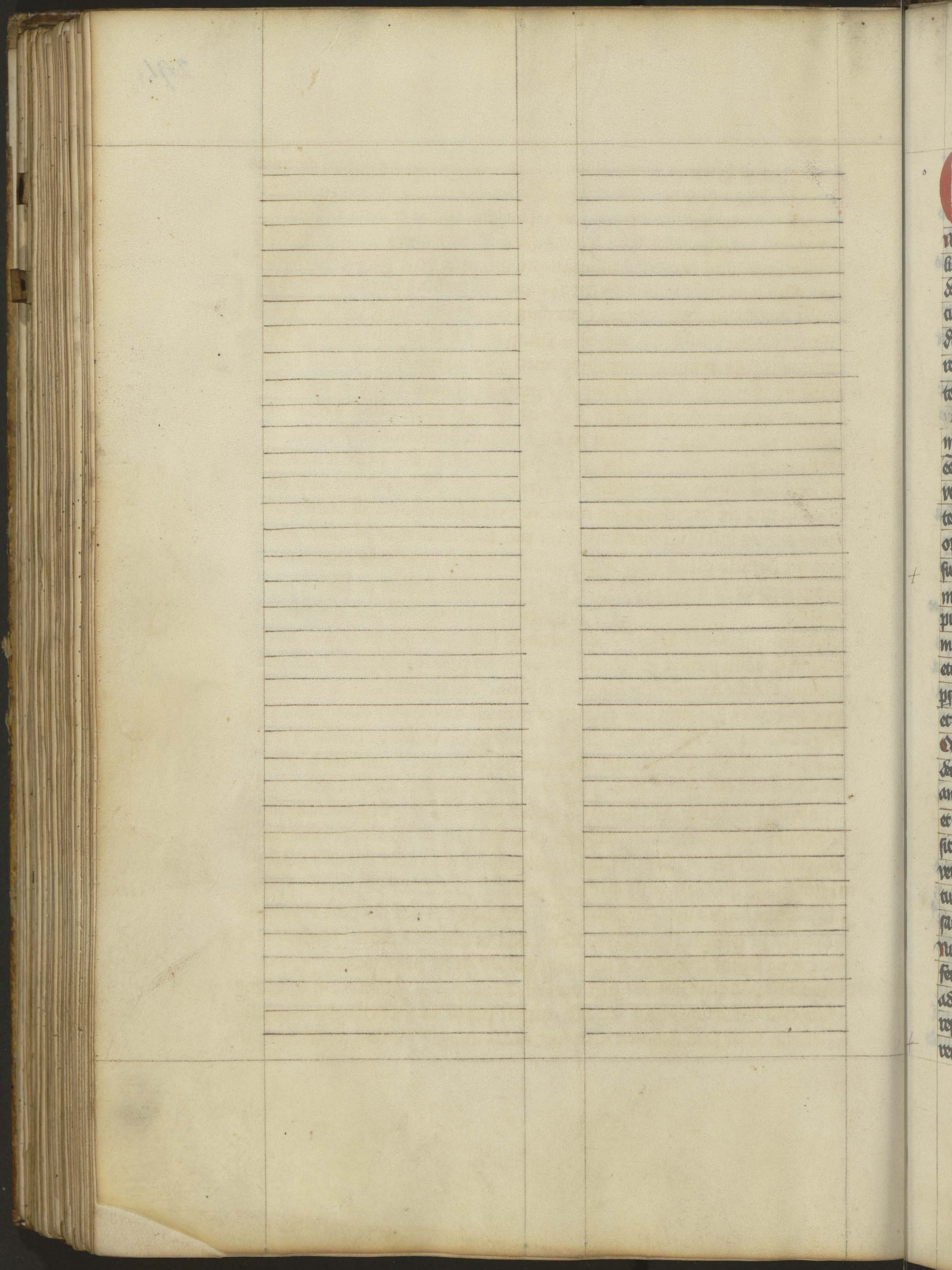
Expliciunt dicta decem preceptorum edita
a Magistro Henrico de Frimaria Magistro
theologie ordinis Heremitarum etc.

Andreas Christi famulus dignus deo apostolus
germanus Petri et in passione socius alla

Expliciunt decem precepta edita a magistro Henrico de Frimaria
magistro theologie ordinis Heremitarum etc.

Opus subditum propter quosdam qui antequam perfectum et exquisitum esset primas partes eius me nesciente sibi transcribebant et festinantius quam mihi opportunum esset ac ideo brevius quam vellem sum coactus ut potui consummare. Nam plura que tacui inseruissem et addidissem si quieto et congruo spatio illud mihi edere licuisset. In magna enim cordis tribulatione quam unde et quare passus sim novit deus illud in anglia rogatus incepi et in capuana provincia peregrinus perfeci quod secundum materiam de qua editum est cur deus homo nominavi et in duos libellos distinxi. Quorum quidem prior infidelium christianam fidem quia rationi putant illam repugnare respuentium continet obiectiones et fidelium responsiones ac tandem remoto christo quasi numquam aliquid fuerit de illo probat rationibus necessariis esse impossibile ullum hominem salvari sine illo. In secundo autem libro similiter quasi nihil sciatur de christo monstratur non minus aperta ratione et veritate naturam humanam ad hoc institutam esse ut aliquando immortalitate beata totus homo id est in corpore et anima frueretur ac necesse esse ut hoc fiat de homine propter quod factus est sed non nisi per hominem deum atque ex necessitate omnia que de christo credimus fieri oportere. Hanc prefatiunculam cum capitulis totius operis omnes qui librum hunc transcribere voluerint ante eius principium ut prefigant postulo quatenus in cuius manus venerit quasi in eius fronte aspiciat si quid in toto corpore sit quod non despiciat.

Incipit capitula

Questio de qua totum opus pendet. Quomodo accipienda sint que dicenda sunt. Obiectiones infidelium et responsiones fidelium. Quod has responsiones videantur infidelibus sine necessitate et quasi quedam picture. Quod redemptio hominis non potuit fieri per aliam quam per dei personam. Qualiter reprehendant infideles quod dicimus deum sua morte nos redemisse et sic dilectionem suam erga nos ostendisse et pro nobis expugnare diabolum venisse. Quod nullam habeat dyabolus iusticiam adversus hominem et quare videatur habuisse cur deus hoc modo hominem liberaret. Quomodo licet humilia que dicimus de christo non conveniant divinitati tamen inconveniens videatur infidelibus ea de deo dici secundum hominem et unde illis videatur idem homo non sponte mortuus esse. Quod sponte mortuus sit et quid sit factus est obediens patri usque ad mortem et propter quod et deus exaltavit illum et non veni facere voluntatem meam et proprio filio suo non pepercit deus et non sicut ego volo sed sicut tu. Item de eisdem quibus recte et non aliter recte intelligi possunt. Quid sit peccare et pro peccato satisfacere. Utrum sola misericordia sine omni debiti solutione deceat deum peccatum dimittere. Quod nihil minus sit tolerandum in rerum ordine quam ut creatura creatori debitum honorem auferat et non solvat quod aufert. Quomodo honor dei sit pena peccantis. Si vel ad modicum patiatur honorem suum violari. Ratio quod numerus angelorum qui ceciderunt restituendus sit de hominibus. Quod alii angeli pro illis non possunt restitui. Utrum plures futuri sint sancti homines quam sunt mali angeli. Quod homo non possit

saluari sine peccati satisfactione Quod sc(d)m mensuram pc(t)i oporteat ee satisfactionem q(uam) n(o)n
homo eam p(er) se facere possit Quanti ponderis sit peccatum Qua contumelia
fecit homo deo cum se p(er)misit vinci a dyabolo p(ro) quo satisfacere no(n) p(otes)t Quod abstulit deo
q(uo)d reddere nequit cum peccatum fecit Quam diu non reddit deo q(uo)d debet
non possit ee beatus nec excusetur impo(tentia) Quod ex necessitate p(er) xp(istu)m saluetur homo

H
ominem factu(m) ee iustum ut b(ea)tus eet
no(n) moreretur si no(n) peccasset Quod cum corpore in quo viuit in hac uita re
surgat Quod de humana natura p(er)ficiet deus q(uo)d incepit Quamuis h(oc) n(ecess)ita(t)e sit
fieri tamen h(oc) no(n) faciet cogente n(ecess)itate et q(uod) sit n(ecess)itas que aufert gr(ati)am a(ut) mi
nuit et sit n(ecess)itas que auget Quod satisfactio(n)em p(er) qu(a)m saluatur homo no(n) possit
facere nisi deus homo Quod n(ecess)e sit eundem ip(su)m ee p(er)fectu(m) deum et p(er)fectum ho
minem Quod ex genere ade et de uirgine femina deum oporteat assumere ho
mine(m) Quod n(ecess)e sit v(er)bum solum et hominem conuenire in vna p(er)sona Quod idem
homo non ex debito moriatur et quo(modo) possit uel no(n) possit peccare et cur ie
angelus de sua iustitia laudandus sit cum peccare no(n) possit Quod moriatur ex sua
p(otes)tate et q(uod) mortalitatis no(n) p(er)tineat ad pura(m) homi(ni)s natura(m) Quamuis in
comodi(tat)u(m) nostr(orum) particeps sit miser ta(men) non sit Quod cum aliis infirmitatib(us) nostris
ignoranciam no(n) habeat Quomodo mors eius p(re)ualeat nu(mer)o (et) magnitudini peccator(um) omni(um)
Quomodo deleat mors eadem p(ecc)atatricem assumpsit hominem sine peccato et de salua(ti)o(n)e
eve et ade Quomodo no(n) sit n(ecess)itas uel i(m)possibi(li)tas et q(uod) sit n(ecess)itas no(n) coges
Quomodo vita xp(ist)i soluat deo p(ro) p(ecc)atis hominum et quo(modo) xp(istu)s non debuit pati Quanta
r(ati)one de morte ei(us) sequatur humana saluatio Quam magna et q(uam) iusta
sit mi(sericordi)a dei Quod impossibile sit dyabolum reconciliari Quod in hiis que dicta s(unt) veteris
et noui testamenti veritas p(ro)bata sit · P(ri)mu(m) ·

S
epe et studiosissime a
multis rogatus sum et verbis et litteris q(ui)tus cuiusdam de fide n(ost)ra q(ue)stionis
rationes quas soleo (re)ndere querentibus memorie scribendo comendarem Dicunt enim
eas s(ibi) placere et arbitrantur satisfacere Quod petunt no(n) ut p(er) rationem ad fidem
accedant sed vt eor(um) que credunt intellectu et contemplatione delectentur et ut sint
quantu(m) possunt parati semper ad satisfactionem omni poscenti se rationem de ea que
in nobis e(st) spe q(ua)m q(ues)tionem solent et infideles nob(is) simpliciter (et) ir(r)identes q(ua)m fatuam
deridentes obicere et fideles multi in corde uersare qua s(cilicet) r(ati)one uel n(ecess)itate deus
homo factus sit et morte sua sicut credimus et confitemur mundo uitam reddi
derit cum h(oc) aut p(er) aliam p(er)sonam siue angelicam siue humanam aut sola
uoluntate facere potuerit De qua q(uesti)one non solum litterati s(ed) etiam multi
illitterati querunt et rationem eius desiderant Quoniam ergo de hac mul
ti tractare postulant et licet inquirendo valde uideatur difficilis i(n) soluendo

tamen omnibus est intelligibilis et propter utilitatem et rationis pulcritudinem amabilis quamvis ab antiquis patribus inde quod sufficere debeat dictum sit tamen de ea curabo quod deus mihi dignabitur aperire petentibus ostendere. Et quoniam ea que per interrogationem et responsionem investigantur multis et maxime tardioribus ingeniis magis patent et ideo plus placent unum ex illis qui hoc flagitant et inter alios instantius ad hoc me sollicitant accipiam mecum disputantem ut Bozo querat et Anshelmus respondeat hoc modo.

Bozo. Sicut rectus ordo exigit ut profunda christiane fidei prius credamus quam ea presumamus ratione discutere ita negligentia mihi videtur si postquam confirmati sumus in fide non studeamus quod credimus intelligere. Quapropter quoniam gratia dei preveniente fidem nostre redemptionis sic puto me tenere ut etiam si nulla possim quod credo ratione comprehendere nichil tamen sit quod ab eius firmitate me valeat evellere a te peto michi aperiri quod ut scis plures mecum petunt qua necessitate et ratione scilicet deus cum sit omnipotens humilitatem et infirmitatem humane nature pro eius restauratione assumpserit.

Anshelmus. Quod a me queris supra me est et ideo altiora me tractare timeo ne forte cum aliquis putaverit aut etiam viderit me non sibi satisfacere plus existimet veritatem rei me deficere quam intellectum meum ad eam capiendam non sufficere.

Bozo. Non tam hoc timere debes quantum meminisse quia sepe contingit ut in colloquio de aliqua questione deus aperiat quod prius latebat et sperare debes gratiam dei quia si ea que gratis accepta libenter impartiris altiora accipere que nondum attigisti merebis accipere.

Anshelmus. Est et aliud propter quod video aut vix aut nullatenus posse ad plenum inter nos de hac re nunc tractari quoniam ad hoc est necessaria notitia potestatis et voluntatis et quarundam aliarum rerum que sic se habent ut earum nulla possit plene sine aliis considerari. Et ideo tractatus earum opus suum postulat non multum ut puto facile nec omnino inutile. Nam earum ignorantia quedam facit difficilia que per earum notitiam sunt facilia.

Bozo. Breviter de his singulis locis dicere poteris ut et quod sufficiat ad presens opus habeamus et quod plus dicendum est in aliud tempus differamus.

Anshelmus. Hoc quoque multum me retrahit a petitione tua quia materia non solum preciosa sed sicut est de specioso forma pre filiis hominum sic et est speciosa ratione super intellectum hominum. Unde timeo ne sicut ego soleo indignari pravis pictoribus cum ipsum dominum informi figura pingi video ita mihi contingat si tam speciosam materiam incompto et contemptibili dictamine exarare presumpsero.

Bozo. Nec hoc te debet retrahere quia sicut tu permittis ut qui potest melius dicat sic nulli prescribis ut cui dictamen tuum non placet pulcrius non scribat. Sed ut omnes excusationes tuas excludam quod postulo non facies doctis sed michi et hoc ipsum mecum petentibus.

Secundum capitulum. Anshelmus

Quoniam modo importunitatem tuam et illorum qui hoc tecum ex caritate et religioso studio petunt temptabo pro mea possibilitate deo iuvante et vestris orationibus quas hoc postulantes sepe michi petenti ad hoc ipsum promisistis non tam ostendere quam tecum querere sed eo pacto quo omnia que dico volo accipi videlicet ut si quid dixero quod maior non confirmet auctoritas quamvis illud ratione probare videar non alia certitudine accipiatur nisi quia interim ita michi videtur donec deus michi melius aliquo revelet. Et si aliquatenus questioni tue satisfacere potero certum esse debebit quia et sapientior me plenius hoc facere poterit. ymo sciendum est quicquid inde homo dicere possit altiores tante rei adhuc latere rationes. · iij · Bozo

Patere igitur ut verbis utar infidelium quia equum enim est ut cum nostre fidei rationem studemus inquirere ponam eorum obiectiones qui nullatenus ad fidem eandem sine ratione volunt accedere. Quamvis enim illi rationem querant quia non credunt nos vero quia credimus unum idemque tamen est quod querimus. Et siquid responderis cui auctoritas obsistere sacra videatur liceat michi illam obtendere quatenus quomodo non obsistat aperias. A. Dic quod tibi videtur. B. Obiciunt nobis deridentes simplicitatem nostram infideles quia deo facimus iniuriam et contumeliam cum eum asserimus in uterum mulieris descendisse natum esse de femina lacte et alimentis humanis nutritum crevisse et ut multa alia taceam que deo non videntur convenire lassitudinem famem sitim verbera et inter latrones mortem crucemque sustinuisse. A. Nos non facimus deo iniuriam nullam aut contumeliam sed toto corde gratias agentes laudamus et predicamus ineffabilem altitudinem misericordie eius quia quanto nos mirabilius et preter opinionem de tantis et tam debitis malis in quibus eramus et tanta tamque indebita bona que perdideramus restituit tanto maiorem dilectionem erga nos et pietatem monstravit. Si enim diligenter considerarent quam convenienter hoc modo procurata sit humana restauratio non deriderent nostram simplicitatem sed dei nobiscum laudarent sapientem benignitatem. Oportebat namque ut sicut per hominis inobedientiam mors in humanum genus intraverat ita per hominis obedientiam vita restitueretur. Et quemadmodum peccatum quod fuit causa nostre dampnationis initium habuit a femina sic nostre iustitie et salutis auctor nasceretur de femina et ut dyabolus qui per gustum ligni quem persuasit hominem vicerat per passionem ligni quam intulit ab homine vinceretur. Sunt quoque multa alia que studiose considerata inenarrabilem quandam nostre redemptionis hoc modo procurate pulchritudinem ostenduntur · iiij · Bozo

Omnia hec pulcra et quasi quedam picture suscipiende sunt. Sed si non est aliquid solidum super quod sedeant non videntur infidelibus sufficere cur deum ea que dicimus pati voluisse credere debeamus. Nam qui picturam vult facere eligit aliquid solidum super quod pingat ut

maneat quod pingit. Nemo enim pingit in aqua vel aere quia ibi nulla manent picture
vestigia. Quare cum has convenientias quas dicitis infidelibus quasi quasdam picturas
rei geste ostendimus, quoniam non rem gestam sed figmentum arbitrantur esse quod credimus, quasi
super nubem pingere nos existimant. Monstranda ergo prius est soliditas veritatis, solidias
rationabilis, id est necessitas que probet deum ad ea que predicamus debuisse et potuisse humili-
ari; deinde ut ipsum quasi corpus veritatis plus niteat, iste convenientie quasi picture
corporis sunt exponende. A. Nonne satis videtur necessaria ratio cur deus ea que dicimus fa-
cere debuerit, quia genus humanum, tam scilicet pretiosum opus eius, omnino perierat, nec decebat
ut quod deus de homine proposuerat penitus adnichilaretur, nec idem eius propositum ad effectum
duci poterat nisi genus humanum ab ipso creatore suo liberaretur. · V · Boso ·
Hec ipsa liberatio si per aliam quam per dei personam sive per angelum sive per homi-
nem esset facta quolibet modo, diceretur mens humana multo tollerabilius
acciperet. Potuit enim deus hominem aliquem facere sine peccato non de massa peccatrice
nec de alio homine, sed sicut fecit Adam, per quem hoc ipsum opus fieri potuisse videtur. · A ·
An non intelligis quia quecumque alia persona hominem a morte eterna redimeret,
eius servus idem homo recte iudicaretur? Quod si esset, nullatenus restauratus esset in illam
dignitatem quam habiturus erat si non peccasset, cum ipse qui non nisi dei servus
et equalis bonis angelis per omnia futurus erat servus esset eius qui deus non
esset et cuius angeli servi non essent. · VI · Boso ·
Hoc est quod valde mirantur quia liberationem hanc redemptionem vocamus. In qua namque, aiunt nobis,
captione aut in quo carcere aut cuius potestate tenebamini, unde vos deus non potuit
liberare nisi vos tot laboribus et ad ultimum sanguine suo redimeret? Quibus
cum dicimus: Redemit nos a peccatis et ab ira sua et de inferno et de potestate diaboli,
quem quia nos non poteramus, ipse pro nobis venit expugnare, et redemit nobis
regnum celorum. Et quia hec omnia hoc modo fecit, ostendit quantum nos diligeret, respondent:
Si dicitis quia facere hec omnia deus non potuit solo iussu quem cuncta creasse iu-
bendo dicitis, repugnat nobismetipsis quia impotentem eum facitis. Aut si fatemini quia
potuit sed non voluit nisi hoc modo, quomodo sapientem eum potestis ostendere, quem sine
ulla ratione tam indecentia velle pati asseritis? Omnia enim hec que obtenditis
in eius voluntate consistunt. Ira namque dei non est aliud quam voluntas puniendi.
Si ergo non vult punire peccata hominum, liber est homo a peccatis et ab ira dei et ab infer-
no et potestate diaboli, que omnia propter peccata patitur, et recipit ea quibus propter eadem
peccata privatur. Nam in cuius potestate est infernus aut diabolus, aut cuius est
regnum celorum nisi eius qui fecit omnia? Quecumque itaque timetis aut deside-
ratis, eius voluntati subiacet, cui nichil potest resistere. Quare si humanum genus
salvare noluit nisi quo dicitis, cum sola voluntate potuit, ut mitius dicam

videte quomodo eius sapientie repugnatis. Nam si homo quod facile posset cum gravi labore
sine ratione faceret non utique sapiens ab ullo iudicaretur. Nempe quod dicitis deum hoc ostendisse
quantum nos diligeret nulla ratione defenditur si nullatenus aliter hominem potuisse
salvare non monstratur. Nam si aliter non potuisset tunc forsitan necesse esset ut hoc modo
dilectionem suam ostenderet. Nunc vero cum aliter possit salvare hominem que
racio est ut propter ostendendum dilectionem suam ea que dicitis faciat et sustine-
at? An enim non ostendit bonis angelis quantum eos diligat pro quibus talia non susti-
net? Ex vero dicitis eum venisse expugnare pro nobis dyabolum quo sensu audetis pro-
ferre? Nonne dei omnipotentia regnat ubique? Quomodo ergo indigebat deus ut ad
vincendum dyabolum de celo descenderet? Hec nobis infideles obicere posse videntur. ·vii.· A

Sed et illud quod dicere solemus deum scilicet debuisse prius per iustitiam contra dyabolum
agere ut liberaret hominem quam per fortitudinem ut cum dyabolus eum in quo nulla
mortis erat causa et qui deus erat occideret iuste potestatem quam super peccatores ha-
bebat amitteret alioquin iniustam violentiam fecisset illi qui iuste possidebat ho-
minem quod non ipse violenter attraxerat. Sed idem homo ad eum se sua sponte contule-
rat non video quam vim habeat. Namque si dyabolus aut homo suus esset aut alterius quam dei
aut in alia quam in dei potestate maneret forsitan hoc recte diceretur. Cum autem dyabolus aut homo
non sit nisi dei et neuter extra potestatem dei consistat quam causam debuit agere deus
cum suo in suo de suo nisi ut servum suum puniret qui suo consilio communem dominum
deserere et ad se transire persuasisset et traditor fugitivum fur furem cum furto
domini sui suscepisset? Uterque namque fur erat cum alter altero persuadente semetipsum
domino suo furabatur. Quid enim iniustius fieri posset si deus hoc faceret? Aut si iudex
omnium deus hominem sic possessum de potestate tam iniuste possidentis vel ad pu-
niendum illum aliter quam per dyabolum vel ad parcendum illi eriperet que inius-
titia esset? Quamvis enim homo iuste a dyabolo torqueretur ipse tamen illum iniuste torque-
bat. Homo namque meruerat ut puniretur nec ab alio convenientius quam ab illo
cui consenserat ut peccaret. Dyabolo vero nullum meritum erat ut puniret immo tan-
to hoc faciebat iniustius quanto non ad hoc amore iustitiae trahebatur sed instinctu
malicie impellebatur. Nam non hoc faciebat deo iubente sed incomprehensibili sa-
pientia sua que et mala bene ordinat permittente. Et puto illos qui dyabolum
aliquam opinantur habere in possidendo hominem iustitiam ad hoc inde adduci quia
vident hominem dyaboli vexationi iuste subiacere et deum hoc iuste permittere
et idcirco putant dyabolum illam iuste inferre. Contingit enim idem aliquando
diversis considerationibus esse iustum et iniustum et ob hoc aut diligenter in-
tuentibus totum iustum aut iniustum iudicari. Evenit enim ut innocentem
iniuste percuciat unde ipse iuste percuti mereatur. Si tamen percussus vindicare se non

debet: expetit patientem se iniuste hoc facit. Sic igitur passio ex parte patientis est iniusta quia non debuit se vindicare. Ex parte vero passi iusta quia iuste patiens iuste pati meruit. Diviso igitur intuitu iusta et iniusta est eadem actio quam contingere potest ab alio iudicari iustam, tantum ab alio iniustam. Hoc itaque modo dyabolus dicitur iuste vexare hominem quia deus hoc iuste permittit et homo iuste patitur. Sed et hoc quod homo dicitur iuste pati, non sua iustitia pati iuste dicitur, sed quia iusto iudicio punitur. At si obtenditur cyrographum decreti quod adversum nos dicit apostolus fuisse et per mortem Christi deletum esse, et putat aliquis per illud significari quia dyabolus quasi sub cuiusdam pacti cyrographo ab homine iuste ante Christi passionem peccatum velut usuram primi peccati exigeret ut per hoc iustitiam suam super hominem probare videatur, nequaquam ita intelligendum puto. Quippe cyrographum illud non est dyaboli quia dicitur cyrographum decreti. Decretum enim illud non erat dyaboli sed dei. Iusto namque iudicio dei decretum erat et quasi cyrographo confirmatum ut homo qui sponte peccaverat nec peccatum nec penam peccati vitare per se posset. Est enim spiritus vadens et non rediens et qui facit peccatum servus est peccati, nec qui peccat impunitus debet dimitti, nisi misericordia peccatori parcat et eum liberet ac reducat. Quapropter per hoc cyrographum nullam inveniri posse dyaboli iustitiam in hominis vexatione credere debemus. Denique sicut in bono angelo nulla omnino est iniustitia, ita in malo nulla penitus est iustitia. Nichil igitur erat in dyabolo cur deus contra illum ad liberandum hominem sua uti fortitudine non deberet.

A. VIII.

Sufficere nobis debet ad rationem voluntas dei cum aliquid facit licet non videamus cur velit. Voluntas namque dei numquam est irrationabilis. B. Verum est si constat deum id velle unde agitur; nequaquam enim acquiescunt multi deum aliquid velle si racio repugnare videatur. A. Quid tibi videtur repugnare rationi cum deum ea voluisse videmur fatemur que de eius incarnatione credimus. B. Ut breviter dicam altissimum ad tam humilia inclinari, omnipotentem aliquid facere cum tanto labore. A. Qui hoc dicunt non intelligunt quod credimus divinam enim naturam absque dubio asserimus impassibilem nec ullatenus posse a sua celsitudine humiliari nec in eo quod facere vult laborare. Sed dominum Ihesum Christum dicimus verum deum et verum hominem unam personam in duabus naturis et duas naturas in una persona. Quapropter cum dicimus deum aliquid humile aut infirmum pati non hoc intelligimus secundum sublimitatem impassibilis nature sed secundum infirmitatem humane substantie quam gerebat, et sic nostre fidei nulla ratio obviare cognoscitur. Sic enim nullam

divine substantie significamus humilitatem sed unam dei et hominis monstramus esse per-
sonam non enim in incarnatione dei ulla eius humiliatio intelligitur facta sed natura
hominis creditur exaltata. B. Ita sit nichil imputetur divine nature quod secundum
infirmitatem hominis de Christo dicitur verumtamen quomodo iustum aut rationabile probari potest
quia deus hominem illum quem pater filium suum dilectum in quo sibi com-
placuit vocavit Et quem filius seipsum fecit sic tractavit aut tractari per-
misit Que autem iustitia est hominem omnium iustissimum morti tradere
pro peccatore. Quis homo si innocentem dampnaret ut nocentem liberaret
dampnandus non iudicaretur ad idem enim res deduci videtur inconveniens
quod supradictum est Nam si aliter peccatores salvare non potuit quam iustum
dampnando ubi est eius omnipotentia Si vero potuit sed non voluit quomodo
defendemus sapientiam eius atque iustitiam. A. Deus pater non quemadmodum
videris intelligere hominem illum tractavit aut innocentem pro nocente mor-
ti tradidit Non enim eum invitum ad mortem ille coegit aut occidi per-
misit sed idem ipse sponte sua mortem sustinuit ut homines salvaret
Etiam si non invitum quoniam voluntati patris consensit quodam tamen modo
illum coegisse videtur precipiendo Dicitur namque quia Christus humiliavit seipsum factus
obediens usque ad mortem mortem autem crucis propter quod et deus illum ex-
altavit et quia didicit obedientiam ex hiis que passus est et quia proprio filio
non pepercit pater sed pro nobis omnibus tradidit illum Et ipse filius dicit
Non veni voluntatem meam facere sed voluntatem eius qui misit me Et iturus
ad passionem dicit Sicut mandatum dedit michi pater sic facio. Item
Calicem quem dedit michi pater non bibam illum Et alibi Pater si possibile
est transeat a me calix iste verumptamen non sicut ego volo sed sicut tu Et Pater
si non potest hic calix transire nisi bibam illum fiat voluntas tua In hiis
omnibus plus videtur Christus obedientia cogente quam spontanea volunta-
te disponente morte Ut michi videtur non bene discernis inter hoc
sustinuisse. ix. quod fecit exigente obediencia et quod sibi factum
quia servavit obedientiam sustinuit non exigente obediencia. B. Necesse
habeo ut hoc apertius exponas. A. Cur persecuti sunt eum iudei usque
ad mortem. B. Non ob aliud nisi quia veritatem et iustitiam vivendo
et loquendo indeclinabiliter tenebat. A. Hoc puto quod deus ab omni rationali
creatura exigit et hoc illa per obedientiam deo debet. B. Sic fateri nos op-
tet. A. Hanc igitur obedientiam debebat ille homo deo patri et humanitas
divinitati et hanc ab illo exigebat pater. B. Hoc nulli dubium. A.
Ecce habes quod fecit exigente obediencia B. Verum est et iam video

quod est illatum quia obediendo perseveravit. Nam illata est ei mors quia perstitit in obe-
dientia et hanc sustinuit. Sed quomodo obedientia non exigat non intelligo. A.
Si homo numquam peccasset deberet pati mortem aut deus deberet hoc ab eo exigere.
B. Sicut nos credimus nec homo moreretur nec hoc ab eo exigeretur sed huius rei a
te audire volo rationem. A. Rationalem creaturam iustam factam esse et ad hoc ut
deo fruendo beata esset non negas. B. Non. A. Deum autem nequaquam existimabis
convenire ut quam fecit iustam ad beatitudinem miseram esse sine culpa cogat.
Hominem enim invitum mori miseria est. B. Patet quia si non peccasset homo non de-
beret ab eo deus mortem exigere. A. Non ergo coegit deus Christum mori in quo
nullum fuit peccatum sed ipse sponte sustinuit mortem non per obedientiam dese-
rendi vitam sed per obedientiam servandi iustitiam in qua tam fortiter perseveravit
ut inde mortem incurreret. Potest etiam dici quia precepit illi pater mori cum hoc precepit
unde incurrit mortem. Ita ergo sicut mandatum dedit illi pater sic fecit. Et
calicem quem dedit bibit et factus est obediens patri usque ad mortem et sic didi-
cit ex his que passus est obedientiam id est quousque servari debebat obedientia.
Verbum autem quod positum est didicit duobus modis intelligi potest. Aut enim di-
dicit dictum est quia alios discere fecit. Aut quia quod per scientiam non ignorabat
experimento didicit. Sed autem apostolus cum dixisset humiliavit semetipsum factus est
obediens usque ad mortem mortem autem crucis addidit. Propter quod et deus illum
exaltavit et donavit illi nomen quod est super omne nomen. Cui simile est quod
David dixit. De torrente in via bibet propterea exaltabit caput. Non enim ita dictum est
quasi nullatenus potuisset pervenire ad hanc exaltationem nisi per hanc mortis
obedientiam. Et quasi exaltatio non nisi in retributione huius obedientie collata
sit. Prius enim quam pateretur ipse dixit omnia sibi tradita esse a patre et omnia pa-
tris esse sua. Sed quoniam ipse cum patre et spiritu sancto disposuerat se non aliter
quam per mortem celsitudinem omnipotentie sue mundo ostensurum. Quippe quod non
nisi per illam mortem fieri dispositum est cum per illam fit non inconvenienter
dicitur propter illam fieri. Si enim intendimus facere aliquid sed non proponimus nos
ante primus facturos quam prius id fiat cum iam factum est quod nolumus precedere si
sit quod intendimus recte dicitur propterea fieri quoniam factum est propter quod differebatur
quia non nisi per illud fieri dispositum erat. Nam si flumen quod equo et navi
transire possum propono me non nisi navi transiturum et ideo differo transire
quia navis abest cum iam presto est navis si recte transeo dicendum de me quia
navis parata fuit propterea transivit. Et non solum ita loquimur quando per id
quod precedere volumus sed etiam quando non per id sed tantum post id facere ali-
quid statuimus. Si quis enim differt cibum sumere propterea quia non dum ea die

misse celebracionem affuit parato quod prius volebat facere non incongrue illi dicitur iam sic
me cibum propterea quia iam fecisti propter quod sumere differebas. Multo igitur mi-
nus inusitata est locucio cum xpistus dicitur propterea exaltatus quia mortem sustinuit propter quam
et postquam illam exaltationem facere decrevit. Potest hoc et eo modo intelligi quo idem dominus
legitur profecisse sapiencia et gracia apud deum non quia ita erat sed quia ita se
habebat ac si ita esset. Nam sic post mortem exaltatus est quasi propter illam hoc fieret. Quod autem
ipse ait Non veni voluntatem meam facere sed eius qui misit me tale est quale est
et illud Mea doctrina non est mea. Nam quod quis non habet a se sed a deo hoc non tam
suum quam dei dicere debet. Nullus vero a se homo habet veritatem quam docet aut iustam
voluntatem sed a deo. Non ergo venit xpistus voluntatem suam facere sed patris quia iusta
voluntas quam habebat non erat ex humanitate sed ex divinitate. Quod proprio filio suo
vero non pepercit deus sed pro nobis tradidit illum non est aliud quam non
liberavit eum. Nam multa in sacra scriptura huiusmodi dicta inveniuntur. Ubi autem dicit
Si possibile est transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo sed
sicut tu. Et si non potest hic calix transire nisi bibam illum fiat voluntas tua
naturalem salutis per voluntatem suam significat appetitum quo hu-
mana caro dolorem mortis fugiebat. Voluntatem vero patris dicit non quia
maluit pater filii mortem quam vitam. Sed quia humanum genus restaurari
volebat pater nisi faceret homo aliquid tam magnum sicut erat mors illa
quod non poscebat racio. Et quia aliud facere non poterat idcirco non dicit filius
illum velle mortem suam quam ipse maluit pati quam ut genus
humanum non salvaretur. ac si diceret Quoniam non vis reconciliacionem aliter
mundi fieri dico te hoc modo velle mortem meam. Fiat igitur voluntas tua
id est fiat mors mea ut mundus tibi reconcilietur. Nam sepe aliquem dicimus aliquid
velle quia non vult aliud quod si vellet non fieret illud quod dicitur velle ut cum
dicimus illum velle lucernam extinguere qui non vult claudere fe-
nestram per quam ventus intrat qui lucernam extinguat. Sic igitur voluit
pater mortem filii quia non aliter voluit mundum salvari nisi homo tam mag-
num aliquid faceret ut dixi. Quod filio volenti salutem hominum tantundem
valuit quoniam aliter hoc facere non valebat quam si illi mori preciperet. Unde illi
sicut mandatum dedit illi pater sic fecit et calicem quem dedit illi pater bibit

Potest etiam recte intelligi obediens usque ad mortem · X ·

Quia per illam piam voluntatem qua voluit filius pro salute mundi mo-
ri dedit illi pater non tamen cogendo mandatum et calicem passionis
et non pepercit illi sed pro nobis tradidit illum et mortem illius voluit
Et quia ipse filius fuit obediens usque ad mortem et didicit ex his que

passus est obedientiam. Quemadmodum enim secundum humanitatem non habebat a se voluntatem
iuste vivendi sed a patre ita et voluntatem illam qua ut tantum bonum faceret mori
voluit non potuit habere nisi a patre luminum a quo est omne datum optimum et
omne donum perfectum. Et sicut pater trahere dando voluntatem dicitur ita non
incongrue et si impellere asseritur. Sicut enim filius de se de patre Nemo venit ad
me nisi pater traxerit eum. Ita dicere potuit nisi impulerit eum. Similiter quoque proferre
potuit. Nemo currit ad mortem pro nomine meo nisi pater impulerit aut traxerit eum.
Quoniam namque voluntate quisque ad indeclinabile quod vult trahitur vel impelli-
tur non inconvenienter trahere vel impellere deus tunc talem dat voluntatem affirmatur
in quo tractu vel impulsu nulla intelligitur violentie necessitas sed accepte bone
voluntatis spontanea et amata tenacitas. Si ergo hoc modo negari nequit
patrem voluntate illam dando ad mortem filium traxisse vel impulisse quis
non videat eadem ratione mandatum illi ut mortem sponte sustineret et cali-
cem quem non invitus biberet dedisse. Et si filius sibi non pepercisse sed pro nobis spontanea
voluntate seipsum tradidisse recte dicitur quis neget recte dici quia pater a quo
talem voluntatem habuit illi non pepercit sed pro nobis tradidit illum et
mortem eius voluit. Hoc etiam modo indeclinabiliter et sponte suavendo accep-
tam a patre voluntatem filius factus est illi obediens usque ad mortem et didi-
cit ex his que passus est obedientiam id est quam magna res facienda sit per
obedientiam. Nam hec est simplex et vera obedientia cum rationalis natura non
necessitate sed sponte servat voluntatem a deo acceptam. Aliis quoque modis
recte possumus patrem voluisse filii mortem intelligere quamvis isti possint
sufficere. Nam sicut velle dicimus eum qui facit ut alius velit ita dicimus
etiam illum velle qui non facit ut alius velit sed approbat quod vult. Ut
cum videmus aliquem velle fortiter pati velle molestiam ut perficiat quod bene
vult. Quamvis fateamur nos velle ut illam penam sustineat non tamen volumus
aut amamus penam eius sed voluntatem. Illum quoque qui prohibere potest et non pro-
hibet solemus dicere quia vult quod non prohibet. Cum ergo patri filii volun-
tas placuit nec prohibuit eum velle aut implere quod volebat recte voluisse
ut filius mortem tam pie tam utiliter sustineret quamvis penam eius non ama-
ret affirmatur. Non autem potuisse calicem transire nisi biberet illum dixit non
quia non posset mortem vitare si vellet. Sed quoniam sicut dictum est mundum erat
aliter impossibile salvari. Et ipse indeclinabiliter volebat mortem potius pati quam
ut mundus non salvaretur. Idcirco autem illa verba dixit ut doceret humanum ge-
nus aliter salvari non potuisse quam per mortem suam non ut ostenderet se mortem
nequaquam voluisse vitare. Nam quecumque de eo dicuntur his que dicta sunt similia

sic sunt exponenda ut nulla necessitate sed libera voluntate mortuus credatur.
Erat namque omnipotens quia de eo legitur Oblatus est quia ipse voluit. Et ipse dicit
Ego pono animam meam et iterum sumo eam. Nemo tollit eam a me sed ego
pono eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi eam et potestatem habeo iterum sumendi
eam. Qui ergo idem ipse sua potestate et sua voluntate facit nullatenus ad hoc
cogi recte dicitur. B. Hoc solum quia permittit deus illum sic tractari etiam
volentem non videtur tali patri de tali filio convenire. A. Immo maxime
decet talem patrem tali filio consentire si quid vult laudabiliter ad honorem
dei et utiliter ad salutem hominum quod aliter fieri non potuit. B. Adhuc
versamur qualiter mors illa rationabilis et necessaria monstrari possit. Aliter namque nec
ipse filius eam velle nec pater cogere aut permittere videtur debuisse.
Queritur enim cur deus aliter hominem salvare non potuit, aut si potuit
cur hoc modo voluit. Nam et inconveniens videtur deum hominem hoc modo
salvasse, nec apparet quid mors ista valeat ad salvandum hominem. Mirum
enim est si deus sic delectatur aut eget sanguine innocentis ut non nisi eo
interfecto parcere velit aut possit nocenti. A. Quoniam accipis in hac questione
personam eorum qui credere nihil volunt nisi premonstrata ratione, volo tecum pacis-
ci ut nullum vel minimum inconveniens in deo a nobis accipiatur et nulla
vel minima ratio si maior non repugnat reiciatur. Sicut enim in deo quod-
libet parvum inconveniens sequitur impossibilitas, ita quamlibet parvam
rationem si maiori non vincitur comitatur necessitas. B. Nihil in hac re
accipio libentius quam ut hoc pactum inter nos communiter servetur. A. De
incarnatione tantum dei et de his que de illo assumpto homine credimus
questio est. B. Ita est. A. Ponamus ergo dei incarnationem et que de illo dicimus
homine numquam fuisse et constet inter nos hominem esse factum ad beatitu-
dinem que in hac vita haberi non potest nec ad illam posse pervenire quemquam
nisi dimissis peccatis nec ullum hominem hanc vitam transire sine peccato
et alia quorum fides ad salutem eternam necessaria est. B. Ita fiat quia nihil in
his impossibile aut inconveniens deo videtur. A. Necessaria est igitur homini pec-
catorum remissio ut ad beatitudinem perveniat. B. Sic omnes tenemus. XI. A.

Querendum est ergo qua ratione deus dimittat peccata hominibus. Et ut hoc facia-
mus apertius prius videamus quid sit peccare et quid sit pro peccato satis-
facere. B. Tuum est ostendere et meum intendere. A. Si angelus et homo semper red-
derent deo quod debent numquam peccarent. B. Nequeo contradicere. A. Non
est itaque aliud peccare quam non reddere deo debitum. B. Quod est debitum
quod deo debemus? A. Omnis voluntas rationalis creature subiecta debet esse

Pulcher

voluntati dei. B. Nichil est verius. A. Hoc est debitum quod debet angelus et homo deo
quod solvendo nullus peccat. Et quod omnis qui non solvit peccat. Hec est iusticia
sive rectitudo voluntatis que iustos facit sive rectos corde, id est voluntate. Hic
est solus et totus honor quem debemus deo et a nobis exigit deus. Sola namque talis
voluntas opera facit placita deo cum potest operari, et cum non potest ipsa sola
per se placet quia nullum opus sine ea placet. Hunc honorem debitum qui deo non
reddit aufert deo quod suum est et deum exhonorat, et hoc est peccare. Quamdiu
autem non solvit quod rapuit manet in culpa. Nec sufficit solummodo reddere quod
ablatum est, sed pro contumelia illata plus debet reddere quam abstulit. Sicut
enim qui ledit salutem alterius non sufficit si salutem restituit nisi pro illata
doloris iniuria recompenset aliquid, ita qui honorem alicuius violat non sufficit
honorem reddere si non secundum exhonorationis factam molestiam aliquid quod placeat
ei illi quem exhonoravit restituit. Hoc quoque attendendum est quia cum aliquis quod
iniuste abstulit solvit, hoc debet dare quod ab illo non posset exigi si ali-
enum non rapuisset. Sic ergo debet omnis qui peccat honorem deo quem rapuit
solvere, et hec est satisfactio quam omnis peccator debet deo facere. B. His omnibus
quoniam rationem sequi proposuimus, quamvis aliquantulum me terreas, nichil habeo
quod possim dicere. R[edeamus] et videamus utrum sola misericordia sine omni
cantica. XII. A. R. solutione ablati sibi honoris deceat deum peccata
dimittere. B. Non video cur eum deceat. A. Sic dimittere peccatum non est aliud
quam non punire. Et quoniam recte ordinare peccatum sine satisfactione
non est nisi punire, si non punitur inordinatum dimittitur. B. Racionabile est
quod dicis. A. Deum vero non decet aliquid inordinatum in suo regno dimittere.
B. Si aliud volo dicere timeo peccare. A. Non ergo decet deum peccatum sic
impunitum dimittere. B. Ita sequitur. A. Est et aliud quod sequitur. Si pec-
catum sic impunitum dimittitur, quia similiter erit apud deum peccanti et non peccanti,
quod deo non convenit. B. Non possum negare. A. Vide et hoc. Iusticiam ho-
minum nemo nescit esse sub lege ut secundum eius quantitatem mensura retributionis
a deo recompensetur. B. Ita credimus. A. Si autem peccatum non solvitur nec
punitur nulli legi subiacet. B. Non possum aliter intelligere. A. Liberior
igitur est iniusticia si sola misericordia dimittitur quam iusticia, quod valde inconve-
niens videtur. Certo scilicet quia penarum dampnum vincula verbera talio igno-
minia exilium servitus mors. Ad hoc etiam extenditur hec inconveniencia ut
iniusticiam deo similem faciat. Quia sicut deus nullius legi subiacet ita et
iniusticia ~~neque tamen~~. B. Resistere nequeo rationi tue propinquans re suppli-
candum. Sed cum deus nobis precipiat omnino dimittere peccantibus in nos

videtur repugnare ut hoc nobis praecipiat quod ipsum facere non decet. A Nulla etiam in hoc est repugnantia quia deus hoc nobis praecipit ut non presumamus quod solius dei est. Ad nullum enim pertinet vindictam facere nisi ad illum qui dominus est omnium. Nam cum terrene potestates recte faciunt ipse facit a quo ad hoc ipsum sunt ordinate. B Removisti repugnantiam quam putabam inesse sed est aliud est ad quod tuum hic volo responsum. Nam cum deus sit sic liber ut nulli legi nulli subiaceat iudicio et ita sit benignus ut nichil benignius cogitari queat et nichil sit rectum aut decens nisi quod ipse vult mirum videtur si dicimus quod nullatenus vult aut non ei licet suam iniuriam dimittere a quo etiam de hiis que aliis faciunt solemus indulgentiam petere. A Verum est quod dicis de libertate et voluntate et benignitate ipsius sed sic ea debemus rationabiliter intelligere ut dignitati eius non videamur repugnare. Libertas enim non est nisi ad hoc quod expedit aut quod decet nec benignitas dicenda est que aliquid deo indecens operatur. Quod autem dicitur quia quod vult iustum est et quod non vult non est iustum non ita intelligendum est ut si deus vult quod licet inconveniens iustum sit quia ipse vult. Non sequitur si deus vult mentiri iustum esse mentiri sed potius illum deum non esse. Nam nequaquam potest velle mentiri voluntas nisi in qua corrupta est veritas ymmo que deserendo veritatem corrupta est. Cum ergo dicitur si deus vult mentiri non est aliud quam si deus est talis nature que velit mentiri et ideo non sequitur iustum esse mendacium. Nisi ita intelligatur sicut est de duobus impossibilibus dicimus si hoc est illud est quia nec hoc nec illud est ut si quis dicat si aqua est sicca ignis est humidus. Neutrum enim verum est. Itaque de illis tantum verum est dicere si deus hoc vult iustum est que deum velle non est inconveniens. Si enim deus vult ut pluat iustum est ut pluat et si vult ut homo aliquis occidatur iustum est ut occidatur. Quapropter si non decet deum aliquid iniuste aut inordinate facere non pertinet ad eius libertatem aut benignitatem aut voluntatem peccantem qui non solvit deo quod abstulit impunitum dimittere. B Omnia michi aufers que putabam tibi obicere posse. A Vide adhuc cur deum hoc facere non deceat. B Libenter ausculto quidquid dicis. XIII. A

Nichil minus tolerandum in rerum ordine quam ut creatura creatori debitum honorem auferat et non solvat quod aufert. B Hoc nichil clarius. A Nichil autem iniustius toleratur quam quo nichil est minus tolerandum. B Nec hoc est obscurum. A Puto ergo quod non dices deum debere tolerare quo nichil toleratur iniustius ut creatura non reddat deo quod aufert. B Immo penitus negandum esse video. A Item si

deo nichil maius aut melius nichil iustius quam honorem eius servat in rerum dispositione
summa iustitia que non est aliud quam ipse deus. B. Hoc quia michi apertius. A.
Nichil quoque servat deus iustius quam sue dignitatis honorem. B. Concedere
me oportet. A. Videtur tibi quia eum integre servet si sic ablatum sibi permittit ut
nec solvatur nec ipse auferentem puniat. B. Non audeo dicere. A. Necesse est
ergo ut aut ablatus honor solvatur aut pena sequatur. Alioquin aut sibi deus ipsi iustus
non erit aut ad utrumque impotens, et quod nefas est vel cogitare. XIIII. B.

Nichil rationabilius dici posse intelligo. Sed volo a te audire si pena pec-
cantis sit illi honor aut quomodo honor sit. Si enim peccantis non est eius
honor cum peccator non solvit quod abstulit sed punitur, perdit deus ho-
norem suum ut non recuperet. Quod hiis que dicta sunt repugnare videtur.
A. Deum impossibile est honorem suum perdere. Aut enim peccator sponte sol-
vit quod debet aut deus ab invito accipit. Nam aut homo debitam subiectionem
deo sive non peccando sive quod peccat solvendo voluntate spontanea ex-
hibet aut deus invitum eum tormentis sibi subicit et sic se eius esse dominum ostendit quod
ipse homo voluntate fateri recusat. In quo considerandum quia sicut homo pec-
cando rapit quod dei est ita deus puniendo aufert quod hominis est. Quippe non solum
id suum alicuius esse dicitur quod iam possidet sed quod in eius potestate est ut habeat. Quo-
niam ergo homo ita factus est ut beatitudinem habere posset si non peccaret,
cum propter peccatum beatitudine et omni bono privatur de suo quamvis
invitus solvit quod rapuit, quia licet deus hoc ad usum sui commodi non trans-
ferat quod aufert sicut homo pecuniam quam alii aufert in suam convertit
utilitatem, hoc tamen quod aufert utitur ad suum honorem hoc ipso quia aufert. Auferendo
enim peccatorem et que illius sunt sibi subiecta esse probat. B. Placet quod dicis.
Sed est et aliud ad quod rationem tuam postulo. XV.

Nam si deus ita sicut probas suum debet honorem servare, cur vel ad mo-
dicum patitur illum violari? Quod enim aliquo ledi sinitur non inte-
gre nec perfecte custoditur. A. Dei honori nequit aliquid quantum ad illum per-
tinet addi vel minui. Idem namque ipse sibi est honor incorruptibilis et nullo modo
mutabilis. Verum quando unaqueque creatura suum et quasi sibi preceptum
ordinem sive naturaliter sive rationabiliter servat, deo obedire et eum honorare dicitur,
et hoc maxime rationalis creatura cui datum est intelligere quid debeat.
Que cum vult quod debet deum honorat non quia illi aliquid confert sed quia
se sponte eius voluntati et dispositioni subdit et in rerum universitate ordi-
nem suum et eiusdem universitatis pulcritudinem quantum in ipsa est servat.
Cum vero non vult quod debet deum quantum ad illam pertinet inhonorat quoniam

non se sponte subdit illius dispositioni et ab universitatis ordine et pulchritudine
quantum in se est perturbat licet potestatem aut dignitatem dei nullatenus ledat
aut decoloret. Si enim ea que celi ambitu continentur vellent non esse sub celo
aut elongari a celo nullatenus possent nisi sub celo esse nec fugere celum nisi
appropinquando celo. Nam et unde et quo et qua irent sub celo esset et
quanto magis a qualibet celi parte elongarentur tanto magis appropinqua-
rent opposite parti. Ita quamvis homo vel malus angelus divine voluntati et ordi-
nationi subiacere nolit non tamen eam fugere valeat quia si vult fugere de sub
voluntate iubente currit sub voluntate punientem et si queris qua transit
non nisi sub voluntate permittente et hoc ipsum quod perverse vult aut agit in
universitatis prefate ordinem et pulchritudinem summa sapientia convertit. Ipsa
namque perversitatis spontanea satisfactio vel a non satisfaciente pene exactio
excepto hoc quod deus de malis multis modis bona facit in eadem universitate
suum tenent locum et ordinis pulchritudinem. Quas si divina sapientia ubi
perversitas rectum ordinem perturbare nititur non adderet fieret in ipsa universitate
quam deus debet ordinare quedam ex violata ordinis pulchritudine deformi-
tas et deus in sua dispositione videretur deficere. Que duo quoniam sicut sunt inconve-
nientia ita sunt impossibilia necesse est ut omne peccatum satisfactio aut pe-
na sequatur. B. Satis fecisti obiectioni mee. A. Palam igitur est quia deum
quantum in ipso est nullus potest honorare exhonorare sed quantum in se est
hoc aliquis facere videtur cum voluntatem suam voluntati eius subicit aut
subtrahit. B. Nescio quid contra queam dicere. A. Adhuc addam aliquid.
B. Tamdiu dic donec me tedeat audire. XVI. A.
Deum constat proposuisse ut de humana natura quam fecit sine peccato
numerum angelorum qui ceciderant restitueret. B. Hoc credimus sed vel-
lem aliquam huius rei rationem habere. A. Fallis me non enim proposuimus
tractare nisi de sola incarnatione dei et tu mihi inseris alias questiones.
B. Ne irascaris hilarem enim datorem diligit deus. Nam nemo se probat magis
hilariter dare quod promittit quam qui plus dat quam promittit. Dic igitur
libenter quod quero. A. Rationalem naturam que dei contemplatione beata
vel est vel futura est in quodam rationabili et perfecto numero prescitam esse adeo ita
ut nec maiorem nec minorem illum esse deceat. Non est dubitandum. Aut enim
nescit deus in quo numero melius eam deceat constitui quod falsum est aut si scit in
eo illam constituet quem ad hoc decentiorem intelliget. Quare aut angeli
illi qui ceciderunt facti erant ad hoc ut essent intra illum numerum aut quia

extra illum permanere non potuerunt, ex necessitate ceciderunt quod absurdum est opi
nari. B. Veritas est aperta quod dicis. A. Qui de illo numero esse debuerunt
aut restaurandus ex necessitate numerus eorum aut in imperfecto remanebit numero rationalis
creatura que in numero perfecto prescita est quod esse non potest. B. Restaurandi sunt pro cos
cul dubio. A. Necesse est ergo de humana quoniam non est alia de qua possint
naturam restaurari.

Cur non aut ipsi aut alii pro illis possint restitui. XVII. B. A. Cum videbis nostre restaurationis difficultatem
intelliges eorum reconciliationis impossibilitatem. Alii autem angeli pro illis ut resti
tui non possunt, ut ne taceam quomodo hoc repugnare videatur prime creationis perfectioni, +
quia non debent nisi tales esse possint quales illi fuissent si non peccassent. Cum illi illa
visa vindicta peccati perseverassent quod post illorum casum aliis qui pro illis restitue
rentur esset impossibile. Non enim pariter laudabiles sunt si stant in
veritate et qui illam noverunt peccati penam et qui eam semper aspiciunt e
ternam. Nam nequaquam putandum est bonos angelos esse confir
matos casu malorum sed suo merito. Sicut namque si boni vel mali
peccassent simul essent dampnati, ita iniusti si cum iustis stetissent
pariter confirmati essent. Quippe si aliqui eorum non nisi aliorum ca
su confirmandi erant, aut nullus umquam confirmaretur aut necesse erat ali
quem casurum qui ad alios confirmandos puniretur, que utraque absurda
sunt. Illo itaque modo confirmati sunt qui steterunt quo illi pariter confirmati essent
omnes si stetissent. Quemadmodum ostendi sicut potui ubi tractavi Cur deus diabolo perseverantiam non
dedit. B. Probasti malos angelos de humana natura restaurandos et patet
ex hac ratione quia non in maiori numero erunt homines electi quam angeli reprobi. Sed
Si angeli anqua | sed utrum plures futuri sint si potes ostende. XVIII. A.
quidam illorum caderent erant in suo perfecto numero ut diximus numero non sunt
homines facti nisi pro restauratione angelorum perditorum, et palam est quia
non erunt plures illis. Si autem ille numerus non erat in illis omnibus angelis conplen
dum est de hominibus et quod periit et quod prius deerat, et erunt electi homines plures
reprobis angelis, et sic dicemus quia non fuerunt homines facti tantum ad restaurandum
numerum imminutum sed etiam ad perficiendum nondum perfectum. B. Quid potius
tenendum est, an angeli facti sint prius in numero perfecto an non? A. Quod mihi vi
detur dicam. B. Non plus a te exigere possum. A. Si homo factus est post casum
malorum angelorum sicut quidam intelligunt in Genesi non video posse me
per hoc probare alterum horum determinate. Potest enim ut puto esse quod angeli prius
fuerunt in numero perfecto et post ea factus sit homo pro restaurando imminuto eorum

numerum. Et potest esse quod non fuerunt in numero perfecto quia differebat deus sicut adhuc
differt illum implere numerum facturus humanam naturam suo tempore. Unde aut so-
lummodo numerum nondum integrum perficeret aut si etiam minueretur restitueret.
Si autem tota creatura simul facta est et dies illi in quibus Moyses istum
mundum non simul esse factum videtur dicere aliter sunt intelligendi quam
sicut videmus istos dies in quibus vivimus intelligere nequeo quomodo facti sint an-
geli in illo integro numero. Quippe si ita esset videtur michi quia exigente necessitate aut aliqui
angeli vel homines casuri erant aut plures essent in illa celesti civitate quam
illa perfecti numeri convenientia exigeret. Si igitur omnia simul facta sunt sic videntur
angeli et duo primi homines in imperfecto numero fuisse ut aut de hominibus si nullus
angelus caderet quod deerat solum perficeretur. Et si aliquis periret hoc quod
caderet restitueretur et humana natura que infirmior erat quasi deum excu-
saret atque diabolum confunderet si ille casum suum infirmitati sue imputaret
cum ipsa infirmior staret. At si et eadem ipsa caderet multo magis deum
defenderet contra diabolum et contra seipsam cum ipsa facta valde infirmi-
or et mortalis in electis de tanta infirmitate tanto altius ascenderet quam unde
diabolus cecidisset quanto beati angeli quorum equalitati debebat proficere
post ruinam malorum quia perseveraverunt. Ex his omnibus potius michi videtur quia in
angelis non fuit ille perfectus numerus quo civitas illa superna perficietur quoniam si homo
simul cum angelis factus non est sic possibile est esse et si simul facti sunt quod magis putant
multi quoniam legitur Qui vivit in eternum creavit omnia simul videtur necesse esse.
Sed et si perfectio mundane creature non tam est intelligenda in numero individuo-
rum quam in numero naturarum necesse est humanam naturam aut ad complementum eiusdem
perfectionis esse factam aut illi superabundare quod de minimi vermiculi natura dicere
non audemus. Ergo propter ipsam ibi facta est et non solum pro restaurandis individuis alia-
rum naturarum. Unde palam est quia etsi nullus angelus periisset homines tamen in celesti civitate suum
locum habuissent. Sequitur itaque quia in angelis antequam quidam illorum caderet non erat
ille perfectus numerus. Alioquin necesse erat ut aut homines aut angeli aliqui cade-
rent quoniam extra numerum perfectum ibi nullus manere poterat. B. Non nichil
effecisti. A. Est et alia ratio ut michi videtur que non parum suffragatur illi sen-
tentie que angelos non esse factos in perfecto numero existimat. B. Dic illam. A.
Si angeli in illo perfecto numero facti sunt et nullatenus facti sunt homines nisi
in restauratione perditorum angelorum palam est quia nisi angeli ab illa beatitudine
cecidissent homines ad illam non ascenderent. B. Hoc constat. A. Si quis ergo
dixerit quia tantum letabuntur electi homines de angelorum perditione quantum gaudebunt
de sua assumptione cum absque dubio hoc non esset nisi illa fuisset quo poterunt

ab hac perversa gratulatione defendi. Aut qua ratione dicemus angelos qui ceciderunt
ex hominibus restaurandos si illi sine hoc vitio permansuri erant si non cecidissent
vel sine gratulatione de casu aliorum, isti non sine illo esse non poterunt, immo quomodo sine
hoc vitio beati esse debebunt. Deinde qua audacia dicemus deum non velle
aut non posse hanc restaurationem sine hoc vitio facere. B. Nonne simile est
in gentibus que ad fidem vocate sunt quia illam iudei respuerunt. A. Non.
Nam si iudei omnes credidissent gentes tamen vocarentur quia in omni gente
qui timet deum et operatur iustitiam acceptus est illi. Sed quoniam iudei apostolos
contempserunt ea tunc fuit occasio ut ad gentes illi converterentur. B. Nullo
video quid contra hoc dicere possim. A. Unde tibi videtur accidere singula-
ris illa letitia de alieno casu. B. Unde nisi quia certus erit unusquisque quia ubi
est nullatenus esset nisi alius inde cecidisset. A. Si ergo nullus hanc certitu-
dinem haberet non esset unde nullus de alieno dampno gauderet. B. Ita
videtur. A. Putasne aliquem illorum habiturum hanc certitudinem si multo
plures erunt quam qui ceciderunt. B. Nequaquam possum opinari quod
eam habeat ut habere debeat. Nullo namque poterit quis scire utrum pro restauran-
do quod imminutum erat aut pro complendo quod nondum perfectum erat de illo numero
restituende civitatis sit factus. Sed omnes certi erunt se factos esse ad perficien-
dam illam civitatem. A. Ergo si plures erunt quam reprobi angeli nul-
lus poterit aut debebit scire se non esse ibi assumptum nisi pro alieno casu. B.
Verum est. A. Non igitur habebit aliquis cur gaudere debeat de alterius
perditione. B. Ita sequitur. A. Cum itaque videamus quia si plures erunt ho-
mines electi quam sint reprobi angeli illa non sequitur inconvenientia
quam sequi est necesse si plures non erunt et cum impossibile sit ullum in
illa civitate futurum inconveniens videtur necesse esse ut angeli non sint facti
in illo perfecto numero et plures futuri sint beati homines quam sint miseri angeli.
B. Non video qua ratione id negari queat. A. Aliam adhuc eiusdem sententie
posse dici puto rationem. B. Hanc quoque proferre debes. A. Credimus hanc mundi
molem corpoream in melius renovandam nec hoc futurum esse donec impleatur
numerus electorum hominum et illa beata perficiatur civitas et post eius perfectionem
non differendam. Unde colligi potest deum ab initio proposuisse ut utrumque simul
perficeret quatenus et minor que deum non sentiret natura ante maiorem que
deo frui debet nequaquam perficeretur et maioris perfectione mutata in melius
suo quodammodo quasi congratularetur, immo omnis creatura de tam glorio-
sa et tam admirabili sui consummatione suo creatori et sibi invicem quoque
suo modo eterne congaudendo iocundaretur. Et quia quod voluntas in rationali na-

sponte facit et hoc etiam insensibilis creatura per dei dispositionem naturaliter exhibet
Solemus namque in maiorum exaltatione congaudere ut cum in natalicijs sanctorum
festiva exultatione iocundamur de gloria illorum letantes Quam sententiam hoc
adiuvare videtur quia si adam non peccasset differret tamen deus illam civitatem perficere
donec completo ex hominibus quem expectabat numero. Ipsi quoque homines in corpora ut
ita dicam in mortalem immortalitatem transmutarentur. Habebant namque in paradiso
quandam immortalitatem id est potestatem non moriendi sed non erat immortalis hec
potestas quia poterat mori ut scilicet ipsi non possent non mori Quod si ita est ut videlicet rationalem
illam et beatam civitatem et hanc mundanam insensibilemque naturam quam deus ad usus
posuerit simul perficere videtur quia illa civitas non erat completa in numero angelorum ante
malorum ruinam sed expectabat deus ut eam de hominibus compleret cum corpoream mundi
naturam in melius mutaret Aut si perfecta erat in numero non erat perfecta in con
firmatione et differenda erat confirmatio eius etiam si nullus in ea peccasset usque
ad eam mundi quam expectamus renovationem aut si non diutius illa confirmatio differenda
erat acceleranda erat mundana renovatio ut cum eadem confirmatione fieret Sed quod
mundum noviter factum statim deus debebat renovare et eas res que post renovationem
illam non erunt in ipso initio antequam appareret cur facte essent destruere constituere
omnino caret ratione Sequitur igitur quia angeli non ita fuerunt in numero perfecto ut
ut eorum confirmatio diu differretur propterea quia novam mundi renovationem mox oporteret
fieri quod non convenit Quod autem eandem confirmationem usque ad mundi futuram
renovationem differre deus noluit inconveniens videtur presertim cum illam tam
cito in quibusdam perfecerit et cum intelligi possit quod in primis hominibus qui peccaverunt
illam fecisset si non peccassent sicut fecit in perseverantibus angelis quamvis enim
nondum provehherentur ad illam equalitatem angelorum ad quam perventuri erant homines
cum perfectus esset numerus de illis assumendus in ea tamen iustitia in qua erant videtur
si vicissent ut temptati non peccarent ita confirmarentur cum omni propagine
sua ut ultra peccare non possent quemadmodum quia victi peccaverunt sic infirma
ti sunt ut quantum in ipsis est sine peccato esse non possint Quis enim audeat dicere plus
valere iniustitiam ad alligandum in servitute hominem in prima suasione sibi
consentientem quam valeret iustitia ad confirmandum eum in libertate si in eadem
prima temptatione adhereret Nam quoniam natura humana tota erat in pri
mis parentibus tota in illis victa est ut peccaret excepto illo solo homine quem deus
sicut sine semine viri de virgine facere sic scivit de peccato ade secernere ita ut in
eisdem tota vicisset si non peccasset Restat ergo ut non completa in illo primo
angelorum numero superna civitas sed de hominibus complenda fuisse dicatur Que si
ita sunt plures erunt electi homines quam sint reprobi angeli. B. [illegible]

michi valde videntur que dicis Sed quid dicemus quia legimus de deo Constituit
terminos populorum iuxta numerum filiorum israhel Et quidam quia pro filiorum israhel
inveniunt angelorum dei sic exponunt ut secundum numerum bonorum angelorum assumendorum
intelligatur numerus hominum electorum A Hoc non repugnat predicte sententie
etsi certum non est quod totidem angeli cecidissent quot remanserunt Nam si plu
res sunt angeli electi quam reprobi et necesse est ut reprobos electi homines restau
rent et potest fieri ut bonorum numero coequentur et sic plures erunt homines iusti quam
quam angeli iniusti Sed memento qua pacta incepi respondere questioni tue videlicet si quid
dicerem quod maior non confirmet auctoritas quamvis illud ratione probare videar non
alia certitudine accipiatur nisi quia interim ita michi videtur donec deus michi
melius aliquo modo revelet Certus enim sum si quid dico quod sacre scripture absque dubio
contradicit quod falsum est nec illud tenere volo si cognovero Sed si in illis rebus
de quibus diversa sentiri possunt sine periculo sicut est istud unde nunc agimus Si enim
nescimus utrum plures homines eligendi sint quam sint angeli perditi an non
et alterum horum magis estimamus quam alterum nullum puto esse anime periculum
si in huiusmodi dico rebus sic exponimus divina dicta ut diversis sententiis favere
videantur nec alicubi invenitur ubi quid indubitanter tenendum sit de
terminent non arbitror reprehendi debere Istud autem quod dixisti Constituit
terminos populorum seu gentium iuxta numerum angelorum dei quia in alia translatione
legitur iuxta numerum filiorum israhel quoniam ambe translationes aut idem sig
nificant aut diversa sine repugnantia ita intelligendum est ut per angelos dei
et per filios israhel significentur angeli boni tantummodo aut soli homines electi
aut simul et angeli et homines electi tota scilicet illa civitas superna Aut
per angelos dei sancti angeli tantum et per filios israhel soli iusti homines aut soli
angeli per filios israhel et iusti homines per angelos dei Si boni angeli tantum
designantur per utrumque idem est quod si solum per angelos dei Si vero tota celestis
civitas hic est sensus quia tamdiu assumentur angeli populi vel multitudines e
lectorum hominum aut tamdiu erunt in hoc seculo populi donec de hominibus predestinatus
numerus illius civitatis nondum perfectus compleatur Sed non video nunc quomodo soli an
geli aut simul et angeli et homines sancti per filios israhel intelligantur Sanctos autem
homines filios israhel sicut filios abrahe non est incongruum vocari Qui an
geli quoque dei per hoc recte possunt vocari quia vitam angelicam imitantur atque similitudo
et equalitas illis angelorum promittitur in celo Et quia omnes iuste viventes angeli
sunt dei unde ipsi confessores aut martyres dicuntur Qui enim confitetur et
testatur veritatem dei nuntius id est angelus eius est Et si malus homo dicitur diabolus si
cut de iuda dicit dominus propter similitudinem malitie cur non bonus homo dicetur

angelus post institutionem iustitie. Et possumus ut puto dicere deum constituisse ter-
minos populorum iuxta numerum electorum hominum quia tam diu erunt populi et homi-
nis in mundo procreatio donec numerus eorundem electorum compleatur et eo completo cessabit
esse hominum generatio que fit in hac vita. At si per angelos dei intelligimus sanctos
angelos tantum et per filios israhel solummodo iustos homines duobus his modis
intelligi potest quia constituit deus terminos populorum iuxta numerum angelorum dei
aut quia tantus populus id est tot homines assumentur quot sunt sancti angeli dei aut quia
tam diu erunt populi donec numerus angelorum dei compleatur ex hominibus. Et uno solummodo
exponi posse video Constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum israhel
id est quia iam sicut supradictum est tam diu erunt populi in hoc seculo donec numerus
sanctorum hominum assumatur et colligatur. Ex utraque translatione quia tot assumentur homines
quot remanserunt angeli. Unde tamen non sequitur quia perditi angeli ex
hominibus restaurandi sint tot angelos cecidisse quot perseveraverunt. Quod tamen si dicitur
inveniendum quomodo vane non sint superiores rationes que videntur ostendere non
fuisse in angelis prius quam quidam illorum caderent illum perfectum numerum quem
supradixi et plures homines electos futuros quam sint angeli mali. B. Non me
penitet quod coegi te ut de angelis hec diceres. Nam non frustra factum est. Nunc redi
ad id unde digressi sumus. A. Constat deum proposuisse ut de hominibus angelos
qui ceciderant restauraret. B. Certum est. A. Tales ergo esse oportet homines in illa
civitate superna qui pro angelis illuc assumentur quales ibi futuri erant
illi pro quibus ibidem erunt id est quales nunc sunt boni angeli. Alioquin non erunt
restaurati qui ceciderunt et sequetur quia deus aut non poterit perficere bonum quod incepit
aut penitebit eum tantum bonum incepisse que duo absurda sunt. B. Vere oportet
ut equales sint homines angelis bonis. A. Angeli boni umquam ne peccaverunt
Potes ne cogitare quod homo qui aliquando pec- B. Non. XIX. A.
cavit nec umquam deo pro peccato satisfecit sed tantum ut puniretur dimittitur equalis
sit angelo qui numquam peccavit. B. Verba ista cogitare et dicere possum
sed sensum eorum ita cogitare nequeo sicut falsitatem non possum intelligere
veritatem esse. A. Non ergo decet deum peccantem hominem sine satisfactione
ad restaurationem angelorum assumere perditorum quoniam veritas non patitur eum
levari ad equalitatem beatorum. B. Sic ostendit ratio. A. Considera etiam in solo
homine sine hoc quia angelis debet equari utrum cum tali deus ad beatitudi-
nem illam vel talem qualem habebat antequam peccaret debebat provehere. B.
Dic tu quod cogitas et ego considerabo prout potero. A. Pone namque divi-
tem aliquem in manu tenere margaritam preciosam quam nulla umquam
pollutio tetigit et quam nullus alius possit amovere de manu eius nisi ipso

penitentem et eam disponat recondere in thesaurum suum ubi sunt carissima et preciosissima que possidet. B. Cogito velut ante nos sit. A. Quid si ipse permittat eandem margaritam ab aliquo invido excuti de manu sua in lutum cum prohibere possit, et postea eam de luto sumens pollutam et non lotam in aliquo suo mundo et caro loco deinceps illam sic servaturus recondat, putabisne illum sapientem? B. Quomodo hoc possum? Nam melius esset satis ut margaritam suam mundam teneret et servaret quam pollutam. A. Nonne similiter faceret deus qui hominem angelis sociandum sine peccato quasi in manu sua tenebat in paradiso, et permisit ut accensus invidia diabolus eum in lutum peccati quamvis consentientem deiceret — si enim prohibere vellet, diabolus non posset temptare hominem — nonne inquam similiter faceret si hominem peccati sorde maculatum sine omni lavatione, id est absque omni satisfactione, talem semper mansurum saltem in paradisum de quo eiectus fuerat reduceret? B. Similitudinem, si deus hoc faceret, negare non audeo, et idcirco eum hoc facere posse non concedo. Videretur enim aut quod proposuerat perficere non potuisse aut bene propositi eum penituisse, que in deum cadere nequeunt. A. Tene ergo certissime quia sine satisfactione, id est sine debiti solutione spontanea, nec deus potest peccatum impunitum dimittere, nec peccator ad beatitudinem vel talem qualem habebat antequam peccaret pervenire. Non enim hoc modo repararetur homo vel talis qualis fuerat ante peccatum. B. Rationibus tuis omnino contradicere non possum. Sed quid est quod dicimus deo: dimitte nobis debita nostra, et omnis gens orat deum quem credit ut dimittat sibi peccata? Si enim solvimus quod debemus, cur oramus ut dimittat? Numquid deus iniustus est ut iterum exigat quod solutum est? Si autem non solvimus, cur frustra oramus ut faciat quod quia facere non convenit facere non potest? A. Qui non solvit frustra dicit dimitte. Qui autem solvit supplicat, quoniam hoc ipsum pertinet ad solutionem ut supplicet. Nam deus nulli quicquam debet, sed omnis creatura illi debet, et ideo non expedit homini ut agat cum deo quemadmodum par cum pari. Sed de hoc non est opus tibi videre. Cum enim cognosces cur Christus est mortuus, forsitan per te videbis quod queris. B. Sufficit ergo mihi nunc quod de hac questione nunc respondes. Et autem nullus homo ad beatitudinem pervenire queat cum peccato aut solvi a peccato nisi solvat quod rapuit peccando, sic aperte monstrasti ut etiam si velim non possim dubitare.

+ habebat

Capitulum XX.

A. Hoc quoque non dubitabis ut puto quia secundum mensuram peccati oportet satisfactionem esse. B. Alioquin aliquatenus inordinatum esset/maneret peccatum, quod esse non potest si deus nichil relinquit inordinatum in regno suo. Sed hoc est prestitutum quia qualibet parva inconveniens impossibile est in deo. A. Dic ergo quid solves deo pro peccato tuo. B. Penitentiam

et cor contritum et humiliatum abstinentias et multimodos labores corporis
et misericordiam dandi et dimittendi et obedientiam. A. Quid in omnibus hiis das
deo? B. An non honoro deum quando propter timorem eius et amorem in cordis contritione le
ticiam temporalem abicio et in abstinenciis et laboribus delectationes et
quietem huius vite calco in dando et dimittendo que mea sunt largior in obedi
entia me ipsum illi subicio. A. Cum reddis aliquid quod debes deo etiam si
non peccasti non debes hoc computare pro debito quod debes pro peccato. Omnia
autem ista debes deo que dicis. Tantus namque debet esse in hac mortali vita a
mor et ad quod pertinet desiderium perveniendi ad hoc ad quod factus es et dolor
quia ibi nondum es et timor ne non pervenias ut nullam leticiam sentire debe
as nisi de hiis que tibi aut auxilium aut spem dant perveniendi. Oratio est
mentis devotio id est conversio in deum per pium et humilem affectum fide spe et
karitate subnixa. Non enim mereris habere quod non secundum quod est amas aut desi
deras et de quo quia nondum habes et adhuc utrum habiturus sis an non in tan
to es periculo non doles. Ad quod etiam pertinet quietem et delectationes munda
nas que animam ab illa vera quiete et delectatione revocant fugere nisi quod
ad sustentationem illuc perveniendi cognoscis sufficere. Orationem vero ita considerare
debes te facere ex debito sicut intelligis quia quod das non a te habes sed ab
illo cuius servus es tu et ille cui facias das. Et natura te docet ut conservo tuo
id est homo homini facias quod tibi ab illo vis fieri. Et quia qui non vult dare quod habet
non debet accipere quod non habet. De dimissione vero breviter dico quia nullatenus
pertinet ad te vindicta sicut supra diximus qui nec tu tuus es nec ille tuus
aut similis qui tibi fecit iniuriam sed unius domini servi facti ab illo de nichilo
estis. Et si de conservo tuo te vindicas iudicium quod proprium domini et iudicis omnium
est super illum superbe presumis. In obediencia vero quid das deo quod non debes
cui iubenti totum quod es et quod habes et quod potes debes? B. Nichil iam au
deo in omnibus hiis dicere me dare deo quod debeo. A. Quid ergo solves deo
pro peccato tuo? B. Si me ipsum et quicquid possum etiam quando non pecco illi debeo
ne peccem nichil habeo quod pro peccato reddam. A. Quid igitur erit de te? Quomodo
poteris salvus esse? B. Si rationes tuas considero non video quomodo. Si autem ad fi
dem meam recurro in fide christiana que per dilectionem operatur spero me posse salva
ri. Et quia legimus si iniustus conversus fuerit ab iniusticia sua et fecerit iusti
ciam omnes iniusticias eius tradi oblivioni. A. Hoc non dicitur nisi de illis
qui aut expectaverunt Christum antequam veniret aut credunt in eum postquam
venit. Sed Christum et christianam fidem quasi numquam fuisset posuimus
quando sola ratione querimus utrum adventus eius ad salvationem hominum esset necessarius

querere possumus. B. Ita faciamus. A. Sola igitur bene peccamus? B. Terruisti
me in angustias quasdam ductas desidero tamen multum ut sicut incepisti pro-
grediaris. A. Pone quoniam omnia illa que modo posuisti te pro peccato posse sol-
vere te non debere et videamus utrum possint sufficere ad satisfactionem unius
tam parvi peccati sicut est unus aspectus contra voluntatem dei. B. Nisi
quia audio te hoc ponere in questionem putarem me hoc peccatum una sola compunc-
tione delere. A. Nondum considerasti quanti ponderis sit peccatum. B. Unde

Si videres te in conspectu dei et aliquis tibi Capitulum XXI. A.
diceret aspice illuc et deus contra nullatenus volo ut aspicias quere tu
ipse in corde tuo quid sit in omnibus que sunt pro quo contra voluntatem dei deberes
illum aspectum facere. B. Nichil invenio pro quo hoc debeam nisi forte sim
in ea necessitate positus ut sit necesse me aut hoc aut maius peccatum facere.
A. Remove hanc necessitatem et de solo hoc peccato considera si possis id
facere pro te ipso redimendo. B. Aperte video quia non possum. A. Ne te diu-
tius protraham quid si necesse esset aut totum mundum et quicquid deus non est
perire et in nichilum redigi aut te facere tam parvam rem contra voluntatem
dei. B. Cum considero actionem ipsam levissimum video quiddam esse sed cum
intueor quid sit contra voluntatem dei gravissimum quiddam et nulli dampno
comparabile intelligo. Sed solemus aliquando facere contra voluntatem alicuius non
reprehensibiliter ut res eius salvetur quod postea illi placet contra cuius vo-
luntatem facimus. A. Hoc fit homini qui aliquando non intelligit quid sibi sit
utile aut non potest quod perdit restaurare sed deus nullo indiget et omnia
si perirent posset sicut ea fecit restaurare. B. Fateri me necesse est quia pro conser-
vanda tota creatura nichil debere facere contra voluntatem dei. A. Quid si essent
plures mundi pleni creaturis sicut iste est? B. Si infinito numero multiplica-
rentur et similiter michi obtenderent idipsum responderem. A. Nichil rectius potes. Sed — al' obtenderent
considera etiam si contingeret ut contra voluntatem dei aspectum illum faceres
quid posses pro hoc peccato solvere. B. Non habeo aliquid magis quam supra. A.
Sic graviter peccamus quotienscumque aliquid scienter quamvis parvum contra voluntatem — + qd
dei facimus quoniam semper in conspectu eius sumus et semper ipse precipit nobis
ne peccemus. B. Ut audio nimis periculose vivimus. A. Patet quia secundum quan-
titatem peccati exigit satisfactionem deus. B. Non possum negare. A. Non
ergo satisfacis si non reddis aliquid tam magnum quam sit id pro quo
peccatum facere non debueras. B. Et rationem video sic exigere et omnino esse
impossibile. A. Nec deus illum obligatum aliquatenus debito peccati assumere
potest ad beatitudinem quia non debet. B. Nimis est gravis hec sententia. A. Audi

Hadhuc aliud cur non minus sit difficile hominem reconciliari deo. B. Nisi fides me consolaretur hoc solum me cogeret desperare. A. Audi tamen. B. Dic. A. XXII.

Homo in paradyso factus sine peccato quasi positus est pro deo inter deum et diabolum ut vinceret dyabolum non consentiendo suadenti peccatum ad excusationem et honorem dei ad confusionem diaboli cum ille infirmior in terra non peccaret eodem dyabolo suadente qui fortior peccavit in celo nullo suadente. Et cum hoc facile posset efficere nulla vi coactus sola se suasione sponte vinci permisit ad voluntatem dyaboli et contra voluntatem et honorem dei. B. Ad quid me tendis. A. Iudica tu ipse si non est contra honorem dei ut homo reconcilietur ei scilicet deo cum huius talis ipsa huius contumelie deo irrogate nisi prius honoraverit deum vincendo diabolum sicut illum inhonoravit victus a dyabolo. Victoria vero talis debet esse ut sicut fortis ad potestatem immortalis consensit facile dyabolo ut peccaret et unde iuste incurrit penam mortalitatis ita infirmus et mortalis qualem ipse se fecit per mortis difficultatem vincat diabolum ut nullomodo peccet. Quod facere non potest quamdiu ex vulnere primi peccati concipitur et nascitur in peccato. B. Iterum dico quia ratio probat quod dicis et impossibile est. A. Adhuc accipe unum intelligi sine quo iuste non reconciliatur homo deo nec minus impossibile. B. Tot iam proposuisti nobis que facere debemus ut quidquid superaddas non me magis terrere possit. A. Audi tamen. B.

Quid abstulit homo deo cum vinci se ¶ Audio · XXIII · A · permisit a diabolo. B. Dic tu ut cepisti quia ego nescio quid super hec mala que ostendisti potuit addere. A. Nonne abstulit deo quidquid de humana natura facere proposuerat. B. Non potest negari. A. Intende in districtam iusticiam et iudica secundum illam utrum ad equalitatem peccati homo satisfaciat deo nisi idipsum quod permittendo se vinci a diabolo deo abstulit diabolum vincendo restituat ut quemadmodum per hoc quod victus est rapuit diabolus quod dei erat et deus perdidit ita per hoc quod vincat dyabolus perdat et deus recuperet. B. Nec districtius nec iustius potest aliquid cogitari. A. Putas ne summam iusticiam posse violare hanc iusticiam. B. Non audeo cogitare. A. Nullatenus ergo debet aut potest accipere homo a deo quod deus illi dare proposuit si non reddit deo totum quod illi abstulit ut sicut per illum deus perdidit ita per illum recuperet. Quod non aliter fieri valet nisi ut quemadmodum per victum tota humana natura corrupta et quasi fermentata est peccato cum quo deus nullum assumit ad perficiendam illam civitatem celestem ita per vincentem iustificentur aptato tot homines quot illum numerum completuri erant ad quem complendum factus est homo. Sed hoc facere nullatenus potest

peccator homo quia peccator peccatorem iustificare nequit. B. Et mihi iustus
et mihi impossibile videtur. Sed ex his omnibus videtur misericordia dei et spes hominis
perire quantum ad beatitudinem spectat ad quam factus est homo. A. Exspecta
adhuc parum. B. Quid habes amplius. A.

Si homo dicitur iniustus qui homini non reddit quod debet multo ma-
gis iniustus est qui deo quod debet non reddit. B. Si potest et non reddit
vere iniustus est. Si vero non potest quomodo iniustus est. A. Forsitan si nulla est
in illo causa impotentie aliquatenus excusari potest. Sed si in ipsa impotentia
culpa est sicut non leviat peccatum ita non excusat non reddentem debitum.
Nam si quis iniungat opus aliquod servo suo et precipiat illi ne se deiciat in fo-
veam quam illi monstrat unde nullatenus exire possit et servus ille contempnens
mandatum et monitionem domini sui sponte se in monstratam mittat foveam
ut nullatenus possit iniunctum opus efficere putas ne illi aliquatenus im-
potentiam istam ad excusationem valere cur opus iniunctum non faciat.
B. Nullo modo sed potius ad augmentum culpe cum ipse impotentiam illam
sibi fecit dupliciter namque peccavit quia et quod iussus est facere non fecit et quod
preceptum est ne faceret fecit. A. Ita homo qui sponte obligavit se illo de-
bito quod solvere non potest et sua culpa deiecit se in hanc impotentiam ut
nec illud possit solvere quod debebat ante peccatum id est ne peccaret nec hoc quod
debet quia peccavit excusabilis est. Ipsa namque impotentia culpa est quia non
debet eam habere immo debet eam non habere. Nam sicut culpa est non habere quod
habere debet ita culpa est habere quod debet non habere. Sicut igitur culpa est homini non
habere potestatem illam quam accepit ut posset cavere peccatum sic culpa
est illi habere impotentiam qua nec iustitiam tenere et peccatum cavere nec
quod pro peccato debet reddere potest. Sponte namque fecit unde perdidit illam potestatem
et devenit in hanc impotentiam. Idem enim est non habere potestatem quam debet habere
et habere impotentiam quam debet non habere. Quapropter impotentia reddendi deo
quod debet que facit ut non reddat non excusat hominem si non reddit quoniam effec-
tum peccati non excusat peccatum quod facit. B. Et grave nimis est et ita esse
necesse est. A. Iniustus est ergo homo qui non reddit deo quod debet. B. Nimis
est verum. Nam iniustus est qui non reddit et iniustus est qui reddere nequit.
Nullus autem iniustus admittetur ad beatitudinem quoniam quemadmodum beatitudo
est sufficientia in qua nulla est indigentia sic nulli convenit nisi in quo
ita pura est iustitia ut nulla in eo sit iniustitia. B. Non aliter audeo credere.

Quod qui non solvit deo quod debet non potest esse beatus. xxiiij. A.

B. Nec hoc consequi negare possum. A. Quod si ius dicere misericors deus dimit-
tit supplicanti quod debet ideo quia reddere nequit non potest dici dimittere nisi aut hoc
quod homo sponte reddere debet nec potest, id est quod recompensare possit peccatum quod fieri non
debet pro conservatione omnis rei que deus non est, aut hoc quod puniendo ablaturus
erat invito sicut supradixi, id est beatitudinem. Sed si dimittit quod sponte reddere
debet homo ideo quia reddere non potest, quid est aliud quam dimittit deus
quod habere non potest. Sed derisio est ut talis misericordia deo attribuatur. At si
dimittit quod invito erat ablaturus propter impotentiam reddendi quod sponte reddere
debet, relaxat deus penam et facit beatum hominem propter peccatum quia habet
quod debet non habere. Nam ipsam impotentiam debet non habere et ideo quamdiu
illam habet sine satisfactione peccatum est illi. Verum huiusmodi misericordia dei
nimis est contraria iustitie illius que non nisi penam permittit reddi propter
peccatum. Quapropter quemadmodum deum esse contrarium ita hoc modo illum
esse misericordem impossibile est. B. Aliam misericordiam dei video esse querendam quam
istam. A. Verum esto dimittit ei deus qui non solvit quod debet ideo quia
non potest. B. Ita vellem. A. At quamdiu non vellet reddere aut non
nollet. Sed si nollet quod non poterit indigens erit. Si vero nolet iniustus
erit. B. Hoc nichil clarius. A. Sive autem indigens sive iniustus sit beatus
non erit. B. Et hoc apertum est. A. Quamdiu ergo non reddet beatus esse
non poterit. B. Si rationem sequitur deus iustitie non est qua evadat miser
homuncio et misericordia dei perire videtur. A. Rationem postulasti rationem accipe.
Misericordem deum esse non nego qui homines et iumenta salvat quemadmodum
multiplicavit misericordiam suam. Nos autem loquimur de illa ultima misericordia
qua post hanc vitam beatum facit hominem. Hanc beatitudinem nulli dare de-
bere nisi illi cui dimissa penitus sunt peccata nec hanc dimissionem fieri nisi debito
reddito quod debetur pro peccato secundum magnitudinem peccati supra positis rationibus
puto me sufficienter ostendisse. Quibus si quid tibi videtur posse rationibus obici
dicere debes. B. Ego utique nullam tuarum rationum aliquatenus infirmari posse
video. A. Nec ego si bene considerentur existimo. Verumtamen si vel una de omnibus
quas posui inexpugnabili veritate roboratur sufficere debet. Sive namque una
sive pluribus argumentis veritas inexpugnabiliter munitur equaliter ab
omni dubitatione. B. Certe ita est. A. Quo ergo salvus erit homo si ipse nec
defenditur. I. xxv. I solvit quod debet nec potest salvari si non solvit
quod debet aut qua fronte asseremus deum misericordia divitem supra intellec-
tum humanum hanc misericordiam facere non posse. B. Hoc debes ab illis nunc exige-

qui christum non esse credunt necessarium ad illam salutem hominis quorum vice loquor
Vt dicant qualiter homo possit salvari sine christo. Quod si non possunt nullomodo desinant
nos irridere et accedant et iungant se nobis qui non dubitamus hominem per christum
posse salvari aut desperent hoc nullomodo posse fieri. Quod si horrent credant nobis-
cum in christum ut possint salvari. B. Ate quaeram sicut incepi ut ostendas michi qua
ratione salvetur homo per christum. A. Nonne sufficienter probatur per christum hominem
posse salvari cum etiam infideles non negent hominem nullomodo fieri posse
beatum et satis ostensum sit quod si ponimus christum non esse nullomodo possit in-
veniri salus hominis aut enim per christum aut alio aliquo aut nullomodo poterit homo
salvus esse. Quapropter si falsum est quod nullo aut aliquo modo alio potest hoc esse necesse est fieri
per christum. B. Si quis videns rationem quia aliomodo non potest esse et non intelligens
qua ratione per christum esse valeat asserere velit quod hoc nullomodo queat esse quid
huic respondebimus. A. Quid respondendum est illi qui ideirco astruit esse impossibile quod
necesse est esse quia nescit quomodo sit. B. Quia insipiens est. A. Ergo contemnendum est
quod dicit. B. Verum quidem est sed hoc ipsum est illi ostendendum qua ratione sit
quod putat impossibile. A. An non intelligis ex his que supra diximus quod necesse est
aliquos homines ad beatitudinem pervenire. Nam si deo inconveniens est hominem
cum aliqua macula perducere ad hoc ad quod illum sine omni macula fecit ne
aut boni incepti penitere aut propositum implere non posse videatur multo magis
propter eandem inconvenientiam impossibile est nullum hominem ad hoc provehi ad quod factus
est. Quapropter aut extra fidem christianam invenienda est peccati satisfactio qualem
supra esse debere ostendimus quod ratio nulla potest ostendere aut indubitanter in ea
esse credenda est. Quod enim necessaria ratione esse colligitur veraciter id in nullam de-
duci debet dubitationem etiam si ratione quomodo sit non percipitur. B. Verum est quod
dicis. A. Quid ergo queris amplius. B. Non ad hoc veni ut auferas michi
fidei dubitationem sed ut ostendas michi certitudinis mee rationem. Quapropter
sicut me rationabiliter deduxisti ad hoc ut videam peccatorem hominem hoc debere
deo pro peccato quod et reddere nequit et nisi reddiderit salvari non valet ita
me volo perducas illuc ut rationabili necessitate intelligam esse oportere omnia
illa que nobis fides katholica de christo credere precipit si salvari volumus
et quomodo valeant ad salutem hominis et qualiter deus misericordia salvet hominem cum
peccatum non dimittat illi nisi reddiderit propter quod illud debet et ut certiores sint
argumentationes tue sic a longe incipe ut eas super firmum fundamentum con-
stituas. A. Adiuvet me nunc deus quia tu nullatenus michi parcis nec con-
sideras imbecillitatem scientie mee cui tam magnum opus iniungis. Temp-

tabo tam quam quidem incepi non in me sed in deo confidens et faciam quod ipso ad-
iuuante potero sed ne fastidium si uolenti legere nimis longa continuatione
generetur additis dicenda alio exordio distinguamus. Incipit liber secundus

Rationalem naturam adeo factam esse iustam ut illo fruendo beata esset
dubitari non debet. Ideo namque rationalis est ut discernat inter iu-
stum et iniustum et inter bonum et malum et inter magis bonum
et minus bonum alioquin frustra esset facta rationalis. Sed deus non fecit eam
rationalem frustra. Quare ad hoc eam factam esse rationalem dubium non
est. Simili ratione probatur quod ad hoc accepit potestatem discernendi ut odisset
et vitaret malum ac amaret et eligeret bonum atque maius bonum magis ama-
ret et eligeret. Aliter namque frustra illi deus dedisset potestatem istam discernendi
quia in uanum discerneret si secundum discretionem non amaret et vitaret. Sed non
conuenit ut deus tantam potestatem frustra dederit. Ad hoc itaque factam esse rati-
onalem creaturam certum est ut summum bonum super omnia amaret et elige-
ret non propter aliud sed propter ipsum. Si enim propter aliud non ipsum sed aliud
amat at hoc nisi iusta facere nequit. Ut igitur frustra non sit rationalis
simul ad hoc rationalis et iusta est facta. Quod si ad summum bonum eligendum
et amandum iusta facta est aut talis ad hoc facta est ut aliquando assequeretur
quod amaret et eligeret aut non. Sed si ad hoc iusta non est facta ut quod sic
amat et eligit assequatur frustra facta est talis ut sic illud amet et eligat
nec ulla erit ratio cur illud debeat assequi aliquando. Quamdiu ergo amando
et eligendo summum bonum iusta faciet ad quod facta est misera erit quia indi-
gens erit contra voluntatem non habendo quod desiderat quod nimis absur-
dum est. Quapropter rationalis natura iusta facta est ut summo bono id est deo
fruendo beata esset. Homo ergo qui rationalis natura est factus est iustus ad hoc
ut deo fruendo beatus esset.

Capitulum ij.

Quod autem talis factus sit
ut necessitate non moreretur hinc facile probatur quia ut iam diximus sa-
pientie et iustitie dei repugnat ut cogeret mortem pati sine culpa quem iustum
ad eternam fecit beatitudinem. Sequitur ergo quod si numquam peccasset numquam
moreretur.

iij.

Unde aperte quoque futura resurrectio mortuo-
rum probatur. Quippe si homo perfecte restaurandus est talis debet res-
titui qualis futurus erat si non peccasset. B. Aliter non potest esse. A. Quemadmodum
igitur si non peccasset homo cum eodem quod gerebat corpore in incorruptibilitatem
transmutandus erat ita oportet ut cum restaurabitur cum suo in quo vivit
in hac vita corpore restauretur. B. Quid respondebimus si quis dicat quod hoc

fieri oportet de illis in quibus humanum genus restaurabitur de reprobis vero non est necesse
A. Nullatenus iustius aut convenientius intelligitur quam ut sicut homo si perseverasset in iustitia
totus id est anima et corpore eterne beatus esset ita si perseverat in iniustitia totus
similiter eterne miser sit. B. Breviter in his satisfecisti. IIII. A.
Ex his est facile cognoscere quoniam aut hoc de humana perficiet deus natura quod incepit
aut in vanum fecit tam sublimem naturam ad tantum bonum. At si nichil pretiosius
cognoscitur deus fecisse quam rationalem naturam ad gaudendum de se valde alie
num est ab eo ut ullam rationalem naturam penitus perire sinat. B. Non potest
aliter putare cor rationale. A. Necesse est ergo ut de humana natura quod incepit perficiat.
Hoc autem fieri sicut diximus nequit nisi per integram peccati satisfactionem quam
nullus peccator facere potest. B. Intelligo iam necesse esse ut deus perficiat quod incepit ne
aliter quam deceat videatur a suo incepto deficere. Et si ita est videtur quia cogi deus
necessitate vitandi indecentiam ut salutem procuret humanam. Quomodo ergo negari po
terit plus hoc propter se facere quam propter nos. Aut si ita est quam gratiam illi debemus
pro eo quod facit propter se. Quomodo etiam imputabimus nostram salutem eius gratie si nos
Est necessitas que benefacienti gratiam aufert | salvat necessitate. V. A.
aut minuit et est necessitas qua maior gratia beneficio debetur. Cum enim aliquis
ex necessitate cui subiacet invitus benefacit aut nulla aut minor illi gratia debetur.
Cum vero ipse sponte se necessitati benefaciendi subdit nec invitus eam sustinet
tunc utique maiorem beneficii gratiam meretur. Non enim hec est dicenda necessitas sed
gratia quia nullo cogente illam suscepit aut servat sed gratis. Nam si quod hodie
sponte promittis cras te daturum eadem cras voluntate das quamvis necesse
sit te cras reddere promissum si potes aut mentiri non tamen minus debet tibi ille
pro impenso beneficio cui das quam si non promisisses qui te debitorem ante
tempus donationis illi facere non es cunctatus. Tale est cum quis sancte conversatio
nis sponte vovet propositum. Quamvis namque servare illud ex necessitate post votum
debeat ne apostate dampnationem incurrat et licet cogi possit servare si
nolit si tamen non invitus servat quod vovit non minus gratus deo est sed
magis quam si non vovisset qui non solum communem vitam sed etiam eius
licentiam propter deum abnegavit nec sancte vivere dicendus est ne
cessitate sed eadem qua vovit libertate. Ex multo magis si deus facit homini
bonum quod incepit licet non deceat eum a bono incepto deficere totum
gratie debeamus imputare quia hoc propter nos non propter se nullius egens in
cepit. Non enim illum latuit quid homo facturus erat cum illum fecit et tamen
bonitate sua illum creando sponte se ut perficeret inceptum bonum quasi obligavit

Denique deus nichil facit necessitate quia nullo modo cogitur aut prohibetur facere aliquid
et cum dicimus deum aliquid facere quasi necessitate vitandi inhonestatem quam
utique non timet potius intelligendum est quia hoc facit necessitate servande honesta
tis Que scilicet necessitas non est aliud quam immutabilitas honestatis eius
quam a se ipso et non ab alio habet et ideo improprie dicitur necessitas Dicamus tamen quia necesse
est ut bonitas dei propter immutabilitatem suam perficiat de homine quod incepit quam
vis totum sit gratia bonum quod facit B Concedo · vi · A
Hoc autem fieri nequit nisi sit qui solvat deo pro peccato hominis aliquid maius
quam omne quod preter deum est B Ita constat A Illum quoque qui de
suo poterit deo dare aliquid quod superet supra omne quod sub deo est al' insti
orem maiorem esse necesse est quam omne quod non est deus B Neque negare A
Nichil autem est supra omne quod deus non est nisi deus B Verum est A
Non ergo potest hanc satisfactionem facere nisi deus B Sic sequitur A Sed nec facere illam
debet nisi homo alioquin non satisfacit homo B Non videtur aliquid iustius A Si ergo
sicut constat necesse est ut de hominibus perficiatur illa superna civitas nec hoc esse
valet nisi fiat predicta satisfactio quam nemo potest facere nisi deus nec debet
nisi homo necesse est ut eam faciat deus et homo B Benedictus deus Iam magnum quiddam
invenimus de hoc quod querimus prosequere ergo ut incepisti Spero enim
Investigandum nunc est quomodo esse possit quia deus nos adiuvabit · vii · A
deus homo · Divina enim natura et humana non possunt invicem mutari ut divina
fiat humana aut humana divina nec ita misceri ut quedam tertia fiat ex dua
bus que nec divina sit omnino nec humana. Denique si fieri posset ut altera
in alteram converteretur aut esset tantum deus et non homo aut solum homo et non
deus aut si miscerentur ita ut fieret de duabus corruptis quedam tertia · quemad
modum de duobus individuis animalibus diversarum specierum masculo et femina
nascitur tertium quod nec matris nec patris integram servat naturam sed
ex utraque tertiam mixtam nec homo esset nec deus esset · Non igitur potest fieri homo deus quem
querimus ex divina et humana natura · aut conversione alterius in alteram aut
corruptiva commixtione utriusque in tertiam quia hec fieri nequeunt aut si fieri va
lerent nichil ad hoc quod querimus valent Si autem ita quolibet modo con
iungi dicuntur hee due nature integre ut tamen alius sit homo alius deus et non
idem sit deus qui et homo impossibile est ut ambo faciant quod fieri necesse est Nam
deus non faciet quia non debebit et homo non faciet quia non poterit Ut ergo hoc fa
ciat deus homo necesse est eundem ipsum esse perfectum deum et perfectum homi
nem qui hanc satisfactionem facturus est quia eam facere non potest nisi verus

deus nec debet nisi verus homo. Cum igitur servata integritate utriusque nature ne-
cesse est inveniri deum et hominem, non minus est necesse has duas naturas integras
convenire in unam personam quemadmodum corpus et anima rationalis conveniunt in unum
hominem, quoniam aliter fieri nequit ut idem ipse sit perfectus deus et perfectus homo. B
Restat nunc querere unde. Totum mi placet quod dicis · viii · A ·
et quomodo assumet deus humanam naturam. Aut enim eam assumet de Adam
aut faciet novum hominem quemadmodum fecit Adam de nullo alio homine. Sed si
novum hominem facit non ex Ade genere non pertinebit ad genus humanum quod natum
est de Adam. Quare non debebit satisfacere pro eo quia non erit de eo. Sicut enim rectum est
ut pro culpa hominis homo satisfaciat ita necesse est ut satisfaciens idem sit qui peccator
aut eiusdem generis. Aliter namque nec Adam nec genus eius satisfaciet pro se. Ergo sicut
de Adam et Eva peccatum in omnes homines propagatum est ita nullus nisi vel
ipsi vel qui de illis nascitur pro peccato hominum satisfacere debet. Cum ergo illi ne-
queunt necesse est ut de illis sit qui hoc faciet. Amplius sicut Adam et to-
tum genus eius per se stetisset sine sustentatione alterius creature si non
peccasset, ita oportet ut si idem genus resurgit post casum per se resurgat et re-
levetur. Nam per quemcumque in statum suum restituatur per illum utique stabit per
quem statum suum recuperabit. Deus etiam cum humanam naturam primitus fecit
in solo Adam nec feminam nec de utroque sexu multiplicarentur homines facere
voluit nisi de ipso aperte monstravit se non nisi de Adam voluisse facere quod
de humana natura facturus erat. Quapropter si genus Ade per aliquem relevatur ho-
mine qui non sit de eodem genere non in illam dignitatem quam habiturus erat
si non peccasset Adam et ideo non integre restaurabitur et dei propositum deficere vi-
debitur que duo inconvenientia sunt. Ergo necesse est ut de Adam assumatur homo per
quem restaurandum est genus Ade. B Si rationem sequimur sicut proposuimus hoc
inevitabiliter oportet esse. A Investigemus nunc utrum assumenda sit natura
dei hominis de patre et matre sicut alii sunt homines aut de viro sine femina
aut de femina sine viro. Nam quocumque modo ex his tribus modis sit de Adam
et de Eva est de quibus est omnis homo utriusque sexus nec aliquis modus ex tribus
istis facilior est deo quam alii ut eo modo potius debeat assumi. B Bene proce-
dis. A Verum non est opus multo labore ut ostendatur quia mundius et honestius pro-
creabitur homo ille de solo viro vel femina quam de commixtione utriusque sicut omnes
alii filii hominum. B Sufficit. A Aut ergo de solo viro aut de sola femina assu-
mendus est. B Aliunde non potest. A Quatuor modis potest deus homines facere
videlicet aut de viro et femina sicut assiduus monstrat usus aut nec de viro nec de femina

sicut creavit adam aut de viro sine femina sicut fecit evam aut de femina sine viro quod non dum fecit Ut igitur hunc quoque modum probet sue subiacere potestati et ad hoc ipsum opus dilatum esse nil convenientius quam ut de femina sine viro assumat illum hominem quem querimus verum aut de virgine aut de non virgine dignius hoc fiat non est opus disputare sed non sine omni dubitatione asserendum est quia de virgine deum hominem nasci oportet. B. Secundum placitum cordis mei loqueris. A. Est ne hoc solidum quod diximus aut vanum aliquid sicut nubes quod dixisti nobis infideles obicere. B. Nichil solidius. A. Pinge igitur non super fictam vanitatem sed super solidam veritatem et dic quia valde convenit ut quemadmodum hominis peccatum et causa nostre dampnationis principium sumpsit a femina Ita medicina peccati et causa nostre salvationis nascatur de femina ac ne mulieres desperent se pertinere ad sortem beatorum quoniam de femina tantum malum processit oportet ut ad reformandam spem earum de muliere tantum bonum procedat pinge et hoc Si virgo erat que causa fuit humano generi totius mali multo magis est decet ut virgo sit que causa erit totius boni hoc quoque pinge Si mulier quam fecit deus de viro sine femina facta est de virgine convenit valde ut vir quoque qui fiet de femina sine viro fiat de virgine Sed de picturis que pingi possunt super hoc quia deus homo de virgine muliere nasci debet ista nunc sufficiant. B. Valde pulchre et rationabiles sunt iste picture.

A. Nunc quoque querendum est in qua persona deus qui est tres persone hominem assumat Plures enim persone nequeunt unum eundemque hominem assumere in unitatem persone Quare in una tantum persona hoc fieri necesse est Sed de hac unitate persone dei et hominis et in qua persona dei hoc magis fieri oporteat In epistola de incarnatione verbi ad dominum papam Urbanum directa quantum ad presentem investigationem sufficere puto locutus sum. B. Breviter tamen hic tange cur potius filii persona debeat incarnari quam patris aut spiritus sancti. VIIII. A.

Si qualibet alia persona incarnaretur erunt duo filii in trinitate filius scilicet dei qui et ante incarnationem filius est et ille qui per incarnationem filius erit virginis et erit in personis que semper equales esse debent inequalitas secundum dignitatem nativitatum Digniorem namque nativitatem habebit natus ex deo quam natus ex virgine Item si pater fuerit incarnatus erunt duo nepotes in trinitate quia pater erit nepos parentum virginis per hominem assumptum et verbum cum nichil habeat de homine nepos tamen erit virginis quia filii eius erit filius Que omnia inconvenientia sunt nec in incarnatione verbi

contingunt. Est et aliud cur magis conveniat incarnari filio quam aliis
personis, quia convenientius sonat filium supplicare patri quam aliam personam alii.
Item homo pro quo erat oraturus et diabolus quem erat expugnaturus ambo falsam similitudi-
nem dei per propriam voluntatem presumpserant. Unde quasi specialius adversus
personam filii peccaverunt, qui vera similitudo patris creditur. Illi itaque cui
specialius fit iniuria convenientius attribuitur culpe vindicta aut indulgentia.
Quia ergo cum nos ratio inevitabilis perduxerit ad hoc ut necesse sit divinam et
humanam naturam in una convenire persona, nec hoc fieri possit in pluribus
personis dei, et hoc convenientius fieri poterat in persona verbi quam in aliis, ne-
cesse est verbum deum et hominem in unam convenire personam. B. Sic est via
qua me ducis undique munita ratione ut nec ad dexteram neque ad sinistram
videam ab illa me posse declinare. A. Non ego te duco sed ille de quo loqui-
mur, sine quo nihil possumus, nos ducit ubicumque viam veritatis tenemus. X.

Ventilat an ille homo moriturus sit ex debito sicut omnes alii homines
ex debito moriuntur non investigare debemus. Sed si adam moriturus
non erat si non peccasset, multo magis iste mortem pati non debebit in quo peccatum
esse non poterit quia deus est. B. In hoc volo te aliquantulum morari. Sive enim dicatur
posse sive non posse peccare, in utroque mihi non parva nascitur questio. Nam si non
posse peccare dicitur, difficile credi debere videtur. Ut enim aliquantulum lo-
quar non quasi de illo qui numquam fuerit sicut hactenus fecimus, sed velud
de eo quem et cuius facta novimus, quis neget illum multa potuisse facere que
peccata dicimus? Nempe ut alia taceam, quomodo dicemus eum non potuisse mentiri quod semper
peccatum est? Cum enim dicat iudeis de patre: si dixero quia nescio eum, ero similis vo-
bis mendax, et inter hec verba dicat non scio eum, quis eum dicet easdem tres ne-
quivisse proferre dictiones sine aliis verbis, ut si sic diceret non scio eum? Quod si
faceret, ut ipse ait, esset mendax, quod est esse peccatorem. Quare quia hoc potuit, peccare
potuit. A. Et hoc dicere potuit et peccare non potuit. B. Hoc ostende. A. Omnis potestas
sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare, subauditur si volo. Si enim non subintelli-
gitur voluntas, non est potestas sed necessitas. Nam cum dico quod nolens possum trahi aut vinci, non
est hec mea potestas sed necessitas et potestas alterius. Quippe non est aliud possum trahi
vel vinci quam alius trahere me vel vincere potest. Possumus itaque dicere de Christo
quia potuit mentiri, sed subauditur si vellet. Et quoniam mentiri non potuit nolens,
nec potuit velle mentiri, non minus dici potest nequivisse mentiri. Sic itaque po-
tuit et non potuit mentiri. B. Nunc redeamus ad investigandum de illo quasi
nondum sit, de quo sicut incepimus. Dico igitur: si peccare non potuit, quia sicut dic-

non poterit velle eternitate sua habebit iustitiam. Ergo non ex libertate arbitrii iustus erit
Quare igitur gratia illi pro iustitia sua debebitur. Solemus namque dicere deum
idcirco fecisse angelum et hominem tales qui peccare possent quatenus cum possent deserere
iustitiam et ex libertate servarent arbitrii gratiam et laude mererentur que illis qui si
ex necessitate iusti essent non deberentur. A. Nonne angeli qui modo peccare nequeunt
laudandi sunt. B. Sunt utique quia hoc quod modo non possunt meruerunt per hoc quia
potuerunt et noluerunt. A. Quid dicis de deo qui peccare non potest nec hoc meruit
potestatem peccandi quam non peccavit. Nonne laudandus est pro iustitia sua. B.
Hoc volo ut respondeas pro me. Nam si dico eum non esse laudandum scio me
mentiri. Si autem dico laudandum timeo infirmare rationem quam dixi de an
gelis. A. Angeli non sunt laudandi de iustitia sua quia peccare potuerunt sed
quia hoc quodam modo a se habent quod peccare nequeunt in quo aliquatenus sunt
similes deo qui a se habet quidquid habet. Dicitur enim dare aliquid qui non
aufert quod potest et facere esse aliquid qui cum possit efficere non esse non
facit. Sic itaque cum angelus potuit auferre sibi iustitiam et non abstulit et fa
cere se non esse iustum et non fecit. Recte asseritur ipse sibi dedisse iustitiam et
seipsum iustum fecisse. Hoc igitur modo habet a se iustitiam quia creatura
eam aliter habere a se nequit et idcirco laudandus est de sua iustitia nec
necessitate sed libertate iustus est quia improprie dicitur necessitas ubi nec coactio
ulla est nec prohibitio. Quapropter quoniam deus perfecte habet a se quidquid habet
ille maxime laudandus est de bonis que habet et servat non ulla necessitate
sed sicut supra dixi propria et eterna immutabilitate. Sic ergo homo ille qui idem
ipse deus erit quoniam omne bonum quod ipse habebit a se habebit non necessitate
sed libertate et a seipso iustus et idcirco laudandus erit. Quamvis enim natura humana
a divina habeat quod habebit idem tamen ipse a seipso quoniam due nature una per
sona erunt habebit. B. Satisfecisti michi ex hoc et aperte video quia et pecca
re non poterit et tamen laudandus erit de iustitia sua. Sed nunc querendum exis
timo cum deus talem possit facere hominem cur non tales fecit angelos
et duos primos homines ut similiter et peccare non possent et de sua iustitia lau
dandi essent. A. Intelligis quid dicas. B. Videor michi intelligere et idcirco
quero cur eos tales non fecit. A. Quoniam non debuit nec potuit fieri ut unus
quisque illorum esset idem ipse qui deus sicut de homine isto dicimus. Et si queris
cur non vel de tot quot sunt persone dei vel saltem de uno hoc fecit. Respondeo
Quia ratio tunc fieri nullatenus hoc exigebat sed omnino quia deus nichil
sine ratione facit prohibebat. B. Erubesco quia hoc quesivi dic que dicturus eras

A. Dicamus igitur quia mori non debebit quoniam non erit peccator. B. Concedere me oportet. XI. A.
Nunc autem restat indagare utrum possit mori secundum humanam naturam nam
secundum divinam semper incorruptibilis erit. B. Cur hoc autem dubitare debe-
mus cum ipse verus homo futurus sit et omnis homo naturaliter mortalis sit. A. Non puto
mortalitatem ad puram sed ad corruptam hominis naturam pertinere. Quippe si numquam
peccasset homo et immortalitas illius immutabiliter firmata esset non tamen minus homo esset
verus. Et cum mortales in incorruptibilitate resurgent non minus erunt veri homines.
Nam si pertineret ad veritatem humanae naturae mortalitas nequaquam posset homo
esse qui esset immortalis. Non ergo pertinet ad sinceritatem humanae naturae corrup-
tibilitas sive incorruptibilitas quoniam neutra facit aut destruit hominem sed
altera valet ad eius miseriam altera ad beatitudinem. Sed quoniam nullus est homo qui
non moriatur ideirco mortale ponitur in hominis diffinitione a philosophis qui non
crediderunt totum hominem aliquando potuisse aut posse esse mortale. Quare non
sufficit ad monstrandum illum hominem debere mortalem esse hoc quia verus homo erit.
B. Quaere ergo tu aliam rationem quia ego illam nescio si tu nescis qua illum mori
posse probetur. A. Dubium non est quia sicut deus non erit ita omnipotens erit. B.
Verum est. A. Si ergo volet poterit animam suam ponere et iterum sumere. B. Si hoc
non potest non videtur quia sit omnipotens. A. Poterit igitur numquam mori si volet et pote-
rit mori et resurgere. Sive autem animam suam ponat nullo alio faciente sive
alius hoc faciat ut eam ponat ipso permittente quantum ad potestatem ni-
chil differt. B. Non est dubium. A. Si igitur voluit permittere poterit occidi
et si noluit non poterit. B. Ad hoc nos indeclinabiliter perducit ratio. A. Ratio quoque nos
docuit quia oportet eum maius aliquid habere quam quicquid sub deo est quod sponte det et non
ex debito deo. B. Ita est. A. Hoc autem sub illo nec extra illum inveniri potest. B.
Verum est. A. In ipso igitur inveniendum est. B. Sic sequitur. A. Aut igitur seipsum
aut aliquid de se dabit. B. Non possum aliter intelligere. A. Quaerendum nunc
est cuiusmodi esse debebit haec datio. Dare namque se non poterit deo aut aliquid de
se quasi non habenti ut suum sit quia omnis creatura dei est. B. Sic est. A.
Sic ergo intelligenda est haec datio quia aliquo modo ponet se ad honorem dei aut aliquid de
se quo debitor non erit. B. Ita sequitur ex praedictis. A. Si dicimus quia dabit
seipsum ad oboediendum deo ut perseveranter servando iustitiam subdat se volunta-
ti eius non erit hoc dare sponte quod deus ab illo non exigat ex debito. Omnis enim ra-
tionalis creatura debet hanc oboedientiam deo. B. Hoc negari nequit. A. Alio
itaque modo oportet ut det seipsum deo aut aliquid de se. B. Ad hoc nos impellit ratio. A.
Videamus si forte hoc sit dare vitam suam sive ponere animam suam sive

tradere seipsum morti ad honorem dei. Hoc enim ex debito non exiget deus ab illo. Quia cum non erit peccatum in illo non debebit mori sicut diximus. B. Aliter nequeo intelligere. A. Consideremus adhuc utrum sit rationabile ut conveniat. B. Dic tu et ego libenter audiam. A. Si homo per suavitatem peccavit, nonne convenit ut per asperitatem satisfaciat. Et si tam facile victus est a diabolo ut deum peccando exhonoraret ut facilius non posset, nonne iustum est ut homo satisfaciens pro peccato tanta difficultate vincat diabolum ad honorem dei ut maiori non possit. An non est dignum quatenus qui se sic abstulit deo peccando ut se plus auferre non posset, sic se det deo satisfaciendo ut magis se non possit dare. B. Non est aliud rationabilius. A. Nihil autem asperius aut difficilius potest homo ad honorem dei sponte et non ex debito pati quam mortem, et nullatenus potest seipsum homo dare magis deo quam cum se morti tradit ad honorem illius. B. Vera sunt omnia haec. A. Talem ergo oportet eum esse qui pro peccato hominis satisfacere volet ut mori possit si velit. B. Video plane illum hominem quem quaerimus talem esse oportere qui nec ex necessitate moriatur quia omnipotens erit, nec ex debito quia numquam peccator erit, et mori possit ex libera voluntate quia necessarium erit. A. Sunt et alia multa cur valde conveniat hominem illum similitudinem et conversationem absque peccato habere cum hominibus, quae facilius et clarius per se patent in eius vita et operibus quam velut ante experimentum sola ratione monstrari possit. Quis enim explicet quam necessarie quamque sapienter factum est ut ille qui homines erat redempturus et de via mortis et perditionis ad viam vitae et beatitudinis aeternae docendo reducturus, cum hominibus conversaretur, et in ipsa conversatione cum eos doceret verbo qualiter vivere deberent, seipsum praeberet exemplum. Exemplum autem seipsum quomodo daret infirmis et mortalibus ut propter iniurias et contumelias aut dolores aut mortem a iustitia non recederent, si haec omnia sentire non agnoscerent. XII. B.

Omnia haec patenter ostendunt eum mortalem et nostrarum esse participem oportere. Sed et haec omnia miseriae nostrae sunt. Numquid ergo miser erit. A. Nequaquam. Nam sicut ad beatitudinem non pertinet commodum quod habet quis contra voluntatem, ita non est miseria apprehendere sapienter nulla necessitate aliquod incommodum sed per voluntatem. B. Concedendum est. XIII.

Ceterum in hac similitudine quam habere debet cum hominibus, dic utrum igitur quia sicut alias infirmitates nostras habebit, sic. A. Quid dubitas de deo utrum sit omnia sciens. B. Quia quamvis sit immortalis futurus ex divina natura, mortalis tamen erit ex humana. Nam cur non similiter poterit homo ille esse vere ignorans sicut vere mortalis est. A. Illa hominis assumptio in unitatem personae dei non nisi sapienter a summa sapientia fiet, et ideo non assumet in homine quod nullo

[margin: ut homo satisfaciens pro peccato]
[margin: asperius …]

utile sed valde noxium est ad opus quod idem homo facturus est. Ignorantia namque
ad nihil illi utilis esset sed ad multa noxia. Quomodo enim tot et tanta opera que fac-
turus est faciet sine immensa sapientia aut quomodo illi credent homines si eum scient
nescium. Si autem nesciet ad quid erit illi utilis illa ignorantia. Deinde si
nichil amatur nisi quod cognoscitur sicut nichil erit boni quod non amet ita
nullum bonum erit quod ignoret. Bonum autem nemo perfecte novit nisi
qui illud a malo scit discernere hanc quia discretionem nullus scit facere qui
malum ignorat. Sicut ergo ille de quo loquimur omne perfecte sciet bonum ita
nullum ignorabit malum. Omnem igitur habebit scientiam quamvis eam publice in
hominum conversatione non ostendat. B. Hoc in maiori etate videtur sicut dicis sed
in infantia sicut non erit tempus congruum ut in illo appareat sapientia ita non erit
opus et ideo nec congruum ut illam habeat. A. Nonne dixi quia sapienter
fiet illa incarnatio. Sapienter namque assumet deus mortalitatem qua sapienter
quia valde utiliter utetur. Ignorantiam non poterit assumere sapienter quia numquam
est utilis sed semper noxia nisi forte cum prava mala voluntas que numquam in
illo erit ab effectu restringitur. Nam etsi aliquando ad aliud non nocet hoc solo tamen
nocet quia scientie bonum aufert. Et ut breviter absolvam quod queris ex quo homo ille est
plenus deo semper ut seipso erit unde numquam erit sine eius potencia et fortitudi-
ne et sapiencia. B. Quamvis hoc in Christo semper fuisse non dubitarem ideo tamen quesivi
ut de hoc quoque racionem audirem. Sepe namque aliquid esse certi sumus et tamen hoc
Nunc rogo ut doceas me racione probare nescimus. · XIIII.
quomodo mors eius prevaleat numero et magnitudini peccatorum omnium cum unum
quod putamus levissimum peccatum tam infinitum monstres ut si infinitus numerus obtendatur infi-
nitus mundorum qui sic pleni sint creaturis sicut iste est nec possint servari quin re-
digantur in nichilum nisi faciat aliquis aspectum unum contra voluntatem dei
cu non tamen fieri debeat. A. Si esset presens homo ille et ipse esset sciens et diceretur tibi nisi oc-
cideris hominem hunc peribit mundus iste totus et quicquid deus non est faceres hoc pro conser-
vanda omni alia creatura. B. Non facerem etiam si infinitus numerus mundorum ob-
tenderetur. A. Quid si iterum tibi diceretur aut eum occides aut omnia peccata mundi
venient super te. B. Responderem me potius alia omnia velle peccata suscipere non so-
lum huius mundi que fuerunt et que futura sunt sed et quecumque sunt hoc cogitari possunt
quam istud solum. Quod non solum de occisione eius sed de qualibet parva le-
sione que illum tangeret respondere me estimo debere. A. Recte existimas. Sed
dic michi cur ista cor tuum iudicat ut plus horreat unum peccatum in lesione
huius hominis quam omnia alia que cogitari possunt cum omnia quecumque fuerint peccata

contra illum sunt. B. Certum peccatum quod in persona eius fit incomparabiliter superat omnia
illa que extra personam illius cogitari possunt. A. Quid dicis ad hoc quod sepe libentius aliquis
patitur quasdam in sua persona molestias ne maiores patiatur in rebus suis. B. Veram
deus non eget hac paciencia cuius potestati cuncta subiacent sicut tu supra cuidam mee
interrogacioni respondisti. A. Bene vides. Videamus ergo quod violacione vite corporalis
huius hominis nulla immensitas vel multitudo peccatorum extra personam dei
operari valet. B. Apertissimum est. A. Quantum bonum tibi videtur cuius interemptio tam
mala est. B. Si omne bonum tam bonum est quam mala est eius destructio
plus est bonum incomparabiliter quam sint omnia peccata mala que sine estimatione
superant eius interemptione. A. Verum dicis. Cogita etiam quia peccata tantum sunt
odibilia quantum sunt mala et vita ista tantum amabilis quantum est bo-
na. Unde sequitur quod vita hec plus est amabilis quam sint peccata odibilia. B. Non
possum hoc intelligere. A. Putas ne hoc tantum bonum tam amabile posse
sufficere ad solvendum quod debetur pro peccatis totius mundi. B. Immo plus potest in
infinitum. A. Vides ergo quomodo vita hec vincat omnia peccata si pro illis detur. B. Aperte.
A. Si ergo vitam dare est mortem accipere sicut datio huius vite preuet hominem
prevalet omnibus hominum peccatis ita et acceptio mortis. B. Ita esse de omnibus pec-
catis que personam dei non tangunt constat. Sed nunc video aliud querendum.
Nam si tam malum est eum occidere quam bona est vita eius quomodo potest xv.
mors eius superare et delere peccata eorum qui eum occiderunt aut si alicuius eorum
peccatum delet quomodo non potest aliorum quoque hominum aliquod delere. Credimus enim quia multi
ex illis salvati sunt et innumerabiles alii non salvantur. A. Hanc questionem solvit apostolus qui
dicit. Si cognovissent nunquam dominum glorie crucifixissent. Tantum namque differt
scienter factum peccatum et quod per ignoranciam fit ut malum quod nunquam facere
posset pro immanitate sua si cognosceretur veniale fit quia ignoranter factum est.
Deum enim occidere nullus homo unquam scienter saltem velle posset et ideo qui illum
occiderunt ignoranter non in infinitum peccatum cui nulla alia comparari possunt peccata
proruerunt. Nam consideravimus eius magnitudinem ad videndum quam bonum esset
vita illa secundum hoc quod ignoranter factum est sed quasi scienter fieret quod nec nun-
quam fecit aliquis nec facere potuit. B. Racionabiliter interemptores Christi ad veniam
peccati sui pertingere potuisse monstrasti. A. Quid iam queris amplius? Ecce vides quomodo
racionabilis necessitas ostendat ex hominibus perficiendam esse supernam civitatem nec
non posse fieri nisi per remissionem peccatorum quam homo nullus habere potest nisi per ho-
minem qui idem ipse sit deus atque morte sua homines peccatores deo reconciliet.
Aperte ergo invenimus Christum quem deum et hominem confitemur et mortuum propter nos

hoc autem absque omni dubietate cogito cuncta quecumque dicat certa esse quia deus men
tiri nequit et sapienter esse facta que facit dubitandum non est quamvis non
eorum ratio intelligatur a nobis. B Verum est quod dicis nec aliquis quod dicit esse ver
um aut quod facit rationabiliter esse factum dubito. Sed hoc postulo ut quod quasi dubito. s
non debere aut non posse fieri videtur infidelibus in fide christiana hoc michi quomodo
fieri debeat aut possit aperias non ut me in fide confirmes sed ut confirma
tum veritatis ipsius Quapropter sicut eorum que supradicta sunt ·xvi·
intellectu letifices rationem aperuisti sic peto ut eorum que sum ad
huc quesiturus rationem ostendas primum scilicet qualiter de massa peccatrice id est de humano
genere quod totum infectum erat peccato hominem sine peccato quasi azimum
de fermentato deus assumpsit. Nam licet ipsa hominis conceptio munda sit et
absque carnalis delectationis peccato virgo tamen ipsa unde assumptus est in iniqui
tatibus concepta est et in peccatis concepit eam mater eius et cum originali peccato
nata est quoniam et ipsa in adam peccavit in quo omnes peccaverunt. A Postquam con
stat hominem illum deum et reconciliatorem peccatorum esse dubium non est eum omnino
sine peccato esse hoc autem esse non valet nisi absque peccato de massa peccatrice sit
assumptus. Quod si qua ratione sapientia dei hoc faciat si non possumus intelligere debe
mus non mirari sed cum veneratione tollerare aliud esse in secretis tante rei quod
ignoremus. Quippe mirabilius deus restauravit humanam naturam quam in
stituit equaliter enim utrumque deo facile est sed homo antequam esset non peccavit
ut fieri non deberet. Postquam vero factus est peccando meruit ut et quod factus
erat perderet quamvis non perdidit omnino quod factus erat ut esset qui puniret
ur aut cuius deus misereretur. Neutrum enim horum fieri posset si in nichilum redactus esset.
Tanto igitur mirabilius deus illum restituit quam instituit quanto hoc de peccatore
contra meritum illud non de peccatore nec contra meritum fecit. Quantum etiam est
deum et hominem sic in unum convenire ut servata integritate utriusque naturae idem sit
homo qui deus. Quis ergo presumat vel cogitare quod humanus intellectus valeat
penetrare quam sapienter quam mirabiliter tam inscrutabile opus factum sit. B As
sentio quod nullus homo potest in hac vita tantum secretum penitus aperire nec peto
ut facias quod nullus homo facere potest sed tantum quantum potes. Plus enim michi per
suadebis altiores in hac re rationes latere si aliquam te videre monstraveris
quam si te nullam in ea rationem intelligere nichil dicendo probaveris. A Video
me ab importunitate tua non posse liberari. Sed si aliquatenus potero quod postu
las ostendere gratias agamus deo. Si vero non potero sufficiant ea que supra
probata sunt. Cum enim constat fieri deum hominem oportere dubium non est

sapientiam et potentiam illi non decere ut hoc sine peccato fiat. B. Sic libenter accipio.
A. Oportuit utique ut illa redemptio quam Christus fecit prodesset non solum illis qui eo
tempore fuerunt sed etiam aliis. Sic enim rex alius quia totus populus sue alicuius custodie cuiusdam
civitatis sic peccavit excepto uno solo qui tamen de illorum est genere ut nullus eorum fa-
cere possit unde mortis damnationem evadat. Ille autem qui solus est innocens
tantam apud regem habet gratiam ut possit et tantam dilectionem erga reos ut velit
omnes qui suo credent consilio reconciliare quodam servicio valde ipsi regi
placituro quod facturus est die secundum voluntatem regis statuto. Et quia non omnes
possunt qui reconciliandi sunt ad diem convenire concedit rex propter magnitudinem
illius servicii ut quicumque vel ante vel post diem illam confessi fuerint se velle per id
opus quod illa die fiet veniam impetrare et ad pactum ibi constitutum accedere
contigerit — ab omni culpa sint absoluti preterita et si [illegible] ut post hanc veniam iterum pec-
satisfacere — cent si digne [illegible] et corrigi deinceps voluerint per eandem pacti effi-
caciam iterum veniam accipiant. Sic tamen ut nullus pallacium eius ingre-
diatur donec factum sit hoc unde culpe relaxentur. Secundum hanc similitudinem quoniam
non potuerunt omnes homines qui salvandi erant presentes esse cum redemptionem illam
Christus fecit tanta fuit vis in eius morte ut etiam in absentes vel loco vel tempore eius
protendatur effectus. Quod autem non solum presentibus prodesse debeat hinc facile
cognoscitur quia non tot presentes eius morti esse potuerunt quot ad superne civitatis constructio-
nem necessarii sunt etiam si omnes qui eius de mortis tempore ubicumque erant ad illam
redemptionem admitterentur. Plures enim sunt demones quam de quibus restaurandus
est numerus eorum ea die vivebant homines. Nec credendum est ex quo factus est homo ullum
tempus fuisse quo mundus iste cum creaturis que facte sunt ad usum hominum sic va-
cuus fuisset ut nullus esset in illo ex humano genere ad hoc pertinens propter quod factus est
homo. Videtur enim inconveniens quod deus vel uno momento permiserit humanum genus et ea que
fecit propter usum eorum de quibus superna civitas perficienda est quasi frustra extitisse.
Nam aliquatenus in vanum esse videntur quamdiu non ad hoc propter quod maxime facta
esse videntur subsistere. B. Congruenti ratione et cui nichil repugnare videtur mon-
stras unquam nullum fuisse tempus ex quo factus est homo absque aliquo qui
ad eam pertineret sine qua vane factus esset omnis homo reconciliationem quod non
solum conveniens sed etiam necessarium esse possumus concludere. Si enim conve-
nientius et rationabilius est hoc quam aliquando nullum fuisse de quo intentio dei
qua hominem fecit perficeretur nec est aliud quod huic obviet rationi, necesse est
semper aliquid ad predictam reconciliationem pertinentem fuisse. Unde Adam et
Evam ad illam pertinuisse redemptionem dubitandum non est quamvis hoc auctoritas

divina non aperte pronuntiat. A. Incredibile quoque videtur quod deus illos fecit et proposuit
immutabiliter facere de illis omnes homines quos ad celestem civitatem assumpturus erat
quod illos duos ab hoc excluserit proposito. B. Immo illos maxime ad hoc fecisse credi
debet ut essent illis propter quos facti sunt. A. Bene consideras. Nulla tamen anima
ante mortem eius paradisum celestem ingredi potuit sicut supra dixi de
regis palatio. B. Sic tenemus. A. Virgo autem illa de qua homo assumptus est
de quo loquimur fuit de illis qui ante nativitatem eius per eum mundati sunt
a peccatis et in eius ipsa munditia de illa assumptus est. B. Placet mihi multum quod
dicis nisi quod cum ipse debeat a se ipso habere munditiam a peccato videtur eam habere
a matre et non per se mundus esse sed per illam. A. Non ita est. Sed quoniam matris mun-
ditia per quam mundus est non fuit nisi ab illo ipse quoque per se ipsum et a se mundus fuit.
B. Bene est de hoc. Verum adhuc aliud mihi videtur quaerendum. Diximus enim supra quod non
necessitate moriturus erat et nunc videmus quod mater eius per eius mortem futuram
munda fuit quod nisi illa fuisset ipse de illa esse non potuisset. Quomodo ergo non
necessitate mortuus est quis non nisi quia moriturus erat potuit esse. Nam si
moriturus non esset virgo de qua assumptus est munda non fuisset quoniam hoc
nequaquam valuit esse nisi veram mortem eius credendo nec ille de illa potuit
aliter assumi. Quare si non mortuus est ex necessitate postquam assumptus est
de virgine potuit non esse de virgine assumptus postquam est assumptus quod non est
possibile. A. Si bene quae supradicta sunt considerasses hanc quaestionem in illis ut
puto solutam intellexisses. B. Non video quomodo. A. Nonne cum quaesivimus
utrum ille mentiri potuerit intelleximus in mentiendo duas esse potestates
unam videlicet volendi mentiri alteram mentiendi. Et quamvis cum mentiendi
potestatem haberet hoc a se ipso habuit ut non posset velle mentiri idcirco de sua
iustitia qua veritatem servavit eum laudandum esse. B. Ita est. A. Similiter est
in servanda vitam potestas volendi servare et potestas servandi. Cum ergo quaeritur utrum
idem deus homo potuerit servare vitam suam ut numquam moreretur dubitandum non
est quia semper habuit potestatem servandi quamvis nequiverit velle servare ut numquam
moreretur. Et quoniam hoc a se ipso habuit ut scilicet velle non posset non necessitate
sed libera potestate animam suam posuit. B. Non omnino similes fuerunt in eo
iste potestates mentiendi videlicet et servandi vitam. Ibi enim sequitur quia si vellet posset
mentiri hic vero videtur quia si non mori vellet non magis hoc posset quam posset
non esse quod erat. Nam ad hoc erat homo ut moreretur et propter huius future veritate mortis
fidem de virgine potuit assumi sicut supra dixisti. A. Quemadmodum putas illum
potuisse non mori aut necessitate mortuum esse quia non potuit non esse quod erat ita

possis asserere illum non potuisse velle non mori aut necessitate mori voluisse quia quod erat
non esse non potuit. Non enim magis ipse factus est homo ad hoc ut moreretur quam ut vellet
mori. Quapropter sicut non debes dicere quia non potuit velle non mori aut necessitate voluit
mori. Sic non est dicendum quia non potuit non mori aut necessitate est mortuus. B. Ymo
quoniam eidem subiacet ratione tam mori quam velle mori utrumque videtur necessitate
fuisse. A. Quis se sponte voluit hominem facere ut eadem immutabili voluntate
moreretur et ex huius fidem certitudinis virgo munda fieret de qua ille homo assume-
retur. B. Deus filius dei. A. Nonne supra monstratum est quia dei voluntas nulla
cogitur necessitate sed ipsa se spontanea sua servat immutabilitate quando dicitur necessitate
facere. B. Vere monstratum est. Sed videmus econtra quia quod deus immutabiliter vult
non potest non esse sed necesse est esse. Quapropter si deus voluit ut homo ille moreretur non po-
tuit non mori. A. Ex eo quia filius assumpsit hominem ea voluntate ut moreretur
probas eundem hominem potuisse non mori. B. Ita intelligo. A. An non similiter
apparuit ex hiis que dicta sunt filium dei et assumptum hominem unam esse
personam ut idem sit deus et homo filius dei et filius virginis aut necessitate voluit mo-
ri. B. Hoc est. A. Idem igitur homo sua voluntate non potuit non mori et mortuus
est. B. Nequeo negare. A. Quoniam igitur voluntas dei nulla necessitate facit aliquid
sed sua potestate et voluntas illius fuit voluntas dei nulla necessitate mortuus
est sed sola sua potestate. B. Argumentationibus tuis obviare nequeo. Nam et propo-
sitiones quas premittis nec consequentias quas infers nullatenus infirmare
valeo. Sed tamen hoc michi semper occurrit quod dixi quia si vellet non mori
non magis hoc posset quam non esse quod erat. Vere namque moriturus quoniam si vere non fuisset
moriturus non fuisset vera fides future mortis eius per quam et illa virgo de qua
natus est et multi alii mundati sunt a peccatis. Nam si vera non fuisset nichil pro-
desse potuisset. Quapropter si potuit non mori potuit facere non esse verum quod ver-
um erat. A. Cur verum erat antequam moreretur quia moriturus erat. B. Quia hoc ipse
sponte voluit immutabili voluntate. A. Si igitur sicut dicis ideo non potuit
non mori quia vere moriturus erat et ideo vere erat moriturus quia hoc ipse sponte et im-
mutabiliter voluit sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori nisi quia immu-
tabili voluntate voluit mori. B. Ita est. Sed quecumque fuit causa verum est tamen quia non
potuit non mori et necesse fuit illum mori. A. Nimis heres in nichilo et ut dicitur solet
querere nodum in scirpo. B. An es oblitus quid excusationibus tuis obiecerim
in huius disputationis nostre principio quia videlicet quod postulabam non faceres
doctis sed michi et hoc mecum petentibus. Sustine igitur me ut pro tarditate
et hebetudine nostri ingenii contentus michi et illis etiam in puerilibus

Iam diximus quia deus improprie dicitur questionibus sicut incepisti satisfacias
aliquid non posse aut necessitate facere. Omnis quippe necessitas et impossibilitas
eius subiacet voluntati. Illius autem voluntas nulli subiacet necessitati aut
impossibilitati. Nichil enim est necessarium aut impossibile nisi quia ipse ita vult. Ipsum
vero aut nolle aut velle aliquid propter necessitatem aut impossibilitatem
alienum est a veritate. Quare quia omnia que vult et non nisi quod vult facit
sicut nulla necessitas sive impossibilitas precedit eius velle aut nolle ita
nec eius facere aut non facere quamvis multa velit immutabiliter et faciat.
Et sicut cum deus facit aliquid postquam factum est iam non potest esse non esse fac-
tum sed semper verum est factum esse nec tamen recte dicitur impossibile deo esse ut faciat
quod preteritum est non esse preteritum nichil enim operatur ibi necessitas non faciendi
aut impossibilitas faciendi sed dei sola voluntas qui veritatem semper quia
ipse veritas est immutabilem sicuti est vult esse. Ita si proponit se aliquid im-
mutabiliter facturum quamvis quod proponit antequam fiat non possit non
esse futurum non tamen ulla est in eo faciendi necessitas aut non faciendi im-
possibilitas quoniam sola in eo operatur voluntas. Quotiens namque dicitur deus non
posse nulla negatur in eo potestas sed insuperabilis significatur potentia et fortitudo.
Non enim aliud intelligitur nisi quia nulla res potest efficere ut ille agat quod
negatur posse. Nam usitata est huiusmodi multum locutio ut dicatur res
aliqua posse non quia in illa sed quia in alia re est potestas et non posse non quia in
illa sed quoniam in alia re est impotentia. Dicimus namque iste homo potest
vinci pro aliquis potest eum vincere et ille non potest vinci pro nullus eum vincere
vincere potest. Non enim est potestas posse vinci sed impotentia nec vinci posse im-
potentia est sed potestas. Nec dicimus deum necessitate facere aliquid eo
quod in illo sit ulla necessitas sed quia est in alio sicut dixi de impotentia
quando dicitur non posse. Omnis quippe necessitas est aut coactio aut prohibitio
que due necessitates convertuntur invicem contrarie sicut necesse et im-
possibile. Cogitur esse prohibetur non esse. Cogitur non esse prohibetur esse. Necesse est
esse impossibile est non esse. Necesse est non esse impossibile est esse. Quid namque cogitur esse
prohibetur non esse et quod cogitur esse prohibetur non esse quemadmodum quod necesse
est esse impossibile est non esse et quod necesse non est non esse impossibile est esse et conversim.
Cum autem dicimus aliquid necesse esse aut non esse in deo non intelligitur quod sit in illo
necessitas aut cogens aut prohibens sed significatur quia in omnibus aliis re-
bus est necessitas prohibens eas facere et cogens non facere contra hoc quod de deo
dicitur. Nam cum dicimus quia necesse est deum semper verum dicere et necesse est

cum nunquam mentiri non dicitur aliud nisi quia tanta est in eo constantia servandi veritatem
ut necesse sit illum nullam rem facere posse ut verum non dicat aut ut mentiatur. Quapropter cum
dicimus quia homo ille qui secundum unitatem personae sicut supradictum est idem ipse est qui
filius dei deus non potuit non mori aut velle non mori postquam de virgine natus
est, non significatur in illo ulla impotentia servandi aut volendi servandi vitam suam
immortalem, sed immutabilitas voluntatis eius qua se sponte fecit ad hoc hominem
ut in eadem voluntate perseverans moreretur, et quia nulla res potuit illam volun-
tatem mutare. P   potentia quam potentia si posset velle mentiri aut
fallere aut mutare voluntatem quam prius immutabilem esse voluit. Et sicut quemad-
modum supra dixi cum aliquis sponte se proponit f   bonum aliquod et eadem
voluntate postea perficit quod proposuit, quamvis cogi possit si nolit promissum solvere,
non tamen est dicendus necessitate facere quod facit sed ea qua proposuit libera
voluntate. Non enim necessitate aut impotentia fieri vel non fieri dici debet aliquid ubi neque ne-
cessitas neque impotentia quicquam operatur sed voluntas. Si inquam ita est in ho-
mine, multo magis necessitas aut impotentia nequaquam nominanda sunt
in deo qui nihil nisi quod vult facit et cuius voluntatem nulla vis cogere
aut prohibere valeat. Ad hoc enim in christo valuit diversitas naturarum et unitas
personae, ut quod opus erat fieri ad hominum restaurationem si humana non posset natura
faceret divina, et si divinae minime conveniret exhiberet humana, et non alius atque
alius sed idem ipse esset qui utrumque perfecte existens per humanam solveret quod illa
debebat et per divinam posset quod expediebat. Denique virgo quae per fidem munda
facta est ut de illa posset assumi, nequaquam credidit illum moriturum
nisi quia vellet, quemadmodum prophetam qui de illo dixit: Oblatus est quia ipse volu-
it, didicerat. Quapropter quoniam vera fuit fides eius, necesse erat ita futurum esse sicut
credidit. Quod si te iterum perturbat quia dico necesse erat, memento quia veritas fidei
virginis non fuit causa ut ille sponte moreretur, sed quia hoc futurum erat vera fuit
fides. Quamobrem si dicitur necesse erat ut sola voluntate sua moreretur quia vera fuit
fides sive prophetia quae de hoc praecesserat, non est aliud quam si dicatur necesse
fuisse ita futurum esse quoniam sic futurum erat. Huiusmodi autem necessitas non cogit
rem esse sed esse rei facit necessitatem esse. Est namque necessitas praecedens quae causa
est ut sit res, et est necessitas sequens quam res facit. Praecedens et efficiens ne-
cessitas est cum dicitur caelum volvi quia necessitas est ut volvatur; sequens vero
et quae nihil efficit sed fit est cum dico te ex necessitate loqui quia loqueris.
Cum enim dico hoc, significo nihil facere posse ut dum loqueris non loquaris,
non quod aliquid te cogat ad loquendum. Nam violentia naturalis conditionis

p[lus] enim eet

facere

nulla cogit celum volui, te vero facit [nulla] necessitas loqui. Sed ubicumque est precedens et
necessitas est et sequens, non autem ubi sequens ibi statim et precedens. Possumus namque di
cere necesse est celum volui quia voluitur, sed non similiter est verum ideo te loqui quia ne
cesse est ut loquaris. Ista sequens necessitas currit per omnia tempora hoc modo. Quidquid
fuit necesse est fuisse. [...] Quidquid futurum est necesse est
futurum esse. Hec est illa necessitas que ubi tractat Aristoteles de propositionibus singula ut
ribus et futuris videtur utrumlibet destruere et omnia esse ex necessitate astruere. Hac
et sequenti et nichil efficienti necessitate quoniam vera fuit fides vel prophetia
de Christo quia ex voluntate non ex necessitate moriturus erat, necesse fuit ut sic esset.
Hac homo factus est, hac fecit et est passus quidquid fecit et passus est, hac voluit
quecumque voluit. Ideo enim necessitate fuerunt quia futura erant, et futura
erant quia fuerunt. Et si vis omnium que fecit et que passus est veram scire
necessitatem, scito omnia ex necessitate fuisse quia ipse voluit. Voluntatem vero
eius nulla precessit necessitas. Quare si non fuerunt nisi quia ipse voluit, si
non voluisset utique nec fuissent. Sic itaque nemo tulit animam eius
ab illo sed ipse posuit eam et iterum sumpsit eam, et potestatem habuit ponendi
animam suam et iterum sumendi eam sicut ipse dixit. B. Satisfecisti michi
illum non posse probari ulla necessitate subisse mortem, nec me penitet ut
hoc faceres importunum tibi extitisse. A. Ostendimus ut puto certam rationem
quomodo deus assumpsit hominem sine peccato de massa peccatrice. Sed nequaquam
negandum existimo aliam esse preter istam quam diximus rationem, excepto hoc
quia deus facere potest quod hominis ratio comprehendere non potest. Verum quoniam et ista mihi
videtur posse sufficere, et si aliam nunc inquirere vellem, necesse esset investigare
quid sit originale peccatum et quomodo a primis parentibus in universum genus
humanum preter illum de quo agimus hominem diffundatur, et incidere in quasdam
alias questiones que suum postulant tractatum; ea qua diximus ratione contenti,
que de incepto restant opere persequamur. B. Ut vis, sed eo pacto ut tu aliquando
auxiliante deo illam aliam rationem quam nunc inquirere vitas quasi debi
tum exsolvas. A. Quoniam hanc voluntatem scio me gerere, quod petis non dene
go, sed quia de futuris incertus sum promittere non audeo sed dei dispositioni committo.

Sed dic nunc quid tibi de questione quam in principio · xviii ·
posuisti propter quam alie multe se ingesserunt persolvendum videatur. B.
Summa questionis fuit cur deus homo factus sit ut per mortem suam salvaret homi
nem, cum hoc aliomodo potuisse facere videtur. Ad quod tu multis et necessariis rationi
bus respondens ostendisti restaurationem humane nature non debuisse remanere
nec potuisse fieri nisi solveret homo quod pro peccato deo debebat, quod debitum tantum

erat ut illud solvere nō debēt nisi ho nō posset nisi deus Ita ut idem eēt ho qui
deus unu necesse erat ut deus hominem assumeret in unitate psone quis
qui in natura solvere debebat et nō poterat in psona eēt qui posset Deinde
quia de virgine et a psona filii dei eēt assumendus ho ille qui deus eēt ergo
sine pctō de massa peccatrice assumi potuit mirasti vitam aut hui9 dei
hominis tam sublimem tam pciosam aptissime pbasti ut sufficere possit
ad solvendum quod pro peccatis toti9 mundi debetur et plus infinitu Restat
ergo nunc ondere quō illa solvatur deo pro peccatis hom A Si xpc deum se permisit
occidi nonne ad honorem dei vitam suam dedit B Si possum intelligere
quod nō dubito quamvis nō videam quō rationabilr hoc fecit cum et iusti
ciam indeclinabilit et vitam suam eternaliter svare poterit fateor illum
tale quid sponte dedisse deo ad honorem illi9 cui quidqd deus nō ē nō pt eē
patri et pro pctoribus omnium hominum debitis recompensari pt A An nō
intelligis qr cum iniurias et contumelias et morte crucis cum latronib9
s' sicut supradictum est pp iusticiam quam obedienter svabat illatas beni
gna pacientia sustinuit exemplum dedit hominibus quis pp nulla incomoda
que sentire pñt a iusticia quā deo debent declinent qr minime dedisset si
sedm suam iusticiam mortem pro tali causa illatam declinasset B Video
quod nulla hoc exemplum necessitate dederit qm multi ante adventu
eius et iohes bapta post adventum ante morte eius fortiter morte pro veritate
sustinentes id sufficienter dedisse noscuntur. A Nullus unquā ho mo
riendo pr' illum deo d[illegible] qr aliqn necessitate pditurus non erat a' sol
vit quod non debebat Ille vō sponte patri obtulit qr nulla necessitate nun
quam amissurus erat et solvit pro pctoribus quod pro se nō debebat Quapp
ille multo magis dedit exemplum ut unusquisqz quod aliqn incuncta
ter amissurus est pro se ipso reddere deo cum ratio postulat non dubitet q
cum nullatenus aut pro se indigeret aut cogeretur pro aliis quibus nichil
nisi penam debebat tam pciosam vitam imo seipsum tantam s. psonam
tanta voluntate dedit. B Valde appropinquas desiderio meo Sed sustine
ut queram quedam quod quamvis forsitan putas querere nō tam impe
tu michi ē quid rudeam si a me queratur Dicis qr qui mortuus ē dedit
qr nō debebat sed nemo negabat meli9 illum fecisse qui hoc exemplum ta
liter dedit et magis hoc placere deo quam si hoc nō fecisset aut dicet eu
non debuisse facere quod meli9 eē et quod magis deo placere intellexit
Quo igr asseremus eum non debuisse deo quod fecit .i. qr meli9 eē et mag
placere deo cognovit presertim cum creatura debeat totum deo qr est et

quod scit et potest. Et quamvis creatura nichil habeat a se cum tamen illi concedit deus ali
quid licite facere et non facere dat illi ita suum esse utrumque ut licet alterum sit melius neu
trum tamen exigatur determinate sed sive faciat quod melius est sive alterum
debere facere dicatur quod facit. Et si faciat quod melius est premium habeat quia sponte
dat quod suum est. Nam cum virginitas melior sit coniugio neutrum tamen ab homine deter
minate exigitur sed et qui coniugio uti et qui virginitatem servare mavult quod facit
debere facere dicitur. Nemo enim virginitatem sive coniugium dicat eligi non debere sed di
cimus quia quod mavult homo antequam aliquid horum statuat hoc facere debet.
Et si virginitatem servat pro spontaneo munere quod offert deo premium expectat.
Cum ergo dicis creaturam debere deo quod melius scit et potest si intelligis ex debito
et non subaudis si deus iubet non est semper verum. Siquidem ut dixi non debet homo vir
ginitatem ex debito sed si mavult debet uti coniugio. Quod si te movet verbum
quod est debere nec potes illud intelligere sine aliquo debito scito quia sicut contingit
posse et non posse et necessitatem aliquando dici non quia sint in rebus ubi dicuntur sed quia
sunt in alio ita et debere. Quippe cum dicimus debere pauperes a divitibus elemosinam ac
cipere non est aliud quam divites debere pauperibus elemosinam impendere ~~hoc~~
hoc namque debitum non est exigendum a paupere sed a divite. Deus quoque dicitur
omnibus debere preesse non quia ipse in aliquo sit debitor sed quoniam omnia debent
illi subesse et debere facere quod vult quoniam quod vult debet esse. Ita quando vult aliqua
creatura facere quod suum est facere et non facere dicitur debere facere quia quod ipsa vult debet esse.
Dominus itaque Ihesus cum mortem sicut diximus sustinere voluit quoniam et
et pati et non pati debuit facere quod fecit quia quod voluit fieri debuit et non
debuit facere quia non ex debito. Nempe quoniam ipse idem est deus et homo secundum humanam
quidem naturam ex qua homo fuit sic accepit a divina natura que alia est ab huma
na esse suum quidquid habebat ut nichil deberet dare nisi quod volebat secundum personam
vero sic a se ipso habebat quod habebat et sic perfecte sibi sufficiens erat ut nec alii quic
quam retribuere deberet nec ut sibi retribueretur dare indigeret. B. Aperte nunc video
quia nullatenus se ipsum morti ex debito sicut ratio mea videbatur monstrare dedit ad
honorem dei et tamen facere debuit quod fecit. A. Honor utique ille totius est trinitatis.
Quare quoniam idem ipse est deus filius dei ad honorem suum se ipsum sicut patri
et spiritui sancto obtulit id est humanitatem suam divinitati sue que una eademque
trium personarum est. Ut tamen in eadem ipsa veritate manentes aptius loquamur quod
volumus dicamus sicut usus est quia filius sponte se ipsum patri obtulit. Sic namque
quia modo aptissime dicitur quia in una persona totus deus cui secundum hominem se obtulit
intelligitur et per nomina patris et filii immensa quedam in cordibus audientium cum predica
tur filius hoc modo pro nobis postulare dicitur pietas sentitur. B. Hoc libentissime accipio

Invenire nunc puto possumus quanta inde ratione sequatur humana · 19 · A ·
salvatio B Ad hoc tendit cor meum Nam quamvis hoc michi videar intelligere ipsam
tamen rationis contextionem a te volo fieri A Quam preciosum aut sit quod filius sponte dedit
non est opus exponere B Sufficienter patet A Eum autem qui tantum donum
sponte dat deo sine retributione debere esse non iudicabis B Immo ita necesse esse
video ut pater filio retribuat alioquin aut iniustus videretur esse si nollet aut im-
potens si non posset que a deo aliena sunt A Qui retribuit alicui aut dat
quod ille non habet aut dimittit quod ab illo potest exigi Prius autem quam tantam
rem filius faceret omnia que patris erant sua erant nec umquam debuit
quod illi dimitti possit Quid ergo retribuetur nulli rei egenti et cui non est quod dari vel dimitti
possit B Ex una parte video retribuendi necessitatem et ex altera impossibilitatem
quia et necesse est deum reddere quod debet et non est cui reddat A Si tanta et tam
debita merces nec illi nec alii redditur in vanum filius tantam rem fecisse vide-
tur B Hoc nephas est existimare A Necesse est ergo ut alicui alii reddatur quia illi non
potest B Inevitabiliter sequitur A Si voluit filius quod ei debetur alii dare po-
teritne pater iuste illum prohibere aut illi cui dabit negare B Immo et
iustum et necessarium esse intelligo ut cui voluit dare filius a patre reddatur
quia et filio quod suum est dare libet et pater quod debet non nisi alii reddere potest
A Quibus convenientius fructum et retributionem sue mortis tribuet quam illis propter
quos salvandos sicut ratio veritatis nos docuit hominem se fecit et quibus ut diximus
moriendo exemplum moriendi propter iusticiam dedit Frustra quippe imitatores eius
erunt si eius meriti participes non erunt aut quos iustius faciet heredes debiti quo
ipse non eget et exundantie sue plenitudinis quam parentes et fratres suos quos as-
picit tot et tantis debitis obligatos egestate tabescere in profundo miseriarum
ut eis dimittatur quod pro peccatis debent et detur quod propter peccata carent B Nichil ra-
tionabilius nichil dulcius nichil desiderabilius mundus audire potest Ego quidem tan-
tam fiduciam ex hoc concipio ut iam dicere non possim quanto gaudio exultet cor
meum Videtur enim michi quod nullum hominem reiciat deus ad se sub hoc nomine
accedentem A Ita est si accedit sicut oportet Quemadmodum autem sit ad tante gracie par-
ticipationem accedendum et quo sub illa vivendum nos ubique sacra scriptura
docet que super solidam veritatem quam deo donante aliquatenus perspeximus
velut supra firmum fundamentum fundata est B Vere quecumque sic hoc edificantur super
firmam petram fundantur A Puto me aliquatenus tue satisfecisse questioni quam-
vis hoc melior me plenius facere possit et maiores atque plures quam meum
aut mortale ingenium comprehendere valeat huius rei sint rationes Palam etiam
est quia deus ut hoc faceret quod diximus nullatenus indigebat sed ita veritas i

mutabilis exigebat. Licet enim hoc quod homo ille fecit deus fecisse dicatur propter unitatem
persone deus tamen non egebat ut de celo descenderet ad vincendum dyabolum nec
ut per iustitiam ageret contra illum ad liberandum hominem sed ab homine deus
exigebat ut diabolum vinceret et qui peccato deum offenderat per iustitiam sa-
tisfaceret. Siquidem dyabolo nec deus aliquid debebat nisi penam nec homo nisi vicem
ut ab illo victus illum revinceret sed quicquid ab illo exigebatur hoc deo debebat non

dyabolo. ·XX·

Misericordiam vero dei que tibi perire videbatur cum iustitiam dei et peccatum hominis considerabamus tam magnam tamque concor-
dem iustitie invenimus ut nec maior nec iustior cogitari possit. Nempe quid
misericordius intelligi valet quam cum peccatori tormentis eternis dampnato
et unde se redimat non habenti deus pater dicit: Accipe unigenitum meum et da pro
te. Et ipse filius: Tolle me et redime te. Quasi enim hoc dicunt qui nos ad christianam
fidem vocant et trahunt. Quid etiam iustius q[hole] ut ille cui datur pretium
maius omni debito si debito datur affectu di[hole]mittat omne debitum.

Dyaboli vero reconciliationem de qua quesivisti [hole] ti impossibile ·XXI·
intelliges si diligenter humanam consideres. Sicut enim homo non potuit re-
conciliari nisi per hominem deum qui mori posset per cuius iustitia deo restitueretur
quod peccatum hominis restituerat perdiderat ita angeli dampnati non possunt
salvari nisi per angelum deum qui mori posset et qui per iustitiam deo repararet quod
aliorum peccata abstulerunt. Et sicut homo per alium hominem qui non esset eiusdem
generis quamvis eiusdem esset nature non debuit relevari ita nullus angelus per
alium angelum salvari debet quamvis omnes sint eiusdem nature quoniam non sunt
eiusdem generis sicut homines. Non enim sic sunt omnes angeli de uno angelo quemadmodum omnes homines de uno homine. Hoc quoque removet eorum restaurationem quia si-
cut ceciderunt nullo alio nocente ut caderent ita nullo alio adiuvante resurgere debent
quod est illis impossibile. Aliter enim in dignitatem quam habituri erant non possunt
restitui quod sine alieno auxilio pp̄tatem suam qua acceperant stetissent
in veritate si non peccassent. Ergo si quis opinatur salvatoris nostri redemptionem
usque ad illos aliquando debere extendi rationabiliter convincitur quia irrationabiliter deci-
pitur. Quod non dico quasi pretium mortis eius omnibus hominum et angelorum peccatis
sua magnitudine non prevaleat sed quia perditorum angelorum r[erased] vel relevacionem immutabilis

Rationabilia et quibus michi q[uod] [im]mutabilis ratio repugnat ·XXII·
contradici possit que dicis omnia michi videntur et per unius questionis quam
proposuimus solutionem quicquid in novo veterique testamento continetur probatum
intelligo. Cum enim sic probes deum fieri hominem ex necessitate ut etiam si
removeantur pauca que de nostris libris posuisti ut que de tribus dei personis

et decadam tetigisti non solum iudeis sed et paganis sola racione satisfaciatis ipse
idem deus homo novum condat testamentum et vetus approbet sicut ergo ipsum veracem
esse necesse est confiteri ita nichil quod in illis continetur verum esse potest aliquis dif-
fiteri. Si quid diximus quod corrigendum sit non renuo correctionem si
racionabiliter fit. Si autem veritatis testimonio roboratur quod nos racionabiliter
invenisse existimamus deo non nobis attribuere debemus. Qui est benedictus
in secula seculorum amen. **Explicit liber Anselmi Cur deus homo**

Iste liber est magistri Jacobi de Zaborow doct[oris]

II III

…risdolibz in nra dyoc constitutis adquos pntes puenerint. Salt in dno sempitnam
…ia remissiones videlicz et indulgencias addebitum famulatum deo et honorem sanctis
…dea ipts consistit xpianus assiduis saluatoris gram precibus implorando tanto
…entes igitur vt Ecce sancti Appolinaris martiris in Saczka diligencius
ad dictam Eccam in eius festiuitate ac in Natiuitate dni nri ihu xpi Circumcisionis
… Inuencionis videlicz et exaltacionis eius ac eciam in omnibus festiuitatibus
…itatis atqz btor petri et pauli omnqz aptor necnon et ewangelistar Michael
…rencij: Georgij Viti Wenceslay Adalberti procopij Quinqz fratrum ac
Katherine Margarethe Agnetis Dorothee Ludmile lucie Elizabeth Vndecim
…mnium sanctor causa deuocionis peregrinacionis vel oracionis deuote accesserint
… Cimiterium dce Ecce circuierint et oracionem dnicam pro omnibus fidelibz
…erint facultatum necnon qui ad fabricam ornamenta luminaria seu quevis alia
…cis diebus et festiuis deuote interfuerint seu qui osculum pacis in dca ecclesia
…mus et dni dni Karoli Quarti Roman Imperator semp Augusti et Boemie
… Boemie ac pro nra cleriqz nobis cmissi ac rector dce ecce Canonicorum …
…tina pulsacione campane flexis genibus ter Aue maria deuote dixerint ac
… contricione interfuerint quocienscumqz vel vbicumqz pmissa vel aliquod
… aptor auctoritate confisi Quadraginta dies deiniunctis eis penitencijs
…simo trecentesimo sexagesimooctauo die tercia Mensis Junij :,

1368

IV

